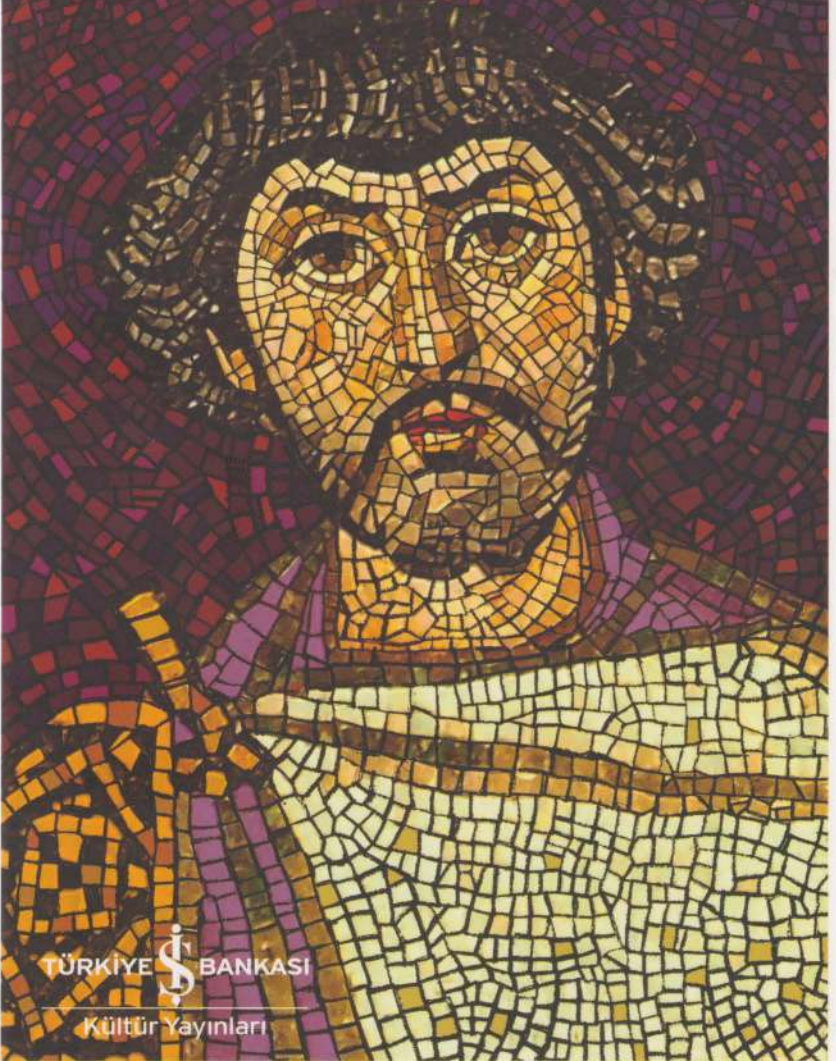

MODERN KLASİKLER Dizisi - 178

ROBERT GRAVES KONT BELISARIOS

İNGİLİZCE ASLINDAN ÇEVİREN:
DENİZ BETİL

TÜRKİYE BANKASI
Kültür Yayınları

KONT BELISARIOS
ROBERT GRAVES

ÖZGÜN ADI
COUNT BELISARIUS

COPYRIGHT © THE TRUSTEES OF THE ROBERT GRAVES COPYRIGHT TRUST
ANATOLIALIT TELİF HAKLARI AJANSI KANALIYLA ALINMIŞTIR

© TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI, 2017
SERTİFİKA NO: 40077

EDİTÖR
DAMLA GÖL

GÖRSEL YÖNETMEN
BİROL BAYRAM

DÜZELTİ
TÜLİN ER

GRAFİK TASARIM VE UYGULAMA
TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

1. BASIM AĞUSTOS 2021, İSTANBUL

ISBN 978-625-405-593-5

BASKI: AYHAN MATBAASI
Mahmutbey Mah. 2622. Sokak No:6/31 Bağcılar/İstanbul
Tel. (0212) 445 32 38 Sertifika No: 44871

Bu kitabın tüm yayın hakları saklıdır.
Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak kısa alıntılar dışında gerek
metin, gerek görsel malzeme yayınevinden izin alınmadan hiçbir yolla çoğaltılamaz,
yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI
İstiklal Caddesi, Meşelik Sokak No: 2/4 Beyoğlu 34433 İstanbul
Tel. (0212) 252 39 91 Faks (0212) 252 39 95
www.iskulttur.com.tr

ÇEVİREN: DENİZ BETİL

1940 yılında İstanbul'da doğdu. Leicester School of Art and Architecture'da İç
Mimarlık eğitimi aldı. Robert Graves, Miguel de Unamuno, H. F. Peters ve Keith
Botsford gibi yazarların eserlerini Türkçeye kazandırdı.

Modern
Klasikler
Dizisi - 178

Robert
Graves

Kont
Belisarios

İngilizce aslından
çeviren: Deniz Betil

İçindekiler

Önsöz	vii
1. Bölüm: Belisarios'un Çocukluğu	1
2. Bölüm: Modestus'un Şöleni	27
3. Bölüm: Megaralı Sfenksler	49
4. Bölüm: Süvari Birliklerinin Islahı	69
5. Bölüm: Perslerle Savaş	87
6. Bölüm: İpeğin Sırrı	107
7. Bölüm: Dara Savaşı	127
8. Bölüm: Gereksiz Savaş	145
9. Bölüm: Nika Ayaklanmaları	167
10. Bölüm: Kartaca Seferi	191
11. Bölüm: Vandalların Yenilgisi	213
12. Bölüm: Belisarios'un Konsüllüğü	235
13. Bölüm: Afrika ve Sicilya'da Sorunlar	257
14. Bölüm: Napoli Kuşatması	275
15. Bölüm: Roma Savunması	295
16. Bölüm: Gotların Geri Çekilişi	321
17. Bölüm: Reddedilen Taç	345
18. Bölüm: Soğuk Bir Karşılama	371
19. Bölüm: Karkamış Zaferi	389
20. Bölüm: Gözden Düşme	417
21. Bölüm: İtalya'da Sürgün	437
22. Bölüm: Geri Çağırılma ve Bağışlanma	455
23. Bölüm: Üç Yüz Emektar Asker	477
24. Bölüm: Son Nankörlük	499

Önsöz

Çoğu kişi, dolambaçsız klasik çağ karakterleri ile orta-çağ efsanelerinin romantik karakterleri arasında mantıklı bir bağlantı kurmakta zorlanır. Örneğin Kral Arthur, Julius Caesar'dan çok daha eski bir döneme aitmiş gibi görünür; oysa Arthur'un Hıristiyanlığı onu Caesar'dan birkaç yüzyıl sonraya tarihlendirir.

Bu iki yüzyılın birbiriyle nasıl örtüştüğü, Kont Belisarios'un hikâyesinde görülecek. Karşımızda, zaferleri Romalılarından geri kalmayan ve stratejik ilkeleri Julius Caesar'ı aratmayacak düzeyde klasik olan bir Roma generali var. Gelgelelim, ordu tanınmayacak kadar değişmiştir şimdi; eski süvari lejyonu en nihayetinde yok olmuştur ve Belisarios (Konsül atanan son Romalılarından biri ve zafer onuru bahşedilen son Romalı) neredeyse tümü Barbar kökenli olan ve kişisel başarıları Kral Arthur'un kahramanlarını aratmayan zırhlı muhafız alayının Hıristiyan komutanıdır. Onun zamanında tipik romantik durumlar da ortaya çıkar. Örneğin, Roma Afrikası'ndaki Mağribi akınlarında ele geçirdikleri kızları tepelerdeki keder dolu şatolara sürükleyen aşağılık haydutlara karşı Romalı şövalyeler sancaklar ve mızraklarla yiğitçe mücadele eder.

Kral Arthur'un hikâyesindeki mucizevi unsur kısmen ilkel destanlar ve halk masalları, kısmen de daha sonraki zamanların keşiflere özgü mistisizmidir. Ama Belisarios'un

durumunda, özel hayatı ve seferleri hakkında bilgi kaynağımız (olan bitenlerden hiç şüphesiz ki keşişlerin yüzyıllar boyu allayıp pullayacağı tutarsız bir destan çıkaracak) özel muhafızlardan bir Hun veya Got değil, Grek-Suriye kökenli eğitilmiş yazmanı Kaisereialı Prokopios'tur. Prokopios genel Klasik bilgisi sağlam, sağgörülü bir yazardı; son askeri bölümü mümkün kılan tarihçi Agathias da öyle. Dolayısıyla bu kitapta, Kral Arthur'un durumundaki gibi romantik bir çarpıtma yoktur. Tarihi Kral Arthur'un, müttefik süvarilerin komutanı olan, nispeten önemsiz bir Briton kralı olduğu anlaşılıyor ve 5. yüzyıl başında Romalılar nizami piyadelerini Britanya'nın garnizon kentlerinden çekince, onu kendi kaderiyle baş başa bırakmışlardı. Eğer onun vakanüvisi Prokopios olsaydı, o hikâyede insan yiyen devler, sihirli gemiler, büyücüler, hırlayan canavarlar ancak çağdaş Briton efsanelerinin yersiz bir anlatısı olarak tasvir edilirdi belki. Buna karşılık, Roma'nın son dönemlerindeki askeri tarihinin şeffaf biçimde anlatılan birkaç bölümüne sahip olur ve Arthur'un, putperest istilasına karşı Batı ülkesindeki Hristiyan uygarlığının kalıntılarını muhafaza etme çabalarını görürdük. Dahası, Arthur'un atı, onu Hristiyanlığın bin yıllık dönemine uçuran sihirli bir küheylan değil, iri kemikli bir süvari beygiri olurdu.

Belisarios, o feci 5. yüzyılın (Kral Arthur'un yüzyılı) sonunda doğmuştu. O dönemde Anglo-Saksonlar Güney Britanya'yı, Vizigotlar İspanya'yı, Vandallar Afrika'yı, Franklar Galya'yı, Ostrogotlar İtalya'yı istila etmişti. Belisarios 565 yılında, Hz. Muhammed'in doğumundan beş yıl önce öldü.

Günümüze salimen ulaşan kayıtların yetersiz kaldığı yerlerde, hikâyedeki boşlukları kurguyla doldurmaya mecburdum ama genellikle aklımda ilgili olayın tarihi bir karşılığı vardı; yani şu ya da bu olay gerçekte olmadıysa bile benzer bir şey muhtemelen olmuştur. Belisarios-Antonina-

Theodosios aşk üçgeni, her ne kadar kurmaca görünse de, Prokopios'un *Bizans'ın Gizli Tarihi* kitabından biraz değişiklikle uyarlanmıştır. Ayrıca 6. yüzyılın dini tartışmaları ve Hipodrom siyasetiyle ilgili anlatılanlarda da mübalağa yoktur. Uydurulan tek karakter, Belisarios'un dayısı Modestus'tur, şatafatlı dönemdeki âlim Romalıların tipik bir örneğidir. Metinde alıntılanan İtalyan-Got belgelerinin ikisi de hakikidir.

Metindeki mesafeler Roma mili olarak verilmiştir, İngilizlerin kullandığı "mil" ile hemen hemen eşdeğerdir. Yer isimleri, daha tanınır olacakları durumlarda modernize edilmiştir.*

Son olarak, dil ve anlatıyla ilgili sorunlarımda bana çok yardımcı olan Laura Riding'e de teşekkür etmeliyim.

R.G.
1938

* Bu çevirideki yer ve kişi isimleri, ilgili Türkçe kaynaklarda sıkça tercih edilen karşılıklar arasından tutarlı olacak şekilde seçilmiştir. Kimi yerlerin günümüz coğrafyasındaki isimleri dipnot olarak verilmiştir. (e.n.)

1. Bölüm

Belisarios'un Çocukluğu

Belisarios yedi yaşına basınca dul annesi ona, kendisinden ve Trakya Kermenî'ndeki* çiftliklerinden bir süreliğine ayrılma ve birkaç mil ötedeki Adrianopolis'te** okula gitme vaktinin geldiğini bildirdi; orada, dayısı muhterem Modestus'un himayesi altında olacaktı. Bir süre önce ölen vaftiz ana babasının onun adına ettiği vaftiz yeminini yerine getireceğine dair oğluna Kutsal Kitap üzerine yemin ettirdi; zira kendisi Ortodoks mezhebinden bir Hıristiyan'dı. Belisarios, dünyevi olanı, şehveti ve şeytanı reddeden bu sözü verdi.

Bu Yunanca yapıtın yazarı olan ben önemsiz bir kişi, basit bir ev hizmetkârıyım; ama neredeyse bütün hayatımı işte bu Belisarios'un eşi Antonina'nın hizmetinde geçirdim, dolayısıyla yazdıklarımın doğruluğuna güvenebilirsiniz. İlkin, hanımım Antonina'nın Kermen'de edilen bu yemin hakkındaki fikrini aktarayım: Henüz okula bile gitmemiş ya da erkeklerin, kadınların ve ruhbanların dünyasına ilişkin hiçbir deneyimi olmamış küçük çocukları bu gibi kutsal yeminlerle bağlamanın son derece yanlış olduğu kanısındaydı. Doğaya

* Bugün Bulgaristan sınırlarında bulunan ve Osmanlı döneminde Cısr-i Mustafapaşa adıyla bilinen Svilengrad şehri. (e.n.)

** Bugünkü Edirne. (ç.n.)

aykırı olması bir yana, çocuğu bedensel olarak da sakatlar, demişti. Örneğin, çocuk nereye giderse gitsin yanında ufak bir ağaç kütüğü taşınmalı; başını asla omuzları üstünden çevirmeyip bütün vücudunu döndürmeli, bazen de gözlerini kafasından bağımsız olarak hareket ettirmeliydi. Bunlar kuşkusuz büyük sıkıntı yaratacaktır; yine de Konstantinopolis'te hüküm süren Kutsal Majesteleri Doğu Roma İmparatoru'nun hizmetine hazırlanan genç bir soylunun, dünyevi olanı, şehveti ve şeytanı reddetmek gibi ağır bir yeminle bağlanması kadar zor değildir. Zira ya çocuk ergenliğe erişip arzular baş gösterince yemin bozulur ve yüreği pişmanlık dolar ki o zaman, kendi manevi kudretine güvenini yitirir ya da yemin yine aynı şekilde bozulur ama pişmanlık duyulmaz; çünkü dünya, şehvet ve şeytan öyle zevkli görünür ki bu durumda çocuk için o yeminin kutsal niteliğinin bir anlamı kalmaz.

Ama Belisarios öyle olağandışı bir çocuktu ve zamanla öyle olağandışı bir erkek oldu ki yoluna çıkan hiçbir zorluk ona fazla gelmiş olamaz. Hanımımın kullandığı şu gülünç örneği ödünç alacağım: Belisarios, başını omzunun üstünden çevirmeme kuralını kolayca alışkanlığa dönüştürebilir ve bunu yaparken kazık gibi değil, soylu gibi görünürdü. Yahut sürekli yanında taşıdığı ağaç kütüğünü dünyanın en yararlı ve gerekli nesnesi –silah, oturak, yastık– haline getirir ve kentte oymalı ve işlemeli kütükler taşımak zamanın modası oluverirdi. Ve bu moda günümüzde hipodromda, rakip takımlardan gösteriş meraklısı çıtkırıldım delikanlıların moda anlayışlarından ve bu bezdirici yüzyılda geldiği gibi kaybolan diğer pek çok akımdan –sakallarda, pelerinlerde, küfürlerde, oyuncaklarda, parfümlerde, talih oyunlarında, cinsi münasebetlerde, sevgi hitaplarında, afrodizyaklarda, din tartışmaları ve görüşlerinde, kutsal emanetlerin saklandığı mahfazalarda, hançerlerde ve şekerlemelerde görülen farklı farklı biçimlerden– daha saçma ya da daha batıl durmazdı.

Her halükârda, bir zamanlar Atinalı genç Theseus'un dul annesine Girit'teki Labirent'te yaşayan ve insan eti yiyen canavar Minotauros'tan babasının ölümünün öcünü alacağına yemin etmesi gibi, Belisarios da aynı masumane amaçla bu tehlikeli yemini etmişti.

Yemine sadık kalıp kalmadığına, bu öyküyü okuduktan sonra siz karar vereceksiniz. Ama bunu okuyan sizler eğer keşiş misali Hıristiyanlarsanız, Belisarios'un sizinle hiç de aynı yaklaşımda olmadığına, dogmaya pek önem vermediğine ve kalabalık bir ev halkının efendisi olduğu zaman, manevi bakımdan yarırsız ve aile huzuruna zararlı olduğu gerekçesiyle, evinin duvarları içinde tüm dini tartışmaları yasakladığına sizi temin ederim. Başlangıçta hanımım Antonina'nın kararıydı bu; ama bir süre sonra Belisarios da aynı kararı benimsedi ve konukları arasında piskoposlar ve başrahipler olsa bile bu kuralı uyguladı.

Ettiği üç yeminin ilkiydi bu; ikincisi imparatoraydı –iktidarı sırasında doğduğu yaşlı İmparator Anastasios'a ve onu izleyen iki imparatora– ve üçüncüsü, eşi olan hanımım Antonina'ya ettiği yemindi. İşte bu sözler, şu ihtiyar yaşımda Konstantinopolis'te MS 571 yılında yani Roma kentinin kuruluşundan bin üç yüz altı yıl sonra kaleme aldığım esere bir giriş olacak.

Belisarios, MS 500 yılında doğmuş ve annesi bunu meşum bir işaret saymıştı. Çünkü, şeytanın bu dünyada bin yıl hüküm süreceğine ve bu sürenin sonunda insanoğlunun nihayet günahlarından kurtulacağına inanıyordu; dolayısıyla, onun sözleriyle, biricik oğlunun doğumu, ilk şanlı günü ikinciden ayıran uzun karanlık gecenin tam ortasına rastlamıştı. Ama ben, Hadım Eugenios, bu gibi fikirlerin akli başında kişilere yakışmayan batıl inançlar olduğu kanısındayım; sevgili hanımım Antonina da bu konuda farklı düşünmüyordu.

Genç Belisarios, görevini yerine getirerek annesine ve iki yüz kişi kadar olan (köleler, özgürler, çocuklar ve yaşlı-

lar dahil) hane halkına veda etti ve güzel beyaz midillisinin üzerinde Adrianopolis'e doğru yola koyuldu. Kâhyanın oğlu ve kendisinin yaşıtı Ermeni bir çocuk olan, Belisarios'un çiftlikteki çocuklardan oluşturduğu küçük orduda onun yaveri rolündeki Hovhannes; Belisarios'a okuma, yazma ve aritmetiğin temel bilgilerini öğreten Palaiologos adlı bir Yunan hoca ve iki Trakyalı köle ona eşlik ediyordu. Palaiologos silahsızdı ama kölelerin kılıçları vardı ve Belisarios ile Ermeni Hovhannes güçleriyle orantılı hafif yaylar ve kaliteli birkaç ok taşıyorlardı. Çocuklar, kendilerinden beklenildiği üzere hem yaya hem de at üstündeyken ok ve yaylarına gayet hâkimdiler. Zira Ermeniler sağlam bir ırktır; Belisarios da "Beyaz Prens" anlamına gelen *Beli Tsar* adının işaret ettiği gibi Slav kökenliydi ve Tuna Nehri'nin ötesinde yaşayan putperest Slavlar ünlü okçu ve süvarilerdi. Babasının ailesi yüz yılı aşkın bir süredir Kermen'de yaşamış, tamamen Romalılaştı ve üç soyluluk derecesinin ikincisine yükseltilmişti.

Kermen'den başladıkları yolculukta köyün yakınından geçen Konstantinopolis-Adrianopolis arasındaki anayoldan değil, tarlalardan ilerliyorlardı. Belisarios ile Hovhannes, hocalarının izniyle birkaç kez avlanmak için yoldan saptılar; Belisarios bir yaban tavşanı vurabildi, bu sayede gecelemeyi planladıkları handa yiyecek yemekleri çıkmıştı. Fazla gelen gideni olmayan küçük bir handı bu ve hanın yaşlı sahibesi çok dertliydi: Kocası bağda çalışırken üstüne bir karaağaç dalı düşünce ölmüş ve erkek köle de ahırdaki tek atı çalarak kaçmıştı. Tanrı bilir neredeydi şimdi... Yanında sadece kendisi ev işleriyle uğraşırken hayvanlara ve bağa bakan acemi bir köle kız kalmıştı. Yolcular, bu handa kendi yiyeceklerini sağlamak ve pişirmek zorunda olduklarını gördüler. İki kölelerinden biri hamaldı, güçlü, yürekli bir adamdı ama cahil ve duruma uyum sağlama yeteneğinden yoksundu; öteki telak olarak yetiştirilmiş, Andreas adlı bir delikanlıydı ve ikisi de tavşan nasıl temizlenip pişirilir bilmiyordu. Palaiologos

hamalı çalı çırpı toplayıp kuyudan su çekmeye gönderdi ve Andreas'a leş gibi yemek masasını kumla ovalayıp paklamasını söyledi. Kendisi de tavşanın derisini yüzüp parçalara böldü ve çok geçmeden tavşan, içine defne yaprakları, lahana, arpa ve biraz tuz konmuş bir tencerede kaynıyor ve Hovhanes boynuzdan yapılma bir kaşıkla yemeği karıştırıyordu.

Şöyle dedi Belisarios: “Yanımda, annemin Modestus dayıma hediye etmem için verdiği Seylan’dan gelmiş bir paket tane karabiber var. Bu Hint biberini çok seviyorum. İnsanın ağzını yakıyor. Birazını annemin yanına koyduğu ufak el değirmeninde çekersem hem hediye çok eksilmiş olmaz hem de tavşan çorbamız lezzetlenir.”

Heybesinden karabiber paketiyle ufak değirmeni çıkarıp taneleri öğütmeye koyuldu. Henüz çocuk olduğundan, beş kişilik bir yemek için çok fazla biber öğüttü ve bunu gören Palaiologos, “Oğlum, bu kadar biber bir Kyklop’a bile yeter,” dedi. Sonra da tavşan yahnisi kaynadursun, Palaiologos onlara daha önce duymadıkları bir öyküyü, Kyklop’un mağarasındaki Odysseus’un sivri bir sopayı ateşte kızdırıp bu dev Kyklop’u sarhoş ettikten sonra, sopanın kızgın ucuyla tek gözünü nasıl çıkardığını anlattı. Çocuklar ve köleler gülerek dinledi; çünkü Euripides’in oyunundan alıntı yapan Palaiologos’un perişan Kyklop taklidi çok komikti. Sonra, üç kişilik bir sofraya kurdular –köleler daha sonra ayrı yiyeceklerdi– ve kupalarına, dolapta buldukları is bağlamış toprak testiden şarap doldurdular. Köle Andreas av bıçağıyla onlara ekmek kesti.

Yemek neredeyse hazır, tavşanın pişmesi için de sadece birkaç dakika lazımdı. Palaiologos tencereye iki üç kaşık şarap, bir tutam biber, ufak bir biberiye dalı ve yaşlı kadının arka bahçeden getirdiği mayhoş kuzukulağını eklemişti. Arada bir boynuz kaşıkla çorbanın tadına bakıyorlardı. Donyağından dört mum yakmışlardı; fitiller dallanınca yanık uçları kesmek Andreas’ın göreviydi. Ama bu mutlu

anda, kapıda bir gürültü koptu ve vahşi görünümlü altı silahlı adam içeri dalıp huzurlarını bozdu; konuştukları dilden Asyalı Yunanlar oldukları anlaşılıyordu.

Yanlarında efendi giyimli, mülayim görünümlü bir genç vardı; elleri ve ayakları bağlı olduğundan yürüyemiyordu. Varlıklı bir zanaatkâr veya tüccar olabilirdi. Tutsağı tek omzunda un çuvalı gibi taşıyan irikıyım reisleri, adamı ocağın yanındaki köşeye fırlattı; kaçmaya kalkışmasın diye kapıdan en uzak noktayı seçmişti sanırım. Adamın çaresiz olduğu ve öldürülmeyi beklediği belliydi. Daha sonra adının Simeon olduğu ve o kasabada oturduğu anlaşıldı. Diğer kasabalıları temsilen, Kapadokyalı İoannis adındaki büyük bir toprak sahibine gidip arazi vergisini ya da en azından bir kısmını ödemesini rica etmek üzere kurayla seçilmişti; bu zengin genç adam epeydir vergilerini ödeme sorumluluğundan kaçıyor. Şimdiyse kasabanın imparatorluk hazinesine yılda bilmem kaç kese altın ödemesi isteniyordu; Kapadokyalı İoannis'in toprakları gerçek değerinden düşük hesaplanmıştı, yine de tüm kasabanın toplam vergisinin üçte birine denk geliyordu. Kasabalılar kötü hasatlardan, Bulgar Hunlarının yağmalamasından ve mülklerinin gerçeğin çok üstünde değerlendirilmesinden ötürü –idare onlara sadece bataklık ve taşlık topraklar vermiş ama bunları verimli tarım arazisi olarak göstermişti– öylesine borca batmışlardı ki Kapadokyalı İoannis kendi payını ödemeye razı olmazsa mahvolacaklardı. Ama o hep reddediyordu. Tıpkı bu altı adam gibi, kendi memleketlisi Kapadokyalılardan oluşan silahlı adamları vardı ve bunlar vergi ödemesi talebiyle malikâneye gelen kasaba temsilcilerine hakaret edip onları dövüyorlardı.

Benim öykümde, bu Ermeni Hovhannes ve Kapadokyalı İoannis dışında, muhtemelen bu ismin daha birçok hali karışımıza çıkacaktır; çünkü Hristiyanlığı sonradan kabul eden yabancıların çoğu, Vaftizci Yahya veya Havari Yuhanna'dan esinlenerek bu ismi almış, yahut Hristiyan efendiler kölele-

rine bu kökenden türeyen isimleri vermiştir. İbranice kökenli bu isim, Yahudiler arasında da yaygındır.* Dolayısıyla, bu İoannisleri geldikleri yere göre veya bu yetersiz kalırsa lakaplarıyla ayırt edeceğiz: Piç İoannis, Obur İoannis, Gaddar İoannis gibi. Oysa benim öykümde tek bir Belisarios var ve kendisi de adı kadar olağandışı.

Sonunda Kapadokyalıların böbürlenmesinden ve bu gariban Simeon'un yakınmalarından anlaşıldı ki Simeon yanında silahlı kolluk kuvvetleriyle Kapadokyalı İoannis'in malikânesine gitmiş ve adamın gözünü korkutarak hiç değilse borcunun makul bir kısmını ödetmeyi amaçlamış; ama girişteki silahlı nöbetçiler kılıç ve sopalarla onlara saldırmış. Kolluk kuvvetleri anında Simeon'u terk etmiş ve tek yakalanan o olmuş. Sonra avlanmak için sonbaharı orada geçiren Kapadokyalı İoannis, kasıla kasıla dışarı çıkmış ve nöbetçilerin çavuşuna, kim bu adam diye sormuş. Nöbetçiler, kendisine bir patriğe veya piskoposa gösterilen saygının gösterilmesini bekleyen İoannis'i önünde eğilerek yanıtlamışlar: "Acayip bir vergi tahsildarı, saygıdeğer efendimiz." Kapadokyalı İoannis bağırarak: "O halde acayip bir son bulun ona; öyle ki bir daha hiçbir tahsildar Trakya'daki topraklarımda beni rahatsız etmesin." Sonra başlarında çavuşlarıyla o altı adam, Simeon'un elini ayağını bağlayıp bir atın üstüne atmışlar ve çeviklikleriyle efendilerini hoşnut etmeyi umarak hemen yola koyulmuşlar.

Yolda tutsağa nasıl bir son biçeceklerini tartışmışlar. Çavuş adamlarının da fikrini sormuş. Biri, "Boynuna taş bağlayıp bir göle atalım," demiş. Ama Simeon ciddiyetle karşı çıkmış: "Suyu zehirlemek Tanrı katında günahdır. Cesedim salgın hastalığa yol açar. Ayrıca bu öneriniz hiç de acayip bir son değil: Köle kızların köpek eniklerini öldürmek için

* İngilizcede tüm bu isimler için "John" kullanılmaktadır. Türkçede ise "John" isminin karşılığı dönemden döneme, farklı kültürler ve inançlar çerçevesinde değişir. (e.n.)

hep kullandıkları bir yöntem. Biraz daha düşünün.” Çavuş, Simeon’a hak vermiş ve yola devam etmişler.

Sonra Kapadokyalılardan biri, onu bir ağaca bağlayıp üstüne ok yağdırmayı önermiş. Simeon gene lafa karışmış: “Sıradan bir tahsildara, Milano’da şehit edilen Aziz Sebastian’a uygulanan ölüm biçimini layık görüp günaha mı gireceksin?” Bu itirazı da makul bulup yola devam etmişler. Bir üçüncü adam kazığa oturtmayı, dördüncü derisini yüzmeyi ve beşinci onu diri diri gömmeyi önermiş. Ama her seferinde Simeon bütün bu önerileri küçümsemiş ve döndüklerinde efendilerine, ona böylesine basmakalıp yöntemlerle sıradan bir ölümü uygun gördüklerini anlatırlarsa kesinlikle cezalandırılacaklarını söylemiş. Sonunda çavuş sözü alıp şöyle demiş: “Eğer bize yeterince acayip bir ölüm şekli söylersen, sana minnettar olurum ve onu tam istediğin gibi uygulayım.”

Simeon yanıtlamış: “Efendin kendi isteğiyle borcunu ödesin. O zaman emin ol, ben şaşkınlıktan ölürüm ve Trakya eyaleti arşivlerinde bundan daha acayip bir ölüm kaydı bulunamaz.”

Çavuş terbiyesizliğinden ötürü Simeon’un ağzına bir tokat atmış ama ölüm şekli konusunda hâlâ kararsızmış. Bu arada yağmur başlamış ve Kapadokyalılar handaki ışığı görünce atlarını ahıra bağlamışlar ve bir kadeh şarapla biraz daha düşünmek için içeri girmişler.

Palaiologos, efendilerinin adını duyunca onun kindar ve kavgacı biri olarak tanındığını hatırladı ve adamlarının damarına basacak bir şey yapmamayı uygun gördü. Onlara, kendi cebinden ikram edeceği şarabı lütfedip kabul etmelerini söyledi.

Kaba bir adam olan çavuş cevap vermedi ama nefis kokular saçan tencereyi görünce arkadaşlarına dönüp bağırdı: “Talihimiz varmış, hergeleler... Bu sakallı ihtiyar geleceğimizi bilip bize tavşan pişirmiş.”

Palaiologos bunu bir şaka olarak alıp çavuşa şöyle dedi: “Yiğit Yunanlar, bu tavşan on koca adama ve üstelik biri soylu olan iki çocuğa yetmez. Ama siz ve belki biriniz daha bize katılırsanız...”

Çavuş yanıtladı: “Ey kendini bilmez keçi sakal, bu tavşanın size ait olmadığını pekâlâ biliyorsun. Çalınmış bu, besbelli efendim İoannis’in malı ve size bundan zırnık düşmez. Dahası, yemeğimiz bitince hırsızlığınızın cezasını efendim adına bana ödeyeceksiniz. On altın vereceksiniz; ceplerinizde bulacağım diğer şeyler de cabası olacak. Soylunuza gelince, bize o hizmet edecek. Hergeleler, kapıları tutun! Şu iki kölenin de silahlarını alın!”

Palaiologos direnmenin yararı olmayacağını gördü. Andreas ve hamala, karşı koymadan silahlarını vermelerini söyledi, onlar da dediğini yaptılar. Ama Hovhannes ile özellikle de tavşanı vuran Belisarios yemeği tatmak istediklerinden çok öfkelenmişlerdi. Yine de ağızlarını açmadılar. Sonra Belisarios Kyklop’un mağarasını hatırladı ve bu serserileri iyice sarhoş edip iş kavgaya dökülürse bundan yararlanmaya karar verdi.

Gayet kibarca sakilik yapmaya ve şarabı su katmadan vermeye başladı: “Buyurun beyler, iyi şarap bu; üstelik bedava.” Karabiberli çorba Kapadokyalıların alışkanlıklarına göre epey acı olduğundan, belki de her zaman içeceklerinden daha fazla şarap içtiler. Belisarios’u kendi Ganymedes’leri* olarak görüp şerefine içtiler, hatta öpeceklerdi de ama o elerinden kurtuldu. Sonra aralarından biri mutfaktaki köle kızın entarisini çıkarmaya yeltendi; ama kız evden kaçıp çalıların arasına gizlendi. Adam onu bulamayınca geri döndü.

Kapadokyalılar içtikçe dini dogmaları tartışmaya başladılar. Zamanın illetidir bu. Örneğin, çiftçilerin bir araya ge-

* Yunan mitolojisinde ölümlülerin en güzeli sayılan ve Zeus tarafından Olympos’a kaçırılıp tanrıların sofrasında şarap sunmak üzere görevlendirilen kişi. (e.n.)

lince hasattan ve hayvanlardan; askerlerin savaştan ve askeri görevlerden; fahişelerin de giyim kuşamdan, güzellikten ve erkeklerle başarılarından söz etmesi beklenir genellikle. Ama hayır, şimdi iki üç kişi nerede bir araya gelse –ister kışlada, ister meyhanede, ister genelevde– hemen bilgiçlik taslayarak Hıristiyan doktrinin zor bir noktasını tartışmaya koyulurlar. Çeşitli Hıristiyan mezheplerinin başlıca kavgası ve felsefi tartışmanın can alıcı noktası daima Tanrı'nın tabiatı üzerinde yoğunlaştığı için de bu sarhoş Kapadokyalılar doğal olarak ve hatta küfür sayılabilecek şekilde Baba, Oğul ve Kutsal Ruh'un, özellikle de Teslis'in ikinci şahsı olan Oğul'un tabiatı hakkında fikir beyanına başladılar. Hepsi Ortodoks Hıristiyan'dı ve Palaiologos'un itiraz etmesini bekler gibiydiler. Ama Palaiologos karşı çıkmadı, çünkü onlarla aynı fikirdeydi.

Gelgelelim çok geçmeden Simeon Monofizitlerden olduğunu açığa vurdu. Monofizitler Mısır ve Antiokheia'da güçlü bir mezhepti ve son bir iki kuşak boyunca imparatorluğa ciddi sorunlar yaşatmıştı. Çünkü Konstantinopolis'teki imparatorlar, Havari Petrus'un muteber halefi sayılan ve bu mezhebi zındık ilan eden Roma'daki papayı gücendirmekle, Konstantinopolis'in tahıl ambarı olan Mısır'ın halkını gücendirmek arasında seçim yapmak zorunda kalmışlardı. Kimi imparatorlar bir görüşü, diğerleri öteki görüşü desteklemiş; kimileriye bir uzlaşma noktası bulmaya çalışmıştı. Bu tartışma yüzünden kiliseler arasında vahim çatışmalar, savaşlar, rezaletler çıkmıştı ve ben bu satırları yazdığım sırada, Doğu Kilisesi ile Batı Kilisesi arasında kesin bir bölünme vardı. İktidardaki yaşlı İmparator Anastasios Monofizitleri tutar gibiydi; bu nedenle kasabalı Simeon, Kapadokyalıların damarına basmak için imparatora olan sadakatiyle Monofizitliğin eşdeğer olduğunu söyledi.

Hepsi bir ağızdan bağırsa da belli ki Simeon onlardan daha güçlü bir hatipti; bu yüzden bir bilgin olan Palaiolo-

gos'tan, onlar adına Ortodoks yaklaşımı savunmasını istediler ki Palaiologos da bunu memnuniyetle kabul etti. Tartışma sürerken, Belisarios'un dürttüğü Hovhannes kupaları tekrar tekrar dolduruyordu.

Palaiologos, Papa Leo'nun eğer duymuşsam bile şimdi tam anımsamadığım, yaklaşık olarak şu anlama gelen sözlerinden alıntı yaptı: Oğul, ne meczup Akuanitlerin* inandığı gibi sadece Tanrı, ne kâfir Plotinusçuların inandığı gibi sadece insan, ne de aptal Apollinarisçilerin iddia ettiği gibi tanrısal olandan şu veya bu yanı eksik bir insandır; O, insani olan ile tanrısalı kendinde birleştirir. Kutsal Kitap'ta da "Ben ve Baba biriz" ve "Baba benden üstündür"*** der; ama Oğul'u Baba'dan daha aşağı düzeyde kılan insan tabiatı, Oğul'u Baba'nın eşiti kılan ilahi tabiatını azaltmaz.

Kapadokyalılar bu kararı duyunca, kupalarını ve kayın ağacından çanaklarını masaya vurarak Palaiologos'u alkışladılar. Belisarios'un masanın altında onların ayaklarını sağlam bir urganla bağladığını fark etmediler. Urgan, ayaklarını rahatça hareket ettirebilecekleri kadar gevşekti ama hepsi birden ayağa kalkmaya yeltenirlerse epey zorlanacaklardı, çünkü dar bir çember halinde oturuyorlardı.

Ardından Simeon, Akuanitlerin, Apollinarisçilerin ve Plotinusçuların sahte öğretilerini eleştirmenin, hakiki öğretiyi söylemekle aynı şey olmadığını; Roma'da hasbelkader papa seçilmiş birinin Hıristiyanlığın nihai kurallarını belirlemeye hakkı olmadığını ve bir papanın, siyasi nedenlerle hem tanrısına hem de imparatoruna zarar verecek şeyler söyleyebileceğini ve yapabileceğini ileri sürerek Palaiologos'la alay etti. Simeon, Oğul'un tabiatı baltayla odun yarar gibi ikiye bölünemez, dedi. Oğul'un eylemleri ve çilesi ne tümüyle ilahi

* Mezopotamya'daki Maniheizm öğretisini Hıristiyanlıkla birleştiren Acuas'ın müritlerine verilen isim. (e.n.)

** Sırasıyla, *Yuhanna İncili* 10:30 ve 14:28. Bu kitaptaki Kutsal Kitap alıntılarında Kitab-ı Mukaddes Şirketi'nin 2009 tarihli Eski Ahit ve Yeni Ahit çevirileri esas alınmıştır. (e.n.)

ne tümüyle insaniydi; o tek bir bütündü: Bir Tanrıinsandı. Şöyle ki, Celile Gölü'nde suyun üstünde yürürken bunu bedeniyle yapıyor ama bedenin niteliğine ilişkin doğa kurallarını aşıyordu.

Buraya kadar anlattıklarım olayların sırasına uygun; ama bu noktada bir fark ortaya çıkıyor. İlkın, hikâyeyi uzun yıllar sonra Adrianopolis'te bir adamdan duyduğum şekliyle anlatayım; o da bunu Simeon'un büyük oğlundan duyduğunu söyledi.

Bu Adrianopolisliye bakılırsa, Simeon açıklamasını şu sözlerle bitirmiş: "Ama Papa Leo, başı üstüne yerşin ederek tam tamına şunu da demiş: '*Ardeſcat in foco ferrum. Sunt vincula mea ſolvenda. Mox etiam pugionibus et pipere pugnandum eſt. Tace!*' Ey Kapadokyalılar, böyle bir ahmaklığa nasıl boyun eğersiniz?"

Kapadokyalı Çavuş Latince anlıyormuş gibi yaparak, düşünmeden bağırılmış: "Kutsal Papa Leo çok akıllıca konuşmuş. Her bir kelimesi doğru. Sen kendi ağzınla kendini yalanladın." Çünkü hiçbirı, Simeon'un Belisarios'a şişı ateşte kızdırarak bağlarını kesmesi, hançerler ve biberle savaşa hazır olmaları yolunda bir mesaj gönderdiğini anlamamış.

Ama birkaç yıl önce Andreas'ın bana anlattığına göre, Simeon'a karşı çıkıyormuş gibi yaparak Latince konuşan Belisarios'muş ve şöyle demiş: "*Ardeſcit in foco ferrum manibus tuis propinquum. Vincula ſolvam. Mox etiam pugionibus et pipere pugnabitur.*" Bunu duyan cahil Kapadokyalılar, onu gerçek imanının sadık bir savunucusu sanarak alkışlamışlar. Belisarios'un bu sözleri, eğer öyle demişse tabii, Simeon'a şişin elinin erişeceği yerde ateşte kızdığını ve ipini çözünce, hançerler ve biberle derhal savaşa girişileceği mesajıymış.

Yaşlı kişilerin gençlikte yaşadıklarını, özellikle de daha sonra meşhur olan biriyle ilgili olan anıları anlatırken abartma ya da olayları değıştirme eğilimleri, Andreas'ın hikâyeye

sinin doğruluğuna gölge düşürebilir. Aynı şekilde, Havari Matta da çocuk İsa ile oynadıklarını söyleyen bazı ihtiyarlarından onun ölü bir serçeyi dirilttiğini duymuş ve bunu, İsa'nın annesinin rahminden konuşup üvey babası Yusuf'u azarlaması gibi aşırılıklarla birlikte ikinci İncil'inde kaydetmiştir. Ama ben bu anlatıyı üçüncü kişilerden değil, ilk ağızdan dinledim ve Andreas'ın güvenilir biri olduğundan kuşku yok. Ayrıca o sırada çocuk yaşta olan Belisarios düzgün bir Latince, yani Roma Latincesi konuşamaz itirazı da geçersizdir; çünkü Roma Latincesi annesinin anadiliydi. Bundan elli yıl önce barbar Vandalların kralı Geiserich Roma'nın tapınaklarını ve malikânelerini yağmalayınca, annesinin Romalı bir senatör olan babası da ailesiyle birlikte oradan ayrılmış ve güvenlik arayışıyla Roma İmparatorluğu'nun doğu kesimine gelmişti ve ailesi iyi Latince konuşma geleneğini sürdürmüştü. Dolayısıyla Belisarios o yaşta bile üç dile hâkimdi: Ailenin topraklarında konuşulan Trakya lehçesi, annesinin ve aile papazının konuştuğu Latince ve Doğu İmparatorluğu'nda yaygın olan Yunanca. Ama Yunancası henüz çok akıcı değildi.

Her neyse, bu olayda idareyi kim yürüttü bilmem ama en azından savaşın gidişatını size anlatabilirim. İlk Belisarios, hançeriyle gizlice Simeon'un iplerini kesti. Tavşan etini çoktan bitiren ama hâlâ masada içki içen Kapadokyalılar bunu fark etmedi. Sonra Hovhannes'i hazır olması için dürttü ve bir avuç öğütülmüş karabiberle masaya yanaşıp biberi adamların suratlarına fırlattı; altısı da gözlerini açamaz oldu. Simeon bir nara atarak ayağa fırladı ve Belisarios'un ocaktaki ateşe koyduğu kızgın şişi savurdu. Trakyalılar, Andreas ve hamal pek uzakta olmayan silahlarını kapmaya koştular.

Kapadokyalılar acı ve çaresizlik içinde öküz gibi böğürüyorlardı. Şaraptan sersemlemiş halde ayaklarına bağlanan ipe iyice dolanıyor, biberden gözlerini açamıyor ve sürekli aksırmaktan hareket edemiyorlardı. İlk hamlede Simeon iki

adamın kafasına kızgın şişle sert darbeler indirmişti; öyle ki Palaiologos kavgaya hiç katılmadığı halde, Kapadokyalılar beşe karşı dört kişiydi şimdi. Onlar da tabureleri altlarından çekilince boylu boyunca yere serildiler. Çocuklar ve köleler, çekilmiş kılıç ve hançerlerle tepelerine dikildi.

Simeon ahıra koşup birkaç parça kayış getirdi ve teker teker hepsini bağladı; mesleği saraçlık olduğundan iyi düğüm atmayı biliyordu. Her düğümde bir Monofizit tezini ileri sürerek, “Becerebilirseniz kurtulun bakalım bu mantık çıkmazından beyler,” veya “Bu metin vicdanınızı epey rahatsız ediyor galiba,” diyordu.

Adamlar perişan bir halde, “İsa aşkına, merhamet edin, biraz su ve sünger getirin; yoksa kör olacağız bu ateş tozundan,” diye yalvardılar.

Ama Simeon güçlü bir sesle *Serafim Melekleri* ilahisini, Monofizitlere özgü tahriflerle söylemeye başladı ki bu tahrifat birçok Hristiyan kilisesinde rezaletlere, kargaşaya ve kan dökülmesine yol açmıştı. Hepsi sımsıkı bağlanınca, Simeon onlara, İsa’nın düşmanlarını bağışlamayı buyurduğunu söyledi ve “tek tabiatlı İsa adına” diyerek tahriş olmuş gözlerini süngerle sildi. Bunun üzerine ona teşekkür ettiler.

Simeon Belisarios’tan bu savaşı nasıl planladığını öğrenince, Palaiologos’a dönüp şöyle dedi: “Ben bunu basit bir mucize sanmıştım ve fazla şaşırmadım; tıpkı peygamber Balaam’ın eşiği birden konuşma yetisine kavuşunca şaşırmaması gibi. Çünkü Tanrı her şeye kadirdir ve konuşan eşekler yahut on iki kişilik yemeğin beş bin kişiyi doyurması (ve hatta artması) gibi* aklın almayacağı işler, eşeklerin sıradan anırması veya kentte yiyecek bulamayan yurttaşların açlıktan ölmesi kadar doğal sayılmalıdır. Çünkü bir yanda, işlevi imkânsızın ötesine geçmek olan Tanrı; öte yanda Tanrı’nın hayvanlar ve insanlar için çizdiği kadere uymak zorunda

* *Yuhanna* 6’da Hz. İsa’nın beş arpa ekmeği ve iki balıkla beş bin adamı doyurduğu anlatılır. (e.n.)

olan doğa vardır. Ama doğanın ilahi veya şeytani yardım olmaksızın kendini aştığı böylesi bir duruma şaşırarak yanlış olmaz. Eğer bu çocuk erginlik dönemine ulaşırsa, birinci sınıf bir general olur; çünkü general olmanın en önemli altı niteliğine sahip: Sabır, cesaret, yaratıcılık, elindeki güçlerin idaresi, saldırıda farklı silahların kullanımı ve can alıcı darbenin zamanlaması. Ben Pers savaşlarında süvari birliğindeydim ve hem iyi hem de kötü generaller gördüm, oradan biliyorum.”

Palaiologos yanıtladı: “Ama bu niteliklere alçakgönüllülüğü eklemese hiçbir yere varamaz.” Bu da akıllıca bir söz ve ötekileri taçlandıran yedinci erdemdi.

Tavşan bitmiş ve taze ekmeğin çoğu yenmişti; ama heybelerinde biraz peksimet ve pastırma bulunduğundan aç kalmadılar. Biri İoannis’in malikânesine haber uçurur endişesiyle, handa geceleme için güvenli bulmadılar. Kapadokyalılar atlarına ve her iki atın kafasını da birbirine bağladılar; Simeon ve köleler onları ikişer ikişer götürecekti. Yaşlı kadın dövüş başlayınca evden kaçmıştı; geri dönüp de azıllı adamları hizaya gelmiş bulunca, bu kendisi için yapılmış gibi bir minnet gösterisine girişti. Yine de ona iyi para ödediler.

Belisarios Palaiologos’la birlikte önden gidiyor, Ermeni Hovhannes de arkalarını kolluyordu. Şafak vakti bir koruda mola verdiler ve orada Kapadokyalılardan biri kafasındaki yaralardan ötürü öldü. Diğerleri sürekli küfredip sövüyor ama herhangi bir kaçma girişiminde bulunmuyorlardı. Günün geç saatlerinde, başka bir macera yaşamadan Adrianopolis’e vardılar. Simeon Kapadokyalıları yargıca teslim etti. Simeon’un hemşerileri onu sevinç ve heyecanla karşıladı; çünkü kolluk kuvvetleri onun yakalandığını bildirmişti.

Kapadokyalılar tutuklandı; İoannis onlar için fidye ödeyene kadar hapiste kalacaklardı. İoannis’in öldürme emrini uygulayıp uygulamayacakları belli olmadığından cinayetle suçlanamazlardı, yaptıkları en kötü şey pişmiş tavşanı

çalmaktı. İoannis, küstahça arazisine girdiği için Simeon'u bağlayıp dışarı atmakta haklı olduğunu savunan bir haber yolladı.

Yargıç, diğer güçlü toprak sahiplerini kendine düşman etmemek için, İoannis'i suçlamaya çekindi. Ayrıca, İoannis'in, memleketlisi olan hizmetkârların cezalandırılmasını bir onur meselesi yapacağını ve buna razı olmayacağını biliyordu. Yine de hem efendiye hem de adamlarına karşı ortada ciddi bir suçlama vardı. Dolayısıyla dostane bir uzlaşmaya gidildi; adamlar serbest bırakıldı ama İoannis el altından borcunun yarısını, on dört bin sikkeden fazla eden iki yüz kilo ağırlığındaki altını ödedi. Böylece İoannis'in gururu kırılmadı, kasabalılar da mahvolmaktan kurtuldu. Gençliğinden beri para hırsı, kötü komşuluğu ve kiliseye sözde bağlılığı ile bilinen bu Kapadokyalı İoannis, daha sonra saray muhafızlarının komutanı ve Levazım Amiri oldu ve bu mevkilerdeyken Belisarios'a çok zarar verecek işler yaptı.

Belisarios, Hovhannes, Palaiologos ve köleler daha sonra Belisarios'un dayısı Modestus'un konağına gittiler. Onu tanıyan Simeon yolu göstermişti. Konak kentin dışında, bir alabalık deresine yakın, gür ağaçlı bir arazideydi. Orada Belisarios, ince uzun, edebi zevkleri olan, barışçıl görünümlü dayısıyla selamlaştı ve karabiberden geri kalanı verdi. Belisarios ve yanındaki Hovhannes ile Palaiologos hoş karşılandılar. Aralarında Latince konuşuyorlardı ve Modestus kavganın öyküsünü dinleyince şöyle dedi: "Bravo yeğen, bravo! Tam Roma usulü becermişsin işi... Marius'un, Metellus'un, Mummius'un yöntemiyle. Ama konuştuğun Latince pek çok barbarca kelime ve ifade var; bir Afrika gergedanının hortumundan çıkan homurtular gibi kulağımı tırmalıyor. Bunları yok etmeli ve yerine Cicero ile Caesar'ın zarif dilini geliştirmeliyiz. Bereket, okuluna gideceğin dostum Malthus gayet zevkli ve bilgili bir adam. Soylu paganların güzel Latincesi ile soysuz keşişlerin uyduruk Latincesi arasındaki farkı sana gösterecektir."

Daha doğrusu, söyledikleri sade bir dile indirgenince yaklaşık olarak böyleydi. Çünkü Modestus en sıradan sözün bile münasip bir edebi ima, cinas veya nükteye (yahut üçüne birden) sarmalanmadan ağzından çıkmasına izin vermezdi. Dolayısıyla, Belisarios onu anlamakta epey zorlanıyordu. Ben bile dudaklarından dökülen yapmacıklı sözleri yazmaktan kaçınıyorum, çünkü hiçbir saçmalık onların hakkını verecek kadar saçma olamaz, eğer layık oldukları bir hak varsa tabii. Gerçek şu ki, mecazların kıvraklığına ve gösteri ruhuna uygun, esnek bir dildir Yunanca; oysa Latince kazık gibidir ve bu tür kullanımlara gelmez. Latin hitabeti hakkında “Zenne rolündeki adamın çatlak sesi” derler.

*

Malthus’un okulu Adrianopolis’in merkezindeydi ve eğitim, Kutsal Kitap’ın ekmek ve suyu ile sınırlanmış keşiş okullarındaki gibi değildi. Ekmek iyidir, su da iyidir; ama bu diyetle zorlanan tutuklularda veya yoksul köylülerde görülen bedensel kötü beslenme, bazı kilise mensuplarında ruhsal kötü beslenme olarak da ortaya çıkar. Bunlar, Yahudilerin Kralı Davut’un soyağacını Deukalion’un tufanına ve ardından Hazreti Âdem’e kadar yanlızsız sayabilirler veya Havari Pavlus’un mektuplarını kafiyeli şiirmiş gibi ezbere okuyabilirler ama bütün diğer konularda balıklar ve kuşlar kadar cahildirler. Bir keresinde, hanımım Antonina ile İtalya’da, Ravenna’dayken, hanımımın sohbet sırasında Troyalı kahraman hayırsever Aeneas’a ve onun Kartaca Kraliçesi Dido’ya ihanetine yaptığı göndermeyi anlamayan bir piskopos rastladım. Şimdi, hâşâ, ben bilgin olduğum iddiasında falan değilim; tek eğitimi zeki insanların konuşmalarını dinlemekten ibaret olan basit bir hizmetkârım. Yine de o piskoposun cehaletine tanık olmaktan utandığımı söylemeliyim. Hanımımın neden bahsettiğini zerrece anlamamıştı.

“Aeneas?” diye tekrarladı, “Aeneas mı? *Havarilerin İşleri*’ni anlatan metni iyi bilirim; ama sizi temin ederim din kardeşim, orada böyle bir söz geçmiyor. Âlim tefsircilerin açıklamalarında bile, Havari Petrus’un felçten kurtardığı, sekiz yıl yatalak kalmış Lyddalı dindar Aeneas’ın daha sonra Kartaca Kraliçesi Dido’yu, bırakın ihaneti, ziyaret ettiği yolunda hiçbir bilgi yok.”

Elbette imparatorluğun denetiminde olan Malthus’un okulunda, şöenlerde bile sofraya ekmek ve su konması gibi Kutsal Kitap’a ilişkin eğitim de verilirdi. Ama asıl üzerinde durulan, iyi yazarlardan Latince ve Yunanca edebiyat okutmaktı. Bu gibi yapıtlar, çocukları düzgün bir dil kullanmaya ve böylece fikirlerini berraklaştırmaya sevk eder; aynı zamanda, tarih, coğrafya ve yabancıların gelenekleri hakkında kapsamlı bilgi sunar. Çekirdekten yetişme askerler olan Gotlar ve Franklar gibi en güçlü barbar milletlerin kitabi bilgiyi hor gördüğü tezine dayanarak, askerlerin öğrenim görmesine karşı çıkıldığını duydum. Ama, “bir bilgin yetiştirmek, bir askeri kaybetmektir” diyen atasözü kanımca, subay düzeyindekiler için değil, sadece sıradan erler için geçerlidir. Her halükârda, bildiğim kadarıyla, dünyanın herhangi bir yerinde bir dereceye kadar eğitilmemiş ya da sadece yetersiz eğitim almışsa bundan pişmanlık duymamış saygın bir general asla olmadı.

Yaşamının ileriki günlerinde Belisarios dostlarına, Thukidides’in Atina ile Sparta arasındaki uzun savaşı anlatışı ve Ksenophon’un Pers savaşlarını anlatışı (her iki kitap da Malthus’un Adrianopolis’teki okulunda okutulmuş ve tartışılmıştı) sayesinde savaşın ilkeleri hakkında Konstantinopolis’teki askeri okulda öğrendiklerinden çok daha fazlasını öğrendiğini söylemişti. Askeri okulda esas olarak talim, basit taktikler, kuşatma silahlarının kullanımı, kurmay subayların görevleri ve askeri protokol üzerinde duruluyordu; yani, asıl büyük savaş sanatları değil, ikincil önemde şeyler

öğretiliyordu. Oysa büyük savaş sanatları, strateji, askeri amaçları destekleyecek sivil iktidarın ve siyasetin kullanımı ile Belisarios'un özellikle başarılı olduğu bir alan olan, askerlerin sevgisini, güvenini ve itaatini kazanarak ayaktaki-
mından iyi asker yaratma becerisidir. Belisarios, stratejinin bir tür coğrafya uygulaması olduğunu savunurdu ve ileriki yıllarda güvenilir haritalar edinmek için epey para harcadı; ayrıca maiyetinde, yanından hiç ayırmadığı Mısırlı profesyonel bir haritacı vardı.

Belisarios, Malthus'un okulunda gördüğü hesap, hitabet ve hukuk eğitiminin de ona son derece yararlı olduğunu söylerdi. Çünkü, sivil yaşamın kibarlık sanatlarını gayet iyi bilen hükümet görevlileri, birbirleriyle ahbaplık ilişkisine girer ve başlıca nitelikleri cesaret, binicilik, okçuluk ve mızrak atma ustalığı olan barbar komutanlarla dalga geçmeye bayılırlardı. Belisarios, ismine ve teke tek dövüşteki yiğitliğine rağmen (emrindeki birliklerin küçüklüğü veya korkaklığı, bazen onu istemeyerek buna mecbur ediyordu) kendisinin bir barbar olmadığını onlara gösterebiliyordu. Emrindeki adamlardan sık sık hesap defterlerini ister ve herhangi bir tutarsızlık görürse bir öğretmen gibi ciddiyetle buna işaret ederdi. Sivil mahkemelerin işleyiş kuralları veya değişik sınıflardan yurttaşların ve müttefiklerin hakları gibi basit hukuk meselelerinde de profesyonel avukatlar onu kolay aldatamazdı. Dahası, bir vakayı basit ve anlaşılır dille sunabilecek kadar hitabet biliyor ve söz cambazlıklarına kapılıp yolunu şaşırmıyordu. Bu bakımdan, zorlama imalardan, hayali mecazlardan, Atina tipi tuzaklardan ve mantık oyunlarından hoşlanmayan Malthus'a gönül borcu büyüktü. Titizlikle seçilmiş birkaç kelimenin darmadağın bir laf salatasına her zaman galip geleceğini söylerdi Malthus.

Okulun ilk günü, Belisarios olağan ders saati olan sabah yedide değil, öğle teneffüsü saatinde eve yemek yemeye gidecek kadar yakında oturmayan çocuklar okulun avlusun-

da yemek yerken geldi. Belli ki Konstantinopolis, Roma, Atina ve Küçük Asya'nın bazı şehirlerinde olduğu gibi, bir çocuğun yanında özel hocası ve kitap çantasını taşıyan kölesiyle gelmesi âdeti yoktu Adrianopolis'te. Bu okulda çanta taşıyan köleler bile enderdi. Dolayısıyla Belisarios yanında Palaiologos, bir adım gerisinde Hovhannes ve çantasını taşıyan Andreas ile avluya girince, öğrenciler onun şımarık bir zengin çocuğu olduğunu düşündüler.

Adı Uliaris olan irikıyım bir oğlan, muhterem Palaiologos'u işaret ederek bağırdı: "Hey hergeleler, bu dede torunlarını okulumuza *hic, haec, hoc* öğrensinler diye mi getiriyor, yoksa tersine, torunlar mı onu getiriyor?"

Ekmek, meyve ve katı yumurtalarını geveleyen çocuklar etrafına toplandı. Mahsus geride kalan bir çocuk, kızdırmak için Uliaris'e bir incir fırlattı. İncir yumuşaktı, sıcaktan ekşimişti ve ancak fırlatıp atmaya yarardı. İncir Uliaris'i sıyrıp geçti ve Palaiologos'un tertemiz, has ince yünden giysisinin omzunda patladı. Bunun üzerine büyük bir kahkaha koptu; ama Belisarios birden öfkeyle çocukların arasına daldı, avluda çocukların ileri geri tekmelediği büyücek yuvarlak bir taşı eğilip aldı ve inciri atan çocuk daha ne olduğunu anlayamadan oturdukları yere doğru koşup taşı çocuğun kafasına vurdu. Oğlan sersemleyip yere kapaklandı. Belisarios, taş hâlâ elinde, tek söz etmeden hocasının yanına döndü.

Palaiologos, öbür çocukların arkadaşlarının öcünü almaya kalkışacağını düşünerek titredi; nitekim, şimdi kimileri tehditkâr bağırışlar ve hareketlerle ilerliyordu.

Belisarios gerilemedi ya da özür dilemedi. Şöyle dedi: "Eğer biri daha hocam olan bu yaşlı adama hakaret etmeye kalkışırsa, demin yaptığımı tekrarlarım."

Bu yürekli davranışından ötürü, Uliaris'in başı çektiği bir grup çocuk Belisarios'a arka çıktı. Uliaris sordu: "Sen hangi rengi tutuyorsun? Biz Mavilerdeniz. Vurduğun çocuk, Rufinus, Yeşillerin başıdır." Kendisini koruma güdüsüyle onun

da Mavi olduğunu söylemesini bekliyor ve ileride takımlarına yararlı olacağını düşünüyorlardı.

Ama, garip görünse de Belisarios Kermen’de dünyadan öyle uzak büyümüştü ki araba yarışlarından ve Mavi ile Yeşil takımlar arasındaki rekabetten haberi bile yoktu; bu da Havari Petrus ile Pavlus’u hiç duymamış olması kadar garipti. Çünkü Roma İmparatorluğu’nun her iki yarısında da sürekli bu takımlar konuşuluyordu; yeni bir icat da değildi bu, İsa Mesih’in zamanında yaşayan İmparator Tiberius’un iktidarından beri mevcuttular.

Belisarios şöyle yanıtladı Uliaris’i: “Ben Beyazlardanım. Bu da benim yaverim.” Ermeni Hovhannes’i işaret etti. Belisarios kendi topraklarındaki çocuklardan bir ordu kurmuş ve kendi adına uygun beyaz bir bayrak seçmişti. Bu yüzden ordusuna “Beyaz Ordu” deniyordu.

Onun bu sözlerine şaşırان oğlanlar, her çocuğun ya Mavi ya Yeşil olması gerektiğini, yoksa döneke veya dalkavuk olacağını söylediler. Doğru, başlangıçta hipodromda yazı ve kış temsil eden Kırmızı ve Beyaz takımlar da vardı, tıpkı Yeşillerin ilkbaharı, Mavilerin de sonbaharı temsil ettiği gibi. Ama artık eskiden olduğu gibi dört araba birbirlerine karşı değil, sadece iki araba iki arabayla yarışıyor; yani Beyazlar ve Kırmızılar bağımsız takım olarak artık yoktu, çok uzun zaman önce sırasıyla Mavi ve Yeşil takımlara katılmış ve ortadan kaybolmuşlardı.

Belisarios söylediğinin saçmalığını fark etti ama yine de sözünden dönmeyip şöyle dedi: “Eğer bu okulda Beyazlar yoksa, Hovhannes ile ben bunu başlatmalıyız.”

O zaman Maviler de Yeşiller de öfkelendi ve ona okul avlusundaki kavgalarda bıçak, taş veya diğer tehlikeli silahları kullanmanın kesinlikle yasak olduğunu, sadece ellerle ayakları kullanmaya veya çamur, kar gibi yumuşak şeylerin atılmasına izin verildiğini söylediler.

Belisarios onlarla alay etti: “Bana az önce hanım evladı diyen siz değil miydiniz?”

Bu kışkırtma üzerine çocuklar bağırış çağırış Belisarios ile Hovhannes’e saldırdılar. Andreas kitap çantasını yere atıp yardıma koştu. Bu arada Palaiologos yardım istemeye gitmişti; az sonra yardımcı öğretmen görününce ortalık duruldu ve adam Rufinus’u Belisarios’la barıştırdı.

Rufinus kafasına yediği darbeden sonra toparlanmıştı ve soylu bir zihin yapısına sahip olduğundan, hocasına hakaret gibi görünen bir davranışın öcünü aldığı için Belisarios’u takdir ettiğini söyledi. Şöyle dedi ona: “Sen ve yoldaşın Yeşillere üye olmak isterseniz, seviniriz.”

Uliaris bağırdı: “Hayır, bize gelecekler. İlk biz önerdik.”

Uliaris ile Rufinus gibi iki takım liderinin yeni bir çocuğun desteği için yarışması görülmedik şeydi. Genellikle bir takıma tam üyelik ancak güçlülük ve rüşvetle sağlanırdı, istediği takıma kabul edilmek için aylar boyu beklemek olağandı.

Belisarios, daveti için Rufinus’a teşekkür etti, ama Beyaz olduğu mazeretiyle kabul etmedi; Hovhannes de öyle yaptı. Rufinus güldü ve bunu hakaret olarak almayıp şöyle dedi: “O kocaman Beyaz ordunuzun Mavilere karşı yardıma ihtiyacı olursa, hangi müttefikinizin yardıma geleceğini biliyorsunuz.” Olay başladığından daha sakin bitti ve çocuklar Kapadokyalılara, o koca adamlara karşı biber savaşını verenlerin Belisarios ile Hovhannes olduğunu öğrenince onlara saygıda kusur etmediler. Belisarios hem Uliaris hem de Rufinus ile ayrı ayrı dostluk kurdu; hatta önderlik ettiği bir macerada her ikisini de birlikte çalıştırmayı başardı. Yakındaki keşiş okulunun öğrencilerine karşı verilen ünlü kartopu savaşında, Belisarios’un komutasında önemli bir rol oynadılar.

Bu hikâye, çocukça da olsa ilginizi çekebilir. Keşiş okullundaki öğrenciler, ana babaları tarafından manastır yaşa-

mina adanmışlardı ve tamamen buraya aittiler. Bu çocuklar, manastırın duvarındaki bir gedikten, Sina Çölü'ndeki Mısırlı keşişler gibi sopalarla silahlanarak çıkıyor ve imparatorluk okulunun öğle yemeğinden dönen öğrencilerinin yolunu kesip kıyasıya dövüyorlardı. Karlı bir gün Belisarios, Hovhannes ve Uliaris tuzak kurarak bu çocuklardan büyük bir grubu Rufinus'un babasına ait bir kereste deposuna çektiler. Orada, bu olayda işbirliği yapan Mavi ve Yeşil takımlar tarafından grup neredeyse kara gömüldü; yirmi çocuk tutsak alındı ve imparatorluk okulunun avlusundaki kulübeye kapatıldı. Ama maalesef Uliaris, duvardaki gedige yakın bir yerde ele geçirilmişti.

O gün Belisarios'un yanında, aralarında Andreas'ın da olduğu dört beş çanta taşıyıcısından oluşan küçük bir grup "müttefik" ve yarım düzine kadar "uşak" denilen yoksul çocuk vardı. Düzenli öğrenci değildi bunlar; ama sınıfın arka sıralarında oturup ücretsiz öğrenim görmelerine izin verilmişti. Buna karşılık, helaları temizlemek, dersler bitince sınıfı süpürmek, gerektiğinde mürekkep dağıtmak, diğer öğrencilerin kullanılmış balmumu tabletlerinin üstünü düzlemek ve kışın döşemenin altından geçen borularla ısıtılan odalar için kazanı yakmak gibi ayak işlerini yaparlardı. Düzenli öğrenciler bu uşaklara tepeden bakar ve onlara asalak muamelesi ederlerdi. Ama Belisarios onlara gizlice, eğer iyi dövüşür ve emirlere itaat ederlerse, durumlarının iyileşmesini sağlayacağına söz vermişti.

Derken bu müttefiklerin başına geçerek manastıra doğru, mutfağın arka kapısına koştu. Orada, günün bu saatinde her yaştan yoksullara bedava çorba, bayat ekmek ve et artıkları dağıtılırdı. Belisarios ve grubu dilenci çocuklarmış havasıyla, sessizce yanaştı; ama sonra mutfağın arkasından dolanıp kimse görmeden keşişlerin lahana bahçesinden geçtiler ve okul binasına vardılar. Orada bir kulübede, Uliaris'i el ve ayakları bağlı, kafası kanlar içinde buldular. Başında

nöbetçi yoktu; çünkü şimdi bütün düşmanlar duvarın gediğinde toplanmış, endişe içinde arkadaşlarına ne olduğunu merak ediyorlardı. Uliaris manastır öğrencilerine hemen arkadan saldırmayı önerdi. Ama Belisarios, eğer keşişleri ve papaz adaylarını yardıma çağırırlarsa kaçmanın zor olacağı fikrindeydi. Yine geldikleri yoldan, bir an önce dönmekten yanaydı.

Böylece kaçtılar ve kulübede buldukları elmaları, cevizleri ve asılı çantalardaki ballı kurabiyelerle tarçınlı ekmekleri meşru ganimet olarak aldılar. (Bunlar, onları bekleyen Büyük Perhiz'in zorluğunu telafi etmek için ödül olarak öğrencilere dağıtılacak tatlılardı.) Zafer şarkıları söyleyerek okullarına döndüler ve ganimeti öğrenciler arasında hakça dağıttılar. Ama Belisarios, dövüşmeye yanaşmayan birkaç çocuğa hiçbir şey verdirtmedi; bunların arasındaki, Malthus'un en çalışkan öğrencisi küçük Apion bunu ömür boyu unutmadı ve Belisarios'a karşı kin güttü. Ele geçirilen yirmi manastır öğrencisi de Malthus'un emriyle serbest bırakıldı, ama kendi başrahipleri onlara bir ay boyunca ayinlere katılmama cezası verdi.

*

Annesi tam da o sıralarda ölen Belisarios, uzun boylu, geniş omuzlu, güçlü kuvvetli bir delikanlı oldu. Soylu ve düzgün yüz hatları, gür ve kıvrıkcık siyah saçları, içten bir gülümseyişi ve berrak bir kahkahası vardı. Soyundaki barbarlık, ancak hafif çıkık elmacıkkemiklerinden anlaşılabilirdi. Okulda derslerine canla başla çalışması hocalarını memnun ediyor, okul arkadaşları ise güreş ve futboldaki ataklığı ve becerisinden etkileniyordu. Ayrıca usta bir yüzücüydü. Okulun yaşça büyük çocuklarından ufak bir süvari birliği kurmuştu; binek atı edinme imkânı olmayan çocuklara kendi çiftliğinden at getirtiyor ve onlara dayısının arazisinde talim

yaptırıyordu. Başlıca eğitim, bir meşe dalına astıkları kum çuvallarına ok ve mızrak atmaktı. Ama aralarında, kör silahlarla zararsız dövüşler ve turnuvalar da düzenliyor, hatta Adrianopolis'ten geçen Meriç Nehri'ndeki teknelerde minyatür deniz savaşları yapıyorlardı. Böylece, Konstantinopolis'teki askeri okula gitmeden önce hepsi usta birer asker olmuştu. Kamu hizmetine girmeyi hor görüyorlardı. Yasa gereği aile mesleğini sürdürmekle yükümlü olan bazı tüccar çocukları, saraya rüşvet vererek muafiyet belgesi almak zorunda kalmışlardı.

2. Bölüm

Modestus'un Şöleni

Belisarios'un dayısı Modestus'un Roma usulü davranışlarından, ince imalar ve mecazlarla dolu zorlama belagatin-den biraz bahsetmiştim. Onunla sadece bir kez, neredeyse altmış yıl önce karşılaştım; ama o görüşmenin anısı, özel yaşamında Modestus'u taklit ederek hanımım Antonina'yı güldürmekten pek hoşlanan Belisarios tarafından sık sık tazelendi. Modestus'un şiirlerinden bir cilt ve Plinius üslubunda yazdığı dayanılmaz sıkıcı mektupları bana miras kaldı: İkisi de Belisarios'a ithaf edilmişti. Ayrıca kuşatma sırasında ben Roma'dayken, aynı biçimde konuşan ve davranan birçok soylu Romalı'yla karşılaştım; dolayısıyla bu tipleri iyi tanıyorum.

Sahne, Modestus'un konağının yemek salonu. Bulunanlar: Modestus'un kendisi, kasabalı Simeon, okul müdürü Malthus, eşraftan üç kişi, Bessas (kentte konuşlanmış, iriyarı, sert görünümlü bir Got süvari subayı), Symmachus (Atinalı bir felsefe hocası), artık on dört yaşında olan Belisarios ve yanında Rufinus, Ermeni Hovhannes, Uliaris ve hocası Palaiologos. Her şey tamamen eski Roma usulünde düzenlenmiştir; çünkü Modestus eski, nadir kitaplara meraklıdır ve hata yapmaz, her şeyi Altın Çağ'ın Latince eser veren şu

ya da bu yazarından alıntı yaparak doğrulayabilir. Konukları, özellikle de dini bütün bir Hristiyan olan ve pencereyle tavan arasında, Şarap Tanrısı Bakkhus'un Hindistan'dan sarhoş dönüşünü betimleyen boyalı frize dehşetle bakan Simeon, hafif tedirgindirler. Modestus'un davet mektubunda belirttiği arzuya hürmeten, konukların çoğu Roma usulü uzun, beyaz, kısa kollu yün tunikler giymiştir. Ama kasabalı Simeon, ruhban sınıfından olmayan Trakyalı sıradan yurttaşların kıyafeti olan gri yün mintan ve şalvar içindedir. Bessas ise Got olduğu için sarı, yeşil, kırmızı dikey çizgili keten tunik ve deri parçalarından dikilmiş bir pantolon giyiyor; üstünde de ışıktaki harikulade parıltılar saçan kocaman ametist bir broşla tutturulmuş, kahvemsî sarı asker pelerini var.

Antik sumak ağacından yuvarlak bir masanın etrafında divanlara uzanmışlar. Bessas, kışlada tahta masa ve sert sıralarda dik oturmaya alışık olduğundan rahatsız. Daha rüştlarini ispat etmedikleri için oğlanların yanda bir masaya oturtulmasına, onlara divan değil iskemle verilmesine imrenerek bakıyor. Modestus'un medariiftiharı olan ve hep yanlış zamanı gösteren su saatine göre, şimdi saat dört. Yunan uşaklar mezeleri getiriyor: zeytin, doğranmış pırasa, yeşil soğan, lakerda, karides, dilimlenmiş sucuk, marul, midye. Malthus şarapçı başı seçildi; Bessas ise yüksek askeri rütbesinden ötürü, yarım ay şeklinde dizili divanların ortasındaki konsül mevkiine oturtuldu. Filozof Symmachus, bu aslı onun kendi irfanını gösteren gri pelerinine değil de Bessas gibi bir barbarın kahvemsî sarı pelerinine verilmesine bozuluyor ama duygularını açığa vurmaya cesaret edemiyor.

Malthus'un görevi, herkesin kupasının dolu olduğunu kollamak ve şarap-su oranını ayarlamak: Bu görevi Modestus için sıkça yapmıştır. Sohbet fazla resmi ve soğuk gidiyorsa, şarap sürahisini ve su testisini taşıyan uşağa, "Şarap koy," diye fısıldayacağına; sohbet aşırı serbest veya kavgaya eğilimli ise havayı sakinleştirmek için, "Su ekle," diyeceği-

ne güvenilebilir. Konstantinopolis'teki tiyatrodan getirtilmiş kısıcık tunikli, başında gül çelengi olan, çıplak bacaklı bir dansçı kız hoş nükteler yaparak kupaları uzatıyor.

Derken kasabalı Simeon solunda uzanan Palaiologos'a, başını eleştirel bir tavırla eğerek frizi gösteriyor ve alçak sesle bir şeyler söylüyor. Palaiologos uyarı mahiyetinde kaşlarını çatarak yanıtıyor ve Modestus şöyle sesleniyor: "Hey, efendiler, sofrada yakışıyor mu bu? Yüzyıllar önce Petronius Arbiter ünlü hiciv romanında, kibar bir sofrada tüm saldırgan beyanlar yüksek sesle yapılmalı, diye yazmamış mıydı? Haydi, biz de duyalım. Frizimde beğenmediğiniz ne? Duvar ressamı Gorgasus'un önemli eserlerinden birinin, yetenekli bir çağdaş ressam tarafından yapılan kopyası. Orijinali Korinthos'taydı ama maalesef yok edildi; dolayısıyla bu friz, ben ve tüm sanat erbapları için iki kat değerli."

Sonra tekdüze bir sesle devam eder: "Bakın, Hindistan'ı –üzerinde sade bir peştamal olan ve adına fakir denen bilgelelerin tanrılarına dua ederek, çorak, yılan dolu toprağın üç metre yukarısında, havada uyuduğu Hindistan'ı– yakıp yıkan, her dem genç Bakkhus, başında üzüm salkımlarından çelenk, kaplanların çektiği zafer arabasına nasıl da kurulmuş... Dizgin niyetine de asma dalları var! Kıvrıkcık saçlı başındaki yiğitlik simgesi altın boynuzlardan şimşekler çıkıyor. Jüpiter'in şaşkın Semele'den onu peydahladığı şimşek bu. Pürüzsüz şakakları, görüyorsunuz, gelinciklerle bezenmiş..."

"Eğer bu zarif ve etkili sözlerinizi kabaca kesmemi bağışlarsanız," diye araya girer Malthus; zira konukların henüz yeterince içmediklerini ve uzun, sıkıcı bir klasik söyleve hazır olmayıp huzursuzlandıklarını fark etmiştir ve Modestus'u susturmanın tek yolunu o bilir. "Onlar gelincik değil, çirişotu niyetine kullanılmışlar. Gelincik Morpheus, Ceres ve Persephone'ye yakışır; ama Bakkhus'un bitkisi çirişotudur. Tabii Gorgasus çiçeklerle ilgili atıflarda böyle bir hata yapmayacak kadar bilgili bir sanatçıydı." Sonra hemen uşağa döner. "Oğlum, doldur kupaları, sek şarap koy!"

Modestus özür diler: Çirişotu demek istemiştir tabii – “Dil sürçmesi işte, hah ha!” Ama kendine güveni sarsılmıştır; söylevini sürdürmeyi göze alamaz.

Simeon, frizde Bakkhus’a hizmet eden yarı çıplak kadınların Hristiyan bir yemek odasına uygun düşmediği fikrinde. Onlara bakınca, insan kendini Sur, Sidon ve benzeri putperest yerlerdeki bir genelevde sanır, diye yakınıyor.

“Ben hiç öyle uygunsuz bir yerde bulunmadım,” diyor Modestus sertçe, “ama belki siz daha iyi bilirsiniz. Bu arada belirtmeliyim ki çıplaklığa yaklaşımın uygarlığın ölçütlerinden biri olduğunu düşünüyorum. Barbarlar kendi çıplak bedenlerinin görüntüsünden nefret ederler; ilahi çığırın, cahil, yabani keşiş güruhları da öyle.”

Kimse, Simeon bile keşişleri savunmaya kalkışmaz; ama Bessas sertçe yanıtlar: “Biz Gotlar giysisiz bir adamı gülünç buluruz; siz sayın Modestus’un, imzasını atamayan birine güldüğünüz gibi. Oysa birçok soylu Got, ben dahil, yazmayı bilmez.”

Modestus, tuhaf takıntılarına rağmen iyi huylu bir adamdır ve konuğuyla kavga etmek istemez. Bessas’a, böyle soylu adı olan birinin bunu bir kâğıt veya parşömene yazamamasına şaşıtığını söyler sadece.

“Yunan yazmanların işi ne?” diye güler yatışmaya hazır olan Bessas.

Sonra Modestus Trakyalı konuklarına, kendisi yüksek rütbede bir Romalı olmakla beraber, bir zamanlar büyük müzisyen Orpheus’un yurdu ve soylu Bakkhus kültünün beşiği olan Trakya’da oturmaktan ne kadar gurur duyduğunu söyler. “O çıplak kadınlar, Simeon, senin öz soyundandır: Tanrı’nın şarap armağanını geri çeviren Kral Pentheus’u büyük bir dindarlıkla paramparça eden onlardır.”

“Benim soyumun bütün kadınları uzun, kalın, mazbut entariler giymiştir!” diye haykırır Simeon ve öfkeli tepkisi oradaki herkesi güldürür.

Mezeler kaldırılırken, dansçı kız hoş bir akrobatik gösteri yapar. Atlama ve sıçramalarını zirveye çıkararak ellerinin üstünde yürür, sonra bedeniyle köprü kurar ve bacaklarını başının üstünden aşırıp ayaklarıyla yerdeki elmayı alır. Ellerin üstünde yürümeye başlar ve arada ellerini yere vurup söylediği elma şarkısına tempo tutarak, kimi elmayla ödüllendireceğini kendi kendine tartışıyor numarası yapar. Aslında kararını çoktan vermiştir: Elmayı genç Belisarios'un yanındaki masaya koyar. Belisarios kızarır ve elmayı tuniğinin içine saklar.

Simeon, *Yaratılış*'tan Âdem'in sözlerini alıntılar: "Kadın elmayı bana verdi, ben de yedim." Modestus ise şair Horatius'tan alıntı yapar: "Galateia, çapkın kız, bir elma at bana." Ve herkes kutsal ile dünyevi yazın arasındaki bu uyuşmaya şaşar. Ama dansçı kız (hanımım Antonina'ydı o) Âdem'in Havva'yı ilk gördüğünde duyduğu söylenen hayranlıkla kendisine bakan bu uzun boylu, yakışıklı gence karşı içinde uyanan ani hoşlanmaya şaşırmakla meşguldür.

Sanırım bu hoşlanma aşka çok yakındı ve hanımımın annesi, mesleğini engelleyebilir kaygısıyla ona bu duygudan uzak durmasını öğütlemişti. O sırada Antonina neredeyse on beş yaşında, Belisarios'tan bir yaş büyüktü ve üç yıl boyunca, halkı eğlendiren kimselerin kaçınamayacağı şekilde, herkesle özgürce ilişki kurmuştu. Sağlıklı, hayat dolu bir kız olduğundan bundan ziyadesiyle zevk almış ve hiçbir tatsızlık yaşamamıştı. Ama erkeklerle hoşça vakit geçirmek, bir erkeğe duyulan aşktan tamamen farklıdır ve Belisarios'un ona bakışı, içinde aniden pişmanlık olmasa da –çünkü pişmanlık bir hatanın itirafıdır ki Antonina'nın mizacına hiç uymaz bu– sanki Belisarios'un iffetine karşılık olarak bir iffet duygusu uyanmasına ve aynı zamanda kendisiyle gurur duymasına yol açmıştı.

Bütün bu süre içinde, ben arkada yere çömelmiş bekliyordum ve hanımım ellerini çırpıkça çantasından gereken şeyleri veya giysileri alıp ona götürmekle görevliydim.

Modestus, yine o tumturaklı dille frizin anlamını açıklamaya döndü: “Şurada, şen şakrak şarap ilahının esiri nehir tanrısı Ganga’yı görüyorsunuz. Yüzü su yeşili ve yanaklarında, sıcaktan kurumuş nehri kabartacak gözyaşları var. Arkasından kapkara bağırlardan koparılmış fildişi, abanoz, altın ve parlak taşlarla (safir, zümrüt, akik) dolu tepsiler taşıyan bir siyah tutsaklar kafilesi geliyor...” O noktada, hanımım Antonina lavtasını eline alıp oradaki herkesin minnetini kazandı.

İlkin, çalgısının ağırbaşlı tınısının eşliğinde Suriyeli ozan Meleagros’un bir aşk şarkısını söyledi. Belisarios’a doğru bir kez bile bakmamışken, şarkı bitince birden ona döndü ve sonra hemen başını çevirdi; Belisarios yine boynuna kadar kızardı ve kızartı geçince yüzü soldu. Sanırım hayatında hiç bu kadar güzel okumamıştı hanımım ve övgü dolu büyük bir kupa takırtısı koptu. Putperestlerin müziğinden pek hoşlanmayan ve hanımım dans ederken ilgisiz görünmeye çalışan Simeon’dan bile bir “bravo” geldi. Filozof Symmachus, Modestus’u kutlayarak şöyle dedi: “Bize gerçekten ender bir gösteri sundun: Hem sazının hem sesinin ayarını bilen ve sözcüklerin vurgusunu doğru kullanan, dahası Meleagros’u saçma sokak ezgilerine yeğleyen bu şarkıcı kız olağanüstü güzel. Daha iyisini Atina’da bile görmedim. Gel buraya kız, minnettar bir ihtiyarın seni kucaklamasına izin ver!”

Eğer davet Belisarios’tan gelmiş olsaydı, hanımım bir zıplayışta kucağına çıkar, kollarını boynuna dolardı. Ama sıska, hım hım, ukala ihtiyar Symmachus’a hiç yüz vermiyip gözlerini yere indirdi. Yemeğin devamında, hanımım olağan halinden daha üstün bir gösteri sunsa da kimsenin ona yaklaşmasına izin vermedi; Bessas gibi görmüş geçirmiş, yakışıklı, güçlü ve hatta başka koşullarda geceyi birlikte geçirmeye değer bir âşık olarak düşüneceği birine bile... İffetli davrandı; her zamanki gibi cüretkâr hissetmediği için bu numara da değildi üstelik.

Ana yemekler sofraya gelince –kocaman antika gümüş tabaklarda servis edilen kuzu, kaz, domuz budu ve balık köfteleri– Modestus’un gözleri memnuniyetle parlar. Bessas’a yeğeni Belisarios hakkında uzun ve karışık bir övgüye girişir; orduya katılmaya niyetlenen bu genç adamın, Romalıların askeri namına eski pırlıtısını kazandıracağını ummaktadır. “Uzun yıllardır, damarlarında gerçek Romalı kanı taşıyan biri imparatorun ordularına komuta etmedi. Şimdilerde bütün yüksek komuta mevkileri her nasılsa kiralık barbarların –Gotlar, Vandallar, Gepidler, Hunlar, Araplar– elinde ve sonuçta, bir zamanlar dünyanın gördüğü en yüce imparatorluğu kuran eski Roma askeri sistemi, günümüzde tanınmayacak kadar yozlaştı.”

Bessas’ın yanında uzanan Palaiologos, çizgili tuniği çe kiştirip fısıldamak zorunda kalır: “Ey soylu adam, lütfen ev sahibimizin sözlerine aldırmayınız. İçkiyi biraz kaçırdı ve kafası karıştı. Bunlar Nuh Nebi’den kalma çılgın fikirler. Size hakaret etmek gibi bir niyeti yok.”

Bessas kıkırdar: “Korkma, ak sakal. O benim ev sahibim; şarap güzel, kuzu da enfes. Biz barbarlar, Romalıların başarılarımızdan biraz yakınmasına göz yumabiliriz. Kullandığı lafların çeyreğini bile anlamıyorum; ama şikâyet ettiği belli, en azından o kadarını anlıyorum.”

Modestus, alakasız bir konuya atlar; bu konak ile ünlü yazar Plinius’un en sevdiği konağının birbirine ne kadar benzediğini fark etmiş midir Malthus? “Giriş sade ama sıradan değil. Aynı Plinius’unki gibi, pencerelerin üstünden sarkan saçakların altından D şeklinde sütunlu bir girişe, sonra iç avluya ve oradan üç yanında pencereleri ve katlanan kapıları olan yemek odasına giriliyor. Güneydoğuda aynı yeşil tepeler var, ama güneybatıda Plinius’un deniz manzarası yerine –sert havalarda dalgalar ta yemek odasına kadar geliyordu ki bu hem ürkütücü hem de tehlikeliydi– Meriç Nehri’nin vadisine ve Şarap Tanrısı’nın, uzun saçları hava-

da uçuşan, göğüsleri çıplak, tutkulu ellerinde çam kozalağı takılı, sarmaşık sarılı değneklerle koşuşan esrik müritlerinin pek sevdiği verimli Trakya ovasına bakıyor. Bakın, pence-renin tam üstündeki frizde göreceksiniz onları. Kımıldamaz kayaları oynatan ve oynatan suları –yani başımızdaki Meriç Nehri’nin sularını– kımiltısız kılan Orpheus da çok sever-di burayı. İşte, elinde liriyle görülüyor frizde. Suları böyle kımiltısız kılma marifetini gelmiş geçmiş başka hiç kimse beceremedi...”

“Kızıldeniz’i kim ikiye böldü?” diye öfkeyle soruyor Si-meon. “Yahut daha sonra, Şeria Nehri’ni ayağı ıslanmadan kim geçti? Canlanan kayalara gelince, Davut *Mezmurlar*’da, kutsal ezgisinin gücüne kendi de şaşarak, ‘Ey ulu dağlar, ni-çin yan gözle bakıyorsunuz Tanrı’nın yerleşmek için seçtiği dağa?’ demez mi?”*

“Trakya ovası,” diye devam eder Modestus yüzünü ekşiterek, “sisli Britanya’yı ve Fas’ı fetheden âlim impara-tor tarafından, ki Claudius’tu adı, kan dökmeden Roma topraklarına katıldı ilkin; ah, imparatorluğumuzun doğu-daki yarısında Yunanca konuşan siz karışık ahali, unut-mayın ki şimdi övündüğünüz dominyonları size kazan-dıran melez Yunanlar değil, biz Romalıydık. Özbeöz bizden olan Mummius, Paullus, Pompeius, Agrippa, Titus, Traianus...”

“Eminim, hiç çıkar gütmeyen türden beylerdi,” diyerek ince bir alayla söze karışır Trakyalılardan Milo, o da bir şey-ler mırıldanmakta olan Bessas’ı yatıştırma niyetindedir.

“İçelim beyler!” der Malthus. “Yeni bir şaraba başlamak üzereyiz. Hepimizin ortak anası olan Roma’nın şerefine içe-lim!”

Simeon pervasızca destekler: “Ben hazırım, Müdür Bey. Bu şarap, Celile’nin Kana Köyü’ndeki düğün şöleninde** su-

* *Mezmurlar* 68:16. (e.n.)

** *Yuhanna* 2: 1-11. İsa Peygamber, bu şölende suyu şaraba çevirir. (e.n.)

nulan şarabı, nitelik ve nicelik bakımından aratmıyor; hele o balık köfteleri... mucizevi balık akınında bile böylesi yoktur.”*

Böylece, tatsızlık bir kez daha geçiştirilir; ama Modestus yenilmez Roma ordusu konusundan uzaklaşmaya dayanamaz. “Şimdi siz söyleyin, masanın öbür ucundaki bilgin dostlarım ve bu yandaki yiğit dostlarım, Romalı askerlerin eşi görülmedik başarısının sırrı neydi? Söyleyin bana! Güneyin kumlarında, kuzeyin karlarında, mavi boyalı Britonlara veya yaldızlı Perslere karşı onca savaşı nasıl kazandılar? Dünyanın başkenti olan Roma’nın neden surlara ihtiyacı yoktu ve bütün imparatorlukta, sadece uzak sınırlardaki birkaç istihkâm dışında neden hiç kale yoktu? Neden? Anlatayım, benim yiğit ve bilgin dostlarım. Üç neden vardı. İlki, Romalılar kendi gözle görülür koruyucu tanrılarına inanıyor, lejyonlarının onları koruyan ve onların da koruduğu altın kartallarına güveniyor ve bulutların üstünde yaşayan varsayımsal bir ilaha tapmıyorlardı. İkincisi, sivri kargıları savuran kendi güçlü sağ kollarına güveniyorlardı, hedefi tesadüfen bulan ok ve yaya değil; ayrıca bu kollarla sapladıkları kısa kılıçlara güveniyorlardı ki yürekli, uygar insanın silahıdır o; ödleğe mızrak atmaya veya barbarların fırlattığı savaş baltasına benzemez. Üçüncüsü, atlarının titrek bacaklarına değil, kendi sağlam bacaklarına güveniyorlardı.”

“Hah hah hah,” diye gülüyor Bessas, “değerli ev sahibim, muhterem Modestus, iyice saçmaladığınızı söylersem bağışlar mısınız açıksözlülüğümü? Kartalların tanrı olarak belirttiğiniz gücünü tartışmayı aramızdaki daha dindar eğilimlilere bırakacağım. Ben bu gibi meselelerde uzman değilim, yine de sözlerinizin, küfür olması bir yana, gerçeği abarttığı kanısındayım ama asıl sizinle tartışacağım başka noktalar var. İlkin, anladığım kadarıyla, ok ve yayı önemsiz sayıyor ve hor görüyorsunuz...”

* *Luka* 5:1-11. İsa Peygamber, bütün gece ağları boş kalan balıkçıları bir balık akınıyla şaşırtır. (e.n.)

“Homeros’a dayanarak söylüyorum bunu. Troya’da dövüşen en soylu kahramanlarını, arabalarından inip göğüs göğse, kargı ve kılıçla savaşıırken betimlemez mi o? Troya’da ok ve yay, kadınsı ve hilekâr Paris’in ve kardeşi Aias’ın kalkanının ardına saklanan Salamisli Teukros’un silahıydı. O Teukros ki, kılıçlı ve kalkanlı düzgün bir savaşıçıdan bekle-neceği üzere, kardeşi Aias’ın ölümünün intikamını almadığı için onuruyla menekşe kokulu adasına dönmesine izin veril-memişti. Kör Homeros’un bütün o ulvi eserlerinde, ‘okçu’ sözcüğü sadece bir yerde, o da bir küçümseme olarak geçer. On Birinci Bölüm’de Diomedes Paris’i ‘okçu, ağzı bozuk züppe, perçemiyle övünen çapkın’ diye tanımlar ve okçu bu sıfatların en ağıridir. Homeros’un şiirlerindeki okçu, tekrar ediyorum, hep yoldaşının kalkanını, bir tümseği, bir sütunu yahut bir mezar taşını siper alan kişidir. Kılıçla, kalkanla dövüşen adam onun varlığından rahatsız olur ve onu savaştan (ki, o asla savaşa katılmaz) kendine ait olmayan bir şeyi çal-mış sayar. Doğru değil mi, üstatlar? Malthus, Symmachus, Palaiologos sizlere soruyorum.”

Hepsi, Modestus’un Homeros’u yanlış aktarmadığını ve yanlış yorumlamadığını kabul eder.

Ama Bessas homurdanır, başka soruları vardır: “Sizin şu altın çağınızın Romalı savaşıçılarını anlatsanıza. Bacaklarına güvenirlerdi, dediniz. Acaba beceriksiz biniciler oldukları için mi?”

Modestus’un gözlerinde şimşekler çakar: “Savaş mey-danının kralı piyadedir. Atlar öncü birlikler gönderirken önemlidir, ayrıca komutanları ve kurmayları savaşın bir noktasından ötekine hızla aktarmaya, yük arabalarını ve kuşatma makinelerini çekmeye de yarar; evet, şunu kabul ederim, her büyük piyade bölümünde daha küçük oranda bir süvari birliği bulunmasına izin verebiliriz. Bunlar, ilerle-yen lejyonlarımızı, düşmanın yan cenahlardan taciz etmesini önleyebilir. Ama eski Romalılar süvari hizmetlerini o kadar

hor görüyordu ki fetihlerini gerçekleştirdince, bu sevimsiz görevi onlara tabi milletlere devrediyorlardı hemen; tıpkı, saban sürmeyi veya lahana ekmeyi kölelere ve daha aşağı ırktan adamlara bıraktıkları gibi. Öyle değil mi, Malthus, Symmachus, Palaiologos?”

Hepsi Romalıların müttefik süvari birliklerinden yararlandığını onaylar. Ama Modestus, tarihi dürüstlük ve Bessas’a hakça davranmak adına şu sözleri ekler: “Yine de sanıyorum ki hiçbir millet başarılı olduğu işe burun kıvrmaz. Roma süvarileri hiçbir zaman çok maharetli değildi. İspanya’da, son kez görevlendirildikleri savaş meydanında acınası duruma düşmüşler ya da en azından biz öyle okuduk. Aynı şekilde, Homeros’un zamanındaki Yunanlar da Troyalılar da günümüz ölçütlerine göre usta okçu değildiler. Yayın kirişini sadece göğüslerine kadar (Hunlar veya Persler gibi kulağa kadar değil) çekerler, dolayısıyla oklarının nüfuz gücü hafif kalırdı. Odysseus’un daha başarılı olduğuna katılıyorum; ama o rakiplerine yakın mesafeden ok atmıştı ve karşısındakiler hem zırhsız hem de böyle bir saldırıya hazırlıksız adamlardı.”

Sonra Bessas sözü alır. Şarabın saldırgan değil, sakıncan yaptığı tiplerden olduğu için sakın ve akıllıca konuşur: “Modestus, yüce gönüllü ev sahibim, siz çoktan ölmüş bir dünyada, şuradaki kitap dolabının içine kapanmış yaşıyorsunuz. Günümüzdeki savaşların niteliğini algılayamıyorsunuz. Her çağda gelişmeler olur. Bu çağda, biz Gotlar, savaşma yönteminde mükemmeli yakaladık. Sizin Romalı atalarınızın eski zamanlardaki başarılarını küçümsemek istemem, onlar inkâr edilemez. Binicilikteki yetersizliklerini ayaklarının disiplinini yetkinleştirerek kapatmaları da bir erdem. Ama şurası açık ki Romalılar savaşlardaki başarılarını atlara güvenmemeleri sayesinde değil, buna rağmen kazandılar. Doğuştan binici olsalar, cesaret ve zekâlarını süvariliği geliştirmeye yöneltselerdi, sadece bütün Batı dünyasını değil, bana

kalırsa Hindistan'ı, Baktriya'yı, hatta kara yoluyla ancak bir yılda varılacak Çin'i bile fethederlerdi. Ama piyadelerine güvenmeyi seçtiler ve sonunda orduları, yiğit ve süvari bir millet olan, dahası reislerine itaati bilen Gotlarla –benim milletimle– karşı karşıya geldi. Ve bu, Roma lejyonlarının sonu oldu. Trakya ovaları, Muhterem Modestus, esrik kadınlardan ve raks eden kayalardan daha gaddar görüntülere de tanık oldu. Simeon, Milo, Theudas,” (toprak sahibi öteki Trakyalı'ydı bu) “ve siz, yarının askerleri olacak çocuklar, siz söyleyin, dediklerim doğru değil mi?”

Hepsi doğru söylediğini kabul eder ve Theudas şu sözleri ekler: “Aslında haklısın Bessas, besbelli ki korkunç bir katliamdı. Kırk bin Romalı piyade, bütün subayları ve başlarında İmparator Valens'in kendisi, hepsi birden katledildi. Savaş bu şehrin sekiz mil kuzeyinde, şu anda benim sahip olduğum tarlalarda oldu. Yüz dönüm ekilebilir arazi hâlâ kemikler, kafatasları, zırh parçalarıyla dolu. Her bahar toprağı sürerken ok ve kargı uçları, kalkan kabartmaları, altın ve gümüş sikkeler çıkarıyoruz.”

Bu noktada, Modestus'un kendine güveni birden yok olur. Büyük Adrianopolis Savaşı, zaman zaman –ama uzun süreliğine değil– unutmayı başardığı tarihi bir felakettir ve işte burada, kendi sofrasında, konu yine ortaya çıkmıştır. Duraklar, yardım istercesine yandaşlarına bakar ve bu sefer lafı dolandırmadan konuşur: “İhanete uğradık. Önce sol cenahtaki Trakyalı hafif süvari birliği çöktü. Savaşı kazanmıştık neredeyse. Lejyonlarımız arabalarla oluşturulan düşman barikatını yarıyordu ve yarım saat içinde düşmanın ana kuvvetlerini savaş meydanından atacaktık; ama birdenbire Gotların ağır süvari birlikleri bir keşif seferinden dönüp bu Trakyalıların üstüne bindi ve onları dört bir yana dağıttı. Böylece Gotlar müttefik piyade birliklerimizi kolayca ezdi ve bunlardan sağ kalanları, arabaları yarmakla uğraşan yiğit lejyonerlerimize karşı kullandı. Sonra da sağ cenahımızı

koruması gereken süvariler (güneydeki ovalardan gelme atlardı sanırım) utanç verici şekilde dörtünale kaçtı. Sonunda, arabaların arkasındaki bütün barbar kitlesi sökün etti. Önden, arkadan ve yanlardan sıkıştırılan ordumuz, azgın bir dağ ayısının kucığına düşmüş gibiydi...”

Bessas onaylar: “Lejyonerlerin çoğu, hipodromdaki kalabalıklar gibi o kadar omuz omuza sıkışmışlardı ki silahlarını kullanmak için kollarını bile kaldıramadılar. Hatta bazılarının ayakları yerden kesildi. Askerler, yığın halinde savrulan kalabalıktan mızraklarını bir türlü çıkaramadıkları için mızraklar kırılıp sağa sola uçuşuyordu; o gün çok kişi arka saftaki yoldaşının kılıcının batması sonucu öldü. Bütün gün, hava kararana kadar, doğuştan süvari olan yiğit atalarım ellerinin yatkın olduğu mızrak ve kılıçla öldürdü de öldürdü. Piyadelerimiz ok yağmuruna tuttu. Tozlu savaş meydanı kandan kayganlaşmıştı.”

Yanağından koca bir gözyaşı damlası yuvarlanıp şarap kupasına düşen Modestus yine mırıldanır: “Müttefikimiz süvariler bize ihanet etti. Olan bu. Lejyonlar ölümüne çarpıştı.”

Malthus sorar: “Ama aziz Modestus, aynı şey bir kez daha yaşanmadı mı, Kartaca ile olan savaşta? Cannae Muharebesi’nde Hannibal’ın ağır süvarileri, Roma’nın hafif süvarilerini darmadağın etmedi mi? Öyle ki, öteki cenahtaki müttefik süvarilerimiz kaçmak zorunda kalmadı mı? O zaman da lejyonlarımız sıkıştırılıp katledilmedi mi? Romalıların bundan ders alması gerekirdi. Çünkü doğuştan binici olmasalar da, bu noktada belli ki hemfikiriz, Kartacalılar gibi doğuştan denizci de değillerdi; ama karaya oturmuş bir Kartaca savaş gemisini bulup onun benzerlerini inşa ettiler ve kendi güvenli limanlarında deniz savaşı uygulamaları yaptıktan sonra, Sicilya açıklarında düşman donanmasını yakalayıp yok ettiler. Gösterişli Galya atları yerine, ağır teçhizatı taşıyabilecek güçlü kuvvetli atlar kullanmalı ve gerekiyorsa Roma surlarının güvenliği içinde kendilerini ağır süvariler olarak eğitmeliydiler.”

Bessas yine ağlamaya başlayan Modestus'a acır: "Dertlenmeyin Muhterem Modestus! Biz barbarlara, sizi burada, Adrianopolis'te yenmemizi mümkün kılan savaş sanatını ilk siz öğrettiniz. Askeri harekâtı bağlantılı olarak yürütmeyi, koruyucu zırhın önemini ve nizami bir tertipte dövüşmeyi siz Romalılar gösterdiniz. Biz sadece bu öğrettiklerinizi süvari birliklerinde uyguladık. Ana kuvvetlerinizi yenecek kadar talihliydik belki ama imparatorluğunuzu yıkamadık. Tam tersine, uygar yaşam tarzınıza, sağlam yollarınıza, azametli binalarınıza, güzel yemeklerinize, ürettiğiniz yararlı nesnelere ve ticari başarılarınıza öyle hıyrandık ki, sonunda bizi fetheden siz oldunuz. Soylularımız, öldürdüğümüz imparatorun yerine geçen imparatorunuzun yeminli hizmetkârları oldu ve birkaç yıl sonra, İtalya'yı asi Galyalılardan kurtarmak için imparatorla birlikte yürüdüler; onları meydan savaşlarında yendik, yine süvariler piyadelere üstün geldi. Benim büyük büyükbabamın zamanındaydı bu. O gün bugün Roma İmparatorluğu'nun içindeyiz; sınırları yeni barbar milletlerin saldırılarından ve kadim komşunuz Perslerden korumak için..."

Ama Modestus'un kederi geçmez. Savaşta başka sahneler aklına gelir. Saçma bir Hıristiyan orucu yüzünden lejyonların aç karnına dövuştüğü...

Sonra Belisarios konuşmak için Bessas'tan izin ister; henüz bir çocuk olduğundan, kendisine hitap edilmeden konuşmaya hakkı yoktur. Bessas başını sallayarak izin verir ve Belisarios, ilkin çekingenlikten biraz kekeleyerek düşüncelerini söyler.

"Romalı, Roma kentini hiç görmemiş ve hiç görmeyecek yüz binlerce kişinin taşıdığı bir addır; imparatorluğun en parlak günlerinde de sanırım bu böyleydi. Romalı olmak, İtalya'da bir şehir olan Roma'ya ait olmak değil, dünyaya ait olmaktır. Valens ile birlikte can veren Romalı lejyonerler Galya, İspanya, Britanya, Dalmaçya ve daha birçok yerden-

di. Aralarında gerçekten Roma'da doğmuş olanların sayısı herhalde birkaç yüzden fazla değildi. Ben mızrakçı Gotların teçhizat ve askeri taktik bakımından mükemmele eriştikleri kanısında değilim. Mızrakçı Got süvarileri cesurdur; atının iriliğinden ve giydiği ağır zırhtan –göğüslük, kalkan, miğfer, baldırlık– ötürü saldırısı korkunçtur. Gelgelelim Hun süvariler de cesurdur, dörtnala giderken etrafa ok yağdırabilirler; ama atları tam zırhlı bir adamı taşıyacak cüssede değildir. Dolayısıyla, Hunlar da mükemmele erişmemiştir. Peki, soylu Bessas, siz Gotları Tuna'yı geçip Trakya'mıza girmeye iten Hun korkusu değil miydi? Çünkü sizin yaya okçularınız onlara yetişemiyor ve mızrakçılarınız onların ok yağmuruna karşı koyamıyordu. Şimdi, bir Hun okçu ile bir Got mızrakçıdan tek bir savaşçı yapabilirsek, onu Roma uygarlığı çerçevesinde eğitsek ve düzgün bir kışla disiplinininden geçirsek... İşte o zaman, sanırım, mükemmele olabildiğince yakın bir asker yetiştirmiş oluruz. Ve o hem ismen hem de ruhen gerçek bir Romalı olur. Böyle askerleri komuta etmek isterim bir gün.”

Belisarios öyle sakın bir içtenlikle ve öyle duru bir mantıkla konuştu ki herkes alkışladı ve hanımım Antonina'nın yüreği ona karşı aşk olduğu kuşku götürmez bir duyguyla doldu.

Tatlı servisi yapılırken, Antonina eski Sparta usulü bir kılıç dansı gösterisi yaptı. Artık tartışma bitmişti; çünkü Belisarios'un söylenmesi gereken son sözü söylediğinin, gelecekte savaşları onun ve arkadaşlarının yöneteceğinin herkes farkındaydı. Modestus yeğenini yanına çağırdı ve sarhoş haliyle kucakladı. “Ben ölünce bu konak senin olacak... masalar, tabak çanak, frizler, her şey. Bırakacak daha uygun birini bulamam.” Gerçekten de zavallı çok geçmeden öldü ve sözünü yerine getirdi. Çok değerli bir mülktü.

Geç saatlere kadar süren şölenin devamından aktaracak pek bir şey yok. Hanımım ve Belisarios dışında herkes

–Malthus bile– zilzurna sarhoştı; genç Uliaris naralar atarak et bıçağını kaptı ve güçlkle yatıştırıldı. Modestus bir kez daha dolambaçlı söylevlerine başladı ama kendini öyle çıkmazlara soktu ki neredeyse hanımımın son gösterisinde (bedenini öyle bir kıvırmıştı ki bacakları kol, karnı kalça gibi görünüyordu) aldığı alkış kadar alkışlandı. Şarap başına vurduğundan, bir Hıristiyan olduğunu tamamen unutup Oğul hakkında (ister tek, ister çift, ister çok tabiatlı olsun) inanılmaz rezillikte sövgü ve küfürlere girişti; ama kendi ırkının en yüce ilahı Jüpiter’le özdeşleştirdiği Baba’ya laf etmedi. Roma’nın çöküşünün, eski tanrılarını terk edip bu Celileli sahtekârı benimsemesi yüzünden olduğunu; onun boynu bükük, savaş karşıtı felsefesinin imparatorluğu içten içe çürüttüğünü ve sonunda imparatorluğu savunmak için kara cahil barbarların kiralanması gerektiğini ve onların yalnız ordunun alt kademelerine değil, albay, general, hatta ordu komutanı mevkilerine bile getirildiğini söyledi.

Hazır bu konuya girmişken, Modestus’un şiir kitabından, onun Latince en sevdiği vezin olan on birli hece vezninden bir örnek aktarayım. Şiirinin hem zayıflığını hem de ara sıra beliren gücünü görebilirsiniz. Zayıflığı, sürekli kullandığı sözcük oyunları ve nüktelerden ileri geliyor: *cu-neus*, askeri alay veya birlik ve *cuniculus*, tavşan; *rupibus*, kayalar ve *ruptis*, kırık; *late*, geniş ve *latet*, gizli. Gücü ise, aykırı bir çelişki (tavşanların, yani Hıristiyanların, savaş karşıtı uysallıklarıyla zafer kazanmaları) karşısında duyduğu soylu ve içten nefreti yansıtmada. Chorazin, sanırım, Celile’de İsa’nın lanetlediği bir köy; ama burada Celile yerine kullanılmış: Şiir geleneğine göre, parça bütünü temsil ediyor.

DE CUNICULOPOLITANIS

Ruptis rupibus in Chorazinanis

Servili cuneo cuniculorum

Late qui latet, allocutus isto

*Adridens BASILEUS, inermis ipse...**

TAVŞANKENT SAKINLERİ ÜZERİNE

Celile kayalıklarında ürer tavşanlar,
Zayıf mahlûklar ki gülümser çelimsiz TANRıları onlara
Ve şöyle der: “Direnin korkaklığa, evet, hızla
Kaçın Düşmanınızdan – eğer önce o kaçmamışsa.”

Ebedi Şehrimize geldi bu ömrü kısa
Doğurgan tavşanlar ve yuvalandılar
Yeraltı mezarlarında, ürediler karanlıkta
Ve çoğalıp çukurlar oydular toprakta.

Tavşan yuvaları nifak dikenleriydi,
Bozdular sınır topraklarımızın ekimini:
Artık Roma kılıcının düz saban izleri
Güvenle süremiyor çapulcu çeteleri.

Tavşanlar hızla yeryüzünü kapladı,
Konstantin kendine bir tavşan eş aldı,
Mor sırtına beyaz tavşan kuyruğu bağladı
Ve defne tacın yerine iki uzun kulak taktı.

Tavşankentliler yıllarca utanca gömülü yaşadı,
Siz rüşvetle doyurun tilkiyi, gelinciği, kakımları
Roma adına korusunlar diye ağlınızı:
Böylece sıkça akar tüylü boyunlarınızın kanı.

* (Robert Graves'in düştüğü motamot İngilizce dipnottan çeviriyle) Chorazin'in kırık yükü içinde gizlenen ve ülkenin büyük bölümüne yayılan o hakir tavşanlar sürüsüne, kendi de çaresiz olan KRAL gülümseyerek konuştu. (ç.n.)

Ertesi sabah hanımım dalgın ve suskundu; en sonunda ne düşündüğünü sordum.

Şöyle dedi: “O Belisarios denen çocuğu fark ettin mi? Dün gece şölenden sonra bana ilanıaşk etti.”

“Bunun bir zararı mı var, hanımım?” dedim.

“Çok garip bir aşk ilanıydı! Düşünsene Eugenios, onu bekleyecek sabrı gösterirsem, benimle evlenmekten söz etti ve bu arada başka hiçbir kadına bakmayacağını söyledi. On dört yaşında bir çocuk! Ama nedense gülemedim.”

“Ona ne cevap verdiniz?”

“Benim kim olduğumun farkında mı, diye sordum: halkı eğlendiren biri, bir araba yarışçısının kızı, Megaralı bir Sfenks. ‘Evet, çamurlu bir midyeden çıkan inci,’ dedi. Onun sınıfından bir erkek ile benim mesleğimden bir kadının evlenmesinin kanunen yasak olduğunu bilmiyor besbelli. Zavallıya ne diyeceğimi bilemedim. Onu öpemedim bile. Saçma sapan bir durumdu.”

“Ve şimdi ağlıyorsunuz hanımım. Bu daha da saçma.”

“Ah Eugenios, bazen keşke ölsem diyorum!” diye haykırdı.

Bereket, Konstantinopolis’e döndüğümüzde bu melan-koli nöbeti çabuk geçti.

*

Hanımım dansçı kız Antonina’nın hizmetine nasıl girdiğimin öyküsüyle şöyle:

Suriye’nin Akka şehrinden gelen ve Hıristiyan kutsal emanetlerinin ticaretini yapan Barak adlı bir adam vardı. Bu nesnelerden tekinin bile hakiki çıkması tamamen rastlantı olurdu; çünkü Barak’ın herhangi bir şeyi çok para ödeyerek aldığını hiç görmedim. Başlıca yeteneği, değersiz bir nesneyi sahte bir kutsallık havası içinde sunmaktı. Örneğin, bir İrlanda gezisinde yanında, kendinden çok emin biçimde

iddia ettiğine göre Diocletianus devrinde şehit edilen Aziz Sebastian'a ait olan bir şey vardı: İskenderiye'nin varoşlarından birinde, yolun kenarında bulunduğu eski püskü bir asker postalıydı bu (Sebastian'ın orduda yüzbaşı olması bakımından duruma uygundu.) Barak, postalın topuğundaki paslı çivileri çıkarıp yerine altın çiviler çakmış, üst kısmına da mor ipek kordondan bağcıklar takmıştı; bu kutsal emaneti kırmızı astarlı, sedir ağacından ufak bir kutuya koymuştu. Bir de gümüş ve kristal bir kutuda, Vaftizci Yahya'nın ağır, kaba peştamalı vardı. Peştamal keten değil, asbestli dokumaydı; bu madde şeritlere ayrılıp ateşe dayanıklı bir bez olarak dokunabilir. Peştamalin harlı bir ateşten yanmadan ve renk değiştirmeden çıkması, cahil İrlandalıların gözünde mucizenin kesin kanıtıydı. Ayrıca şehit edilen Aziz Stefanos'un mücevher kaplı incikkemiği; Hazreti Davut tarafından öldürülen dev Golyat'ın omurgası olduğunu söylediği altın telle birbirine bağlanmış köpekbalığı omurgası; Hazreti Lut'un karısının kolu dediği, gümüş mahfaza içine yerleştirilmiş toparlak bir kaya tuzu parçası ve bunlar gibi başka birçok sözüm ona kutsal nesne vardı. Sunuldukları dekorun zenginliği, nesnelerin hakiki oldukları izlenimini pekiştiriyordu; dahası, yanında Doğulu piskoposlardan alınmış ve bu kutsal emanetlerin iyileştirme gücünü uzun uzadıya anlatan tasdik mektupları vardı. Mektupların tümü sahteydi. İrlandalı ufak tefek krallar bu hazineleri elde etmek için büyük paralar ödedi ve çok geçmeden, bunların muhafaza edildiği kiliselerden gerçek mucize haberleri yayıldı.

Barak, Britanya'nın en batıdaki burnu olan Cornwall yoluyla dönerken, Manş adalarına uğradı ve beni orada, altı yaşımıdayken, Sakson korsanların kaptanından satın aldı. Britanyalı soylu Geraint'in oğluydum; adım Goronwy idi. Saksonlar, Severn Nehri'nin denizle birleştiği koya ani bir baskın yapıp beni ve genç dadımı kaçırmışlardı. Babamın şatosunun gri, yosun tutmuş kulesini ve sert yüzlü, kara sa-

kallı bir adam olan babamı hatırlıyorum; benekli bir pelerin ve safran boyalı pãntolon giyer, boynunda altın ve kehribar bir zincir taşırdı. Kamış duvarlı holde arp çalanları, hatta söyledikleri baladlardan bazı parçaları da hatırlıyorum.

Efendim Barak bana yiyecek vermiyor ve zalimce davranıyordu; beni yanında Filistin'e götürdü, orada adımlı "Eugenios" olarak değıştirdi ve beni hadım ettirdi. Sonra kutsal mekânları yöneten piskoposlara İrlanda'da kazandığı paralardan rüşvet vererek, kendisini Anıtlar Denetçisi ve hacılara Baş Kılavuz atamalarını sağladı. Onların izniyle, mabetlerin kerametlerini çoğalttı ve çok zengin oldu. Celile'nin Kana Köyü'ndeki düğün evine taştan iki su küpü koyan oydu. Küpler öyle yapılmıştı ki ağızlarından su konunca, musluklardan şarap akıyordu. Çünkü iki küpün de boynunun hemen altında birer bölme vardı ve koyulan su huniyle bu bölmeye akıyor ve alt bölmeye önceden konan şarapla karışmıyordu. Barak, bir zamanlar "Kan Tarlası" denilen "Çömlekçi Tarlası"na da Havari Yahuda'nın kendini astığı orijinal demir zinciri bağısladı. Golgota Tepesi'ndeki Konstantin Kilisesi'nde, hacılar İsa çarmıha gerilmişken ona içsin diye verilen ekşi şaraba batırılmış zufaotundan süngeri soruyorlardı; Barak bu süngeri nasılsa bir yerden buldu ve hacılar, bekçiye dolgun bir bahşış karşılığında süngerden su içebilecekti. Nasıra'daki sinagoga, çocuk İsa'nın alfabeyi öğrendiği boynuzdan kitabın aynını ve öteki çocuklarla birlikte oturduğu tahta sırayı koydu. Efendim Barak şöyle derdi hacılara: "Bu sırayı Hıristiyanlar kolayca yerinden oynatıp kaldırabilir ama hiçbir Yahudi onu kımıldatamaz." İddiasının yarısının doğruluğunu kanıtlamak için, sesini duyuracağı mesafede daima bir iki Yahudi bulundururdu; iddianın öbür yarısını kanıtlamak ise hacılara kalmıştı: tabii bu ayrıcalığın ücretini öderlerse.

Kutsal Kabir Kilisesi'ne efendim Barak'ın hayırseverliği gerekmedi; çünkü bir zamanlar İsa'nın başucuna koyulan bronz lamba zaten orada gece gündüz yanıyor, mezarı ka-

patan taş da girişte duruyordu. Değirmentası boyundaydı, üstü altın ve mücevher kaplanmıştı. Mabedin duvarlarındaki demir çubuklardan pazıbentler, bilezikler, zincirler, kol-yeler, ufak taşlar, kuşaklar, kılıç kayışları, imparatorlardan miras kalan som altından Hint mücevherleriyle bezeli taşlar ve imparatoriçelerden kalma zengin işlemeli başlıklar sarkıyordu. Bütün kabir –duvarlar, zemin, tavan– som gümüş kaplamaydı hipodromda yılın ilk günü at yarışlarının açılış töreninde üstüne ödüllerin asıldığı direği anımsatıyordu). Kabrin önünde, üzerinde güneş biçiminde altın lambalar sarkan bir sunak vardı.

Bir yaz (hac mevsimi ilkbahar ve sonbahardı) Barak, keşşilere kutsal emanetlerden satmak için Konstantinopolis'e gitti. Yanında, İskenderiye Patriği'nden aldığı, İsa'nın Son Yemek'te uzandığı divana sahip olduğuna tanıklık eden sahte bir belge vardı. On bin altın istiyordu bu nadide parça için. Rastlantı eseri, patriğin özel kalemi de tam o sırada kente gelmişti; durum kulağına gidince, tanıklığın sahte olduğunu açıkladı. Ama efendim Barak, yasanın gerektirdiği kırbaçlama veya sakatlama cezasından kurtulmak için, hemen bir gemiye binip kaçtı ve imparatorluğun doğu bölümünde uzun yıllar bir daha görünmedi. Sonra, ona dayalı döşeli bir ev kiralamış olan mal sahibi davacı oldu. Hipodromda araba yarışçısı olan bu mal sahibi Antonina'nın babasıydı. Barak'ın ona epey bir borcu vardı ve yargıç, borca karşılık Barak'ın geride bıraktığı mallara el koyabileceğini bildirdi. Ama Barak, benim dışımda bütün mallarını kaçırmayı becermişti; beni bir alışveriş için göndermişti ve ben kentin sokaklarında kendimi kaybetmiştim. Sonunda çok geç saatte eve döndüm ve efendimden sıkı bir dayak beklerken, onu gitmiş buldum. Böylece araba yarışçısının mülkiyetine geçtim; o da mutfakta yardım etmem için beni karısına verdi. Daha sonra karısından kızı Antonina'ya miras kaldım ve ona elli yıldan fazla sadakatle hizmet ettim.

3. Bölüm

Megaralı Sfenksler

“Megaralı Sfenks” sözü sizi şaşırtmış olabilir; nüktedan birinin Konstantinopolis fahişelerine taktığı isimdir bu. Sfenks, karşısına çıkanı parçalayıp yutan, sırlarını da kendine saklayan bir canavardı ve Konstantinopolis’e ilk göç eden Yunanların şehri Megara’dandı. Rivayete göre, koloniyi kuracaklara bir kâhin “körler şehrinin karşısındaki” yere varana kadar kuzeydoğuya yelken açmalarını ve dünyanın incisi olacak şehri orada kurmalarını söylemiş. Böylece onlar da Ege’den yukarı çıkıp Hellespontus’tan Bosphorus’a varmış ve halihazırda bir koloninin bulunduğu Hieron’un karşısına, Avrupa yakasına şehirlerini kurmuşlar. Kehanette sözü edilen yer besbelli orasıydı; çünkü Hieronlu adamların, güzel bir doğal limana, yani Haliç’e sahip karşı kıyıyı seçme olanağı varken, akıntıların sorun yarattığı, balıkların daha az ve toprağın verimsiz olduğu tarafa yerleşmeleri, kör olduklarının kanıtıydı. Şimdi, yüzyıllar sonra, Hieron hâlâ küçük bir yer ama Megaralıların kurduğu şehir bir milyon nüfusu, üç sıra surla çevrili görkemli binalarıyla müthiş bir yer oldu. Burası pek çok isimle anılır: Yunanlara göre resmi adı *Konstantinopolis*, halk arasında *Byzantium*; okumuş İtalyanlara göre *Yeni Roma*; Gotlar ve diğer Germen bar-

barlara göre *Miklagard*; Bulgarlara göre *Kesarorda*; Slavlara göre *Tsarigrad*. Dünyanın gözbebeği olan bu şehri ben de yurdum sayıyorum.

Antonina'nın babası olan efendim, bahsettiğim gibi Konstantinopolis'te Yeşiller takımında araba sürücüsüydü. Adı Damokles'ti ve bana iyi davranıyordu. Genç yaşta ölmeden önce Yeşiller için birçok yarış kazanmıştı; onun öyküsünü ayrıntılarıyla anlatmam gerek. Aslen Trakyalı'ydı, Thessaloniki'deki* hipodromda yarışan bir araba sürücüsünün oğluydu; kabul etmeliyim ki orada da yarışların düzeyi, Konstantinopolis kadar olmasa bile çok yüksekti. Günün birinde, yetenek aramak için Thessaloniki'ye gelen, Yeşillerin destekçisi varlıklı bir adam onu fark etti ve yerel takıma verilen yüklü bir bağış karşılığında, Damokles başkente transfer edildi. Burada önemli yarışlarda ikinci arabayı sürüyordu; genellikle görevi, iki Mavi arabanın önüne geçmek ve onları sıkıştırıp yoldan çıkarmaktı. Böylece, daha hızlı atları olan birinci Yeşil araba için yol açık kalıyordu. Bu işte çok ustaydı; hatta bazen, sıkıştırma numarasıyla araya girdikten sonra, son dakikada ani bir atakla kendi arabasıyla yarış kazandığı bile olmuştu. Azgın veya tembel atlardan azami yarar sağlamakta çok yetenekliydi. Dahası, bu meslekte ondan iyi kamçı kullanan yoktu: Kamçasıyla bir çiçeğin üstündeki arıyı veya duvardaki yabanarısını beş metre uzaktan öldürebilirdi.

Damokles'in çok bağlı olduğu Kıbrıslı Akakios adında bir arkadaşı vardı; Konstantinopolis'e gelmek için ileri sürdüğü koşullardan biri de Akakios'a hipodromda geçimine yetecek bir iş verilmesiydi, çünkü Akakios evliydi ve üç küçük kızı vardı. Bu koşul sadakatle yerine getirildi ve Akakios, Yeşiller için Yardımcı Ayı Terbiyecisi olarak işe başladı. Çok geçmeden de yetkili ve kazançlı bir iş olan Baş Ayı Terbiyeciliği'ne getirildi. Burada, her şeyi anlaşılır kılmak için tarihte biraz geri gitmeliyim.

* Bugünkü Selanik. (ç.n.)

Evet, milattan sonra 404 yılında, benim anlatacağım hikâyeden tam yüz yıl önce, iki talihsiz ve münasebetsiz olay yaşandı. Bunların ilki, İmparator Augustus'un döneminden beri Roma'daki Palatin Kütüphanesi'nde özenle korunan, Sibylla Kehanetleri kitaplarının, Batı İmparatoru Honorius'un hizmetindeki cahil bir Hristiyan olan Germen general tarafından dini nedenlerle yakılmasıydı. Bu değerli ve yeri doldurulamaz kitaplar, ulusal karışıklık ve tehlike anlarında Senato'nun danıştığı kaynaktı. Başlarına gelecek bu aptallık da o kitaplarda önceden bildirilmişti; zira altıayaklı dizelerin son kısmı şöyleydi:

*İki genç akılsız bölünce aralarında
Dünyamızı, büyük olanı (daha genç tarafta)
Yasaklarsa kan dökmeyi hipodromunda,
Kan iki misli akar; daha genç olan ise Roma'da
Tanık olur, boyun eğerek barbarlara,
En güvenilir danışmanın kül oluşuna.*

Doğu Roma ("daha genç taraf") İmparatoru Arkadios, aynı yıl kendisiyle ilgili kehaneti doğru çıkardı. Bir gün, Konstantinopolis'teki hipodromda iki gladyatör tam kapışmanın en heyecanlı evresine gelmişken, çılgın bir keşiş aralarına girdi ve İsa'nın kutsal adı aşkına, kan dökmekten sakınmalarını haykırdı. Gladyatörler, uğursuzluk getirir düşüncesiyle keşişi öldürmekten çekindiler; gladyatörlerin elbette ki batıl inançları vardır. Dövüşü kestiler ve el kol hareketleriyle oyuna başkanlık eden imparatora ne yapmaları gerektiğini sordular. Seyirciler, keşişin bu tatsız davranışla eğlencelerini kesmesine çok bozulmuşlardı; oturma yerlerinden söktükleri taşlarla korkuluklardan atladılar ve keşişi taşıyarak öldürdüler. Arkadios da başkanlık yetkesinin seyirciler tarafından çiğnenmesine aynı ölçüde bozuldu. Çok sert bir ceza vererek, gladyatör dövüşlerini belirsiz bir süreli-

ğine yasakladı. Bu yasak gürültülü protestolara yol açtı; bunun cezası da gladyatörler loncasının tamamen kapatılması oldu. Ayrıca, adı Telemakhos olan keşişin şehit sayılmasına ve adının şerefiyle diptiklere işlenmesine izin verdi. Sonuçlar iyi olmadı.

İlkin, Sibylla'nın öngördüğü gibi, insanların kamu önünde ve profesyonelce birbirini öldürmesini seyretme eğlencesinden yoksun kalan halk, sokaklarda ve meydanlarda Mavi ve Yeşil takımların zıpçıktı gençleri arasındaki gayriresmi kılıç dövüşlerini izlemeye dadandı. İkinci olarak, hipodromda gladyatörlerin yokluğu, ayı dövüşlerini aşağı bir konumdan çok yüksek bir konuma çıkardı. Ayılarla dövüşen mastiff ırkı köpeklerin, ayılar ve atlar gibi belli bir takıma ait olmadığını, zengin sporcular tarafından özel eğitildiklerini belirtmeliyim. Ara sıra aslanlar ile kaplanlar arasında (hep kaplan kazanırdı) veya kurtlar ile boğalar arasında (kurt sağlıklıysa, boğanın üreme organına saldırarak kazanırdı hep) veya boğalar ile aslanlar arasında (boğa güçlüyse, kazanma ihtimalleri eşitti) veya yabandomuzu ile yabandomuzu arasında dövüşler de yapıldı. Ama ayı dövüşleri kesinlikle en istikrarlı oyunlardı ve bazı hipodromlarda hâlâ izin verilen, çeşitli yabani hayvanların saldırısına karşı kendilerini silahla savunan suçluların gösterisinden bile daha fazla ilgi çekiyordu.

Bu dövüşler sırasında, daha dindar Hıristiyanlar gözlemini kapar veya dışarı çıkarlardı. Ayı bakıcıları, aslan bakıcıları, araba sürücüleri ve diğer hipodrom görevlilerinin Hıristiyanlığı kabul etmesi papalık genelgelerinden biriyle yasaklanmıştı. Daha doğrusu, insanın zihnini uyaran ve sükûnetle cenneti düşünmekten uzaklaştıran kötü mesleklerinden ötürü Komünyon ayinine katılmaları yasaklanmıştı. Bu yüzden hipodrom göstericileri, kendilerinin hiç de utanç duymadığı gelenekselleşmiş mesleklerini hor gören Hıristiyan dinine doğal olarak karşıydılar. Hıristiyanlığı

kötüleyen, özellikle de sofı Hıristiyanların ikiyüzlülüğünü açığa vuran söylentiler yaymak hoşlarına gidiyordu. Örneğın, yüksek rütbeli bazı kilise görevlileri, Yeşillerin veya Mavilerin Dans Amiri'ne el altından para göndererek, akşam yemeklerine canlılık katacak zeki bir kadın seçmesini isterler; ama aynı adamlar, ezkaza sokakta böyle bir kadına rastlasa, kirlenmekten korkar gibi giysilerini yukarı çekip kenara kaçarlardı.

Ben bu konuda kesinlikle göstericilerden yanaydım: Eski efendim Barak'ın hizmetindeyken yaşadıklarım, bende Kilise'ye karşı ciddi kuşku lar yaratmıştı ki bu kuşku ları hâlâ koruyorum. Bu duygu içimde kökleşmiş ve silinemez bir şey; tıpkı efendim Damokles'in ruhunda Yeşil rengin kökleştiğı gibi. Ama Hıristiyanlar arasında da bazı onurlu insanlar tanıdım; dolayısıyla, Hıristiyanlığın kendisine karşı konuşmam hakça olmaz; sadece dini kendi çıkarları için kullananlara ve üst basamaklara tırmanmak için sofuluk sergileyenlere karşıydım. Her halükârda, hipodrom halkında (hipodromla yakın ilişkisi olan tiyatro oyuncularını da buna katıyorum) Kilise'ye karşı böyle bir düşmanlık vardı ve odalarıyla ofisleri, eski tanrıların hayatta kalmış birkaç rahibi, Mısırlı ve Suriyeli büyücülerle falcılar, bir de rüya yorumlarının ustası Mecusiler için sığınaktı. Sadece, takımların yönetimiyle, dolayısıyla Saray ve Kilise ile ilişkilerde bize aracılık eden Dans Amirleri usulen Hıristiyan'dı. Açıkçası onlar da sinsi ve sevimsiz bir güruhtu.

Damokles'in dostu Ayı Terbiyecisi Akakios görev başında öldü. Erkek ayılar, yan bölmedeki bir dişi ayının varlığından heyecanlanmış, emirlere itaat etmiyorlardı. Aralarından biri, dişi ayıya ulaşma aşkıyla zincirini koparıp bölmesinin kapısını çöktetti. Akakios ona bir değnek ucunda bal peteğı uzatarak bölmesine döndürmeye çalıştı. Ama ayı, gönlünde başka bir tatlı yatarken istemediğı bir tatlının verilmesine bozuldu ve Akakios'a, aslında ciddi zarar verme niyeti olma-

dan, küskün bir pençe atarak kolunu yırttı. Yara iltihaplandı ve Akakios aynı gece öldü. Yeşil takımdaki ahbabları, özellikle de efendim Damokles üzüntüden perişan oldu. Bana anlatıldığına göre, ayı da çok üzülmüş ve bir insan gibi yas tutmuş.

Damokles'in uzaktan akrabası olan (hipodrom halkının çoğu evlilik yoluyla akrabaydı) Yardımcı Ayı Terbiyecisi Peter'in Akakios'un dul karısıyla evlenmesi ve onun yerine Baş Ayı Terbiyecisi atanmak için takım yönetimine başvurması kararlaştırıldı. Öyle de yapıldı; gerçi bu evliliğin Akakios'un henüz cesedi soğumadan yapılması pek yakışık almamıştı, ama koşullar bunu zorunlu kılmıştı. Yeşillerden hiç kimse, evlenen taraflardan birini veya ötekini bu nedenle kınamadı.

Ama ölen Ayı Terbiyecisi'nin görev dönemi öyle başarılı olmuştu ki (ayıları alışıldığı gibi sürekli karanlıkta kilitli tutacağına, düzenli idman ve titiz bir beslenme düzeniyle onların savunma güçlerini geliştirmişti) yönetim, son zamanlarda maaşını iki katına çıkarmıştı. Şimdi maaşı, bahşişler dışında yılda beş yüz altındı. Akakios bu ikramiyeyi hak etmişti; çünkü ayı oyunları gösterilerinde bahisler olağanüstü yükselmişti ve kazancın yüzde üçü takımın bütçesine aktarılıyordu. Yılda beş yüz altın az buz para değildi ve sınıfının tipik bir temsilcisi olan Dans Amiri, bu ayrıcalığı karşılık almadan kaptırmak istemiyordu. Yeşillerin ileri gelenlerinden Kapadokyalı İoannis, bu işin kendi adamlarından birine verilmesi için bin altın önerince Dans Amiri öneriyi kulak ardı edemedi. Kapadokyalı İoannis, Atama Kurulu Başkanı olduğu için mesele kolayca kotarıldı. Dans Amiri toplantıda, diğer tek adayın Yardımcı Ayı Terbiyecisi Peter olduğunu ve onun, bırakın terfi almayı, mevcut yerinde kalmayı bile hak etmediğini söyledi. Kurula, Akakios'u öldüren ayının kaçmasında Peter'in parmağı olabileceğini ima etti ve ölen

ustasının dul karısıyla öyle alelacele evlenmesini yakışksız bir davranış diye niteledi.

Kurul, Peter'ın başvurusuna bakmadı bile, üstelik kendisini de işten attı. Damokles bu kararı duyunca, haklı olarak sinirlendi ve meslektaşları sürücülere şikâyet etti. Onlardan, Yeşil Takım yönetiminden daha üst yetkeye sahip hipodrom yöneticilerine hitaben hem Ayı Terbiyecisi'nin dul karısı ve üç çocuğuna, hem de Yardımcı Ayı Terbiyecisi'ne yapılan bu çifte haksızlığı bildiren bir dilekçeyi imzalamalarını istedi.

Gelgelelim, sürücüler Kapadokyalı bu yeni Ayı Terbiyecisi'nin böbürlenerek görevin parayla satın alındığını söylemesine ve kendisinin hipodromla önceden bağlantısı olmayan bir yabancı olmasına rağmen, meseleye bulaşmak istemediler. Sadece sürücü olduklarını ve ayı oyunları ile ilgilenmediklerini; Kapadokyalı İoannis'in sarayda ve Yeşiller içinde güç sahibi olduğunu; aralarında Mavilerin de bulunduğu hipodrom yöneticilerinin önüne Yeşillerin onurunu zedeleyebilecek bir meseleyi götürmenin doğru olmayacağını ileri sürdüler.

Damokles işin peşini bırakmadı. Yeşillerin diğer ileri gelenleriyle görüşüp onları ikna etmeye ve ilgilerini çekmeye çalıştı ama hiçbirini onu dinlemedi.

Çok geçmeden Maviler de hikâyeyi duydu ve sürücülerinden ikisini Damokles'in ağzını aramaya gönderdiler. Adaletin yerini bulması için ona nasıl yardım edebileceklerini sordular. Damokles öyle bir çaresizlik içindeydi ki kederle yanıtladı: "Evet herkesin, Mavilerin bile, hatta o lanet olası Hıristiyan keşişlerin bile yardımını kabule hazırım; yeter ki o Dans Amiri'ne ve o Kapadokyalı'ya haddini bildirsinler."

Sürücüler şöyle dedi: "Dul kadına ve çocuklarına söyle, başlarında çelenk ve ellerinde çiçek demetleriyle Peter'ın eşliğinde, ayı oyunları başlamadan önce aşağıdaki yarış direği-

nin önünde ricacı olarak beklesinler. Yeşillerin biraz vicdanlı olanları onlar lehine araya girecektir; Mavilerin ise ricayı destekleyeceğine söz verebiliriz.”

Damokles kabul etti; tabii bu plan Maviler tarafından Yeşillerin yönetimini itibardan düşürmek için tasarlanmıştı, dul kadınla çocuklarına yardım etmek gibi bir niyetleri yoktu. Derken garip şeyler olmaya başladı. Önce, tuhaf bir rastlantıyla Mavilerin Ayı Terbiyecisi, o öğleden sonra Augustus Meydanı’nda yürürken birden düşüp öldü. Sonra, Mavilerin kesedarı Thomas o gece rüyasında kocaman bir siyah ayının sırtında, Yeşil nişan takmış başı çelenkli bir kızın Mavilerin toplantı salonuna girdiğini, üzerindeki nişanı yere atıp çiğnediğini ve oradakilere taçlar, zaferi simgeleyen hurma dalları ve avuç avuç yeni basılmış paralar dağıttığını görmüş.

Ertesi gün, ricacılar Mavi sürücülerin önerdiği gibi yarış direğinin yanında dikilince, Kapadokyalı İoannis onları uzaklaştırmak için Yeşillerden bir grup gönderdi. Bunun üzerine Maviler korkunç bir yaygara kopardı ve seyirciler arasındaki Yeşiller olayın haklısını haksızını anlayamadı; bırakın destek vermeyi, zavallılar ite kaka dışarı çıkarılırken yuhaladılar onları. Damokles büsbütün öfkelen-di.

O öğleden sonraki son yarış çok önemliydi. İmparatorun tahta çıkışının yıldönümüydü ve imparator, kazanan takımın yönetimine bir sanat eseri, olanca hızıyla yol alan bir arabayla sürücüsünü (atlar gümüş, araba ve sürücü altından) armağan etmeye söz vermişti. Bahislere bakılırsa, başa baş bir yarış olacaktı. Damokles görülmedik bir yarış çıkarp halkın takdirini kazanmaya kararlıydı. Takımın liderleri öncülüğünde, başında çelenk, elinde çiçek demeti, imparatorun ayağına kapandığında ve elinden ödülü aldığı anda (yarışı kazanmaya katkısı olmuşsa öyle olurdu), ona derdini anlatabilirdi. İmparator Anastasios vicdanlı bir adamdı ve bu gibi vakalarda haklıyı kolladığı bilinirdi.

Yarışın bütününi anlatmak yersiz olur; ama hiç değilse yedinci ve son turunu anlatmak isterim. Önce bir Renk öndeydi, sonra öteki, sonra yine ilki. Beşinci turun sonunda, yarışçılar bir mil yol kat etmişti ve durum şöyleydi: Birinci Yeşil araba iç tarafta, ortadaki bariyerin yakınındaydı; yarış çok iyi götüren ikinci Mavi araba, ona paralel ve az gerisindeydi; Damokles'in arabası ikinci Yeşil, dış taraftaydı ve iç yanında, onu yakından izleyen birinci Mavi araba vardı. Yarışın son turu başladığında zafer Yeşillerin gibi görünüyordu ve Mavilerin oturduğu bölümde suratlar asıktı. Ama Damokles birden atlarının bitkin düştüğünü fark etti; hiçbir kamçı ustalığı veya tatlı söz onlara bir atılım daha yaptıramazdı. İç taraftaki iki araba (birinci Yeşil ve ikinci Mavi) ile dış taraftaki iki araba (birinci Mavi ve ikinci Yeşil) arasındaki mesafe, konumlar aynı kalmakla beraber, epey azalmıştı. Birinci Mavi hızlanmıştı şimdi ve sadece ikinci Yeşil arabadaki Damokles'i değil, öndeki iki arabayı da geçebilirdi. Bu durumda, Damokles dönemeçte hızlı bir karar verdi: Hafifçe birinci Mavi'nin yoluna girerek birden dizginleri çekti. Tabii niyeti, rakip arabanın tekerleğini çıkarıp onu yarış dışı bırakmak ve iç taraftaki ortağının zafer kazanmasını sağlamaktı. Bu numara meşrudur, ama yapanın canını tehlikeye attığı için ender uygulanır; araba takla atabilir, sürücü bir yanını kırar veya ölümüne tekmelenir, yahut beline bağlı dizginlere dolanıp kendini elindeki kancayla kurtaramadan boğulabilir. Gelgelelim, Damokles tehlikeyi göze aldı ve tüm dikkatini hedefi üzerine yoğunlaştırdı; ama etraftaki tozdan ve bağırışlardan, iç tarafta neler olduğunu fark edemedi. Ortağı olan birinci Yeşil, ikinci Mavi tarafından sıkıştırılmış ve yarış direğine toslayarak parçalanmıştı; ama bu manevra sırasında ikinci Mavi'nin dış taraftaki atının tendonu kopmuş ve araba zorunlu olarak durmuştu. Sonuçta birinci Mavi, Damokles'in tekerleğinin yaratacağı tehlikeden kendini kurtarmış (ortağı önünde gidiyor olsa bunu yapamazdı) ve

mükemmel bir içe kıvrılışla, bakakalan Damokles'i rahatça geçip yarışı kazanmıştı.

Bütün dikkatli hakemlerin kabul edeceği gibi, apaçık bir talihsizlikti bu; ama Yeşiller öyle bozulmuşlardı ki bir günah keçisi bulmak zorundaydılar. Ve bu günah keçisi, arabasının enkazı üstünde baygın yatan birinci Yeşil arabanın sürücüsü değil, efendim Damokles oldu. Çünkü Damokles, ortağı direğe tosladıktan sonra öndeydi ve zaferi kazanmasına sadece yüz metre kalmışken, anlaşılabilir bir şekilde dizginleri çekip durmuştu. Kapadokyalı İoannis'in bu davranışı olabilecek en kötücül yaklaşımla yorumladığını ve Damokles'i, yarışı Mavilere satmakla suçladığını tahmin edersiniz. Bu suçlamaya kanıt olarak da, bir önceki sabah kentteki bir şarap dükkânında Damokles'in iki Mavi sürücüyle birlikte görülmesini ve Ayı Terbiyeciliği meselesi yüzünden Yeşil takım yönetimine dış bilemesini gösteriyordu. Böylece, yarıştan hemen sonra yapılan kurul toplantısında, Damokles bir yıl sürücülükten men edildi ve o gece, sürücülerin giyinme odasının bir ucundan öbür ucuna nişan alarak, kamçısıyla Yeşillerin Dans Amiri'nin bir gözünü çıkardıktan sonra kendini öldürdü.

Maddi durumumuz şimdi vahim görünüyordu; çünkü efendim Damokles kazancını cömertçe harcadığından neredeyse hiçbir şey biriktirmemişti. Ve şimdi, karısı ve kızı Antonina, takımın itibarını sarsan bir sürücünün ailesi olarak, Yeşiller tarafından dışlanmışlardı. Bana gelince, tekrar başka birine satılma tehlikesi içindeydim. Ama her şey iyi sonlandı; çünkü iki gün sonra yapılan Mavilerin yönetim kurulu toplantısında, Kesedar Thomas ayı hakkındaki rüyasını anlattı. Kurul üyelerini, ayının sırtındaki başı çelenkli küçük kızın, ölen Yeşil Ayı Terbiyecisi'nin yarış direğinde ricacı olarak duran kızlarından biri olduğuna ikna etti. Boş kalan Mavi Ayı Terbiyeciliği'ne şimdi bu kızların üvey babası olan Peter'in atanmasını önerdi; bu kesinlikle Mavilere şans getirecekti.

Öneriye birkaç kişi karşı çıktı; ama Thomas, Peter'ın Yeşillerin ayı barınaklarında iyi eğitildiğini ve onu seçerlerse hem kendileri yararlanmış hem de Yeşilleri utandırmış olacaklarını söyledi. Peter Mavilerin Ayı Terbiyecisi seçildi ve görev döneminde çok başarılı oldu; bütün aile renk değiştirerek Yeşil'den Mavi'ye geçti. Hipodrom aileleri arasında çok ender olurdu bu. Peter, Damokles'in ailesine minnetini göstermek için bizi kendi evine aldı; hem kendisi hem de karısı ve kızları, Tanrı Poseidon adına (hipodrom halkı arasında en saygın yemindi bu) bize yardım için ellerinden gelen her şeyi yapacaklarına ant içtiler. Böylece biraz rahatladık ve Damokles'in dul karısı beni satmak zorunda kalmadı. Ama Peter'e yük olmamak için, Mavilerin Dans Amiri'yle konuşarak kendisini tiyatroya oyuncu olarak almalarını sağladı. Sahnede ciddi bir drama oyuncusu olmayacaktı, bunun için yeterli eğitimi yoktu; ama müzik bölümüne bir varyete oyuncusu olarak kabul edildi. Biraz dans edebiliyor ve biraz çalgı çalabiliyordu; böylece kendine iş bulmuş oldu. Kızı Antonina'yı da küçük yaştan itibaren çalgıcı, dansçı, cambaz ve hokkabaz olarak yetiştirdi ve Antonina duygularında tam bir Mavi olarak (babası nasıl tam bir Yeşil idiyse) büyüdü. Çok geçmeden, Modestus'un Adrianopolis'teki şöleni gibi akşam yemeklerinde ve Mavi takımın genç fırlamalarının aralarında düzenledikleri yemekli toplantılarda –her üye yemek veya içki getirirdi– en aranan kişi oldu.

Antonina, Akakios'un üç kızıyla yakın arkadaşlığını sürdürdü. İsimleri Comito, Theodora ve Anastasia'ydı. Ama bunların arasında ben asıl Antonina'dan iki yaş kadar büyük ve onun özel dostu olan ortanca kız Theodora'yı yazmak istiyorum. Üç kız da uygun yaşa geldikçe sahneye çıktılar. Comito incecikti, olağanüstü güzel bir yapısı vardı ve yoksul bir oyuncu olmasına rağmen erkekler arasında çok başarılıydı. Theodora ile Anastasia'ya, kendisi kadar güzel olmadıkları için biraz tepeden bakıyordu; ama çok geçme-

den bir meslek hastalığına yakalanıp öldü. Anastasia'ya da bulaştı hastalık ve bir yemekli toplantıda çıkan kavgada dişlerinin çoğunu kaybetti. Ama Theodora'ya zarar vermek olanaksızdı. İçinde bir iblis –amansızlık ve doymazlık iblisi– olduğu söylentisi yaygındı. Antonina, hayatının ilerleyen safhalarında Theodora'nın düşmanı değil, dostu olduğuna ne kadar şükretmişti!

Theodora'yı ilk altı yaşındayken, köle çocukların giydiği türden kolsuz bir entari içinde, bir gösteri öncesi çalgıcılar bölümüne annesinin açılır kapanır taburesini taşıırken gördüm. Karşılaştığı diğer çocuklara kaşlarını çatıyor veya ters sözler ediyordu; annesi, ayı barınaklarında ziyaretçileri uyaran, “Bu ayı tehlikelidir” gibi bir ikaz asmak gerek boyuna, derdi. Babasının talihsiz ölümü ve annesinin yeniden evlenmesi yüzünden Yeşiller arasındaki eski arkadaşlarının alayları onu yaralamış ve yüreğini katılaştırmıştı.

Antonina da yarışı Mavilere satan bir sürücünün kızı olarak epey hakarete uğramıştı. Ama o, işkencecilerine dişleri ve tırnaklarıyla saldıran Theodora gibi fiziksel bir dövüşçü değildi. İntikamını başka şekillerde alıyordu; yaşı biraz büyüyünce, hasımlarını sahip olduğu büyü gücüne inandırarak korkutmaya başladı. Zamanla kendisi de büyüye inanır oldu. Hatta bunu kullanarak birkaç kez çarpıcı başarılar elde etti. Bir gün, çevirdiği dolaplarla bütün sıkıntıların kaynağı olan Yeşillerin Dans Amiri Asterius, utanmadan kızın kışına bir tekme attı. Antonina, balmumundan ona benzeyen –göbekli, koca burunlu, tek gözlü– bir bebek yaptı ve büyü işlerini yöneten Kadim Tanrıça Hekate'ye dua ettikten sonra tek gözünü iğneyle çıkardı. Ay üçüncü devrine varmadan, bu alçak herif kör oldu; öfkeli bir kadının kocasına fırlattığı iğ, tesadüfen onların sokak kapısının önünden geçen Asterius'a saplanmıştı. Theodora, Antonina'nın bu eylemine hayran oldu ve birlikte Kapadokyalı İoannis'i de devirmeye çalıştılar. Ama sanırım İoannis'in kilisede ettiği uzun dua-

lar Hekate'nin harekete geçmesini engelledi; çünkü adamın başarıları giderek arttı. Sonra kızlar, birinden biri İoannis'i hak ettiği dilenci durumuna düşürmeden rahat yüzü görmeyeceklerine Kutsal Yılan adına –çok korkunç bir yemin– ant içtiler. İşin devamını bu kitap bitmeden öğreneceksiniz.

Hanımım Antonina'nın büyü sanatını öğrendiği yaşlı Fenikeli büyücü –efendim Damokles dost edinmişti onu– bir gün kızların yıldız haritasını çıkardı ve gördüğü olağanüstü parlaklık karşısında şaşırıp dehşete kapıldı. Theodora'ya İblislerin Kralı'yla evleneceğini, Kraliçe Semiramis'ten beri hiçbir kraliçeye nasip olmamış bir ihtişamla hüküm süreceğini ve asla parasızlık çekmeyeceğini söyledi. Antonina ise bir asilzadeyle, bütünüyle kötü bir dünyadaki tek iyi adamla evlenecekti. Theodora, payına düşen talihsizliği hayatının ilk döneminde yaşayacak, oysa Antonina, iyice yaşlanana kadar talihsizlik yüzü görmeyecek ama o zaman geldiğinde kötü çarpılacaktı.

Theodora kaşlarını çattı ve şöyle dedi: “İhtiyar, bize o bayat yağ çekme numaralarını yutturmaya mı çalışıyorsun? Her şeyden önce, kadim yasanın, soylu erkeklerin bizim meslekten kadınlarla evlenmesini yasakladığının farkında değil misin? İtiraf et yalan söylediğini!”

İhtiyar titredi, ama söylediklerinin tek kelimesini bile geri almadı; bu haritadaki hesaplamaları istediği herhangi bir saygın müneccime göstermesini söyledi. Theodora da öyle yaptı; İskenderiyeli bir Yunan olan ikinci müneccim de hemen hemen aynı şeyleri söyledi.

Sonra Theodora gülerek hanımım Antonina'ya şöyle dedi: “Can kardeş, senin kocanın bizim için iyilikle yapamayacağını, ben kocama kötülükle yaptırırım.”

Theodora'ya ilişkin bir başka anım da onun tiyatroya, giyilmesi zorunlu olan peştamal ve kocaman bir şapka dışında çıplak gitmesiydi. Bedeninin tam olgunlaşmasına çok az kalmıştı. Peştamalının ha bire çözüldüğü numarası yapıyor-

du: Peştamalı eline alıp halka yer göstermekle uğraşan takım görevlisine “Şeytan dölü bazı rezil adamların” peştamalıni çektiklerinden yakınıyordu. Görevlinin onu uygun bir yere götürüp giyinmesine yardım etmesini istiyor ve bu esnada, mahcup bir suratla, edep yerlerini şapkasıyla örtüyordu. Ciddiyeti, yapmacık utangaçlığı, ısrarı görevliyi çileden çıkarıyor; seyirciler ise bayılıyorlardı bu gösteriye.

Theodora ufak tefek ve soluk benizliydi. Öyle pek iyi bir dansçı, çalgıcı veya cambaz değildi; hatta bütün bunlarda ortalamanın altında denebilirdi. Ama olağanüstü kıvrak bir zekâya sahipti ve hiçbir cinsel sakınganlığı yoktu. Bedensel şehvet alanında özel bir yaratıcılığı da vardı anlaşılan; öyle ki, genelevler semtinin başlıca buluşma yeri olan Venüs heykelinin altında, “Bunu Theodora’dan öğrendim” sözü sıkça duyulur olmuştu. Para ve zevk peşinde koştuğu sanılan bu dönemde, Theodora tüm dikkatini erkekleri incelemeye vermişti ve bu konuyu öğrenmek için, genç ihtiyar her erkeğin gerçek kişiliğini iffetli anne, kardeş veya eşlerine hiç açmadığı kadar açıkça gösterebileceği bir Megaralı Sfenks olmak-tan daha iyi yol yoktur. Hanımım Antonina da erkekleri öğreniyordu; çok geçmeden o ve Theodora, müşterilerinin en ciddilerinde bile gördükleri o sınırsız kendini beğenmişlik, aptallık, cahillik ve bencillikten ötürü onları küçümsemeye, bu niteliklerini kendi yararlarına kullanmaya başladılar. Muskalar ve ilaçlar sayesinde gebe kalmamayı başardılar; yalnız Theodora iki kez çocuk düşürmek zorunda kaldı, ama bundan zarar görmedi.

Sadece iki yakın dostları vardı: Kendi gruplarından İndaro ve Chrysomallo adlı iki kız. Antonina’nın Adrianopolis’i ziyaretinden yaklaşık altı ay sonra, eğer izin alabilirlerse birlikte tiyatrodan ayrılıp bağımsız çalışmak istiyorlardı. İzin almak fevkalade zordu, ama Chrysomallo ile Theodora, Mavi takımın siyasi yanını kontrol eden *Demokritos*’un gözüne girmiş; bu arada İndaro ile Antonina,

takımın askeri yanını kontrol eden *Demarkhos*'un peşine düşmüşlerdi. Evlenmek için tiyatrodan ayrılan bir oyuncunun kocası, takımın bütçesine yüklü bir bağış yapmak zorundaydı. Başka hiçbir mazeret, tövbekârlık dışında, kabul edilmezdi; tövbekâr olan da daha sonra eski işine dönemeyen ve buna kalkışırsa ölene kadar ıslahhaneye kapatılırdı. Gelgelelim bu dört kız, sağlam Mavi taraftarı kalma koşuluyla ayrılma izni almayı becerdiler. Biriktirdikleri para ve destekçilerinden aldıkları borçla, Venüs heykeli yakınlarında şık bir evde dayalı döşeli birkaç oda tuttular ve orayı bir “misafirhane” olarak açtılar. Takımın açık desteği sayesinde, ev çok geçmeden Konstantinopolis'in en tutulan mekânı oldu. Bu arada, hanımım Antonina'nın annesi ölmüş ve ben ona miras kalmıştım. Misafirhanenin yemek ve servis işleri benim denetimimdeydi. Hanımlar artık bağımsız çalıştıklarından, kişisel kazançlarının büyük bir kısmını Dans Amiri'ne vermek zorunda değildiler; buna karşılık, takıma tam üye oldular ve düzenli aidat ödemeye başladılar. İndaro ve Chrysomallo çok iyi eğitim görmüşlerdi: İlki akrobatik dans ve hokkabazlıkta, ikincisi şarkıcılık ve çalgıcılıkta; hanımım Antonina ise, bu becerilerde ikisinden de aşağı kalmıyordu. Theodora onların yöneticisi ve palyaçosuydu. Bu dörtlü birlikte çok mutlu, eğlenceli ve ayıp tanımaz günler geçirdiler; hem o zaman hem de sonraki yaşamlarında yakınlıklarını sürdürmüş olduklarını yazmaktan mutluyum. Ben hepsinden daha uzun yaşadım ve hepsini hayırla anıyorum.

Bir gün Theodora bize (ben de köleden çok arkadaş muamelesi görüyordum ve hepsinin sırdaşıydım), Pentapolis'e vali atanan Hekebolus adında bir soyluya eşlik etmeye davet edildiğini ve dünyayı keyfince görebileceği bu fırsatı kaçırmak istemediğini söyledi. Hepimiz Theodora'ya bizi bırakmaması için yalvardık ve Chrysomallo, Hekebolus'un güvenilecek adam olmadığını, Sur kolonisinde doğduğu için

doğuştan sahtekâr olduğunu hatırlattı. Theodora kendini korumayı bildiğini ve tek sıkıntısının bizi yalnız bırakmak olduğunu söyledi. Gitti; Pentapolis yolu üstündeki şehirlerden gönderdiği bir iki eğlenceli mektuptan sonra, çok uzun bir süre ne ondan, ne de onun hakkında hiçbir haber alamadık. Sonra Pentapolis'ten izne gelen bir subaydan, bir akşam Theodora'nın tepesinin attığını ve onu bir tür kafes içinde sadece kendine saklamak isteyen Hekebolus'un üstüne –tam akşam yemeği için işlemeli tuniğini giymişken– çöp kovasını boşalttığını öğrendik. Adam onu hemen evinden kovmuş, hatta giysilerini ve takılarını bile almasına izin vermemişti. Subay, Theodora'nın bir tekne kaptanını kendisini İskenderiye'ye götürmeye ikna ettiğini duymuştu; ama daha fazla bir şey bilmiyordu.

Aylar sonra Konstantinopolis'e perişan halde dönen Theodora çok değişmişti. Fenikeli müneccimin onun için öngördüğü talihsizliklerin hepsi sanki bu bir yıl içinde toplanmıştı ve çok acı tecrübelerdi bunlar. Bizim neşeli, kendine güvenli, başından geçen en gülünç ve üzücü maceraları hiç çekinmeden anlatan Theodora'mız Mısır'da yaşadıkları, Kaisereia ve Antiokheia yoluyla Küçük Asya'nın iç bölgelerinden dönüş yolunda çektikleri konusunda suskundu. Yavaş yavaş onu sağlığına kavuşturduk ama dışarıdan yeterince sağlıklı görünmesine rağmen, misafirhanedeki işi sürdürecektik gücü yoktu. “O yaşama dönmektense, bütün gün yün eğirmeye razıyım,” diyordu. Gerçekten de ödünç aldığı bir çıkırıla odasına kapandı ve bu yararlı ama kasvetli aleti kullanmayı öğrenerek hepimizi hayrete düşürdü. Öbür hanımlar ona gülmedi; çünkü Theodora arkadaşlarıydı ve insanın dayanma sınırını zorlayacak ölçüde acı çektiği belliydi. Böylece, artık misafirhanede, gecenin ve gündüzün her saatinde çıkırığın sesi duyulur oldu; müşteriler, “Bu lanet olası zırlıtı hiç durmayacak mı?” diye sorduklarında hanımlar, “Zavallı Theodora namusuyla para kazanıyor bu işle,” diyorlardı.

Şaka sanıyordu müşteriler. Çünkü Theodora hiç göstermiyordu kendini.

Müşterilerimizden biri ablak suratlı, güleç, şehvet düşkün İustinianos adlı tuhaf bir adamdı. Saray muhafızlarının eski barbar komutanı yaşlı İustinos'un yeğeniydi. İustinos, bir zamanlar İlirya'da çobanlık yaptığı dağ köyünden yeğenini getirtmiş ve kendisinin alamadığına hayıflandığı eğitimi ona aldırmişti. İustinianos –vaftiz adı “dürüst” anlamına gelen Uprauda idi– hâlâ Yunancayı bir yabancı ağızyla konuşuyor ve doğduğu eyaletin resmi dili olan Latinceyi yeğliyordu. Hanımların hiçbiri İustinianos'u tam değerlendiremiyordu; nazikti, eğlenceliydi ve yükseleceği kesindi, ama anlayamadıkları bir şekilde, sanki insan değilmiş gibi, onları tedirgin eden bir yanı vardı. Hiçbiri onu özel odasına kabul etmekten hoşlanmıyordu. Örneğin, hanımım Antonina her seferinde ve asla onu kırmadan başarıyordu bu işten sıyrılmayı. İndaro tuhaf bir hikâye anlatmıştı: Bir gece, İustinianos ile yataarken, birden uyanmış ve kendini yalnız bulmuş yatakta; bu arada kocaman bir fare yorganın altından çıkıp pencereden atlamış. Bundan da tuhafını ben kendi gözlerimle gördüm. Bir akşam İustinianos, hanımlarla birlikte otururken, “Sokak kapısında bir ses duydum,” dedi. Ama hepsi üşendi gidip bakmaya; ben de şarap tezgâhının arkasında bir iş yapıyordum. Sonra İustinianos'un omuzundan bir şeyin yükseldiğini ve bir hayalet kafasının kapıdan çıkıp tekrar döndüğünü gördüm. İustinianos, “Önemsiz bir şeymiş, biz sohbetimize dönelim,” dedi. Hanımlar benim gördüğümü görmemişlerdi; ama, bu görüngülerin tipik yanı, aynı anda bir kişiden fazlasının onu görememesidir; öyle ki, herkes kendi algısından kuşkuya düşer ve bu nedenle, herhangi bir hayalin sahiciliğini belirlemek mümkün olmaz.

İustinianos Hristiyan'dı ve dini tartışmaları da takım dedikoduları ve belden aşağı hikâyeler kadar, hatta belki daha çok seviyordu. Düzenli oruç tutardı. Oruç dönemlerinin so-

nunda daima misafirhaneye gelir ve fil gibi yiyip içerdi. Bazen üç gündür oruçluydum, derdi; ama üç hafta oruç tuttum dese, iştahı bu böbürlenmeyi haklı çıkarırdı. Yine de çok ileri bir yaşta ölümüne kadar, teni pembeliğini hiç kaybetmedi. Hanımım Antonina ona, İmparator Aurelianus'un önünde bir oturuşta bir domuz, bir koyun, bir yabandomuzu ve yüz somun ekmek yiyerek gösteri yapan ünlü obur Phagon'un adını takmıştı.

İustinianos da çıkırığın sesinden şikâyetçiydi ve bizim açıklamamızla alay ediyordu. Ama tesadüfen bir sabah oradayken, o saatte kimsenin olmayacağını düşünen, Theodora, ocakta ellerini ısıtmak için misafir odasına girdi. Kapının arkasındaki divanda İustinianos'u görünce tam geri dönecekti ki İustinianos onu eteğinden çekip kalmasını rica etti. Böylece Theodora kaldı ve ellerini ısıttı. İustinianos, dini tartışmalardan hoşlanan Chrysomallo ile bu konulara girmişti ve her zamanki gibi onu mat etmek üzereydi ki birden Theodora yumuşak bir sesle söze karıştı ve İsa'nın Tabiatı öğretisi hakkında fevkalade bilgili olduğunu gösteren bir yorum yaptı. İustinianos ona hayranlıkla baktı, "Bu çok ilginç bir yorum, ama geleneklere de çok aykırı," dedi ve saldırısını ona yöneltti.

Tartışmaya öyle kaptırdılar ki kendilerini, öğle yemeği saatini kaçırdılar; en sonunda kentte dua saatini bildirmek için bir tahtaya vurulan çekicin donuk sesini duyan İustinianos apar topar gitti. İustinianos'un Ortodoksluğu da Konstantinopolis dışındaki yaşamı yüzündendi; bir süre, Ortodoksluğun merkezi olan Roma'da, Got Kralı Theodorich'in yanında rehine olarak kalmıştı. Theodora'nın ona baskın çıkması hepimizi şaşırttı; anlaşılan, doktrinin bu ince noktalarını, İskenderiye'de bulunduğu süre içinde oradaki bilginlerden öğrenmişti. Böylece ikisi arasında bir yakınlık filizlendi; Theodora'nın tövbekârlığı büyülemişti İustinianos'u... Azize Magdalalı Meryem de önceden fahişe değil miydi? Şimdi ne

zaman misafirhaneye gelse, dosdoğru Theodora'nın odasına çıkıyordu. Kutsal Üçlü'nün niteliğini ve vaftiz olmadan ölen çocukların ruhlarının kaderini tartışmak dışında aralarında ne geçtiğini bilmiyorum; her halükârda, bu görüşmeler sırasında çığrığın sesi duyulmuyordu. Diğer hanımlar da hem İustinianos'un varlığından hem de çığrığın sesinden kurtuldukları için memnundular.

4. Bölüm

Süvari Birliklerinin Islahı

Milattan sonraki altıncı yüzyılın ilk yılları imparatorluğa felaket ardına felaket getirdi. O kadar ki Belisarios'un annesinin, o dönemde şeytanın gücünün zirvede olduğu yolundaki batıl inancı haklı görülebilir. Gözlerinden biri kahverengi, öteki mavi olduğu için "iki gözbebekli" anlamındaki *Dikoros* lakabıyla anılan yaşlı İmparator Anastasios iktidardaydı (ender olarak ev kedilerinde rastlanan bu özelliği daha önce hiçbir insanda görmemiştim); sefelinin döneminde saraydaki Soylu Teşrifatçıların Başı olduğu için, bazen "Teşrifatçı Anastasios" denirdi ona. Yaşına rağmen, dinç ve becerikli bir yöneticiydi ve iktidarı döneminde baş gösteren talihsizliklerin çoğu, mesela topraklarındaki bazı zengin şehirlere büyük zarar veren depremle, Bosphorus'u birbirine katan Porphyrios lakaplı balinanın ilk ortaya çıkışı, Asya'dan yayılan veba, ekin kıtlığı, Maviler ile Yeşiller arasındaki rekabetin sertleşip isyana ve kargaşaya yol açması onun suçu değildi. Bütün bu olaylar ve ayrıca Filistin'in iç bölgelerindeki çöl kabileleriyle ve Tuna üzerinden akınlar düzenleyen vahşi Bulgar Hunlarıyla yapılan bunaltıcı savaşların hepsi, Belisarios'un doğduğu yıl veya hemen sonrasında patladı. Ortodoks Hristiyanlar bütün bu felaketlerin nedenini, aynı anda

iki rakip papanın ortaya çıkmasına bağlıyor ve İsa'nın en üst düzeyde iki temsilcisinin birden olmasını dine küfür sayıyorlardı. Konstantinopolis'teki papanın seçimi ile Roma'daki papanın seçimi tam aynı güne rastlamıştı; iki başkent arasındaki iletişimin yavaşlığı yol açmıştı bu talihsiz karışıklığa. Ama bir kez cennetin anahtarlarını eline alınca, rakiplerden ikisi de elindeki anahtarları ötekine teslim etmeye yanaşmadı. Roma'daki papa, Oğul'un tek veya ikili tabiatına ilişkin (bence) hayli saçma tartışmaya gayet katı yaklaşıyor; buna karşılık, Anastasios'un adayı daha yumuşak bir uzlaşmayı savunuyordu. Gelgelelim ikisi de birbirini Sahte Papa diye lanetliyordu; biz hipodrom zındıklarıysa bu durumu çok eğlenceli buluyor ve taraf tutarak –Yeşiller bir papayı, Maviler öbürünü– çatışmayı körüklüyorduk.

Bu kadar bela yetmezmiş gibi Anastasios, Pers Kralı Kubar'ta bir savaşa bulaştı; ordularımızdan biri tamamen yok edildi ve Roma Mezopotamya'sı yağmalandı, yerle bir oldu. Anastasios, Avrupa ve Asya'daki başlıca madenlerin tükenmesi yüzünden altının her zamankinden kıt olduğu bir sırada, sekiz yüz bin altına barışı satın almak zorunda kaldı. Belisarios'un Adrianopolis'teki okula gittiği yıl, Bulgar Hunları yine Doğu Trakya'ya saldırılar düzenliyor, hatta Konstantinopolis'in sayfiyesi olan bahçe ve parklarda atlarını otlatıyorlardı. Anastasios, kentten otuz iki mil mesafede, kıstağın dümdüz üstünden geçen büyük bir sur inşa etmeye girişti. Yıllardır onarılmadığından artık pek yararı kalmadıysa da o günlerde bize bir güven duygusu vermişti.

Dini tartışmalara gelince: Anastasios, tek tabiat görüşüne eğilimli olmakla birlikte, anlattığım gibi bu görüşle Ortodoks, yani ikili tabiat görüşü arasında uzlaşmaya yatkın bir papa seçmeyi siyasi bakımdan uygun bulmuştu. Maviler siyasi nedenlerle Ortodoks'tu; Yeşiller ise ya uzlaşmacı ya da doğrudan Monofizit görüşteydiler. Bir gün hipodromda bu din ayrılıkları yüzünden öyle bir kavga çıktı ki yaşlı impa-

rator (Theodora ile ailesinin dokuz yıl önce yaptıkları gibi) yarış direğinin yanında ricacı olarak durup gerekirse tahtı bırakacağını söyledi. Maviler ona taş attı; ama Yeşiller arka çıktı, çünkü daha güçlü takım oldukları için hipodromdaki en iyi yerleri onlara ayırmıştı. İmparator, gönül borcunu ödemek için Monofizitlerin davasına elinden gelen her desteği verdi. Gelgelelim çok geçmeden Maviler bir grup küstah Monofizit keşişi katletti ve Anastasios onların öcünü almaya cesaret edemediği için, Maviler kentte ve Senato'da egemen oldu. Ama Yeşillerden Vitalianos adında bir soylu, kırk bin Trakyalı Monofizitten oluşan bir ordu topladı ve onları Mavilere karşı harekete geçirerek kenti kuşattı. Can derdine düşen Anastasios, bu din sorununu çözmek için bir Kiliseler Konseyi toplayacağını bildirdi; bunun üzerine Vitalianos, savaşa girmeden ordusunu dağıttı. Ama Anastasios sözünü tutmadı.

Bu meselelerin benim hikâyemle ilk bakışta görünenden daha yakın bağlantısı var; çünkü İustinianos isimli bu tuhaf adam, imparator, Maviler ve Yeşillerin temsilcisi Vitalianos arasındaki görüşmelerde önemli bir rol oynadı. İustinianos Mavileri temsil ediyordu ve bu sorunun her iki rengi, her iki doktrini ve de bizzat imparatoru tatmin edecek onurlu bir şekilde çözülebileceğine Vitalianos'u ikna etti. Hatta Mavilerin iyi niyetinin kanıtı olarak, Vitalianos'un yanında Komünyon'a katıldı; Ekmek ve Şarap üzerine kardeşlik yemini etti. İustinianos'a, bu hizmetlerine karşılık soyluluk mertebesi önerildi; ama hâlâ delicesine âşık olduğu Theodora'mızla evlenmeden önce bu onuru kabul etmek istemedi. Ne var ki, İustinos'un karısı olan yengesi, Yunancayı pek konuşamayan erdemli bir köylü kadın, yeğeninin bir zamanlar fahişe olan bir kadınla ilişkisinden dehşete kapılmıştı ve evlenmesine şiddetle karşıydı. İustinianos bir açmaz içindeydi: Soyluluk mertebesini kabul ederse Theodora'yla evlenemezdi, öte yandan bu onuru reddetmesi sadakatsizlik olarak algı-

lanabilirdi; dahası, yengesinden korkuyordu. Durumu Theodora'ya anlattı, o da gülümseyerek şöyle dedi: "Bu teklifi kabul et, çünkü yükselmene engel olmak istemem." Theodora aynı şeyi söylemek için yengeye de gitti; yaşlı kadın öyle memnun kaldı ki İustinianos'un Theodora'yla arkadaşlığına karşı çıkmaktan vazgeçti ama Theodora misafirhaneden çıkmalıydı; gerçekten tövbe etmiş bir Magdalalı Meryem çoktan yapardı bunu. Böylece Theodora, İustinianos'un ona verdiği dayalı döşeli güzel köşke taşınarak bizi bıraktı; artık hizmetkârları ve bir çift beyaz katırın çektiği şık bir arabası vardı. İustinianos'un kendisi, bir hizada dizilmiş dört siyah atın çektiği gümüş tekerlekli bir araba kullanıyordu.

Bundan kısa bir süre sonra, Belisarios askeri okulda eğitim görmek için Konstantinopolis'e geldi; ama hanımım Antonina onu hiç görmedi. O ve diğer hanımlar, çok kazanç getiren misafirhaneyi kapatmışlardı. Chrysomallo zengin bir şarap tüccarıyla evlenmiş; İndaro refakatçi olarak Theodora'nın evine taşınmıştı. Bu durumda hanımım da evlilik fikrini benimsedi. Orta yaşlı, güvenilir bir Suriyeli tüccar buldu; adamın kendisine hoşgörüyü davranacağını, fazla uzun yaşamayacağını ve ölünce, ona yeterince para bırakacağını hesaplamıştı. Tüccarla bir rastlantı sonucu tanıştı: Adam Konstantinopolis'e iş için gelmiş ve rıhtıma yakın bir yerde mobilyalı bir ev kiralamıştı; mal sahibi, ev kirasına karısını da dahil etmiş ve kendisi, bir meyhanede vur patlasın çal oynasın bir yaşantıya dalmıştı. Ama kiralanan eşin beklenmedik ölümü, tüccarı hem yatak arkadaşından hem de ev idarecisinden etti. Hanımım ona geçici bir süre bakmayı üstlendi ve adam öyle hoşnut kaldı ki birkaç gün içinde resmen evlendiler. Tüccarın bu hikâyede önemli bir rolü yok, çünkü (açık konuşursak) hanımımın hayatta kalan iki çocuğunun—oğlu Photios ile kızı Martha'nın—babası bile değildi; sadece ölen iki çocuktan birinin babasıydı. Ama hayatta ve ölümdede kendisinden bekleneni yerine getirdi ve hanımımın pek

hoşnut kalmış olmalı ki vasiyetinde onu eşlerin en harikası diye niteledi.

Antiokheia'da oturuyorlardı; adam, yerel hipodromda Mavilerin kesedarı ve ipek tüccarları loncasının başkanıydı. Tahminimizden çok daha varlıklı çıktı, huzur içinde yatsın. Hanımım, onu memnun etmek için, üç başka kadınla birlikte vaftiz olup Hıristiyanlığa geçti. Tam Suriye usulü, genç bir papaz ve yardımcısının yönettiği unutulmaz bir törendi. Kadınlar suya çırlıçıplak giriyordu ve ahlaki kaygılardan ötürü papazlardan başka hiçbir erkeğin orada bulunmasına izin yoktu, hadım olduğum için ben hariç tabii. Vaftiz mekânında bol şaka, içki ve öpücükler arasında kısa bir Hıristiyan töreni yapıldı. Sonunda yedimiz birden suyun içinde bulduk kendimizi.

Antiokheia'daki (çok sevdiğim bir şehirdi Antiokheia; özellikle de yaz sıcağında Lübnan'a, çiçekler ve sedir ağaçları arasındaki sayfiye evine kaçabildiğimiz zamanlar) yaşamımızın ikinci yılında, yaşlı İmparator Anastasios'un ölüm haberini aldık. Bunun hemen sonrasında şaşırtıcı bir haber geldi; yerine geçecek kişi Yeşil takım döküntüsü üç işe yaramaz yeğeninden biri değil, emektar saray muhafızları komutanı İustinos'tu. Anastasios'un Saray Hazinedarı, kendi adayını desteklemeleri için muhafızlara rüşvet olarak dağıtsın diye, İustinos'a büyük miktarda para vermişti. İustinos bu parayı dürüstçe muhafızlara dağıttı, ama hazinedara iyi bir kazık attı: Sırma biyeli mor giysiyi, mor çorapları, kırmızı mücevherli pabuçları, beyaz ipek tuniği, kan kırmızı atkıyı ve arkasından dört kocaman inci sallanan hükümdarlık tacını kendisi giydi. Muhafızlar onu coşkuyla alkışladı. İustinos'un vaftiz ismi İstok'tu ve soyadı yoktu; ama eski ve soylu bir aile olan Anikios'ların onu evlat edinmesini sağladı. Gelgelelim, yaşlı karısı bütün bu tantananın kendisi gibi bir kadın için gülünç olduğunu söyledi; cicili bicili saray kıyafetlerini giymeyi ve kutsal imparatorluk dairesine taşınmayı

reddetti. Ta ki, İustinos ona yeni bir ad verene kadar. Böylece, “sevgili” anlamına gelen Lupchin adı Euphemia oldu ve köylü davranışları kentte epey eğlenceye yol açtı. Onu Aya Sofya Katedrali’nde, şık hanımlar ve hadımlardan oluşan maiyetinin önünde, yoksullara pazar sadakası dağıtırken görmek tam bir seyirlikti. Lupchin paranın alış gücünü gayet iyi biliyordu; ne ki, şimdi yüz binlerce altın sikkeyi isteyen herkes için keyfince kullanabileceği fikrine henüz alışamamıştı. Büyük bir ciddiyetle, upuzun bir kuyruk oluşturmuş yoksullara teker teker bir gümüş para veriyor ve yaşlı bir kadın tekrar kuyruğa girecek olursa, onu hemen tanıyıp kulağını çekiyordu; tıpkı, eğer sırası gelmeden konuşmuş veya hoşuna gitmeyen bir şey yapmışsa, İustinianos’un kulağını çektiği gibi.

İustinos Ortodoks’tu ve Mavilere yakındı. Aralarında Vitalianos’un da bulunduğu birkaç tehlikeli Yeşil’den kurtulmayı gerekli gördü. İustinianos, kendisinin ve imparator amcasının da bulunduğu bir şölende Vitalianos’u öldürttü. Ekmek ve şarap üzerine ettiği yemini çiğnemesini, kilisenin öğretisini reddeden birine edilen yeminin bağlayıcı olmadığına dair kaçamak bir cevapla savuşturdu. İustinianos, okuma yazma bilmeyen ve bütün evrakı, üstüne LEGİ (okudum ve onayladım) harfleri oyulmuş altın bir kalıpla imzalayan İustinos için vazgeçilmez bir vekildi. İustinos onu evlat edindi, konsül payesi verdi ve doğudaki ordulara komutan atadı; ama o asker değildi ve Konstantinopolis’te Theodora ile kalmayı yeğledi. Yeşiller Vitalianos’un katledilmesinin öcünü almak için silahlandılar; ama onların gizli planlarını Kapadokyalı İoannis’ten öğrenen İustinianos ayaklanmayı acımasızca bastırdı; emin olun ki Theodora da bunu destekledi. Kapadokyalı İoannis, Yeşil olmasına rağmen Ortodoks görüşe olan inancını ihanetine bahane olarak kullandı; çünkü şimdi rüzgârın hangi yönden estiğini görüyordu. İustinianos onu, büyük para armağanları

ve sarayda önemli bir mevki ile ödüllendirdi. Theodora'nın intikamı şimdilik bekleyebilirdi.

Bu arada papa ile çatışma düzelmmişti; çünkü, İustinos'un çocukça böbürlendiği gibi, kendisi papadan bile daha Ortodoks'tu! Bütün Monofizit piskopos ve papazlar görevden alındı. Tuhaftır ki, Theodora çok sadık bir Mavi, daha doğrusu kindar bir Yeşil düşmanı olmasına rağmen, zihnen Monofizit'ti; tıpkı Kapadokyalı İoannis'in Yeşil olmasına rağmen zihnen Ortodoks olması gibi. Theodora, bana da mantıklı gelen şu görüşü savunuyordu: Eğer Oğul şahsında ikili tabiat gibi sıra dışı bir özellik barındırıyorsa, bundan bizzat Oğul'un kendisi olmasa da en azından İncil yazarlarından veya Havarilerden biri söz etmez miydi? Oysa kimse öyle bir şey dememişti. İustinianos'un karşıt görüşü ise, ikili tabiatın herkeste bulunduğu, ancak sıradan insanda bunun daha ziyade kısmen insani, kısmen şeytani olduğu yolundaydı. (Kendisi için kesinlikle doğrudu bu.) Theodora şöyle yanıtlamıştı: “Şeytanların sayısı çoktur ve aynı anda yedisi birden bir insanın bedenine girebilir; bunu kabul ederim. Ama, teolojik kabule göre, Tanrı ebedi Tek'tir; dolayısıyla, eğer İsa gerçekten Tanrı ise, o da Tek'tir.”

Belisarios –o da Ortodoks'tu ama fanatik değildi– askeri okulu üstün başarıyla bitirdi ve muhafız alayında yetkin bir subay oldu. Şimdi üniforması sırma yakalı, kırmızı astarlı yeşil tunikti ve mavi kenarlı kırmızı kalkanının üstünde siyah yıldızlar vardı. Takım siyasetine bulaşmıyor ve vaktini boşa harcamıyordu; İustinos onun hızla yükseleceğini fark etti ve emrindeki adamlarla yeni bir süvari eğitim sistemi kurması için yüreklendirdi. Belisarios, Adrianopolis'teki şölende kaba hatlarını belirttiği planı geliştirerek, ağır süvarinin hem mızrak hem de yay taşımasını ve böylece onların hem hafif çatışmalarda hem de hücumda ustalaşmasını sağladı. İustinos deneyimli bir askerdi ve Belisarios'un görüşlerini beğeniyordu; ayrıca, Belisarios ile kardeş subayları

–Rufinus, Hovhannes ve Uliaris– arasındaki fikir birliğine de hayrandı. İmparator olunca, acemi erlerden bir taburu bu yeni yöntemle eğitmelerine ve Tuna ötesine akınlara çıkmalarına izin verdi.

Bunun üzerine, Belisarios adamlarını mızrak ve sert yaylarla silahlandırdı; yayları germek zordu ama oku her zırhı delebilirdi. Ayrıca hepsine kola bağlanan ve yarım düzine küçük sivri ok taşıyabilen ufak kalkanlar verdi. Küçük oklar yakın menzilli çatışmalarda yararlıydı. Tüylü uçlarından alınıp meşale gibi dik tutuluyor ve ileri fırlatılıyordu; sivri uçlara ağırlık konmuştu ve tüyler hedefe düz gitmelerini sağlıyordu. Mızrağın da yetmemesi durumunda, son bir silah olarak, sol kalçalarında kın içinde ağır bir pala taşıyorlardı. Bütün bu silahları ve atı aynı anda kontrol etmeyi becermeleri için aylarca talim yapılmalıydı. Örneğin, yay iki eli de kullanmayı gerektiren bir silahtır; o yüzden, Belisarios askerlere, atları dizgin kullanmadan, diz ve topuk bastırarak yönetmeyi öğretti. Yeni buluşu olan çelik üzengiler, tercih ettiği büyük boy atlara binerken ve onları idare ederken kolaylık sağlayacak şekilde eyere kayışla bağlanıyordu. Başlangıçta kadınsı diye hor görülen üzengiler, şimdi bütün orduya yaygın olarak kullanılıyor. Son olarak da adamlarına geniş, rahat eyerler verdi; soğuk, yağmurlu havalarda giyilen yün pelerinlerini kullanmadıkları zamanlarda eyerin önüne kayışla bağlayabiliyorlardı. Adamlar kolsuz, kalçaya kadar inen zincir zırhlar ve ham deriden uzun çizmeler giyiyordu. Kullanmadıkları zaman, yayı sırtlarına atıyor; okları palaya bitişik bir sadakta, mızrak da sağ tarafta bir deri kılıfta duruyordu.

Acemi askerler her şeyi usulünce yapacak, böylece her hareketleri alışkanlığa dönüşecek şekilde eğitiliyorlardı. Örneğin, yayı germe eylemi ilkin at yürürken, sonra tırıs kalktığında, sonra da dörtlüye giderken yapılıyordu. Sağ el arkaya uzanıp yayı alıyor, kirişli ucu sağ ayağa dayıyor ve

aşağı doğru bastırarak yayı eğiyordu. Bu arada sadaktan bir ok çıkarmış olan sol el, yay kirişinin ilmeğini çözüp çentiğin üstüne getiriyordu; sonra sol el yayı ortasından tutup oku sağ ele geçiriyor ve bir anda yay eyleme geçebiliyordu. Belisarios bu yöntemi Hunlardan öğrenmişti. Gotlardan ise mızrak ve kalkanı doğru kullanmayı öğrendi; adamlarına hafif, uçsuz mızraklarla birbirlerine saldırma talimi yaptırdı. Eğitilen zırhlı süvarilerin son sınavı, karşıdan Asılmış Adam'ın geldiği tarlayı dörtnala geçmekti. Tekerlekli alçak bir el arabası üstüne kurulmuş darağacından sallanan bir insan kuklası, hafif bir yokuştan aşağı iniyordu. Binici, at üstünde giderken yayını germeli ve sallanan kuklaya üç ok atmalı ve sonra mızrak veya küçük oklarla onu kovalamaya hazır olmalıydı. Rütbe, ödeme ve tayınlar, bunda ve diğer talimlerde gösterilen beceriye göreydi. Belisarios subaylarından da üstün yetenekler bekliyordu: manevralarda arazinin ustaca kullanımı, özenle hazırlanmış raporların karargâha hızla gönderilmesi, taktik bir zorluk veya avantajın hemen fark edilmesi, ama her şeyden önemlisi kendi adamlarını hem topluyken hem de dağınıkken kontrol etme gücü. Bu güç bazılarında, diğerlerine kıyasla doğal olarak vardı; ama bedensel becerisiyle adamlarının saygısını kazanamayan hiçbir subay böyle bir güce sahip olamazdı. Dolayısıyla, Belisarios her subayın, emrindeki en başarılı adamlar kadar yay, mızrak ve kılıç kullanmakta ustalaşmasında ve mükemmel birer binici olmasında ısrarlıydı.

İustinos, Belisarios'a şunu sormuştu: “Ne tür askerler istiyorsun? Belli bir sınıf veya kabile veya ırk tercihin var mı?”

Belisarios'un yanıtı: “Bana pis su içebilen ve kokmuş et yiyebilen askerler verin. Dağcılar, denizciler ve düz ovalardan gelenlerden karma bir güç olsun. Toprak sahiplerinin adamlarından, seçme ayrıcalığım haricinde asker istemem; takım yandaşlarını ve başka bir müfrezede hizmet etmiş olanları da istemem.”

İustinos bu cevabı beğendi. Bazı seferlerde askerler aldıkları yaralardan çok, hastalıktan ölüyorlardı ve kurbanların çoğu kötü gıda ve suya alışık olmayanlardı. Dağlık bölgelerdekiler genellikle gözü pek, dayanıklı ve bağımsız adamlardı; görme ve işitme duyuları gelişkindi ve bozuk arazide hem kılavuz hem keşif eri olarak çok değerliydi. Düz ovalardan gelenler atların idaresinden anlıyor ve açık alanlarda savaş tekniğini biliyorlardı. Denizciler ise ellerini yaratıcı şekilde kullanıyor, bilmedikleri yerlere çabuk uyum sağlıyor ve yabancılarla iletişim kurabiliyorlardı. Bu farklı gruplardan adamlar birbirlerinden çok şey öğrenebilirdi; böyle bir gücü oluşturan unsurlar ne kadar farklıysa, bölüğün disiplini o kadar iyi olacak ve başka bir bölükle karşılaştıklarında avantajlı olacaklardı. Çünkü tek bir sancak altındaki adamlarda yakın ırk ve din bağları, çoğu kez başkaldırıya, hoşnutsuzluğa ve diğer birliklerle çatışmaya yol açar. Oysa, orduya katılmak yepyeni bir dünyanın yurttaşı olmaktır; insanın doğduğu şehrin merkezinden varoşlarına taşınmasına benzemez bu. Belisarios gibi, İustinos'un da görüşleri böyleydi. Belisarios, toprak sahiplerinin vergi bedeli yerine verecekleri askerleri istememişti; çünkü gönderdikleri genellikle en zayıf ve işe yaramaz adamlardı; ama bu koşula seçme ayrıcalığı maddesini eklemişti, çünkü bunlar arasından bazen fazla hareketli ve bağımsız fikirli oldukları için toprak sahibinin sevmediği tipler de çıkardı ki doğru eğitimle iyi birer asker olabilirlerdi. Son olarak, her gittikleri yerde huzursuzluk yaratan takım yandaşlarını ve başka müfreze-lerde askerlik hizmeti vermiş adamları istememişti. Bu sonuncular, şimdiki bölüklerinin çavuş ve subaylarından daha iyi bildiklerini düşünür; ayrıca acemi erlere o bilindik görevi savsaklama numaralarını, hırsızlığı ve başkasının sırtından kendine çıkar sağlama yollarını öğretirlerdi.

İustinos, Belisarios'un o yıl Trakya, İlirya ve Küçük Asya'dan gelen askerlerden istediklerini seçmesine izin verdi; o da belirttiği koşullara göre seçti.

MS 520 yazında, Belisarios, iyi eğitilmiş bir bölükle Yukarı Tuna'nın ötesine akınlar yaptı. Yaklaşık yüz yıldır bu bölgeye yerleşmiş olan, belalı Germen kavmi Gepidlerle çatıştı. Gepidler at sırtında uzun savaş baltalarıyla dövüşüyor, bağıra çağıra konuşuyor ve sarı saçlarına ekşimiş tereyağı sürüyorlardı. Çoğu Germen kabileleri gibi, *gau*'lar şeklinde, yani beş bin veya daha fazla adamdan oluşan ve her biri bir soyluya bağlı topluluklar şeklinde örgütlenmişlerdi. Her soylu ulusal orduya bin kadar silahlı savaşçı sağlardı. *Gau* içindeki binler, "yüzlere" bölünüyor ve bunlar, tek bir kabilenin üyeleri olan veya evlilik yoluyla akraba olmuş birkaç grup ailenin daha alt rütbede bir soyluya sadakat yeminiyle bağlı süvari birliklerinden oluşuyordu.

Belisarios'un görevi, küçük Gepid güçleriyle çarpışmak, tutsak almak, kendi adamlarından kayıp vermemek ve bu milletin imparatorluğa yeniden saygı duymasını sağlamaktı. Bütün bu görevleri başarıyla yerine getirdi. Gepidlerin en soyluları bile ağır zırh giymiyor, deri yelek, miğfer ve deri kaplı hasırdan kalkanlarına güveniyorlardı; sadece serf ve kölelerden oluşan piyadeleri okçuydu. Belisarios'un taktiği, Gepid süvarilerini piyadelerden ayırmak ve onları ok ve yay eriminde tutmaktı; böylece kayıplarından ötürü cesaretleri kırılana dek savaş baltaları ve kısa kargılarıyla yaklaşmalarına izin verilmeyecekti. Önce atlarını vurarak olabildiği kadarını yere indirecek, sonra saldırıya geçeceklerdi; fakat bir kovalama olmayacak, atlarından inmiş adamları ve direnenleri ele geçirecekti. O yaz yapılan sefere ilişkin coğrafi ayrıntılar veremiyorum, çünkü bölgenin genişliğini aktarabileceğim yerleşik şehirler veya çarpıcı doğal özellikler yok; ama akınlar yaklaşık dört yüz millik bir alan içindeydi. Askerlerin yanında on gün yetecek miktarda arpa unu ve kurutulmuş keçi eti vardı. Nehirde, içinde ok deposu ve tamirhane olan bir ikmal gemisi bulunduruyordu: Onun üssüydü burası. Sefer mevsimi sona erdiğinde, üç adamı yaralanmış

ve biri bataklıkta boğulmuştu; buna karşılık, Gepidlerden kırk kadar tutsak almıştı ve bunlar, vasıfsız işler için köle olarak satılmaktansa, Belisarios'un emrinde süvari olmak için izin istediler. Böylece, Belisarios'un özel birliğinin ilk barbar askerleri oldular ve çok hoşnut kalan İustinos birliği yeniden adlandırarak onların komutanlarına kişisel sadakat yemini etmelerine izin verdi.

Bu Gepidlerin madenleri hem demir hem altın yönünden kıttı ve mücevherleri değersizdi.

Belisarios'un komuta ettiği dört ana savaşta kendini gösteren subaylardan çoğu bu sefer sırasında veya ertesini yaz, Aşağı Tuna boylarında, nehrin bizim olan tarafına geçen Bulgar Hunlarına karşı yapılan cezalandırma seferi sırasında eğitilmişlerdi. Bu ikinci seferde yanında iki yüz değil, altı yüz ağır süvari vardı. Okçu-süvari olan Bulgarlar karşısında sorun onları nasıl uzak tutacakları değil, onlara nasıl yaklaşacaklarıydı. Belisarios'un yöntemi canlı yem kullanmak oldu; hızlı atları olan küçük bir grup, Bulgarları kaçış yollarının kesilebileceği ters bir noktaya çekecekti. Bulgarlar da hücum sırasında önleri kesilince, Gepidler gibi, topluluğu yük arabalarından barikat yaparak koruyorlardı. Belisarios rüzgârın estiği yönden yaklaşıp ateş okları atarak barikatları tutuşturdu. Bulgarlara ağır kayıplar verdirdi ve çok sayıda tutsak aldı; ama ele geçirilen kamplardan topladıkları ganimet kıttı.

Bu başarıları sonucunda, Belisarios'un unvanı "Seçkin Patrisyen"den "Şanlı Patrisyen"e yükseltildi. İustinianos şimdi, onu evlat edinen İmparator İustinos'un emrindeki saray muhafızlarının komutanıydı. Ne var ki kendisi asker olmadığından, orduya ilişkin işler uygulamada hâlâ İustinos'un kontrolündeydi. Buna karşılık, İustinos devlet idaresinden ve hükümet işlerinden anlamıyor ve devlet görevlilerini İustinianos'un denetiminde istediklerini yapmakta serbest bırakıyordu.

Belisarios şimdi askeri eğitimin genel denetçisi yapılmış ve sonraki dört yılı, imparatorluğun doğu yarısında, bir garnizon şehrinden ötekine giderek geçirmişti. Denetlediği birliklerin durumuna ve subayların yeteneklerine ilişkin ayrıntılı raporlar yazıyor, eğitimi ve teçhizatı geliştirmek için tavsiyelerde bulunuyordu. İşlerini övdüğü deneyimli yaşlı subaylardan ve terfi için tavsiye ettiği aktif görevdeki genç subaylardan birçok dost edinmişti; ama düşmanları dostlarından fazlaydı. Yetersizliği ve teçhizattaki aksaklıkları görmezden gelmeyi reddediyor ve rüşvet kabul etmeyeceği biliniyordu.

Sarayda hâlâ gözdeydi; soylu ailelerden şu ya da bu kadınla evlenmesi yolundaki ısrarları, çok yolculuk ettiği mazeretiyle daima geri çeviriyordu. Yerleşik bir düzen kurunca evlenirim, diyordu. Ama evli ya da bekâr hiçbir kadınla aşk ilişkisi yoktu; Konstantinos'un yaptırdığı ve bütün Konstantinopolis'in nüktedanlarının ve yüksek tabakasının buluşma yeri olan büyük geneleve de gitmiyordu. Düşmanları, kendi cinsini yeğlediği için kadınlardan hoşlanmadığını ima ediyorlardı; ama düpedüz yalandı bu. Eğer evlenmediyse, benim kuşkusuz önyargılı fikrimce, hanımım Antonina'nın anısını içinde taşıması yüzündendi ve genelevden uzak durması da tutmaya yemin ettiği Hıristiyan yasasını çiğnememek içindi. Ayrıca işi kafasını yeterince dolduruyordu; eğlenmek istediğinde maiyetiyle ava gidiyordu. Eğer geyik, tavşan veya başka bir makbul av yoksa fazla dert etmiyor, gökteki atmacaya veya tarladaki yılana aynı özenle nişan alıyordu. Subaylarını da buna teşvik ediyor ve avlanma bir tür talimdir, diyordu. Özellikle tavsiye ettiği, mızrakla yabandomuzu avlamaktı.

Görevleri çerçevesinde, iki kez Antiokheia'ya geldi. İlkinde, hanımım ve kocası Lübnan'daki yazlık evlerindeydi; ikincisinde de, hanımım çok istemesine rağmen yine karşılaşamadılar. Hanımımın kocası onu eve, akşam yemeğine davet etmişti; ama o resmi görevlerini ileri sürerek reddetti.

Yine de hanımımın kocasına özel bir iltifat olarak, kendi el yazısıyla bir not gönderdi. Benim kuşkusuz önyargılı fikrimce, hanımımı başka bir adamın karısı olarak görmek onu rahatsız edecekti.

Bu hikâye biraz abartılı gelebilir, ama ben daha sonra İtalya'da bir benzerine rastladım: Genç bir soylu, henüz on üç yaşındayken evli bir kadına âşık olmuştu. Başka bir kadınla ilişki kurmayı reddetmekten de öte, kendini kırlara vurup bir mağaraya yerleşti ve daha sonra münzevi keşişlerden bir topluluk oluşturdu. Bu ümitsiz gencin adı olan Benedict'in anısına, şimdi bunlara *Benedictine* diyorlar. Düzgün bir kardeşlikti bu ve sadece üç uğraşları vardı: Tanrı'ya tapınma, okuma ve el emeği. Etten, politikadan ve kötü alışkanlıklardan uzak duruyorlardı. Ama Benedict ile birlikte, erkek ile kadının sadece birbirlerine yabancı olduğu değil, tabiatları gereği birbirlerinin uzlaşamaz düşmanı olduğu fikrini benimsediler ki bence saçmaydı bu. Roma ile Napoli arasındaki Latin Yolu'nun yukarısında, Cassino Dağı'ndaki yüksek duvarlı inziva yerlerini bir kez ziyaret ettim ve her şeyin çok titiz ve sıkı bir disiplinle yürütüldüğüne tanık oldum. Gördüklerimi, manastır kuralları gereği içeri giremeyen hanımıma anlatırken, Benedict hakkında şöyle dedim: “Şahsında iyi bir asker yitirildi.” Ama orada olan Belisarios, beni Hristiyan anlayışıyla yanıtladı: “Hayır, Eugenios, iyi bir asker bulundu.”

Bu Benedict bir kez neredeyse yeniliyordu. Âşık olduğu kadın sonunda ona acımış ve tiyatrodan bir grup kadının –her keşişe bir kadın düşecek şekilde– akşam kendisiyle manastıra gelmesini ayarlamıştı. Giriş kapısını çaldılar ve bekçi –devasa bir Got– kapıyı açınca sarılan kolların ve mis kokulu öpücüklerin saldırısına uğradı ve tutsak alınıp götürüldü. Saldırı tüm şiddetiyle sürdü ve tıpkı Odysseus'un Sirenlerin çağrısına direnebilmek için kendini teknenin direğine bağlatması gibi, kendilerini hücrelerine kilitleyip şeytana uyma-

mak için anahtarları pencereden atan iki üç keşiş dışında, bütün keşişler bu saldırıya boyun eğdi. Bir tek Benedict direncini yitirmedi. Düşmanın liderini elinden tutup onunla sevecen bir açıksözlülükle konuştu ve onu yaptığı işten gerçekten utandırdı. Eğer bu hikâye doğruysa, Benedict de Belisarios kadar sağlam karakterli demekti. Yahut geçen zaman içinde kadın belki güzelliğini kaybetmişti; çünkü zaten Benedict'ten yaşça büyüktü ve Roma'nın soylu kadınları, oburluk ve tembellikleri yüzünden, kısa sürede balık havuzlarındaki tombul sazanlar gibi semirirler.

Ne olursa olsun, Belisarios düzgün ve düzenli bir yaşam sürdürdü ve bu yıllarda sadece tek bir girişiminde, ünlü balina Porphyrios'a karşı savaşında başarısız oldu. Bu balina yirmi beş yıldır Bosphorus'da ve Karadeniz'de tekneleri taciz ediyor ve bir türlü yakalanıp öldürüleliyordu. Porphyrios Akdeniz'de görülen tek balinaydı. İspanya balinası denilen çok daha büyük balinalara Atlantik'te sıkça rastlanır; bir keresinde kocaman bir balina Cadiz'de karaya vurmuştu. Her yıl muson rüzgârıyla Seylan'a giden Kızıldeniz tüccarları, Hint Okyanusu'nda daha da büyüklerini görüyorlar. Balina çubuğu elde edilen bu balinaların boyları yüz yirmi metreye yakınmış. Porphyrios, boyca onların ancak sekizde biriydi; ama mahcup yaratıklar olan ve teknelerden kaçan Hint Okyanusu balinalarının aksine, imparatorlukla amansız bir savaşa girdi. Balinalar sanıldığı gibi büyük balıkları, yunusları, fokları, köpekbalıklarını yemezler; sadece en minik balıkları yerler, suyun içinde ağızları açık yüzer ve bir seferde milyonlarcasını yutarlar. Porphyrios Karadeniz'de, balıkların beslenme alanı olan deniz diplerinde dolandır ve bazen aylarca ortada görünmezdi. Ama daima geri döner, Hellespontus veya Bosphorus'un dar noktalarında sotaya yatarak akıntının balık sürülerini ağızına doldurmasını beklerdi. Porphyrios ilk görüldüğünde, ağlarının parçalanmasına öfkelenen acar bir balıkçı küçük kayığından Porphyrios'un böğrüne ağır bir

zıpkın saplamayı becerdi. Bu resmi savaş ilanı oldu ve o ana dek niyeti barışçıl gibi görünen Porphyrios, kayığa saldırıp kuyruğunun bir vuruşuyla onu ikiye böldü. Porphyrios'un barışçıl genç balinalardan olmadığı ve yetişkin bir katil balina olduğu o zaman anlaşıldı; böylelerine Hindistan'a giden gemiciler rastlamış ve kendilerine saldıranları kamçıyla vura vura parçalamışlar.

Porphyrios denizin derinlerinde pusuya yatar, sonra birdenbire kafasındaki delikten su püskürterek ortaya çıkar, gördüğü büyük küçük her tekneye saldırır ve kuyruğuyla vurup parçalardı. Farklı zamanlarda, oldukça büyük iki gemiyi de batırdı; ansızın altlarından yükselip başının bir darbesiyle gemilerin iskarmozlarını kırdı. Ama belki de kazaydı bu.

Porphyrios'un yol açtığı tahribatın her çeşit açıklaması yapıldı. Ortodokslar onun Monofizitlik günahına bir ceza olarak gönderildiğini iddia ediyor, ama Monofizitler bunun doğru olamayacağını, çünkü Porphyrios'un Ortodoks ve Monofizit ayrımı yapmadan saldırdığını söylüyorlardı. (Sözünü ettiğim dönemde, Roma ile sürtüşme onarılmıştı.) Kimileri bir uğursuzu aradığını söylüyordu ve sevilmeyen gemiciler, hangi görüşten olduklarına bakılmaksızın, kurban olarak ona atılıyordu. Her iki görüşten piskoposlar kıyıdan ona vaaz ettiler, üstüne kutsal metinler yazılı kâğıt parçaları akıntıyla ona gönderildi; Teslis adına, geldiği okyanusa geri dönmesi rica edildi. Ama Porphyrios vaftiz edilmediği ve okuması olmadığı için aldırmadı.

Belisarios, Porphyrios'u avlamaya gönüllü oldu. Karadeniz'in girişinde, balinanın beslenme alanına dönmesi beklenen zamanda nöbet tutmaya başladı. Porphyrios'un saldırıya alıştığı teknelerden daha büyük ve kuşatma mancınığı taşıyan bir gemideydi. Bu mancınık tahta, kısa, tüylü oklar değil, ağır ve uzun mızraklar atıyordu. İustinianos, mancınığı yönetmek için, Mavilerin kent milislerinden bir müfreze

göndermişti; Konstantinopolis'in surlarını savunma sorumluluğu, Maviler ile Yeşiller arasında paylaşılıyordu. Gemi mürettebatı da Mavilerdendi ve hepsi, Porphyrios'u yok ederek kendi takımlarını yüceltme şevki içindeydi. Mancınık mızrakları, küreklerin palası ve geminin yan tarafları maviye boyanmıştı.

Nihayet Porphyrios'un kuzey kıyısı açıklarından ağır ağır kente doğru geldiği ve huysuz görüldüğü haberi geldi. Belisarios pür dikkat gözetleme emri verdi; mancınığı kontrol etti ve milislere kullanma talimi yaptırdı. Suya attıkları bir fıçıya nişan almalarını ve manivelayla gerilen iplerin dayanma gücünü tam hesaplayana kadar devam etmelerini söyledi. Bir süre sonra gözcü, Porphyrios'un yarım mil uzakta su fışkırttığını bildirdi. Porphyrios denizin üstünden yüzerek yaklaştı ve kafa atacak gibi gemiye doğru ilerledi. Akıllı hayvandı ve herkese nasıl korku saldığının farkındaydı; onu gören tekneler hemen yelkenleri fora edip kaçıyor, hatta kimi zaman rotalarından elli milden fazla sapıyorlardı. Ama bu gemi yerinde duruyordu.

Hayvan gitgide yaklaştı ve Belisarios vur emrini verdi. Mızrak havada uçu ve Porphyrios'un öfkesinden dehşete düşen sakıngan milislerin hedef aldığı fıçıya saplandı! Porphyrios iki düzine küreği kıran bir kuyruk sallamasıyla yetindi, sonra dibe dalıp gözden kayboldu. Ama dalmadan önce, Belisarios kuşatmalarda çok kalın kalkanların ardında şehir kapılarını zorlayan düşmana karşı kullanılan türden sert bir çelik yayla fırlattığı ağır oku saplamıştı ona. Hayvanın beyni olduğunu sandığı yere nişan almıştı; ne ki balinanın anatomisi özeldir ve ok, balinanın koruyucu yağ tabakası içinde yok olup gitti.

Avcılar Porphyrios'u bir daha görmediler ve birkaç gün etrafta dolandıktan sonra döndüler. Tayfalar durumu aralarında konuşmuş ve gururlarını kırmayacak bir hikâye bulmuşlardı. Onlara göre, Belisarios'un attığı ok hedefi ısı-

kalamış ve kendileri ondan sonra mancınığı kullanmışlardı. Mızrak dosdoğru Porphyrios'un açık ağzına girmiş, Porphyrios sapı ısırarak kırmış, ama mızrağın başı boğazının derinlerine saplandığı için böğürerek uzaklaşmıştı. "Yarasından ötürü çok geçmeden ölür," diye böbürleniyorlardı, "bizim mızrak başını da renginden tanırırsınız." Yeşiller, özellikle de Belisarios desteklemediği için bu iddiaları kabul etmediler. Belisarios'un tek dediği şeydu: "Milisler mancınığı gayretle kullandılar ve iyi nişancı olduklarını gösterdiler. Resmi raporu imparator hazretlerine sundum. Kuşkusuz açıklayacaktır zamanı gelince." Ama Mavilerin onurunu kurtarmak için, İustinos raporu açıklamadı.

Porphyrios, bundan sonra uzun yıllar ağlara ve teknelere zarar vermeyi sürdürdü. Yeşiller ise, Mavilerin ödleliğinden emin olmalarına rağmen, Porphyrios'un işini bitirmeye talip olup enayi durumuna düşmeye hevesli değildiler.

5. Bölüm

Perslerle Savaş

Romalıların İmparatoru ile Perslerin Büyük Kralı kadim düşmanlardır; gelgelelim, birlikte kendilerini dünyanın ikiz gözleri ve uygarlığın müşterek fenerleri olarak düşünürler. Her biri, kutsal görevinin yalnızlığında diğerinin varlığını bir teselli olarak görür; birbirlerine yazdıkları resmi mektuplarda –barış zamanında olduğu kadar, savaş zamanında da– daima hissedilen bir yoldaşlık duygusu vardır. Şaraphanede o günün içki parasına tavla oynayan iki eski toprak gibi selamlaşırlar. Gözlerden ya da fenerlerden biri Avrupa'nın büyük bir kısmı, Küçük Asya ve Afrika'nın bir kısmı üzerinde parlar; ötekiyse, Asya kıtasının uçsuz bucaksız topraklarını aydınlatır. Her ikisinin durumunda da birçok bölge üzerindeki hükümlerliklerinin yalnız unvandan ibaret olduğu doğrudur. Persler, Baktriya, Soğdya ve Arachosia gibi uzak satraplıkları kontrol edemez ve Romalılar da benim yazdığım dönemde Britanya'yı Piktler ve Saksonlara, Galya'yı Franklar ve Burgundlara, Kuzey Afrika'yı Vandal-lar ve Mağribilere, İspanya'yı Gotların bir koluna ve Roma dahil İtalya'yı Gotların öteki koluna kaptırmışlar, geriye bir tek unvanlar kalmıştı. Buna rağmen, dünyanın büyük bir kısmının gerçek kontrolü ve büyük bir kısmının da ismen

kontrolü, birinin veya diğerrinin elinde kaldı ve hâlâ da öyledir.

Dünya barışı adına bir talihtir ki iki ülkenin –Karadeniz’in doğu ucundan başlayıp Ermenistan’dan geçen ve Suriye ile Filistin’in arkasından Kızıldeniz’in kuzey ucuna uzanan– ortak sınırı boyunca kum çölleri ve yüksek dağlık araziler araya girer. Dünya tarihinde, batı ordularının, Asya’nın bu sınır ötesindeki kısımlarını fethetmeyi başarması, yahut doğu ordularının Avrupa veya Afrika’ya doğru taşması enderdir. O ender durumlarda bile istila kalıcı olmamıştır. Pers Kralı Kserkses, Hellespontus’ta teknelerle kurulan köprüden Avrupa’ya geçirdiği muazzam ordusuna rağmen Yunanistan’ı fethedemedi; Büyük İskender Pers ülkesini fethetti ama aşırı şişen imparatorluk, ölümünden sonra dağıldı. Çoğu zaman, her iki taraftan istilacılar sınırın yakınında yenilgiye uğramış; yahut başarılı olmuşlarsa bile işgal ettikleri toprakları ellerinde tutmaya çalışmadan, şu veya bu biçimde bir haraçla yetinip geri dönmüşlerdir. Bu çatışmaların neredeyse hepsi yukarı Mezopotamya’da, Fırat ile Dicle nehirlerinin arasındaki bölgede yaşanmıştır. Burası en uygun sefer alanı olmakla beraber, yiyecek ambarlarına ve garnizon şehirlerine kolay ulaşım bakımından, Persler için daha elverişli bir konumdur.

İskender’den sonraki birkaç yüzyıl boyunca, Pers İmparatorluğu iktidardaki Parth kökenli Arsaki hanedanından ötürü Parthia adıyla tanındı. Ama Konstantinos’un Hıristiyanlığı kabul edip imparatorluğun başkentini Roma’dan Konstantinopolis’e taşımasından yüz yıl kadar önce, eski Pers krallarının soyundan Artakserkses adında biri isyan etmiş ve Arsakileri devirmişti. Yeni hanedan Sasaniler, Pers adını ve geleneğini imparatorluğa geri getirmiş ve o günden bu yana iktidarı ellerinde tutmuşlardır. (Benim sözünü ettiğim dönemde, kraliyet tacı hanedanın on dokuzuncusu olan Kubat’ın başındaydı.) Sasaniler, Perslerin peygamber

ve münecim Zerdüşt'ün vaaz ettiği ateşperestliği esas alan eski dinini sadeleştirmiş ve güçlendirmişlerdi. Bu din, Yunan felsefesi tarafından çok çarpıtılmıştır, tıpkı eski Roma dini, Yahudilik, hatta Hıristiyanlık gibi. (Hiçbir gramer veya retorik eğitimi almamış cahil köylüler ve balıkçılar arasında doğan dört İncil'deki zarif, yalın öyküyü, zamanımızın sıkıcı Hıristiyanlık felsefesiyle karşılaştırın!) Gelgelelim, Kral Artakserkses bütün filozofları ülkesinden sürdü. Onlar da bize Pers kavramlarıyla gelip Hıristiyanlığa yeni bir sapkınlığı, Maniciliği taşıdılar. Bu Maniciler, İsa'nın tabiatına ilişkin yepyeni bir teori çıkarmışlardı. Onların görüşünce, İsa'nın tabiatı ikiliydi, ama sadece o kadar değil, bu iki tabiat birbirinin zıddıydı: Tarihte gerçekten yaşamış bir adam olan İsa kusurlu ve günahkârdı, oysa onun manevi sureti olan Mesih, İlahi Kurtarıcı'ydı. Hem Pers hem de Hıristiyan diyarı Manicilerden nefret ediyordu; benim de onları savunacak bir sözüm yok. Persler onların dinini sadece Pers Ermenistanı'nda teşvik ediyordu; bunun nedeni de, Hıristiyan olan bu ülke ile Hıristiyan ve katı Ortodoks olan Roma Ermenistanı arasındaki din bağına zayıflatmaktı.

Bu türden boş konuşmaları yasaklayan –benim gibi pratik bir insana da felsefe öyle görünüyor– ve eylemde, sözde ve düşüncede ilkel bir sadeliğe dönmeyi emreden Artakserkses, Perslere hem sivil, hem de askeri bakımdan eski gücünü kazandırdı. Onun soyundan gelenlerle Roma'da birbirini izleyen imparatorlar arasında büyük savaşlar çıktı ve çoğunlukla üstünlük Perslerde kaldı. Hanedanın on dördüncüsü, çölde yabaneşeklerini avlama tutkusu yüzünden lakabı Avcı olan Behram'dı. Hıristiyanlara, neredeyse kendi Hıristiyanlarımıza yaptığımız kadar zulmeden Behram, bizimle savaş girdi, yenildi ve yüz yıl boyunca barışı bozmayacağına krallık onuru adına yemin etmek zorunda kaldı. Oğulları ve torunları da onun ruhunu öfkelenendirme korkusuyla, barışı özenle korudular ve bu yüz yıl günümüze kadar sürdü. Son-

ra, daha önce söylediğim gibi savaş yeniden patladı ve rezilce yönetilen Anastasios'un ordusu rezil bir yenilgiye uğradı. Kasabalı Simeon'un tanık olduğu sefer işte buydu.

Savaşın birkaç sebebi vardı, ama en önemlisi ipeğin toptan fiyatıyla ilgiliydi. İpek, giysiler için serinlik, hafiflik ve güzellik bakımından diğer bütün kumaşlardan üstündür. Eski zamanlarda bir Çin kraliçesi tarafından icat edilmişti ve yüzyıllardır Çin'den kara ve deniz yoluyla getiriliyordu. Başlangıçta alıcıları varlıklı ve görgülü kişilerken, zamanla dansçı kızlar ve fahişeler de kullanır oldu ve ipek, nadide bir zevkten sıradan bir gösteriş malına döndü. İpek kolay boya tutar, özellikle de deniz kabuklularının mor rengini hemen emer. Pamuk da doğudan, özellikle de Hindistan'dan gelen bir diğer yararlı şeydir; bataklıklarda yetişen bir çalının lifli çiçeğinden elde edilir ve ipliğinden hafif ve dayanıklı bir bez dokunabilir, yünden daha serin tutar ve kolay yıkanır. Ne ki pamukluda ipeğin parlaklığı ve zarafeti yoktur. Pamuğun nereden geldiği malumdu; ama ipeğin kökenini Çinliler dışında kimse bilmiyordu ve bu değerli malın tekeli ellerinde tutmak için sırrı açıklamıyorlardı. Ham ipek, bitki saplarına sarılı ve her biri belirli bir ağırlıkta, sarımsı çileler halinde geliyordu bize. Tabiat bilginleri bunun devasa bir Çin örümceğinin salgısı olduğunu; başkaları, bir tür palmiyenin kabuğundan çıkarılan bir lif olduğunu; daha başkaları da dut ağacı yaprağının tersindeki tüylerin kazınmasıyla üretildiğini düşünüyordu. Ne var ki, dört yüz yıl önce gemilerimizin doğrudan Güney Çin limanlarına gittiği kısa bir dönem dışında Çin'le ilişkilerimiz daima aracılar yoluyla yürütüldüğünden, hiçbirisi kendi görüşünün doğruluğunu kanıtlamıyordu. Ya Seylan'daki Pers tüccarlarla deniz yolundan ya da Perslerin kendileriyle kara yolundan alışveriş ediyorduk. Çin'den gelen ipek kervanları, Buhara ve Semerkand yoluyla yüz elli günde Pers sınırına varıyor ve oradan, seksen günde, yukarı Fırat üstündeki Nizip'ten sınırimıza erişiyor; oradan

da yirmi günlük bir yolculukla ipek Konstantinopolis'e ulaşıyordu. Deniz yolu belki daha rahattı; ama o zaman, Kızıldeniz'de Habeş tüccarların el koyması yüzünden, iki kat geçiş vergisi ödemek gerekliydi.

Talep arttıkça, Çinli tüccarlar ham ipeğin fiyatını yükseltti ve sadece Çinlilerin bu işten nasiplenmesine razı olmayan Persler, kendi aracılık fiyatlarını da aşırı yükselttiler. Bu fiyatlarla kâr edemeyen bizim tüccarlar, Çinlilerle doğrudan alışveriş için Pers topraklarının kuzeyinden, Hazar Denizi'nin ötesine geçen eski bir ticaret yolunu yeniden açmaya karar verdiler. Bu uzun ama elverişli yol, Kafkas dağlarındaki dar bir geçitle, Karadeniz'in doğusundan ve zengin dostumuz Kolkhis ülkesinin sınırından topraklarımıza giriyordu. Fi tarihinde İason, Altın Post'u getirmek için Argonotlarıyla birlikte Kolkhis'e gitmişti; sanırım bu öykü, doğudan kuzey yoluyla gelen zenginliklere bir göndermeydi. Yolu açmak isteyen tüccarlar, topraklarından geçecekleri yabanıl Hunlara da haraç verileceğini biliyor, ama bunun Perslerin istediğinden daha az olacağını umuyorlardı. Bu kabilelerin en yakını ve en güçlüsü Ak Hunlardı; bize kötücül sarı yaratıklar gibi görünen öteki Hunlardan farklıydılar, Avrupalı'ya benziyorlardı. Hazar ile Karadeniz arasındaki bölgede yaşıyorlardı ve Perslerin ebedi düşmanıydılar. Onları kuzeyden Perslere saldırmaya teşvik etmek için sunduğumuz iyi zamanlanmış bir armağan, birden fazla kez sınırlarımızı ciddi belalardan kurtarmıştı.

Ama tüccarların planı tutmadı. Planı duyan Persler, Çinlileri yalnız kendileriyle iş yapmaya ikna ettiler. O zaman Kral Kubat, İmparator Anastasios'a alaycı bir mektup yazarak, Romalıların kuzey yolunu kullanmak için Ak Hunlara söz verdiği geçiş vergisini şimdi kendisine ödemesi gerektiğini bildirdi. Eğer Anastasios ipek satın almak istiyorsa, düş kırıklığına uğrayan Hunları yatıştırarak parayı önce Pers Hükümeti'ne göndermeliydi. Tabii Anastasios

bu talebi öfkeyle reddetti; bunun üzerine Kubat, Roma Ermenistanı'nı küçük ama iyi eğitilmiş bir orduyla işgal etti ve Yukarı Dicle üstündeki önemli Amida şehrini kuşattı. Anastasios, şehri kurtarmak için elli iki bin kişilik bir ordu gönderdi; ne var ki, komutayı alışıldığı üzere tek bir beceriksiz generale değil, eşit rütbede birkaç beceriksiz generale verdi. Bunlar hiçbir noktada anlaşıyor ve sürekli birbirlerinin planlarını köstekliyorlardı. Sonuçta, bu muazzam ordunun her bir bölümü çetin çatışmalarda ardı ardına yenildi; hatta bazı tümenler savaşa bile girmeden kaçtı. Adımız doğuda öyle itibar kaybetmişti ki eğer Kubat kuzeyden bir Hun istilasıyla –Anastasios Ak Hunlara vaat ettiği paranın iki katını ödeyerek onlardan bu hizmeti satın almıştı– baş etmek zorunda kalmasaydı, hiç kuşkusuz bütün Suriye'yi ve Küçük Asya'yı ele geçirecekti. Uzun bir kuşatmadan sonra, kulelerden birinde nöbet tutan Ermeni keşişlerin ihmali sonucu, Amida'yı almıştı; keşişler, yorucu bir oruç ertesinde yemek ve içkiyi fazla kaçırıp uyuyakalınca, Persler keşfettikleri eski bir yeraltı geçidinden içeri sızmış ve keşişlerin hepsini öldürmüştü. Bu saldırıda Kubat'ın kendisi de altmış yaşında olmasına rağmen büyük bir şevkle savaştı. Yalın kılıç haliyle hücum merdivenine tırmanmış ve geri dönen her Pers askerini kılıçtan geçirmekle tehdit etmişti. Söylentiye bakılırsa, gitgide yorucu hale gelen kuşatmayı kaldırmaya niyetlenen Kubat'ı, Pers Müneccimlerin bir görüşü vazgeçirmişti: Surların üstünde bir grup fahişe eteklerini kaldırarak onlara, “İçeri girin de eğlenelim,” demişti. Müneccimler bunu, şehrin çok geçmeden gizlerini onlara açacağı şeklinde yorumlamışlardı ve gizli yeraltı geçidinin keşfi onları haklı çıkardı. Ak Hunlarla savaşmak için dönen Kubat, Amida'da bin kişilik bir garnizon bıraktı; bu askerler Roma'nın takviye güçlerine karşı şehri başarıyla savundu ve ancak iki yıl sonra, yetmiş bin altın karşılığında boşaltmaya razı oldular.

Anastasios ile Kubat arasında yedi yıllık bir barış yapıldı, ama bu çok daha uzun sürdü; çünkü savaşa devam etmek için Anastasios fazla güçsüz, Kubat ise fazla meşguldü. Ama her iki taraf da birer düşmanca eylemde bulundu. Kubat, kervanlarımızın ipek arayışında kullanacağı Kafkas dağlarındaki geçidi, Hazar Kapıları'nı ele geçirdi; Anastasios da Pers sınırına yakın ve iki ülkeyi birleştiren anayola hâkim ve herkese açık olan Dara şehrini tahkim etti.

Bu eylemlerin anlamını açıklamalıyım. Hazar Kapıları'nın büyük stratejik önemi vardı. Göçebe Hunların at koşturduğu Asya bozkırları ile bizim uygar dünyamız arasında yüzlerce millik bir duvar oluşturan yüksek ve ürkünç Kafkas sıradağlarından geçmek için tek elverişli yoldu. Yedi millik bu geçidin önemini ilk Büyük İskender fark etmişti. Bize yakın ucunda, dik kayalıklar arasındaki doğal girişi ufak bir garnizon kolayca savunabilirdi. İskender'in oraya yaptırdığı kale, son sekiz dokuz yüzyıl boyunca birçok farklı prensin elinden geçti. Şimdiki muhafız Hristiyan bir Hun'du ve kale, bizim taraftaki otlakları, dağın öbür yanındaki putpe-rest Hunlardan koruyordu.

Bu muhafız son günlerini yaşadığını hissediyordu; oğullarının aklına ve cesaretine pek güvenmediğinden, ona geçmişte birçok iyiliği dokunan Anastasios'a yazarak kale ile geçidi birkaç bin altına satmayı önerdi. Anastasios önemli senatörlerini çağırıp onların fikrini sordu. Şöyle yanıtladılar: "Hazar Kapıları, eğer Çin'le doğrudan ticareti mümkün kılacak kuzey kervan yolu projesi gerçekleşseydi, Kutsal Majesteleri için ticari bakımdan çok önemli olurdu; ama Pers entrikaları bunu engellediğine göre, oradan sağlanacak bir kazanç yok. Şimdiki muhafız veya oğulları, teşvikiniz olmadan da kendi topraklarını korumak için bozkırdan gelecek akınları önlemeye devam edecektir. Dahası oraya bir Roma garnizonu göndermek hem tehlikeli hem de pahalı olur; çünkü Hazar Kapıları, Karadeniz'in doğu ucundan iki yüz

mil ötededir ve Majestelerinizin Güney Karadeniz kıyısındaki dominyonlarının en yakını olan Pontus Piskoposluğu'na daha da uzaktır. İkisi arasında Perslerin İberyia satraplığı uzanır. Dolayısıyla Majestelerinizin bu Hun'a çok nazik bir mektupla değerli bir armağan göndermenizi, ama elinizdeki parayı sokağa atmamanızı tavsiye ederiz; doğu cephesi imparatorluğun bütçesini zaten fazlasıyla sarstı."

Anastasios maalesef bu tavsiyeye uydu. Çok geçmeden muhafız öldü ve oğulları miras kavgasına tutuştu. Sonra mirastan hakkını alamayan en küçük oğul, Kubat'a yazarak güçlü bir Pers birliğinin kapıları almasını ve ken-disini dolgun bir yıllık maaşla oraya muhafız atmasını önerdi. Kubat asker gönderdi, kapıları ele geçirdi, en küçük de dahil bütün oğulları öldürdü ve artık batıdaki dominyonlarını Hun saldırılarına karşı güvenceye alabildiği için kendini kutladı. Eğer Anastasios kapılara bir garnizon koyma sağduyusunu gösterseydi, canı ne zaman istese sürüyle akıncıyı Pers Ermenistanı'na salabilirdi: Bahçedeki su deposunun vanasını açıp sulama kanallarını doldurmak kadar kolay olurdu bu.

Bu kadar Hazar Kapıları bahsi yeter. Anastasios'un Dara'yı tahkim etmesine gelince: Eski bir antlaşmaya göre, her iki tarafın da sınırda tahkimat yapması yasaktı. Dolayısıyla Persler bu işe çok bozuldu ama Anastasios bununla da kalmadı; Roma Ermenistanı'ndaki Erzeroum köyünü de tahkim edip güçlü bir şehir yaptı. Persler hem buna hem de Anastasios'un Pers Ermenistanı'ndaki Manici keşişlerle, gizlice onların mezheplerine katılmış gibi birtakım entrikalar çevirmesine büsbütün sinirlendiler.

Anastasios ölüp de tahta İustinos geçince, Kubat gelecek endişesine kapıldı. İustinos'un yetenekli bir asker olduğunu biliyor; kendi ölümünün de yaklaştığını hissediyordu. Doğulu krallarda sıkça görüldüğü gibi, tahtın esas vârisi olan büyük oğlu Kavus'tan nefret ediyor ve ikinci karısından olan en küçük oğlu Hüsrev'e tapıyordu. Tahtı gasp eden birinin

onu iki yıl hapsedtiği sözüm ona “Unutulma Kalesi” denen hapishaneden bu karısının fedakârlığı sayesinde kaçabilmişti. Karısı onunla giysilerini değiştirerek yerini almış ve durum fark edilince, korkunç işkencelerle öldürülmüştü. Kubat kaçmadan önce, eğer tahta geçerse onun oğlunu vârisi yapacağına söz vermişti. Kavus’tan başka, Perslerin en yetenekli askeri olan ve bütün soyluların güvenini kazanan Camasb adlı bir oğlu daha vardı. Ne ki, Hunlarla savaşıırken bir gözünü kaybettiği için tahta çıkamazdı. Pers diyarında, sakat veya kötürüm birinin kral olması yasaktı; Pers yasaları asla iptal edilemez ve değiştirilemezdi. Kubat, kardeşi Camasb tarafından sadakatle desteklenen Kavus’tan nasıl kurtulacağını yıllarca düşündü; ama bir çözüm bulamadı. Ancak Anastasios ölüp de İustinos imparator olunca harekete geçmeye karar verdi. İustinos’a garip bir mektup yazdı ve yanında çok değerli mücevherlerle sanat eserleri gönderdi. Mektubu burada, birkaç önemsiz noktayı atlayarak, alıntılıyorum.

*

Sasanilerin Kubat’ı, Güneşin Kardeşi, Perslerin Büyük Kralı, Media, Irak, Maverai Ürdün, Yakın Arabistan, Pers Ermenistanı, Kirman, Horasan, Mekran, Umman, Sind, Sogdia ve bu kısa mektupta sayılamayacak kadar çok başka ülkenin müteber imparatoru; Romalıların Konstantinopolis’te ikamet eden Hristiyan İmparatoru İustinos’a selam eder.

Kral kuzenim, baban Anastasios’un bize reva gördüğü büyük haksızlıkları, herkesçe bilinen soylu ruhundan ötürü, sanırım ilk kabul edecek kişisin. Ne var ki biz, Romalılara karşı ileri sürebileceğimiz ağır suçlamalardan vazgeçmeyi uygun gördük; çünkü imparator baban hayattayken, onun akla aykırı davranışlarından bizim kadar senin de rahatsız olduğuna, ama bir oğulun görevi gereği, bunların etkilerini gidermekten uzak durduğuna inanıyoruz. Ve eminiz ki gerçek zafer, kendi uğradığı zarara rağmen, düşman dostluk elini uzatırsa onu geri çevirme-

yenin olur. Kubat'ın büyüklük anlayışı budur ve kendisini en içten dostlukla İustinos'a bağlamaya hazırdır.

Kral kuzenim, kendi atası İmparator Arkadios ile benim atam Yezdigird (taptığımız Güneş Tanrısı karşısında, büyük bir tevazu ile, 'Günahkâr' anlamına gelen bu adı kendisi seçmiştir) arasında yapılan önemli anlaşmayı mutlaka biliyordur. Yetişkin oğlu olmayan ve sadece Theodosios adında küçük bir çocuğu olan, ağır hasta Arkadios, güçlü bir generalin veya kendi hırslı akrabalarından birinin, bu çocuğun veraset hakkını çığnemesinden korkuyordu. Öteki korkusuysa, çocuk imparatorların iktidarlara sırasında sıkça rastlanan siyasi belirsizlik ortamını fırsat bilen halkın ayaklanmasıydı. Arkadios gücünü toplayıp benim atam Yezdigird'e yazarak, oğlu yetişene kadar vasisi olmasını ve bütün rakiplere karşı, tahtı onun için korumasını rica etti. Adı Günahkâr ama eylemde erdemli olan soylu atamız emaneti kabul etti ve Konstantinopolis'teki Senato'ya bir mektup yazarak Theodosios'un tahtına göz diken herkesle savaşa-
cağını bildirdi. Sonra da ölene kadar Roma'ya karşı kusursuz bir barış politikası sürdürdü.

Bizim atamız kadar Arkadios'u da yücelten bu soylu tarihin anısına ve daha sonra İmparator Theodosios ile atamız Avcı Behram arasında sözleşilen ve yeni sona eren yüzyıllık barışın tekrarı umuduyla şu öneriyi getiriyoruz: Sen, İustinos, tahtın vârisi olarak seçtiğimiz sevgili oğlumuz Hüsrev'i evlat edin. Bunu yaparsan, seni canı gönülden seveceğiz; halkımız da senin halkını sevecek ve Büyük Kral ile Roma İmparatoru artık kuzen değil, kardeş olacak. Elveda...

*

İustinos'un ve tahtın gelecekteki sahibi olacak İustinianos'un, ipeğin fiyatına ilişkin eski tartışmalar dahil bütün sıkıntılarına mutlu bir çözüm getirecek bu mektuptan ne kadar keyiflendiklerini tahmin edersiniz ve haksız sayılmazsınız. Yine de Anastasios'un Hazar Kapıları meselesinde

yaptığı gibi, önde gelen senatörleri toplayıp onlara danışmayı uygun buldular. Böyle durumlarda ne olacağı bellidir. En basit ve en açık çözüm, her şeyi bilen bu kır saçlı ihtiyarlar tarafından uygunsuz görülerek reddedilir; sonra ortaya atılan afaki bir seçenek, ateşli tartışmalardan sonra yine reddedilir; sonunda, en olmayacak, en uygunsuz çözüm bulunur ve oybirliğiyle kabul edilir. Bunu iyi anlatan gözde bir öykü vardır. İki açığöz Atinalı polis, kaçan bir Thebaili hırsızın şehrin sınırına doğru kovalıyormuş. Karşlarına bir tabela çıkmış: “Üzüm Burcu. Hoş geldiniz Thebaililer.” Polislerden biri, “Buraya sığınmış olmalı,” demiş. “Hayır,” diye bağırarak öteki, “burası tam bizim onu arayacağımızı beklediği yer.” İlk adam, “Doğru,” demiş, “onun için buraya girip bizi atlatacağını sanmıştır.” Etrafı köşe bucak aramışlar. Bu arada, okuryazar olmayan hırsız rahatça sınırı geçip selamete ulaşmış. Şimdi bizim akıllı senatörler de Kubat hakkında aynen öyle tartışıyorlardı. Safdil miydi, kurnazlık mı yapıyordu, gizli bir niyeti mi vardı? Başka ne olabilirdi?

Her türden görüş incelendi ve sonunda Baş Yargıç, bir hukuk uzmanı olarak Kubat'ın bu aşırı saflık numarası altında son derece ince bir planın yattığına dair önemli fikrini beyan etti: İustinos Hüsrev'i evlat edinirse, İustinos ölünce o da imparatorluk üzerinde yasal hak iddia edebilecekti! Sıradan biri bile –ama orada sıradan biri yoktu– bu görüşün saçmalığını hemen anlardı. Her şeyden önce, Persler sözünün eri bir halktır ve Büyük Kral böyle bir madrabazlıkla soyunun itibarını lekelemeye tenezzül etmez; ikincisi, hiçbir Pers, Roma tahtına aday olmayı ve bizim tarafımızdan kabul görmeyi aklından bile geçiremez, vaftiz olup Hıristiyanlığı kabul etse bile, ki bu onu ateşe tapan kendi halkından koparır. Aslında Kubat, tıpkı Arkadios'un bir zamanlar yaptığı gibi, içten ve dostça bir teklif (bir deniz fenerinin öbür fenere işareti) yapıyordu. Ama Baş Yargıç'ın görüşü, verasette kendisine rakip istemeyen İustinianos'u ürküttü; mektubu doğru

anlamıyla değerlendiren Theodora bile onu meseleye sağduyuyla yaklaşmaya ikna edemedi. Böylece İustinos, Kubat'a uyduruk bir yanıt vermek zorunda kaldı; Hüsrev'i imparatorluk beratıyla değil, silah töreniyle evlat edinmeyi önerdi. Bu yöntem esasen Gotlar tarafından kullanılır. Müstakbel baba, müstakbel oğula bir at ve bir zırh takımı verir ve şu basit formülü söyler: "Sen artık benim erdemli oğlumsun. Bugün, milletlerin geleneğine uyarak ve erkekçe seni var ettim. Düşmanlarım senin düşmanın, dostlarım senin dostun, soyum senin soyundur." Bu formül ile resmi evlat edinme arasındaki fark, bunun, Roma Yasası'na göre oğula miras hakkı vermemesidir; bir tarafın yasal korumasına karşılık, öbür tarafın evlada düşen itaati göstereceğine dair bir sözleşmeden ibarettir sadece.

Senatörleri toplamadan önce İustinianos, Pers elçisine özel olarak, imparatorun emaneti memnuniyetle kabul edeceğini söylemiş ve bunun üzerine elçi, Hüsrev'e sınırda hazır olması yolunda bir mesaj göndermişti; oradan, refakatçilerle birlikte evlat edinme töreni için Konstantinopolis'e götürülecekti. Ama tabii şimdi durum değişmişti. Bir Roma elçisinin, sınırdaki Nizip şehrinde bulunan Pers temsilcisine getirdiği bu pespaye yanıt, Hüsrev'i derinden yaraladı. Açık bir "hayır," "evet" kılığına bürünmüş bir "hayır"dan daha az kırıcı olurdu. Uygar dünyanın en eski ve en büyük krallığının hükümdarı sevgili oğluna, seçilmiş vârisine, damarlarında Artakserkses ve Kiroş'un kanını taşıyan bir prenze barbar bir Germen askeri gibi davranılmasına izin verir mi sanıyordu İustinos? Çok geçmeden savaş patladı ve bu savaşta Belisarios'a ilk önemli komuta görevi verildi.

Onun serüvenlerini anlatmaya başlamadan önce, hanımım la benim Antiokheia'daki yaşamımızdan biraz söz etmeliyim. Bu yeni Pers savaşının patladığı yıl, bir öğlen vakti – mayısın yirmi dokuzuydu – evin avlusunda oturmuş yemeğe çağrılmayı bekliyorduk. Mavi çini döşeli zemin, fiskiyenin

süregiden şırıltısı, rengârenk balıkların yüzdüğü beyaz mermer havuz ve çevresindeki saksılarda kimi Uzakdoğu'dan getirilmiş nadide çiçeklerle birlikte harika bir yerdi burası... Hanımım elinde bir kumaş parçası tutuyor, ama havanın boğucu ağırlığından bir türlü işleyemiyordu; benim de hem bedenim hem kafam gevşemişti. Birden midem bulanmaya başladı. Her yer etrafımda dönüyordu sanki. Dehşet içindeydim: Kolera mıydı acaba? Ölecek miydim birkaç saat sonra? Şehrin yoksul semtlerinde günde beş bin kişi ölüyordu koleradan. Az ötemizde, bir zamanlar Tanrıça Diana'ya (aynı zamanda Suriyeli Tanrıça Astarte'ydi o) adanmış Korinthos stili muhteşem bir tapınak vardı; yüzyıldan uzun bir süredir Mavi takımın resmi karargâhı olarak kullanılıyordu. Gözümü bu devasa binanın geniş terasını taşıyan sarı Nümidya mermerinden sütunlara dikerek dengemi bulmaya çalıştım. Ama sütunlar da sarhoş gibi sendeliyordu; derken, şiddetli bir sarsıntıyla hepsi yana devrildi ve teras büyük bir gürültü ve yankılanan bir çatırtıyla çöktü! O zaman anladım ki hasta olan ben değil, Toprak Anamız'dı. Hissettiğim, muazzam ve korkunç şiddette bir depremdi. Hanımımın oğlu Photios'u ve yerde yanımda oynayan küçük Martha'yı kucaklayıp bahçeye koştum; hanımım ayakları dolanarak arkamdan geliyordu. Tam zamanında çıkmıştık; daha da şiddetli bir sarsıntı hepimizi yere serdi ve o güzelim, şık, rahat evimiz büyük bir gümbürtüyle darmadağın bir moloz yığınınına döndü. Havada uçan bir şey kafama çarptı ve kendimi bir gemi kazasında kaban dalgaların içine fırlatılmış gibi, kollarımla yüzme hareketleri yaparken buldum. Gerçekten de ben bilmesem bile, tam o dakikada binlerce hemşerim umutsuzca çırpınarak yüzmekteydi. Çünkü bahar yağışlarıyla kaban büyük Orontes Nehri* toprağın sarsılmasıyla yatağından çıkmış ve aşağı şehri basan yedi metre yüksekliğinde su, önüne çıkan her şeyi alıp götürmüştü.

* Asi Nehri. (e.n.)

Biraz kendime gelince, hanımımın elini yakalayıp bir zamanlar evin olduğu yere koştuk. İki büyük çocuğun ve öğretmenlerinin ve diğer çalışanların adlarını haykırıyorduk deli gibi. Ama iki bahçıvan, ilk sarsıntıyı duyunca arka kapıdan çıkan bir uşak ve fena halde yaralanmış bir hizmetçi dışında, hepsi tozlu enkaza gömülmüştü. Yakınıımızdaki molozların altında inleyen birini –sanırım hanımımın görümcesiydi– kurtarmaya çalıştık; ama ansızın esen rüzgâr döküntüler arasında yangın çıkardı ve kurtarma çabalarını olanaksız kıldı. Bir an hanımımın büyük oğlu bağılıyor gibi geldi ama o yana gidince hiçbir ses duymadım. Zamanla sarsıntıların şiddeti hafifledi. Birkaç saat sonra, o günün dehşetiyle yüzleşecek hale gelmiştik.

Doğu İmparatorluğu'nun ikinci şehri olan Antiokheia (İskenderiye, Korinthos ve Kudüs de bu unvana talipti) harabeye dönmüştü. Yedi yüz elli binlik nüfusundan hayatta kalanların birkaç bini dışında hepsi evsizdi; çünkü depremin dokunmadığı ahşap evleri yangın yutmuştu. Zarar görmemiş ne bir kilise, ne bir kamu binası vardı. Toprakta açılan aşırı derin ve uzun yarıklar birçok sokağı evlerle birlikte yutmuştu. En büyük zarar Ostracine ve Nymphaean semtlerinde, ama en fazla can kaybı, ilk sarsıntı sırasında dolu olan (Hadrianus ile Traianus'un adını taşıyan) hamamlardaydı.

Bu büyüklükte bir depremin yanı sıra gelen olağan kötülükler de eksik değildi: yağma, kargaşa, su kaynaklarının kirlenmesi, bulaşıcı hastalıkların ve daha da şiddetlenen koleranın yayılması ve felaketin sebebine ilişkin sert dini tartışmalar... Bereket, sağ kalanlar arasında efendi kişilerin güvendiği becerikli bir valimiz vardı. Kalıntılar arasında sıkışan kurbanları kurtarmak, yangınlarla mücadele etmek, ölüleri gömmek, geçici sığınakların inşası ile gıda sağlanması ve dağıtımı için gruplar örgütledi. O olmasaydı durumumuz gerçekten dayanılmaz olurdu.

Hanımımın kocası, Diana Tapınağı'nın çöküşü sırasında depreme yakalanmış ve bedeni teşhis edilememiştir; ama biz evin mahzeninden büyük bir miktar altın kurtarabildik. Adamın vasiyeti, Seleukia'da bir kilisenin gizli bölümünde, papazların korumasındaydı; ipek balyalarını depoladığı bina ise ne çökmüş ne de yanmıştı. Lübnan'daki ev de kurtulmuştu felaketten. Böylece, daha beteri de olabilirdi, diyerek teselli bulduk. Hanımımın dört çocuğundan ikisi hâlâ sağdı. Kaybettiği iki çocuk için bir annenin duyacağı olağan acıyı yaşıyor ve onların, dördü arasında en çok sevdiği, en güzel, en yetenekli çocuklar olduğunu söylüyordu. Bu gerçekten doğru muydu, bilemem. Gerçi Photios'un ona iyi bir evlat olmadığı kanıtlandı, ama ben yine de onu ölen ağabeyine yeğlerdim.

Yalnız Antiokheia'yı değil, Persia yolundaki büyük Edessa* şehrini, Anazarba'yı, Pompeiopolis'i ve batıda Durazzo ve Korinthos gibi önemli şehirleri de etkileyen bu felaketin haberini alan İustinos üzüntüden kahroldu. Başından tacını çıkarıp gri bir yas pelerinine büründü; kent surlarının dışındaki bir mabette kurbanlar sundu ve bütün bir ay yikanmadı ya da tıraş olmadı. Bu süre boyunca tiyatroları ve hipodromu kapattı. Antiokheia'nın yeniden inşası için iki milyon altın gönderdi ve öbür şehirlere de durumlarıyla orantılı para yardımı yaptı. Birkaç yıl boyunca bu şehirlere vergi muafiyeti tanıdı. İmparatorluğun gelir kaybı sarsıcıydı.

Hanımım Antonina'ya gelince, koşulların yeterince düzelmesini ve arazi değerlerinin makul bir düzeye çıkmasını bekleyerek iki yıl Antiokheia'da kaldı. Sonra kocasından kalan bütün mülkleri satarak, iki çocuğunun ve benim eşliğimde Konstantinopolis'e döndü. Blakhernai civarında, Haliç'e bakan ufak bir ev aldı ama kentte olduğunu Theodora'ya da eski tanışlarından herhangi birine de bildirmedi; inzivada yaşamayı tercih etti.

* Bugünkü Şanlıurfa şehrinin yerinde kurulu olan antik kent. (e.n.)

Gelişimizden hemen sonra İustinianos, İustinos'un ardından imparator oldu. Theodora ile zaten evliydi; yaşlı yengesi ölünce, İustinos'u kandırmış ve soyluların tiyatro oyuncularıyla evlenmesini yasaklayan kanunu iptal ettirmişti.

Böylece hanımımın eski misafirhane arkadaşı, şimdi mücevherler ve omuzlardan sarkan inci dizileriyle ağırlaşan altın imparatoriçelik tacını takıyor; mor ipek pelerin, kırmızı sırma işlemeli etek, sırma terlik ve yeşil çorap giyiyordu. Hanımım, Theodora'yı kendisinin aramasındansa Theodora'nın –eğer isterse– onu aramasının daha iyi olacağı kanısındaydı. Çünkü eski yaşamıyla ilgili her şeyi unutmayı veya silmeyi yeğliyor olabilirdi.

Hanımım Pers Savaşı haberlerini dikkatle izliyordu; Belisarios'un başarılarından gizli bir gurur duyar gibiydi. O ve Sittas adlı başka bir genç komutan, Pers Ermenistanı'na akınlar düzenlemiş ve çok sayıda tutsak almışlardı. Şu ana kadar bizim için kötü giden savaşta, Romalıların övünebileceği tek başarı buydu. Perslerin Hristiyan olan İberyalı tebaası, ölülerini Pers usulü defnetmeye zorlandıkları için Kubat'a baş kaldırmışlardı. Hristiyanlar ölülerini gömer, putperestler yakar ama Persler, ölülerini yüksek kulelerde, akbabaların yemesi için açıkta bırakırlar: Onların inanışına göre, ateş ve toprak, cesetlerle kirletilemeyecek kadar kutsaldır. İberyalılara Konstantinopolis'ten, ünlü bir general, para ve Kolchhis sınırındaki dost Hunlardan ufak bir askeri birlik şeklinde yardım gönderilmişti; ama bu, Perslerin İberya'yı yeniden işgalini önlemeye yetmedi.

İberya ile Kolchhis arasındaki sıradağlarda, eskiden kalma iki kalenin hâkim olduğu iki geçit vardır. Bu kalelerin korumasını sağlayan Kolchhisliler, savaşı bahane ederek Konstantinopolis'e elçi gönderdiler ve bu zor ve nahoş hizmet için para istediler; ama İmparator kaleleri kendi adamlarıyla korumayı yeğlerse, öyle yapmakta özgür olduğunu da eklediler. O sırada İustinos hâlâ hayattaydı, ama buna-

mıştı. Şimdi bütün önemli kararları kendisi alan İustinianos, Anastasios'un Hazar Kapıları meselesinde yaptığı hatayı tekrarlamak istemedi. Senatoyu toplamadan, ikinci seçeneği kabul edeceklerini elçiye bildirdi. Böylece Kolkhisliler garnizonlarını geri çekti ve onların yerine imparatorluk birlikleri gönderildi. Ama ulaşımı kolay ve epey verimli bir bölgede bulunan Hazar Kapıları'ndaki kalenin aksine, bu kaleler vahşi, çorak dağlardaydı ve gereken malzemeyi katırla bile taşımak olanaksızdı; ancak insanlar tırmanabilirdi kayalara. Çevrede bir tür akdarı dışında yetişen hiçbir şey yoktu; Kolkhisliler akdarıyla idare etmeye alışkındı ama bizim askerler buna kuş yemi diyordu. Kolkhisli taşıyıcılar, imparatorluk garnizonlarına ekmek, yağ ve şarap götürmek için öyle fahiş fiyatlar istiyordu ki çok geçmeden iki komutanın yiyecek tahsisatı tükendi ve akdarı ekmeğini yemeyi reddeden askerler ovalara çekilmek zorunda kaldı. İberya'daki Persler bunu duyunca kaleleri ele geçirdi ve garnizonlarını temin edilecek en iyi gıdayla beslemeye değer buldular. İustinianos, Kolkhislilere hizmetlerinin karşılığını cömertçe ödemei ve garnizonları onların sorumluluğunda bırakmalıydı.

Bir başka hatamız da, Dara'daki birliklere komuta eden Trakyalı generalin girişimiyle, Nizip yakınlarında düşman toprağına saldırmak oldu. Bir saldırının amacı, derdi Belisarios, geri dönüşü tehlikeye atmadan, düşman toprağında olabildiğince ilerlemek ve orada iken, askeri bakımdan olabildiğince zarar vermek ama gereksiz zulümden kaçınmaktır. Başarılı bir saldırı, saldırılan ülkenin hükümetini korkutur ve orada yaşayan nüfusun gözünde itibardan düşürür; korku ve itibar kaybı, saldırının başarısının ölçüleridir. Önceki sefer mevsiminde, Belisarios ile Sittas'ın süvari birlikleri, Arsanias Vadisi'nin yüz mil yukarısına kadar ilerlemiş, nehri bir köprüden geçmiş, sonra köprüyü yakmış ve büyük bir Pers alayının harekete geçmesinden önce, çevreyi sistemli şekilde yağmalayarak, nehrin karşı yakasından geri çekil-

mişlerdi. Bunlar, sadece birkaç yüz kişiden oluşan eğitimli süvarilerdi. Ama Trakyalı general, saldırısına kalabalık ve uyumsuz bir süvari-piyade karışımıyla başladı ve süvarilerin piyadelerle aynı tempoda ilerlemelerini söyledi. Bu general hiçbir önemli noktaya ulaşmadı, birtakım anlamsız gaddarlıklar yaptı ve Pers takviye güçlerinin Nizip'e ilerlediğine dair doğrulanmamış, yanlış bir rapora dayanarak başladığı yere, Dara'ya eli boş geri döndü.

Böyle bir korkaklık ve aptallık, önceki saldırının hayırlı etkisini yok etti. Bunun üzerine, Belisarios ile Sittas'a Arsarnias Vadisi'ne tekrar saldırma emri verildi ve onlar da emri yerine getirdi. Ama bu kez Persler hazırlıklıydı ve çok geçmeden, ağır ganimet yüklü, üstelik kafayı bulmuş olan Sittas'ın birliğini gafil avladılar. Belisarios, geri çekilen askerleri korumak için belalı bir artçı harekâta zorlandı; talihi yaver gitti ve Perslere ağır kayıplar verdirdikten sonra birliğinin büyük kısmını sağ salim döndürebildi. Ama yakaladıkları koca bir at sürüsünü ve Perslerin bazı önemli kişilerini düşmanın elinde bırakmak zorunda kaldı. Eski okul arkadaşlarının üstün başarı gösterdiği bu saldırıdan sonra, Belisarios aktif hizmet sırasında içki içilmesine karşı çok sert bir yasak getirdi; cezası, temyiz hakkı olmadan idamdı ve bu ceza, sarhoş kişinin kendi milletine göre en aşağılayıcı yöntemle ve kendi hemşerileri tarafından uygulanacaktı.

İustinianos tahta çıkınca, yaptığı ilk işlerden biri Trakyalıyı komutanlıktan azletmek ve yerine Belisarios'u Dara'ya vali atamak oldu. Hanımımın çok canını sıkan bir söylenti geldi kulağımıza: Belisarios'un yükselmesi, Theodora'nın kız kardeşi olan dişsiz ve sağlıksız Anastasia ile nişanlandığı içinmiş ama bu doğru değildi. Sittas'tı o talihli adam!

Bir gün, savaş hâlâ sürerken, evimize bitkin ve perişan iki keşişin gelmesi hanımımın talihinin yönünü tekrar değiştirdi. Daha yaşlı keşişin elinde küçük bir sepet vardı. Hanımımın izini bulmakta çok zorlanmışlardı: Onu Antiokheia'da

bulamayınca buraya yürüyerek gelmiş, kentin bir ucundan öbürüne nafile soruşturmalardan ve sayısız duadan sonra nihayet evi bulmuşlardı. Sepete ilk baktığımızda sadece birkaç taze dut yaprağı gördük. Ama o yaprakların arasında muazzam bir servet gizliydi. Hanımım sepeti hemen saraya götürdü ve Majesteleri İmparatoriçe Theodora ile görüşme talep etti. Kapalı bir entari giymiş ve kendini, misafirhanenin Antonina'sı olarak değil, Antiokheia'da Mavilerin müteveffa kesedarı filancanın dindar dul karısı diye tanıtmıştı. İşinin ne olduğunu söylemeyi reddetmiş, sadece önemli bir devlet meselesi olduğunu ve açıklarsa kimsenin inanmayacağını söylemişti. Böyle bir beyanın Theodora'da dayanılmaz bir merak uyandıracığını bilecek kadar iyi tanıyordu onu.

6. Bölüm

İpeğin Sırrı

Sarayın, hanımım Antonina'nın gittiği bölümüne Bronz Köşk deniyordu. Çatısı bronz karolarla kaplıydı ve giriş kapısının üstünde bir İsa resmi asılıydı. Burada saray muhafızlarının dört taburu kalıyordu; ayrıca, taht odaları, resmi ziyafet salonları, devlete ihanetle suçlanan erkek ve kadınların kapatıldığı zindan vardı. Sarayın diğer başlıca binaları, imparatorluk işlerinin yürütüldüğü Daphne, imparator ile imparatoriçenin yatak odalarının bulunduğu Sigma ve hadımların kaldığı bölümdü. Bir de çatısı piramit şeklinde, mor benekli mermerden –ötekiler beyaz, sarı, kırmızı veya yeşil mermerdendi– yapılmış, küçük kare bir saray vardı. Eski bir geleneğe göre, bütün imparatoriçeler doğurmaları için buraya getirilir ve böylece çocuk “mor içinde doğdu”* denebilirdi. Theodora burada İustinianos'a bir kız doğurdu; ama kızları daha bebekken öldü. Saray, ek yapıları ve bahçeleriyle, toplam kent alanının onda birini kaplıyordu; Bosphorus ile Marmara Denizi arasında, üçgen bir arazi üstündeydi.

* *Porphyrogenetos* yani “mor içinde/mor odada doğan” Bizans'ta hükümdarların saltanatları süresince doğan çocuklarına verilen onursal bir unvandır. (e.n.)

Hanımım Bronz Köşk'ün ufak ve havasız kabul salonunda saatlerce bekletildi ve onun ısrarlı suskunluğunu kırmaya çalışan önemli önemsiz birçok kişi –çoğu hadım– tarafından sorgulandı. İmparatoriçenin, işin ayrıntılarını bilmeden hiçbir ricacıyla görüşmeyeceğini defalarca tekrarladılar. Hanımım ise, eğer imparatoriçe böyle önemli bir kişiyi beklettiklerini öğrenirse mutlaka cezalandırılacaklarını söyledi. Ciddiyetinden anlamıyorlar mıydı imparatoriçeyi boşuna rahatsız edecek biri olmadığını?

Sonunda başardı. Onu Theodora'nın ipek perdeli görüş salonuna, saat ikide başlayan ikinci görüşe aldılar. Hanımımın yanında sepetten başka, çocukları Photios ile Martha vardı ve çocuklar sabah sekizden beri ayakta durdukları ve aç oldukları için huysuz ve ağlamaklıydılar. Misafirhane günlerinden bir iki görevliyi ve muhafız subayını tanıdı, ama onu kimsenin tanımamasına dikkat etti. Gerdanındaki güzel altın haç ve dul kadın kıyafeti onu yeterince gizliyordu; ayrıca, akrobatik dans günlerinden beri epey kilo almıştı. Dünyanın bu yanından on yıldır uzaktaydı.

Hanımım, Theodora'nın yüksek devlet memurları ona yardım etmeye müsait olabilsinler diye İustinianos'tan farklı bir saatte yürüttüğü görüş protokolünü izledi. Önce papaz kısa bir açılış duası okudu. Bu sırada Theodora, yüzünde horgörü, minik bir çakıyla tırnaklarını düzeltiyordu. Sonra emekli memurlar ve eşraftan kadınlar, teker teker, büyük bir saygıyla onun eteğinin ucunu veya ayağını öpmek için tahata yaklaştı. Onları buz gibi selamladı. Sonra sıra ricacılara geldi. Theodora kimini dikkatle, kimini çatık kaşla ve sabırsızca dinledi. Kararları kısa ve keskindi. “Bu kadına bir kese altın,” “Bu talep İmparator Hazretlerine iletilmeli,” “Bu küstahı dışarı atıp kırbaçlayın.” Kimse Theodora'ya saygıda kusur etmiyordu.

Aslında hiç değişmemiş, diye düşündü hanımım. Nihayet hadım Mabeyinci Narses, Theodora'dan özür diler bir ha-

vayla hanımı takdim etti: “Antonina, Antiokheia’da Mavilerin kesedarı, müteveffa ipek tüccarı falancanın dul karısı. Özel görüşme talebi var. İş konusunu açıklamayı inatla reddediyor; ama devlet ve siz Majesteleri için önemli olduğunda ısrarlı.”

Hanımın ilerledi ve saygıyla yerlere kadar eğildi.

Theodora, tanıdık bir tavırla başını hafifçe yana eğerek merakla dinledi. Hanımın neredeyse kendini tutamayıp eski dostunu kucaklayacaktı. Gözleri doldu. Theodora’yı çok se-verdi ve orada, altın tahtın üstünde böyle zarafet ve güvenle oturmasından derin bir gurur duymuştu.

Theodora hanıma hitap etti: “Bu güzel küçük kız senin mi?”

“Evet, majesteleri.”

“Adı?”

“Martha, majesteleri.”

“Neden Martha?”

“Bir Hıristiyan adı, majesteleri. Çocuk vaftiz oldu.”

“Ama neden Mary, Elizabeth, Dorcas, Ann veya Zoe değil?”

Hanımın cesaretle konuştu: “Ölmüşken diriltlen Lazarus’un kız kardeşinin adını verdim ona. Anlatılana göre, Martha gündelik ev işlerini sapkın din tartışmalarına katılmaya yeğlermiş.”

Papazlar afalladı ama Theodora gülümsedi ve başkâh-yaya, “Boşaltın odayı. Çabuk olun. Bu akıllı ve dindar dul hanımla özel görüşmek istiyorum,” dedi.

Ricacıların ve muhafızların sonuncusu odadan çıkar çıkmaz imparatoriçe tahttan inmiş, Antonina’ya doğru koşmuş ve sevinçten ağlayarak onu kucaklamıştı. “Canım Antonina, seni öldü sanıyordum. Antiokheia depreminde öldüğünü söylediler! Konuşana kadar tanıyamadım seni. Neden beni daha önce aramadın? Hayatta en yakın dostumdun sen.”

Hanımım özür diledi ve Theodora böylesine yüce bir konuma geldikten sonra eski tanışlarını görmek istemeyebilir diye düşündüğünü açıkladı.

“Haksızlık etmişsin,” dedi Theodora, onu tekrar kucaklayıp boynundaki haça dokundu. “Demek sen de Hristiyan oldun! Hiç beklemezdim bunu. Seni gidi putperest! Seni gidi cadı!”

Hanımım kendine güvenini tamamen kazanmıştı. “Theodora’dan öğrendim,” diye şakalaştı.

Theodora ona hafif bir tokat atıp numaradan surat astı. Hanımım da, artık hiçbir endişesi ve çekincesi kalmadığından, çocukların sabahdan beri aç olduklarını söyledi. Theodora yine başkâhyayı çağırdı ve konuklarını aç bırakan sorumluyu cezalandırmasını söyledi. O öğleden sonra başka görüşme olmayacağını ve bekleyenlerin ertesi gün gelmelerini de ekledi. Sonra hanımımı ve çocukları şölen salonuna bitişik özel odasına aldı. Orada, ametistlerle süslü altın tabaklarda leziz bir yemek servis edildi. Bunu, eski günleri andıkları rahat ve sakin bir sohbet izledi. Hanımım İndaro’nun iyi bir evlilik yaparak Smyrna’ya yerleştiğini, ama Chrysomallo’nun hâlâ sarayda olduğunu öğrendi; az sonra buraya çağırılacaktı. Peki, hanımım da Chrysomallo gibi soylu unvanıyla imparatoriçenin nedimesi olup sarayda yaşamak istemez miydi?

Hanımım Theodora’nın İustinianos’la ilişkisini sormaya cesaret edemedi, ama Theodora kendiliğinden birçok şey anlattı: “Zeki bir adam, korkak, kararsız, idare edilebilir. Onunla tek sorunum dindar olması, suçluluk duyarak dindar olması ve ruhunu en ufak bir sapkınlıktan uzak tutma endişesi. Teolojik konularda uyuşmadığımız ama birbirimizi zıt yönlerle çekmediğimiz bilinsin diye anlaştık aramızda. Bu genel huzuru koruyor ve her iki yandan, hem Ortodokslardan hem sapkınlardan, entrikacıları bize getiriyor. Edindiğimiz bilgileri paylaşıyoruz.”

“Ya Kapadokyalı İoannis?” diye sordu hanımım.

“Yeminimiz hâlâ geçerli.”

“Onu süründüreceğiz, değil mi?”

“Zamanı gelince... Antonina, can dostum, tekrar evleneceksin değil mi?”

“Olabilir tabii.”

“Sana göre bir koca var aklımda.”

“Ah Theodora, umarım uygun biridir.”

“Tümüyle dindar ve dürüst bir adam. Her bahaneyi kullanarak evlilikten kaçıyor; yanlış seçim yaparak günaha girmekten korkuyor galiba. Hem ona hem de sana bir iyilik etmek istiyorum.”

“Soylu biri mi?”

“Soylu. Genç, yakışıklı, mükemmel bir asker, sahip olduğumuz en iyi süvari subayı.”

Hanımım gülmeye başladı. “Ah Theodora, belli ki ikimiz de benim için aynı seçimi yapmışız. Ama ya Belisarios kabul etmezse?”

“Kabul edecek. İmparator adına benden bir emir olacak bu.”

Havalara uçan hanımım birden sepeti hatırladı. “Theodora, bu benim hayatımın en şanslı günü. Ama benim elimde de imparatora ve sana vereceğim bir hediye var ki senin bana iyiliğini yüz katıyla ödeyecek sanırım.”

Sepetten bir dut dalı çıkardı ve yaprağın üstünde beslenen üç tırtılı göstererek, “İpeğin sırrı,” dedi.

İmparatoriçe inanmaz gözlerle baktı. Ama sonra hanımım, tırtıllar kelebek olmak isteyince kendilerini sardıkları ipek kozaları gösterdi ve bu çok değerli malın nasıl eline geçtiğini anlattı.

“Ölen kocam Nasturi inancındandı; çünkü bu sapkınlığın başlangıç yeri olan Antiokheia’da doğmuştu.” Theodora’ya Nasturiliğin ne olduğunu anlatması gerekmiyordu; ama ben okurlarım için, bunun Oğul’un tabiatına ilişkin

çeşitli görüşlerden biri olduğunu ve mistikten çok mantıki bir inanç olduğunu belirteyim. Nasturiler, Oğul'un iki tam ve bütün, insani ve ilahi tabiatı olduğunu, bunların her birinin de tam ve bütün, dolayısıyla kişisel olduğunu ve kişilik tam ve bütün bir tabiatın ayrılmaz parçası olduğuna göre, Oğul'un tabiatında bu niteliklerin Ortodoks görüşündeki gibi birleşik değil, sadece yan yana olduğunu savunurlar. Oğul'un tanrısal niteliği, Baba'nın Oğul'un içinde yaşamasından ileri gelir, tıpkı Baba'nın Ermişlerin içinde yaşadığı gibi; ama bu nitelik Ermişlerde çok daha sınırlı ölçüdedir. Bu görüş, Oğul'un yüceliğini azaltması ve Plotinusçu sapkınlığa (onlara göre Oğul'da hiçbir tanrısalılık yoktur) tehlikeli şekilde yaklaşması nedeniyle lanetlenmiştir.

“Bir gün iki Nasturi keşiş gizlice kocamı görmeye geldi ve Lübnan'daki manastırlarının Antiokheia Patriği'nin emriyle kapatıldığını ve şimdi dünyada yersiz yurtsuz kaldıklarını anlattılar. Uzak bir ülkeye –Hindistan, Habeşistan veya Çin'e– gidip Tanrı'nın sözünü oralarda yaymayı düşünüyorlardı. Ama parasızdılar, çarıkları şimdiden eskimiş, cüppeleri lime lime ve sadakalar yetersizdi. Kocam onları teselli etti, Persia'ya giden kervanlarından birine katılmalarını sağladı ve eğer isterlerse, Çin'e kadar gitmelerine yetecek parayı verdi. Orada zaten yerleşik bir Nasturi topluluğu vardı ve görev alanı genişti. Keşişler Tanrı'ya şükrettiler, kocama teşekkür ettiler ve onun için yapabilecekleri bir şey var mı, diye sordular. Kocam şakayla karışık şöyle dedi: ‘Sabah akşam benim için dua edin ve dönüşte bana ipeğin sırrını getirin; çünkü bu size ömrünüzün sonuna dek din özgürlüğünüzü kazandırır.’

Bu saf adamlar, epey zorlu bir yolculuk sonunda Çin'e vardı ve orada İncil'i vaaz ederek bir yıl kaldılar. Havarilere olduğu gibi, mucizevi bir dil konuşma yetisine kavuşacaklarına ve yerli halkla bağ kurabileceklerine inanıyorlardı. Ama öyle bir mucize olmadı ve sözcüklerin anlamı vurguya göre

sürekli değişen Çin dilini insan çabasıyla öğrenmek çok zor geldi. Bu durumda, iç çekerek, kaş çatarak, gökyüzünü göstererek ve ciddiyetle kendi Suriye lehçelerini konuşarak köyden köye gittiler. Oralarda halkın kimi güldü, kimi onlara acıdı, kimi de onları ermiş sanıp sadaka verdi.

Bir gün koruyucusuz bir dut bahçesinden geçerken, yandaki bir kulübede kozalardan ipek çekip çile şeklinde saran kadınlar gördüler. Bir koza çalıp açtılar ve içinde dut yapraklarında gördükleri tırtıllara benzer bir tırtıl buldular ve şöyle bir döngü olduğunu tahmin ettiler: kurtçuk, tırtıl, koza, kelebek, yumurta ve yine kurtçuk. Kelebek mevsimi gelene kadar o civarda oyalandılar; sonra dut bahçesine döndüler ve ipekböceği yumurtası sandıkları şeyleri toplayıp içi boş bir bambu sapına sakladılar. Efsaneye göre, Prometheus da gökten çaldığı ateşi içi boş bir rezene sapına saklamış. Sapın uçlarını balmumuyla sıkıca kapatıp Persia'dan geçen uzun dönüş yoluna koyuldular. Yumurtaları aldıktan bir yıl iki ay sonra Antiokheia'ya vardılar; ama sıcak ortamda ipekböcekleri yumurtadan çıktı ve keşişlerin hazır tuttuğu dut yapraklarından beslenmeye başladı. Bak, şimdiden bazı kozalar oluşmuş.”

Theodora'nın bu hikâyeyi nasıl bir sevinçle karşıladığını tahmin edersiniz. Keşişler ipek üretiminin evrelerini dikkatle izlemişlerdi ve bu küçük başlangıçla ciddi bir ipek sanayii geliştirilebilir ve zamanla bizi yalnız Perslerden değil, Çin'den de bağımsız kılabilirdi. Birçok şehrimizde ham ipeği dokuma ve boyama atölyeleri zaten vardı. Theodora, keşişleri iki Ortodoks manastırına başrahip atadı ve Antiokheia Patriği'ne yazarak onların kendi koruması altında olduğunu bildirdi. Bu manastırlar ipek çiftliklerine döndü, çevre dut ağaçlarıyla doldu ve başrahipler, kendi Nasturi görüşlerinden vazgeçmeseler bile, öteki keşişlerle doktrinlerin inceliklerini tartışamayacak kadar işe gömüldüler. Sapkınlık rezilliği zaten tembellikten kaynaklanır.

Çok geçmeden, İustinianos Kral Kubat'a Tir moru renginde muhteşem bir ipek pelerin armağan etti. Gönderdiği mektupta, bunun Suriye ipekböceklerinin işi olduğunu yazmış ve kanıt olarak birkaç ipekböceği kozası göndermişti. Kubat buna çok sinirlendi; çünkü kısa süre önce o da ipeğin sırrını öğrenmişti. Tebaasından biri Çinli bir prensesle evlenmiş ve kadın ülkesinden ayrılırken bir miktar yumurtayı başlığının içine saklamıştı. Ama Kubat bu bilgiden yararlanmak yoluna gitmedi. İşlerin eskisi gibi sürmesi ve batıya ipek satışına aracılık ederek elde ettiği kazançla kendi büyük tüketiminin masrafını karşılamak daha elverişliydi; ayrıca yeni bir ipek sanayii başlatmanın tarafımızdan gözlemlenerek kopyalanması riski vardı. Şimdiyse beterin beteri olmuştu; hem tekeli kırılmıştı hem de ipeğin fiyatını yükseltmesi, bizim Suriyeli ipek üreticilerine bir teşvik olacaktı. Bu durumda, Persia ve Konstantinopolis'in ipeğin sırrını öğrendiğini ve yerel olarak ucuza üretebilecekleri bir malı öyle yüksek fiyatlarla dışarıdan almak istemediklerini Çinlilere bildirdi. Fiyat bir ölçüde düştü ama yine de bizim ipekçilerimiz, Çin ve Pers desteği olmadan, giyimimize yetecek miktarı üretemiyordu; çünkü ipekböceği yetiştirmek hiç de kolay iş değildir. İustinianos, ipek satışını ve üretimini devlet tekeline aldı.

Saraya gelişinin ikinci günü, hanımım Antonina'ya soyululuk unvanı verildi –İmparatoriçe Nedimesi Şanlı Antonina Hanım– ve İustinianos'a takdim edildi. İmparator ona hafif tepeden baktı ama tanımazdan geldi. Bu arada, hanımım ürkütücü bir olay yaşadı. Theodora ile görüştüğü günün akşamı saraydan çıkmış, yürüyerek deniz kıyısına inmiş ve onu Haliç'ten yukarı evine götürecek bir sandal arıyordu. Ama yolda tüccar takkesi giymiş, kara sakallı, irikıyım bir adam onu durdurdu ve kenara çekerek adının Antonina olup olmadığını sordu; çünkü öyleyse, onunla bir şey konuşması gerekiyordu. "Ben sarayda görevliyim," dedi.

Hanımım, adamın önerdiği gibi yakındaki eve gitmeyi reddetti; çünkü adam onu ve çocukları kaçırıp bayılttıktan sonra, Kolkhis veya Kırım veya başka bir vahşi bölgenin reisine köle olarak satmaya niyetlenen bir dolandırıcı olabilir. Karadeniz'in uzak kıyılarına kaçırılan kadın ve çocukların hikâyeleri yaygındı. "Hayır, birlikte şu kiliseye girelim. Orada konuşabiliriz," diye yanıt verdi.

Adam kabul etti ve kiliseye girdiler. Hanımım, "Şimdi bana izin belgeni göster ki sarayda görevli olduğuna inanayım," dedi.

Adam sadece imparatorun kullandığı mor mürekkeple yazılmış bir kâğıt çıkardı. Kâğıtta, sadık ve saygın bir soylu olan şanlı falancanın (ama parmağıyla ismi gizledi), Konstantinopolis kentinde, Kutsal İmparator İustinianos Hazretlerinin lütfuyla, gizli polis örgütünün şefi olarak görevlendirildiği yazılıydı. Hanımım, şehit keşişlerden birinin kabri önündeki uzun, kokulu mumların titrek ışığında yazıyı güçlkle okudu; ama sahici gibi görünüyordu.

"Peki, benden ne istiyorsun?" diye sordu hanımım.

"Bu öğleden sonra imparatoriçe ile aranda geçen her şeyi anlatmanı istiyorum."

Hanımım güldü, en ufak bir korku göstermemeye kararlıydı. "Bunu imparatoriçenin kendisine sorman daha doğru olmaz mı? Saltanat mercileriyle görüşmelerim hiç aklımda kalmaz."

"Kodes ve biraz işkence hafızanı yerine getirir," diye tehdit etti adam. "Ayrıca imparator hazretlerinin öğrenmek istediği daha önemli bir mesele var ve sen imparatoriçenin eski bir yakını olarak..."

Hanımım sözünü kesti: "Eğer imparatoriçe bugünkü mevkisine getirilmeden, kendisine yaptığım ufak tefek hizmetleri hatırlamak lütfunda bulunmuşsa, bu onun bileceği iştir. Ben bunları hatırlamıyorum."

Adam sesini alçalttı: “Kaçamak yok. Çok rica ederim. İmparatoriçenin tiyatro günlerinde misafirhaneyi sıkça ziyaret eden bir Kızıldeniz tüccarından gayrimeşru bir oğlu olduğu doğru mu?”

Hanımım bir çığlık attı ve gölgelerde dolaşan iki keşiş öne fırladı. “Bu adam İsa’ya küfrediyor. Ya putperest, ya Manici ya da pis bir kulampara. Lütfen beni koruyun din kardeşlerim.”

Komiser görev belgesini keşişlerin suratına salladı. “Kadın yalan söylüyor,” dedi, “ben onu imparator adına sorguluyorum. Bakın, ben polis örgütündenim. Uzaklaşın kutsal kardeşlerim ve soruşturmayı tamamlamama izin verin. Dışarıda askerler bekliyor.”

Hanımım keşişlere döndü: “Bu Magdalalı Meryem Kilisesi’nin bağışları kimden geliyor? Kutsal imparator hazretlerinden mi, yoksa majesteleri kutsal imparatoriçeden mi?”

Keşişler eğilerek Theodora’ya minnetlerini belirttiler. Hanımım, “Ben imparatoriçenin hizmetindeyim,” diye uyardı onları. Sonra parmağını polis şefine doğru uzatıp, “Bu yüzüğü tanıyor musun?” diye sordu. Mine üzerine mavi bir insan gözü resmedilmiş küçük bir altın yüzüktü ve gözün ortasında minicik bir altın *theta* harfi vardı. Theodora, üzerine baş harfinin işlendiği bu yüzüğü, güvendiği kişilerden biri olduğunun kanıtı olarak hanımına az önce vermişti.

Adam yüzüğü parmağından çıkarmaya çalıştı ama hanımım direndi ve adamın kasiğine bir tekme savurarak kurtuldu. Çocuklarla birlikte mihraba sığındı; adam kovalamaya cesaret edemedi. Sonra hanımım keşişlerin genç olanına, “Saraya koş, din kardeşim ve imparatoriçeye dut yapraklı kadının kilisenizde tehlikede olduğunu hemen bildir,” dedi.

Dehşete kapılan keşiş mazeret beyan etti: “Başrahibin izni olmadan kiliseden ayrılmam yasak; o da şimdi katedralde ayini yönetiyor.”

“Sen imparatoriçeden mi, başrahipten mi daha çok korkuyorsun? Koş hadi, ne kadar hızlı gidersen, o kadar çabuk dönersin.”

Keşiş cüppesinin eteklerini toplayıp koştu. Bunun üzerine, komiser asık suratla, “İmparator hazretlerinin vahim hoşnutsuzluğunu üzerine çekeceksin,” diyerek kiliseden çıktı.

“Belki de majesteleri imparatoriçeyi hoşnut etmiş olurum,” diye yanıtladı hanımım.

Çok geçmeden bir bölük muhafız gelerek hanımına saraya kadar eşlik etti. Orada, Theodora’ya olan biteni anlattı, ama her şeyi değil; gayrimeşru çocuğa ilişkin sorudan söz etmedi. Buna rağmen Theodora ciddileşti ve adamı tarif etmesini istedi; ama tek belirgin özellikleri iriyarı ve kara sakallı olması, hafif bir taşra ağzıyla konuşmasıydı.

“İmparatorun tanıdık ajanlarından değil,” dedi Theodora. “Ya benim bilmediğim gizli bir görevi var ya da sahtekârın teki. Çok geçmeden öğrenirim.”

Ne var ki, keşişleri sorgulayıp adamın tarifini almasına rağmen izini bulamadı. Bir keşiş Kilikya ağzıyla konuştuğunu söyledi ama hanımım aynı fikirde değildi.

Hanımım bu sözde polis şefiyle bir daha karşılaşmadı; ama hareketlerinin sürekli izlendiğini fark etti. Blakhernai’deki evinden ayrılmadan önce, eve hırsız girmiş ve bir kutudaki özel evrakı karıştırılmıştı; bereket bunların hiçbirisi ne ahlaken ne de siyaseten tehlike unsuru içermiyordu. İtiraf ederim ki hanımım son zamanlarda çok iffetli bir yaşam sürmüyordu ve kocasının bazı mülkleri konusunda yasal sorunlar çıkınca, bir alt mahkemeyi kontrol eden Yeşil takımdan bir görevliyi parayla satın almak zorunda kalmıştı. Bunun dışında vicdanı rahattı ve kaçamaklarının hiçbirinin yazılı kanıtı yoktu. Hanımım asla aşk mektupları yazmaz ve saklamazdı; netameli alışverişlerde asla makbuz istemez ve vermezdi. Ama şimdi her zamankinden daha dikkatli dav-

ranması gerektiğini kavradı; gizli düşmanların Theodora'yı vurmak için onu kullanmaya çalıştıkları belliydi.

Bir yortu günü, hanımım onların saldırısının tüm gücünü hissetti. Theodora'nın sabah görüşmesinde bulunduktan sonra, onun arkasında, Aya Sofya Katedrali'ne doğru olağan resmigeçide katılmıştı. (Çok güzel bir bina olan eski kiliseden söz ediyorum; gerçi şimdi aynı yerde bulunan ve bütün dünyanın en mükemmel kutsal yapısı olarak ün salan kiliseyle kıyaslanamaz tabii.) En güzel çiçekli ipeklerini giymiş, Şanlı Antonina Hanım unvanıyla hak kazandığı kırmızı ve mor süsleri ve en zarif takılarını takmıştı. Bunların bir kısmı, "ağzı kadar eli de açık olan" Theodora'nın hediyesiydi. Kendi güzel ama gür olmayan kumral saçlarını daha dolgun göstermek için, başında ustaca işlenmiş kumral bir peruk ve ensesinde uçuşan bukleleri vardı. Hanımım bu resmigeçitlerden pek hoşlanırdı, tabii yağmurlu havalar hariç; adandıkları azizlerin isim günlerinde ziyaret edilen uzak kiliselere gitmeyi bile severdi. Çünkü öyle zamanlarda Kent Yolları Amiri sokakları ve kaldırımları süpürtür ve bütün halk bayramlık giysileri içinde, yüzleri, elleri ve ayakları tertemiz, imparator ve imparatoriçe geçerken huşu ile yere kapanırlardı; pencerelere işlemeli kumaşlar asılır ve her yerde mersin, sarmaşık, biberiye, şimşir ve kır çiçeklerinden, imparatorluğun adını azizinkiyle ustalıkla birleştiren harfler biçiminde süsler bulunurdu. Resmigeçitte keşişler neşeli ilahiler söyler ve kentin her yanında, müminleri duaya çağıran davul sesleri duyulurdu. Her kilisenin kendine özgü farklı bir davul temposu vardı.

Bu seferki ziyaret için Aya Sofya'ya vardıklarında, hanımım her zamanki keyifli ruh hali içindeydi. Girişte, Komünyon'a katılmaları ve daha fazla yaklaşımları yasak olan tövbe-kârlar kuyruğunun arasından geçip merdivenlerden çıktı ve kadınlar için ayrılmış balkonun ön sırasına, Chrysomallo Hanım'ın yanına oturdu. Oymalı balkon parmaklığının üs-

tünden eğilip aşağıdaki erkek arkadaşlarıyla işaretleşmeye başladı; çünkü bu şekilde, el ve mendil yardımıyla, birçok özel bilgi alışverişi yapılabilir. Aya Sofya’da, rağbet gören çoğu kilisede olduğu gibi, ayinin kutsal niteliği fazla ciddiye alınmaz; balkonda başlıca ilgi konusu giysiler ve dedikodudur, aşağıdan yükselen siyasi veya dini tartışmaların uğultusu da kaçınılmaz olarak Kutsal Kitap’ın sözlerini bastırır. Gelgelelim, hadımlar korosu genellikle biraz saygıyla dinlenir ve hemen hemen herkes Günah Çıkarma ve diğer dua ezgilerine katılır; eğer vaiz canlı ve güçlü konuşuyorsa alkışlar, kahkahalar ve ıslıklarla onaylanır. Komünyon en sondadır, sonra ahali kutsanır ve tekrar dışarı çıkarız. “Böyle uygar ve sosyal Hıristiyan geleneklerine karşı çıkmak aptallık olur,” derdi hanımım, “bunlar tiyatro gösterilerinin sadece daha gösterişsiz bir türü.”

O günkü vaiz, bizim daha önce dinlemediğimiz ama İustinianos’un pek beğendiği söylenen bir piskopostu. İtalya piskoposluğuyla bağlantılıydı ve havalı, yakışıklı bir adamdı. Vaazını, Havari Pavlus’un Korintlilere ilk mektubu –erkeklerin saçlarını kısa kesip başı açık dua etmelerini; ama kadınların saçlarını kesmeyip dua ederken başlarını örtmelerini söyleyen metin– üzerine kurmuştu. Şu ayeti özellikle vurguladı: “Kadın başını açarsa, saçını kestirsin.”* Yani bir kadın kilisede ayine başörtüsüz katılırsa, saçı kökünden kazınarak cezalandırılmalı demekti bu. Eğlenceli bir vaaz bekleyen kadın erkek tüm dinleyicilerin yüzlerinde sıkıntılı bir ifade belirdi. Çünkü birçok kadının başörtüsü saçlarına serpilmiş birkaç mücevherden ibaretti ve birçok erkek de, o sıralar popüler olan Hun modasına uyarak, saçlarının önünü şakaklara kadar kısa kesmiş ve arkasını omuzlara kadar uzun bırakmışlardı. Ya bu piskopos, imparator ve imparatoriçeyi kuralı bozanlara karşı sert önlemler almaya ikna ederse ne olurdu? Oysa piskoposun suçlamaya niyet ettiği

* 1. Korintliler 11:6. (e.n.)

onlar değildi; çünkü vaaz, çok mantıksız biçimde, peruk takan kadınları hedefliyordu. Sanki peruk en etkili başörtüsü değilmiş gibi!

Piskopos yumuşak, ahenkli bir sesle, kadınların saç konusunda genel düşüncelerle başladı. Kendisinin cahil, dar kafalı, manastırda yetişmiş bir vaiz değil, yüksek eğitim almış biri olduğunu iyice belli etmek için, putperest ozanlardan iki dilde alıntılar yaptı. Ovidius'un şöyle, Meleager'in böyle diyerek güzel saçları övdüğünü söyledi. Bu övgülerin Kutsal Kitap'a ters düşmediğini vurguladı: Çünkü Havari Pavlus da bu vaazın esin kaynağı olan metinde, "Kadının uzun saçlı olması onu yüceltir," demişti. Ve uzun saçı överken, havari belli ki saçın gürlüğü ve parlaklığını kastetmişti; çünkü gür ve parlak olmayan saç yeterince uzamaz. "Ama," dedi kelimeyi şiddetle vurgulayarak, "ama, herhangi bir dini törende ve çok mahrem durumlar hariç her yerde bu uzun, gür, parlak, güzel saçlar, *meleklerle saygı gereği* nezih biçimde örtülmelidir."

Çünkü Hristiyan meleklerin hepsi hadımdır, diye anlatmayı sürdürdü, sanki onlarla uzun ve netameli bir tanışıklığı varmış gibi; cennetten aşağı bakan melekler, o dikey açıdan, insanların ancak kafalarını ve omuzlarını görürler. "Hadımlarla herhangi bir deneyimi olan her dürüst kişi," koroya ve devlet hizmetindeki hadımlara, bir de önemli saraylıların yanında çalışan benim gibilere ayrılmış uzun koridora sinsi bir bakış atarak devam etti, "olağan erkek üreme organlarının eksikliğinin, sanılanın aksine, yüreği şehvet duygularından arındırmayacağı yolundaki iddiamı destekleyecektir. Kesinlikle doğrudur bu! Bir kadının ellerine, gözlerine, ayaklarına, saçlarına –ah, özellikle de saçlarına– zaaf duyduğunu itiraf etmeyen bir hadıma ender rastladım. Tanıdığım birçok varlıklı ve eğitilmiş hadımın boş zamanını, hiç utanıp arlanmadan, evin kadınlarından birinin saçlarını saatlerce tarayarak geçirdiğini bilirim! Gülebilirsiniz hemşirelerim, ama doğru

söylediğimi biliyorsunuz; ve iğdiş edilenlerin nafile şehvetine aracı olmakla büyük günah işliyorsunuz. Melekler de ayartılmaya hadımlar kadar yatkındır: Şeytanın kendisi, cennetten kovulan bir melek değil mi? Belki de dünyadaki bir kadının saçlarına duyduğu zaaf yüzünden çarpılmıştır bu cezaya. Dolayısıyla, dini görevleri sürekli şükran sunmak olan bu kutlu ama güzelliğe düşkün melekleri yoldan çıkarmamak için, güzel saçları olan bütün Hristiyan kadınların ilk görevi başlarını sıkıca örtmektir. Kadınların bu şanlı taçlarını uygunsuz zamanlarda sergileyerek dindar insanları ibadetlerinden uzaklaştırmaları, melekleri dünyaya indirip iblislerin safına katmayı istemeseler bile yeterince büyük bir günah değil mi? Mevcut iblislerin sayısı zaten yeterli değil mi?”

Pagan ozanlar bile –Martial, Propertius ve Juvenal’dan alıntı yaptı– kendi saçı olmayan saçları takan kadınları iğrenç bulduklarını yazmıştır. Dolayısıyla, peruklar sadece kilisenin yasalarına karşı değil, estetik ve ince zevkin dünyevi ölçütlerine de karşıdır. “Kutsal Papamızın Ortodoks görüşüne göre, durum çok açıktır ve şöyle özetlenebilir: Erkek perukları genellikle kelliği saklamak içindir, takke niteliği taşıdıkları için örtünme sayılır ve bu yüzden yasaktır. Ne var ki, kadın perukları başlarında zaten var olan saçların (kel kadın enderdir) etkisini artırmak amacıyla eklendiği için örtünme sayılmaz ve bu yüzden yasaktır. Her konsey toplantısında kilise haklı eleştirilerini her iki cinsin de peruklarına yöneltmiştir; hem o korkak erkek peruklarına, hem de o iffetsiz kadın peruklarına. Tertullianus demiştir ki... Tertullianus ne dememiştir ki, o dikilmiş ve bükülmüş gudubet peruklara karşı? Ayrıca, kişinin kimliğini gizlemesi, Tanrı’nın gözünde saflığını yitirmek olur, demiştir. Bütün peruklar, boyalar, pudralar, maskeler, sahte göğüsler kimliği gizlemektir ve şeytanın icadıdır.

Dahası, günahkâr hemşirelerim,” diye devam etti Piskopos, o gün Aya Sofya’da Theodora’nınkinden sonra en

şatafatlı “gudubet” perukları takan Chrysomallo’yu ve hanımını terbiyesizce işaret ederek, “Tertullianus hem akliselinize hem de dini duygularınıza güçlü bir çağrıda bulunuyor. Şöyle yazar: ‘Eğer Tanrı’nın nefret ettiği o sahte saçları çıkarıp atamıyorsanız, dünyevi akla sahip kadınlar olarak sizlere, satın alınmış o şehvet uyarıcı buklelerin iğrenç bir kaynaktan gelmiş olabileceğini hatırlatabilir miyim? Belki vebadan ölmüş bir kadının cesedinden kesilmişlerdir ve veba tohumu hâlâ canlıdır içlerinde; yahut daha beteri, Tanrı’nın sonsuza dek lanetlediği bir günahkârın başını süslemiş olup içlerinde Tanrı’nın o ağır lanetini taşırlar.’

Bilge Aziz Ambrosius ne der peruklar hakkında? ‘Bana o kıvrır kıvrır peruklardan söz etmeyin: Onlar erdem rehberi değil, şehvet simsarıdır.’ Doğrucu Aziz Kiprianos ne der? ‘Sözümün kulak verin, ey kadınlar. Zina ağır bir günahdır, ama peruk takan daha da ağır bir günah işlemektedir.’ Ya ünlü Aziz Hieronymus ne der? Bir hikâyeye anlatır ki doğruluğu üzerine adını ortaya koyar; evet, eğer bu hikâyeye uydurma ise, Hieronymus’un yüce adı, bir sapkın veya sahtekârınki gibi tabletlerden silinmelidir! Tanıdığı, Praetexta adında saygın ama bir putperestle evli olma talihsizliğine uğramış bir kadını anlatır. Şimdi, bir kadının her konuda kocasına itaat etmesi gerektiği malum ve tam da elimizdeki Korintliler metninde açıkça belirtildiği gibi, ‘Her erkeğin başı Mesih, ama her kadının başı erkektir.’* Ama cümlelerin ilk kısmında zımnî bir koşul vardır; yani, eğer koca Hristiyan değilse, manevî işlerde o değil, Mesih kadının başı olur. Dul kadınların da başı Mesih’tir; tabii onlar Oğul’a saygısızlık edip tekrar evlenmezlerse.

İşte böylece, adı Hymetius olan koca, bir gün Praetexta’ya şöyle demiş: ‘Evimizde sevgiyle büyüttüğümüz yetim yeğenim Eustochia çirkin bir kız değil. Kolayca zengin bir koca bulup bizi drahoma masrafından kurtarabilir; ama yü-

* 1. Korintliler 11:3. (e.n.)

zünün tek kusuru, seyrek ve bakımsız saçları. Karıcığım, etrafa belli etmeden berbere gidip ona güzel, kıvrıkcık bir peruk ısmarlarsan, doğanın bu hatasını onarabiliriz.’ Praetexta, beş altın harcaııp bin altınlık masraftan kurtulmayı umarak kocasının dediğini yaptı; ama bu arada, Tanrı’ya karşı görevini ve meleklerle karşı saygısını tamamen unuttu. O gece kocasının yanında yatariken, Eustochia’nın görünüşündeki çarpıcı değişimi keyifle düşünüyordu. Birden o günahkâr yatağın yanına uzun boylu bir melek indi ve gazap dolu bir sesle, ‘Praetexta,’ diye gürledi, ‘sen çarmıha gerilen efendine değil, bir imansız olan kocana itaat ettin. Bir bakirenin saçlarını gereksiz buklerle donatıp onu fahişeye benzettin. Onun için şimdi ellerini kurutacağım ve onlara, çektikleri acıyla, suçunun büyüklüğünü bilmelerini emredeceğim. Sadece beş ay daha yaşayacak ve sonra cehenneme gideceksin. Eustochia’nın başına tekrar dokunmaya cüret edersen, kocan ve çocukların senden önce ölecek.’ Ey benim günahkâr hemşirelerim, ne korkunç bir suçtu bu ve ne kadar hak etti bu bedensel cezanın ıstırabını!”

Hanımım Antonina’nın bu hikâyeyle dalga geçmesi doğaldı tabii. Şu Aziz Hieronymus’un adının tabletlerde yazılı kalması onu pek ilgilendirmiyordu; hatta bu kadar pespaye bir hikâyeye yüzünden adı silinse isabet olur, diye düşünüyordu. Eğer Praetexta’nın elleri gerçekten kurumuşsa, yeğeninin başına nasıl dokunabilirdi? Bunu Chrysomallo Hanım’a söyleyince, o da kıkırdamaya ve aşağıda oturan kocasına işaret ederek ellerini sanki kurumuş gibi sağa sola sallamaya başladı. Bu hoppalık piskoposu öfkelenirdi. Kentte bir yabancı olmasına rağmen, hanımına ve Chrysomallo Hanım’a, isimlerini de vererek sövüp saymaya başladı. Böylece onlara karşı aldığı tavrın saraydaki bir düşman tarafından kışkırtıldığını açık seçik anladık. Onları Komünyon’dan men etmekle tehdit etti; hanımımın yüzünü boyayan, ahlaksız bir dul olduğunu, yas giysileri içinde günahlarına ağla-

yıp saygın dullar gibi yoksullara yardım edeceğine, Babil'in Büyük Fahişesi gibi şen şakrak yaşadığını ve ona iş veren dindar ve güzeller güzeli imparatoriçenin ve bütün Konstantinopolis'in onurunu lekelediğini söyledi; eğer onun iğrenç peruğundan sarkan kızıl buklelerden bir salgın hastalık yayılırsa, kentteki iman sahipleri bunu kime borçlu olduklarını bileceklerdi.

Bu terbiyesizlik, İustinianos'un yanında oturan Theodora'ya fazla geldi. Kalktı, İustinianos'un önünde saygıyla eğilip özür dileyerek, Komünyon'u ve kutsamayı beklemeden, ardında uşaklarıyla dışarı yürüdü. Adabımuâşeret gereği, balkondaki hanımlar da ona eşlik etmek için kalkmak zorundaydılar. Piskopos şimdi, hanımımın ve Chrysomallo Hanım'ın kafalarının devede kuşu yumurtasına benzeyene kadar, cascavlak tıraş edilmesini istiyordu. Theodora onu dolaylı yoldan yanıtladı; çünkü doğrudan yanıtlaması, suskun kalan İustinianos'a hakaret olurdu. Yürürken, karşı sıradaki Kapadokyalı İoannis'e seslenmek için bir an durdu: "Hita-beti güçlü matruş arkadaşına söyle lütfen; usturanın tarağı lanetlemesi yakışık almaz, akıllıca da olmaz."

Hanımlar balkondan apar topar aşağı indiler ve kilisede vaazın sonunu dinlemek için sadece erkekler ile hadımlar kaldı. Ama öfkeli ve heyecanlı konuşmalarımızın uğultusu yüzünden, piskopos konuyu kesmeyi uygun buldu ve eğer ihtişamı –Hıristiyan olsun, putperest olsun– ozanların ustalığına sığmayan, iffetli, lütufkâr ve latif imparatoriçeyi açık-sözlülüğüyle gücendirmişse, imparator hazretlerinin onu bağışlamasını rica etti. Piskopos gerçekten zor durumdaydı; biri ona Chrysomallo'nun ve hanımımın sarayda gözden düştüklerini bildirmemiş olsa, asla böyle bir vaaza cüret edemezdi. Ustura ve tarak meselesine gelince: Theodora'nın işaret ettiği nokta, tıraş olmakla piskoposun kendisinin kilise yasasını çiğnediğiydi. Papazların yüzüne ancak makas değebilirdi. Saçlarına da bir din adamına yakışmayan koku-

lu pomat sürmüştü; kısacası tipik bir Ravenna züppesiydi. Gün sona ermeden, ufak bir tüccar teknesine bindirilmiş ve İtalya'ya doğru yola koyulmuştu. Theodora, kendisinin Oğul'un tek tabiatına ilişkin inancına sadık olduğu kadar eski dostları da Taht'a sadık kaldıkları sürece, onlara arka çıkacağını İustinianos'a açık seçik belirtmişti.

Bu olaylar Konstantinopolis'te büyük bir etki yarattı ve hanımımın adı pazaryerinde birçoğu doğru olmayan ama pek zararlı da olmayan hikâyelere konu oldu. Şimdi geçmişini iyi biliniyordu ve Theodora'nın onu bir piskoposu alenen paylayacak kadar dost kabul etmesi konumunu çok sağlamlaştırmıştı. Yine de herhangi bir kişisel saldırıya karşı, yürüyüşe veya arabayla gezmeye çıktığında kendisine daima iki kişi eşlik ediyordu ve Theodora'nın elçisi olarak Belisarios'a, Pers sınırına gönderildiğinde bir muhafız birliği ona eşlik etti. Bunun ayrıntıları bir sonraki bölümde anlatılacak.

7. Bölüm

Dara Savaşı

Bu noktada, Belisarios Dara'daki ordunun komutasına atandıktan sonra Persia'da olup bitenleri kısaca anlatmalıyım. Dara'nın on beş mil doğusundaki zapt edilemez Nizip şehri, bir zamanlar Roma'nın bir numaralı sınır kalesiydi. On birinci Sasani hükümdarı Şapur'un giriştiği üç uzun kuşatmaya başarıyla direnmiş; ama İmparator İovianus'un imzaladığı ve Persia'ya beş sınır eyaletini teslim eden yüz karası antlaşma ile Şapur'a verilmişti. Anastasios, Nizip'in yerini almak üzere Roma topraklarında kalan Dara'yı tahkim etmişti; ne ki, beklenmedik bir saldırıya karşı orada bir karakol gerekliydi. Dolayısıyla İustinianos, Belisarios'un talebi üzerine oradan üç mil ve sınırdan birkaç yüz metre uzaklıktaki Mygdon'da bir kale inşa etmesine izin verdi.

Belisarios tahkimat sanatını araştırmıştı. Kale için en sağlam yeri seçti ve büyük bir hızla yapımına girişti. Niyeti, Persler işe müdahale edemedi, oraya bir garnizon yerleştirmekti. Çok sayıda taş işçisi bellerinde kılıç, Nehemya önderliğindeki Yahudilerin komşu Samiriyelilerin kıskanç bakışları altında Kudüs'ün surlarını yeniden inşa ettiği gibi son hızla işe koyuldu. İş başlamadan önce, Belisarios Dara'da bol miktarda kereste, yontulmuş taş ve kireç hazırlamıştı ve

iki dönüm araziyi çevreleyen surlar çok geçmeden iki adam boyuna erişti ve daha da yükselmekteydi.

Perslerin Nizip'teki komutanı hemen Belisarios'a bir protesto mektubu yazdı ve bir kopyasını, sınır tahkimatlarına ilişkin antlaşma maddelerinin çiğnendiğini de belirten bir açıklamayla birlikte doğudaki Roma Orduları Komutanı'na gönderdi. Eğer inşaat faaliyetleri hemen durdurulmazsa, zor kullanmaya mecbur kalacaktı.

Bu protesto hemen İustinianos'a iletildi; ama onun yanıtı, protestoya aldırış edilmemesi ve Belisarios'un kuvvetlerinin acilen takviyesi oldu. Gönderilen takviye, Lübnan'daki güçlerin eş komutanları Coutzes ve Boutzes adlı iki Trakyalı soylu kardeşin yönetimindeki karma bir süvari ve piyade tümeniydi. Çok büyük bir talihsizlik eseri, Mygdon Kalesi'nin önünde Perslerle yapılan çatışma, Belisarios'un berbat bir sıtma nöbetiyle yataktan bile kalkamadığı güne rastladı. Bu savaşta her iki taraftan katılan asker sayısı sekiz binden fazla değildi; çatışma sırasında Boutzes, süvarilerin yarısıyla birlikte, ufak bir düşman birliğini kovalamaya başlayınca ana güçlerin piyadelerden oluşan yan cephesi açık kaldı. Persler öbür yandan Coutzes'in süvarilerini sert bir saldırıyla dağıttı ve Coutzes'in kendisi dahil, çok sayıda tutsak aldı. Piyadeler, Ermeni Hovhannes'in komutasındaki özel süvari birliğinin korumasında, kendilerini kaleye attılar. Hava kararırken, sapasağlam askerleri ve gururla sergilediği ganimetiyle dönen Boutzes, kardeşinin tutsak edildiğini öğrenince çok öfkelenildi. Kalenin uğursuz bir yer olduğu gerekçesiyle boşaltılmasını emretti; böylece bütün Roma güçleri, piyadeler ve süvariler, hasta Belisarios'u bir sedyede taşıyarak Dara'ya çekildi. İki gün sonra, nöbetin şiddetini atlatmış ama hâlâ atında zor oturacak kadar zayıf olan Belisarios, kaleyi işgal eden ve yıkmaya başlayan Perslere bir karşı saldırı düzenledi; ama Boutzes, kuşatma malzemelerini getirecek süvarileri kendisini izlemeye ikna

edemedi ve Mygdon Kalesi bir kez daha, garnizon eksikliği yüzünden terk edildi. Persler kaleyi tümüyle yıktılar ve kazandıkları bu zaferle Nizip'e çekildiler.

İustinianos, kendisine gönderilen raporları okuyunca, Doğu Roma Orduları Komutanı'nın, Belisarios'a yetersiz ve kötü yönetilen takviye güçleri göndermekle yanlış yaptığına ve adını lekelemeyen tek askerin Belisarios olduğuna karar verdi. Bu nedenle, komutanı görevden alıp yerine, o sırada sadece yirmi sekiz yaşında olan Belisarios'u atadı. İustinianos, aynı zamanda önemli yardımcılarından biri olan Genel Hizmetler Amiri'ni sınıra gönderdi; görevleri, bütün Doğu İmparatorluğu'ndaki karakolların, iletişimin, askeri teçhizat depolarının denetimini ve yabancı elçiliklerle ilişkileri kapsıyordu. Bu amirin görevi, Perslerle yeniden barış görüşmelerini başlatmak, ama işi olabildiğince uzatarak Belisarios'a, Dara'yı ve genel olarak sınırı savunmaya hazır hale getirecek zamanı sağlamaktı. Belisarios bu ateşkesten yararlanarak sınırı teftiş turuna çıktı, tahkimatları güçlendirdi, askerlere talim yaptırdı ve askeri teçhizat depoladı. Çatışmaların tekrar başlamayacağı ve yetmiş beş yaşındaki Kubat'ın sakın bir yaşlılık dönemini, ciddi bir savaşın sıkıntılarına yeğleyeceği umuluyordu. Ama öyle olmadı.

Belisarios yirmi beş bin kişilik bir ordu toplamayı (ama bunların ancak üç bininin saldırıda veya savunmada gereken yiğitliği göstereceğine güvenebilirdi) başardı ve çok geçmeden, Perslerin başkomutanı Firuz'un iyi eğitilmiş kırk bin kişilik bir orduyla harekete geçtiğini duydu. Sonra Pers bir ulak Belisarios'a şu küstah mesajı getirdi: "Altın Sorguçlu Firuz yarın geceyi Dara kentinde geçirecek. Banyosu hazır olsun."

Belisarios bunu, etkileyici kişiliğine yakışan hoş bir nükteyle yanıtladı: "Çelik Miğferli Belisarios, Perslerin başkomutanına, terleme odasının ve soğuk duşun kesinlikle hazır olacağını bildirir."

Firuz'un mesajından en fazla alınan, tuhaftır ki Belisarios değil bir tellak oldu; Belisarios'un okul çantasını taşıyan kölesi Andreas'tı bu. Birkaç yıl önce, Konstantinopolis'te azat edilmişti; Üniversite civarında bir güreş okulunda eğitmenlik yaparken, Belisarios'a katılmak üzere Dara'ya gelmişti.

Belisarios'un şimdiki taktik sorunu, son dakikada çok sayıda aç konuğu doyurmak zorunda kalan yoksul bir köy hancısının bildiğimiz sorunuydu: yani az ile durumu nasıl idare edeceği... Hancı gibi o da elindeki az sayıda malzemenin pek matah olmadığını biliyordu ve yine hancı gibi şık bir sofraya kurup tatlı bir gülümsemeyle, önce en iyi yemekleri ve şarabı çıkaracak, kalitesiz yiyecekleri ve kötü şarabı yedekte tutacaktı. Kalitesiz yemek ve kötü şarap, yarısı orduya yeni katılmış acemi piyadelerdi. Belisarios, yeterli zaman olmadığı için bu acemi erleri tek bir konuda eğitmeye karar verdi: Onları okçu yapacaktı. Onlara uzun, sert yaylar verdi ve ücretlerini artan ustalıklarına göre ayarladı; yine de ancak "rasgele atış" diye niteliyordu yaptıkları işi. Her adamın sağdaki kırk okun tümünü, en az kırk metre öteye atmasını ve okların on dereceyi aşmayan bir açı içinde kalmasını söylemişti. Toplu haldeki düşmana karşı yeterli olacaktı bu. Çok sayıda ok yaptırmıştı; zanaatkârlar hâlâ ok başları dövüyor ve sapları eğleyip tüy takıyordu. Eğitimli piyadeleri de tek bir konuda yetkinleştirdi: dar bir köprüyü süvari veya piyade saldırılarına karşı savunma. Hepsine zincir zırhlar ve çeşitli boylarda mızraklar verdi ve Büyük İskender'in kullandığı falanks yöntemini uygulattı; ön saflardaki mızraklar, kirpi gibi diken diken duruyordu. Yarı eğitimli piyadelere cirit atma talimi yaptırdı.

Yoksul hancı örneğine dönersek, iyi yemek ve şarap da süvarileriydi. Geçici olarak özel süvari birliğini altı gruba ayırdı ve bunları, örnek bir eğitim düzeyi sağlamaları için altı ağır zırhlı süvari bölüğüne gönderdi; onların eğitmen değil sadece nişan alma, mızrakla hamle ve hızlı manevra

alanlarında rakip olduklarını söyledi ama sonuçta eğitimci oldular. Ayrıca yanında, Buhara ve Semerkand'ın ötesinden, Perslerin kadim düşmanı Massaget Hunlarından iki hafif süvari bölüğü ve yazları Kırım'da geçiren Herül Hunlarından, seri okçulukta usta bir yarım bölük vardı. Bu okçular, yakın çatışmalarda mızrak ve pala kullanıyorlardı. Üzerine metal parçaları dikili meşin ceketlerinden başka zırhları yoktu. (Sınırdaki karakol görevi için hafif süvariler şart, diyordu Belisarios; ama bunların yakın bir garnizondan, vurucu güce sahip ağır zırhlı süvariler tarafından desteklenmesi şarttı. Roma sınırının yüzlerce mil ötesinde yaşayan Massaget ve Herül Hunlarından anlaşılacağı gibi, imparatorluğun hafif süvari birlikleri yetersizdi.)

Belisarios, Dara'nın önüne, kale hendeğine bitişik tören alanının ötesine çıktı. Orada bazı yerleri kazıklarla işaretleyerek, on beş metre derinliğinde ve otuz metre genişliğinde ve her yüz adımda dar bir köprü olan birtakım eğri hendeklerin kazılmasını emretti. Kalenin mazgallarından bakıldığında, dört köşe tepesi olan, geniş kenarlı bir şapka resmi gibi görünüyor ve şapkanın tepesi tören alanının en uzak noktasına rastlıyordu. Bu, Perslerin kendi seçtikleri bir savaş olduğuna ve Dara'yı ele geçirip yıkmayı amaçladıklarına göre, Belisarios savunmada kalabilirdi; ayrıca elindeki birliklerle saldırıya kalkışmak büyük bir akılsızlık olurdu.

Belisarios, merkezdeki açık alanın (veya hendek sistemi girintisinin) üç yanına piyadeleri yerleştirdi; mızrakçılardan oluşan falanks köprüleri koruyacak, ciritçiler onları destekleyecek ve okçular aradaki hendek boyunca sıralanacaktı. Hendeğe boydan boya sivri kazıklar çakılmıştı ve süvarilerin atlayamayacağı kadar genişti. Yanlara, hendeklerin arkasına (şapkanın dış kenarı) ağır zırhlı süvarileri yerleştirdi. Hendeklerin üstündeki köprüler, daha hızlı hareket olanağı bakımından burada biraz daha geniş tutulmuştu. Merkez ile yanlar arasında bağlantı kurmak için girintinin her köşesin-

de altı yüz Massaget Hun bekliyordu; eğer düşman piyadelerimize doğru ilerlerse, onları çaprazlama ok yağmuruna tutmaya veya yan cenahlarda zora düşebilecek süvarilerin yardımına gitmeye hazırlardı. Şimdi tekrar birleştirdiği özel süvari birliğini ve Herülleri yedekte tutuyordu.

Hazırladığı düzen buydu. Savaş divanında planı anlattığında herkes onay verdi. Aşırı sıcak bir temmuz olmasına rağmen, askerlerin sağlığı mükemmeldi; Dara'da yılın bu zamanında neredeyse kaçınılmaz olan dizanteri ve diğer sıcak iklim hastalıklarına yakalanan yoktu. Belisarios, bütün içme suyunun ekşi şarap katılarak arındırılması, helalârin ve mut-fakların temiz tutularak sinek barındırmaması yolunda çok sıkı emirler vermişti. Sineklerin Efendisi Baalzevul'un afetlerin baş iblisi olduğunu ve sinek olan her yerde hastalığın baş gösterdiğini söylemişti. Dahası, bütün askeri talimler sabah erken, güneş kuvvetlenmeden yapılıyor ve sonra askerler öğlene kadar uyuyordu. Akşamları, onları güçlü tutmak için gece yürüyüşlerine gönderiyor veya hendek kazdırıyordu. Belisarios adamlarını asla aylak bırakmazdı. Artık hepsi savaşıma hazır hissediyor ve genç komutanlarına sonsuz güven besliyorlardı.

Firuz'un ulağı geldikten sonraki sabah, kale burcunun tepesindeki gözcü, Mygdon yakınındaki Harmodius Köyü'nün yolundan Nizip istikametinde toz bulutları yükseldiğini bildirdi. Çok geçmeden Pers alayları görüldü ve Roma okçularının eriminin dışında, bitişik nizamda toplandılar; piyadeleri, merkezde kocaman oval kalkanlar ardında gizlenmişti ve süvariler her iki yandaydı. Ordunun kırk bin askerden oluştuğu tahmin ediliyordu. Ama Belisarios şöyle dedi: "Savaşta kırk bin askeri kontrol edebilecek general az bulunur. Ordularımız sayıca biraz eşit olsaydı, eminim Firuz'un kafası daha rahat ederdi."

Persler meydan okuyarak ve aşağılayıcı sözlerle Romalıları saldırıya geçirmeye çalıştı; ama bizimkiler yerlerinden

kıpırdamadan suskun durdu. Uzun bir süre hiçbir şey olmadı. Romalılar alıştıkları öğle yemeği için bile çekilmediler; onlara, bulundukları mevkilerde tuzlanmış domuz eti, buğday ekmeği ve şarap dağıtıldı. Firuz, muazzam ordusunu görünce adamlarımızın ödünün patlayacağını ve daha korkak komutanların, yemek saati bahanesiyle güçlerini geri çekeceğini düşünmüştü. Hâlâ ciddi bir çatışma beklemiyordu. “Durun hele,” demişti, “alt tarafı Romalı bunlar. Az sonra akılları başlarına gelir.” Ama hiçbir şey olmadı.

İkinci vakti, onların sağ cenahına komuta eden Pituazes adlı bir Pers’in özel birliği, karşısında bulunan Boutzes’in Trakyalı süvarilerine doğru ilerledi. Boutzes, o gün ordunun geri kalanıyla işbirliği yapacağına ve kişisel maceralara girişmeyeceğine dair Belisarios’a yemin etmişti. Dolayısıyla, önceden kararlaştırıldığı gibi Pituazes’in gri atlar üstündeki adamları ona doğru gelince, hendekten biraz geri çekildi. Amacı, Persleri ilerlemeye teşvik etmek ve köprülerde biriktiklerinde yayılmalarına fırsat vermeden, dönüp onlara saldırmaktı. Gelgelelim, Persler hendeği geçmeyi göze alamadı; Boutzes ve adamları, at üstünden ok atarak yerlerine döndü. Persler geri çekildi. Pers süvarilerinin çok süslü silahları, kalkanları ve özellikle de güzel sadakları vardır; eldiven kullanır (bizim askerler arasında alay konusudur bu) ama miğfer kullanmazlar. Binici kamçıları da vardır ki bizim adamlarımız savaşta gereksiz bulur bunu.

Bu çatışmada yedi Pers düştü ve Boutzes, düşenleri getirmek için hendeğin ötesine bir grup gönderdi. Sonra iki ordu birkaç dakika sessizlik içinde bakıştılar. Rivayete göre, Firuz kurmaylarına Romalıların sıkı durduğunu ve Nizip garnizonundan on bin asker daha isteyeceğini söylemiş; onların gelişi düşmanın inadını kırar, demiş. Sonra, adını bilmediğim, ama kıyafetinden ve silahlarından soylu olduğu anlaşılan genç bir Pers, çok güzel bir doru at üzerinde Romalıların merkezine doğru dörtnala geldi. Birkaç kelime Yunanca bili-

yordu ve atını aniden dizginleyerek, onunla teke tek dövüşü göze alacak bir Romalıyı paramparça edeceğini haykırdı.

Meydan okumasını kabul eden çıkmadı; çünkü ne olursa olsun safların bozulmaması emredilmişti. Genç adam alayla gülerek ve mızrağını sallayarak bağırmayı sürdürdü. Birdenbire Romalıların sol cenahındaki hendekten bir mırıltı geldi. Atının boynuna kapanmış bir süvari, Massaget Hunlarının yanındaki köprüden geçerek dosdoğru Pers gence saldırdı. Genç, saldırıyı görmekte gecikmişti. Atını aniden ileri kamçılararak kaçınmaya çalıştı, ama mızrak göğsünün sağ yanına saplandı ve onu attan düşürdü. Yerde sersemlemiş yatarken, Romalılar hemen atlarından inip kurbanlık hayvanmış gibi boğazını kestiler. Roma ordusundan ve Dara'nın surlarına doluşmuş şehir halkından güçlü bir nara yükseldi. İlk bu kahramanın, kardeşi Coutzes'in esir edilmesinin öcünü alan Boutzes olduğu sanıldı. Ama muzaffer süvari, Pers gencin atı ve eyere atılmış cesediyle birlikte, hiç acele etmeden köprüden dönerken kim olduğu görüldü: Yürekli tellak Andreas!

Olan şuydu: Görevleri hafif ve karakteri enerjik olan Andreas, bir süredir Belisarios'un haberi olmadan, sabahları şimdilerde Belisarios'un ahır beyi olan Boutzes'in yönettiği binicilik talimlerine katılıyordu ve aldığı güreş eğitimi onu çetin bir dövüşçü yapmıştı. Belisarios bir yaverini gönderip onu kutladı ve beyaz püsküllü bir çelik başlık, beyaz flamalı mızrak ve altın bir boyun zinciri hediye ederek özel zırhlı süvari birliğine çavuş rütbesiyle katılmasını istedi. Ama Belisarios'un mareşali olan Genel Hizmetler Amiri, Andreas'ın başarısına çok sevinmekle beraber, disiplinin böyle çiğnenmesinden hoşlanmamıştı. Bölük komutanlarının hepsine, başka hiç kimsenin teke tek meydan okumaları kabul etmemesini ve buna uymayanın kamçılanacağını bildiren bir mesaj gönderdi. Belisarios, bu konuda Genel Hizmetler Amiri'ni azarladı; çünkü bu yerine getirilemeyecek bir tehditti. Meydan okumayı kabul eden adam ya kazanacak (ki

o durumda cezalandırılmasına herkes isyan ederdi) ya da yenilmesi halinde, Persler zaten cesedini Roma kamçılarının eriminin ötesine götüreceklerdi.

Çok geçmeden ikinci bir meydan okuma geldi. Bu Pers, ilk ortaya atılanın nezaket kurallarını gözetmemesinden rahatsız olmuştu. Çünkü Pers ordusunda bu meselelerde sıkı bir protokol vardır: Meydan okuyanın daima savaşta temsil edilen en soylu aileden olması gerekir. Dolayısıyla, ikinci meydan okuyan, çarpışmaya can attığı için değil, aile onurunu kurtarmak için öne çıkmıştı. Genç değil, orta yaşlı biriydi; atını ve silahlarını deneyimli bir kararlılık havasıyla yönetiyordu. Andreas'ın öldürdüğü genç gibi bağırıp çağırmıyor, atını Roma saflarına doğru acelesiz sürerken ara sıra sertçe “deh” diyerek kamçısını şaklatıyordu. Bir noktada dizginleri çekti ve Persçe bir şeyler söyledi; bunun, Belisarios'un kendisine bir davet olduğu düşünüldü. Böyle bir zaferin orduyu yüreklendireceğini düşünen bazı kurmaylar bunu Belisarios'a iletince, Belisarios horgörüyle yanıtladı: “Eğer ölüme susamışsa, beni bu işe alet etmeye çalışacağına neden boynuna bir ip geçirip kendini asmıyor?”

Böylece uzun bir süre bu ikincinin davetini kabul eden çıkmadı. Adam, belki de kendisi zarar görmeden aile onurunu kurtarmış olduğundan rahatlamış, Pers saflarına dönmekteydi ki tekrar bir mırıltı yükseldi: Yine bir süvari, bu kez beyaz püsküllü başlık takan ve beyaz flamalı mızrak taşıyan bir süvari, köprüyü geçerek saldırdı. Pers döndü, mızrağı elinde atını mahmuzladı ve tüm hızıyla rakibini karşıladı. İki mızrak da çarptığı cilalı göğüs zırhından yana kaydı; ama atlar, bu tür çarpışmalarda genellikle olduğu gibi birbirinin yanından geçeceğine, kafa kafaya vurup kış üstü oturdular. Toslaşmanın şiddeti binicileri öne fırlattı, havada çarpıştılar ve birlikte tepetaklak olup yere devrildiler. O an izleyen herkes nefesini tuttu. Romalı daha çabuk toparlandı. Pers dizlerinin üstünde doğrulurken yüzüne bir yumruk attı,

sonra ayağından yakalayıp, iyi bilinen güreş okulu stilinde, bir takla attırdı ve hançerinin tek darbesiyle öbür dünyaya gönderdi. Hendeklerin ardındaki ve surlardaki Romalılardan, öncekini de bastıran bir nara yükseldi ve Roma'nın onurunu korumayı üstlenen süvarinin, Belisarios'un özel birliğinin çavuş üniformasını giymiş Andreas olduğu görüldü. Persler, o günün uğursuzluğuna karar verip kamplarına çekildi; Romalılar ise, zafer marşları söyleyerek Dara surlarının ardına yürüdüler.

Ama Andreas, Belisarios'un özel birliğindeki çavuş rütbesinden istifa etti. O gün, yetmiş bin kişinin gözü önünde büyük bir başarı kazanmış ve sonra aynı şeyi ikinci kez tekrarlayarak bunun bir tesadüf değil, beceri olduğunu kanıtlamıştı. Bu çifte başarı, kamp ateşlerinin çevresinde, şarap dükkânlarında ve yazılı savaş kayıtlarında daima hatırlanacak ve kendisi, ömrünün sonuna dek bu başarıyı asla aşamayacaktı. Bu nedenle, bir kez daha basit bir tellak olarak, havlularına, süngerlerine ve odun ocaklarına döndü ve bir daha zırh içinde görülmedi, tek ve çok zorunlu bir durum dışında ki onu zamanı gelince anlatacağım.

Ertesi sabah erkenden Nizip garnizonu geldi ve Perslerin asker gücü elli bine çıktı, Belisarios'un ordusunun iki katıydı bu. Belisarios haberi duyunca şöyle dedi: "Kırk bin kişilik bir orduyu kontrol edebilecek general az bulunursa, elli bini kontrol edebilecek daha da azdır." Bu koca orduyu idare etmenin zorluğundan Firuz'un tedirgin olacağı yolundaki tahmini haklı görünüyordu. Çünkü şimdi askerler, biri diğerini destekleyen iki eşit saf şeklinde yeniden düzenlenmişlerdi. Şöyle dedi Belisarios: "Talim çavuşu çözümü. Ön safları Dara'yı kamufle etmek için kullanabilir ve ötekilerle benim bağlantı kuvvetlerimi vurabilirdi!" Bu arada Genel Hizmetler Amiri'yle birlikte Firuz'a ortak bir mektup göndererek, umutsuz ve gereksiz bir savaşa girişmek yerine Pers ordusunu Nizip'e geri çekmesini önerdi. Mektubun üslubu

çoğunlukla Belisarios'a aitti; tipik bir cümlesi kayıtlara da geçmiştir: “Biraz sağduyusu olan hiç kimse savaştan hoşlanmaz, savaş gerekli olsa bile; ve savaşı başlatan general, yalnız emrindeki askerlere değil, savaşın kaçınılmaz sonucu olan sıkıntı ve felaketlerden ötürü bütün milletine karşı sorumludur.” Genel Hizmetler Amiri de, İustinianos’un barış görüşmelerini tekrar başlatmak üzere olduğu ve elçisinin bu amaçla Antiokheia’dan yola çıktığı, ama Dara’da bir çatışmanın tüm barışçıl çözüm umutlarını yok edeceği yolunda bir cümle eklemişti.

Firuz, Roma elçilerinin sözde barışçıl yaklaşımlarıyla Persleri sürekli kandırmasından sabrının taşıdığını ve yapılan haksızlıkları gidermenin tek yolunun savaş olduğunu bildirdi. Hiçbir barış antlaşması, özellikle Romalıların yeminiyle bitiyorsa, artık ciddiye alınamazdı.

Belisarios ile Genel Hizmetler Amiri, onurlarını koruyarak söylenebilecek her şeyi söylediklerini ve bu yazışmaların –kendi mektuplarının ve Perslerin yanıtının kopyalarını– ertesi gün imparatorluk sancağına ilştirileceğini; böylece Hıristiyanların Tanrısı’na, Romalıların gereksiz bir savaştan kaçınmak için ellerinden geleni yaptığına tanıklık edeceğini bildirdiler.

Firuz şöyle yanıtladı: “Perslerin sizinkinden çok daha eski ve çok daha güçlü bir tanrısı var ve yarın, o bizi salimen Dara’ya sokacaktır.”

Bunun üzerine Belisarios merkezdeki hendeğin arkasında toplanan askerlerine hitap etti. Sesini yükseltti ve her sözcüğü dikkatle telaffuz ederek, sanki özel bir odada sohbet ediliyormuş gibi, her adamın onu açık seçik duymasını sağladı. Herkesin anlayabilmesi için basit düzeyde bir Latinceyle başladı, sonra da Yunanca konuştu. Roma ordularının cesaret, silah ve beden gücü bakımından Perslerden üstün oldukları halde, son savaşlarda onları yenememelerini disiplin eksikliğine bağladı; ama bu sorunu düzeltmek kolaydı. Eğer

her asker, saldırı ve geri çekilme sırasında subaylarına itaat ederse yenilgi imkânsız olurdu. Sıradan asker savaşta talim yapıyormuş gibi dövüşmeliydi ve talim yaparken itaat etmek, safları bozmaktan veya kişisel güdülerle hareket etmekten daha kolay değil miydi? Savaşın taktik kontrolü, komuta eden generalin, yani kendisinin sorumluluğunda kalmalıydı ve o, bütün subaylarına savaşın şöyle ya da böyle gelişmesi halinde ne yapılacağına dair gereken her talimatı vermişti. Sıradan asker, tüm dikkatini silahlarına ve belirlenmiş yerini korumaya vermeliydi; öyle ki savaşın genel gidişatı hakkında afaki tahminlere vakti kalmamalıydı. Subayların sınanmış zekâsına ve sadakatine tam güven şarttı. Sadece yarısı eğitim görmüş olan düşman piyadelerinden de gülerek bahsetti. “Siz Romalı acemi erler, kısa sürede bir şeyi iyi yapmayı öğrendiniz: sert ve düz ok atabiliyorsunuz. Onların acemi erleri de tek bir savaş sanatını öğrenmiş: Kendilerini kocaman kalkanlarının arkasına saklamayı biliyorlar. Onlar, tiyatrodaki gibi, sadece etki yaratmak için getirilmiş bir köylü kalabalığı ve gün bitmeden komutanlarını zor durumda bırakacaklar. Elllerinde mızraklar var, doğru, ama bu onları mızrakçı yapar mı? Eline kaval verilen herkes yılan oynatıcısı olabilir mi?”

Gözetleme kulesinden Perslerin kuvvetlerini sıralamaya başladıkları bildirildi; bunun üzerine, Belisarios’a yapılan güçlü tezahürattan sonra topluluk dağıldı. Ağır zırhlı süvariler yanlara, hafif süvariler girintinin iki köşesine yerleşti; okçular yine yakındaki hendek boyunca sıralandı, mızrakçılar köprüleri tuttu ve ciritçiler onların arkasına geçti. Sonra Herüllerin çarpık bacaklı lideri Pharas atıyla Belisarios’a yaklaştı ve bu Kırmılı vahşilerin tüccarlardan kapma, neredeyse anlaşılmaz Yunancasıyla şöyle dedi: “Ben Perslere zarar vermem, çok veremem, burada yüksek duvar altında; gönder ben soldaki tepenin arkası. Ben saklanır tepenin arkası. Persler gelince, ben acele gider onların arkası; ben saldırır, vurur, vurur.”

Belisarios Pharas'ın gözlerinin içine baktı; Pharas gözlerini kaçırdı. Besbelli günün getireceklerinden endişeleniyor ve tarafsız bir pozisyonda kalmak istiyordu; son saldırısını savaşı kazanacak gibi görünenden yana yapacaktı. Belisarios, Pharas'ın parmağının hafif bir sıyrıktan ötürü kanadığını fark etti: Diz dize duruyorlardı; hemen parmağı yakaladı, ağzına sokup emdi. Sonra şöyle dedi: “Ben senin kanını içtim Pharas; benim *anda*'msın artık – kan kardeşim. Şimdi git, sevgili Pharas ve dediğini yap. O tepenin arkasına saklan ve Perslere, ne çok erken ne çok geç, tam vaktinde saldır.” Pharas sızlanarak yakındı: “Sen benim kanımı içtin, *anda*, sen de bana kanını ver!” Çünkü bu tek taraflı eylemle, Hun inancına göre Belisarios'un büyüü altına girmişti. Ama Belisarios şöyle yanıtladı: “Saldırıdan sonra istediğin kadar içersin kanımı, *anda*. Şimdi kaybedecek kanım yok.” Böylece Pharas'ın sadakati garantiye alındı.

Persler bütün sabah mevzilerinde kaldı, ta ki surlardan öğlen tayını borusu duyulana kadar. Firuz, yemek dağıtımının başladığını düşündüğü an saldırı emrini verdi. Persler ikinci saatlerinde yemeye alışkın olduklarından, güneş gökyüzünde alçalana kadar acıkmazlar; oysa, öğle yemeği borusunu duyan Romalıların mideleri kazınmaya başlar. Ne var ki, Belisarios bir öğlen saldırısını tahmin etmiş ve askarlere sıkı kahvaltı yapmalarını öğütlemişti; dolayısıyla hiç de kötü dövüşmediler. Pers süvarileri, kanatlardaki Roma süvarilerinin ok erimi alanına ilerleyip oklarını boşalttılar; bir grup yaya okçu da girintiye yönelip Roma piyadelerine ve hendek köşelerindeki hafif süvarilere ok yağdırmaya başladı. Bu yaya okçular, aralarında bir adım mesafe olan paralel sıralar halinde ilerliyordu. Her sıranın başındaki adam bir ok atıp sıranın arkasına geçiyor ve sonra zamanla tekrar öne geliyordu; bu yöntemle kesintisiz bir ok yağmuru sürdürülüyordu. Sayıca bizim okçulardan çok daha fazlaydılar, ama üç ciddi dezavantajları vardı. İlkın, Belisarios'un acemi erle-

rinin kullandığı sert yaylar, onların hafif yaylarından daha uzak erimliydi; ikincisi, rüzgâr batıdan esiyordu ve dolayısıyla onların okları hız kaybediyor, hedefe varamıyordu; son olarak da hem önden hem de yanlardan gelen ok yağmuru altındaydılar ve toplu bir grup olmaları, Romalıların en rasgele atışlarını bile etkili kılıyordu. Arkadan gelen birliklerin baskısıyla istediklerinden çok daha ileri gitmek zorunda kaldılar ve ok erimine daha fazla yaklaşmalarına rağmen, daha ağır kayıplar verdiler. Mızrakçıların aynı anda iki köprüyü ele geçirme yolundaki gevşek çabaları da sonuç vermedi, ciritçiler onları uzaklaştırdı. Ama bir iki saat sonra, her iki taraf da atış silahlarını tüketince, bütün köprülerde mızrak ve kargılarla sert çarpışmalar başladı; hendekleri kalaslarla geçme girişimleri oldu. Belisarios, tehlikeli bir saldırıyı, Massaget Hunlarının sağ bölüğünü hendeğin bu yanına çağırıp atlarından indirerek savuşturdu.

Sonunda Persler, Boutzes'in soldaki Trakyalılarına karşı hafif bir üstünlük elde etti. Köprülerden birini zorlayıp karşıya geçmeyi başardılar. Bunlar, iyi biniciler olan vahşi Bedevi yedekleriydi. Boutzes gayretle direndi, netice hâlâ belirsizdi ki Massaget Hunlarının sağ bölüğü gibi hendeğin ötesinden çağrılan sol bölüğü imdada yetişti. Şehirdeki çocukların her yandan alelacele topladığı ve kırklık desteler halinde ilettiği Pers okları ellerindeydi. Bedeviler büyük zayıat vererek köprüden atıldı ve toparlanmaya fırsat bulamadan, Pharas'ın yarım bölük Herül Hunları tepenin ardından üstlerine saldırdı. Pharas'ın adamlarının, sayılarıyla orantılı olarak, düşmana o gün savaş meydanındaki bütün diğer güçlerden daha çok zarar verdiği söyleniyor. Sonra palalarını çekip atıldılar ve Herüller, Boutzes'in Trakyalıları ve Massaget Hunları arasında kalan o cenahtaki Pers süvarileri üç bin kayıp verdi. Sağ kalanlar ana kuvvetlere doğru kaçtı; ama kovalama emri almayan Boutzes, verdiği sözü tutarak hendeğine döndü.

Belisarios hemen Massaget Hunlarını ve Pharas'ın adamlarını çağırttı. Pharas'ı kucakladı ve elinin üstündeki bir ok sıyrığını emmesine izin vererek kan kardeşliği törenini tamamladı. Bu sıkı savaşçılara şimdi öbür yanda acilen ihtiyaç vardı: Firuz az önce “Ölümsüzler” diye bilinen, on bin kişilik ağır zırhlı süvari kıtasını, savunmayı mutlaka kırma emriyle oraya göndermişti. Ölümsüzler iki köprüde baskı kurmayı başardı. Çoğu Ermeni olan oradaki süvarilerimiz gerilerken, talimat gereği çaprazlamasına sağa doğru çekildiler. Böylece, merkezden güçlü bir Roma karşı saldırısına yer açıldı. Şimdi tekrar at binmiş olan ve soldaki muzaffer soydaşlarıyla, Pharas'ın Herülleriyle ve Belisarios'un eşsiz özel süvari birliğiyle birleşen sağ kanat Massaget Hunları, ilkin eşkin, sonra dörtlüye ileri atıldı. Persleri yandan vuran saldırı öyle sertti ki kıtayı farklı boyutta iki parçaya ayırdı.

Bu kanadın Pers komutanı, Kral Kubat'ın kuzenlerinden tek gözlü Baresmanas'tı. Zaferi kazandıkları ve ezilen Roma sağ cenahını kovaladıkları sanısıyla, kurmaylarıyla arkadan keyifle gelirken, birden kör gözünün tarafından vahşi bağırışlar duydu ve Massaget Hunları kısa, güçlü kargılarını ve palalarını sallayarak tepesine bindi. Bu Hunlar, Baresmanas'tan nefret etmekte haklıydılar, çünkü doğudaki otlaklarını ellerinden alan oydu. Öç almak için yüzlerce mil yol kat etmiş ve Roma ordusuna katılmışlardı. Liderleri Sunicas, Baresmanas'tan birkaç adım önde giden baş sancaktarı kargısıyla sancak tutan kolunun altından vurdu; aslan ve güneş işlemeli kırmızı sancak sallandı ve yere düştü. Arkadan yükselen öfke ve korku bağırışı, önden giden Ölümsüzleri durdurdu; yüce sancaklarının yerde olduğunu görünce kurtarmaya koştular. Ama çok geçti. İntikamın zevkiyle kendinden geçen Sunicas, Baresmanas'ı bulmuş ve böğrüne indirdiği kargı darbesiyle öldürmüştü. Arkasındaki Persler bunu görünce dönüp kaçmaya başladılar. Ölümsüzlerin ana kuvvetleri şimdi kuşatılmıştı; Ermeniler de kendilerini to-

parlamış şevkle dövüşüyorlardı. Gün sona ermeden, o soylu Perslerden beş bin kişi öldü.

Çok geçmeden, korumasız kalan Pers ana kuvvetleri dağıldı ve Nizip'e doğru çekilmeye başladılar; Pers piyadeleri, Belisarios'un onlar hakkındaki olumsuz fikrini doğrulayarak, Romalılar peşlerine düşünce kocaman kalkanlarını ve mızraklarını yere atıp kaçtılar. Romalı acemi erler, sadece sınırlı bir okçuluk eğitimi görmelerine rağmen, düşen mızrakları alıp mızrakçılık oynadılar. Pers safları öyle bir kargaşa içindeydi ki bu acemi mızrak atışları bile çekilmelerini bozguna çevirmeye yetti.

Ama Belisarios, kovalamanın bir milden fazla sürmesine izin vermedi; çünkü ilkelerinden biri, yenilmiş düşmanı umutsuzluk noktasına kadar kovalamamaktı. Julius Caesar'ın da kuralıydı bu. Böylece zaferini lekelemeden korudu. Yüzyıldan uzun bir süredir, Romalılar ilk kez bir Pers ordusunu kesin yenilgiye uğratmış ve bunu, düşmanın büyük sayısal üstünlüğüne rağmen başarmışlardı. Baresmanas'ın kanla lekelenmiş yüce sancağı savaş meydanından alındı ve Belisarios onu zaferini ilan eden defne dallarıyla sarıp İustinianos'a yolladı.

Pers ordusu uğradığı şaşkınlık ve utançtan uzun süre kendine gelememi. Yılın geri kalanında bu sınır bölgesinde sadece hafif çatışmalar oldu; çünkü Belisarios Nizip'e bir saldırı riskini, hatta Mygdon Kalesi'nin yeniden inşasını bile göze alamazdı. Firuz'a gelince, Kubat onu korkaklıkla suçladı ve yüksek rütbesinin simgesi olarak başına taktığı altın sorgucu geri aldı.

*

Hunların özelliklerine de değinelim. Birçok milletten oluşurlar; Roma ve Pers İmparatorluklarının kuzeyinde, Karpat Dağları'ndan Çin'e kadar uzanan yabanıl topraklarda ya-

şarlar. Ak Hunlar, Massaget Hunları, Herül Hunları, Bulgar Hunları, Tatarlar ve daha birçok kolları vardır. Hepsinin gelenekleri çoğunlukla aynıdır; sadece Herül Hunları son zamanlarda Hıristiyan inancını kabul etmiştir. Hunlar buğday tenli, rüzgâr ve tozdan kızarmış çökük gözlü, ufak burunlu, tombul yanaklı ve düz siyah saçlıdırlar. Saçlarının önünü kısa, kulak hizasında örgülü ve arkasını uzun bırakırlar. Baldırları etsiz, kolları güçlü ve küçük ayakları içe dönüktür. Kara tenteli arabalardan oluşan uzun kervanlarla, denizdeki gemiciler gibi, çölde dolaşırlar. Atları mola vermeden yirmi mil koşabilir ve bir günde yüz mil kat edebilir. Bazı arabaların üstüne kara keçeyle örtülü kocaman hasır sepetler bağlıdır; bütün ev eşyaları onların içindedir. Diğer arabalarda, tek evleri olan çan şeklinde çadırlar bulunur. Mevsim değiştikçe bir otlaktan ötekine giderler. Bir yıl içinde kat ettikleri yol, Konstantinopolis'ten Babil'e gidiş geliş neredeyse eşittir. Her oymağın ve her oymak içindeki her kabilenin miras yoluyla geçen kendi otlakları vardır. Aralarındaki savaşların çoğu otlakların kullanımıyla ilgili tartışmalardan çıkar. Yazın, ispinozu izleyerek kuzeye yönelirler; kışın tekrar güneye dönerler. Toprağı işlemezler; buğdayı takas veya haraç olarak yerleşik komşularından alırlar. Başlıca içecekleri *kosmos* dedikleri kısırak sütüdür; bunu bazen taze olarak, bazen ayran, bazen de sarhoşluk veren kımız şeklinde içerler. Sade suyu hiç sevmezler. Her eti yerler, ama sadece av etini ve at etini kendileri sağlar; çünkü domuz veya sığır geldikleri steplerin sert rüzgârına dayanamaz. Eti tuzlamadan, güneş ve rüzgârda kurutarak hazırlarlar. Uygar insanlar, at eti yedikleri için onlardan tiksindir.

Hunlar tilki derisi başlıklar ve kışın ısınmak için üst üste iki uzun gocuk giyer: Bunlardan birinin tüylü yanı dışta, ötekinin tüylü yanı içtedir. Kişinin rütbesi giydiği gocuktan belli olur: Sıradan adam köpek veya kurt derisi, ama soylular samur gocuk giyer. Pantolonları keçi derisindendir. Avlanmak

için yumruklarının üstünde akdoğan taşırlar ve bu sayede çok miktarda yabankazı ve başka kuşlar elde ederler. Başlıca sporları at üstünde güreşmektir. Çok kavgacıdırlar; ama iki kişi kapıştığında hiç kimse, adamların kardeşi veya babası bile, onları ayırmaya cesaret edemez. Cinayetin cezası ölümdür (eğer o sırada katil sarhoş değilse); evlilik dışı cinsel ilişki, zina, hırsızlık, kamp ateşinin üstüne su dökmek, hatta daha önemsiz suçlar da ölümle cezalandırılır. Ama bütün bunlar kabilenin ve oymağın dışında yapılırsa ceza gerekmez, o durumda her şeye izin vardır. Kişisel yaşamlarında son derece pistirler; yıkanmazlar ve yüzlerine donyağı sürerler. Gökyüzüne taparlar, büyücülere danışılır; kötü ruhlardan korktukları için, hastalanan kişiyi, uşakları dışında kimse ziyaret etmez. Gök gürültüsü ve şimşekten ödleri kopar ve fırtınada çadırlarına saklanırlar. Onlarda evlilik zorla (ya da zor kullanma numarasıyla) ele geçirmekle gerçekleşir; ve oğula babasının bütün karıları, kendi anası hariç, miras kalır. Silahları, söylediğim gibi hafif yay ve oklar, sert mızraklar ve kavisli palalardır. Savaşta soylular, önü üst üste binen metal parçalarla kaplı deri ceketler giyer; ama ceketin arkası boştur, çünkü sırtlarını korumayı korkaklık sayarlar. Kuşların ötüşünü andıran, garip anlaşılmaz bir dil konuşurlar.

Çoğunlukla aralarında uyum yoktur; kabile kendi kabilesiyle, oymak kendi oymağıyla yaşar. Ama bazen tek bir soylu, birçok kabilenin boyun eğdiği bir prens çıkar ve ona “han” denir. Ortaya bir han çıktığında, iki imparatorluk da ani sınır baskınlarından sakınmalıdır.

Hunlardan bu kadar bahsetmek yeter.

8. Bölüm

Gereksiz Savaş

Hanımım Antonina'nın Dara'ya yolculuğunun nedeni bu zaferdi; İmparatoriçe Theodora, bir kişisel kutlama mektubu ve armağanlarla onu Belisarios'a gönderiyordu. Tabii İmparator İustinianos da bir mektup ve armağanlar göndermişti ama Theodora'nın aynı şeyi yaptığından habersizdi; çünkü Theodora durumu onunla paylaşmamıştı. İki heyet birbirinden bağımsız olarak denize açıldı. İustinianos'un armağanları, ağır altın tel ve incilerle işlenmiş muhteşem bir tören kaftanı; kapağı fildişi oyma bir dua kitabı ve kör aziz Bartimay'ın hakiki dilenme tasıydı. Havarî Markos'a göre, Mesih onun gözlerini açmıştı. Bir süre önce ahlaksızlığı yüzünden kapatılan bir manastırın malları arasında İustinianos'a gelen bu tas, zeytin ağacından oyulmuş ve zaman içinde gümüşü bir renk almıştı. Kutsal emanetlerde genellikle âdet olduğu gibi değerli madenler ve taşlarla bezenmemişti; meydanlarımızda ve kilise avlularında dilencilerin hâlâ kullandığı türden basit bir dilenme tasıydı. Kenarına, bilinmeyen bir zamanda, Yunanca "Yoklukta Sabır" sözcükleri yazılmıştı. İustinianos'un kendi eliyle yazdığı mektupta, Belisarios'un savaşta ustalığı ve imparatorluğun davasına bağlılığı övülüyor ve zındık Persler bir daha sınırimızı çiğ-

nemeye kalkışılırsa, Tanrı'nın lütfuyla şanlı eylemlerini tekrarlamaya teşvik ediliyordu. Ama aynı zamanda, İustinianos, savaşçılar konusunda azami tasarruf önermişti; çünkü şimdiki asker yetersizliği devam ettiği sürece, kutsal emanetin kenarına oyulmuş sabır öğüdü dikkate alınmalıydı.

Bu yolculukta İustinianos'un elçisi Saray Mabeyincisi Narses'ti. İçinde bulunduğu tekne, Lesbos açıklarında hanımımınla benim bulduğum tekneyi geçti ve Narses, centilmence, hanımımın güçlerini birleştirmeyi önerdi. Narses cücemsi ve itici ölçüde çirkin bir tipti; aslen Pers Ermenistanı'ndandı, Konstantinopolis'in en zeki adamı diye tanınıyordu ve elbette hadımdı. Muzip hanımımın, üç hafta sürecek yolculuğun sıkıntısını dağıtmak için, "cinsine ihanet ettiğini" söyleyerek Narses'i kızdırmaya başladı. Bir gece oda hizmetçisi Macedonia'ya şöyle fısıldadığını duydum: "Bir hadımın olağan davranışlarını –lüks düşkünlüğü, duygusallık, ürkeklik, tartışmacı dindarlık– hiç göstermiyor. Parlak kumral saçlarımı taramaya veya ayaklarımı okşamaya en ufak bir eğilimi yok. Hatta güzelliğimden bile etkilenmiş benzemiyor, oysa bir hadımın en belirgin özelliğidir bu." (Söylemeyi unuttum; hanımım sadece lüks berberlerin, el ve ayak bakımcılarının ve diğerlerinin marifetiyle değil, kendi doğal varlığıyla şimdi Konstantinopolis'in en güzel üç kadından biri olarak biliniyordu; ulaşılmaz birincilik, pek tabii imparatoriçeye ayrılmıştı.) Narses sınır savunması, acemi erler ve levazım sorunları hakkında gayet bilgili konuşuyor ve refakatçi muhafızlara hitap ettiğinde, tam bir asker tonlamasıyla, açık ve sert emirler veriyordu. Hanımımın biraz gülümsetiyordu bu. Ama Narses gülümsemesine alındı ve alındığını açıkça söyledi.

Biz hadımlar Doğu Roma uygarlığının önemli bir parçasıyız ve bu dünya içinde çok yararlı bir rol oynarız. Benim kendi geçmişim bir istisnadır; çoğu hadım, küçük yaşta Karadeniz kıyılarından, Kolkhis yakınlarından getirilir ve

çoğunlukla hadımların yönettiği özel bir saray okulunda, devlet hizmetleri konusunda eğitilirler. İmparatorlarımızın ilk olarak Pers Sarayı'ndan öğrendiği bir ilkeye göre hadımlar, hükümdarlık hakkına ve tehlike unsuru olabilecek güçlü aileler kurma yeteneğine sahip olmadıkları için çekinmeden sarayın mahremiyetine kabul ile onurlandırılır ve güçlü soyluların olası bir Taht'a göz dikme girişimine karşı siper olarak kullanılabilirler. Hadımlar genellikle iğdiş edilmemiş meslektaşlarından daha yumuşak başlı, daha sadık, daha çalışkan memurlar olur ve sıradan işlerde aşırı titizlenmeleri –aşırı titizlenmeyi inkâr edemem– güvenli bir zırh oluşturur. Bu yüzden, soylarını sürdürecektir yeterli sayıda erkek evladı olan varlıklı orta sınıf ailelerin küçük oğullardan birini kasten hadım ettirerek ona kazançlı bir memuriyet sağlaması epeydir bilinen bir uygulamadır. İmparatorların –veya oğullarıyla kızlarının– gayrimeşru çocukları da onları yararlı yurttaşlar yapmak ve Taht'a göz dikmelerini önlemek için, muntazaman hadım edilir. Dahası hadımların ruhban sınıfına girmelerinin yasaklandığı (Kybele Ana'nın Attis rahipleri hariç) çoktanrılı zamanların aksine, şimdi kent patriğinin kendisi bile çoğu kez bizlerden biridir.

Dolayısıyla hadım olmak, en azından dünyevi anlamda, bir eksiden çok artıdır. Köle pazarı fiyatlarında da görüleceği gibi, hadım bir ev kölesinin fiyatı, hadım olmayanın üç katıdır ve eğitilmiş aile hekiminin, yahut usta zanaatkârın değerine yakındır. Ama bir hadım ender mutlu olur; çünkü hadım edilmesi çoğu kez ergenlik çağından önce yapıldığından, gizliden gizliye tam bir erkek olmanın müthiş bir şey olduğunu düşünür. Çünkü tam erkekler hadımları küçümser ve o tatlı, sağlıklı sevişme eyleminden yoksun kalmaktansa, kör, sağır veya dilsiz –veya hepsi birden– olmayı tercih edeceklerine yemin ederler. Tabii hadımın da bu tür böbürlenmelere karşı, cinselliğin çılgınlık olduğu ve hiç kimseye fazla şans getirmediği yolunda cevabı hazırdır. Ama itiraf etmeliyim ki bir

kadını yatağa atabilen ve onu kardeşçe kucaklamaktan ve gözlerini öpmekten fazlasını yapabilen adamı gizliden gizliye kıskanması doğaldır.

Hanımım Antonina bir keresinde şöyle demişti: “Bana kalırsa, sevgili Eugenios, eğer kadın olmasaydım hadım olmayı erkek olmaya yeğlerdim. Çünkü erkekler cinsellikte, sefahat ile aşırı sofuluk arasında bir orta yol bulmakta çok zorlanıyor. Kilisenin biz kadınlara öylesine şüpheyle bakmasını ve kürsülerde bize karşı, ayartıcı ve mahvedici gibi ağır sözlerle vaaz edilmesini, ben hep erkeklerin kadınlardaki dengeyi kıskandıklarının dolambaçlı bir itirafı olarak düşündüm. Ve bu denge, hadımın bir ölçüde sahip olduğu ve iğdiş edilmeyen mutlu-mutsuz kimselerin alayları olmasa, neredeyse tümüyle sahip olacağı bir dengedir. Bu bağlamda, Eugenios, Ezop’un kuyruğunu tuzağa kaptıran tilki masalını hatırla: Kuyruksuz tilki öbür tilkileri böyle bir eksikliğin ne kadar elverişli olduğuna ikna etmeye çalışır; ama öbürleri, kendi sakatlığı yüzünden bu görüşü savunduğunu söyleyip onunla alay ederler. Söylendiğine göre, Ezop da senin gibi hadım bir ev hizmetkârıymış. Dolayısıyla bu masalın içerdiği ders, genellikle kabul edildiği gibi bedbaht birinin kendine yoldaş araması değildir; örneğin, katı yeminler ederek özgürlüklerini kaybeden keşişler de eski dostlarını aynı şeyi yapmaya teşvik etmez mi? Hayır, asıl çıkarılacak ders, erkeklerin cinsel güçle mi, yoksa onsuz mu daha mutlu oldukları meselesine mantıklı bir cevap vermenin imkânsızlığıdır. Kendi adıma, kadın olmaktan ve bu tartışmaya bizzat katılmamaktan mutluyum.”

Hanımım Narses’e de yaklaşık bunları söyledi. Narses onun bu takılmalarını ciddiyetle yanıtladı ve cinsel durumundan niçin mutsuz olduğunu açıklayan hayat hikâyesini ona anlattı. On bir yaşındayken, savaşta ele geçirilmişti; o yaşta bile küçük kılıcıyla bir adam öldürmüştü. Ermenistan’ın ünlü bir asker ailesinden geliyordu. Masa başı işler-

den nefret ediyor ve bir gün imparatoru kendisine bir askeri komuta vermeye ikna edeceğini umuyordu. Yaşamı boyunca gayretle strateji ve taktik çalışmıştı ve eğer fırsat verilirse şimdi Belisarios'a götürmekte olduğu muhteşem armağanların –belki daha da büyüklerinin– bir gün şükranla kendisine verileceği kanısındaydı.

Bu dünyada, hemen herkesin yaptığı işten veya meslekten memnun olmadığı malum. Çiftçi imparator olmak ister, imparator lahana ekmek ister; ticaret gemisinin sıırım gibi kaptanı, koca göbekli şarapçıyı kıskanır; durağan yaşamaktan sıkılan şarapçı kaptanın hayatına imrenir. Ama doyum-suzluklarını mahrem olarak paylaşan kişilere gülmek doğru değildir: Hanımım bu inceliği eski misafirhane günlerinde öğrenmişti. Dolayısıyla, Narses'le Kolkhis'ten sıradan bir hadımımış gibi konuşmakla hata ettiğini; şimdi derdini anladığını ve ona hak verdiğini belirtti. Eğer bir gün, devlete büyük hizmetlerine karşılık yüksek bir askeri konuma getirilirse, onu ilk kutlayacak ve başarı dileyecek kişinin kendisi olacağını söyledi. Yolculuğun geri kalan kısmı huzur içinde geçti ve birbirleriyle iyi arkadaş oldular. Bir kavga, bir özür ve bir barışma, arkadaşlık için iyi bir başlangıçtır. Ama Narses'in askeri hayallerini (refakatçi muhafızlardan iki yüzbaşıyla konuşurken askerliğin kuramsal yanı hakkında onlardan daha bilgili olduğunu kanıtlamasına rağmen) hanımımın fazla ciddiye almadığını tahmin edersiniz. Çünkü on bir yaşında küçük kılıcıyla bir adam öldürmüş olsa bile, kırk dokuz yıl geçmişti üstünden; o günden beri saraydan dışarı adım atmamış ve eğitimi tamamlanana kadar, saraylı kadınların yanında, bir dokuma tezgâhında çalışmıştı.

Yolculuğumuzun ilk bölümünü üç sıra kürekli bir harp gemisinde geçirdik. Yeşil tepeleri ve beyaz şehirleri seyrederek gittiğimiz, hoş ama olaysız bir yolculuktu. Sonunda Seleukia'da inip kara yoluyla Antiokheia'ya gelince, depremin tahribatının onca hızla onarıldığını görmek beni çok

sevindirdi; sevgili Antiokheia'mız bir kez daha şık ve civcivli eski haline dönmüştü. Narses ve hanımım, yerel senato ve Mavi Takım görevlileri tarafından ağırlandı; hanımıma büyük saygı gösterdiler ve o da onlara aynı şekilde davrandı. Sonra yüz yirmi mil ötede, dubalar üstündeki köprüsüyle ünlü Zeugma'ya doğru, taş döşeme yoldan hareket ettik. Oradan, Fırat'ın dört kolu tarafından sulanan verimli topraklardan iki yüz mil daha giderek Dara'ya ve sınıra vardık. Posta arabalarındaydık, ama tentelere ve tırıs giden dinç mirdillilere rağmen sıcağa dayanmak zordu. İki gün kaldığımız Edessa'dan, yaklaştığımızı bildirmek için, önden hızlı biniciler gönderdik.

Dara'ya vardığımızda, protokol gereği mektuplar doğrudan Belisarios'a (ve imparatorun bir mektupla onurlandığı Genel Hizmetler Amiri'ne) değil, onun hizmetkârlarına verilmeliydi. Hanımımın canı sıkıldı buna; çünkü Theodora'nın mektubunun içeriğini –yanında yazıldığından– biliyordu. Mektubu okurken Belisarios'un yüzünü görmek için çok şey verirdi. Şöyleydi mektup:

“Tanrının vekili ve Romalıların imparatoru İustinianos'un eşi Theodora Augusta'dan, Doğu'daki muzaffer orduların komutanı Şanlı Beyzade Belisarios'a selam olsun!

Soylu eşim imparatora ve bana, Perslere karşı hak edilmiş başarımızın haberleri ulaştı. Artık geçmişin kahramanları arasında yerinizi aldınız. Bize büyük yararımız dokundu; bu yüzden sizi övüyor ve iyiliğinizi diliyoruz. İmparatorun iki armağanı, dilenme tası ve dua kitabı dindar yapınıza uygundur ve üçüncüsü, kaftan, görevinizden ve zaferlerinizden dönünce sarayımızda göreceğiniz içten kabule bir hazırlıktır. Dolayısıyla bana yakışan –çünkü bir hanımın armağanları, efendisinin verdiklerinin tamamlayıcısı olmalıdır– sadık nedimem eliyle gönderdiğim ve size tamamen farklı bir keyif vereceğini umduğum üç başka armağan olacaktır. Sizin için seçtiğim armağanlardan ilki, aile armanızı taşımaktadır, dahası topraklarımızda var olan

türünün en mükemmelidir; ikincisini, aldığımız ganimetlerden ötürü ihtiyacımız olacağı için gönderiyorum; üçüncüsüye yakutlardan daha değerli bir armağandır ve onu hor görüp redderseniz, bende ciddi bir hoşnutsuzluk uyandıracığınızı bilin. Çünkü Theodora'nın özelliği, gönül borcuna karşılık elindeki en iyiyi vermektir. Sağlıcakla kalın."

Belisarios, majestelerinin temsilcilerine "hoş geldiniz" mesajı gönderdi ve çok geçmeden Narses ile hanımı, yargıçlık görevini yürüttüğü ve her gün halkı ve müttefiklerini kabul ettiği serin, kemerli divan salonuna çağırdı. İmparatorun elçisi olarak ilk Narses girdi. Belisarios, onu dostça karşıladı ve ilkin yüce efendisinin ve hanımının ve önde gelen senatörlerin hatırını sorduktan sonra, kentte ve imparatorlukta olan biteni anlatmasını istedi. Birlikte birer kadeh şarap içerken, Narses savaşın ayrıntılarını inceden inceye araştıran sorular sordu. Belisarios da sıradan bir saray hadımıyla konuşur gibi savsaklamadan, aksine her sözcüğünü tartarak, ayrıntılı yanıtlar verdi. Narses, Belisarios'un niçin merkez hendeği savunmak için Massaget Hunlarını attan indirdiğini sordu. Şöyle yanıt verdi Belisarios: Çünkü saldırı çok şiddetliydi ve zor durumdaki piyade erleri (kimsenin takdir etmediği birçok tatsız göreve koşulduklarından, onlara bazen horgörüyle "hela temizleyiciler" denirdi), atlı yoldaşlarının kaçma fırsatını reddederek atlarını seyislerle biraz geriye gönderip kendi ayakları üstünde yalın kılıç dövüşmeleri kadar yüreklendiren hiçbir şey yoktur.

Sonra imparatorun armağanları sunuldu, hayranlık ve teşekkür sözleri edildi ve ardından Narses eğilip huzurdan ayrıldı.

Bu arada hanımın Antonina salonun öbür ucundaki bekleme odasında oturuyordu. Şimdi Belisarios'un sancaktarı olan Rufinus ona yakın ilgi gösteriyordu. Ama onun kibar sözlerine hanımının yanıtları dağınık ve tutarsızdı; çünkü, belki hayatında ilk kez kendini diken üstünde hisse-

diyordu. Theodora ile sarayda konuştuğunda, mesele basit ve kesin görünmüştü; ama şimdi, divan salonundan gelen çağrı üzerine yerinden kalkarken dizleri titriyordu ve dili kurumuştur.

Salonda yarı yolda durup muhafızlarına Theodora'nın üç armağanından ilkinin getirmelerini işaret etti: Bu, alnında bir beyaz akıtma ve dört beyaz ayağı olan, üç yaşında ateş gibi bir aygırdı. Theodora'nın mektubunda Belisarios'un arması olarak nitelediği işte bu işaretlerdi. Mızraklarını yanlarına dikmiş, salonun duvarları boyunca hazır olda duran zırhlı muhafızlardan ve kürsünün çevresinde sıralanmış süvari subaylarından bir takdir mırıltısı yükseldi. Hanımım, yanında duran Rufinus'un kendi kendine şöyle söylendiğini duydu: "İmparatoriçenin bir tek bu armağanı, imparatorun üç armağanına bedel." Çünkü ozan Vergilius'un *Aeneis*'in beşinci kitabında bahsettiği ünlü Trakya ırkından, gerçekten mükemmel bir hayvandı.

Ayır ahıra götürüldü ve hanımım Antonina ikinci armağanın getirilmesini işaret etti. Hanımım armağanın zamanında yetişmeyeceğinden korkuyordu; Antiokheia'da gemiden iner inmez onu önden göndermiş, Edessa'ya ise ondan bir gün önce varmıştık; ama işte salimen buradaydı: Adriano-polis'teki silah fabrikasından gönderilen beş yüz adet süvari zırh takımı. Theodora, Belisarios'un aldığı ganimet arasında çok sayıda Pers atı olduğunu biliyordu ve ele geçirdiği üç bin tutsaktan en sağlamlarını kendi ordusuna katarak onları zırhlı süvariler yapacağını doğru tahmin etmişti. Eline geçen Pers süvari zırhları hem fazla ince hem de sahada kullanım için fazla çapraşıktı; dolayısıyla, bu beş yüz zırh çok yerinde bir armağandı. Yine hafif bir takdir mırıltısı duyuldu; çünkü bütün çelik miğferlere beyaz sorguç takıldığı görülmüştü. İmparatoriçenin uygun armağan seçme sanatını iyi bildiği açıktı.

Sonra hanımım nihayet konuşabildi: “Üçüncü armağan, Şanlı Belisarios, soylu hanımım majestelerinin emriyle, size özel olarak verilecektir.”

Belisarios’un onu tanımadığından emindi; çünkü yanıtlarken sesi sakın ve doğaldı: “Velinimetimin dileği başım üstüne. Ama siz beyler, lütfen kalkmayın! İmparatoriçenin muhterem nedimesi belki lütfedip şu anda çıktığı bekleme odasında, üçüncü armağanı yüce hanımının isteği doğrultusunda bana özel olarak teslim edebilir.”

Hanımım Antonina eğilip selam verdi ve bekleme odasına çekildi; az sonra Belisarios da odaya girip kapıyı kapadı.

Karşı karşıya, konuşmadan durdular; sonunda hanımım alçak bir sesle şöyle dedi: “Ben Antonina’yım. Hatırlıyor musunuz beni? Dayınız Modestus’un Adrianopolis’te verdiği şöledeki dansçı kızı?”

Ya hiç unutmamıştı ya da anılar birdenbire kafasına üşüştü. Şöyle yanıtladı: “Ben de hâlâ o Belisarios’um.” Ellerini avuçlarına aldı ve üçüncü armağan da kabul edilmiş oldu.

Sonra Belisarios konuştu: “Soylu hanımınıza söyleyin ki sanırım geçmişte hiçbir kula imparatoriçesi tarafından böyle sine makbule geçen armağanlar verilmemiştir ve bunları, ihtiyaç ve arzularımı bu kadar isabetle tahmin etmesine şaşarak, minnetle kabul ediyorum. Ama tatlı Antonina, üç armağanın kesinlikle en değerlisi olan üçüncüden alacağım zevkin, savaş sonlanıp ben geri çağırılana kadar erteleneceğini lütfen ona bildir; çünkü tutmam gereken bir yeminim var.”

“Ne yemini bu, sevgili Belisarios?”

“Subaylarım ve adamlarım Kutsal Kitap üstüne yemin ettiler ve ben de onlara katıldım: Burada, Perslere karşı aktif hizmette kaldığımız sürece hiçbirimiz sakalını kesmeyecek, içkiye el sürmeyecek, evlenmeyecek ve odalık almayacak.”

“Bu yeminden bağışlanmak için patriğe başvuramaz mısın?”

“Bunu yapabilirim ama hâlâ yeminlerini tutmak zorunda olan ötekilerden ötürü yapmam. Hayalini on beş yıldır kalbimde taşıdığım sevgili Antoninam, sabret ve bekle! Kentte döndüğümde dünyadaki en büyük ödülün beni beklediğini bilmek, imparatorun benden istediği muzaffer dönüşü mutlaka hızlandıracaktır.”

Hanımım Antonina, onun onurunu içeren bir meselede ısrarın yararsızlığını bilmekle beraber, yine de düş kırıklığını gizleyemedi. “Ah Belisarios, zaman kazanmak için bahaneler uydurmadığına emin misin?” diye sordu. Ama bunlar boş laftı; çünkü hiçbir adamın yüzünde mutluluk bu kadar açık okunamazdı.

Belisarios ve hanımım divan salonuna döndüler, resmi tavırlarını ve konuşmalarını sürdürdüler. Belisarios Narses’i çağırttı ve onu, hanımımı ve refakatçilerini, o gece kendisi ve maiyetiyle birlikte yemeğe davet etti. Hanımım Belisarios’la özel olarak konuşma olanağını bir daha bulamadı; ikisi de birbirlerine karşı duydukları büyük sevgiyi söz veya bakışla açığa vurmamaya özen gösterdiler. Yemek ciddiyet içinde geçti; çünkü oradakilerin çoğu içki konusunda yeminliydi ve Dara’da lezzetli yiyecekler sağlama olanağı pek yoktu. Ertesi sabah Narses ve hanımım, imparator ve imparatoriçeye yazılmış minnet ve şükran mektuplarıyla geri döndüler. Ama Narses hanımımın sırrını tahmin etmiş ve arabada yan yana oturduklarında kulağına şöyle fısıldamıştı: “Dilerim o da sizin sevginizle, sizin onun sevgisiyle olduğunuz kadar mutlu olur, muhterem hanımefendi!”

Hanımım da bu sözlerin kendisine verdiği hoşnutluğa eşdeğer sözlerle yanıtladı onu: “Ve ben de, değerli mabeyinci, bunca yıl saraydaki göreviniz gereği o sevimsiz kırmızı ipekleri giydikten sonra, omuzunuzda mor general pelerinini taşıdığınız günü görmeyi canı gönülden dilerim.”

Konstantinopolis’e vardığımızda, Belisarios’un daha hızlı bir yoldan gönderdiği iki mektup hanımımı bekliyordu.

Öyle sade ve zarif bir dille yazılmıştı ve öyle sahici bir özlem iletiyorlardı ki bu sevginin imparatorluk tarafından onayından öte ikisine de emredildiğini düşünerek, hanımım hayat boyu uyguladığı bir kuralı bozdu ve kendi âşıkane duygularını kâğıda döktü. Belisarios'un on sekiz ay sonraki dönüşüne kadar aralarında sayfalarca mektup gidip geldi.

Savaşın bir sonraki aşaması, Perslerin Roma Ermenistanı'nı istilasını oldu; ama Theodora'nın kardeşinin kocası ve Belisarios'un eski yoldaşı olan Sittas, bunu başarıyla önledi. Roma adı şimdi eskisinden daha büyük saygı gördüğü için, Pers tarafındaki Ermenilerden çok sayıda kişi kaçarak imparatorun ordularına katıldı. Kubat, iki Ermenistan arasında verimli ama neredeyse ulaşılmaz bir kanyonda bulunan Pharangium şehrindeki altın madeninden sağladığı geliri de kaybetti; çünkü oradaki baş mühendis şehri ve madeni Roma korumasına bırakmayı yeğlemişti. Kubat, yaşlılığın inadıyla, İustinianos'un barış görüşmelerini yeniden başlatmak üzere bir heyet göndermesine rağmen, askerlerini Dara civarından çekmeyi reddetmişti. Her iki taraf da çatışmanın ahlaki sorumluluğunu ötekine yıkmaya çalışıyordu. Kubat Roma elçisine, Perslerin Hazar Kapıları'nı alıp oraya garnizon yerleştirmesinin övülesi bir eylem olduğunu, İmparator Anastasios oranın sahibinin önerdiği sembolik fiyatı ödeme-yi bile kabul etmediği için, bunu kendisi yaparak hem Roma hem de Pers İmparatorluklarını barbarların istilasından koruduğunu söyledi. Garnizonu orada tutmak pahalı bir işti ve İustinianos'un ya masrafın yarısını üstlenmesi ya da tercih ederse, oradaki Perslerin yarısını geri çekecek sayıda Roma askerini oraya göndermesi hakça olur, dedi.

Sonra, kral ile elçi, sınır tahkimatına ilişkin kadim antlaşmanın çiğnenmesini tartıştılar. Kubat, Dara'daki Roma kalesinin, Perslerin Nizip'te güçlü bir ordu bulundurmasını stratejik bakımdan zorunlu kıldığını belirtti; bu da ülkesinin kaynaklarını zora sokuyor ve kabul etmesi beklenen bir

haksızlık daha yaratıyordu. Şimdi İustinianos'a üç seçenek öneriyordu: Hazar Kapıları'nın savunmasına katkı, Dara'daki kalenin yıkılması, savaşın yeniden başlaması. Elçi, kralın isteğinin, barbar tehlikesine karşı ortak savunma adı altında, bir haraç olduğuna hükmetti.

İustinianos böyle bir haracı ödeyip ödememekte kararsızdı. O düşünürken, Kubat'ın müttefiki olan Bedevilerin şeyhi Kubat'ı ziyaret ederek Romalılara sert bir saldırı planı önerdi. Şeyh uzun boylu, zayıf, dinç bir ihtiyardı; sarayının bulunduğu çöldeki Hira şehrinden, Mısır ile Mezopotamya arasındaki Roma topraklarına elli yıldır baskınlar düzenliyordu. Ansızın sahradan birkaç yüz süvariyle çıkagelip yağmıyor, yakıyor, öldürüyor, –bazen sayısı bini bulan– tutsak alıyor ve geldiği gibi aniden ortadan kayboluyordu. Ona karşı çok sayıda cezalandırma seferi yapılmış, ama hiçbir başarı sağlanamamıştı; çünkü çölde savaş sanatını sadece çölde doğanlar bilir. Şeyh, ona karşı harekete geçen iki güçlü Roma alayının yolunu kesmiş ve subaylarını fidye için rehin almıştı.

Yaşlı Şeyh şimdi Kubat'a, her zamanki gibi Fırat ve Dicle'nin çıkış noktaları arasındaki bölgede sefer düzenleyeceklerine, Pers ordusunun hiç denemediği bir yoldan, Fırat'ın daha güneyinden saldırmayı önerdi; çünkü yukarı bölgede, saldırı karşısında Romalıların sığınabileceği birçok surlu şehir vardı. Oysa nehrin batıdan kuzeye döndüğü noktada, Suriye çölünü geçerek saldırırlarsa, Romalıların çorak toprak ve kayaların doğal savunmasına güvenerek inşa ettiği ve zayıf birliklerin koruduğu birkaç kale kolayca düşerdi. Güçlü bir saldırıyla Antiokheia'yı direniş görmeden ele geçirebilirlerdi. Bu görüşünde haklıydı, çünkü Antiokheia bütün doğunun en ciddiyetsiz şehriydi; orada yaşayanların başlıca dört ilgi kaynağı vardı: şarap, seks, hipodrom politikaları ve din tartışmaları. (Ticaret ilgi kaynağı değil, diğer dört heyecanlı ilgi faaliyetini yürütmeye gereken parayı sağlamak için

boyun eğdikleri tatsız bir mecburiyetti.) Yağma için ne mükemmel bir şehir! Ve Roma Mezopotamya'sından yardım gelene kadar, yağmacılar ganimetleriyle rahatça geri dönebilirlerdi.

Kubat bu planla ilgilenmişti ama kaygıları vardı. Eğer geçmişte hiçbir Pers ordusu bu yaklaşımı uygun görmediyse, şimdi uygun olması için koşullar nasıl değişmişti? Geçici açlık ve susuzluğa alışık olmayan bir ordu kupkuru, yeşilliksiz çölde nasıl barınacaktı?

Bedevilerin şeyhi ilk soruyu şöyle yanıtladı: Çünkü yüce kral şimdiye dek deneyimli bir Bedevi'nin görüşüne başvurmamıştı. İkinci soruya gelince, Pers kuvvetleri tümüyle hafif süvarilerden oluşacak –piyadeler ve ağır süvari birlikleri kesin olmayacak– ve seferi, en kurak çölde bile bakmasını bilen için bol otlak bulunan ilkbaharda yapacaklardı; üstelik Bedeviler, seferin son ve en zorlu kısmı için, yeterli gıda ve suyla Roma toprakları içindeki nehrin kaynağında onları bekleyecekti.

Bedevi şeyhi, Kubat'ı ikna etti; gerçi Bedevilerin dönekliliği meşhurdu ama şeyhin bu öneriyi yapmakta kendisinin tek başına altından kalkamayacağı kazançlı bir yağmada Perslerin yardımına başvurmak dışında nasıl bir niyeti olabilirdi? Kubat'ın kollaması gereken, dönüş yolunda ihanete uğrama olasılığıydı; dolayısıyla, şeyhin iki oğlunu ve iki torununu sefer bitene kadar Susa'daki Pers Sarayı'nda rehine olarak bırakmasını şart koştu. Şeyh kabul etti ve böylece, ertesi yılın mart ayında –Dara savaşını izleyen yıl– tüm hazırlıklar tamamlandı. Azareth adında yetenekli bir Pers'in komutasında on beş bin güçlü asker Asur bölgesindeki Ktesiphon'da toplandı.

Babil şehrinin hemen üstünden Fırat'ı geçtiler ve nehrin güney kıyısı boyunca, insansız bölgeden ilerleyerek Romalıların sadece birkaç gümrük memuru bulundurduğu sınır karakolu Circesium'a vardılar. Oradan hızla ilerleyerek,

nehriñ yüz mil kadar güneyde Palmira ve Şam'a kıvrıldığı noktaya vardılar. Şeyh ve kalabalık bir Bedevi ordusu onları orada bekliyordu. Şeyh Azareth'e, yolun dümdüz, çölün karşı tarafındaki surlu Khalkis şehrine götürdüğünü söyledi; Antiokheia ile aralarındaki tek engel buydu ki bu da engel sayılmazdı, çünkü şehir sadece iki yüz kişi tarafından korunuyordu. Azareth Bedevilere, anlaştıkları gıda ve malzemeyi getirmelerine rağmen tam güvenemiyordu. Bu nedenle, çölde yeterince otlak olduğundan ve karşı tarafta pusu kurulmadığından emin olmak için Bedeviler eşliğinde gönderdiği keşif birliğinin dönmesini bekledi.

Ama kendine tanıdığı bu gecikme, Belisarios'un enerjisini ve sınır saldırılarından korunmak için yeni başlattığı duman işaretiyle gözetleme zinciri sistemini hesaba katmamak anlamına geliyordu. Perslerin güney çölünü iki yüz mil geçerek Circesium'a varışlarından bir saat sonra, Belisarios Dara'da onların sayılarını ve kimlerden oluştuklarını öğrenmiş ve kararını vermişti. Dara'da ve diğer sınır şehirlerinde küçük garnizonlar bırakarak, toplayabildiği bütün eğitimli birliklerin başına geçip hızla Antiokheia'yı kurtarmaya yöneldi. Bu kısa sürede ancak sekiz bin adam bulabilmişti, ama yolda sekiz bin takviye daha buldu. Güneyden Carrhae* yoluyla giderek (Carrhae, Julius Caesar'ın yoldaşı Crassus'un Persler tarafından bozguna uğratıldığı yerdir) kendi süvari birlikleriyle, üç yüz mil ötedeki Khalkis'e yedi günde, kaleyi savunma için hazırlamaya yetecek sürede varmayı başardı. Ama başa baş bir yarıştı bu, çünkü Azareth de şimdi çölü geçmiş ve Khalkis'e sadece yarım günlük yoldaydı. Bulunduğu yer, Aziz Hieronymus ile çılgın dervişlerinin bir zamanlar kayaların arasında kızgın akrepler gibi yaşadığı noktaydı; Tanrı'ya tapınmışlardı gerçi, ama Tanrı'nın yarattığı bütün hoş ve güzel şeyleri nankörce reddetmişlerdi. Aynı sabah, Kuzey Suriye çölünde hayvanlarını otlatmakta olan beş bin

* Bugünkü Harran. (ç.n.)

Arap süvarisi Belisarios'a katıldı. Bunlar, İustinianos'un Suriye'ye Bedevi akınlarını önlemeleri için her yıl haraç ödediği Maverai Ürdün'ün Busra şehrindeki Sultan Harid ibn Gabela'nın adamlarıydı. Ne ki, bu Araplar güvenilir askerler değildi ve Sultan Harid'in de Bedevilerle anlaştığı yolunda bir şüphe vardı; çünkü her Bedevi saldırısında adamları iki üç gün gecikmeyle yetişiyordu. Yine de Belisarios onların yanında olmasından memnundu; çünkü hâlâ yolda olan piyadelerinin yokluğunda, askerlerinin sayısı yirmi bir bine çıkmıştı.

Khalkis'e dayanan Azareth'in öncü kuvvetleri ani bir Roma süvari saldırısıyla geri püskürtülünce, Azareth kendine müthiş kızdı. Fırsatı kaçırmıştı: Dara'da öylesine iyi savaşmış olan generalle ve aynı birliklerle çatışma riskine girmeden Antiokheia'ya ulaşamazdı artık. Sınırdan onca uzakta ve Suriye çölünün ters yanında yenilirse, dönüş yolunda tek bir Pers'in bile sağ kalması uzak ihtimaldi; Bedeviler çok iyi tanıdıkları çölün içinde toz olup canlarını kurtarırlardı. Savaşı kazansa bile, Belisarios'un kalan kuvvetleriyle Khalkis'in surlarının ardına sığınmasını muhtemelen önleyemezdi. Khalkis, ele geçirilmeden arkasında uzanırken ve Roma'nın takviye kuvvetleri yoldayken, Antiokheia'ya saldırı girişimi tehlikeli olurdu. Bu durumda, akıllıca düşünerek, kazancı veya kaybı olmadan, elinde hâlâ yeterli gıda varken ve hava ılımlıyken, geldiği yoldan geri dönmeye karar verdi. Khalkis'e Belisarios'tan önce varıp Antiokheia'ya devam etse ve şehri yağmalasaydı, öyle bir zafer, ordusunun –özellikle de Bedevilerin– başını döndürecekti; dönüşte Belisarios'un yine yolunu keseceğini ve Dara'daki gibi, savaş alanını seçme ve savunmada kalma avantajına sahip olacağını düşünerek içini rahatlattı. Bedevilerin şeyhi de geri çekilmenin doğru olduğu fikrine katıldı; kendi kuvvetlerini küçük akıncı gruplarına bölüp yağma için güneye göndermeye kalkışmadı: Çünkü Azareth Kubat'a Bedevilerin onu

terk ettiğini bildirirse, Kubat'ın rehineleri öldürteceğinden korkuyordu. Böylece Persler ve Bedeviler birlikte dönüp geldikleri yere doğru yürüdüler; Belisarios da başka bir yoldan tekrar Suriye'ye girmeyeceklerinden emin olmak için onları yakından izliyordu. Her iki ordu da acele etmiyor ve birbirlerine karşı herhangi bir düşmanca davranış göstermiyordu. Belisarios Azareth'in arkasında, bir günlük mesafede kalıyor ve her gece, Azareth'in sabah ayrıldığı yerde konaklıyordu. Bedevilerin beklenmedik bir saldırısına uğramamak için ordusunun cenahlarını ve arkasını dikkatle kolluyordu.

Nisanın on yedisi ve İsa'nın çarmıha gerilmesinin yıldönümü olan Kutsal Cuma günüydü. İsa'nın öldükten sonra dirildiği söylenen günün anısına yapılacak Paskalya şenliği iki gün sonraydı. Persler şimdi Fırat'ın kıyısına ulaşmış ve oradan elli mil yürüyerek Şam-Palmira yolunun nehirle buluştuğu noktaya varmışlardı. Nehir boyunca yürüyerek dönmekten başka bir planları olmadığı açıktı. Gelgelelim, Belisarios Khalkis'te öncü birliğinin komutanını, emir almadan düşmana saldırdığı ve bu yüzden bütün Pers ordusunu tuzığa düşürecek bir taktiği bozduğu için fena halde azarlamıştı ve Genel Hizmetler Amiri araya girmese onu görevden alacaktı. Belisarios'un askerlerinde saldırganlığı teşvik etmemesi ve geri çekilen düşmanı taciz etmeye kalkışmaması, ordusundaki boşboğazların onu korkaklıkla suçlamasına yol açtı; ama bu sadece arkasından söyleniyordu henüz.

Sonra sade yaşam ve iki gün tam oruçla geçirilen kırk günün sonunda, her zaman büyük bir şölenle kutlanan Paskalya'nın Hristiyan fanatizmi orduyu etkisine aldı. Bütün yılın en şanslı günü sayılan Paskalya Pazarı'nı kutlamak için, Perslere karşı yankılanacak bir zafer kazanma isteğini dillendirmeye başladılar. Belisarios o gece küçük Sur şehrine girdi; ama Persler, acele döndükleri izlenimi vermemek için öyle ağırdan alıyorlardı ki Belisarios'un piyadelerinin bir kısmı da süvarilere yetişmişti. Bu taburlar, Khalkis'e uğramadan

Carrhae yolundan güneye dönmüş ve kestirmeden Fırat'a varmışlardı. Onların gelişi savaş heyecanını körükleyen bir işaret oldu: Belisarios'un, emrinde yirmi bin askerle, moral-siz ve yorgun bir düşmanla savaştan kaçınmaya hakkı olmadığı söylendi.

Ertesi sabah birkaç subay Belisarios'a giderek, askerlerin onun cesaretini ve sadakatini sorguladığını, düşmana meydan okumakta ısrarlı olduklarını bildirdi. Onları durdurmaya kalkışırsa, muhtemelen isyan edeceklerdi.

Belisarios şaşırdı. Askerin gereksiz harcanmasından kaçınılması yolunda İustinianos'un kesin emrine uymak zorunda olduğunu açıkladı. Genel Hizmetler Amiri de bunu doğruladı; ama ikisi de söz geçiremedi.

Bunun üzerine, Belisarios genel toplantı için boru çalınmasını emretti ve askere şöyle hitap etti: "İmparatorluğun ve müttefik kuvvetlerin adamları! Sizi hangi kuduz köpek ısırdı ki subaylarınızı bana o delice taleple gönderdiniz? Ne kadar talihli olduğunuzu görmüyor musunuz? Büyük Antiokheia şehrini yağmalamak niyetiyle topraklarımıza giren Persler, hızla eyleme geçmemiz sonucu, elleri boş ve düş kırıklığı içinde geri dönmeye zorlandı. 'İstekli at kırbaçlanmaz' siz süvarilerin bildiği ve doğruluğu kanıtlanmış bir atasözüdür, özellikle de 'Arı kovanına çomak sokulmaz' atasözüyle birlikte ele alınırsa... Dünya aklıyla ilgili bu kadar laf yeter; ama dahası, Hıristiyanca coşkunuz içinde Kutsal Kitapların bize kesin 'Öldürmeyeceksin!' emrini unutmamanız gerek. Hemen ekleyeyim ki, bu sadece sebepsiz katliamı yasaklayan bir emirdir; aksi takdirde, ülkemizi savunmak için bile askerlik hizmeti vermemiz mümkün olmazdı. Ama şimdi karar vermenizi istiyorum: İstedığınız savaş bu sebepsiz katliam kategorisine girer mi? Ben şahsen bunun için iyi bir sebep göremiyorum. En hakiki zafer şudur: kendisi maddi ve manevi zarara uğramadan, düşmanın planlarını altüst etmek. Böylesi bir zafer zaten bizim.

Persleri savaşa zorlarsak, zafer kazansak bile onların gidişini tek bir gün bile hızlandırmış olmayacağız; oysa, eğer yenilirsek... Burada şunu hatırlatayım, Yüce Tanrı kendi seçmeden tehlikeye düşenlere, tehlikeyi özellikle arayanlardan daha fazla yardımcı olur. Yenilmeyi göze alamayız, unutmayın! Son bir söz: Köşeye sıkıştırılan bir farenin bile nasıl vahşice saldırdığını bilirsiniz ve de Persleri fareymiş gibi küçümsemek hiç doğru olmaz. Dahası, bugün Pas-kalya Cumartesi ve iblislere tapan Araplar ve gökyüzüne tapan Massaget Hunları dışında, hepiniz dün gecedен beri oruçlusunuz ve bunu yirmi dört saat sürdüreceksiniz. Oruçlu kişiler, özellikle yayalar, olağan dövüş ustalıklarını gösteremez. Siz piyadelere, yirmi günde üç yüz mil yürüdüğünüzü –muhteşem ama yıpratıcı bir başarı– ve daha yavaş ilerleyen taburların bazılarının hâlâ yolda olduğunu hatırlatmam sanırım gereksiz.”

Ama onu dinlemediler, “Korkak” ve “Hain” diye haykırdılar. Kimi subaylar bile bu bağırışlara katıldı.

Belisarios sesinin tonunu değiştirdi; onların kendilerine güvenine ve cesaretlerine çok sevindiğini ve eğer onları savaşa kıskırtan iyi bir melekse, bunu engellemesinin dine saygısızlık olacağını; ve ezeli düşmanlarına karşı onlara tüm gayretiyle komuta edeceğini söyledi.

Sur’dan hızla çıkıp öğle vakti Perslere yetişti; geride kalan birlikleri sürekli oklarla taciz ederek, Azareth’i geri dönüp savaşmak zorunda bıraktı. Nehir Romalıların solundaydı ve karşı kıyıda, biraz aşağıda Roma’nın ticaret merkezlerinden Callinicum şehri vardı. Suyu kurumuş nehir ile yağmur mevsiminde şehri selden koruyan yüksek yamaçlar arasındaki birkaç yüz metrelik alanda savaşa girildi.

Çok kanlı bir savaştı ve her zamanki gibi karşılıklı ok atışlarıyla başladı. Belisarios piyadelerini, nehrin doğal bir savunma oluşturduğu sol tarafa yerleştirmiş ve Arapların Sultanı Harid’i en sağa, yüksek yamacın üstüne konuşlan-

dırmıştı. Kendisi süvarileriyle birlikte merkezdeydi. Azareth, aynı soydan olan Bedevileri Sultan Harid'in Araplarının karşısına yerleştirip kendisi merkezi ve sağı aldı. Romalıların bir okuna karşı Persler iki ok atıyordu; ama Roma yayları daha sert ve sıkı gerilmiş olduğundan ve Pers zırhları savunmadan çok gösterişe yaradığından, bu çatışmada Romalıların iki katı Pers can verdi.

Vakit ikindiye yaklaşırken taraflardan hiçbiri henüz üstünlük sağlamamıştı. Azareth birden en iyi iki süvari bölümünü yamacın tepesine, Sultan Harid'e karşı sürdü. Araplar, çöl savaşçılarının saldırı karşısındaki olağan taktiğini uygulayarak kaçmaya başlayınca Romalıların merkez güçleri korumasız kaldı. Azareth Arapları kovalayacağına, Roma merkez güçlerinin arkasından dolanarak saldırdı ve o kısmı çökertti. Birkaç süvari bölüğü, özellikle Massaget Hunları ve Belisarios'un özel birliği yerlerini korudu ve düşmana ağır kayıplar verdirdi; ama geri kalanlar nehre atladı ve izlenmeyeceklerini bildikleri birkaç kum adasına yüzdüler. Araplar savaşa destek olmaya bile çalışmadan, son sürat çöldeki çadırlarına döndüler.

Roma piyadeleri, kısmen Belisarios'un okçuluk eğitimi verdiği Küçük Asya'nın güneyinden gelme acemi erler, kısmen de güvenilir mızrakçılardan oluşuyordu. İlk grup, taşıdıkları kılıçları kullanmaya bile fırsat bulamadan parça parça edildi; yüzmeyi de bilmiyorlardı. Sur'da savaş için en büyük şamataı koparanlar işte bu adamlardı. Ama Belisarios mızrakçıları, sırtları nehre dönük bir yarım daire şeklinde topladı ve kendi bölümünden sağ kalanları attan indirip güneş batana kadar Pers saldırılarına direndi. Koca Pers ordusuna karşı, açlıktan bayılma kertesinde üç bin kişiydiler; ama ön saflar, tek diz üstüne çömelip kalkanlarıyla geçit vermez bir barikat oluşturdu ve arkadaki yoldaşları mızrak ve kargılarla savaştı. Pers süvarileri tekrar tekrar saldırdı, ama Belisarios adamlarına kalkanları birbirine vurup hep

bir ağızdan bağırmalarını söyleyince atlar şahlanıp her şeyi darmadağın ettiler.

Gece olunca Persler ordugâhlarına çekildi, ve Callinicum'dan bir yük teknesi Belisarios ile yoldaşlarını gruplar halinde kum adalarına taşıdı. Orada gecelediler. Ertesi gün başka tekneler geldi ve Roma ordusundan kalanları Callinicum'a götürdü, atlar da peşlerinden yüzüyordu. Paskalya şöleni orada kutlandı, ama bu sefer coşku eksikti. Hıristiyanların daha cahil ve aptal olanları yenilgiye bir kılıf uydurdu: Tanrı her Çarmıha Gerilme günü ölür, ertesi gün ölü kalır ve Paskalya günü dirilir; dolayısıyla, savaş bir gün ertelenmeliydi, çünkü Tanrı ölüyken onlara yardım edemezdi. Belisarios, hanımına yazdığı bir mektupta, geleceğin bu ilahiyatçılarından alayla bahsediyordu.

Persler, Roma ölülerinin ve sayıları daha az olmayan kendi ölülerinin eşyalarını topladı. Bizim tarafta en çok kayıp veren Massaget Hunlarıydı: Bin iki yüz kişilik birlikten sadece dört yüzü sağ kalmıştı; onların da çoğu yaralıydı. Belisarios, üç bin askerden oluşan özel birliğinin yarısını kaybetmişti. Piyadelerinin geri kalanının gelmesini bekledi ve onlarla birlikte Dara'ya çekildi. Toplam zayıat altı bin kişiydi.

Azareth zafer iddiasıyla Persia'ya döndü; ama Kubat onu övmeden önce "okların geri alınmasını" söyledi. Pers geleceğine göre, sefere çıkılırken, her asker bir ok bırakır. Sonra bu oklar desteler halinde bağlanır ve mühürlenip Hazineye konur. Seferin sonunda sağ kalanlar "oklarını geri alır" ve alınmayan okların sayısına bakarak kayıplar hesaplanır. Yedi bin okun sahihsiz kaldığı görülünce, Kubat Azareth'i komutanlıktan azletti. Bedevi Şeyh de aptalca tavsiyesi için suçlandı ve uzun süredir aldığı yıllık mali destek kesildi.

Belisarios, İustinianos'a bir mektup yazarak kayıpları için özür diledi; Genel Hizmetler Amiri de bunu doğrulayan bir rapor yazdı, olan biteni ayrıntılarıyla bildirdi ve Belisa-

rios'un cesaretini övdü. Böylece İustinianos'un Belisarios'a güveni sarsılmadı. Ama hanımım, birkaç bin altın ödeyerek ve her iki imparatorluğun yöneticilerinin birkaç nazik sözüyle kolayca halledilebilecek bu anlamsız savaşın bir an önce bitmesini istiyordu. Belisarios için endişesini niyet ettiğinden daha açık göstermiş olmalı ki Theodora kentte Mavi ve Yeşil takımlar arasında tırmanan kitle çatışmalarını önleyecek usta bir komutan gerektiğine İustinianos'u ikna ederek Belisarios'u geri çağırttı. Onun yerine bakmak üzere Sittas sınıra gönderildi.

Böylece Belisarios, özel süvari birliğini de yanına alarak döndü ve Vaftizci Yahya şenliği günü, Vaftizci Yahya'ya adanan kilisede hanımımınla evlendi. Çok debdebeli ve keyifli bir tören oldu; hanımımın hayatta kalan erkek akrabası olmadığı için, bizzat İustinianos hanımımın babası rolünde mihraba çıktı. Theodora da ona, şehir içinde muazzam yıllık gelir sağlayan büyük bir mülk devretti. Onun görüşünce, harcadığı her kuruş için kocasına teşekkür borcu olan bir kadın köleden farksızdı. Hanımım, gelecekteki seferlerinde Belisarios'a eşlik edeceği yolunda onu uyardı. Bir zamanlar Büyük Antonia da ünlü Germanicus'a Ren ötesi seferlerinde eşlik eder ve bu, hem ikisinin rahatını sağlar hem de Roma'nın yararına olurdu. Konstantinopolis'te kuzu kuzu oturup uzak bir sınır boyunda ona ne olduğundan habersiz kalmak, yenilgisi veya ölümüne dair zirzop söylentilere maruz bırakılmak, tekrar katlanmayı reddettiği bir işkenceydi.

Sarayda büyük bir daireye yerleştiler, burada herkese yer vardı.

9. Bölüm

Nika Ayaklanmaları

Belisarios, Pers sınırına ancak on yıl sonra döndü. Yokluğunda doğuda neler olduğunu, özellikle de sevgili Antiokheia'mızın başına gelen felaketleri, öykümüz o noktaya ulaşınca ayrıntılarıyla anlatacağım. Şimdilik birkaç kelime yeterli olacak. Kral Kubat, Belisarios'un geri çağırılmasından kısa süre sonra, seksen üç yaşında öldü; ama ölmeden, topraklarımızın istilasına devam emri vermeyi ihmal etmedi. Orduları o kadar güçlüydü ki Roma Ermenistanı'nda Persler etrafı yakıp yıkarken, askerlerimiz surlu şehirlere sığınmak zorunda kaldılar. Kubat'ın tahtında hak iddia eden üç kişi vardı. Bunlar, meşru veliaht Kavus; ortanca oğul tek gözlü Camasb (sakatlığından ötürü kendisi tahta çıkamayacağı için, küçük oğlu adına kral naibi olacaktı) ve Kubat'ın seçilmesini vasiyet ettiği en küçük oğul Hüsrev'di. Yüce Divan toplantısında Hüsrev seçildi ve usule uygun olarak taç giydi. Çok geçmeden, ona isyan eden kardeşlerini ve onların erkek vârislerini öldürttü. Ama bu katliamdan sonra bile tahtta kendini yeterince güvende hissetmediğinden, İustinianos'la uzlaşmaya karar verdi.

Sonuçta, dünyanın bu ikiz gözleri, genel durumu özetleyen ve "Ebedi" adı verilen bir barışa imza attılar. Buna

göre, son savaşlar sırasında her iki tarafın ele geçirdiği bütün topraklar geri verilecek; İustinianos Hüsrev'e Hazar Kapıları'ndaki Pers garnizonunun sürekli bakımı için yüklü bir miktar –sekiz yüz bin altın civarında– ödeyecek ve Dara kalesini yıkmadan, ileri karakolunu sınıra uzak bir noktadaki Konstantina'ya çekmeye razı olacaktı. Bir de tuhaf bir koşul vardı: Dört yıl önce İustinianos Atina'daki üniversiteyi kapattığında, Pers Sarayı'na sığınan pagan filozofların –zavallı Symmachus da onlar arasındaydı– işlerini düzene koymak ve Hüsrev'in kendi öğrenimi için, pagan klasiklerden oluşan bir kitaplık derlemek amacıyla zulüm korkusu çıymadan, geçici bir süreliğine Roma İmparatorluğu'na dönmelerine izin verilmesiydi. İustinianos karşı çıkmadı: Eski tanrılara sadece Atina'da değil, tüm topraklarında öldürücü darbeyi vurmuş olması ona yetiyordu; her yerde, kutsal tapınaklarını Hristiyan kiliselerine çevirmiş ve değerli mallarına el koymuştu.

Persia'dan bu kadar bahsetmek yeter. Ama Theodora, takımların sorun yaratacağı yolundaki tahmininde ve imparatoru Belisarios'u geri çağırmaya ikna etmekte haklı çıktı; az sonra anlatacağım gibi, Belisarios olmasa, İustinianos kesinlikle tahtını ve neredeyse kesinlikle hayatını kaybedecekti.

Maviler ile Yeşiller arasındaki nefretin şiddeti hakkında söylediklerimi tekrarlamam gerekli mi? Şimdilerde, Oğul'un tabiatına ilişkin giderek sertleşen tartışmalar çerçevesinde, Kutsal Kitap'ta geçen bir kehaneti haklı çıkarmaya uğraşıyorlardı. Çünkü Havari Matta'ya göre, İsa On İki Havarisini Hristiyanlığı vaaz etmek üzere gönderdiğinde, onlara şöyle demişti: “Yeryüzüne barış getirmeye geldiğimi sanmayın! Barış değil, kılıç getirmeye geldim. Çünkü ben babayla oğulun, anneyle kızın, gelinle kaynananın arasına ayrılık sokmaya geldim. İnsanın düşmanı kendi ev halkı olacak.”* Kentteki birçok Hristiyan evinde bu zaten böyleydi. Oğul

* Matta 10: 34-36. (ç.n.)

ve kız belki Mavileri tutuyor ve Ortodoksların ikili tabiat inancını benimsiyor; buna karşılık anne, baba ve gelin Yeşilleri tutuyor ve tek tabiata inanıyorlardı. Sofrada birbirlerinin üstüne çaydanlıktaki kaynar suyu döküyor, şaraba zehir katıyor ve çokbilmiş tavırlarla küfrediyorlardı. Eğer Yeşiller başarılı bir araba sürücüsünün heykelini dikip altına, “Müşterek Bahislerin galibi Falancanın onuruna ve tek tabiatlı İsa’nın yüce onuruna” yazmışlarsa, gece Maviler toplanıp yazıyı siliyor ve heykelin kafasını koparıp maviye boyuyorlardı. Bu durumda Yeşiller de Mavilerin lokal olarak kullandığı bir şarap dükkânını kundaklayarak karşılık verebilirdi. Hava karardıktan sonra dışarı çıkmak hiç kimse için –ne aceleyle hastasına koşan hekim, ne ölüm döşeğindeki giden papaz, ne gecelerin yasadışı âşıkları, ne de en yoksul tabakadan kişiler için– güvenli değildi. Genç bıçkınlardan oluşan çeteler gece sokaklarda kol geziyor, karşılarında kim çıkarsa hiç fark gözetmeden öldürüyor ve soyuyorlardı; polis ise ya rüşvetle susturuluyor ya da zor kullanarak uzak tutuluyordu. Ölülere karşı bile savaş açılmıştı. Geceleri ölmüş taraftarların mezarlarına delikler açılıyor ve üzerine lanetler yazılmış kurşun tabletler aşağı sarkıtılıyordu: “Hüküm Günü’ne kadar rahat uyku yüzü görme rezil Mavi (veya Yeşil); Yeşillerin (veya Mavilerin) zaferleri düşlerine girsin ve uyanınca da sonsuza dek cehennem ateşinde kavrul!”

Anastasios zamanında Yeşiller kesinlikle daha güçlü olan takımdı; imparatorun desteğine sahiptiler ve hipodromdaki en iyi yerler onlara ayrılmıştı. Ama Theodora, İustinianos’un bu koşulları değiştirmesi için diretti. Şimdi en iyi yerler Mavilerindi ve her bakımdan –siyasi atamalar, saray görevleri, para desteği, özellikle de yasal koruma– kayırılıyorlardı; alt mahkemelerde Yeşillerin tekelinde bulunan hukuk egemenliği sonunda kırılmıştı. Yeşillerin savaşım vermeden –hem de vahşi bir savaşım– Mavilere boyun eğeceği tabii düşünülemez. Zorba kendileriyken, Mavilere az eziyet etmemişlerdi;

şimdi intikam sırası Mavilerindi ama itiraf ederim ki Yeşillerin hiçbir zaman yapmadığı kadar sert ve keyfi davranıyorlardı. Güpegündüz yapılan soygunlar sıklaştı; tesadüfen bir Yeşil öldürülse ve polis katili tutuklasa, Mavilerden bir görevlinin mahkemede saldırganın Yeşil olduğuna yemin etmesi, sanığın bir ihtarla hemen salıverilmesine yeterliydi. Sıradan yurttaşların silah taşınması yasaktı; ama bu yasa artık geçersiz olmuştu. Şimdiki moda, gündüzleri tuniğin altına gizlenen, baldıra bağlı kısa kılıçlar taşımaktı; gece ise herkes açıkça silah taşıyordu. Bu sokak dalaşlarının bir sonucu sah-te takıların benimsenmesi oldu; zengin yurttaşlar, artık mücevherli altın kemerler ve değerli yüzükler takmıyor, onun yerine bronz ve cam kullanıyorlardı.

İustinianos, Yeşillere karşı baskısını geçici bir önlem olarak düşünmüştü. Onları tamamen hizaya getirince, Mavilerle eşitliğe izin verecek ve böylece iki Renk arasındaki güç dengesi korunacaktı. Ama bu arada Yeşil olmayı çekilmez bir hale soktu. Mavi takıma kitlesel katılımlar oldu ve caniler, Mavi rozetin onlara dokunulmazlık sağlayacağına güvenerek, Mavilere arka çıktılar. Olağanüstü sahnelere tanık olundu. Genç kadınlar takımların cinayet çetelerine katılıyor ve erkeklerin yanı sıra öldürüyor ve ölüyorlardı. (Şunu belirtmeliyim ki kadınların takımlarla ancak dolaylı bir ilişkisi olabilirdi: çünkü, çoktanrıli zamanlardan beri, kadınların hipodromda araba yarışlarını seyretmesi yasaktı. Bunun istisnası, Theodora ve hanımım Antonina gibi, sü-rücünün kendi ailesinden kadınlardı.) Bir de muhtaç veya açgözlü oğulların varlıklı babalarına şantaj yapma vakaları vardı: “Eğer bana yüz altın vermezsen, gece çetemle gelip deponu yakacağım.” Mavi olarak tanınmayan komşusuna diş bileyen birinin, onu Yeşil diye ihbar etmesi olağandı. Cinayet vakti şimdi akşam vaktinden ikindiye çekilmişti; genç kabadayılar rasgele geçenleri, profesyonel cellatlar gibi tek bir kılıç darbesiyle öldürmekle övünüyorlardı. Tefeciler

için özellikle kötü bir yıld: Çeteler, takımdan borçlu olanlar adına, onları işyerlerinde ziyaret ediyor ve boğazlarına hançer dayayıp borç senetlerini geri vermeye zorluyorlardı. Dahası, üst sınıflardan kadınlar ve oğlanlar, çete reislerinin cinsel isteklerine boyun eğmeye zorlanıyordu. Sokaklarda, ele geçirilmiş bir barbar şehrinde olacağı gibi, takım yandaşlarının düzenlediği aleni tecavüz vakaları görülmüştü. Bunlar yetmezmiş gibi, İustinianos Yeşillere karşı bir sapkınlık avı başlattı; böylece, papazlar ve keşişler Mavi rozet takarak takım politikalarına bulaşmış oldular. Bu sapkınlık avları, zengin manastırları kapatıp mallarına el koymak için bahane olarak kullanıldı.

Önde gelen Yeşillerden birçoğu kentten kaçarak, imparatorluğun İustinianos'un kolay erişemeyeceği uzak bölgelerine gittiler, hatta kimileri sınırı aşp Pers veya barbar topraklarına sığındı. Onlara acımıyordum; çünkü eski efendim Damokles'in sefil ölümü Yeşillerin katı yürekleri yüzündendi ve imparatoriçenin, sadece Ayı Terbiyecisi'nin kızı küçük Theodora iken, ona ve ailesine Yeşillerin yaptığı haksızlığın öcünü almak istemesini anlayışla karşılıyordum. Ama epey önce Yeşillerden ayrılan ve şimdi önde gelen bir Mavi olan Kapadokyalı İoannis, dini zulümlerde İustinianos'un baş aracıydı. Asker olmamasına rağmen, muhafızların komutanlığına atanmıştı. Hazineyi manastırlardan yağmaladığı mallarla doldurmuş ve aldıklarının bir kısmını kendine ayırarak eskisinden de zengin olmuştu. Biçare sapkınlara işkence edilmesini seyretmekten zevk alıyordu. İoannis, Theodora'ya büyük saygı gösterilerinde bulunuyor ama Theodora ona terbiyeli bir horgörüyle davranıyordu; hanımım Antonina'nın da aynı yöntemi izlemek için teşvike ihtiyacı yoktu. Theodora, Kapadokyalı İoannis'in İustinianos'a gidip onu karaladığının elbette farkındaydı. "Gerekirse, Severus'un fili gibi, yirmi yıl sabırla beklerim," demişti hanımıma.

Severus'un filinin anısına, hipodromun ana girişinin karşısında, sarayın avlusuna yakın bir heykel dikilidir. Fil, efendisi Severus'un, bir sarrafın yalan tanıklığına dayanarak borç yüzünden hapse atılması ve orada ölmesinden sonra, yirmi yıl o sarrafı bulmak için beklemişti. Nihayet, katıldığı bir resmigeçit sırasında, sokaktaki kalabalığın arasında adamı görmüş, hortumuyla yakalamış ve çiğneyerek öldürmüştü. Soruşturmalar sarrafın hırsız ve iftiracı olduğunu açıkça kanıtlamış ve fil, sırtında efendisinin oturduğu bu heykelle onurlandırılmıştı. Altındaki yazıt şöyleydi: "Sonunda öcün alınacaktır." Özel ve genel haksızlıklara uğrayan birçok kişi filin bu mesajıyla teselli bulur.

İustinianos'un imparator olarak davranışı hakkında daha fazla bilgi edinmek isteyebilirsiniz. Adam bir çelişkiler yumağıydı ve bunların çoğu, büyük ihtirasların korkaklık ve alçaklıkla mücadelesinin sonucu olarak açıklanabilir. İustinianos, sanırım kendisinin "Büyük İustinianos" olarak anılmasını istiyordu. Eğer ruhundaki canavarlık daha az olsaydı, yetenekleriyle gerçekten bunu becerebilirdi. Çünkü inanılmayacak kadar bilgili, çalışkan, uyanık zihinli ve erişime açıktı; ayyaş veya zampara değildi. Buna karşılık, tanıdığım her erkek gibi fevkalade kararsızdı ve sofu yaşlı dulları aratmayacak batıl inançlara sahipti. Onda, tam ifade edemediğim, insanın tüylerini ürperten bir şey vardı ki bu her neyse, büyüklük değil, daha ziyade şeytani bir şeydi. Tarih kitaplarını inceledikten sonra, hükümdarların başlıca dört nedenle "Büyük" sıfatıyla onurlandırıldıklarına karar vermişti: başarılı ülke savunması ve yabancı toprakların fethi; tüm tebaasının aynı hukuk ve din anlayışıyla yönetilmesi; önemli bayındırlık çalışmalarının yapılması; kişisel dindarlık ve katı ahlaki reformlar. Bu çizgiler doğrultusunda işe girişti.

Hukuk alanında, yasaları yeniden düzenlemekle başladı ki bunun büyük bir ihtiyaç olduğunu kabul ederim. Tek bir yasal sistem yoktu; birbiriyle çelişen, geçerliği kalmamış, be-

lirsiz birtakım yasalar yan yana duruyordu; öyle ki iyi niyetli bir yargıç istese bile en basit vakalar dışında adil bir hüküm veremezdi. İustinianos'un gayretli hukukçuları zamanla bu devasa karmakarışık evrakı oldukça anlaşılır ve nispeten az çelişkili bir sisteme oturtular; ama bunun yapılması için üç milyon satırdan fazla yazı gerekti. Keşke İustinianos'un kendisi, yargıçları, hukukçuları ve genel ahali bu muazzam görevin manevi değerini kavrayacak düzeyde olsalardı! Din uyumunu, sapkınlıkların kökünü kazıyarak sağlamaya çalıştı ama burada da Theodora'nın korkusundan tutarlı davranamadı; esas olarak Yahudiler, Samiriyeliler, paganlar, Maniciler ve Sabelliusçular gibi küçük gruplara baskı uygularken, Monofizit ve Nasturileri, Yeşillerle siyasi bağları kanıtlanmamışsa serbest bıraktı. Bu sonuncular taşrada zaten çok sayıdaydı; dahası, onları misyoner olarak Habeşistan ve Arabistan'a gönderdi. Önemli bayındırlık hizmetleri, başlıca manastırlar ve kiliseler inşa etmek ve onları yenilemekten ibaret kaldı. Tabii bunlar imparatorluğa (muğlak bir ruhsal anlam dışında) kazanç sağlamıyordu ve onun pek de ilgilenmediği su kemerleri, yollar, limanlar ve siloların yapımıyla kıyaslanamazdı. Yabancı toprakların fethi planlarını ise, Belisarios'u başyardımcısı olarak kullandığı için ileride daha ayrıntılı anlatacağım.

Ahlak reformlarının çoğu Theodora'dan esinlenmişti ve son derece serttiler. Çok uzun zamandan beri, gerçekten yetenekli bir kadın, bugün Theodora'nın bulunduğu güçlü konuma gelmemiştir. Doğu kökenli olan Kilise'nin suçuydu bu: Doğuda kadına eğlencelik, köle veya yük katırı olmanın az üstünde değer verildiğinden, Kilise kadınları kamu yaşamından uzak tutuyor ve düzgün bir eğitim almalarını teşvik etmiyordu. Oysa çoktanrılı dönemlerde, imparatoriçe çoğu kez devletin ikinci yöneticisi olmuş ve imparatorun keyfi davranışlarını frenleyebilmişti. Kadının özgür ve eğitilmiş bir ortamda yetişmesi sayesindeydi bu; şimdiyse, üst sınıftan ka-

dınlar kapalı bir harem hayatı yaşıyor ve hiç görmedikleri adamlarla evlendiriliyorlardı. Theodora papazların kuklası değildi. Dünyayı görmüştü; erkekleri ve hem sivil hem dini siyaseti anlıyordu. Ve İustinianos'u, söylendiğine göre büyük Livia'nın Roma'nın ilk imparatoru Augustus'u yönettiği gibi kayıtsız şartsız yönetiyordu.

Theodora her geçen gün kadınları kaybettikleri güçlü konuma getirmeyi aklına koydu. Onun bu tutumu, İustinianos'un fahişelere ve oğlancılara karşı çıkardığı yasaları açıklar. Erkekler genelevlerde veya oğlanlarla keyif sürmekte özgürken, karıları onları yönetmekte zorlanıyordu. Eskiden imparatorluk korumasında olan Muhabbet Tellalları Birliği dağıtılmış ve bu meslek yasaklanmıştı. Şimdi oğlancılığın cezası hadım edilmektir; "piyadeler" denen ve sadece birkaç kuruşa hizmet veren alt sınıftan fahişeler de toplanıp götürülüyordu. Theodora bu zavallılara "kadınlık onurunun yüz karası" diyordu. Evlenip saygın bir konuma gelmeleri için onlara üç ay süre tanıyor ve inat edip hâlâ evlenmemişlerse tekrar tutuklanıp Bosphorus'un Asya kıyısındaki Tövbe Kalesi'ne kapatılıyorlardı. (Oraya kapatılan beş yüz kadından kimi, sıkıntı ve üzüntüden kendini kalenin surlarından atıp can verdi.) Ama evlenmeyi seçenlere Theodora drahma sağladı ve birçok kadın onun cömertliğinden yararlandı. Gelgelelim, "süvariler" denen ve kendi adlarına çalışan, değerli takıları olan ve bir lonca olarak örgütlenmiş hünerli fahişelere dokunmadı. Onları muhbir olarak kullandı ve hastalandıklarında iyi hekimler gönderdi.

Kocalar için kötü bir zamandı. Theodora, kadınların kocalarından daha iffetli yaşamasının artık gerekmediğini açık seçik belirtmişti. Eğer bir koca fahişelerle gönül eğlendiriyorsa –hemen her koca arada sırada bunu yapıyordu– karısı da bir âşık bulup hoşça vakit geçirmekte özgürdü. Eğer koca öfkelenip hır çıkarırsa, kadın hemen Theodora'ya başvurup adama karşı bir suçlama (gaddarlık, ailesine bakmama ya

da bu türden bir şey) getiriyor ve Theodora, sorgusuz sualsiz kadının ifadesini kabul ediyordu. Kıskanç bir kocanın, kadının drahomasının iki katı tutarında bir cezaya çarptırıldığı oluyor ve bu para, masraflar için küçük bir kesintiden sonra, mahkemede kadına ödeniyordu. Adamın dayak yemesi ve birkaç gün hapse atılması da olasıydı. Bir süre sonra, kocalar nasıl davrandıklarına çok dikkat etmeye ve karılarının nasıl davrandığını görmezden gelmeye başladılar. Dayak için beş kayışlı bir deri kamçı kullanılıyordu; her kayışın ucuna bir demir parçası bağlıydı ve cezayı uygulayan köleler acımasızca vuruyorlardı.

Theodora'nın kocaları yola getirme yönteminin iyi bir örneği olarak, baş mabeyincinin oğlunun hikâyesini anlatabilirim. Delikanlı ikinci kuşak kuzeni olan bir kızla evlenmek istiyordu; ama onu Chrysomallo Hanım'ın kızıyla evlendirmeye karar veren Theodora, bunun asla mümkün olamayacağını, çünkü kuzenler arası evlilikleri doğru bulmadığını söyledi. Tabii delikanlı boyun eğmek zorunda kaldı; çünkü Theodora mahkemede, taşralı kalabalık bir ailenin yaşlı büyükannesi kadar etkiliydi. Delikanlı, Chrysomallo Hanım'ın genç, sevimli ve zeki kızıyla evleneceği için şanslı sayılırdı; ama düğünden sonra bir arkadaşına kız “bozuk” çıktı diye homurdandı. Olay şuydu: Chrysomallo Hanım, ismen Hristiyan olsa da ailesinin hipodromla bağlarından kaynaklanan pagan gelenekleri sürdürmüştü. Sonuçta kız, kocasına el değmemiş halde gideceğine, âdet olan kızlığı bozma töreninden geçmiş, yani doğurganlığı simgeleyen bir Priapos heykelinin taştan penisinin üstüne bindirilmişti. Damadın şikâyetini duyan Theodora müthiş sinirlendi. “Şu küçük beyin takındığı havalara bakın hele!” diye bağırdı. “Sanırsınız ki kendisi ömründe hiçbir kızın bekâretini bozmamış. Bozukmuş!” Ardından uşaklarına delikanlıyı bir battaniyeye koyup kendini beğenmiş, sevimsiz okul çocuklarına arkadaşlarının yaptığı gibi, havada hoplatmalarını emretti. Sonra da onu kamçılattı.

Theodora, Severus'un fili öyküsünün bana anımsattığı gibi, eski bir hesabı temizleme fırsatını asla kaçırmazdı. Soylu Hicebolus, vaktiyle Theodora'ya kötü davranışının bedelini ilk ödeyenlerden oldu: Oğlancılık suçlamasıyla Pentapolis'ten getirildi. Theodora'nın bizzat yürüttüğü davada hüküm giydi (karar haksız değildi) ve hadım edilme cezası aldı. Operasyon sonrasında kan zehirlenmesinden öldü.

Burada (devamını düşünerek), Hippobates'in komik hikâyesini de anlatmalıyım. Bu yaşlı senatör, kendisine borcu olan ve imparatoriçenin yanında çalışan Chrysomallo'nun kocasından davacı olarak, Theodora'nın bir sabah görüşmesine gelmişti. Bu Hippobates, eski günlerde, bir dostu –bizzat Mavilerin Demarkhos'u– tarafından misafirhaneye getirilmişti. Halvet olmak üzere hanımlardan birini seçmesi bekleniyordu; ama şu ya da bu nedenle bundan kaçındı. Sonra da şerefli bir adamın yapacağı gibi, Hristiyan olduğunu veya iktidarsız olduğunu veya karşı cinsi yeğlediğini veya sorunu her neyse onu açıkça itiraf edeceğine, kendisine sunulan hanımlarda kusur bulmaya başladı. İndaro fazla uzun ve fazla geniş omuzluydu; Theodora fazla cılızdı ve ağzı çok kocamandı; hanımım kızıl saçlıydı –nefret ederdi kızıl saçtan– ve suratı “kazma” gibiydi. Chrysomallo'nun kusuru neydi unuttum, belki kanca burunluydu. Yaşlı ve iğrenç bir şehvet manyağı olduğundan, hanımlar onu ağır-lamaktan kurtuldukları için rahatladılar. Yine de hanımları bu şekilde eleştirmeye hakkı yoktu ve sözleri inciticiydi. Onu tanıştıranın Demarkhos olması şanssızlıktı, çünkü hanımlar onunla iyi geçinmek zorundaydılar. Yoksa, senatörü gayet usta oldukları aşağılama yöntemleriyle cezalandırırlardı.

Theodora Hippobates'in para için başvuracağını önceden biliyordu; dolayısıyla kabulü için her şeyi özenle hazırlattı. Hippobates çok mutsuz bir suratla girdi, yerde sürünerek Theodora'nın ayaklarını öptü ve ağlıyormuş numarasına yattı. İmparatoriçe Theodora'nın, misafirhanede

hakaret ettiği Theodora olduğunu sanırım fark etmemişti. Theodora tatlı dille derdini sordu. Senatör yakışsız bir dilenci sızlanmasıyla konuşmaya başladı: “Ah Majesteleri, bir soylunun beş parasız kalması çok acı. Bana kredi açanlar her adımımı izliyor, alacaklılar sürekli kapımda bekliyor, evimde bir somun ekmek bile yok. Yalvarırım size, lütufkâr ve zarif imparatoriçe, bana borcu olan kulunuzu parayı ödemeye razı edin.”

Theodora, “Ey seçkin ve şanlı Hippobates,” diye söze başladı. Perdelerin arkasına gizlenmiş ve iki yarım koro olarak düzenlenmiş hadımlar korosundan yumuşak bir ezgi yükseldi:

Birinci yarı-koro: Ey seçkin Hippobates,
Kafan kel!
İkinci yarı-koro: Ey seçkin Hippobates,
Ağzın kokuyor!
Bütün koro: Göbeğin kocaman,
Seçkin Hippobates...
Kel kafa, ağzı kokan,
Göbeği de kocaman!

Theodora hanımına döndü: “Sevgili Antonina Hanım, tuhaf bir ses duydunuz mu?”

“Hayır, zat-ı şahaneleri.”

“Ya siz, Chrysomallo Hanım?”

“Hiçbir şey duymadım majesteleri.”

“Kafamdan bir ezgi geçmiş olmalı. Devam edin Hippobates!”

Hippobates duyduğunu göstermeye cesaret edemedi, sinir bozukluğu içinde yeniden başladı konuşmaya: “Benim gibi bir soylu, kendi kabahati olmadığı halde para sıkıntısına düşerse, bu uygunsuz durumu ona kredi verenlere açıklamaya utanır. Önce ona inanmak istemezler. Sonunda onun

gerçekten dilenci durumuna düştüğünü anlayınca, iflası yetmezmiş gibi toplum içinde de rezil olur. Ve bildiğiniz gibi, rezil olunca da...”

Theodora yine, “Ey seçkin ve şanlı Hippobates...” diye başladı ve yine gizli koronun sesi, bu kez biraz daha yüksek, duyuldu:

Birinci yarı-koro: Ey seçkin Hippobates,
Sırtın kambur!

İkinci yarı-koro: Ey seçkin Hippobates,
Kasığında fıtığın var!

Bütün koro: Basurların var,
Seçkin Hippobates...
Fıtık, sırtı kambur,
Üstelik de basur!

“Chrysomallo Hanım, demin bir şey duydunuz mu?”

“Hayır, zat-ı şahaneleri.”

“Ya siz, Antonina Hanım?”

“Fısıltı bile duymadım majesteleri.”

“Bir ses duyduğuma yemin edebilirim. Her neyse, siz devam edin Hippobates!”

Hippobates hâlâ hiçbir şey duymamış gibi yapmak zorundaydı. Her ağzını açtığında koro araya giriyor ve her seferinde dizeler giderek kabalaşıyordu. Sonunda vazgeçmek zorunda kaldı ve çileden çıkmış halde, ama mecburen eğilip selam vermeyi ihmal etmeden huzurdan çekildi.

Sonrasında, Theodora’ya başvurması için onu kışkırtan alacaklıları daha da ısrarcı kesildiler, ta ki eski dostu Mavilerin Demarkhos’undan yardım istemek zorunda kalana dek. Demarkhos, bir grup takım yandaşını Hippobates’in evini korumaya gönderdi. Orada bir kargaşa çıktı; Yeşillerden olan iki alacaklı öldürüldü ve Mavilerden birkaç kişi yaralandı. Tatsızlığın haberi saraya ulaştı; Hippobates’in

Theodora'ya ters düştüğünü anlayan, ama işe karışan kimi adamların Mavilerin askeri kanadından gönderildiğini fark etmeyen Kapadokyalı İoannis, asayiş koruma adına araya girerse İustinianos'u hoşnut edeceğini düşündü. Güçlü bir muhafız birliğini olay yerine gönderdi; onlar da Mavi Yeşil ayırt etmeden her Renkten birkaç kişiyi tutukladılar. Acele bir yargılama yapıldı; dört kişi yanlarında silah bulundurmaktan başlarının kesilmesine ve üç kişi de adam öldürme girişiminden darağacına mahkûm edildi ve herkes infazı seyretmeye gönderildi.

Gelgelelim darağacının ipi yeterince sağlam değildi. Bir Yeşil'in ve bir Mavi'nin ağırlığını çekemedi ve iki kez koptu. Bu zavallılar yere düştü ve boyunları kırılıp ölmüşlerdir var sayımıyla orada bırakıldılar. Ne var ki, o akşam birkaç keşiş cesetleri kaldırmaya gidince, adamların yaşadığını fark edip onları Aziz Lawrence Hastanesi'ne götürdüler ve adamlar orada kendilerine geldi. Bu hastane kutsal bir sığınaktı. Ama Kapadokyalı İoannis, sığınağın dokunulmazlığını çiğneyerek onları tekrar tutukladı ve devlet cezaevine koydu (burası, polis barınaklarıyla birlikte, sarayın hipodroma en yakın tarafındaki Bronz Köşk'ün bütün bir kanadını oluşturuyordu).

Bunun üzerine, Mavilerin Demarkhos'u ilginç bir karar aldı. Eline bir ateşkes bayrağı alıp hemen Yeşillerin karargâhına gitti ve Yeşillerin Demarkhos'u ile görüşerek, iki Renk arasındaki geleneksel kavgaya karışma cüretini gösteren polise karşı birlikte hareket etmelerini önerdi. Yeşillerin Demarkhos'u geçici bir barış ilan etme fikrini şevkle destekledi. Yeni Yıl Yarışları'nın tarihi olan 13 Ocak yakındı. İustinianos hipodroma girerken, ona olağan sadakat selamını verdikten sonra, Maviler ve Yeşillerin hep beraber, Tanrı'nın bir mucizeyle sağ bıraktığı tutukluların salıverilmesi ve Kapadokyalı İoannis'in görevden alınmasını talep etmekte anlaştılar. Maviler dönek olduğu için İoannis'i hor görüyor ve

zenginliğini kıskanıyor; Yeşiller ise, onlara ihanetinden ve gaddarlığından ötürü İoannis'ten nefret ediyorlardı. Bu plan uygulandı; sanırım Theodora'nın da parmağı vardı bu işte. Ama İustinianos meseleye gayet soğuk yaklaştı ve gün boyu, yirmi iki yarışın her birinden sonra tekrarlanan salıverme taleplerini cevapsız bıraktı.

O zaman, iki Demarkhos daha şiddetli bir eylem üzerinde anlaştılar ve her iki takım için ortak bir parola belirlediler: "Nika" yani "Zafer." Akşam yarışlar bitince, devlet cezaevini kuşattılar ve sığınaktan alınan iki adamın kendilerine teslimini istediler. Cevap gelmeyince de meşalelerle avluyu ateşe verdiler. Alevler yayıldı ve polis barınakları dahil bütün kanadı çökertti. Tutukluların çoğu kurtarıldı, ama gardiyanların ve polislerin bazıları yanarak öldü. İsyancılara yakınlık duyan muhafızlar işe karışmadı. Onların, Bronz Köşk'ün orta bölümünde olan ikametgâhına saldırılmamış; yangın da artık kontrol altına alınmıştı.

Ertesi sabah İustinianos, bu rezaletlere aldırmadan, hiçbir şey olmamış gibi, yarışların devam etmesine karar verdi. Ama takımların yandaşları, Kapadokyalı İoannis'in, Yüksek Mahkeme Başkanı Tribonianos'un ve kent valisinin görevden alınması talebiyle, sarayı kuşattılar. Yine yanıt gelmeyince ve onları dağıtmak için muhafızlar ya da polisler gelmeyince, yandaşlar canlarının istediği gibi ayaklanmakta özgür olduklarını anladılar. İlk, hipodromdan sürükledikleri tahta sıraları birtakım kamu binalarına dayayıp ateşe verdiler. Sonra duman ve kargaşa örtüsü altında güle oynaya öldürmeye, çalmaya, tecavüze ve yağmaya giriştiler. İnançlı Maviler Yeşillerin mülküne zarar vermeyi, inançlı Yeşiller ise Mavilerin mülküne zarar vermeyi yeğliyordu; ama isyancıların çoğu, barış durumundan ötürü, kurban seçiminde fark gözetmiyordu. Dediğim gibi, parola "Nika!" idi ve birleşen Renkler, kente karşı gerçekten büyük bir zafer kazandı. Çok geçmeden, merkez semtlerin bazılarında alevler yükselmeye

başladı; itfaiyeciler yangınları söndürmeye uğraşmıyordu, çünkü onların çoğu da yağma peşindeydi. Alevler kontrolsüz yayıldı. Bereket rüzgârsız bir gündü; yoksa bütün kentin kül olması işten değildi. Halk rıhtımlara koşmuş ve güvende olmak için onları Asya kıyısına geçirsinler diye kayıkçılara büyük paralar önermekteydi.

Ben her zamanki gibi, saraydaki dairemizde hanımım Antonina'nın hizmetine bakıyordum ve itiraf etmeliyim ki Belisarios'un soğukkanlı, hatta neredeyse küçümseyen tavrına rağmen, bütün ev halkı dehşet içindeydi. İmparatordan gelen emre göre, ne olursa olsun, hiç kimse sarayın sınırları dışına çıkmayacaktı. Acil tedbir çok önceden alınmalıydı; ama Theodora, kendi küçük kilisesine kapanıp dua etmekte olan İustinianos'a laf geçirememişti. Kapadokyalı İoannis ortadan kaybolmuştu; dolayısıyla, Bronz Köşk'ün yanmayan bölümündeki muhafızlara emir verecek kimse yoktu. Zaten işe karışmaya kalkışsalar, ahali onları parça parça ederdi. Belisarios ismen hâlâ Doğu orduları komutanı olduğundan Kentte yetkesi yoktu. Hanımım onu ve özel birliğini –kaldıkları yer yakındı– İustinianos'a hizmetlerini sunmaya teşvik etti ama Belisarios reddetti: İmparatorun kulu olarak sırası gelmeden konuşmamalı ve emirleri beklemeliydi. Emir filan gelmedi. İustinianos katır kadar inatçıydı; coşkuyla dua ediyor ve Tanrı'nın yardımına güvenmesini söylüyordu Theodora'ya.

Nihayet, 15 Ocak'ta İustinianos kargaşaya son vermek için bir adım attı. Yöntemi, Hristiyan tebaanın vicdanına hitap etmektir. Elllerinde bayraklar ve kutsal emanetler –Hazreti İsa'nın gerildiği çarmıhın bir parçası, atamız İbrahim'in koçunun boynuzundan yapılmış ve Hüküm Günü çalınacak olan boru, Musa'nın bir zamanlar Mısır ve Sina'da mucizeler yaratan yılan biçimli asası, bakire şehit Zoe'nin ve daha az önemli bazı şehitlerin kemikleri– taşıyan bir piskopos ve papaz heyeti gönderdi. Ama bir mucize olmadı ve ruhban

takımı, taş ve tuğlalarla kovalanarak Daphne Sarayı'na sığınmak zorunda kaldı. İustinianos balkondan bakıyordu ve "Çabuk, koruyun onları! Birisi hemen dışarı çıkıp onları korusun!" diye bağırdı. Belisarios, bir eylem fırsatından memnun, Daphne Sarayı'nda sürekli görev yapan kırk Trakyalı Got askeri yanına alıp isyancıları gerilettiler, bir kısmını öldürdü ve böylece ruhban takımı ve kutsal emanetler zarar görmeden geri dönebildi.

Belisarios'un bu eylemi, artık tümüyle gemi azıya almış olan takımları iyice öfkeliendirdi. Ertesi gün, İustinianos Augustus Meydanı'na bir haberci göndererek Kapadokyalı İoannis'in, kent valisinin ve Yüksek Mahkeme Başkanı Tribonianos'un görevden çekildiğini duyurdu. (Tribonianos yasaları sistemleştirme işiyle o kadar meşguldü ki adaletin icrasını denetlemeye zaten vakti yoktu.) Ama bu ödün, asayişin sağlamak için artık yeterli değildi; dahası, takımlar arasındaki barış, yağmanın paylaşımına ilişkin kavgalar yüzünden bozulmuş ve Yeşillerin davası beklenmedik bir güçle canlanmıştı. Ocak ayının 17. gününe gelindiğinde, Aya Sofya ve Aya İrini kiliseleri; başka ilginç nesnelerin yanı sıra Homeros'un bir yılanın otuz metre uzunluğunda bağırsakları üzerine yazılmış tüm eserlerini barındıran saray avlusundaki kütüphane; Bronz Köşk ile hipodrom arasındaki Zeuksippos Hamamı; gümüşçüler çarşısı ve Konstantin Meydanı'na kadar uzanan Ana Cadde yağmalanmış, yakılmış ve sayısız değerli nesne yok olmuştu. Biz ev hizmetkârları, üst kattaki bir pencereden yangınları seyrediyor ve yanarak ölme korkusundan yatmaya cesaret edemiyorduk.

Kargaşanın beşinci günü olan 18 Ocak'ta, Theodora İustinianos'u hipodroma gidip bir barış çağrısı yapmaya ikna etmeyi başardı. Hipodrom, Marmara Denizi'ne inen yokuşun üstünde, saraya koşut konumdadır. Kuzey ucunda iki kule, ahırlar, araba barakaları ve sürücülerin daireleri vardır. Üst yanında, en güzel manzaralı noktada, Sakız

Adası'ndan gelen altın kaplama atların üstüne oturtulmuş Kraliyet Locası bulunur. Locaya, Daphne Sarayı'ndan özel bir sütunlu yolla, Aya Stefanos Kilisesi'nin yanından geçerek ulaşılır; dolayısıyla İustinianos'un arabayla halk arasından geçme riskine girmesi gerekmiyordu. Tika basa dolu hipodromda, elinde bir İncil, Kraliyet Locası'nda görüldü; halkı barış ve huzura çağıran, belirsiz birtakım vaatler içeren babacan tavsiyelerle dolu afaki bir konuşma yapmaya başladı. Bu yaklaşım, bir ayaklanmadan sonra halkın ateşi hafif soğuduğunda ve daha aklı başında kişiler zararın faturasını çıkarmaya başladığında genellikle etkili olur. Ama burada, herhangi bir güç gösterisiyle desteklenmedikleri için, hiçbir yararı olmadı. Mavi sıralardan ısıklarla karışık cılız alkışlar geldi; ama takımını terk edenlerin çoğunun geri dönmesiyle şimdi yükselişe geçmiş olan Yeşillerden galiz sövgüler geliyordu. Anastasios'un zamanındaki gibi, Kraliyet Locası'na taşlar ve başka nesneler fırlatıldı; İustinianos, hipodromdan onu kovalamaya çıkan kalabalığı görünce telaşla geri çekildi. Bunun üzerine, Trakyalı Got muhafızlar saraydan çıkıp Bronz Köşk'teki yoldaşlarına katıldılar. Ahali, Aya Stefanos Kilisesi'ne bitişik, Devlet Memuru hadımların oturduğu saray binalarını yağmalayıp yaktı.

İustinos iktidara el koymadan önce, Anastasios'un tahtın vârisi olması beklenen işe yaramaz yeğenlerinden belki de en az işe yaramaz olanı Hypatius'tu. Dara'da, Belisarios'un emrinde pek parlak sayılmayacak (Ölümsüzler saldırdığında, sağ cenahtaki hendeklerden geri çekilen onun bölüğüydü) bir görev yapmıştı; ama hiç değilse hırsı yeteneğini aşıyor denemezdi. Ayaklanma başlayınca, kardeşi Pompeius'la beraber alçakgönüllülükle İustinianos'a gelmiş, Yeşillerin ona tahtı vaat ederek kendisine yaklaştıklarını, ama bunu öfkeyle reddettiğini ve şimdi, sadakatinin kanıtı olarak kendisini İustinianos'un hizmetine sunduğunu söylemişti. İustinianos,

her ne kadar Hypatius'un bunu böyle açıkça itiraf etmesine anlam verememiş ve şüpheyi kendisinden uzaklaştırıp iktidara el koymak için fırsat kolladığını düşünmüşse de Hypatius'u övmüş ve teşekkür etmişti. Ama saray saldırısından sonra, ona ve Pompeius'a haber göndererek, ihanet suçlamasıyla idam edilmek istemiyorlarsa hemen gitmelerini bildirmişti. Karanlık basınca, isteksizce saraydan ayrıldılar ve dikkat çekmeden evlerine girmeyi başardılar. Maalesef Hypatius'un serbest olduğu, her nasılsa Yeşillerin kulağına gitti. Evini kuşattılar, zorla kapıyı açtirdılar ve Hypatius'u zafer naralarıyla Konstantin Meydanı'na götürdüler. Orada, bağırıp çağıran koca kalabalığın ortasında, imparator ilan edildi ve taç olmadığı için (Saraydan yağma edilen diğer nişanlar ellerindeydi) altın bir yaka takıldı. Hypatius iktidarı kabul etmekte gerçekten isteksizdi ve sofu bir Hristiyan olan karısı Maria çaresizlik içinde kıvranıyor, kocası ondan koparılıp ölüme götürülüyor diye ağlıyordu. Ama Yeşilleri vazgeçirmek olanaksızdı.

Yeşillerin sözcüleri Senato'ya giderek Hypatius'a sadakat yemini edilmesini talep etti. Senatörler (benzer durumlarda her zaman olduğu gibi) kendilerini bağlamaya yanaşmadılar. Sadakatleri eşit olarak bölünmüştü; çoğu sözde Mavi olsa da aralarında kendi deyimleriyle "Anastasios'un güzel günlerini" özleyen birçok gizli Yeşil vardı ve sonradan görme İustinianos'tan nefret ediyorlardı. Retorik söylevlere sığınarak kararsız kalmayı becerdiler. Sarayda da bazı senatörler toplanmıştı; hepsi Mavi'ydi ve hepsi dehşet içindeydi. İustinianos'un kendisi de korkudan titriyor ve her gördüğüne –erkek, kadın, hadım, soylu, avam, köle– "Şimdi ne yapmalıyım?" diye soruyordu. Alelacele bir konsey toplandı. Bu alçak ödleğlerin çoğu hemen kaçırmaktan yanaydı: Çünkü saray muhafızları besbelli ki güvenilmezdi ve Yeşiller şimdi kente hâkimdi. Sadece Belisarios ile Mundus isyancılara karşı sıkı bir direnişten yanaydı. Mundus, İlirya ordularının

komutanıydı ve tesadüfen, süvarilerine binek atı almak için iki gün önce kente gelmişti.

Theodora, Konsey Salonu'na davetsiz girdi. Horgörüsü ve öfkesiyle öyle ürkünçtü ki, yalnız İustinianos değil, orada bulunan herkes o ateş saçan gözlere karşı çıkmaktansa yüz kere ölmeyi yeğlerdi. Şöyle konuştu: "Tek yaptığınız boş gevezelik, sadece konuşup duruyorsunuz; akli başında bir kadın olarak bunu kınıyor ve hemen etkin bir eyleme geçilmesini talep ediyorum. Bugün ayaklanmanın altıncı günü; her gün bana 'işler kontrol altında' ve 'Tanrı yardım edecek' ve 'tüm tedbirler alındı' gibisinden laflar edildi. Ama hâlâ hiçbir şey yapılmadı... Sadece laf, laf, laf. Piskoposlar saçma sapan emanetlerle dışarı gönderiliyor. O imansız domuz sürüsünün karşısına İnciller çıkarılıyor; ve sonra onlar homurdanıp ciyaklayınca tabanları yağlıyoruz. Kaçmaya karar vermiş gibisiniz, Büyük İustinianos. İyi, kaçın o zaman! Ama hemen yapın bunu: Elinizde hâlâ özel bir liman, tekneler, tayfalar ve para varken! Ne ki, eğer giderseniz, bir daha asla bu saraya dönemeyeceğinizi unutmayın; en sonunda sizi yakalayıp hak ettiğiniz sefil ölüme mahkûm edecekler. Kaçağınız hiçbir güvenli yer yok. Pers Sarayı'na bile sığınamazsınız; çünkü geçmişte, öğüdüme hiç kulak asmadınız ve şimdi kral olan Hüsrev'i evlat edinmeyi reddederek, onu aşağıladınız ve kıldınız. Ama buyurun, gidin... İspanya'da, Britanya'da, Habeşistan'da deneyin şansınızı; lanetim de yanınızda gidecek! Bana gelince, dilerim bu soylu mordan asla ayrı düşmem ve tebaamın, hakkım olan unvanlarımla bana hitap etmediği günü görmem. Doğrudur 'Asalet mezara yakışan bir kefen-dir' deyimi. Ne bekliyorsunuz hâlâ? Tanrı'dan bir mucize mi? Hayır efendim, toplayın eteklerinizi, koşun; çünkü Tanrı sizden tiksiniyor! Ben burada kalacağım ve onurumun bana yüklediği yazgı her neyse, onunla yüzleşeceğim."

Bunun üzerine, Mundus ile Belisarios Theodora'nın emrine girdiler; çünkü emir verecek başka kimse yoktu. İus-

tinianos, alçakgönüllülük havasında, ama aslında saraya tekrar saldırılırsa kimliğini gizlemek için, bir keşiş cüppesi giymişti. Özel kilisesinde, kahverengi kukuletayı yüzüne indirmiş, var gücüyle dua ediyordu. Tam bu mühim noktada, Hypatius'tan Theodora'ya beklenmedik bir mesaj geldi: "Ey soylu kadın, imparator benden kuşkulandığı ve beni gözetmediği için, sadaketime güvenmeniz ve beni bu zor durumdan kurtaracak askerler göndermeniz için size yalvarıyorum." Bunun üzerine, Theodora, Belisarios'a muhafızların başına geçip Hypatius'u kurtarmasını ve saraya getirmesini söyledi. Belisarios, saray arazisinde konaklayan özel birliğini ve Mundus da ona eşlik eden Herül Hunlarını çağırdı. Bu iki güç, birlikte dört yüz kişiden fazla değildi; çünkü Belisarios'un adamlarının çoğu, İmparatorluk Ordusu'nun vergi toplamasına yardım için, Ermeni Hovhannes'in komutasında Trakya'ya gönderilmişti. Belisarios, Mundus'un, "Sal-yangoz" denen dönemeçli geçitten Hunlarını getirmesini istedi; buradan hipodromun güneydoğusunda, eskiden glad-yatörlerin cesetlerinin atıldığı Ölüm Kapısı'na varacaklardı. Orada emirleri beklemeliydi. Sonra Belisarios adamlarıyla, Saray arazisinden geçerek Senato'nun bulunduğu Ana Cad-denin ucundan sola, Bronz Köşk'ün girişine saptı. Dışarıda nöbetçi olmadığını ve kapıların kapalı olduğunu görünce, kılıcının kabzasıyla kapıya vurup bağırdı: "Ben Doğu ordularının komutanı Belisarios'um. Kutsal Majesteleri İmparator İustinianos adına açın kapıları!" Ama yanıt gelmedi. Askerler de, Senatörler gibi olayların gidişatını beklemeyi yeğlemişlerdi. Kapılar masif bronzdu ve zorlamak kolay değildi; bir kez daha seslendikten sonra saraya dönüp Theodora'ya muhafızlara erişilemediğini bildirdi. Theodora ona, emrindeki birkaç adamla elinden geleni yapmasını söyledi.

Belisarios, şimdi yanmış olan Aya Stefanos Kilisesi'nin yanından geçip Kraliyet Locası'na gitmeye karar verdi. Bunu yapabilmek için, hâlâ içten içe yanan Hadım Bölümünden

geçmeliydi. Her an bir duvar çökebilir veya aniden alevler parlayabilirdi. Atlar dumandan ürkmüş, zapt edilemiyorlardı; Belisarios da attan inme emri verdi ve atları geri gönderdi. Pelerinlerini ıslatıp yüzlerini sararak, ikişer üçer hipodromun mavi sütunlu (baştan aşağı *lapis lazuli* bezeli) yoluna vardılar. Oradan Kraliyet Locası'na geçilebilirdi, ama yolun sonundaki kapı sürgülüydü ve nöbetçiler vardı. Zorlamak tehlikeliydi; karanlıkta, dar bir merdivenden yukarı dövüşerek kendilerine yol açmalıydılar ve bu arada Yeşiller onlara arkadan saldıracak bir güruh gönderebilirdi. Belisarios geri dön emri verdi. Bu kez adamlarını, kuzeydeki kulelerin arasından hipodromun ana girişine yürüttü.

Bütün bu zaman içinde, Yeşillerin hipodromda ne yaptıklarını bilmiyorum, ama Yeşillerin Demarkhos'u ile Demokatos'unun övünge söylevler çektiğini ve oradaki Mavilerin asık suratlarla suskun oturduklarını biliyorum. Yeşillerin kendi renklerinden bir imparator atamayı başardıkları artık kesindi ve Mavi Demarkhos onlarla barış yaptığına şimdi çok pişmandı. Sonra birden bir bağırış yükseldi ve Belisarios'un, zincir zırhlı askerlerinin başında, kılıcını çekmiş hipodroma girdiği görüldü. Belisarios dönüp Loca'da oturan Hypatius'a seslendi: "Şanlı Hypatius, oturduğunuz yer imparatorun koltuğu; sizin orada oturmaya hakkınız yok. İmparator derhal saraya dönmenizi ve kendinizi onun hizmetine sunmanızı emrediyor."

Genel şaşkınlık içinde (çünkü sadece takım liderleri Hypatius'un bu işe ne kadar isteksiz olduğunun farkındaydı) Hypatius uysalca kalkıp locanın kapısına doğru yürüdü; ama onun yanında oturan Yeşillerin Demarkhos'u kabaca onu çekip koltuğuna oturttu. Sonra Yeşillerden bir güruh, Belisarios'un adamlarını tehdide başladı. Belisarios sıraların yanından onlara saldırdı. Kalabalık bağıra çağıra geriledi. Bunlar sadece kentin işsiz güçsüz ayaktakımıydı ve silahları dövüş değil, ancak cinayete uygundu. Dahası, zırhlı değil-

diler. Böylece, Belisarios'un iki yüz tam zırhlı adamı, onların binlercesiyle baş edebilirdi. Bu sırada Ölüm Kapısı'nın önünde bekleyen Mundus, içeriden gelen gürültüyü duyunca, Belisarios'un adamlarının kavgaya tutuştuğunu anladı ve peşinde Hunları, bariyerlerden arenaya atlayan Yeşillere saldırdı ve bir sürüsünü öldürdü. Kimileri orta bariyer boyunca sıralanan heykellerin (elinde peşkirle İmparator Theodosios, Delphi'den getirilen ve eskiden orada kâhinenin üç ayaklı sehpasının ayakları olan kıvrılmış üç büyük yılan, ünlü araba sürücülerinin heykelleri ki aralarında Theodora'nın yeni diktirdiği eski efendim Damokles'in heykeli de vardı) arkasına saklanmaya çalıştı; ama bu kaçaklar da çok geçmeden yakalanıp öldürüldü. Sonra, her zamanki gibi bir arada oturan Maviler dövüşe katıldı. İustinianos'un iki yeğeninin öncülüğünde Kraliyet Locası'na daldılar ve sert bir mücadele sonunda, Yeşil Demarkhos ile adamlarını öldürüp Hypatius ile Pompeius'u Belisarios'un yaveri Rufinus'a teslim ettiler. Rufinus onları dar merdivenden ve mavi sütunlu yoldan geçirerek saraya ulaştırdı.

Yeşiller uğradıkları şaşkınlıktan şimdi toparlanmış ve umutsuzca dövüşmeye başlamışlardı. Belisarios ile Mundus ayırım yapmadan öldürmeye devam etmek zorunda kaldılar. Sonunda bu ipeklere bürünmüş, kolları büzgülü, saçları pomatlı ahmaklar panik içinde kaçtılar. Nihayet Belisarios birkaç adamını salimen geri çekip Kuzey Kapısı'na yolladı ve ötekileri kalan kapıları tutmaya gönderebildi; Mundus da Hunlarını geri çağırdı. Ama Yeşillerin tümüyle kökünü kazımdan başka şey düşünmeyen Mavileri zapt etmenin imkânı yoktu. Belisarios ile Mundus araya girmeyi doğru bulmadılar: turnalarla pigmeler arasında bir savaş* seyrederek gibi, kasvetli yüzlerle kardeşin kardeşi katletmesini izlediler; belki pigmelere biraz daha yakınlık duyuyorlardı, ama on-

* Pigme soyu ve onlara musallat olan turnalar arasındaki sonu gelmez düşmanlık Ovidius ve Homeros tarafından da anlatılmıştır. (e.n.)

ların da kıyıcılıkta turnalardan pek farkı yoktu. Mavilerin kesin bir zafer (iki tabiatlı Oğul'un temsilcisi iki yüzlü imparator adına) kazandığı belli olunca, Belisarios bundan sonraki emirleri almak için Mundus'la birlikte saraya döndü. Çok geçmeden, hanımın üstü başı kan içindeki sevgili kocasını kucaklıyordu. Ama Mavilerin çok güçlü olduğu varoşlardan kalabalık bir güruh, ellerinde her türlü silahla, katliama yardımcı olmak için koşarak hipodroma daldı. Narses onları askeri teçhizat deposunda silahlandırmış ve Mavilerin Demokritos'una, tahta göz diken Hypatius'a karşı gönüllü toplaması için rüşvet vermişti. Onları Bronz Köşk'teki muhafızlar izledi: Yeşilleri doğrayarak İustinianos'a sadakatlerini göstermek istiyorlardı şimdi.

Gün sona ermeden otuz beş bin Yeşil ve birkaç yüz Mavi öldürülmüş ve daha birçoğu ağır yaralanmıştı. Kalabalık, Yeşillerin ahırlarına da saldırmış, seyisleri öldürmüş, atları sakatlamış ve arabaları yakmıştı. Sonra kentin her yanında tövbe etmemiş Yeşillere yönelik çılgınca bir av başladı: ertesi sabah, nefret edilen rengi hâlâ taşıyan tek bir erkek veya kadın kalmamıştı.

Hypatius ile Pompeius, İustinianos'un karşısına getirildiğinde, imparator Belisarios'a şöyle dedi: "Aferin, ama bu hainleri daha önce, kentimizin yarısı kül olmadan yakalayacaktın." Sonra onları ölüme mahkûm etti: Tam bir alçağın davranışydı bu ve Theodora bunu yüzüne söyledi. Ama onun yanıtı her zamanki gibi yumuşaktı. Ne hin adamdı, o günlerde bile!

Böylece, sözde Nika Ayaklanmaları sona erdi ve Mavilerle Yeşiller arasındaki kavga en azından bir süre için durdu. Yeşiller perişan olmuştu ve İustinianos bu mutlu durumu, bir kararnameyle tüm araba yarışlarını yasaklayarak noktaladı. Ne ki, birkaç yıl sonra yeniden canlandılar ve onlarla birlikte, Yeşil takım da kaçınılmaz olarak canlandı. En nihayetinde Maviler kendi kendileriyle yarışamazdı. Birkaç yıl

sonra Yeşiller eskisi kadar bıçkındılar; kentte, imparatora ve Ortodoks inancına düşmanlık besleyen herkesi Renklerinin korumasına almış ve akşamları bir kez daha cinayet çeteleri ortaya çıkmıştı.

Belisarios her zaman tarafsızdı – okul günlerinde olduğu gibi Beyaz’dı; ama hanımım Antonina, babasına yapılan haksızlıktan ötürü, misafirhaneden ötürü ve can dostu Theodora’dan ötürü Mavi’ydi.

10. Bölüm

Kartaca Seferi

Şimdi İustinianos, uzaklardan gelen ve başkentleri Kuzey Afrika'daki Kartaca olan Vandallara karşı büyük bir sefer tasarlıyordu ve Theodora'nın ısrarıyla, komutayı tek başına Belisarios'a verdi.

Vandalların kim olduğu ve Afrika'da ne yaptıkları kısaca anlatılabilir. Bir tür Germen'diler ve duyumlara göre, İsa'nın Yahudiler arasında yaşadığı günlerde, onlar Baltık Denizi'nin buz tutmuş kıyılarında yaşıyorlardı. Yavaş yavaş güneye doğru, Karpat Dağları'nın çevrelediği verimli ovalara indiler ve o topraklarda yerleşik Hun kabileleriyle ittifak ve evlilik yoluyla sayılarını çoğalttılar. İmparator Konstantinos'un Hristiyanlığı devlet dini olarak kabul ettiği dönemde, yiyecek kıtlığı ve kadınlarının doğurganlığı yüzünden, yeni krallıkları dar gelmeye başladı. Büyücek bir nüfus Yukarı Tuna'yı geçip Roma İmparatorluğu sınırlarına girmek zorunda kaldı. Orada onlara toprak ve müttefik statüsü verildi ve Roma'nın savaş yöntemlerini öğrendiler. İki kuşak sonra, tekrar Tuna'yı geçip Germania'yı istila ettiler ve yakıp yağmalayarak kuzeye yürüdüler. Hazır oradaki Roma garnizonu geri çekilmişken, Britanya adasını istila etmeyi düşündüler. Galya limanlarında yeterli tekne vardı, ama Vandallar

deneyimli denizci değildi ve Manş Denizi'nin sert dalgaları gözlerini korkuttu. Böylece, Britanya'yı Sakson korsanların insafına bıraktılar ve Yeni Yıl Gecesi donmuş Ren Nehri'nden geçerek Galya'yı işgal ettiler. İki yıl Galya'yı yağmaladıktan sonra İspanya'ya geçip en güney bölgesine yerleştiler ve krallıklarına Endülüs adını verdiler. Ama birkaç yıl sonra, Roma'nın Kuzey Afrika Valisi Kont Bonifacius'un daveti üzerine Kartaca'ya gittiler. Kont Bonifacius, iftiraya uğramış ve imparatoruna karşı komplo kurmakla suçlanmıştı; hak etmediği sefil bir idamdan kurtulmak için müttefiklere ihtiyacı vardı. Vandallara, eğer yardımına gelirlerse, Kartaca dolaylarındaki toprakların üçte birini vermeyi önerdi.

Herhangi bir Germen barbarına gemi yapma ve idare etme sanatını öğretene ölümle cezalandıran Roma yasasına rağmen, Vandallar İspanya'da iyi denizci olmuşlardı. Böylece Herakles Sütunları denen iki kayalığın birinden, yani İspanya'da Cebelitarık'tan, ötekine, Fas'ta Ceuta'ya deniz yoluyla geçtiler ve kıyı boyunca doğuya doğru yürüdüler. Toplam iki yüz bin kişiydiler, ama yalnızca elli bini savaşçıydı; gerisi kadınlar, çocuklar ve yaşlılardı. Hepsi birlikte gelmiş ve ancak pek azı geride kalmayı seçmişti. Bu Vandallar Hristiyan'dı, ama diğer Germen kabilelerin çoğu gibi, Ariusçu sapkınlardı. İşte Oğul'un tabiatına ilişkin açıklanması gereken bir teori daha!

Germenlere Hristiyanlığı benimseten, İmparator Konstantinos'la çağdaş, Ulfilas adlı biriydi. Ulfilas bütün Kutsal Kitapları (askeri tutkuları azdırır korkusuyla *Krallar Kitabı* hariç) Got diline çevirmişti. Ariusçu sapkınlık iyiden iyiye yayılmış ve bütün Kilise'nin neredeyse kesin görüşü olmuştu. Germenler sevmişti bunu, çünkü kendi Tanrı algılarını onaylayan, basit, barbarca bir inanç gibi görmüşlerdi. Ariusçular Baba'nın insandan ölçülemez derecede üstün olduğunu ve Baba ile insan arasında bir aracı olamayacağını savunurlar: Oğul bile Baba'yı hiçbir zaman tam anlamıyla tanımadığı için

ve yeryüzünde yaşarken, Havarilerin anlattığı gibi, insanoğlunun tüm kusurlarını –öfke, acı, umutsuzluk, utanç– nefsinde barındırdığı için, aracı olamaz. Buna rağmen, Oğul (bu Ariuşçulara göre) bir tür yarı-tanrıdır: Tanrı değil de farklı bir maddeden oluşan bir ara varlıktır. Dünyadan önce var olan ve sıfırdan yaratılan Baba'yla hiçbir benzerliği yoktur. Germenler zaten ölçülemez derecede güçlü ve kaprisli bir tanrıya (*Odin* diyorlardı ona) inandıkları için, ayrıca yine yoktan var olan *Mann* dedikleri (Germen dilinde “adam” demektir) bir yarı-tanrı ve soylarının atası sayılan birine de inandıkları için, din değiştirmeleri inanç değişikliğinden çok, bir isim değişikliği idi. Şimdi insanları kurban etmekten de vazgeçmişlerdi; çünkü yeni dinlerine göre, atamız İbrahim'in zamanından beri Tanrı bunu yasaklamıştı. Ama kanlı savaşları ve katliamları sürdürdüler. Her ne kadar iyi niyetli Ulfilas çevirisine *Krallar Kitabı*'nı almamışsa da Yahudilerin “vaat edilmiş topraklarda” karşılaştıkları putperest kabileleri acımasızca katlettiklerini anlatan *Yeşu'nun Kitabı* çeviride mevcuttu.

Vandallar için Roma Afrikası da bir vaat edilmiş topraktı ve üzüm bağları, ekin tarlaları, incir ağaçları ve surlu şehirleriyle eski zamanların Kenan diyarını anımsatıyordu. Ama göçmen kalabalığı Kartaca'ya yaklaştığında, Kont Bonifacius'tan hata yaptığını bildiren soğuk bir mesaj aldılar: İmparator, daha doğrusu Kral Naibesi İmparatoriçe, şimdi ona güveniyordu ve Vandal müttefikler artık gereksizdi. Endülüs'e dönmelerini rica ediyor ve zahmetlerinin bedelini ödeyeceğini bildiriyordu. Haliyle Vandallar hakarete uğramış hissettiler ve dönmeyi reddettiler. Müttefik olmaktan çıkıp düşman oldular ve savaşta Bonifacius'u yendiler; sonra, yalnız Kartaca civarındaki toprakların üçte birini değil, Afrika Piskoposluk Bölgesi'nin tümünü işgal ettiler ve orada yaşayanları köle yaptılar.

Batı İmparatorluğu'nun Roma'dan sonra en büyük şehri olan Kartaca birkaç yıl direndi. Ama bu, deniz yoluyla yiye-

cek alabilmesi ve surlarının sağlamlığı sayesindeydi. Vandal-
ların bu surları yıkacak mühendislik deneyimi yoktu; yoksa
şehri savunanlar kahramanca direnmiş falan değildi. Roma
Afrikası'nın insanı yüzyıllardır süren barış, verimli toprak
ve gevşeten sıcak iklimden ötürü savaşçı olmaktan uzak-
laşmıştı. Dahası, Donatist hizip yüzünden kendi araların-
da bölünmüşlerdi. Bu, Oğul'un tabiatına ilişkin bir sapkın
görüş daha değil, Kilise disiplini konusunda bir kavgaydı:
Donatistler, uygunsuz bir yaşam süren veya sivil yönetimin
emriyle bir din kitabını yakmak gibi zındıklık eden papa-
zın kutsamasını kabul etmiyor ve böyle birinin herhangi bir
papazlık eylemini geçersiz sayıyorlardı. Ama can suyu ölü
bir köpeğin ağzından aksa bile (deyiş böyleydi) yine de ruhu
iyileştirir, diyen bir Ortodoks kuramı vardı. Donatistler, Or-
todoks görüşlerin onlara bulaşmaması için ayrı bir topluluk
oluşturdular. Vandallar da geçici bir kolaylık olarak, bu Do-
natistlerle ittifak kurdular: Biz de kendi Ariusçu tarzımızda
Donatistiz, dediler.

Her nasılsa Ortodoks Hıristiyan olarak doğan Vandal
Kralı total Geiserich, şimdi Ariusçuydu ve çok geçmeden,
Afrika'da Ariusçu olmayan herkese (Donatistlere, Orto-
dokslara ve her çeşit sapkınlara) bir dönmenin tüm şidde-
tiyle zulmetmeye başladı. Sonunda, bütün Afrika Piskopos-
luk Bölgesi'ni eline geçirdi ve isyan olasılığına karşı tedbir
olarak, güçlü garnizonlara sahip Hippo Regius ve Kartaca
dışında, bütün şehirlerin surlarını yıktırdı. Sonra donanma-
sını büyüttü ve adaları (aralarında Sardinya ve Balearlar da
vardı) ele geçirmeye ve İspanya, İtalya, hatta Yunanistan kı-
yılarına saldırılara başladı. En önemli başarısı Roma'nın ta-
lanıydı; iki hafta içinde, kamusal ve özel, muazzam ganimet
elde etti. Bunlar arasında, yüzyıllar önce Titus'un Roma'ya
getirdiği Süleyman tapınağının değerli altın eşyaları ve Capi-
tolium'daki Jüpiter Tapınağı'nın altın kaplama bronz çatısı-
nın yarısı vardı. Daha önce söylediğim gibi, Belisarios'un an-

nesinin babası, Geiserich'in soygunları yüzünden Roma'yı terk edip Konstantinopolis'e taşınmıştı.

Batı'nın imparatoru –çünkü o günlerde Konstantinopolis'teki Doğu imparatorlarının hâlâ Roma'da mevkidaşları vardı– bu korsanlık eylemlerine karşı koyamadı; ama Konstantinopolis'ten Kartaca'ya bir cezalandırma seferi gönderildi. Akdeniz'de hiç görülmemiş büyüklükte bir filonun taşıdığı yüz bin asker Vandalları hiç zorluk çekmeden alt edebilirdi. Geiserich komutana, büyük bir saygı gösterme numarasıyla, sözde “şehri teslim hazırlamak için” beş günlük izin koparmayı başardı. Sonra gizlice adamlarını topladı ve dördüncü gece imparatorluk filosunun arasına önce yangın çıkarma tekneleri ve ardından savaş gemileri gönderdi. Parlayan alevler ve vahşi Vandallar arasında şaşkına dönen Romalılar perişan oldu. Sadece iki üç hırpalanmış tekne ve birkaç yüz asker Konstantinopolis'e dönebildi. Bu felaket, İustinianos'un iktidarından iki kuşak önce yaşandı.

O günden bu yana Geiserich'in birkaç halefi oldu. Geiserich iktidarın, daima soyundan gelen en yaşlı erkeğe geçmesine karar vermişti. Bu ülkenin bölünmesini, dolayısıyla merkez gücün zayıflamasını önlemek; aynı zamanda, bir çocuk kral adına naip atandığında sıkça baş gösteren sorunlardan kaçınmak içindi. Buna göre kralın büyük oğlu, babası ölünce sağ olan bir amca veya büyük amcaya iktidarı bırakmalıydı. Geiserich, bu tahta geçiş yasasının, sağlam kafalıdan çok uzun ömürlü prenslerin lehine işlediğini belki yeterince düşünmemişti.

İustinianos tahta çıktığında, Vandalların kralı Hilderich'ti. İtalya'da hüküm süren Got kralıyla bir savunma ittifakı imzalamıştı. (Bu dönemde, Roma'da artık imparator yoktu ve imparatorluğun Batı bölümü, ismen Konstantinopolis'teki Doğu İmparatoru'nun hükümrانlığı altında olsa da oranın garnizonu olarak görev yapan çeşitli Germen mütefriklerin egemenliğindeydi. Bunlar en verimli bölgelere yer-

leşmişlerdi ve hepsi Ariusçu sapkınlardı.) Hilderich de Doğu İmparatoru'yla iyi ilişkiler içindeydi ve Geiserich'in fetihlerine icazet veren barış antlaşmasında yer alan yıllık haracı Konstantinopolis'e göndermeye devam ediyordu. Hilderich kamu yönetiminden anlamayan ve mizacı neredeyse İustinianos kadar şüphe uyandırıcı olan bir yaşlı adamdı. Selefinin dul karısı, ünlü Got Kralı Theoderich'in kız kardeşi hâlâ sağdı. Çeyiz olarak, yanında altı bin Got süvari getirmişti ve Kartaca kıyısından sadece yüz mil uzakta, Sicilya'nın burnundaki Lilybaeum özerk bölgesi de çeyize dahildi. Biri Hilderich'i, bu sabık kraliçenin onu öldürüp Kartaca'yı Gotlara vereceğine inandırdı. Hilderich kadını önce hapse attı, sonra boğdurttu ve altı bin Got'u katletti. Bu davranış Theoderich'i çok öfkeliendirdi ve Vandallarla ittifakını bozdu; ama onlara karşı bir askeri seferi göze alamadı.

İustinianos, Hilderich'in özel dostuydu ve aralarında sıkça mektup ve hediye alışverişi olurdu. İustinianos'un Roma'da, Theoderich'in sarayında önemsiz bir rehine olduğu günlerde, Hilderich onu arkadaş edinmişti; ayrıca İustinianos Hilderich'e, Ortodoks Katoliklere hoşgörüsüyle davrandığı için değer veriyordu, ondan önceki Vandal kralar Ortodokslara vahşice zulmetmişti. Hilderich'in tahttan indirildiği ve yeğeni Gelimer tarafından hapsedildiği haberi Konstantinopolis'e gelince, İustinianos çok bozuldu. Gelimer'e bir ders vermek gerektiğini düşündü; çünkü kendisi de bir zamanlar, amcası İustinos elden ayaktan düşüp son iki yılında yalnız ismen imparator kaldığında, Gelimer'le benzer durumdaydı. Kendisinin erdem yolunu seçip hükümdarlık yerine Naip unvanıyla yetinmesinin, Gelimer'i protesto etmek için ona özel bir hak verdiği kanısındaydı. Diplomatik geleneğe göre yumuşak bir mektup yazdı: Eğer yaşlı adam serbest bırakılır ve eski hükümdarlık hakları geri verilirse, Tanrı Gelimer'i ödüllendirecek ve İustinianos onun dostu olacaktı.

Gelimer'in Hilderich'i hapse atma mazereti, yaşlı adamın gizlice Ortodoksluğu kabul ettiği ve tahtını İustinianos'a bırakmak istediği yolunda duyduğu bir dedikoduydu. Dolayısıyla, elçinin getirdiği mektuba, ağzıyla uygunsuz bir ses çıkarmak dışında hiç cevap vermedi. Hilderich ise eskisinden daha karanlık ve kasvetli bir zindana atıldı.

İustinianos bir daha, bu kez sert bir mektup yazdı: Gelimer'in tahtı şiddet yoluyla gasp ettiğini ve bu haksızlığın ilahi adaleti davet edeceğini belirtti. Hiç değilse Hilderich'in, hayatının sonunu rahat bir sürgünde geçirmesi için Konstantinopolis'e gönderilmesini talep ederek, eğer bu yapılmazsa Vandallara savaş açacağını bildirdi.

Gelimer, İustinianos'un Afrika krallığının iç politikalarına karışmaya hakkı olmadığını yazdı: Hilderich, Kartaca'daki Vandal Krallığı Konseyi'nin onayıyla, devlete ihanet suçundan tahttan indirilmişti; ayrıca, savaş açmadan önce, İustinianos doğudan Kartaca'ya gönderilen son filonun başına gelenleri hatırlamalıydı.

İustinianos, Vandallara karşı bir sefer için ordunun bir kısmını Pers sınırından çekme olasılığını düşünmemiş olsaydı, zaten Kral Hüsrev'e o elverişli barış koşullarını tanımazdı. Ama projesinden baş yardımcılara söz ettiğinde, hepsi planı aşırı tehlikeli bulup aleyhte konuştular. Görüşlerinde pek de haksız sayılmazlardı. Sözcüleri, muhafızların komutanı Kapadokyalı İoannis'ti; şimdi imparatorluk ordusunun levazım komutanı da yapılmıştı. Kartaca, Konstantinopolis'e karadan en az yüz kırk günlük yoldaydı. Deniz yoluyla yeterli bir ordu göndermek için gereken sayıda tekneye el konması, imparatorluğun ticaretini ciddi ölçüde aksatacaktı. Kuzey ve doğu sınırlarının savunması için asker toplamak yeterince zorken, onları dünyanın öbür ucunda gereksiz savaşlarda harcamak anlamsızdı. Vandalları yenmek mümkün olsa bile, Sicilya ve İtalya'yı kontrol edemediği –ki öyle bir umut pek yoktu– Kuzey Afrika'yı işgal etmek stratejik ba-

kımdan akıllıca olmazdı. Dahası, böyle bir seferin masrafı milyonları bulurdu. Kapadokyalı İoannis, dile getirmese de, İustinianos'un gereken parayı toplama gayretiyle, Savaş Bakanlığı'ndaki levazım dairesinin hesaplarını incelemesinden ve orada ciddi yolsuzluk kanıtları bulmasından korkuyordu.

Nitekim, ileri sürdüğü görüşler İustinianos'u projeden vazgeçirdi. Herkes, özellikle yeni vergilerle para sağlamak zorunda kalacak hazine görevlileri ferahladı. Generaller de rahat etti: Her biri, kendi yeteneklerinden ötürü, Vandallara karşı seferin komutanı seçileceğinden korkmuştu.

Sonra Mısır'dan, gördüğü önemli bir rüyayı anlatmak için Saray'la acil görüşmek isteyen bir piskopos geldi. İustinianos, her zamanki nezaketiyle onu kabul etti ve piskopos, Tanrı'nın bizzat rüyasına girdiğini ve imparatora gidip kararsızlığı için onu azarlamasını emrettiğini anlattı: "Çünkü, Ariusçu sapkınların Benimle aynı olduğunu inkâr ettikleri Oğlumun onurunu savunmak için bu savaşa girerse, ordularının önünde yürüyeceğim ve onu Afrika'nın efendisi yapacağım." Bu mesaj, Tanrı'nın kendisinden ziyade, Gelimer'in tahta çıkması üzerine Kartaca'dan kaçan Hilderich'in dostu bir grup Afrikalı papazdan doğmuş gibiydi. Ama İustinianos işin doğruluğunu hiç sorgulamadı ve piskoposa, ilahi emre hemen itaat edeceğini bildirdi. Sadakat ve cesareti Nika Ayaklanmaları'nda kesinlikle kanıtlanan Belisarios'u çağırması bu durumla ilgiliydi. Theodora'nın önünde, ona şöyle dedi: "Talihli Beyzade, Kartaca'yı alma görevini sana veriyoruz!"

Hanımım tarafından İustinianos'un niyeti hakkında uyarılmış olan Belisarios şöyle yanıtladı: "Tek başına ben mi, haşmetmeap, yoksa her biri benimle eşit yetkiye sahip bir düzine komutan mı? İlkin diyorsanız, şükranla kabulümdür; ama ikinci diyorsanız, itaat görevimdir."

İustinianos tam kaçamak bir cevap ararken, Theodora lafa karıştı: "İmparatoru lüzumsuz sorularla rahatsız etme.

Tabii ki senin tek komutan olacağını söylüyor, değil mi sevgili İustinianos? Sen, Narses, görev emrinin hemen kâğıda dökülüp imza için imparatora getirilmesini ayarla: Yazıda, Şanlı Belisarios'un imparator naibi olduğu belirtilmeli. Kartaca ile kentimiz arasındaki büyük mesafe, maalesef acil durumlarda İmparatorun görüş bildirmesini olanaksız kılar ve önemli siyasi atamaların veya antlaşmaların gereken hızla onaylanmasını önler. Onun için şöyle yaz, değerli Narses: "Doğudaki ordularımızın komutanı Şanlı Belisarios'un emirleri, bu seferin yürütülmesi sırasında, bizim emrimiz sayılacaktır."

İustinianos, onun adına iş böyle düzenlenince, gözlerini kıpırttırıp biraz yutkundu. Ama aslında kafasında olan çoklu komuta planına dönmeyi göze alamadı. Tek bir generalin zaferin tümünü kazanması ve böylece kendisine rakip çıkma olasılığı, siyasi bakımdan makul bir düşünce olsa da çoklu komuta (Anastasios'un zamanında Persia'da kanıtlandığı gibi) askeri bakımdan tam bir felaket olurdu. Görev emrini imzaladı.

Bu olay, Miladi 532 yılının sonbaharında, ayaklanmaların üstünden birkaç ay geçmişken yaşandı ve kış boyunca gerekli hazırlıklar yapıldı. Hanımım seferin ilkbahara kalmasından memnundu; çünkü yeni yıl civarında Belisarios'tan çocuk bekliyordu ve Belisarios sefere çıktığında arkada kalmamaya kararlıydı. Düşüncesi, çocuğa bir sütanne bulup onu Theodora'ya emanet etmektir. Öyle de yaptı; bir kızları oldu ve adını Joannina koydular. İmparator ve imparatoriçe vaftiz ana babası oldu. Hanımımın Belisarios'a verdiği tek çocuk buydu ve sonunda onları düş kırıklığına uğrattı.

Konstantinopolis'te seferin ayrıntıları açıklanınca, kasvetli bir uğursuzluk havası yayıldı. Kent valisinin bir akşam sarayda Kapadokyalı İoannis'e şöyle dediği söyleniyordu: "Korkarım bu felaket dedelerimizin Geiserich'in elinden çektiklerini aratmayacak."

Kapadokyalı İoannis ise neşeyle yanıtlamış: “Mümkün değil. Çünkü o seferde biz yüz bin asker kaybettik; oysa şimdi, imparatoru sadece on beş bin adam göndermeye ikna ettim. Onların da çoğu piyade.”

Kent valisi: “Tahminince Vandal ordusunun askeri gücü ne kadar?”

Kapadokyalı: “Mağribi müttefikleriyle beraber yüz binden fazla.”

Kent valisi, şaşkın: “Onlar parlak savaşçı. Bu durumda Belisarios’un başarı umudu olabilir mi?”

Kapadokyalı, omuz silkerek: “Bir piskopos istediği rüyayı görebilir.” Bu cümle zamanla atasözüne dönüştü.

Çoğu İsaüralı dağlılardan oluşan piyadeler nitelikliydi: Belisarios onları uygun adım yürüyüş, hendek kazma ve silah kullanma konularında eğitmişti. Atları bin beş yüz mil gibi bir mesafeye taşıma zorluğu yüzünden süvariler sadece beş bin kişiydi. Ama aralarında, Dara ve Fırat kıyısında çok iyi savaşmış olan Massaget Hunlarından kalan altı yüz kişi (ağır yaralılardan çoğu iyileşmişti); Pharas’ın dört yüz Herül askeri ve Belisarios’un bin beş yüz kişilik, iyi eğitilmiş özel süvari birliği vardı. Gerisi Boutzes’in emrinde hizmet veren Trakyalılardı; ama Boutzes’in kendisi Pers sınırında kalmıştı. Belisarios bu Trakyalıların komutasını Rufinus’a ve Sunicas’ın oğlu Aigan adlı bir Massaget Hunu’na bırakmıştı. Sunicas savaş meydanında can verirken, oğlunu Belisarios’a emanet etmişti. Belisarios’un kurmaylarının başı ise Solomon adlı bir Ermeni hadımdı; hadım oluşu, kasten iğdiş edilmesinden ötürü değil, bebekliğinde geçirdiği bir kaza sonucuydu ve tüm yaşamını askerlerin arasında geçirmişti.

Orduyu Kartaca’ya taşımak için beş yüz teknelik bir filo gerekliydi. Hayatta görülmemiştir böyle bir tekneler curcunası: Taşıma kapasiteleri otuz ile beş yüz ton arasında değişiyordu. Çoğu Mısırlı ve Küçük Asya’dan gelme Yunan olan otuz bin tayfanın komutanı İskenderiyeli bir amiraldi.

Bu teknelerden başka doksan iki adet, tek sıra kürekli hızlı harp gemisinden oluşan küçük bir filo daha vardı. Kürekçilerin oturma yerleri, bir deniz savaşı durumunda korunma tedbiri olarak, güverte altındaydı. Her gemide, Konstantinopolisli yirmi kürekçi vardı; bunlar, gerekirse piyade olarak da hizmet verdikleri için, olağanın üstünde ücret alıyorlardı. Filonun iâşe sorumlusu Kapadokyalı İoannis'ti; iki subay Trakya'daki otlaklardan üç bin at toparlayıp Marmara Denizi'nin kuzey kıyısındaki Herakleia'ya * getirecek ve filo oraya vardığında teslim edecekti.

Nihayet, ilkbahar ekinoksunda yola koyulduk. Belisarios'la hanımım, İustinianos ile Theodora tarafından etkileyici bir törenle ve Konstantinopolis Patriği'nin kutsamasıyla uğurlandı. Marmara Denizi'nin Bosphorus'a giriş noktasında, saraya yakın imparatorluk limanında gemiye bindik. Burada geniş, beyaz mermer basamaklar, yaldızlı saltanat kayıkları ve doğudan getirilmiş süs ağaçları vardır; yakındaki zarif, ufak kilisede İsa'nın hakiki kundak takımları ve daha büyük yaşında, Havari Luka tarafından yapıldığı söylenen portresi görülebilir. Limanın üst yanında, bir boğa ile bir aslanı ölüm-kalım savaşımında gösteren bir heykel durur. Batıl inançla karışık bir ilgiyle baktık ona; çünkü Boğa Roma ordularının, Aslan ise Kuzey Afrika'nın simgesidir. Hanımım Antonina sırtarak, yanındaki kent valisine şöyle dedi: "Boğanın kazanacağına beş bine iki bin bahse girerim. Aslanın kasları zayıf, oysa boğa küçük ama dövüşken türden."

İustinianos uğur getirsin diye, amiral gemisi olan tekne-mize az önce vaftiz olup Ortodoks Kilisesi'ne katılan Trakyalı bir genci bindirdi. Delikanlı, giderek küçülen bir mezhep olan Eunomianlardandı; onlar, Oğul doğmuş olduğu için, O'nun Tanrı ve ebedi olduğunu kabul etmezler: Çünkü, derler, ebedi doğuş fikri saçmadır. Doğmuş olan doğmamış olanla aynı maddeden olamaz. Doğmamış olan sonsuza dek

* Bugünkü adıyla Marmara Ereğlisi. (ç.n.)

doğmamış kalır, doğmuş olan da doğumun nedeni olan eylemi inkâr edemez. Dolayısıyla... Ama her halükârda, bu genç söz konusu sapkın inançlarından döndü, Belisarios'la hanımının vaftiz oğlu oldu ve Theodosios adını aldı.

Hayatımda pek çok yakışıklı adam gördüm ama bu gördüklerimin en yakışıklısıydı. Belisarios kadar uzun boylu ve muhteşem kaslı değildi; ama güçlü ve zarif bir yapısı ve fevkalade değişken bir yüzü vardı. (Onda bulabildiğim tek kusur, ensesinin azıcık dar olması ve orada derin bir yarık bulunmasıydı.) Ama bütün bunlar bir yana, hanımının kendine özgü neşeli gevezeliklerini paylaşabilen tek adamdı. Belisarios zekiydi, hazırcevaptı, sevgi doluydu ve bir erkekte hayranlık uyandıracak her niteliğe sahipti ve yeryüzünde, kocası bakımından, hanımımdan daha talihli bir kadın yoktu. Belisarios gökyüzünde dolaşan güneş gibiydi; bütün mahlûkları ve yapıları ısıtıyordu ama yine güneş gibi gökyüzündeki dolaşımı tam değildi, kuzeyden ışıyamıyordu. Sadakat hisleriyle bağlantılı bir eksiklikti bu, iman ve cehalet egemendi yörüngesinin o bölümüne. Ama Theodosios, niteliğini dile getirmekte çok zorlandığım gülen bir ışıkla kuzeyden parlıyordu. Yalnız şunu diyebilirim: Belisarios'da eksik olan her neyse, Theodosios hanıma onu sağlıyordu sanki. Belisarios'un sahip olduklarına kıyasla küçücük bir şeydi bu; ama hanımım için, küçük bile olsa, çok değerliydi.

Bir erkeğin kafasında gizlice “en çok ona değer veriyorum” fikri olmadan, aynı anda iki kadını sevmesinin neredeyse olanaksız olduğu kanısındayım. Oysa bir kadın, hanımının çok geçmeden keşfettiği gibi, böyle bir duruma (aynı anda, olabilecek en mutlu ve en talihsiz duruma) düşebilir. Kadın yüreğinde ikisini bağdaştırabilir, ama ikisiyle ilişkilerinde, erkeklerin her biri, kadının ötekine duyduğu sevgiyi bilmezden gelir. Daha üstün olan adam (hanımım da bunun Belisarios olduğunu asla yadsımazdı) Kuzey'den gelen pırıl-

tı olgusunu anlayamadığından ve kadını bir aşk çemberiyle bütünüyle kuşatma arzusundan kadına kırıcı davranma eğilimine girer. Öbür adam ise kıskançlıktan veya şiddetli duygulardan o kadar uzaktır ki kadının bir başkasını sevmesini, kendisini sevmesi kadar olağan bulur. Kaygısız mizacı yüzünden, her türden güçlü duygu ona anlamsız gelir.

Hanımım Antonina'nın onları kafasına bir çift olarak yerleştirmesi, Belisarios'un derin ahlaki ciddiyetine karşı Theodosios'un uçucu hafifliğini görmesiyle başladı. Abydos'da sarhoş Massaget Hunları olayı vardı; sonra, Sicilya'ya yaklaşırken matara meselesi çıktı. İki de ayrıntılı olarak anlatılmalı.

Perinthos'ta Trakya atlarını aldıktan sonra, Marmara'dan aşağı Hellespontus'a devam ettik ve bir akşam, ertesi sabah erkenden yola çıkmak niyetiyle, Abydos yakınında demir attık. Burada akıntılar belalıdır ve onlarla baş etmek için sıkı bir kuzeydoğu rüzgârı gerekir. Ama ertesi sabah yaprak kımıldamıyordu ve bir esinti çıkana kadar dört gün beklemek zorunda kaldık. Karaya çıkma izni verilen adamlar avare oldular: Bu bölgede yapacak veya görececek pek bir şey yoktur; eğer eski eserlere meraklıysanız, atla kıyıdan Troya'ya gidebilir ve orada inip uğur getirsin diye Akhil-leus'un mezarının etrafında koşabilirsiniz.

Massaget Hunları yanlarında kısırak sütüne katıp ekşit-mek için bir çeşit maya taşıyor ve karışımı hayvan derisinden keselere koyup, yağlı kısımları inceltmek için sopayla dövüyorlardı. Perinthus'ta bol miktarda kısırak sütü almış ve bu muameleden geçirmişlerdi; öyle ki şimdi epey sert bir içki (*kımız* diyorlardı ona) olmuştu. Aigan'a ayıp olmasın diye bir kez tadına baktım ve bana fazla keskin geldi; gerçi ağızda bıraktığı tat bademli sütü andırıyordu, ama kısıraktan gelmesi nedense içimi kaldırdı. Başkalarının alışkanlıkları hakkında nice deyişimiz var, “Her balık kendi suyunu arar” ve “Eşeğin dudağına devedikeni marul gibi gelir” gibi.

Belisarios'un mayadan haberi yoktu ve askerlerin (suyu arındırmak için her gün verilen ekşi şarap dışında) alkollü içki edinmelerine karşı yeterli tedbir aldığını sanıyordu. Sonra, Hunlar kıyıda bir içki âlemi yaptı ve bu esnada aralarından biri, iki diğer Hun'la bir türkünün sözlerini karıştırdılar diye dalga geçince anında öldürüldü. Belisarios katillerin askeri mahkemeye çıkarılmasını emretti. Adamlar suçu hafife alıyor ve sarhoşluğu mazeret gösteriyorlardı; âdet olan kan parasını ölenin akrabalarına ödemeye hazır olduklarını söylüyorlardı. Ama Belisarios, savaşa giderken silah arkadaşını öldürmenin çok ağır bir suç olduğu görüşündeydi. Aigan'a, bir Hun'a verilebilecek en aşağılayıcı ölüm şekli nedir, diye sordu ve Aigan "kazığa oturtmak" dedi.

İki Hun, Abydos'daki bir tepede kazığa oturtuldular. Yol- daşları buna büyük tepki gösterdi ve kendilerinin Romalı değil, Roma'nın müttefiki olduklarını ve kendi yasalarına göre, içkili haldeyken adam öldürmenin cezasının ölüm olmadığını söylediler. Belisarios onları toplayıp konuştu ve özür filan dilemeden, o barbarca yasalarını değiştirme zamanının çoktan geldiğini söyledi; sarhoşluk, onun görüşünce, suçu hafifleten değil, ağırlaştıran bir davranıştı ve onun hizmetinde oldukları sürece, onun yasalarına itaat etmeliydiler. Silah arkadaşlarına, tutuklulara veya sivillere karşı herhangi bir kişisel şiddet eylemini –ciddi tahrik kanıtı yoksa– bağışlamayacağı yolunda onları uyardı: "Bu ordu savaşa temiz ellerle gitmeli," dedi. Sonra mayaya el koydu ve ancak Kartaca alınıp Hunlar salimen oraya yerleşince geri vereceğini söyledi.

O akşam yemekte masa arkadaşları suskundu. Belisarios, kafalarından geçeni bildiği için, başıyla tepeyi işaret edip sordu: "Açıkça söyleyin, ne düşünüyorsunuz?" Ermeni Hovhannes, "Hak etmişlerdi," dedi. Rufinus onayladı ve Uliaris homurdandı: "İnsan içkiliyken eline silah almamalı." Sonunda, Theodosios'un fikri sorulunca, "Bir üçüncü de olmalıydı, değil mi?" diye ilgisiz bir yanıt verdi.

Hanımım, orada bulunanlar arasında bu alaycı göndermeyi anlayan tek kişiydi. Belisarios ciddiyetle yanıtladı: “Hayır, kanıtlara göre ateşin başındaki diğer adamlar işe karışmamış.” Ama hanımım Theodosios’a bakıp şöyle dedi: “Eğer bir üçüncü olsaydı, vaftiz baban onu şarapla ödüllendirmezdi.” Bunun üzerine Theodosios ona minnetle gülümsedi ve başka bir şey söylenmedi. İki yabancının, en yakınlarının bile sözlerin görünenin dışında bir anlam taşıdığını fark etmediği özel bir espriyi paylaşabilmesi, aralarında güçlü bir bağ yaratır. Theodosios’un yaptığı böyle bir şeydi: Tepe ona, İsa’nın çarmıha gerildiği Golgota’yı anımsatmıştı; ama bu çarpıcı idam sahnesinde, diğer ikisinden daha masum olan üçüncü kurban eksikti. Hanımımın şarapla ilgili sözü, mızrağının ucuna taktığı süngeri ekşi şaraba batırıp içmesi için İsa’ya uzatan merhametli Roma askerine bir göndermeydi.

Theodosios dindar yapıda biri değildi. Vaftiz olup Ortodoksluğa geçmesi, tıpkı hanımım gibi, işine geldiğinden ötürüydü. Trakyalıların tipik özelliği olarak gördüğüm, her şeye hafif alaycı bakışını hiç kaybetmemişti. En hayran olunası kişilerde bile tutarsızlığı ve gösterişçiliği sezebiliyor, ama kendisini bir ahlak timsali olarak ortaya koymuyordu. Duyguları ve düşünceleri oradan buradan ödünç alınmış değil, kendisinindi; dış görünüşünde yerleşik geleneklere uyuyor, ama özel yaşamında, kendi doğruları dışında bir yetke tanımıyordu.

Matara olayı ise Sicilya’ya hareketimizden birkaç hafta sonra oldu. Yolculuk herkesin beklediğinden daha uzun sürdü; çünkü Abydos’dan çıkışta arkadan aldığımız sert rüzgâr bizi Ege Denizi’ne, Lesbos’a rahatça götürdü, ama bu noktada neredeyse durdu ve Yunanistan’ın güney kıyısını dönmemiz üç hafta aldı. Dahası, bütün filo hızını en yavaş geminin hızına uydurmak zorundaydı; çünkü Belisarios hiçbir birliğin gruptan ayrılıp Kartaca’ya ötekilerden önce varmasını ve sürpriz etkisini bozmasını istemiyordu. Önde

giden üç teknenin (bizimki ve iki tekne daha) ana yelkenlerini, gündüz rehberlik edebilmeleri için parlak kırmızı, enli çizgilerle boyattı; gece kış fenerlerini kullanıyordu. Hiçbir teknenin yanındakinden bir palamardan fazla uzaklaşmasına izin yoktu. Zaman zaman epey toslaşma ve küfürleşme oldu, kancalı gönderler kullanıldı; ama hiçbir tekne gruptan kopmadı ve delinmedi.

Sonra rüzgâr tamamen kesildi ve Belisarios, Yunanistan'ın güneybatı burnundaki Methone şehrine çıkma emri verdi. Tam zırhlı bir talim yapıldı ve şehir sakinlerini epey korkuttu. Askerler keyifsizdi ve güçten düşmüşlerdi, atlar da öyle; dolayısıyla, rüzgâr çıkana kadar yürüyüşler ve dövüş talimleri emredildi. Methone'de hava aşırı sıcaktı. Askerler için çuvallarla Konstantinopolis'ten getirilen peksimetler küflenmeye ve kokmaya başladı. Belisarios, çevreden taze ekmek sağlamak için hemen imparatorluk belgesini kullandı; ama ekmek gelene kadar beş yüz adam bağırsak iltihabından öldü.

Belisarios peksimet meselesini araştırdı ve İustinianos'a rapor verdi. Peksimetler, levazım komutanı olan Kapadokyalı İoannis tarafından sağlanmıştı. Taze ekmek peksimet yapılırken kuruduğu için ağırlığı azalır ve komutana yaptığı anlaşma için dörtte bir komisyon vermek olağandır, ama bu miktar taze ekmek ağırlığı üzerinden hesaplanmış, ayrıca fırınlama için ek ücret ödenmişti. Ama ekmekler yeterince fırınlanmadığı için ağırlıkları dörtte bir azalmamıştı. Komutan hem bunlar düzgün peksimetmiş gibi parayı almış hem de uyduruk fırınlamayı halk hamamlarının ocaklarında bedava yaptırdığı halde, ek fırınlama ücretini cebe indirmişti. Daha sonra İustinianos, bir yandan rapor için Belisarios'u övmüş, öbür yandan da (astları arasından bir günah keçisi bulan) Kapadokyalı İoannis'i sahtekârlık suçundan aklamıştı.

Ama hiç kimse, Kapadokyalı İoannis bile, bir sonraki durağımız Zante Adası'ndan fıçılarla aldığımız içme suyu-

nun sıcağın etkisiyle bozulmasından sorumlu tutulamaz. Zante'den, Adriyatik Denizi'ni geçip Sicilya'ya varmamız, ani rüzgâr kesilmeleri yüzünden on altı gün sürdü. Tam bir kâbustu yolculuk, çünkü şimdi haziran ortasındaydık ve sıcaklık dayanılır gibi değildi. Hanımım Methone'de beni pazara göndermiş ve salamura zeytin için kullanılan cam kavanozlardan aldırılmıştı; bunlara içme suyu doldurulacak ve geminin sintinesinde boğazlarına kadar kuma gömüleceklerdi. Onları deniz suyu serperek nemli tutmak benim görevimdi. Sonuçta, bozulmamış içme suyuna sahip tek gemi bizimkiydi ve bu, emrindeki adamlarla aynı yemeği yemekten ve aynı suyu içmekten gururlanan Belisarios'u çok sıkıntıya soktu. Daha da beteri, yolculuğun beklenmedik şekilde uzaması yüzünden ekşi şarabın bitmiş olmasıydı.

Belisarios durumu özel birliğinin subaylarına anlattı ve onların fikrini sordu. Filodaki öteki teknelerin mürettebatıyla paylaşacak miktarda su olmadığını açıkladı; sadece iki üç tekneyle paylaşmak da kıskançlık yaratırdı. Belki en doğru davranış büyük Cato'nun izinden gitmektir: Vaktiyle Afrika'da, ordu boğucu sıcakta susuz yürürken, kendisine bir miğfere su doldurup getiren askeri azarlamış ve miğferi yere çalmıştı. Yahudilerin Kralı Davut da Beytüllahim'deki kuyudan ona getirilen suya benzer tepki vermişti. Belisarios'un subaylarının hepsi aynı kalıptan çıkmıştı: Hepsi sapına kadar kahramandı ve bence, bazen aşırı onurluydular. Hanımımın sağduyusundan yararlanacaklarına, şişeleri denize dökmeyi önerdiler! Tabii hanımım çok öfkelenmişti. Kendisi iyi su sağlama zahmetine girdikten sonra, ki akıllı olan herkes bunu yapabilir, iyi suyu döküp onu bozuk su içmek zorunda bırakmak hem aptallık hem de hakaret olurdu. İlk kimse onun görüşünü desteklemedi; sonra Theodosios gülümseyerek öne çıktı ve şöyle dedi: "Vaftiz annem Antonina, eğer kimse sizin güzel suyunuzdan içerek nafile onurunu kaybetmek istemiyorsa, ben kendimi memnuniyetle kurban

olarak sunuyorum. İşte kupam. Alabilir miyim? Vaftiz babamı, bağırsak iltihabı riskine girerek imparatoruna sadakatsizlikle suçlamak haddim değil, ama bu seferin güvenliği büyük ölçüde onun sağlıklı olmasına bağlı. Ama en azından buradakilere İncil’de bahsi geçen* on kızın meselini hatırlatmalıyım; eğer içlerindeki beş akıllı kız, diğer beş akılsız kızın kandillerine yağ koymayı unuttuğunu öğrenince kendi yağlarını da döküp gece yarısı güveye hazırlıksız yakalansalardı övgüye değer bulunmazlardı.”

Ölüm sessizliği içinde kupasını doldurdu ve başını geri atarak içti. Sonra kupayı gene doldurup Belisari’os’a uzattı. Belisarios, durumu ölçüp tartarak kupayı bir an elinde tuttu ve sonunda şöyle dedi: “Theodosios, haklısın: Görev onurundan önce gelir.” Bir yudum aldı ve kupayı Ermeni Hovhannes ve Aigan’a geçirdi; onlar da içtiler. Böylece, Theodosios ile hanımım arasında bir bağ daha oluştu: Theodosios, kendi onurunu yitirme pahasına hanımımın onurunu savunmuştu.

Etna Yanardağı’na yakın ıssız bir yerde demirledik. Burada su ve atlar için otlak vardı; Methone’den aldığımız peksimetler de bizi birkaç hafta idare ederdi. Ama Belisarios taze malzeme peşindeydi, özellikle şarap, yağ ve sebze. Yazmanı Kaisereialı Prokopios’u süratli bir kadırgayla başkent Siraküza’ya gönderdi ve malzemeyi daha güvenli bir demirleme yeri olan Katanya Limanı’na getirmesini söyledi. Belisarios, İustinianos’un İtalya’nın Got Kral Naibesi Kraliçe Amalasontha ile (Theoderich’in kızıydı ve genç oğlu Athalrich şimdi kral olmuştu) yakın zamanda bir sözleşme yaptığını biliyordu. Buna göre, ordumuz o yöne gidecek olursa, Sicilya’da yiyecek ikmal yapabiliirdi. Amalasontha, siyasi konumu sallantılı olduğundan İustinianos’un dostluğuna önem veriyordu.

Dolayısıyla, Siraküza Valisi istenen malzemeleri ve yolda ölen atların yerine geçecek birkaç tekne dolusu at gönderdi.

* Matta 25: 1-13. (e.n.)

Daha fazla atın ölmemesini, Belisarios'un ustaca bir planla onları gemide hareketli tutmasına borçluyuz: Her bölmedeki atın ön ayakları, hayvan arka ayakları üstünde durana kadar, iple yukarı kaldırılıyordu. Bu pozisyonda öfkeyle eşeleniyorlar, sendeliyorlar, doğal duruşlarına dönmek için çabalıyorlar ve terleyerek huysuzluklarını atıyorlardı. Prokopios Siraküza'dan güzel haberlerle döndü. Filistin Kaise-reiası'nda tüccar olan bir gençlik arkadaşına Kartaca'dan mal gönderilmişti ve onun temsilcisinin söylediğine göre, Vandallar bizim filonun yaklaştığından habersiz olmaları bir yana, yakın zamanda en güçlü ordularını Kral Gelimer'in kardeşi Zazo'nun komutasında, Vandallara ait olan Sardinya'da çıkan isyanı bastırmaya göndermişlerdi. Dahası, Kartaca ile Mısır arasındaki kıyı bölgesi Tripoli'de* de yerli halk Vandallara karşı başarıyla ayaklanmış ve deniz kuvvetleri de oraya gönderilmişti.

Belisarios artık vakit kaybetmemeye karar verdi. Kaptanya'dan ayrılıp Gozo ve Malta adalarına ulaştık (Havari Pavlos'un bir zamanlar deniz kazası geçirdiği yerdi Malta). Sonra doğudan güçlü bir rüzgâr aldık ve ertesi sabah Afrika sahilinin en yakın noktasını, Kartaca'nın yüz elli mil doğusunda, Capoudia adlı ıssız burnu gördük. Sığ sulara gelir gelmez yelkenleri indirip demir attık. Belisarios, subayları amiral gemisinde toplantıya çağırdı; burada inip filonun korumasında kıyı boyunca yürümek mi daha iyiydi, yoksa yola denizden devam edip Kartaca'ya daha yakın bir noktada mı inmek gerekecekti...

Önce Mısırlı Amiral konuştu; çünkü kıyıyı çok iyi tanıyordu. Kartaca'ya limansız bir sahilden, yürüyerek dokuz günde varılacağını söyledi. Eğer filo orduyla aynı tempoda ve kıyıya yakın giderse, birden patlayan bir fırtına durumunda ne olurdu? Aynı ölçüde tehlikeli iki seçenekle yüz yüze kaldık: ya kıyıya sürüklenip parçalanmak ya da açığa sav-

* Trablus. (ç.n.)

rulup ordudan kopmak. Kıyıda su kıttı, güneş kavurucuydu; tam teçhizatlı ve bir yandan tayınlarını da taşıyan askerler böyle bir yürüyüş sonunda bitkin düşecekti. Dolayısıyla, teknelerle kıyıdan Kartaca'nın hemen yakınında bir noktaya kadar gitmeyi öneriyordu. Orada mükemmel bir demirleme yeri olan büyük Tunus Gölü vardı.

Rufinus amirali destekleyerek, Vandalların bizimkinin beş katı bir orduyu kolayca toplayabileceğini hatırlattı; ayrıca, gece durduğumuzda herhangi bir surlu şehrin korumasında olmayacaktık, çünkü Kartaca ve Hippo Regius dışında bölgedeki bütün şehirlerin surlarını yıkmışlardı.

Toplantıda genel görüş, amiralin planının sağlam olduğu ve kıyıdan yürüyerek gitmenin sürpriz saldırı avantajını kaybettireceği yolundaydı. Belisarios düşüncesini açıklamamıştı henüz. Sırayla subayların her birine, eğer Vandallar karşısına çıkarsa, askerlerinin bir deniz savaşına girmeyi reddettikleri doğru mu, diye sordu.

Subaylar böyle bazı konuşmalar geçtiğini itiraf ettiler; çünkü malzeme getiren teknelerdeki Siraküzalı gemiciler Vandal filosu hakkında ürkütücü ve inanılmaz hikâyeler anlatmışlardı: Çoğu bin beş yüz tonluk ve beş sıra kürekli hızlı gemilerin filomuzun arasına dalıp bıçakla peynir keser gibi darmadağın edeceğini söylemişlerdi. Ama subaylar kendilerinin korkmadıklarına yemin etmiş ve adamlarını, karada olduğu gibi denizde de yiğitçe savaşmaya ikna edeceklerine söz vermişlerdi.

Bunun üzerine Belisarios konuştu: "Yoldaşlar, söyleyeceklerimi bir efendinin sözleri veya tartışmayı bitirip sizi kabule zorlamak için sona bıraktığım sözler olarak almaya-çağınızı umarım. Şimdi meselenin bütün önemli noktalarını biliyoruz ve izninizle durumu bir yargıç gibi özetleyip kararımı bildireceğim. Ama bunun nihai karar olması şart değil. Eğer akıl yürütmemde bir kusur görürseniz, değişikliğe hazır olduğumu bilin.

İlkin, anladığım kadarıyla, eğer Vandal filosu karşımıza çıkarsa, askerlerimiz onlarla savaşmayacakları yolunda açık bir uyarıda bulunmuş; buna karşılık, şartlar ne olursa olsun, kara savaşına hazır olduklarını belirtmişler. İnsanların istekleri dışında savaşa zorlanamayacağını siz de benim kadar bilirsiniz; eğer karada yiğitçe savaşacaklarsa, denizci olmayan insanlardan da ancak o kadarını istemek doğru olur. İkincisi, orduyu burada karaya çıkarmanın sürpriz olacağını yok edeceği fikrine katılmıyorum. Birkaç süratli kadirgayı Mısırlı korsanlar kılığına sokup önden gönderir ve rastladıkları tekneleri ele geçirmelerini sağlarsak, ana filomuzu gözlenmekten koruyabiliriz. Aynı şekilde, karada da keşif kollarımız önden gider ve Kartaca'ya kara yoluyla yaklaştığımız haberinin iletilmesini engeller. Fırtınanın gemileri dağıtabileceği veya karaya oturabileceği olasılığı düşünülmemeli; ama eğer fırtına çıkarsa, ordunun ve atların kıyıda olması daha güvenli değil mi? Askeri açıdan, fırtınadan beteri rüzgârsız kalmak olur; çünkü bu Vandallara hazırlanmak için zaman kazandırır. Dahası, haritaya baktığımda, Tunus Gölü'ne ulaşmak için Bon Burnu'nu dönmemiz gerektiğini görüyorum; burun, denize sarp uçurumlarla inen uzun bir yarımadanın ucunda ve rotamızı aniden kuzeydoğudan güneybatıya çeviriyor. Eğer yanımızda Odysseus'un rüzgârla dolu ünlü tulumu olsaydı, ilkin bir rüzgârı sonra ikincisini salıverirdik; ya da bütün gemilerimiz birer kadirga olsaydı, durum farklı olurdu. Ama o dönüş noktasında rüzgârsızlık veya ters rüzgâr riskini alamayız.

Dolayısıyla, benim tavsiyem burada karaya çıkmak ve filonun, dağlık burnun başladığı noktaya kadar bize eşlik etmesi; oradan Kartaca'ya karadan sadece elli mil ama denizden yüz elli mil... Sonra tepelerden geçip gölün etrafından dosdoğru Kartaca'ya yürüyebiliriz; filo burnu elden geldikçe hızlı döner ve biz 'yetiş' işaretini verir vermez bize katılır. Surlu şehirlere gelince, siperli kamp kurma sanatını pi-

yadelere bizzat öğrettim; bir bakıma surlu şehirlerden daha iyidirler, çünkü içlerinde sorun çıkaracak insanlar olmaz. Son olarak da adamlarımız ve atlarımız savaşa girmeden önce, karada hareket alışkanlığını tekrar kazanmalı: Dokuz günlük bir yürüyüş tam bu ihtiyacı karşılar. Her planın bazı zorlukları ve tehlikeleri vardır ama Vandalların sayıca büyük üstünlüğü karşısında, kolay akla gelmeyecek bu plan bir avantaj olabilir. Ayrıca, Roma Afrikası'nın Ortodoks olduğunu ve Gelimer'in Vandallarının Ariusçu zorbalar olduğunu unutmayın. Eğer cesaret ve sağduyuyla davranırsak, bütün sivil halk bizden yana çıkacaktır; böylece şu ve yemek sıkıntısı da çekmeyiz.”

Bu görüşlere itiraz olanaksızdı. Hepimiz karaya çıktık; her teknede beş okçu nöbetçi ve tayfalar kaldı. Ama olağanüstü gözü pek bir kadın olan hanımım Antonina amiral gemisinde kalmaya razı edilemedi.

11. Bölüm

Vandalların Yenilgisi

Günümüzde yayımlanan çoğu tarih kitabı, bir savaşın başka bir savaştan pek farkı yokmuş izlenimi veriyor. Benim tarih yazma becerim işte burada sınanacak: Belisarios'un savaşlarının birbirinden farklı niteliğini, sizi askeri kahramanlık ayrıntılarıyla fazla sıkmadan –tıpkı bir ev sahibinin konuğuna yıllanmış şarapları, onu sarhoş etmeden tattırması gibi– göstermeye çalışacağım. Örneğin, Ad Decimum* Muharebesi Perslere karşı verilen Dara ve Fırat Boyu savaşlarından, aşırı dağınıklığı ve coğrafi karmaşıklığı bakımından çok farklıdır.

Üç aylık yolculuk sonunda, aynı zamanda yaz gündönümü de olan Aziz Vaftizci Yahya günü Capoudia'da karaya çıktığımızda fevkalade uğurlu bir işaretle karşılaştık: Gecelemek için kamp siperleri kazan askerler, tesadüfen bir su kaynağı bulmuşlardı. Suyu oluklara doldurarak, gemiden su fıçılarını indirme zahmetine girmeden, bütün atlara su verebildik. Belisarios, özel muhafız alayından bir birliği önden, en yakın şehir olan Sullethum'a gönderdi. Akşamüstü şehir kapılarının yakınlarında bir dağ geçidine vardılar ve bütün

* Lat. "Onuncu mil taşında." Kartaca'nın on Roma mili (15 kilometre) güneyinde bulunan mesafe taşı. (e.n.)

gece orada saklandılar. Şafak sökerken, iç bölgeden gelen yolda uzun bir sebze arabaları kuyruğu ve atlı çiftçiler göründü; çünkü Sullecthum'da pazar kurulacaktı. Bizim süvariler de ikişer üçer sessizce kalabalığa karıştılar ve hiç direniş görmeden, surları olmayan şehri işgal ettiler. Roma Afrikalıları olan şehir halkı uyanınca onlara şükretmelerini, çünkü Belisarios'un onları Vandal zorbalardan kurtarmak için geldiğini söylediler. Papaz, belediye reisi ve diğer eşraf, şehrin anahtarlarını memnuniyetle teslim etti, emrimize posta atları verdiler ve her kolaylığı gösterdiler. Ertesi gün, konaklama yerimiz Sullecthum'du. Düz damlı, beyaz badanalı dört köşe taş evlerin bakımlı bahçeleri vardı. Belisarios askerlere, yerli halka dostça ve dürüstçe davranmanın önemini kavratmıştı için –bir bahçeden meyve çalan birkaç kişiyi kamçılatmıştı– hepimize olağanüstü konukseverlikle davranıldı.

Vandalların bir saray ulağı ele geçirildi ve saldırmadan önce düşmanına daima teslim olma şansını tanıyan Belisarios, adamı bir mesajla Kartaca'daki Vandal yöneticilere gönderdi. Mesajda, onlarla savaşmaya değil, sadece iktidarı gasp eden Gelimer'i tahttan indirip tahtın gerçek sahibi olan Hilderich'e geri verilmesi için geldiğini söylüyor ve İustinianos'un adına, onların desteğini istiyordu. Bu mesajın gönderilmesi, ihtiyatsız bir adım ve şehre sürpriz saldırı planıyla çelişen bir davranış olarak görülebilir; çünkü ulak hızlı giderse bizden altı gün önce varacak ve tehlikeyi bildirecekti. Ama Belisarios'un gereksiz savaşlardan kaçınma konusundaki vicdani kaygılarını gemlemek kolay değildi. Ayrıca, niyetini böyle açıkça belirtmesi, yanında çok güçlü bir ordu olduğunu düşündürebilir ve Vandalları korkutup boyun eğdirebilirdi.

Gelgelelim, Kral Gelimer Kartaca'da değil, savaşçılarının çoğuyla birlikte, birkaç günlük yolda, iç bölgedeki Bulla'daydı. Ulağın mesajı teslim ettiği Gelimer'in kardeşi Ammatas haberi hemen ona ilettiler. Vandal krallığının posta

sistemi çok iyi düzenlenmişti. Gelimer ertesi gün yanıt verdi: Hilderich derhal idam edilecek ve Ammatas, Kartaca'dan on mil önce, tepeler arasında dar bir geçidin olduğu yerde yolumuzu kesecekti. Ammatas'ın ordusu 3 Temmuz'a kadar orada hazır olmalıydı. Kendisi de eğer durumda bir değişiklik yoksa, takviyeli süvari birlikleriyle aynı gün hızla gelip bizi arkadan vuracaktı. Bu mektuplaşmadan Belisarios'un henüz haberi yoktu.

Leptiminus ve büyük tahıl limanı Hadrumentum yoluyla, günde on iki mil kat ederek yürüyüşümüze devam ettik. Bu sırada, geçtiğimiz köylerin halkı tarafından büyük coşkuyla karşılandık; sayelerinde meyve ve taze ekmeğimiz hiç eksik olmadı. Her gece siperli kamplarda yattık. Güvenli bir duvar oluşturmak için her asker yanında uzun, sivri uçlu bir kazık taşıyor ve bunu sipere saplıyordu. Filo sağımızda, bizimle aynı tempoda ilerliyordu ve elverişli rüzgâr sürmekteydi. Ermeni Hovhannes, özel muhafızlardan üç yüz kişiyle öncü kolu oluşturmuştu; Massaget Hunları sol cenahımızı koruyor ve Belisarios artçılara komuta ediyordu. Nihayet yarımadanın başladığı noktaya vardık ve filodan ayrılma zamanı geldi; ama geldiğimiz yerin güzelliği bize hüznümüzü unutturdu. Burada, muhteşem bir park içinde, Geiserich'in yaptırdığı Cennet Sarayı vardı. İklima uygun her türden ağaç, balık havuzları, fiskiyeler, çimenlikler, kameriyeler ve çiçek tarhları göz alıyordu. Kocaman bir alanda beşli gruplar halinde düzenlenmiş ve her beşliye değişik meyve ağaçları dikilmiş bir bahçe vardı. Afrika iklimi bizimkinden daha sıcak olduğundan, incir, şeftali, üzüm gibi bizde ağustostan önce olgunlaşmayan meyveler, burada yaz ortasında yenmeye hazırdı. Askerler ağaçların altında kamp kurdular ve istedikleri kadar meyve yemelerine izin verildi; ama yanlarında meyve götüremezlerdi. Erikleri, mürdümeleri, incirleri, dutları doyasıya yedik; ama tekrar yürüyüşe geçtiğimizde, ağaçlar sanki hiç dokunulmamış gibi meyve doluydu.

Bu, Hilderich'in idam edildiğini duyduğumuz ve Kral Gelimer'in keşif kolunun artçı birliklerimize ulaştığı gündü. Ama Belisarios oyalanmadan ve acele etmeden yoluna devam etti. Altıncı gün –temmuzun dördü– yarımadayı geçmiş ve Tunus Gölü'nü dolanarak Ad Decimum'a yaklaşmıştık. Burada ufak bir köy ve karakol vardı; biz köyün beş mil ötesinde durduk. Belisarios, kamp yerimiz için savunmaya elverişli bir nokta seçti ve askerler her zamanki gibi kazıklarını siperlere sapladı.

Bu arada, Vandal güçleri bizi sarmaktaydı. Ammatas Kartaca'daki garnizonu yola çıkarmıştı; Gelimer'in yeğeni (Zazo'nun oğlu) yan cephemize doğru ilerliyor ve Gelimer bizi arkadan tehdit ediyordu. Vandallar, Gotlar gibi usta süvariydiler; mızrak ve palayı da iyi kullanıyorlardı ama sadece piyadeleri okçuydu. Bizimkiler gibi at üstünde okçuluk deneyimleri yoktu; bu ülkede tek düşmanları olan çölün vahşi Mağribi binicileri sadece hafif kargılar kullanırdı. Bizim için büyük avantajdı bu. Savaş niteliklerine gelince, bu beyaz tenli, sarışın Kuzeyliler, üçüncü kuşaktan sonra Afrika iklimine alışmışlardı. Yerlilerle evlenmiş, yemek tarzlarını değiştirmiş ve dayanıklılıktan çok huzursuzluk yaratan Afrika güneşine boyun eğmişlerdi. Dahası ipek giysiler, gündelik banyolar, baharatlı gıdalar, çok çalgılı müzik ve idman yerine masaj gibi lükslere alışmışlardı. Bu gevşek yaşam, bütün Germen kabilelerindeki bir ortak niteliği, yani duyguları denetleme zaafını ortaya çıkardı. Ne var ki ordunun büyüklüğü, Geiserich'in zamanından bu yana elli binden seksen bine çıkmıştı; ayrıca, çok sayıda Mağribi müttefikleri vardı.

Ermeni Hovhannes öncü kolla ilerledi ve 3 Temmuz günü öğlen sıralarında, yolda Ad Decimum'a yakın bir köşeyi dönerken, yüz kişilik bir Vandal süvari birliğinin kayıtsız bir havayla karakolun önünde durduğunu gördü. Hovhannes'in tek sıra giden süvarileri, yolun bu noktada dar geçide girmesi nedeniyle yayılamıyordu. Yaylarını kul-

lanma olanağı olmadığından mızrakla saldırdılar. Vandallar alelacele toparlandı ve yerlerini korudu. Çatışmada on iki adamımızı kaybettik; sonra Hovhannes kalkanından ağırlık bağlı bir el oku çıkardı ve Vandalların yaldızlı zırh giymiş yakışıklı ve genç liderine, yakın mesafeden fırlatıp alından vurdu. Genç adam atından düşüp öldü; bunun üzerine Vandallar keder çığlıkları atarak dağıldı ve bizimkiler peşlerine düştü. Yoldan yirmilik, otuzluk gruplar halinde rahvan gelen Vandallar da kaçanlara katıldı; nasıl tepeden aşağı yuvarlanan bir kartopu topladığı yeni karla devasa boyutlara ulaşırsa, kaçan Vandallar da tıpkı öyle oldu. Bizim süvariler onları mızrakla, el oklarıyla, kargılarla kovaladı ve düşmanın yeniden toparlanmasını önlemek için onları geçitten çıkararak çoğunu öldürdüler.

Geçidin öte yanındaki ovada yayılma imkânından ötürü, katliam daha da büyüdü. Ermeni Hovhannes, Vandalları Kartaca'nın surlarına kadar kovaladı ve ovada, on millik alana serpilmiş cesetleri gören, bu işi yarım bölük süvarinin değil, ancak yirmi bin kişilik bir ordunun yaptığını sanırdı.

Bu esnada, Kral Gelimer'in ve yeğeninin güçleri Ad Decimum noktasında birleşmeye hazırlanıyordu. Bir zamanlar tuzla olan bir ovada, yeğen ansızın Massaget Hunlarıyla karşılaşma talihsizliğine uğradı. Sayılarının çok üstün (üç bine karşı altı yüz) olmasına rağmen, bu çökük gözlü, uzun saçlı acayip adamlar (Hunların Kartaca'dan bir yıllık uzaklıkta yaşadığını ve Afrika topraklarında daha önce hiç görülmediklerini hatırlatayım) batıl inançlı Vandalları ürküttü; canlarını yakan beklenmedik ok yağmurları da korkunçtu. Çatışmaya bile girmeden kaçmaya başladılar ve neredeyse son adama kadar katledildiler. Gelimer'e gelince, yeğeninin akıbetinden habersizdi ve arazinin engebeli yapısından ötürü, Belisarios'un artçı güçlerini gözden kaybetmişti. Belisarios, Hovhannes'in düşmanın dar geçidini temizlediğini öğrenmişti ama ondan başka bir haber almadığı için pusu-

ya düşürüldüğünden ve yardıma ihtiyacı olmasından korkuyordu. Piyadeleri siperli kampta bırakarak kan kardeşi Pharas'ın emrindeki Herül Hunlarına ve bir bölük Trakyalı Got'a hızla önden gidip durumu araştırmalarını söyledi; kendisi, süvarilerin ana bölümüyle, daha yavaş bir tempoda onları izleyecekti.

Kral Gelimer, otuz bin süvarisiyle şimdi Ad Decimum noktasına yakındı. Siperli kampta hanımın komutayı ele almış ve savunmayı gayet ustaca düzenlemişti. Bu konuları Belisarios'la birlikte çalışmıştı; onun cesareti ve nükteli hitap tarzı herkese büyük güven veriyordu. Ne ki, askerî becerileri ciddi bir sınavla karşılaşmadı. Gelimer, aramızdaki tepeden ötürü, savunma duvarımızı görmeden geçti. Başka bir yoldan ilerleyen Belisarios'u da kaçırdı.

Pharas ile Trakyalı Gotlar çatışmanın yaşandığı karakola varınca, oradaki adamları olağandışı bir heyecan halinde buldular; çünkü yaldızlı zırh giyen ölü Vandal, Gelimer'in kardeşi Ammatas'ın ta kendisiydi.

Pharas ve Herüller, Ermeni Hovhannes'i aramak için yola devam ettiler. Daha yeni ayrılmışlardı ki güneyden bir toz bulutu yükseldi ve gözcü, Kral Gelimer'in devasa Vandal ordusunun görüldüğünü işaret etti. Trakyalı Gotlar hemen dar geçidin girişine hâkim olan tepeyi tutmaya çalıştılar ama Vandallar, salt sayılarının çokluğuyla onları uzaklaştırdı ve hızla ana kuvvetlere geri döndüler. Böylece Kral Gelimer, bizimkinin beş katı bir orduyla, mükemmel bir savunma noktası olan geçidi ele geçirdi. Ermeni Hovhannes ile Pharas bir yanda, Belisarios öbür yanda ve filomuz çok uzaktaydı; savaşı kaybettik denebilirdi.

Konstantinopolis'te *Philadelphion* yani "Kardeş Sevgisi" adlı bir meydan vardır. Orada, yüksek bir kaide üstünde, İmparator Konstantinos'un oğullarının kardeşlik bağı anısına (daha sonra gaddarca birbirlerini katlettiler) güzel bir heykel durur. Yunanlar ve diğer Akdeniz ülkelerinde yaşa-

yanlar arasında, veraset yasaları yüzünden mor renk içinde doğan gençlerden daha önemsiz kişilerde bile sahici bir kardeş sevgisinin varlığı, gerçekten heykeli dikilecek bir olgudur. Yunan dilindeki en eski şiir, Hesiodos'un *İşler ve Günlük*'i bile bir kardeş kavgasından doğmuştur. Oysa, Germen kabilelerinde kardeş sevgisi ender değil, olağan bir şeydir; Afrika'daki lüks yaşamları bile Vandalların bu özelliğini zayıflatmamıştır. Dolayısıyla, Ad Decimum yakınındaki karakola öğleden sonra varan Kral Gelimer, kardeşi Ammatas'ın ölüm haberini alınca perişan oldu. Kendini barbarca bir yeye teslim etti. Herhangi bir askeri taktik hesabı yapmaktan acizdi; tek düşünebildiği mezar taşları ve cenaze ağıtlarıydı.

Belisarios tepeden kaçan Trakyalı Gotları toparlamış ve onlarla birlikte, şimdi Vandal güçlerinin tam bir keşmekeş içinde toplandığı Ad Decimum noktasına yürüyordu. Süvariler ne olduğunu görmek için tepeden inmiş ve Ammatas'ın ölümü üzerine kopan feryat figana katılarak orada kalmışlardı. Şimdi yeğenin de Massaget Hunları tarafından yenildiğini ve öldürüldüğünü öğrenen Gelimer teselli edilemez durumdaydı; artık ondan hiçbir askeri fikir veya eylem beklenemezdi.

Gördükleri karşısında hem şaşırان hem de memnun olan Belisarios, hemen bölüklerini iki yekpare gruba ayırdı; onları dar geçidin iki yanındaki tepelere gönderdi ve mevkilerine yerleşince, aşağıdaki ve aradaki kitleye eşzamanlı saldırı işaretini verdi. Tepenin yamacı böyle bir saldırı için çok uygundu ve yağın oklar hedeften şaşmadı. Yüzlerce düşman daha ilk saldırıda düştü. Sonra bölüklerimiz durdu; yamaçtan biraz yukarı çekildi ve ikinci bir ok yağmuruyla yine saldırdılar. Bu manevra birkaç kez tekrarlandı. Yarım saat içinde, geçitte sıkışmış iki üç bölük dışında, sağ kalan bütün Vandallar tuzlaya doğru kaçıyordu; orada da çoğu Massaget Hunlarının eline geçip öldürüldü. Kartaca'nın dışındaki ovada kalan Hovhannes'e gelince, askerler ölenleri

yağmalamak için öyle dağılmışlardı ki onları toplamakta zorlanıyordu. Pharas'ın gelişi de ona destek olmadı, çünkü Herüller de ganimet peşindeydi. Nihayet, biraz gecikmeyle, toplam yedi yüz kişi olan grup Belisarios'a yardıma gidebildi ve iş bitmeden hemen önce, geçide yukarıdan bir saldırıyla zaferi noktaladı.

Belisarios savaştan şöyle söz etmişti: “Şükrediyorum ama utanıyorum. Köşeye kısıtılmış bir satranç oyuncusunun, sinirine hâkim olamayan rakibi en değerli taşlarını feda edip oyunu kaybederse, duyabileceği utanç gibi... Belki de Amiralin tavsiyesine uyup Kartaca'ya dosdoğru denizden gitmeliydik; çünkü o Ad Decimum geçidi eğer sağlam tutulsaydı, aşılması imkânsız bir bariyerdi.”

Ertesi sabah hanımım piyadelerle geldi ve hepimiz birlikte Kartaca'ya doğru yürüdük. Öğleden sonra, geç saatlerde vardık ve kapıları bize açılmış bulduk. Ama Belisarios şehre girmemizi yasakladı; bir pusudan korktuğu için değil de askerlerin yağmalama hevesini önleyemez diye. Çünkü Kartaca, fethedilmiş bir Vandal şehri değil, kurtarılmış bir Roma şehriydi ve hiçbir şiddete maruz kalmamalıydı. Sevinçle dolan ahali, pencerelerde mumlar ve kandiller yakmıştı; şehir, bir şenlik arifesinde gibi ıslık ıslık ve giderek yükselen bir arazi üstüne inşa edildiğinden, bulunduğumuz yerden bakınca çok güzel görünüyordu. Heyecan içindeki halk, ellerinde askerler için çelenkler ve hediyeler, koşarak kampımıza geldi. Böyle özgürce kutlamalar yapmamıza izin verilmemesi ne acıydı, diye bağırıyorlardı. Kaçmayı beceremeyen bütün Vandallar kiliselere sığınmıştı ve sokaklarda, piskoposların önderliğinde, Ortodoks Hristiyanlığı yücelten ilahilerle büyük geçit törenleri yapıyordu.

O akşam filo geldi –tam Bon Burnu'nu dönerken rüzgâr değişmişti– ve Tunus Gölü'ne demir attı. Sadece birkaç gemi filodan izinsiz ayrılmış ve tayfalar Kartaca'nın dış limanına, ambarları yağmalamaya gitmişti. Belisarios filonun geldiğini

öğrenince şöyle dedi: “Yine de ters rüzgârlar ve deniz savaşı riskine girerek amiralin tavsiyesine uysaydım, yanlış seçim yapmış olacağımı şimdi görüyorum. Çünkü Kartaca’ya denizden saldırmak delilik olurdu. Limanın denize bakan surları hem çok sağlam, hem de çok sayıda adamla korunuyordu; dolayısıyla savunmayı kırmamız mümkün değildi. Ve Kral Gelimer’in yenilgisinin yarattığı panik yüzünden, Vandal garnizonu bulabildikleri teknelere binip kaçmak için Tunus Gölü’nün ve dış limanın girişini kapatan zincirli tomrukları kaldırmasaydı, bizim filo oraya asla giremezdi. O işin çözümü yoktu. Bu sefere böyle yetersiz bir güçle asla başlamamalıydık. Ama daha büyük bir güçle acaba bu kadar başarılı olur muyduk?”

Ertesi sabah gün aydınlanınca, denizcileri karaya çıkardı. Yerli halkla iyi ilişkiler içinde olmanın önemini bir kez daha vurguladıktan sonra, bütün orduyu Kartaca’ya soktu. Konaklama düzeni bir gece önceden ayarlandığından, her kol kendine gösterilen sokağa, sanki Adrianopolis’te veya Antiokheia’da, hatta Konstantinopolis’teymiş gibi, derli toplu biçimde yürüdü. Hanımım, Belisarios’la birlikte kendilerine ev edindikleri Kraliyet Sarayı’na gitti. Akşam şölen salonunda, Ammatas’ın Gelimer için hazırlattığı yemeği saray hizmetkârları bize servis etti. Sonra Belisarios Gelimer’in tahtına oturdu ve imparatorun adına yargıçlık yaptı. Şehrin işgali öyle sükûnetle gerçekleşmişti ki iş hayatı hiç aksamadı. Sert bir soruşturmaya konu olan ambarların soyulması dışında, ceza gerektiren hiçbir suç yoktu ve çok az şikâyet vardı.

O gün Kartaca’nın koruyucu ermişi Aziz Kiprianos Yortusu, tam tarihine daha iki ay varken kutlandı. Çünkü eylül ortasında beklenen Aziz Kiprianos fırtınası (sert bir kuzeydoğu rüzgârı) da vaktinden önce davranmış ve filomuzu salimen limana sokmuştu. Birkaç yıl önce el koyularak Ariuşçu bir tapınma mekânı yapılan Aziz Kiprianos Katedrali

tekrar Ortodoksların elindeydi. Böylece yortu, dini bir zafer olarak, şükür ilahileriyle kutlandı.

Kartaca, dükkânları ve heykelleri, yerel sarı mermerden sütunlu yolları, hamamları, sokak pazarları ve bir tepedeki muazzam hipodromuyla bir şehirde olması gereken her şeye sahiptir. Tabii meydanları Konstantinopolis'tekiler kadar geniş değildir ve sokakları çok daha dardır. Şehir halkının yüzündeki özgürlük pırıltısı haftalar boyu sürdü ve her gün bir şenlik gibi yaşandı. Vandalların olağanüstü kolay yenilgisi neredeyse tek sohbet konusuydu ve bunu açıklamak için, herkes kendi kehanet rüyalarını veya yerel alameçleri hatırlamaya başlamıştı.

Okul çocuklarının sokaklarda söylediği tekerlemede bile bir kehanet niteliği buluyorlardı:

*Gama Beta'yı kovalayacak;
Sonra tersi olacak,
Beta Gama'ya saldıracak
Sapanla iki gözünü çıkaracak.*

Bu tekerlemenin kaynağı, yerel keşiş okullarında Yunan alfabesini öğretmek için kullanılan, saydam boynuz kaplı kitaptı: İlk harf *alfa*, “çiçek” demek olan *anthos*'un baş harfinden; *beta* “Balearlı sapanacı” anlamında *Balearicos*'tan; ve *gama* “Galyalı mızrakçı” demek olan *Gallos*'tan hatırlanacaktı. Keşişler, harfleri çocukların kafasına sokmak için kitaba bunların resimlerini yapmışlardı. Ama çocuklarda, parşömen kitapçığın karşılıklı sayfalarında yer alan Balearlı ile Galyalı'nın düşman olduğu fikri vardı. Dolayısıyla, kurdukları “Galyalı ile Balearlı” oyununda, Galyalı rolündeki çocuk Balearlı olanı sopayla kovalıyor, ama yakalar yakalamaz kendisi kaçıyor ve bu kez Balearlı ona çakıl taşlarıyla saldırıyordu. Tekerleme bu oyundan çıkmıştı. Ama halk arasında bir kehanet olarak yorumu şöyleydi: Kral Geiseric, kendisini Endülüs'ten çağıran Romalı General Kont

Bonifacius'u kovalamış; şimdi de Belisarios Kral Gelimer'e saldırmış, kardeşini ve yeğenini öldürmüştü. Çünkü isimlerin baş harfleri tam uyuyordu.

Belisarios'un başarısını kutlamayla veya kehanet analizleriyle uğraşacak vakti yoktu. İlkın Vandal tutukluları, şehrin tüm taş ustalarını ve amelelerini, çok sayıda gemiciyi ve garnizon görevinden ayırabildiği piyadeleri toplayıp kara tarafı çökmüş olan şehir surlarını onarmaya ve çevresine, kazıklarla destekli derin bir hendek kazdırmaya başlattı. Büyükle işti bu. Yüksek bir burnun üstünde olan şehir, üç yanı denizle korunmuş olsa bile, gereken tahkimatın çapı muazamandı: burnun başladığı yerde, yedi mil uzunlukta, üç sıra ve belli aralıklarda kuleleri olan sekiz metre yüksekliğinde surlar; ayrıca, arazinin yükselmeye başladığı noktada yine çok sağlam, on beş mil uzunluğunda bir iç sur; ayrıca sahil savunmaları. İki tahkim edilmiş limandan dış taraftaki ticaret teknelerine, iç taraftaki harp gemilerine (aynı anda iki yüz gemi barınabilirdi orada) ayrılmıştı. Biz vardığımızda iç liman boştu: Vandal donanmasının büyük kısmı Zazo ile Sardinya'da, diğer gemiler Tripoli'deydi; kalan teknelere de garnizondaki askerler binip kaçmıştı.

Bir iki gün sonra, yanaşma işareti gönderen bir Vandal harp gemisinin rahatça limana girmesine izin verildi; çünkü mürettebatın şehri aldığımızdan haberi olmadığı belliydi. Kaptan karaya çıkar çıkmaz tutuklandı ve iktidarın bu ani el değıştirmesi karşısında yıldırım çarpmışa döndü. Kral Gelimer'e kardeşı Zazo'dan, Sardinya'da kesin bir zafer kazandığını bildiren ve Kartaca yolunda olduğu söylenen imparatorluk filosunun hak ettiğı yıkıma uğradığı umudunu dile getiren bir mektup getiriyordu. Kral Gelimer şimdi Bulla'da (doğuya doğru dört gün yürüyüş mesafesinde, Numidya krallarının kadim başkentinde) kuvvetlerini yeniden düzenliyordu. Sahilin daha aşağısında duran teknelerinden biriyle Zazo'ya mektup göndermiş ve hemen dönmesini rica etmişti.

İki hafta sonra Zazo, tüm güçleriyle birlikte Afrika'daydı –Sardinya sadece yüz elli mil kuzeydedir– ve Bulla'daki ovada kardeşi Gelimer'i kucaklıyordu. Orada birbirlerine sarılmış sessizce ağlarken, öyle mükemmel bir kardeş sevgisi heykeli oluşturmuşlardı ki bunu kopya edebilecek heykeltıraş kesinlikle ününü perçinlerdi. Ve hiç konuşmadan, bu soylu örneği izleyen Zazo'nun adamlarından her biri, Gelimer'in adamlarından birini aynı şekilde kucaklamış ve hep birlikte ağlamaya başlamışlardı. Görmeye değer bir manzara olmalıydı!

Sonra birleşen Vandal orduları Kartaca'ya doğru yürüdüler. Gelimer, dış surların yeni yapılmış kazıklı bir hendekle çevrildiğini ve üç surdan en dıştağının zayıf yerlerinin onarıldığını görünce şaşırdı. Keskin nişancı piyadelerin koruduğı sura saldırmayı göze alamadılar ve şehir suyunu taşıyan elli mil uzunluğundaki su kemerinde bir gedik açmakla yetindiler. Ama Belisarios zaten tedbirini almış, hamamlar ve süs havuzlarındaki suyu geçici olarak yeraltındaki derin içme suyu deposuna yönlendirmişti. Vandallar, iç bölgelerden meyve ve sebze getirilmesini de engellediler; ama ihtiyacını kendi bahçelerinden ve denizden karşılayan şehir bundan etkilenmedi. Afrika'da bir Vandal olmak, vergi ödemeden feodal ayrıcalıklardan yararlanmak demekti; dolayısıyla, denizden bakınca eski şehrin sağında kalan Vandal yerleşimi, her biri büyük meyve ve sebze bahçelerine sahip parkların içine yapılmış muhteşem konaklardan oluşuyordu. Belisarios, bu malikânelere askerleri yerleştirmek için el koydu; güz mevsiminde meyve bol olduğundan, yiyecek bakımından fevkalade rahattık. Şehrin tahıl ambarları da ağzına kadar doluydu.

Kral Gelimer gizlice, birliklerimizden bazılarını isyana teşvik etmeye çalıştı: Ariusçu din kardeşleri olan Trakyalı Gotlara ve Persia ile barış imzalandığında, kendilerine söz verildiğı halde Pers İmparatorluğu'nun kuzeyindeki ana-

yurtlarına gönderilmeyip Afrika'ya gönderilen Massaget Hunlarına yanaştılar. Gotlar bu sadakatsizlik teklifine kahkahayla gülüp hemen haberi ilettiler; ama Belisarios Hunların tam güvenini ancak onları özellikle onurlandırıp şölenlere çağırdıktan sonra kazandı ve Vandalların önerisini ciddiyetle düşündüklerini itiraf ettirdi (yaveri Aigan'dan bunu zaten biliyordu). Afrika'da garnizon askeri olarak kalmak istemediklerini, yurtlarından onca uzakta yaşamak ve ölmek istemediklerini açıkladılar. İpek giysiler, kızımlarını içtikleri kristal kupalar, tok karınlar ve tombul kadınlar, fırtınalarla savrulan uçsuz bucaksız bozkıra ve soydaşlarının göçebe yaşamına duydukları özlemi unutturmamıştı. Bunun üzerine Belisarios, Vandallar kesin bir yenilgiye uğrayınca, yurtlarına dönebileceklerine kendi şerefi üstüne yemin etti; buna karşılık onlar da Belisarios'a sadakat yeminlerini tekrarladılar.

Aralık başlarında, yedi mil uzunluğundaki sur onarıldığında ve hendeksiz bile savunulur duruma geldiğinde, Belisarios ordusunu Vandallarla karşı karşıya getirmeye karar verdi. Eğer yenilirse, en azından geri çekilebileceği güvenli bir sığınağa sahipti şimdi. Ordunun ana bölümünü oluşturan piyadelere kendisi komuta ediyordu ve özel birliğinden beş yüz adamı yanında tutmuştu. Öncü kuvvetleri oluşturan özel birliğin geri kalanı, düşmanı yirmi mil ötede, Tricamarum'da yakaladı ve emirlere uyararak hemen saldırdı. Bu savaşın özelliği tuhaflığından geliyordu. Vandallar, yine sayıca çok üstün olmakla beraber, acemi piyadelermiş gibi, donuk bir şekilde savunmada kaldılar. Özel birliğin bin adamına komuta eden Ermeni Hovhannes, taciz saldırılarıyla onları savaşa çekmeye çalıştı. Sonunda, yerlerinden kıpırdamadıklarını görüp cesaretleri kalmadığını fark edince, imparatorluk bayrağını açıp ciddi bir saldırıya geçti. Gelimer, galiba bir batıl inançtan ötürü, adamlarına mızrak ve kargıyı bırakıp yalnızca kılıç kullanmalarını söylemişti ki bu pek onların yararına olmadı tabii.

Çok geçmeden Uliaris, isabetli bir mızrak atışıyla Zazo'yu öldürdü. Haber duyulunca Vandalların merkez güçleri bozuldu; gerisingeriye kamplarına kaçtılar ve biz genel saldırıya geçtiğimizde yan güçler de tek hamle bile yapmadan onları izledi. Koskoca bir krallığın kaderini belirleyecek bu savaş, olağanüstü kansız ve tek yanıydı; başından sonuna bir saat bile sürmedi. Biz elli, onlar sekiz yüz adam kaybetti. Piyadelerimiz yarım gün geriden geldiği için, eyleme hiç katılmadılar. Öğleden sonra geç vakitte geldiler ve dayanıksız bir çitle çevrilmiş, üstü örtülü köy arabalarından oluşan çember biçimindeki Vandal kampına saldırmaya hazırlandılar.

Kral Gelimer ana güçlerimizin yaklaştığını görünce, en sevdiği küçük yeğenini, Ammatas'ın altı yaşındaki oğlunu yakaladı; eyerinin kuskununa oturtup sıkı tutmasını söyledi ve onunla birlikte dörtlüye uzaklaştı. Eniştereler, bacanaklar, kuzenler ve hısımlardan oluşan maiyeti onu izledi. Generallerine tek bir açıklama veya özür sözü etmemişti. Krallarının böylesine etkili bir korkaklık örneği sunması karşısında, generaller de kampı savunmayı düşünmediler. Ordu, bölük bölük çeşitli yönlere dağıldı ve onursuz bir başlangıç, onursuz bir sonla noktalandı.

Hiçbir çarpışma olmadan, kampı ve içindeki her şeyi ele geçirdik; saflar bozuldu ve hemen ne-bulursan-kap oyunu başladı. Hak etmiş askerlere böyle müthiş bir ganimetin nasip olduğu asla görülmemiştir. Sadece kutsal ve kişisel altınlar, mücevherler, fildişi oymalar, arabalardaki sandıklardan çıkan ipekler değil, insan ganimet de –erkeklerinin alçakça kaderlerine terk ettiği Vandal kadınları ve çocukları da– vardı. Eski askeri geleneğe göre, savaşın galipleri düşman kampını yağmalama hakkına sahipti ama Belisarios, Tanrı'nın yasasına göre günah olan tecavüzden suçlu her askeri idam edeceğini veya kazığa oturtacağını açıkça belirtmişti. Belisarios, bildiğiniz gibi, bu türden emirleri duraksamadan

uygulardı ve bir yasayı bir kez koyması yeterliydi. Oysa uygulamada kararlı davranamayan efendisi İustinianos, aynı yasayı tekrar tekrar çıkarır ve böylece, en azından tebaanın hafızasında cezaları taze tutardı.

Sonuçta, tecavüz vakaları görülmedi; yani kadınlar kendi arzuları dışında hiçbir şeye zorlanmadı. Ama kadınların kendi isteğinden doğan epey hevesli sevişmeler vardı. Çoğu fevkalade güzel ve neredeyse hepsi kibar yetiştirilmiş kadınlardı ve kendilerini alçakça terk eden kocalarına sadık kalmak için hiçbir nedenleri yoktu. Dahası, duruma pratik açıdan bakıyor ve bu lanet olası savaş yüzünden Kartaca'daki rahat yaşamlarına asla dönemeyeceklerine göre, köle olmaktansa bizim adamların (daha iyi adamların) karısı olmayı yeğliyorlardı. Ayrıca, birçoğu çocuklarını düşünmek zorundaydı. Onlar da bizim adamların çoğu gibi, savaş bitince işgal ordusunun Afrika'nın soylu kesimini oluşturacağını ve Vandalların kişisel mülklerinin teker teker kendilerine geçeceğini varsayıyorlardı. Bizimkilerin bu yaklaşımı, Kartaca Piskoposu'nun Katedral'deki vaazında, Havari Luka'dan alıntılıdığı metinle de desteklenmişti: "Tepeden tırnağa silahlanmış güçlü bir adam kendi evini koruduğu sürece, malları güvenlik içinde olur. Ne var ki, daha güçlü biri saldırıp onu alt ettiğinde güvendiği bütün silahları elinden alır ve malları yağmalanarak bölüştürülür."* Böyle zengin ve güzel bir ülkenin soyluları olma hayali, Massaget Hunları dışında hepsine çok çekici geliyordu.

Çeyiz olarak Kartaca'da toprak, davar ve dayalı döşeli evler vaat ederek, kendilerine alelacele uygun koca bulmaya çalışan bu kadınların durumuna gülmeli mi, ağlamalı mı karar veremiyordum. Trakyalı Gotlar dışında, bizimkilerin hiçbiri Vandal dilinin tek kelimesini anlamıyordu. Eğer kadın özellikle çekici değilse veya giysisinin göğsüne yeterince altın ve mücevher saklamamışsa, bizim asker onu itiyor ve

* *Luka* 11: 21-22. (e.n.)

daha cazip öneriler arıyordu. Sayı bakımından, ordumuzdaki her adama en az bir kadın düşüyordu. Daha iffetli kadınlardan birkaçı, ben hadım olduğumdan, özgürlükleri kadar namuslarını da korumak amacıyla benimle evlenmek için etrafımı sarmıştı. Hanımına da sayısız oda hizmetçiliği talebi gelmişti. Hanımım kampa ilk girenler arasındaydı ve hizmetçilerinin yardımıyla arabalardan epey değerli ganimet toparlamıştı.

Bir yandan yağmalama, öbür yandan bedava sunulan cinsel zevkler arasında ordu tamamen kendini kaybetti. Eğer tek bir bölük Vandal, iki saat sonra gelip kampı geri almaya kalksa, kolay bir zafer kazanırdı. Arabalardaki fıçılardan miğferlerine tatlı şarap dolduran bizim askerler, şimdi itişerek, yağmalayarak, uyumsuz ezgiler çığırarak etrafta dolanıyor, hantal buldukları veya beğenmedikleri nesneleri birbirlerine az paraya satmaya çalışıyor, kadınların okşamalarını kabul ediyor ve sonunda, kampın dışına çıkıyor ve kaçanların, yakın mağaralara veya kayaların altına saklamış olabileceği başka malları arıyorlardı. Bu çılgınlık bütün gece sürdü. Belisarios, altı sadık yardımcısıyla oradan oraya gidip gördüğü her şiddet eylemini sertçe bastırdı. Birlikler, ansızın yüzlerine gülen bu talih sonucu birden zengin oluvermişlerdi; artık herhangi bir askeri yükümlülük taşımadan, kazandıkları parayla emekli olabileceklerine inanıyorlardı. Şafak sökerken Belisarios, yanında hanımımınla, kampın ortasında bir tümseğin üstüne çıktı; yüksek sesle disiplin çağrısında bulundu ve bir karşı saldırı tehlikesini hatırlattı. İlkin hiç yanıt almadı. Sonra, kendi dudaklarıyla “Beyazlar Toplan!” borusunu öttürdü ve özel birliğin süvarileri, bu emre uymamanın sert bir kamçı cezası olduğunu hatırladılar. Böylece teker teker, isteksizce ve ganimetlerini yeni edindikleri ailelerinin yardımıyla taşıyarak toplandılar. Hanımımın önerisiyle, Belisarios, bohçalanan ve arabalara yığılan malları, kıdemli bir askerin sorumluluğunda Kartaca’ya gönderdi; her araba bir

yarım bölük içindi ve o bölüğün tutsakları arabanın yanında yürüyordu.

Sonra, Hovhannes'i iki yüz adamla Kral Gelimer'i aramaya gönderdi: Verdiği emir, onu her neredeyse mutlaka bulup ölü veya diri geri getirmektir. Zazo'yu öldürme başarısından haklı olarak gururlanan Uliaris de gitmeye gönüllü oldu. Ardından Belisarios genel bir geçit töreni emretti ve görevine dönmeyen sarhoş askerlere mızrakla saldırılacağını söyledi. Az sonra herkes yerindeydi. Süvarileri çevreyi tarayıp Vandalları bulmaya gönderdi, binlercesi köy kiliselerine sığınmıştı. Hayatları bağışlandı ve silahsızlandırılıp piyade nöbetçilerin gözetiminde Kartaca'ya geri getirildiler.

Hovhannes ile Uliaris, Kartaca'nın yaklaşık iki yüz mil batısında zengin bir liman olan Hippo Regius'a doğru, beş gün beş gece Gelimer'i kovaladılar ve ertesi gün yetişeceklerdi ki çok acı bir kaza bunu engelledi. Sabah üşüyerek kalkan Uliaris, ısınmak için bol miktarda şarap içti. Karnı aç olduğundan, içki başına vurdu ve deli dolu konuşmaya başladı. Yaşlı bir çavuş ona sitem etti: "Eğer efendin Belisarios seni şimdi görseydi, soylu Uliaris, kazığa oturma cezasına çarptırılabilirdin."

"Hadi canım!" dedi Uliaris. "Doğru nişan alabilen adama sarhoş denmez." Öyle diyerek, önüne çıkan ilk hedefe – yakında bir tümseğin üstündeki dikenli bitkiye tünemiş, tüyleri alacalı, sarı başlı bir çavuşkuşuna nişan aldı. Ok fırladı ve Uliaris bağırdı: "Sarhoş adam böyle nişan alabilir mi? Sarhoş eline silah almamalı diye, Abydos'da ben kendim söylemiştim efendimize."

Herkes güldü, çünkü ok hedefi adamakıllı ıskalamıştı. Ama gülmeler yarıda kaldı; çünkü tümseğin öbür yanından "Biri yaralandı!" çığlığı duyuldu. Ermeni Hovhannes'ti yaralanan, okun ucu ense köküne girmişti.

Böylece, Kral Gelimer'i kovalama işi bir süreliğine durdu. Hovhannes birkaç dakika sonra Uliaris'in kollarında öldü;

utanç ve dehşet içinde kalan Uliaris, yakındaki bir köy mabedine sığındı ve askerler komutansız kaldı. Hovhannes'in ölümü Belisarios'un yaşadığı ilk büyük acıydı; ama buna, Vandal tarzı abartılı gösterilere girmeden, sessizce katlandı. Ve askerler Uliaris'in pişmanlığını ve Hovhannes'in son sözlerini –“Bana karşı sevgin hatırına, canım efendim, yalvarırım eski yoldaşımızdan intikam alma”– aktarınca, Uliaris'i bağışladı. Ermeni Hovhannes oraya gömüldü ve Belisarios kabrin bakımı için kalıcı bir hibe ayarladı. Uliaris ömründe bir daha, Komünyon ayini dışında, şaraba el sürmedi. Yıllar sonra, askerlik günleri sona erince keşiş oldu ve Haliç kıyısında Blakhernai'deki Aziz Bartimay Manastırı'nda Tanrı'ya hizmet etti.

Belisarios'un kendisi Kral Gelimer'in peşine düştü; Kral, hazineyi yüklediği bir tekneyle Afrika'dan kaçmak üzereydi. Niyeti, İspanya'da müttefiki olan Vizigot Kralı'na ulaşmaktı. Ama ters bir rüzgâr onu tekrar Hippo Regius'a sürükledi ve Hippo yakınlarında, denize bakan Pappua adlı sarp dağda yaşayan dost bir Mağribi kabilesine sığındı. Hazine teknesi Belisarios'un eline geçti; ama ganimetin Gelimer'in şahsı ve tacı ile tamamlandığını görece kadar bekleyemedi. Başka yerde ona ihtiyaç vardı. Böylece, Hippo'daki yerel yöneticiler teslim olduktan sonra, Pappua kuşatmasını üstlenecek sorumlu bir asker ararken kan kardeşi Pharas'ı gördü ve Pharas sorumluluğu kabul etti. Pharas ile Herülleri, dağın eteğinde kamp kurup Gelimer'in kaçmasını önlerken, Belisarios da bölgeye dağılmış kaçak Vandalları yakalama ve silahsızlandırma işini sürdürdü. Tutsakları Kartaca'da topladı ve onları surların tahkiminde amele olarak çalıştırdı.

Vandal İmparatorluğu'nun çeşitli uzak yörelerine de seferler düzenleyerek buraların halklarını eski bağlılıklarına döndürmeye çalıştı. Roma Afrikalı askerlerin katılımıyla ordusu sayıca büyüdü. Korsika ve Sardinya'ya, Kartaca'yı fethinin yalan olmadığını kanıtlamak için Zazo'nun kafa-

sını taşıyan bir birlik gönderirken, Fas'a da eskiden orayı yöneten Ammatas'ın kafasını taşıyan birlikler gönderdi. Bir başka birliği Tripoli'ye, bir diğerini de zeytinyağı, badem ve incir cenneti olan verimli Balear Adaları'na gönderdi. Bütün bu adalar ve bölgeler yetkesini hemen kabul etti.

Başarısız olduğu tek yer Sicilya oldu. Orada İustinianos'un adına, Kral Theoderich'in Kral Hilderich'le evlenen kız kardeşine verdiği çeyiz olarak Vandal İmparatorluğu'na geçen Lilybaeum Yarımadası'nı talep etti. Ama Sicilya'daki Gotlar, yarımada kayalık ve ıssız bir yer olmasına rağmen bunu kabul etmedi ve oradaki küçük Vandal garnizonuna Belisarios'un adamlarını uzaklaştırmak için yardım ettiler. Sonra Belisarios, Sicilya Valisi'ne yazdığı sert bir mektupla İustinianos'un bu yer üzerindeki vazgeçilemez tasarruf hakkını yineledi ve reddederlerse, iş savaşa gider diye tehdit etti. Belisarios, Sicilya'da bir dayanak noktasına sahip olmanın, Gotların Afrika'yı işgal olasılığına karşı güvence olacağının farkındaydı. Bu Lilybaeum meselesinden söz ediyorum, çünkü daha sonra büyük siyasi önem kazandı.

Şimdi izninizle, bu bölümü Kral Gelimer'in hikâyesini bitirerek kapatayım. Orada, Pappua Dağı'nda, enişteleri, yeğenleri, kuzenleriyle birlikte, yabanıl Mağribi kabile üyeleri arasında, kurtarılma umudu olmaksızın yaşıyordu. Koca Afrika'da var mıydı ondan daha zavallısı? Çünkü eğer Vandalları dünyanın en lüks içinde yaşayan milleti diye tanımlarsak, komşuları Mağribiler de dünyanın en yoksulları arasında yer alır. Yıl boyu, mevsimine göre boğucu veya ıslak yeraltı kulübelerinde yaşar ve toprağa serilen tek bir koyun postu üstünde uyurlar; yaz kış aynı kaba dokuma gömleği ve kukuletalı cüppeyi giyerler; silah bile denemeyecek silahları ve pek az eşyaları vardır. Yedikleri arasında ekmek, şarap ve yağ bulunmaz; su içerler, otlarla ve mayasız arpa ekmeğiyle beslenirler. Bu ekmek de öğütülmüş undan değil, havanda dövülmüş arpa tanelerinin külde pişmesiyle yapılır.

Gelimer ve ailesinin çektiği sıkıntılar anlatmakla bitmez. Mağribi dostlarına, sundukları sefil konukseverlik için şükran borçlu olmaktan başka çareleri yoktu. Pharas'ın sıkı gözetimi yüzünden taze yiyecek gelemiyordu. Çok geçmeden arpa da yetmemeye başladı. Hiçbir eğlence yoktu, hamam yoktu, at yoktu, çekici kadınlar yoktu, müzik yoktu; ve aşağıda, uzaklarda Hippo Regius'un beyaz surlarını ve kulelerini, oval hipodromu, limana girip çıkan tekneleri ve nefti kümeler oluşturan bahçelerde yer yer gümüş gibi parlayan serin balık havuzlarını görebiliyorlardı.

Bu kuşatma işinden sıkılan Pharas, dağın dik yamacından saldırmayı denedi; ama Mağribi garnizon kocaman kayaları üstlerine yuvarlayınca, Herüller epey kayıp vererek geri çekildi. Bunun üzerine Pharas, Gelimer'i aç bırakmaya karar verdi. Bir gün oturup ona şöyle bir mektup yazdı:

Sayın Efendi ve Kral, seni selamlarım.

Ben önemsiz bir barbarım ve okuryazar değilim. Ama sana diyeceklerimi bir yazmana söylüyorum ve umarım tamı tamına yazar (yoksa onu fena kamçılarım). Sen aklını mı kaçırdın sevgili Gelimer? Bütün soyun sopunla, o berbat kayalığın üstünde bir sürü çıplak, bitli Mağribi arasında ne işin var? Acaba köle olmaktan korktuğun için mi kaçyorsun? Nedir kölelik? Boş bir kelime. Hayatta köle olmayan biri var mı? Yok. Benim adamlar, isimleri öyle olmasa da her şeyde benim kölem. Ben de kan kardeşim Belisarios'un kölesiyim; o da İmparator İustinianos'un kölesi; İustinianos da dediklerine göre, karısı güzel Theodora'nın kölesiymiş; Theodora da başka birinin, kim bilmiyorum, belki tanrısının veya piskoposunun veya her kimse onun kölesi. Aşağı in, Pappua Dağı'nın kralı; benim efendim ve kan kardeşim büyük Belisarios'la beraber sen de bir kölenin kölesi İmparator İustinianos'un kölesi ol. Biliyorum, Belisarios hayatını bağışlayacak ve seni Kesarorda'ya (Konstantinopolis) gönderecek. Orada soylu unvanı alacaksın, konakların olacak ve kalan ömrünü sefa içinde, atlar, meyve bahçeleri ve büyük

memeli, küçük burunlu kadınlar arasında geçireceksin. Belisarios sana söz verecek, eminim ve o söz vermişse, her şey senindir.

İmza: X

Sana iyilik dileyen

Herül Pharas'ın damgası

Gelimer bu mektubu okuyunca ağladı. Pharas'ın incelik gösterip, habercisiyle gönderdiği mürekkep ve parşömeni kullanarak kısaca yanıtladı; onuru boyun eğmesine izin vermiyordu, çünkü bu haksız bir savaştı. Masum Vandallara çektiirdiği acılardan ötürü, Tanrı'nın bir gün Belisarios'u cezalandırması için dua ediyordu. Şöyle bitirmişti: "Bana gelince, daha fazla yazamayacağım; çünkü talihsizlikler beni aklımdan etti. Elveda, iyi kalpli Pharas; bana bir arp, bir sünger ve bir somun beyaz ekmek göndermek hayırseverliğini göster."

Pharas son cümleyi tekrar tekrar okudu, ama bir anlam veremedi. Sonra haberci şöyle yorumladı: Gelimer çok uzun zamandır yemediği iyi ekmeğin kokusunu ve tadını bir kez daha yaşamak istiyordu; sünger göz iltihabını tedavi içindi, Mağribiler arasında yaygın olan bu illet bulaşıcıydı; arp ise, başına gelen felaketler üzerine bestelediği ağıda müzikle eşlik etmek içindi. Gönlü zengin bir adam olan Pharas istenenleri gönderdi ama gözetimi gevşetmedi.

Bir gün, kuşatmanın başlamasından üç ay sonra, Kral Gelimer bir kulübede oturuyor ve ufacık bir arpa ekmeği yapan ev sahibi kadını seyrediyordu. Kadın arpa tanelerini dövdükten ve su karıştırıp hamur haline getirdikten sonra biraz yoğurdu ve pişmesi için diken çalılılarıyla yaktığı ateşin külüne koydu. İki çocuk, kralın küçük yeğeni ve ev sahibinin oğlu ateşin yanına çömelmişlerdi: İkisi de çok açtı. Sabırsızlık içinde ekmeğin pişmesini bekliyorlardı. Küçük Vandal, Mağribi çocuklardan kaptığı bağırsak solucanlarından çok çekiyordu; bunlar midedeki besini yok eder ve doğal işta-

hı aşırı artırır. Çocuk daha fazla dayanamadı ve yarı pişmiş ekmeği küllerden kaptı, soğumasını bile beklemeden ağzına atıp çiğnemeye başladı. Genç Mağribi onu saçlarından yakaladı, şakağına bir yumruk attı ve ensesine öyle şiddetle vurdu ki, ekmek çocuğun ağzından fırladı; sonra da ekmeği kendisi yedi.

Gelimer'in hassas ruhu için bu kadarı artık fazlaydı. Ucu sivri bir çubuk ve bir parça koyun derisi buldu; yaptığı kömür tozu ve keçi sütü karışımı mürekkeple tekrar Pharas'a yazdı. Önerilen koşullar uyarınca teslim olacağını; ama önce, Belisarios'un sözünün yazılı olarak ona verilmesini istedi.

Böylece kuşatma sona erdi; Belisarios istenen yazılı sözü verdi ve Gelimer'i ona getirecek bir refakatçi gönderdi. Gelimer bütün ailesiyle dağdan indi ve birkaç gün sonra, Kartaca'da onu karşılamak için şehrin dışına çıkan Belisarios'la ilk kez karşılaştı.

Ben, hanımımın yardımcısı olarak, o karşılaşmada vardım; Kral Gelimer'in acıklı ve garip davranışına tanık oldum. Çünkü Belisarios'a doğru yürürken gülümsüyordu; sonra gülümseme isterik bir gülüşe ve gülüş ağlamaya dönüştü. Sabık kralın elinden tutup onu yakındaki bir eve biraz su içmeye götürürken Belisarios'un gözlerinde de yaşlar vardı. Onu bir yatağa yatırdı ve bir kadın, hasta bir çocuğu nasıl avutursa onu öyle avuttu.

12. Bölüm

Belisarios'un Konsüllüğü

Vandalların yenilgisi kesin olmakla beraber, iç yörelerdeki yabanıl Mağribiler adamlarımıza ve piskoposluk bölgesinin savaşçıl olmayan sekiz milyon Afrika Romalılarına karşı hâlâ bir tehditti. Sayıları belki iki milyona varan Mağribiler, Vandallarla sürekli savaşmış ve Vandallar yozlaştıkça, giderek onların topraklarını işgal etmişlerdi. Belisarios ilk karaya çıktığında, bunların (Pappua Dağı'ndaki kabile gibi) bir ikisi dışında hepsi onunla anlaşmış, düşmanlarına karşı yardım sözü vermiş ve çocuklarını rehine olarak ona göndermişlerdi. Bu Mağribilerin çoğu, İspanya'nın karşısına düşen Fas'ta yaşar; ama Tripoli'den Atlantik Okyanusu'na kadar olan kıyının iç bölgelerinde de bulunurlar. Nun oğlu Yeşu'nun Filistin'den kovduğu Kenanlıların soyundan geldiklerini iddia ederler. İsa çarmıha gerildikten kısa süre sonra, İmparator Claudius Fas'ı fethedip Roma İmparatorluğu'na kattığından beri en üst rütbeli Mağribi reisler, eğer bizzat imparatorun verdiği nişanlara sahip değillerse tebaaları tarafından itaate değer bulunmaz. Bu nişanlar altın yivli gümüş bir asa; simli kumaştan, gümüş bantlı taç şeklinde bir başlık; sağ omzundaki altın broşta imparatorun kabartma resmi olan Tesalya pelerini; sırma işlemeli tunik ve yaldızlı uzun çizmelerdi. Son

yüz yıl boyunca, reisler bu nesneleri Afrika'nın hükümranlı-
ğını ele geçiren Vandal krallarından isteksizce kabul etmişler,
ama tebaaları itaatsizlik için sıkça kullandıkları bir bahane
olarak, bunların (özellikle de broşların) hakiki olmadığını
ileri sürmüşlerdi. Belisarios bu reislere Konstantinopolis'ten
getirilmiş asalar, başlıklar, pelerinler, broşlar, tunikler ve çiz-
meler sunarak onları hoşnut etti; onlar da Vandalların gücü-
nü bitiren son iki savaşta Belisarios'un yanında yer almasa-
lar da ona karşı savaşmadılar.

Eğer Belisarios'a, İustinianos'un adına Afrika'yı yönet-
me olanağı tanınsaydı, kuşkusuz mucizeler yaratır ve ora-
yı imparatorluk için kalıcı bir kale ve tahıl ambarı yapardı.
Mağribilerle dostluk ilişkilerini sürdürür ve onların yaşama
biçimlerini geliştirirdi. Onlardan, savunma gücü olarak, mo-
dern savaş yöntemleriyle eğitilecek kalıcı bir süvari birliği
kurmak; toprak ve para ile sadakatlerini pekiştirmek niye-
tindeydi. Afrika Romalılarından garnizonlara piyade sağ-
lanabilirdi ve bazılarını şimdiden eğitmeye başlamıştı. Ama
bütün bu planlar havada kaldı; çünkü astlarının kıskançlığı
ve İustinianos'un şüpheliği yüzünden, Belisarios'un göre-
vini tamamlaması engellendi. Kapadokyalı İoannis'in ajanı
olan iki subay, İustinianos'a gizli bir rapor göndermiş ve
Belisarios'un alenen Gelimer'in tahtına oturduğunu ve bu
mevkii kendisi ve vârisleri için korumak niyetinde olduğu-
nu; Vandalların kampı alındıktan sonra, kendi subaylarına
ve askerlerine son derece kaba ve zorbaca davrandığını;
vahşi Mağribilerle gizli bir antlaşma yaparak, onları kendi-
sini desteklemeye ikna ettiğini ve Vandal tutsaklara şüphe
uyandırıcı bir hoşgörü gösterdiğini bildirmişlerdi. Bu su-
baylar, inanmaya teşne İustinianos'tan, Belisarios'un tutuk-
lanması ve idamı için bir emir geleceği beklentisindeydiler.
Kendi gayretlerinin de uygun şekilde ödüllendirileceğini,
belki Kartaca ve Hippo'ya vali atanacaklarını umuyorlar-
dı. İsimleri, Vitalianos'un yeğeni, "Gaddar" lakaplı İoannis

ve Konstantinos'tu. Rapor kaybolabilir diye, aynı mektubu iki ayrı paket içinde göndermişler ve mektupların biri yerine ulaşmıştı. Ama öteki, bu subaylardan şüphelenen hanımım tarafından, tekne yola çıkmadan az önce yakalanmıştı.

Bu mektup Belisarios'u çok rahatsız etti. Kendisine süvari sağlamaları için Mağribilerle anlaştığını, yaşlı Vandal-ların birçoğunu serbest bıraktığını, Kral Gelimer'in tahtında oturup adalet dağıttığını, Tricamaron'daki kampta sabah tümseğin üstüne çıkıp subayları ve askerleri disipline sokmak için azarladığını inkâr edemezdi. Burada yanlış olan, sadece sadakati konusunda çıkarılan sonuçtu. Gaddar İoannis'e ve Konstantinos'a bir şey yapmamaya, hatta mektubu gördüğünü bile söylememeye karar verdi. Birkaç ay sonra İustinianos'tan bu iftiradan hiç söz etmeyen övgü dolu bir mektup aldı; dilerse ganimetler ve Vandal tutsaklarla Konstantinopolis'e dönebilir, yahut onları bir subayın himayesinde gönderip kendisi Afrika'da kalabilirdi. O zaman hanımım Antonina, kocasının kendini temize çıkarması için hemen dönmesinde diretti. Arkadaşı Theodora'nın, onun hain veya nankör olduğunu düşünmesinden korkuyordu. İustinianos'un mesajıyla birlikte, nitelikli subaylar emrinde takviye süvari birlikleri (yaklaşık dört bin kişi) geldi. Subaylar arasında, hanımımın kızı Martha'yla nişanlı olan Hildiger de vardı. Böylece Belisarios, Vandal tutsakları götürmek için, kendi özel süvarilerinin çoğunu ve Massaget Hunlarını çekmekte sakınca görmedi.

Kendi yerine vali olarak çok güvendiği hadım Solomon'u seçti ve baharda, Afrika'nın düzgün yönetimi için, İustinianos'tan gelen ayrıntılı talimatı Solomon'a verdikten sonra, hanımım Antonina'yla birlikte denize açıldı.

Konstantinopolis'e dönmekte olan bizler, Solomon'un Kartaca'daki görevine hiç imrenmedik. Çünkü İustinianos'un talimatı, yeni kazanılmış krallığın valisinin Konstantinopolis'ten başka askeri güç beklememesini ve yerel

nüfustan asker sağlamasını; garnizon birliklerini de surların onarımında ve sınırlarda müstahkem binaların yapımında kullanarak tasarrufta bulunmasını açık seçik belirtiyordu. Seksen bin Vandal süvari Mağribi akınlarını durduramamıştı; ama o görevi, onların onda biri sayısındaki bizim adamlar başarmalı ve Mağribilerin çaldığı topraklar geri alınmalıydı. Afrika'da yeniden vergi düzenlemesi yapılmalı, Ariusçu sapkınlık ve Donatist hizip sertçe bastırılmalıydı. Belisarios'un özel süvarilerinin tümünün bizimle gelmemesinin nedeni, son anda iç bölgelerde bir Mağribi ayaklanması çıktığına dair Kartaca'ya gelen haberdirdi. Belisarios, Solomön'un talebi üzerine, bir cezalandırma gücü olarak, Rufinus ile Aigan'ın emrinde beş yüz seçkin adamını orada bıraktı. Bu sayı yeterli görünmüştü.

Miladi 534. yılının yaz ortasında, Tripoli'den Girit'e geçerek –olaysız bir yolculukla– tekrar Bosphorus'a girdik. Rıhtımda gürültülü bir coşkuyla ve sarayda krallara layık şekilde karşılandık. Hanımım Antonina ile imparatoriçe Theodora gözyaşları içinde kucaklaştılar; İustinianos ise, gemilerimizden indirilen ganimetin olağanüstü değerinden ve on beş bin irikıyım tutsağın görüntüsünden öyle etkilenmişti ki, Belisarios hakkındaki şüphelerini unutup ona “sadık velinimetim” dedi ve elini tuttu. Gelgelelim, orduların başkomutanı olarak, Vandalların yenilgisinin resmi itibarını tümüyle kendi üstlendi. Tricamaron Savaşı günü yayınlanan yeni Yasalar Derlemesi'nin önsözünde, zaten kendisinden “Vandalların ve Afrika'nın Fatihi” olarak –Dindar, Muzaffer, Mutlu ve Şanlı sıfatlarıyla– söz etmiş ve başkasının bu başarıdaki payına değinmeden, zaferin “savaş sırasında döktüğü terler, gece nöbetleri ve oruçlar” sayesinde kazanıldığını yazmıştı. Kutlanacak olan onun zaferiydi, Belisarios'un değil; çünkü, imparatorluk kurulalı beri hiçbir özel yurttaş –ola ki başarıdan burnu büyür ve tahta rakip çıkar endişesiyle– tam bir zafer kutlaması bahşedilmemişti. De-

diğim gibi, imparatorun tüm savaş çabası seferi rıhtımdan kutsayarak uğurlamak ve salimen dönüşünü kutlamaktan ibaret kalsa da muzaffer başkomutan daima oydu.

Buna rağmen Theodora, İustinianos'un zaferde oynadığı mesafeli rolü bu kutlamada da oynamasında ve töreni Belisarios'un yönetimine bırakmasında diretti. O da kabul etti. Kartaca'nın fethinin yıldönümünde, Belisarios, Theodosios Suru'ndaki Altın Kapı'ya yakın özel evinden çıktı ve iki mil uzunluğundaki Ana Cadde boyunca geçit törenine katıldı. Şükran ilahileri söyleyen ve buhurdanlar sallayan papaz ve piskoposların arkasından yürüdü; eski gelenek borazancılar eşliğinde arabaya binmekti. Cadde çiçeklerle, çelenklerle, asılmış rengârenk ipek kumaşlarla, kutlama pankartlarıyla ve çılgınca alkışlayan kalabalıklarla doluydu. Geçtiğimiz büyük meydanların her birinde –Arkadios Meydanı, Öküz Pazarı, Amastrianum Meydanı, Philadelphion Meydanı, üniversite profesörlerinin ve öğrencilerinin toplandığı Boğa Meydanı ve kent milislerinin hazır olda beklediği Konstantin Meydanı– kentin semt yöneticileri armağanlar ve kutlamalarla geldi; borular çalındı. Kapadokyalı İoannis ve diğer önemli generallerin eşlik ettiği Belisarios'un ardından süvariler, denizciler ve (ertesi gün Karadeniz yoluyla evlerine dönecek olan) Massaget Hunları geliyordu. Onların arkasında, zincire vurulmuş Vandal tutsakların başında mor pelerin giymiş Gelimer ile kuzenleri, yeğenleri ve eniştereleri vardı. Onları da Afrika'dan gelen ganimetlerin yüklendiği arabalar izledi.

Ganimetler olağanüstüydü; daha önce dünyada hiçbir zafer kutlamasında görülmemiş zenginlikteydi; çünkü, askerler Tricamaron'da kampı yağmaladıysa da aldıkları Kartaca, Hippo, Bulla ve Grasse'den ve şehir hazinelerinden, saraylardan ve soyluların meskenlerinden ele geçirilenin ancak onda biriydi. Bunlar Vandalların yüz yıldır birikmiş denizaşırı ticaret kazançları, Afrika'dan toplanan vergiler

ve Geiserich'in korsanlık ganimetleriydi. Vandallar, verimli ve bereketli bir ülkede küçük ve zorba bir soylu sınıfı oluşturmuş ve kamu yararına harcamaya üşendiklerini biriktirip saklamışlardı. Dolayısıyla arabalarda milyonlarca kilo çubuk gümüş, torbalar dolusu gümüş ve altın para, çubuk altın; değerli taşlarla bezeli altın kupalar, tabaklar ve tuzluklar; altın tahtlar, altın saltanat arabaları, altın heykeller; incilerle süslü altın kapaklı İnciller, bir sürü altın yakalık, kemer ve altın işlemeli zırh, yani kısacası, hayal edilebilecek her türden değerli ve güzel nesne bulunuyordu. Aralarında, Kral Geiserich'in Roma İmparatorluk Sarayı'nı ve Capitoli-um'daki Jüpiter Tapınağı'nı yağmaladığı zamandan kalma paha biçilmez eski eserler vardı. Çok sayıda kutsal emanet de vardı: şehitlerin kemikleri, mucizevi tasvirler, Havarilerin hakiki giysileri, Havari Petrus'un baş aşağı çarmıha gerildiği haçın çivileri...

Ama bütün ganimetler arasındaki en harikulade ve değerli nesne, Hazreti Musa'nın çölde, Tanrı'nın emri üzerine yaptığı ve daha sonra Kudüs'teki tapınağa taşınan, Yahudi dini törenlerinin kutsal araçlarıydı. Bunlar, *Mısır'dan Çıkış* kitabının yirmi beşinci bölümünde anlatılır: akasya ağacından altın kaplama ekmek sunma masası ile som altından kaşıkları, tasları ve sahanları; saf dövme altından yedi kollu şamdan ile fitil maşaları ve tablaları; altından Bağışlanma Kapağı ve iki yanında duran kanatlarını açmış altın Keruvlar. İmparator Titus, Kudüs'ü ele geçirdiğinde bunları Roma'ya getirmiş ve Geiserich de Roma'dan çalmıştı. Ahit Sandığı'nın kendisi yok olmuştu. Kimileri Fransa'da bir yerde, diğer bazı tapınak ganimetleriyle birlikte, Frankların kralının elinde olduğunu söylüyor, başkaları Habeşistan'da Aksum'dadır, diyor; başkaları Roma'da Tiber Nehri'nin dibindedir, diyor; ve daha başkaları saygısız ellerin uzanamayacağı Tanrı katına çok önceden yükselmiştir, diyordu.

Senato törene Amastrianum Meydanı'nda katıldı; çok sayıda keşiş ve ruhban da öyle. Keşişler bu ganimetler, özellikle de İustinianos'un kiliselerine bağışlamaya söz verdiği kutsal emanetler karşısında zevkten çılgına dönmüşlerdi.

Roma'nın Cumhuriyet günlerinde, muzaffer general tutsaklarıyla birlikte kentin sokaklarında yürür ve o tek gün boyunca en güçlü sayılırdı. Eğer düşman kral veya reis ele geçirilmişse, törenlerin sonunda kurban edilirdi. O kahramanlık devrinden bu yana ne kadar değişti âdetler! Bakın, Gelimer zincire vurulmuş bile değil; geçit alayı nihayet hipodroma, İustinianos'un Saltanat Locası'nda beklediği yere varınca, o da diğerleriyle giriyor. Mor pelerinini çıkarıyor, tahta tırmanıp İustinianos'un önünde yere kapanıyor; sonra zarafetle ayağa kaldırılıp bağışlanıyor. Galatya'da* ona ve ailesine büyük mülkler bahşeden bir ruhsat veriliyor; ayrıca, eğer Ariusçu sapkınlığından vazgeçmeye razı olursa, Şanlı Asilzade unvanı da verilecek. Bir de zaferi kazanan Belisarios'a bakın: Tahta yaklaşıyor, mor pelerinini çıkarıyor, imparatorun ayaklarına kapanıyor; ama ona mal mülk yok, şükran sözleri yok, sadece emirleri iyi uyguladığı bildiriliyor.

Gelimer'in bu zor durumda nasıl davrandığını sorabilirsiniz. Ne güldü, ne ağladı; sadece kafasını üzüntü ve hayretle sallayarak, bir tür büyü gibi Davut oğlu Vaiz'in "Her şey boş, bomboş, bomboş!" sözlerini** tekrarlayıp durdu. Bir süre sonra, ailesiyle birlikte Galatya'ya çekildi ve Ariusçu görüşe sadık kalarak, rahat ve uzun bir hayat sürdü. Öteki Vandal tutsaklara gelince, en savaşçıl görünenlerden süvari bölükleri oluşturuldu ve Persia sınırını savunmaya gönderildiler; ama önce Belisarios, özel birliği için bazılarını seçti. Geri kalanlar kilise inşaatlarında amele veya imparatorluk donanmasında forsa olarak kullanıldılar.

* Bugünkü Ankara, Yozgat, Çankırı ve yöresini kapsayan bölge. (ç.n)

** Eski Ahit, Vaiz 1: 2. (e.n.)

Daha sonra Theodora İustinianos’a, eğer “Büyük” unvanını kazanmak istiyorsa yüce gönüllü davranması ve Belisarios’a şükranını belirtmesi gerektiğini söyledi. Bunun üzerine İustinianos, Belisarios’u ertesi yıl için Konsül atadı ve para şeklinde bir nişan bastırdı: Bir yüzünde kendi kafası, öbür yüzünde tam zırhlı ve at üstünde Belisarios ve “Romalıların Onuru” (kentimizde emsali olmayan bir unvan) yazısı vardı. Belisarios’un konsüllüğe başlaması Yeni Yıl Günü oldu. Vandal tutsakların taşıdığı fildişi görev koltuğunda ve elinde fildişi asa ile, saraydan senato binasına kadar kent içinde kısa bir yolculuk yaptı. Yol boyunca, kendine düşen savaş ganimetlerinden halka, değeri yüz bin altın tutan bahşişler –altın ve gümüş paralar, kupalar, kemerler, broşlar– dağıttı. Ama, matara olayındaki sağduyusu anımsanacak olan hanımım Antonina, kocasının beş parasız kalmaması için gerekeni yaptı. Halk daha fazlası için bağrıışmaya devam edince, kendisi kalkıp onlara utanmaz yaratıklar diye bağır-
dı ve Belisarios’un sadece Afrika’da kazandıklarına değil, ona ailesinden miras kalanlara veya imparatorun ona armağan ettiklerine de göz koyduklarını söyledi. Mali konularda hanımımın sağduyusunu göstermek için size şunu anlatmalıyım: Kartaca’dayken, Belisarios’un haberi olmadan, Geli-
mer’in hazinesinden büyük miktarda para almış ve kökeni şüphe uyandırmasın diye bunların yeni basılmış imparatorluk parası olmasına dikkat ederek, zor günler için bir kenara saklamıştı. Çünkü Belisarios’un ev giderleri çok fazlaydı ve muhtaçlara, talihsizlere ondan daha cömert davranan biri bulunamazdı.

Kutsal emanetler de kiliseler arasında, her birinin adanmışlığına uygun olarak dağıtıldı ve her önemli kilisenin payına bir şey düştü. Ama küçük ve tanınmayan bir yoksul keşişler topluluğu (dilenerek geçiniyor ve Blakhernai yakınlarında bir viranede yaşıyorlardı) bu ihsanlardan pay almadı. Onların başrahibi, bir zaman sonra Belisarios’a gitti ve

İsa adına, kendilerine verebileceği küçük bir şey olup olmadığını sordu; çünkü Belisarios Afrika'dayken, başarısı için gece gündüz dua etmişlerdi.

Belisarios şöyle dedi: "Muhterem Peder, sizinki dilenerek geçinen ve gümüşe, altına önem vermeyen bir kardeşler topluluğu; dolayısıyla kilisenize, kardeşlerin zihnini manevi-yattan uzaklaştıracak bir şey vermek istemem. Ama size çok önemli bir emaneti, Aziz Bartımay'ın dilenme tasını ödünç vereceğim. Bu tası, Dara Savaşı'ndan sonra İmparator'un kendisi bana verdi; onu kilisenize koyar ve yoksulluk, sabır ve erdem yolunda verdiğiniz sözü anımsarsınız. Unutmayın, bunu sadece ödünç veriyorum; çünkü Kutsal Majestelerine nankörlük etmek istemem. Bir gün ona tekrar ihtiyacım olabilir."

O günden sonra, topluluk hiç yiyecek içecek sıkıntısı çekmedi; çünkü bir kutsal ziyaret yerine dönüştü ve Aziz Bartımay Manastırı olarak ünlendi.

Yahudilerin altın Bağışlanma Kapağı, altın yedi kollu şamdanı, ekmek sunma masası ve diğer kutsal emanetlerine gelince, Kudüs Piskoposu İustinianos'u onları Kudüs'e geri vermeye ikna etti. Piskopos, bunların Roma'ya uğur getirmediğini, çünkü Roma'nın egemenliğinin barbarlara geçtiğini; Vandallara da yaramadığını, çünkü İustinianos'un onları yendiğini ileri sürdü. Besbelli lanetliydi. İustinianos onları Kudüs'e, vaktiyle bin yıl boyunca durdukları –şimdi bir Hıristiyan kilisesi olan– Süleyman Tapınağı'na gönderdi. Oradaki ruhban takımı için ne müthiş bir kazanç kaynağı! Yahudiler hâlâ kutsal tapınma araçlarından yoksun olduklarından yakınıyor ve çok geçmeden Hıristiyanların Kudüs'ten atılacağı kehanetinde bulunuyorlardı; ama ben hayattayken bu gerçekleşmedi.

Belisarios'un Afrika'yı fethinin haberi Pers Sarayı'na ulaşınca, Kral Hüsrev şaşırıp ve canı sıkıldı. İustinianos'a bir kutlama heyeti göndererek yarı ciddi yarı şaka, Kartaca

ganimetlerinden ona düşen payı istedi. “Eğer Perslerle barış sözleşmesi olmasaydı, İustinianos Kartaca’ya gönderecek askeri sınırdan asla çekemezdi,” dedi. İustinianos şakayı hoş karşılamış görünerek, Hüsrev’e değerli bir altın yemek takımı gönderdi. Böylece Ebedi Barış yürürlükte kaldı.

Kartaca’dan dönüşümüzü izleyen günlerde hanımımın Konstantinopolis’teki yaşamını ayrıntılı olarak anlatmama gerek yok. Yine Theodora’nın maiyetinde çalışıyor ve boş zamanlarını davetlerde, eğlence gezilerinde ve tiyatroya giderek geçiriyordu. Theodosios sürekli yanındaydı ve dostluklarına ilişkin sarayda epey dedikodu dolaşıyordu. Ama Belisarios, Theodosios vaftiz oğlu olduğundan bunu ciddiye almaya tenezzül etmiyor ve genç adama tam bir güvenle davranıyordu.

Bu sıralarda Belisarios onu müthiş üzen bir haber almıştı: Rufinus, Aigan ve Solomon’un yanında bıraktığı beş yüz süvarisi Mağribiler tarafından katledilmişti. Solomon onları Hadrumentum’tan yüz mil içeride, hububat diyarının merkezinde Kral Pınarı adlı bir şehre göndermişti; Mağribilerin bir akında ele geçirdiği çok sayıda Afrika Romalı köylüyü kurtaracaklardı. Süvariler görevi yerine getirdi ve dönüş yolunda köylülere eşlik ederken, dar bir dağ geçidinde birkaç bin kişilik bir Mağribi güç tarafından pusuya düşürülerek umutsuz bir çarpışma sonunda paramparça edildiler. Mağribiler şimdi de bölgenin batısına saldırıyorlardı ve Solomon’un askeri gücü Afrika Romalıları korumaya yeterli değildi. Solomon Mağribi reislerle yazarak bu saldırıları protesto etti; onlara artık İustinianos’un müttefiki olduklarını, çocuklarını Kartaca’ya rehine olarak gönderdiklerini ve Vandalların başına gelenlerden ders almaları gerektiğini hatırlattı. Mağribiler bu mektuba sadece güldü. Yanıtlarında, İustinianos’la ittifaklarının onlara hiçbir yarar sağlamadığını belirttiler. Çokeşli olduklarından, kolayca yenileri üretililecek çocuklara fazla değer vermiyor ve Gelimer’e iki savaş

ve krallığını kaybettiren aile bağı gibi duygusallıklara kapılmıyorlardı. Vandalların yenilgisi, kendilerinden çok Afrika Romalıları için talihsizlik oldu, dediler. Akınları devam etti.

Solomon elindeki tüm güçleri toplayıp onlarla mücadeleye girişti. Mağribiler ise, akıncı gruplara bölünüp bütün bölgeyi parça parça ele geçireceklerine, büyük bir ordu toplama hatasını yaptı. Mağribilerin zırhsız gezen, sadece hafif kalkanlar, bir çift mızrak ve bazen bir kılıç taşıyan disiplinsiz birlikleri, kitlelerin kalabalıklığıyla orantılı olarak, dövüş değerinden kaybeder. Bir keresinde Vandalları Tripoli'de bocalatmış olan acayip bir savunma taktiği uyguladılar. Bir tepenin eteğinde çember biçiminde bir siper kazıp arkasına kadınları ve diğer sivilleri yerleştirdikten sonra, siperi başları öndekinin kuyruğuna bağlı ve yanları düşmana bakan on iki sıra deveyle çevrelediler. Solomon'un ordusu görününce, bazıları develerin sırtında dikilip mızraklarını atmaya, diğerleri ise hayvanların karnının altına çömelip ellerinde hançer fırlamaya hazırlandı. Süvarileri tepenin üstünde konuşlanmıştı; kampa saldırılınca aşağı inceklerdi, onlar da mızrak ve kılıçla silahlıydı.

Solomon saldırı emri verdi. Ama deve kokusuna alışık olmayan Romalıların atları şahlandı ve geriledi; bu arada Mağribiler mızraklarıyla epey zarar verdiler. Bunun üzerine, Solomon Trakya Gotları bölüğünü –zırlı, iri ve güçlü adamları– attan indirdi ve kendisi önde, kalkanlarını kaldırıp kılıçlarını çekerek develerin çemberine daldılar. Kısa sürede iki yüz deveyi parçalayıp çemberi kırdılar. Mağribi piyadeler dağılıp kaçtı; süvariler harekete geçmedi. Solomon bütün kadınları ve develeri yakaladı; kovalanan on bin Mağribi öldürüldü.

Mağribiler bu yenilgiden birkaç hafta sonra toparlandı ve o güne dek topladıkları en büyük orduyla hububat bölgesini yine istila ettiler. Ordu o kadar büyüktü ki sadece kullanışsız değil, kendine de zararlıydı. Solomon, bir

dağda kamp kuran bu orduya, şafak vakti baskın yaptı ve adamları dar bir geçide doğru sürdü. Kaçma derdine düşen vahşiler birbirlerini çiğnediler ve hiçbirini kendini savunmayı düşünmedi. İnanılmaz gelebilir ama güneş yükselmeden elli bin adam can verdi; oysa hiçbir Romalı askerde sıyrık bile yoktu. Tutsak alınan kadın ve çocuk sayısı o kadar çoktu ki, Konstantinopolis pazarında en az on altın edecek sağlıklı bir Mağribi çocuk, burada iki gümüş paraya –semiz bir koyun fiyatına– alınabilirdi. Böylece Rufinus ile Aigan'ın intikamı alındı.

Mağribilerden sağ kalanlar hısımlarıyla birlikte, Kartaca'dan on üç günlük yolda, Fas sınırındaki heybetli Avras Dağı'na sığındılar. Çevresi altmış mil olan bu dağ savunmak çok kolaydır; üst yamaçları gayet verimli, su kaynakları boludur. Otuz bin savaşçı, akınları için burayı üs edindi.

Roma Afrikası'nın geri kalanına gelince, oradaki nüfus şimdi canı gönülden Vandalların dönemini özlüyordu. Sadece Mağribi saldırılarından ötürü değildi bu; İustinianos'un vergicileri aç sülük gibi yapışmıştı ülkeye. Vandallar da sülüktü, ama tok sülüklerdi; çiftçilerden sadece ürünün onda birini alıyor ve toplamayı savsaklıyorlardı. Buna karşılık İustinianos üçte bir istiyor ve dakik ödeme bekliyordu. Bir başka sorun da askerlerin Vandal karıları yüzünden ordu da baş gösteren hoşnutsuzluktu. Zafer kazanan askerlere verimli toprakların ve yerlerinden ettikleri adamların güzel evlerinin verilmesi hakça bir talepti. Ama İustinianos'un emriyle bu mülklere el konmuş ve devlet hazinesi adına satılmıştı. Birliklere bekledikleri hiçbir şey verilmemiş; tam tersine, ücra yerlerde müstahkem binalar inşa edip bunları korumaya gönderilmiş veya daha yakındaki kiraç toprakları ekip biçmeleri istenmişti. Bu düzenlemenin haksızlığına en çok Vandal kadınları bozulmuştu ve hatanın giderilmesinde directmeleri için kocalarını kışkırtıyorlardı. Ama Solomon'un onların taleplerini karşılayacak yetkisi yoktu.

Orduda, haklı bulduğum bir şikâyet nedeni daha vardı: İustinianos'un Ortodoks inancı konusundaki aptal gayretkeşliği. Bildiğiniz gibi, Solomon'un güçleri arasında beş yüz Trakyalı Got, Pharas'ın üç yüz Herül'ü ve Tuna'nın ötesinden iki yüz kadar barbar vardı ve bunların hepsi Ariusçu görüşteydi. Oysa İustinianos Ariusçu sapkınlığın kökünün kazınmasını ve Ariusçu papazların sıkıştırılmasını emretmişti: Bir Ariusçu inancından vazgeçmezse Komünyon'a katılamaz ve çocuklarını vaftiz ettiremezdi. Bu kural sadece sağ kalan Vandallar (yaşlı erkeklerle kadınlar ve askerlerin karılarıyla üvey çocukları) ve sapkın görüşü benimseyen Afrika Romalıları için değil, daha önce böyle bir hakaretle asla karşılaşmamış bu yiğit askerler için de geçerliydi.

Solomon'un Afrika'daki duruma ilişkin raporları öyle endişe vericiydi ki Belisarios, Ariusçu askerlerin eskiden olduğu gibi kendi papazlarından Komünyon almalarına izin verilmesini İustinianos'tan rica etti. Ama İustinianos bunun dine aykırı bir eylem olacağını ve kendi kurtuluş umudunu tehlikeye atacağını söyleyerek itiraz etti. Belisarios ısrar edemedi. Sonra İustinianos'tan Solomon'a takviye güçleri göndermesini (Solomon Sardinya'daki haydut çetelerine karşı sefer düzenlemek zorunda kalmıştı) istedi. Bu yeni askerler müstahkem binaları korumakta kullanılabilir ve esas birlikler Kartaca garnizonuna kaydırılıp, saraylar parklar olmasa da onları hoşnut edecek düzgün evlerde ve topraklarda yaşayabilirlerdi. İustinianos razı olmuş göründü; Trakya'dan ve Persia sınırından yirmi bin kişilik bir ordu topladı ve onların yerine yeni Vandal taburlarını kaydırды. Sonra, halka açık bir görüşmede Belisarios'a, bu orduyla birlikte Kartaca'ya dönmesi ve valiliği Solomon'dan devralması gerektiğini söyledi. Gelgelelim, bütün bunlar numaraydı. İustinianos'un kafasında başka bir savaş vardı. Askerler Kartaca için değil, Sicilya'nın fethi için toplanmıştı.

Belisarios'un İustinianos adına Lilybaeum Yarımadası üzerinde hak iddia ettiğinden bahsetmiştim. Bu talep, Sicilya'nın Got valisi tarafından, küçük oğlu Athalrich adına, İtalya, Sicilya, Dalmaçya ve güneydoğu Fransa'nın naibesi olan Kraliçe Amalasontha'ya iletilti. Kraliçenin İustinianos'la yaptığı sözleşme sayesinde, Belisarios Kartaca seferine giderken Siraküza'da yiyecek ikmali yapabiliyordu. Amalasontha'nın resmi görüşü, Vandal krallığının ortadan kalkmasıyla, Lilybaeum'un tekrar onun hükümlerine geçtiği yolundaydı. Ama aslında İustinianos'la çatışmak istemiyordu; bir kadın tarafından yönetilmeyi hazmedemeyen Gotların kraliçesi olmak son derece riskli bir konumdu.

Babası, büyük Kral Theoderich, barbarlar arasında bir efsaneydi. Önceki bölümlerden birinde değindiğim büyük Adrianopolis zaferini kazanan Ostrogot halkındandı ve sonradan Doğu İmparatoru'nun müttefiki ve sınırlarının koruyucusu olmuştu. Bundan kısa zaman sonra, Doğu İmparatoru'nun önerisiyle, neredeyse bütün halk, Trakyalı Theoderich'in önderliğinde, Batı İmparatoru'nu tahttan indiren barbar generalle savaşmak için arabalarla İtalya'ya göç etti. Sadece birkaç bin kişi kaldı geride. Kral Theoderich başarıyla savaştı, tahtı gasp edeni öldürdü ve İtalya'yı kendisinin ve halkının yurdu yaptı. Adalet ve bilgelikle uzun süre yönettiği İtalya'nın tümüne refah getirdi; ismen hâlâ Konstantinopolis'teki imparatorun tebaası olsa bile tam bir eylem özgürlüğüne sahipti. Kendisi öğrenim görmemişti, ama bilginin dostuydu. Bütün Germanler gibi, barbar değerlerini uygarlık değerlerine yeğleyen Gotlar onu yumuşaklıkla suçlayamadılar; çünkü egemenliği altındaki topraklardaki en iyi binici ve en iyi okçu oydu ve veba gibi kaçardı lüksten. En mükemmel yanı dini hoşgörüsüydü; kendisi bir Ariusçu sapkın olsa da, ülkesinde Ortodoks Hristiyanlara ve belli bir saygınlığa sahip her çeşit sapkınlara tam bir din özgürlüğü tanımıştı.

Amalasontha cesaret ve yeteneğini babasından almıştı; ayrıca çok da güzeldi. Ama Got soyluları arasında az dostu vardı; Theoderich'in ölümünden sonra taht onun on yaşındaki oğlu Athalrich'e geçip kendisi naibe olunca, bu soylular bütün düzenlemelerine, hatta Athalrich'in eğitime bile karışır oldular. Theoderich torununun aydın bir kişi olmasını, imparatorla, papayla veya Romalı bir senatörle eşit düzeyde konuşabilmesini istemiş ve ona ciddi hocalar tutmuştu. Ama bu barbar eşraf, kendi gençliklerinde yaptıkları gibi, oğlanın kendi yaşlarıyla deli dolu yaşamasını, içmesini, fahişelere gitmesini ve kılıç sallayıp kabadayılık taslamasını destekliyorlardı.

Sonuçta Athalrich vicdansız bir serseri oldu. Annesinden nefret etmeye başladı ve yarenlerinin kışkırtması sonucu, ülkenin yönetimini elinden almakla onu tehdit etti. Amalasontha ona yumuşak bir küçümsemeyle davrandı ama gizlice, hazinesini –çeyrek milyon altın sikke– yüklediği bir gemiyle İtalya'dan ayrılıp Konstantinopolis'te İustinianos'a sığınmaya hazırlandı. Hatta bu niyetini açıklayan bir mektup gönderdi ve İustinianos onu memnuniyetle kabul edeceğini bildirdi. Ne ki, ona en fazla bela çıkaran üç genç soyluyu öldürtmeyi başardı ve yola çıkmasına artık ihtiyaç kalmadığını düşündü. Amalasontha'nın sarayının bulunduğu Ravenna, Konstantinopolis'ten epey uzaktır. İustinianos haber çıkmayınca sabırsızlandı. Sözde Lilybaeum meselesini görüşmek, ama aslında niçin gelmediğini anlamak için Amalasontha'ya bir elçi gönderdi. Ayrıca, sözde karışık bir doktrin hususunda papaya danışmak, ama aslında Theoderich'in yeğeni Theudahad ile gizli bir görüşme yapmak için iki piskopos gönderdi. Theudahad'a, Roma'nın kuzeyindeki kıyı bölgesi Toscana'da büyük araziler miras kalmıştı. Bir süre önce Amalasontha Theudahad'ı Ravenna'ya çağırılmış ve hem komşuları Roma yurttaşlarının topraklarını hem de kraliyet topraklarını gasp ettiği için sitem etmiş ve onu bunları geri vermek ve özür dilemek zorunda bırakmıştı.

Elçi ve piskoposlar iyi haberlerle döndü: Amalasont-ha'dan nefret eden Theudahad, Konstantinopolis'te değerli bir mülk ve sürekli bir gelir karşılığında, İustinianos ne zaman bir işgal ordusu göndermek isterse Toscana'yı teslim hazırdı; Amalasontha da İtalya'daki naibelik hakkını aynı koşullarda İustinianos'a devredeceği haberini göndermişti gizlice; zira oğlunu daha uzun süre kontrol etmesi mümkün değildi. Ama Lilybaeum sorununa ilişkin resmi yanıtında İustinianos'un orada hakkı olduğunu kabul etmiyordu.

Sonra beklenmedik bir olay, durumun bütün rengini değiştirdi. İçki ve sefahat ile sağlığı bozulan genç Athalrich giderek çöktü ve öldü. Salt onun annesi sıfatıyla iktidarda olan Amalasontha, Got yasalarına göre, bundan böyle sıradan yurttaş olacaktı. Kraliçe kalabilmek için hemen soylu bir Got'la evlenmeye karar verdi. Koca olarak, kuzeni Theudahad'dan daha uygunu bulunmaz, diye düşündü: Çoğu Got'un tersine, kendini felsefe okumalarına ve altıayaklı Latince şiirler yazmaya vermiş, yaşlı, barışçıl bir adam... (İkisinin de diğerinin İustinianos'la el altından çevirdiği işlerden haberi yoktu.) Theudahad, kuşkusuz böyle bir evlilikten onur duyacak ve onun adına Amalasontha'nın yönetmesine izin verecekti. Dolayısıyla Amalasontha, evlilik önerisinde hem bilgisinden ötürü onu hor gören Got soylularına hem de açgözlülüğünden ötürü ondan nefret eden İtalyanlara karşı kendini koruma olanağını elde edeceğini vurguladı. Tahtın zaten öncelikle onun olduğunu söyledi; ama kendisi olmadan bunu ne elde edebilir, ne de elinde tutabilirdi. Theudahad pek sevinmiş bir havayla, kraliyet tacını giydi ve Gotlar tarafından kabul edildi; çünkü kralın kanından başka kimse yoktu. Ama Amalasontha fena halde oyuna gelmişti. Çünkü taç kafasına konunca Theudahad'ın ilk yaptığı, yönetime karışmayacağı yolundaki kutsal yemini çiğnemek oldu. Amalasontha'ya divan toplantılarına katılmayı bile yasakladı ve onu, Toscana Gölü'nde sahip ol-

duğu ufak adaya göndererek tutukludan farksız bir yaşama mahkûm etti.

İustinianos Theudahad'ın yaptığını öğrenince, belli ettiğinden daha fazla sevindi. Amalasontha'ya başka bir elçi göndererek, düşmanlarına karşı gereken tüm desteği vereceğini bildirdi; elçiye, bu mesajı Theudahad ve soylularından gizlememe talimatı verilmişti. Böylece, bütün krallığı bir kargaşaya sürüklemeyi umuyordu. Ama elçi İtalya'ya vardığında Amalasontha ölmüştü: Bir süre önce öldürttüğü üç genç soylunun akrabaları, Theudahad'ı oç almaya ikna etmişlerdi. Bir yaz öğle sonrası nedimeleriyle gölde banyo yaparken üstüne vardılar ve boğulana dek başını suyun altında tuttular.

İustinianos her ne kadar Theodora'ya olan büyük aşkını dile getirmeye devam etse de rakip olarak gördüğü bu kraliçenin ölümünden Theodora da rahatlamıştı. İustinianos'un çocukken tanıdığı Amalasontha'nın Theodora'dan daha soylu, daha genç ve çok daha güzel olduğu doğrudur. Kapadokyalı İoannis, cinayeti Theodora'nın tezgâhladığı söylentisini yaydı.

İustinianos'un savaş bahanesi işte buydu: Müttefiki olan masum bir genç kadının katli. Kral Theudahad'ın sevilmemesi, beceriksizliği, kurallara bile uymayan şiirleri ve beş para etmez felsefe yeteneği, İustinianos için bir başarı olasılığına işaret etti. Ama Theudahad, Theodora'nın Amalasontha'yı kıskanmasından kaynaklanan bir söylentiye, yani sadakatsiz İustinianos'un gerçekten ordusuyla İtalya'yı işgal edeceğini ve Theodora'dan ayrılıp Amalasontha'yla evleneceğini duymuş ve inanmıştı. Dahası işgalin ardından Gotlara sapkın oldukları gerekçesiyle zulmedeceğini de ekleyerek, hikâyeyi divan toplantısında karısını öldürmesinin nedeni olarak anlattı. Eylemleri uygun bulundu; çünkü Amalasontha'nın İustinianos'la devlete ihanet içeren yazışmalar yürüttüğü artık ortaya çıkmıştı. Ama Theudahad, resmi olarak İusti-

nianos'un elçisine, cinayetin kendisinden habersiz ve arzusu hilafına işlendiğini bildirdi.

Kral Theudahad'ın topraklarının en ucunda bulunan Sicilya'ya bir işgal ordusu götürme emrinin Belisarios'a niçin verildiğini sanırım açıklamış oldum. Dahası, Roma'nın tahıl ambarı olan Sicilya bir süredir kötü havalardan ve toprağın yıpranmasından ötürü kıtlık yaşıyor ve çiftçiler Gotların onlardan talep ettiği ondalık vergisini ödemekte zorlanıyordu. Nüfus son derece huzursuzdu. Konsüllüğünün ilk yılının sonbaharında, Belisarios Sicilya doğrultusunda denize açıldı. Antonina yanındaydı (ben de onun yanında) ve oğlu Photios ile Theodosios da. Ama emrindeki ordu yirmi bin değil, sadece on iki bin kişiden oluşuyordu. Son anda İustinianos sekiz bin askeri ayırmış ve onları Mundus'a (Belisarios'a Nika Ayaklanmaları'nı bastırmakta yardım eden İlirya ordularının komutanı), Dalmaçya'daki Gotlara karşı bir şaşırtma harekâtı yürütmesi emriyle göndermişti. Bu dönemde, Dalmaçya ve Adriyatik Denizi'nin bütün kuzeydoğu kıyısı Gotların yönetimi altındaydı. İustinianos başka bir yönden de Gotlara zarar vermeyi planlamıştı. Kral Clovis'in vaftizinden beri Ortodoks Hristiyan olan Franklara yazarak, şimdi onlara Alpler ile Rhône arasındaki Got topraklarını işgal etme fırsatının çıktığını bildirdi: Ariusçu sapkınlarla karşı, manevi babaları Papanın da desteklediği bir kutsal savaş olacaktı bu.

Hava elverişli, yolculuk güzeldi. Aralık başında Katanya'ya vardık. Önceki ziyaretimizde onlara karşı dürüst davranışımızı hatırlayan halk bizi hoş karşıladı. Gotlardan çok şikâyetçiydiler ve bu kez yanlarında daha uzun kalmamızı istediler; çünkü Belisarios dışında hiç kimse, açıklananın aksine, Kartaca'ya gitmeyeceğimizi bilmiyordu. Nihayet Belisarios alenen niyetini açıkladı; kendisinin onların koruyucusu olduğunu bildirdi ve bütün önemli şehirlere haberciler gönderip teslim olmaları çağrısı yaptı. Birkaç gün içinde,

bir tek Palermo hariç, bütün Sicilya çatışmasız ona boyun eğmişti. Adanın Got güçleri, Palermo'nun sağlam surlarının ardına sığınarak, orada toplanmışlardı. Ama Palermo da beklenmedik bir süratle teslim oldu. Belisarios, zincirli tomruklarla korunmayan limana girdi ve çoğu gemideki direklerin önündeki surlardan daha yüksek olduğunu gördü. Ana direk ile pruva direği arasında makarayla sandalları yukarı kaldırmak ve içlerine keskin nişancılar bindirmekten daha kolay ne vardı? (Ama bu kadar basit bir plan belki sıradan bir generalin aklına gelmezdi.) Bu okçular şehrin sokaklarına nişan alabiliyor ve yan sokaklar dışında, kimsenin kapıdan burnunu çıkarmasına izin vermiyorlardı. Belisarios, eğer Palermo hızla teslim olmazsa, ateş okları atıp evleri yakmakla tehdit etti. Bunun üzerine, şehir halkı Gotları teslim olmaya zorladı.

Böyle kısa bir paragrafta, yetmiş bin milkare büyüklüğünde, harika şehirleri olan, verimli bir adanın, imparatorluk ordusu tarafından barbarlardan geri alınmasının hikâyesini doğru dürüst anlatmak mümkün mü diye sorabilirsiniz. Ama bu tek paragrafı ikiye çıkaracak herhangi bir anlamlı olayı atladığımı sanmıyorum. Sicilya'yı ele geçiren Belisarios'un adıydı, ordusu değil. Din kardeşleri İustinianos'un, onlara Ariusçu kraldan daha iyi davranacağını bekleyen Ortodoks Hristiyanların basiretsiz coşkusu da buna yardımcı oldu. Belisarios yılın son günü, Konsüllük döneminin bittiği gün, hiçbir direnişle karşılaşmadan başkent Siraküza'ya yürüdü ve orada sopasını ve baltasını bıraktı (deyiş öyleydi). Şehre girerken, Palermo'da ona karşı çıkan Gotların özel hazinesinden ele geçirilen altın ve gümüşleri halka dağıttı ve onların kurtarıcısı olarak selamlandı.

İtalya'da kalan İustinianos'un elçisi, Belisarios'un Katanya'ya çıkmasının ve eşzamanlı olarak Mundus'un Spalato'ya saldırmasının Dalmaçya'dan gelen haberi üzerine, Kral Theudahad'ın çok tedirgin olduğunu gözlemle-

di. Theudahad akrabası (ortak bir teyzeleri vardı) Vandal Kral Gelimer'in kaderine uğramaktan korkuyordu. Divan üyelerine danışmadan, elçiye gizli bir teklif yaptı; Sicilya'yı İustinianos'a bırakmayı ve yıllık haraç olarak yüz elli kilo ağırlığında altın göndermeyi önerdi; ayrıca, üç bin Got süvarisi ve bineklerinden oluşan bir müfrezeyi, İustinianos'un isteğine göre, Kuzey Afrika'da veya Pers sınırında sürekli hizmete sunabilir ve her yıl asker ve binek sayısını aynı düzeyde tutacak takviyeyi yapardı. İtalyan papazlarını ve soylularını idam etme hakkından ve İustinianos ile ardıllarının rızasını almadan, herhangi birine soylu unvanı verme hakkından da vazgeçecekti. Hatta Roma'daki hipodromda Başkan olarak yerini alınca, takımlar onu selamlarken, kendisinin ve İustinianos'un adının birlikte geçmesi ve kendisine dikilen her heykelin yanına İustinianos'un da heykelinin (daha saygın olan sağ tarafta durmak üzere) dikilmesini kabul ediyordu. Bu, doğunun batı üzerindeki hükümlanlığını belirtecekti. Theudahad bu vaatleri yazıya döktü. Büyük bir dehşet içindeydi ve eğer İtalya'dan kaçması gerekirse, Konstantinopolis'te kendisini hoş karşılayacak bir minnet duygusu yaratmak istiyordu.

Ama Palermo'nun düştüğü ve Sicilya'nın kan dökülmeden alındığı haberleri gelince, Theudahad'ın kalbi duracaktı neredeyse. İustinianos'a İtalya'nın işgalini sürdürmemesi için önerdiği koşullar belki yetersizdi; imparatora zaten ele geçirdiği Sicilya'yı vaat etmek küstahlık sayılmaz mıydı? Dahası, üç bin askerin, yirmi bin altından ibaret cılız bir yıllık haracın ve soylu unvanı vermek veya soyluları cezalandırma hakkından vazgeçmenin ne değeri vardı? Dönüş yoluna çıkan elçiye geri çağırtdtı ve ona en ağır gizlilik yeminleri ettirdikten sonra sırrını açtı. Şuydu sır: Eğer İustinianos bu koşulları reddederse, daha iyilerini önermeye hazırdu. Kralıktan istifa eder ve bütün İtalya'nın yönetimini İustinianos'a devredebilirdi. Karşılık olarak tek istediğı huzurlu bir özel

yaşamdı; tercihen Küçük Asya'daki bir irfan yuvasının yakınlarında, yılda en az seksen bin altın getirisi olan bir mülk ona yeterdi. Bu yazılı öneri, elçiye refakat edecek ulağa verildi ama İustinianos ilk öneriyi kabul etmediği takdirde ortaya çıkarılacaktı.

Elçiler, soylu efendilerinin davasına bağlılıkları ve fedakârlıkları nedeniyle seçilir; dolayısıyla, İustinianos'un elçisi Theudahad'a ettiği yemini bozarak manevi bir felakete uğrama riskini göze almakta bir an tereddüt etmedi. İustinianos'a ilk öneriyi reddetmesini, çünkü Theudahad'ın ulağında daha iyisinin bulunduğunu söyledi. Sonra ikinci öneri ortaya çıkarıldı ve İustinianos bunu sevinçle kabul etti. Yine de mülkün kira getirisi hakkında pazarlıktan yanaydı; ama Theodora onun ticaret anlayışına güldü, birkaç çuval altın için bütün İtalya'yı kaybetme riskine mi girecekti?

Buraya kadar her şey İustinianos için o kadar iyi gidiyordu ki Tanrı'nın özel lütfuna nail olduğu inancından ötürü suçlanamazdı doğrusu; dalkavuk saray erkânı da bu inancını düzeltmeye yeltenmiyordu tabii. Ama elçi İtalya'ya dönüp Theudahad'a anlaşmayı onaylatana kadar, bütün siyasi durum yine birdenbire değişti. İki haber, Theudahad'ı aptallık ettiğine ve İustinianos'un ona zarar verme gücünü abarttığına inandırdı.

İlk haber Mundus'a ilişkindi. Spalato'yu aldıktan sonra büyük bir Got ordusuyla karşılaşmış ve iki tarafın da çok kayıp verdiği çetin bir savaştan sonra Gotları yenmiş; ama kaçan düşmanı kovalarken kendisi öldürülmüştü. Gelen habere göre, bu talihsiz zafer imparatorluk ordusunu sayıca çok azaltmış ve moralini bozmuştu; sonuçta, Spalato'da bir garnizon bile bırakmadan İlirya'ya dönmüşlerdi. İkinci haber ise, Kuzey Afrika'da ciddi bir isyan çıktığı ve Belisarios'un oraya müdahale için Sicilya'dan güçlerini çekmek üzere olduğuydu. Afrika haberinin ne kadar doğru olduğunu birazdan anlatacağım. Ama Theudahad bundan öyle

etkilendi ki İustinianos'un elçisi geldiğinde ona horgörüyle davrandı, hatta saraydaki hanımlardan biriyle uyduruk bir zina suçlaması yüzünden onu öldürmekle tehdit etti. İustinianos'a yazdıklarından ötürü çok pişmandı; şimdi, elçinin yalan söylediğini ve imzasını taşıyan iki önerinin sahte olduğunu söylüyordu.

Divandaki Got soyluları Theudahad'a inandılar. Seçtikleri kralın, İustinianos'un (İtalya'nın hükümrانlığını almayı ve Theudahad'a istediği mülkü vermeyi kabul eden) mesajında görüldüğü kadar korkak ve hain olabileceğini düşünemediler. Gönderilen heyetin, İustinianos'un onları krallarıyla ters düşürmek için tezgâhladığı bir kurnazlık olduğuna karar verdiler. Böylece, elçi ve maiyeti zindana atıldı ve Theudahad, sıradan bir tüccarla, İustinianos'a meydan okuyan ve onu ikiyüzlülük ve ihanetle suçlayan bir mesaj gönderdi. Theudahad, etkili bir eylemle kendini hemen aklamazsa, Gotların onu öldüreceğini biliyordu. Ayrıca, Romalılar Spalato'dan geri çekildiği için orayı tekrar işgal edecek bir ordu gönderdi; bütün İtalya'da Ortodoks papazlarına zulmetmeye başladı ve Papayı, Konstantinopolis ile gizli ilişkiler kurduğu öğrenilirse, görevden almak ve öldürmekle tehdit etti.

Buna rağmen, Gotlar Theudahad'a pek güvenmiyorlardı; çünkü Latince şiirler yazıyor, Yunan hatiplerle tartışıyor ve zorlama bilginliğiyle övünüyordu. Gotlar için birkaç Germen savaş türküsü ve yine aynı dildeki *Paternoster* yani Rabbin Duası ile Ariusçu Amentü'yü bilmek yeterliydi. Vandallar gibi, uygarlığın sefasına kapılıp yozlaşmamışlar, ama İtalya'da yaşadıkları altmış yılı, edebi bir eğitimle kafalarını geliştirmek için de kullanmamışlardı. Theudahad'a pek saygı duymamaları, bilgisinin kısır niteliğinden değil, salt bilgili olmasından ötürüydü. Böylece, kendi barbarca savaş yeteneklerini, kitaplardan öğrenilebilecek askeri bilgilerle pekiştirmeyi hiç düşünmemişler, özellikle de tahkim etme ve kuşatma yöntemlerini incelememişlerdi.

13. Bölüm

Afrika ve Sicilya'da Sorunlar

Meseleye Gotlar açısından bakalım... Çoğu piyade olan on iki bin kişilik ufak bir ordudan korkmak için neden var mıydı? İtalya onların ve yerli nüfusla iki kuşaktır dostça ilişkiler içinde yaşıyorlardı. Erzak depoları, donanmaları, paraları ve askeri malzemeleri vardı; yüz bin süvariye ve yüz bin yaya okçuyu kolayca sahaya sürebilirlerdi; iyi tahkim edilmiş surlu şehirleri vardı. Bunlara ilaveten, Sicilya'ya çıkan imparatorluk birlikleri Ortodoks inancını savunsalar bile, çoğu sadece sözde Hristiyan'dı ve Yunanca değil, Latince konuşan İtalya yerlileriyle anlaşamazlardı. Dolayısıyla, Gotlar Afrika isyanını ve Mundus'un ölümünü duyduktan sonra, Belisarios adını dikkate almaya değer bir unsur olarak görmüyorlardı artık.

İsyana gelelim. Bir sonraki yılın Paskalya'sında, Rabbinimizin 536. yılında patlak verdi. Birkaç gün sonra, Solomon ve birkaç bitkin yoldaşı, bir sandalla Siraküza rıhtımına çıkıp Belisarios'un vali konağındaki komuta merkezine doğru sendeleyerek yürüdüler. O gün tesadüfen, öğle yemeğinden sonra çekildiğimiz küçük odada ben de hanımım, Belisarios ve Theodosios ile beraberdim; tartışmaya benzer bir sohbet sürmekteydi. Theodosios, Ortodoks inancının bir görüşüne

sataşan, aşırı sivri bir espri yapmış ve hanımım Antonina bunu komik bulmuştu.

Belisarios gülümsemedi ve şaşırmış bir ifadeyle Theodosios'a, "Eunomianizme geri mi döndün?" diye sordu.

"Hayır," diye yanıtladı Theodosios. "Aslında hiçbir zaman o görüşü ciddiye almadım."

"Olabilir. Ama şimdi doğru öğretiyi benimsediğine göre, niçin böyle şakalar yaptığını anlamıyorum."

Antonina Theodosios'u savundu; insanın yüce saydığı şeylere gülmesi, onlara sadakatiyle çelişmez, dedi. Belisarios bunu kabul etmeyince, hanımım savunmadan saldırıya geçti ve eğer Ortodoksluk onun için bu kadar önemliyse, niçin her türden sapkının özel birliğine katılmasına izin verdiğini sordu.

Belisarios şöyle yanıtladı: "O tamamen ayrı bir mesele. Herkes canının istediği inancı benimseyebilir ve bundan zorla koparılmaya karşı koyması kendine karşı bir görevdir; ama inançlarını kırıncı bir tarzda savunarak komşusunun hassasiyetlerini incitmeye hakkı yoktur. Ben Ortodoks inancına bağlı bir ailede doğdum ve genç yaşında buna bağlı kalmaya söz verdim. Ve Ortodoks doktrinlerine bilir bilmez saldırılmasını duymak beni gücendiriyor; ben herhangi bir dürüst adamın inancına laf olsun diye saldırmazdım."

"Peki, ya Ariusçu bir ailede doğsaydın?"

"Hiç kuşkusuz Ariusçu kalırdım."

"O halde bütün dini görüşler, eğer içtenlikle benimsenmişse, doğru öğreti midir?" diye üstüne gitti hanımım.

"Ben onu kabul etmem. Ama inancına bağlı olmak iyidir, başkalarının duygularına saygı göstermek de iyidir, diyorum."

Theodosios vaftiz babasını gücendiren espri için özür dilemedi. Sadece şöyle dedi: "Herhangi bir sapkınlığı savunduğum yok. Ortodoks öğretinin bütün sapkınlıklara karşı mantıklı olarak savunulabileceğini kabul ediyorum – özel-

likle de, Aziz Petrus'un halefi olarak, Roma'daki Papa'nın cennetin anahtarlarını elinde tutması gibi bazı gizemli durumlarda.”

Belisarios kuru bir yanıt verdi: “Dinde mantığın bir rolü olduğunu sanmıyorum.”

Theodosios güldü. “Bu gerçekten şüpheli bir yaklaşım, vaftiz babam.”

Belisarios, sükûnetini korumaya devam ederek açıkladı: “Din inançtır, felsefe değil. İyonya Yunanları felsefeyi dinin yerine geçsin diye icat ettiler; bu da onları korkak ve hilekâr bir ırk yaptı.”

Sonra hanımım Antonina şunu sordu: “Ama insanı olası incinmelere karşı güçlendirmek için felsefe gerekmez mi? Kendini incitebilecek bir şeye karşı inancında direnmek iyi midir?”

“İnancında direnmek ve incitenleri bağışlamak iyidir. İnancını bozan, kendini incitmiş olur.”

Theodosios şöyle dedi: “Ama insanın inancı zayıfsa, onu bozduğunda kendini daha az incitir.”

Belisarios şefkatle yanıtladı: “O bizi ilgilendirmez, vaftiz oğlum. Burada hepimiz onurlu insanlarız.”

Bu noktada, hanımım ile Theodosios arasında geçen kısacık bir bakışı yakaladım: “Ah, sevgili Belisarios, bizi yüceltiyorsun. Belki bizim onur anlayışımız seninki kadar bağnaz değildir,” diyordu sanki o bakış.

O konuşmayı ve o bakışı, hanımımın Theodosios'la ilerideki ilişkilerinin ışığında hiç unutmadım. En azından şu kesin: Theodosios vaftiz olmayı sadece bir kişisel yükselme aracı olarak kabul etmişti ve benden veya hanımımdan daha içten bir Hıristiyan değildi. Bir kez hanımıma bunu itiraf etmişti: “Hıristiyanlık konusunda okuduğum bütün yazarlar arasında tek beğendiğim Celsus.” Bu Celsus lanetlenen biriydi. Çoktanrılı zamanlarda yaşamış ve ilk Hıristiyanlar hakkında alaycı bir sertlikle yazmıştı. İsa'nın nesebini araş-

tırmak için Filistin'e bile gitmiş ve onun, askeri kayıtlarda, Pantherus adında Samiriyeli bir Yunan askerin oğlu olarak geçtiğini bulmuştu. “Şu da dikkat çekici,” dedi Theodosios, “Havari Yuhanna'ya göre, rahipler İsa'yı Samiriye kökenli olmakla suçladığında, İsa bunu inkâr etmedi.”

Belisarios'un dediği gibi, herkes istediği inanç veya görüşe sahip olabilir. Ama Theodosios düşüncelerini, hanımım Antonina dışında —eğer ona açıklamışsa tabii— herkesten saklıyordu. Hanımım ile Theodosios hakkındaki aptal hizmetçi dedikodularına (bir perdenin arkasında öpüşükleri veya karanlık bir kilerden birlikte çıktıkları gibi) inanmıyordum, ama günün birinde tutkunun hanımımı ve genç adamı ele geçireceği ve hem Belisarios'a hem de kendilerine uğursuzluk getireceği yolunda içimde güçlü bir sezgi vardı. Çünkü ateist veya en azından şüpheli biri olan Theodosios'un davranışını hangi vicdani kaygı engellerdi? Hanımıma gelince, eski günlerde çok serbest bir hayat sürmüştü; tüccar kocasına sadakati söz konusu değildi ve bedenini, kendine ait olan ve gönlünce kullanabileceği bir nesne olarak görüyordu. Belisarios'a olan aşkı inkâr edilemezdi; ama Theodosios'a duyabileceği bir tutkuyu gemlemeye yeter miydi bu, emin değildim.

Belisarios, “Burada hepimiz onurlu insanlarız,” dediğinde içim sızlamıştı. Onu soylu bir kahraman olarak seviyordum ve ona sadakatim bir tek hanımıma olan sadakatimden sonra geliyordu; hanımıma, bana davranışında her zaman gösterdiği incelikten ötürü gönül borcum vardı.

Tam bu anda Solomon'un geldiği haber verildi. Nefes nefese içeri girdi, güçlkle konuşuyordu. Hanımım beni bir kupa şarap getirmeye gönderdi; onu içince biraz kendine gelip canlandı. Benim ağzı sıkılığım bilindiğinden, orada kalıp anlattığı hikâyeyi dinlememe izin verildi.

Solomon'un dediğine göre, sorunun temelinde Vandal kadınlar vardı. Yeni kocalarını, imparatorun onları dolan-

dırdığına ve kendi kişisel çeyizleri olan evlere ve topraklara el koyduğuna inandırmışlardı. Bu kadınlar, İustinianos'un baskıcı dini yasalarına karşı da tepki yaratmışlardı: Bütün Ariusçuların Komünyon'dan men edilmesine, hatta çocuklarını vaftiz etmek için azıcık kutsal su bile verilmemesine öfkeliydiler. Şimdi bir sürü yeni doğmuş Ariusçu çocuk vardı ve vaftiz olmadan ölecek olurlarsa, sonsuza dek lanetli kalırlardı; babaları Trakya Gotları ve Herül Hunları son derece rahatsızdı bundan. O yıl 23 Mart'a rastlayan Paskalya gününde isyanı başlatma kararı alınmıştı. Komplocular Solomon'u, Aziz Kiprianos Katedrali'nde, İsa'nın Yeniden Dirilişi'ni kutlama töreni sırasında öldürmeyi planlamışlardı. Solomon tehlikeden tamamen habersizdi; çünkü plan olağanüstü bir özenle gizli tutulmuştu. Ne ki, Solomon'un muhafızlarının da yarısı komploya dahildi: Vandal kadınlarla evli olduklarından, toprak ve evlerin dağıtımından onlar da pay almak istiyordu.

Suikast için seçilen zaman, kutsanmış ekmeğin sunağın önünde kaldırıldığı andı (bu eylemin mucizevi nitelikler bahsettiğine inanılır); çünkü bütün cemaat o sırada yere kapanmış olur ve öldürücü darbe kolayca indirilebilirdi. Ama Ariusçu askerler, elleri hançerlerinin kabzasında içeri girip birbirlerini dürterek yüreklendirirken, ansızın bir korku ve huşu duygusu çöktü üstlerine. Katedralin büyüklüğü ve zenginliği, koronun tatlı ve vakur ezgileri, mumların ışığı ve tüt-sü kokuları, bayraklar ve bahar çiçeklerinden çelenkler, işlemeli kaftanlar giymiş muhterem papazlar, şenlik kıyafetleri içinde dua eden silahsız cemaat – bütün bunlar Ariusçuları derinden sarstı. Adam öldürebilirlerdi ama kutsala saygısızlık edemezlerdi. Kararsız halde öylece dururken, zangoçlar ve kilise hizmetkârları sessizce yaklaşp gömleklerinin kollarını çekiştirmeye başladılar ve oradakilerle birlikte yere kapanmalarını işaret ettiler. O zaman teker teker hepsi itaat etti ve Ortodoks'larmış gibi törenin kalan kısmına katıldılar.

Ama tekrar dışarı çıkınca, her biri yanındakini korkaklık ve zayıflıkla suçladı ve tek bir kişi daha onu desteklemiş olsa, eylemi gerçekleştirmekten çekinmeyeceğine yemin etti.

Bu saldırgan tartışmalar pazar meydanında, halkın önünde yapıldığı için, Solomon da çok geçmeden durumu öğrendi; ama onların tutuklanmasını emredince, muhafızları yan çizdi. Sonra komplocular ve onlara katılan bazı hoşnutsuz askerler, Kartaca'dan çıktı ve şehrin dış semtlerini yağmalamaya başladılar.

Solomon bu isyancılarla ne yapacağını şaşırdı; çünkü kendi askerleri onlara karşı yürümeyi reddediyordu. Beşinci gün, hipodromda bir genel toplantı yaptı ve orada toplanmış askerlere, denizcilere ve polis şeflerine, sadakat yemini tazelemek ümidiyle hitap etti. Ama onu yuhalayarak susturdular, taşla tuttular ve bir süre sonra kendi subaylarını dövmeye ve öldürmeye başladılar. Solomon'un baş yaverinin boğazını kestiler; ve sonra, kan kardeşi Belisarios'a sadakatini cesaretle açıklayan Herül Pharas, kendi adamlarının oklarıyla ölümcül bir yara aldı. Bu Herüller yine kırmızı içmişlerdi; çünkü mayaları onlara geri verilmişti.

Çok geçmeden isyan yayıldı ve bütün ordu, Kartaca'nın merkezindeki alışveriş semtini ve limandaki ambarları yağmalamaya girişti. Evleri yakmamaları ve Yeşil veya Mavi rozetler takmamaları dışında, orayı Nika Ayaklanmaları sırasındaki Konstantinopolis sanırdınız; ama düzeni sağlayacak bir Belisarios yoktu burada. Solomon bir süre Gelimer'in sarayının Hanımlar Kilisesi'ne sığındı ve ilk fırsatta rıhtıma koşup bir tekneye el koydu. On gün kürek çektikten sonra nihayet buradaydı.

Belisarios Solomon'a birkaç şey sorduktan sonra, Antonina'ya şöyle dedi: "Ben hemen Kartaca'ya gidiyorum. İmparator benden bunu bekler. Sen burada benim vekilim olarak kalacaksın."

"Hangi birlikleri götüreceksin?"

“Yüz süvari.”

“Öldürürler seni, deli adam.”

“Bu ayın sonunda salimen dönmüş olacağım.”

“Seninle gelmek zorundayım, Belisarios.”

“Buradaki işlerin yürütülmesinde ancak sana güvenebilirim.”

“Ben kendime güvenemem. Bırak seninle geleyim. Hayır diyemezsin.”

“Antonina, bu konuda bana itaat etmelisin. İmparator adına sana emrediyorum.”

Böylece hanımım, istemeyerek de olsa Siraküza’da Theodosios’la kaldı. Belisarios’u tekrar göreceğini sanmıyordu. Eğer Belisarios’a evlilik yeminini bozduysa, bu sırada olmuştur. Ama kendisi bunu hep inkâr etti ve kimse aksini söyleyemedi; çünkü tedbirde asla kusur etmezdi. Bir tarihçi olarak doğruyu söylemek görevim; ama sadık bir hizmetkâr olarak hanımımı karalamamak da ödevim. Bereket, bu görev ile bu ödev çatışmıyor. Hiçbir kesin bilgim yok, bu kadarına yemin edebilirim.

Kartaca’da isyancılar şehri gönüllerince yağmaladıktan ve istedikleri evlerle toprakları resmen adlarına geçirdikten sonra, başka bir isyancı grupla, Solomon’un Avras Dağı kuşatmasını emanet ettiği kolla, güçlerini birleştirmek üzere yola çıktılar. Çok geçmeden birleşik kuvvetleri yedi bin kişiye ulaşmıştı ve ilaveten bin Vandal vardı. Bunların dört yüzü kaçak tutsaklardı. Konstantinopolis’ten Persia sınırına götürülürken, Lesbos Adası açıklarında teknelerinin mürettebatını gafil avlamışlar ve Antiokheia yerine Kuzey Afrika’ya yelken açmışlardı. Orada, Pappua Dağı’na yakın ıssız bir yerde karaya çıkmış ve Avras Dağı’na yürümüşlerdi. İsyancı Mağribilerle ittifak yapmak niyetindeydiler, ama onun yerine, onları sevinçle karşılayan imparatorluğun isyancılarına katılmışlardı. Vandalların geri kalanı ise, Kartaca alındığından beri ücra köşelerde saklanan ve şimdi ortaya çıkmaya

cesaret eden adamlardı. Posta menzillerinden onlara at sağlandı.

İsyancılar kendilerine komutan olarak, Stotzas adlı enerjik ve yetenekli bir Trakyalı askeri seçtiler. Sonra geriye, Kartaca'ya yürüdüler ve bütün piskoposluk bölgesini bir asker cumhuriyeti ilan ettiler. Şehir halkından herhangi bir direniş beklenmiyordu. Nisanın yedinci günü alacakaranlıkta surların dışına varıp orada kamp kurdular; ertesi sabah şehre yürümeyi planlamışlardı. Ama tam o gece, Belisarios seçilmiş yüz süvarisi ile karaya çıktı ve hemen yağmalanan Kartaca'da sadık kalmış askerler aramaya koyuldu; sabah olmadan iki bin kişi toplamıştı. Bunların altı yüzü polis kuvvetlerine kaydettiği Afrika Romalı süvariler ve beş yüzü Belisarios'un evlerinde taciz edilmeden oturmalarına izin verdiği orta yaş üstü Vandallardı; şimdi minnetlerini göstermek için gönüllü olarak yardıma gelmişlerdi. Bazı dost Mağribiler de vardı. İsyana katılmamış askerlerin sayısı beş yüzü geçmiyordu. Ama Belisarios'un adının elli bin askere bedel olduğu söylenirdi. İsyancılar onun ani gelişini duyunca, kendilerini elli iki bine karşı sekiz bin kalmış gibi gördüler ve alelacele toparlanıp iç bölgelere kaçtılar. Avras Dağı'ndaki Mağribilerle birleşmeye niyetliydim. Ama Belisarios onların peşinden gitti ve hedeflerinden elli mil önce, Bagrades Nehri yakınında sursuz bir şehir olan Membresa'da yakaladı. Kendi askerlerine karşı savaşmak, Belisarios için yeni bir savaş türüydü.

Halk arasında zaferin onuru Aziz Kiprianos'a atfedilir: Söylenceye göre, o Paskalya sabahı katedralde kilise görevlisi kılığında (ama başındaki ışık halesi açıkça belliymiş) bizzat ortaya çıkmış ve suikastçıları zararsız hale getirerek yere kapanmalarını sağlamıştı. Sonra Membresa'da, yine mevsim dışı olarak, Aziz Kiprianos fırtınası patladı ve tam iki ordu çatışmak üzereyken isyancıların suratına doğru sertçe esmeye başladı. Stotzas, askerlerinin oklarının rüzgârdan

ötürü hız kaybedeceğini fark etti ve süvarilerinin yarısına sağ cenahta korunaklı bir pozisyona geçip yaylarını oradan kullanmalarını emretti. Bu manevra yavaş ve biraz düzensiz olarak uygulandı. Süvarilerinin başında olan Belisarios, hemen en karışık görünen noktaya saldırdı. Vandal bölüğüydü bu; Vandallar okçu olmadıkları için gitmeleri mi kalmaları mı isteniyor anlamamışlardı. Ani saldırı onları çökertti ve isyancıların ordusu ikiye bölündü; Belisarios'un süvarileri de ikiye ayrılıp dörtnele her birini arkadan vurunca, ikisi birden yıkıldı.

Böylece, Vandal kadınlarının çoğu ikinci kez koca değiştirdiler. İsyancılar kendi başlarının derdine düşüp çöle dağılınca, kadınlar yine kampta bırakılmış ve Belisarios'un adamları tarafından ganimetin geri kalanıyla birlikte ele geçirilmişlerdi. Ölülerin çoğu Vandal'dı; çünkü zafer kesin gibi görününce, Belisarios adamlarına isyancılara saldırmamalarını emretmişti; onların bir süre sonra eski bağlılıklarına dönebileceğini düşünüyordu. Gerçekten de kaçanlardan bin kişi memnuniyetle teslim oldu ve koşulsuz bağışlandılar.

Belisarios kovalamayı sürdürecekti ve hâlâ sadık olan Hippo garnizonunu ve Fas'ta konuşlandırılmış birlikleri, isyanı bastırmaya yardım etmeleri için çağırdı. Ama tek bir bedeni olduğundan –ve o da tanrısal olmadığından– aynı anda hem Sicilya'da hem Afrika'da olamazdı ve hanımım Antonina'dan gelen haberci Siraküza'da bir isyan çıktığını bildiriyordu. Müstakbel damadı Hildiger'i Afrika'daki ordunun başına geçici komutan olarak bırakmaktan başka bir şey yapamazdı. Yüz adamıyla önce Kartaca'ya ve oradan da deniz yoluyla Siraküza'ya döndü.

Gelgelelim, sonradan belli oldu ki Sicilya'da askerler isyan etmiş değildi; sadece Konstantinos adlı bir piyade subayı, Belisarios'un vekili olan hanımım Antonina'dan emir almayı reddediyordu. Konstantinos, görevinin herhangi bir kadından emir almayı içermediğini ve ancak bazı mül-

ki konularda imparatoriçeye –eğer imparator ona bu hakkı vermişse– itaat edeceğini söylüyordu; çok eski bir Roma geleneğine göre, kadınlar askeri komutan atanamazdı. Hanımım Konstantinos’u tutuklatmış ve ona yakınlık duyan diğer subaylar, gündelik raporlarını hanıma göndermekten vazgeçerek aralarındaki kıdemli subaya, yani Gaddar İoannis’e vermeye başlamışlardı. Belisarios dönünce Konstantinos’u serbest bıraktı, ama onunla ve diğer subaylarla çok sert konuştu; bu davranışlarını hem cahilce bulduğunu, hem de kendine hakaret saydığını söyledi. Akıllı ve cesur bir kadının (eşi Şanlı Antonina Hanım’ın da Kartaca’ya yürürken yaptığı gibi) askerleri azimle yönetebileceği ve hatta onlara zafer kazandırabileceği eski zamanlardan beri kanıtlanmıştı. Palmirali Zenobia, zırh kuşanıp ordusunun başında, Doğu İmparatorluğu’nu Pers Kralı Şapur’un istilasından kurtarmamış mıydı? Dahası, Antonina Hanım onun açıkça belirttiği vekiliydi ve elinde onun mührü vardı. Bu zamansız başkaldırı ile onu Afrika’dan dönmeye zorlamış ve oradaki isyancılara karşı eylemini tamamlamasını engellemişlerdi. Er Stotzas hâlâ ortalıktaydı ve muhtemelen yine sorun çıkarcaktı.

Yanıt olarak pek bir şey demediler, ama Konstantinos üstü örtülü biçimde, Belisarios’un hikâyesinin öbür yanını bilmediğini ima etti. Belisarios’a hakaret aklının ucundan geçmemişti; tam tersine, onun öz çıkarlarını gözetmeyen bir eşe itaat etmeyerek onu onurlandırmak istemişti. Konstantinos daha fazla konuşmadı ve Belisarios’u şaşkınlık içinde bıraktı.

Aynı akşam, benim gibi bir hizmetkâr olan Macedonia adlı kız gizlice Belisarios’a gitti ve hanımım Antonina ile Theodosios’un aşk yaşadıklarını ve bunun herkesin diline düştüğünü söyledi. Konstantinos ve öteki subayların hanımımıza itaat etmekte onca isteksiz olmalarını buna bağladı. Macedonia bu ifşaatı öç almak için yapmıştı; çünkü iki gün

önce hanımım onu yaramazlık nedeniyle karyola direğine bağlayıp kamçılamıştı. Yaramazlık, bizimle Sicilya'ya gelen on yedi yaşındaki Photios ile pespaye bir aşk macerası yaşamasıydı. Macedonia, evli bir kadın olan hanımımız zina ettiği halde, kendisini basit bir cinsel ilişki yüzünden acımasızca kamçılattırmasını haksız buluyordu. Ama hanımımızın suçunu kanıtlayamadığı için delil yaratmak zorundaydı. Rehine olarak bırakılan iki küçük Mağribi genci hikâyesini desteklemeye ikna etti. Onlar da hanımımızdan öç alma peşindeydiler; çünkü rehine olarak prens muamelesi görmeyi beklerken aileleri isyan edince, hanımım onları ayak işlerine koşmuş ve bir şeyler aşırıdıklarında veya terbiyesizlik ettiklerinde kamçılattı. Öyle becerikli yalancıydılar ya da Macedonia onları öyle iyi eğitmişti ki en ince ayrıntılarıyla anlattıklarına Belisarios inanmazlık edemedi ve ani bir fırtınada çapasının zinciri kopmuş bir tekne gibi hissetti kendini. Ama Macedonia, bu suçlamanın kimden geldiğini karısına söylemeyeceğine ve kendisini veya rehine gençleri tanık olarak çağırmayacağına yemin ettirmişti. Dolayısıyla Belisarios'un eli kolu bağlıydı. Benimse bu dolaplardan hiç haberim yoktu; ancak Belisarios'un birdenbire acı bir kedere ve ölçüsüz bir öfkeye kapıldığını görebiliyordum. Ne ki, midesi bozulmuş gibi davranarak veya Kartaca'daki duruma ve subayların başkaldırısına sıkılmış gibi yaparak duygularını karısından saklamaya gayret etti.

Kafasından neler geçtiğini bilemem, ama iyi kötü tahmin edebilirim. İlk, sanırım nankörlüğü ve ihaneti yüzünden Theodosios'u öldürmeyi düşünmüştür; ayrıca doğal bir kıskançlık da hissetmiştir muhakkak. Sonra, sadakatsizliği yüzünden hanımım Antonina'yı öldürmeyi düşünmüştür; özellikle de ona duyduğu sonsuz güveni ve kendi yaşadığı iffetli hayatı anımsadıkça... Sonra da utancından kendini öldürmeyi düşünmüştür: Theodosios vaftiz oğluydu, dolayısıyla akraba ile zina sayılırdı bu. Öte yandan, bir Hristiyan

olarak düşmanlarını bağışlamak ödeviydi. Hanımım şimdiye dek ona mükemmel bir eş olmuştu ve onu hâlâ tutkuyla seviyordu; ve kısa süre önce, ölümü pahasına, onunla Kartaca'ya gelmek için nasıl yalvardığını hatırlıyordu. Dahası, Siraküza'da tek başınayken kendine güvenmediğini ona açıkça söylemişti; dolayısıyla Theodosios, birtakım büyülerle veya her ne yaptıysa, isteğine karşı onu yoldan çıkarmış olabilir, diye düşünmüştür.

Belisarios'un durumundaki herhangi birinin kafasında öncelik taşıyacak başka bir düşünceyi, yani ihanetinden ötürü hanımından öç alırsa Theodora'nın hanımına, arka çıkacağı ve kendisini "burnu büyüdü" diye cezalandıracağı düşüncesini ileri sürerek Belisarios'a haksızlık etmek istemem. Böyle bir durumda, bir battaniye içinde havada hoplatılmak alacağı en hafif ceza olurdu. Theodora korkusu, onu asla doğru bildiği yoldan döndürmezdi; ama yaşadığı azabın içinde bile, ona Gotlara karşı savaşı emreden İustinianos'a sadakat yeminini hatırlamış olması mümkündür. Bu meselede aceleci veya sert bir tutum, Theodora'nın düşmanlığına yol açabilir ve eğer geri çağrılırsa, imparatorluk çok geçmeden Kuzey Afrika ve Sicilya'yı tekrar kaybederdi. Emrindeki subayların çoğu cesur adamlardı gerçi, ama onların ne stratejik durumu kavrayacak, ne de önderlik edebilecek yetekte olmadıklarını biliyordu.

O akşam beni çağırttı ve benimle özel olarak konuştu: "Eugenios, sen hanımın ve benim için bir hizmetkârın çok ötesinde, iyi bir dost oldun. Sana gizli bir görev verebilir miyim? Çünkü bu iş ağzı sıkı biri tarafından hızla yerine getirilmezse, sanırım aklımı kaçıracam."

"Tabii efendim," dedim, "eğer hanımım veya sizin selâmetiniz söz konusuysa, pek tabii."

Sözlerinin kimsenin kulağına gitmeyeceği yolunda ağır tehditlerden sonra görevi açıkladı. Theodosios'a gidip şöyle diyecektim: "Burada bir keşiş cüppesi ve saçınızı keşiş usulü

kesmek için bir makas var; işte bir kese para ve rıhtımda, yarın şafakta Efes'e hareket edecek bir tekne bulacaksınız. Kaptanın adı falanca filanca. Eğer hemen tekneye binmezseniz, canınızdan olursunuz. Efes'de bir manastıra girin ve ebedi iffet yemini edin." Ama ne olursa olsun, Belisarios'un adından söz etmeyecektim.

Korktum. Sakin mizaçlı Belisarios'u hayatımda –Tricamaron'da ele geçirilen o kamptaki sabah bile– hiç bu kadar heyecanlı görmemiştim. Ayrıca hanımımdan da korkuyordum. Eğer Theodosios ona bu mesajı kimin getirdiğini söylerse, hanımım kendisine karşı komplo kurduğumdan şüphelenir, belki de beni öldürürdü. Önce hanıma bildirmeden Theodosios'a böyle bir mesaj vermek tehlikeliydi; ama görevi de reddedemezdim. Her şey bir yana, Theodosios'un başka bir skandal çıkmadan sahneden çekilmesi hanımımın lehine olur kanısındaydım. Titreyerek Theodosios'a gittim ve ne kadar isteksiz bir haberci olduğumu söyleyerek ona mesajı verdim. Karakterimi bildiğinden bana inandı ve uyarının ciddiyetini kavradı.

Kimden geldiğini tahmin etti ve şöyle dedi: "Vaftiz babama söyle, eğer haksız bir iftiraya uğramadımsa, bana niçin kızdığını gerçekten bilmiyorum. Vicdanım rahat, ama çok düşmanım var."

Mesajı benim getirdiğimi hanımım Antonina'ya söylememesini rica ettiğimde, söylemeyeceğine yemin etti. Yeminine de sadık kaldığını belirtmeliyim. Cüppeyi, makası, parayı aldı ve doğru rıhtıma gitti. Antonina'ya herhangi bir mesaj göndermedi. Sonra ben döndüm ve Theodosios'un sözlerini Belisarios'a aktardım.

Sevgili Theodosios'u tek söz etmeden ortadan kaybolunca, hanımımın nasıl bir paniğe kapıldığını tahmin edersiniz; haliyle öldürüldüğünü (belki Konstantinos tarafından) düşünüyor ve üzüntüden kahroluyordu. Belisarios'tan kuşku lanmadığı için, ona gidip Theodosios'u aratmasını rica etti.

Belisarios kabul etti. En son ne zaman ve nerede görüldüğünü öğrenme görevi bana verildi. Nereye bakacağımı bildiğim için, hanımımın içini rahatlatmak zor olmadı. Rıhtımda bulduğum iki asker Theodosios'u gördüklerine yemin ettiler; anlaşılan keşiş cüppesini tekneye bindikten sonra giymişti. Böylece hanımım, en azından kendi isteğiyle gitmiş olduğunu anladı. Ama işin altında yatanı öğrenmeye kararlıydı. Theodosios'u kıskandığını bildiği oğlu Photios'un tavrındaki bir zafer edası onu kuşkulandırdı; dolayısıyla Theodosios'un ortadan kaybolmasıyla Macedonia arasındaki bağlantıyı da kurmak kolaydı. Sonunda, iki Mağribi genci korkutarak eksiksiz bir itiraf elde etti.

Bu arada, Photios bir akılsızlık edip sırrı Konstantinos'a açmış ve hanımım Antonina'nın ona muamelesinden hâlâ canı yanan Konstantinos, onunla ve Belisarios'la dalga geçme fırsatını yakalamaktan pek memnun olmuştu. Theodosios'un kaybolmasından sonraki ikinci günün sabahı, büyük meydanda Belisarios'a rastladı; onu selamladı ve sırtarak, "O Trakyalı Paris'i def etmekte haklıydınız, yüce Menelaos; ama asıl suç Kraliçe Helene'indi," dedi.

Belisarios nasıl yanıtlayacağını kestiremedi ve Konstantinos'a sırtını döndü; birçok asker bunu gördü ve Konstantinos'un ilk sözlerini duymadıkları için, olumsuz bir izlenim edindiler.

Ardından hanımım Antonina Belisarios'la açık konuştu. Aralarında ne geçtiğini bilmiyorum. Ama Macedonia'nın yalan söylediğine onu ikna etti. Belisarios'un hem son derece rahatladığı hem de kendinden son derece utandığı belliydi. Theodosios'u geri getirmek için hızlı bir tekne gönderdi; Macedonia kamçlandı, dağlanarak damgalandı ve ömrünün geri kalanını geçireceği bir kadınlar manastırına kapatıldı. Mağribi gençler de kamçılanıp damgalandı ve gümüş madenlerinde çalışmaya yollandılar. Hanımımın benim yardımımıyla Macedonia'nın dilini koparttığı, bedenini doğ-

radığı ve parçaları denize attığı, uzun yıllar sonra yazman Prokopios'un hanımımı itibardan düşürmek için uydurduğu bir yalandır. Macedonia'nın bu cezayı hak etmediğini veya hanımımın öfkesinden böyle bir tehdit savurmadığını söylemiyorum.

Çok geçmeden hanımımın kocasının arası düzeldi. Ama Theodosios'u geri getirmek için gönderilen gemi, ona yeti-şememişti. Yine de Belisarios Efes'e yazıp onun dönmesini istedi ve Macedonia'nın yargılandığı gün, kendi hatasını herkesin önünde itiraf etti. Bütün dedikoducu diller korkudan sustu.

Belisarios şimdi İtalya'nın istilası için İustinianos'tan emir bekliyordu; ama iş uzadıkça uzadı, çünkü İustinianos Mundus'un ölüm haberi yüzünden tedirgindi. Belisarios'a henüz bir şey yapmamasını, Spalato'nun tekrar ele geçirildiğini duyana kadar kendini hazır tutmasını ve sonra Roma'ya yürümesini bildirdi. Takviyeli İliya ordusu eylülde Spalato'yu işgal etti ve ekimde bu haberi alan Belisarios ilerleyişine başlayabildi. Planlarında hanımım çok yardımcı olmuştu; Belisarios Afrika'da değilken o Güney İtalya'daki Got kuvvetlerinin komutanı olan Kral Theudahad'ın damadı ile gizli bağlantı kurmuş, adamla tanışmayı becermiş ve onun bölgesine çıktığımız gün, ordusunu terk etmeye razı etmişti. Dolayısıyla Belisarios, savunmalarını büyük ölçüde pekiştirdiği Palermo ile Siraküza'da garnizonlar bıraktı ve Messina Boğazı'ndan geçip altın madenlerinin bulunduğu Reggio'ya yürüdü; bu ödlele Vandal birkaç yoldaşıyla beraber bizim saflara katılarak adamlarını lidersiz bıraktı. Konstantinopolis'e gitti; orada Ariuşçu inancından vazgeçti, soy-lu payesi aldı ve büyük mülkler edindi. Haberi duyan Kral Theudahad onu kıskandı.

Böylece Güney İtalya'nın istilası savaşla değil, yürüyüşle tamamlandı ve Gotlar dört bir yana dağıldı. Kıyıdan ilerleyerek filonun denizden eşliğiyle hiçbir direnişle karşılaşmadan

kasım başında Napoli'ye vardık. Bu soylu şehrin tahkimatı güçlüydü ve orayı savunan Got garnizonu, sayıca neredeyse bizim orduya denk deniyordu.

Zapt edilemez diye ün salmış bir kaleyle baş etmenin dört yolu vardır. Birincisi, onu öylece bırakmak ve düşmana daha zayıf olduğu bir yerde saldırmak. İkincisi, kaledekileri aç bırakmak. Üçüncüsü, rüşvet, tehdit veya hileyle teslim olmaya zorlamak. Dördüncüsü, düşmanın kendine güveni sonucu ihmal ettiği bir zayıf noktayı keşfedip düşmanı gafil avlamak. Belisarios'un Napoli'yi bırakması olanaksızdı; çünkü o durumda yüz millik bir alan içinde dağılan bütün Got güçleri için bir toplanma noktası olurdu. O masif surların sığınağından Güney İtalya'yı tekrar ele geçirecek birlikler gönderilebilir ve Belisarios'un ana şehirlerde bıraktığı küçük garnizonlar onlarla baş edemezdi. Napoli'yi aç bırakmak da söz konusu değildi: Afrika'dan gelen tahılın depolandığı başlıca ambarlar şehrin surları içindeydi; ayrıca, Napoli'de oyalanmak, Gotlara kuzeyde bize karşı büyük bir ordu toplayacak zamanı sağlardı. Ama etkili bir tehditle şehri teslim olmaya ikna etmek olanaksız değildi.

Belisarios, ilkin filoyu surların üstündeki mancınıkların eriminin dışında kalacak şekilde limana soktu ve kampını surların dışında kurdu; şafakta bir saldırıyla, merdivenle surlara çıkarak tahkimatın genel durumuna kolayca hâkim oldu. Sonra. Napoli'nin şehir büyüklerine kısa bir mektupla, şehri gecikmeden kendisine teslim etmelerini bildirdi.

İtalyan Belediye Başkanı bir ateşkes bayrağı altında, ama iki Got tanık ile geldi; davranışı hiç nazik değildi ve Belisarios'a, emrindeki ordu o kadar zayıfken, olağanüstü güçlüymüş gibi gerçekdışı bir izlenim vermeye çalıştığını ima etti. "Biz buralı İtalyanları mesajınızı yanıtlamaya zorlamanızı da dostça bir eylem olarak görmüyorum," dedi belediye başkanı. "Garnizonun askerleri Got ve biz de silahsız olduğumuz için onlara karşı gelemeyiz. Onlar da rüşvet veya teh-

ditle boyun eğmeyecek; çünkü Kral Theudahad onları, son adama kadar direnmeleri emriyle birkaç gün önce gönderdi; karılarını ve çocuklarını rehine almış, şehir düşerse onları öldüreceğini söylemiş. Bana kalırsa, burada vakit kaybetmeyip Roma'ya yürümeniz doğru olur. Çünkü Roma'yı alırsanız, Napoli'nin teslim olacağı kesin; ama Roma'yı alamazsanız, Napoli zaten fazla işinize yaramaz.”

Belisarios ters ters yanıtladı: “Sizden strateji dersi istemiyorum. Ama şunu söyleyeyim. Uzun yıllardır askerlik yapıyorum ve teslim olma çağrısına uymayan yerlerin talanı sırasında çok acı sahnelere tanık oldum. Napoli'nin böyle bir tecrübe yaşamasını hiç istemem. Eğer Got garnizonu teslim olmaya ikna ederseniz, eski ayrıcalıklarınız sağlamlaştırılacak ve geliştirilecek; garnizon ise, isterse imparatorluk güçlerine katılabilir, isterse güvenlik belgesiyle şehirden çıkabilir. Ama,” –burada Got tanıklara döndü– “siz Gotları uyarıyorum, eğer savaşmayı seçerseniz, sizin de sonunuz Kral Gelimer ile Vandallarından farklı olmaz.”

Gotlardan biri şöyle dedi: “Vandalların iktidarında mutlu yaşayan ve ordunuza kayıtsız şartsız teslim olan Kartaca'nın, kısa süre önce imparatorun askerleri tarafından yağmalandığı doğru değil mi?”

Belisarios yanıtladı: “Onlar imparatorun değil, şeytanın askerleriydi.”

Got şöyle dedi: “Bizim için ikisi de bir.”

Sonra toplantı dağıldı; ama belediye başkanı gizlice Belisarios'a, şehir halkını, aslında sayıları sadece bin beş yüz olan Gotları dinlemeden kapıları açmaya ikna etmek için elinden geleni yapacağını söyledi. Ne var ki, öylesine sağlam bir kaleyi üç yüz iyi asker otuz bin kişiye karşı rahatça savunabilirdi ve Belisarios, iki bin adamını Sicilya ve Güney İtalya'da garnizon görevine ayırmak zorunda kaldığından, yanındaki asker sayısı on bini geçmiyordu.

Napoli ne açlığa, ne de susuzluğa boyun eğdi. Tahıl ticaretini ellerinde tutan Yahudi tüccarlar ambarlarını halka açmış ve onlara çalışan, silah eğitimi almış bazı Yahudi denizci ve nöbetçileri de hizmete sunmuşlardı. Belisarios şehrin su yolunu kesecek olsa –ki çok geçmeden yapacaktı bunu– şehrin içindeki kuyular bütün ev ihtiyaçlarını karşılamaya yeterdi. Şehir büyükleri Theudahad’a bir mesajla sadakatlerini bildirdiler, ama onları rahatlatacak bir ordu göndermesini de istediler.

Şimdi Napoli’yi ele geçirmek için kalan tek umut, düşmanı gafil avlama yöntemiydi. Peki ama savunmadaki bu zayıf nokta neredeydi?

14. Bölüm

Napoli Kuşatması

Belisarios, Napoli'nin tahkimatını her açıdan inceledi. Hiçbir yerde kapıları koçbaşıyla zorlamaya veya tünel kazmaya değecek zayıf bir nokta bulamadı, ama gece limandan bir saldırı denedi; doğuştan sarp kayalara alışık bir grup İsa-urialı dağcıyı yüksek surlara, çürümüş harçta tutunacak ve ayak basacak yerler bulabilecekleri bir noktadan tırmandırdı. Aralarından biri kalenin mazgallı siperine ulaştı ve usulca bağladığı iple yoldaşlarını yukarı çekti; ama bir Yahudi nöbetçi onları gördü ve yakındaki nöbetçi kulübesinde bulunan Yahudileri uyandırdı. Dört beş dağcının yukarıya varmasına az kalmıştı ki, Yahudiler ipi kesti ve adamların hepsi mazgaldan aşağı uçtu. Aynı talihsizlik kara tarafından yapılan bir girişimde de tekrarlandı. Bu sefer de şafak vakti Belisarios bir kulenin çıkıntısına uzun, kalın bir halat bağlamayı becermişti; ilkin çıkıntıya ipek sicim taşıyan bir ok atılmış, sonra ona bir ip bağlanıp yukarı çekilmiş, sonra da o ip kalın halatı dolamakta kullanılmıştı. Halatın iki ucu birbirine bağlanmış ve adamlar iki yandan birbirlerini dengeleyerek tırmanmaya başlamışlardı. Ama nöbetçiler yine uyanık davranıp halatı kesmiş ve adamlar aşağı düşüp ölmüşlerdi. Belisarios kapılardan birini yakmayı da denedi; kapının önüne

fıçılar dolusu yağ ve reçine yığıdı, ama kapının iki yanındaki muhkem kulelerden adamlarımıza taş ve kargılarla saldırıldı ve birçoğu kapıda öldü.

Kuşatmanın on sekizinci gününde, eskiden Belisarios'un özel birliğinde görev yapmış ve şimdi İsaüriyalı piyadelerin subayı olan bir İsaüriyalı, Belisarios'a şunu sordu: "Komutanım, sizin için Napoli'nin değeri nedir?"

Belisarios gülümseyerek yanıtladı: "Eğer bana şimdi verilse ve kış bastırmadan Roma'ya yürüyebilsem, bir milyon altına değer. Ama armağan bahara kalırsa, bana pek yararı olmaz."

İsaüriyalı şöyle dedi: "Bölüğümdeki her adama yüz altın, subaylarımın her birine beş yüz, bana bin ve bulmamızı söylediğiniz zayıf noktayı bulan nefere iki bin altın!"

"İki katını veririm," diye haykırdı Belisarios heyecanla. "Ama ancak şehrin anahtarları elimde olduğu zaman ederim."

"Anlaştık," dedi İsaüriyalı. Sonra neferi getirdi.

Bu kaba, hırpani adam Belisarios'a hikâyesini anlattı. Su kemerinin kuru kanalından, kesildiği noktanın bir mil kadar ötesinde şehre girdiği noktaya kadar sürünerek gitmek gelmişti aklına. Yolun sonu acaba bir demir kafes veya benzeri bir engelle kapalı mı görmek istemişti. Gitmek kolaydı: Neredeyse dik durarak yürüyebilmişti ve tuğla kemerin tavanında sık aralıklarla havalandırma delikleri vardı. Sonunda, tünelin daralarak kaya içinde bir deliğe vardığı yere gelmişti. Delikten bir çocuk geçebilir, ama tam zırhlı bir asker geçemezdi. Kaya granit değil, kazmayla kolayca oyulabilecek yumuşak bir volkanik taşı. Öbür tarafın birkaç metre ilerisini, su kemerinin o noktada tavanı yokmuş gibi tepeden gelen bir ışık altında görebiliyor ve rüzgârın düşürdüğü zeytinleri, yırtık bir yemeniyi ve birkaç kırık kap kacağı seçebiliyordu. Ertesi gün su kemerinin yanındaki yoldan yürümüş ve kemerin tavanına doğru sarkan bir zeytin dalı aramış ama

görememişti. Dolayısıyla, kayanın şehrin içinde bir yerde olduğu sonucuna varmıştı.

Belisarios bu adamın bölüğünden yirmi İsaüralıyla bu sırrı paylaştı, ama başka hiç kimseye bir şey söylemedi. Ellere sesi boğmak için beze sarılmış çekiçler, keskiler ve sepetler vererek onları önce bizzat incelediği deliği genişletme işine koydu. Elden geldiğince sessiz çalışmalıydılar. Öğle vakti, deliğin tam zırhlı bir adamın geçebileceği kadar genişlediğini, kayanın öbür yanında, su kemeri tünelinin üç adam boyuna çıktığını ve o noktada tuğla tavanın çökmüş olduğunu bildirdiler. Bir zeytin ağacının kökü tuğlaların alt sırasını delmişti ve su yolundan besleniyordu. Ağacın kendisi kemerin dışındaydı, ama dallardan biri kemerin tavanındaki deliğin üstüne yayılmıştı. Yanlarında yırtık yemeni ve birkaç avuç zeytinle geldiler. Belisarios bunları inceledi ve şöyle dedi: “Bu pamuklu yemeni yeni yıkanmış ve kuruması için bırakıldığı yerden uçmuş; zeytinler de yabani değil, aşılı zeytin. Ağacın yaşlı bir kadının avlusunda olduğuna emin olabilirsiniz.”

Sonra Napoli şehir büyüklerine bir uyarı daha gönderdi: “Eğer şehri bu akşam teslim etmezseniz, yarın kaybetmiş olacaksınız; çünkü nasıl alacağımı biliyorum. Buna şerefim üzerine yemin ederim ve boş yere yemin etmek âdetim değildir. Bana inanmazsanız hakaret sayarım. Surlara saldırdığımızda, şiddet olmayacağına söz veremem.”

Ama ona inanmadılar.

O gece altı yüz zırhlı adamı su yolundan aşağı gönderdi; adamlar başta isteksizdi ve kendilerinin lağım faresi değil, asker olduklarını söylüyorlardı. Hanımımın oğlu Photios onlara önderlik etme onuruna talip oldu, ama Belisarios böyle zor bir girişimi çocuk yaşta birine emanet edemezdi; yine de arkadan gelenlere öncülük etmesine izin verdi ve ona, gelişmeleri bildirme sorumluluğunu yükledi. Şunu da düşündü Belisarios: Altı yüz zırhlı adam, karanlık su yolunda ilerlerken ne kadar dikkat ederlerse etsinler, mutlaka epey

gürültü çıkaracaklardı; dolayısıyla, sesi bastıracak başka bir eyleme karar verdi.

Yanında eski bir tanıdık vardı: Bessas, Modestus'un şölenindeki Trakyalı Got. Elli yaşındaydı şimdi, ama hâlâ güçlü ve dövüşkendi. Belisarios, Bessas'ın yanına birkaç Got yoldaşını alıp su kemerinin girişi yakınındaki düşman nöbetçilerini, onlara şehrin teslimi için rüşvet öneriyormuş numarasıyla kendi dillerinde lafa tutmasını istedi. Bessas'ın adamları elden geldiğince çok şamata yapmalı, karanlıkta taşlara takılıp tökezlemeli ve içkiden kafayı bulmuş gibi itişip kakışmalıydılar.

Bu numara tuttu. Hakaretler, sövgüler, alkışlar, şakalar birbirini izledi, Got ezgileri söylendi; Bessas, İmparator İustinianos'a ve Got nöbetçiler de Kral Theudahad'a sadakatlerini haykırdılar. Bu arada altı yüz adam duyulmadan su yolundan geçti. Kendilerini yüreklendirmek için fener taşıyorlardı.

Yolu ilk keşfeden İsaerialı önden gidiyordu; zırh giymemişti ve tek silahı bir hançerdi. Tavanın çöktüğü yere varınca, bir yoldaşının omuzuna çıkıp su kemerine yandan tırmandı. Bir tuğla çıkıntısını yakalayınca daha da yükseldi ve sıkı bir uğraştan sonra tepeye vardı. Ona uzun bir kaytan atıldı; kaytanı zeytin ağacının dalına bağladı, sonra bir bacağını duvarın iç tarafına atıp etrafına bakındı. Belisarios'un tahmin ettiği gibi, orası bir evin avlusuydu. Etrafta kimse yoktu. Eliyle işaret etti ve biri subay, dört zırhlı adam az sonra avluda yanındaydılar. Sonra eve göz attı; ev viran haldeydi ama biri yaşıyordu. Saat şimdi gece yarısını geçmişti.

Pencereden girerken burnuna yoksulluğun ekşi kokusu çarptı. Girdiği yer mutfaktı; ay ışığında, berbat bir masanın üstünde tek bir kupa ve tek bir tabak gördü. Ev sahibi yemek yemişti orada. Durakladı, yan odadan zayıf bir öksürük ve ancak dua eden yaşlı bir kadının çıkarabileceği bir

mırıldanma duydu. Hançerini kaldırıp kadına bağırma olanağı vermeden üstüne atladı, ama bu sadece bir an sürdü. Göğsünden Belisarios'a gösterdiği yırtık yemeniyi çıkardı ve dostça gülümseyerek kadına iade etti. İri bir parça peynir de verdi; kadın önce kokladı, sonra keyifle yedi. Ardından subay içeri girdi ve kadına Latince, evinin tam konumunu ve komşularının kim olduğunu sordu. Kadın tarif etti; komşuları da kendisi gibi fakir insanlardı, onlardan bir zarar gelmezdi. Altı yüz adama tırmanma işareti verildi. Geniş olan avluya teker teker indiler ve orada toplandılar. Photios, şimdilik işlerin iyi gittiğini Belisarios'a bildirmek için geri döndü.

Belisarios, su kemerinin yakınındaki bir limon bahçesinde, bir grubu hücum merdivenleriyle hazır tutuyordu. Şehirden gelen iki boru sesini duyunca ve İsaüralıların girdiği noktanın kuzeyinde sallanan fenerleri görünce, hemen merdivenleri dayadı ve adamlara tırmanmalarını emretti. Merdivenleri hazırlama görevi verilen Konstantinos surun yüksekliğini tam hesaplayamamış ve merdivenler yedi metre kısa kalmıştı; ama iki merdiveni birbirine bağlayarak uzattı ve fazla vakit kaybedilmedi. Bu arada İsaüralılar iki kuleyi ve aralarındaki uzunca suru almışlardı; iki bin adamın tırmanıp onlara katılması da uzun sürmedi. Napoli ele geçirilmiş sayılırdı.

Şehri canla başla savunan sadece Yahudilerdi. İustinianos'un onların dinine karşı olumsuz yaklaşımı (İsa Mesih'in çarmıha gerilmesinde atalarının oynadığı rolden ötürü bütün Yahudileri suçluyordu) yüzünden, şehir düşerse özgürlük umudu olmadığını biliyorlardı. Ama sonunda onlar da yenildiler. Halktan bazı kişiler şehir kapılarını açınca, ordunun geri kalanı da içeriye daldı.

Gecenin devamında Napoli yağmalandı ve Belisarios'un önlemeye gücünün yetmediği birçok şiddet eylemi gerçekleşti. Özellikle de kendi ülkelerine dönmeyip Belisarios'a

hizmet etmeyi seçen iki yüz pagan Massaget Hunu tam bir vahşet uyguladı. Kiliselere girip hazine odalarını soydular ve papazları sunaklarda öldürdüler. Kutsala karşı bu saygısızlık Belisarios'u çok üzdü, üstelik bunlar Ortodoks kiliseleriydi. Sabah af ilan etti ve yağmalamayı durdurdu. Askerler ele geçirdikleri para, mücevher ve gümüş eşyalarla yetinmek zorunda kaldı; çünkü köle olarak aldıkları Napolili kadın ve çocukları Belisarios ailelerine geri verdi. Sonra, Kartaca alındığında yaptığı gibi, bir adalet divanı kurdu. Sekiz yüz Got tutsağa, Konstantinopolis'e gönderileceklerini bildirdi ve orada ücretsiz işçi olmak ile Pers sınırında imparatorun paralı askeri olmak arasında seçim yapmalarını istedi. Hepsi asker kalmayı seçtiler ve Belisarios onları övdü.

Mahkeme devam ederken, İtalyan mülki hizmetlerinden bir resmi ulak –suratı sapsarı, bitkin, çamura bulanmış halde– Belisarios'un huzuruna çıkarıldı. Kral Theudahad'dan Roma Kenti Valisi Honorius'a bir mektup getiriyordu. Mührü kırmamıştı, ama çok önemli ve gizli bir mesaj olduğu kanısındaydı; çünkü gece yarısından epey sonra uykudan kaldırılmış ve mektup yazılırken altı saat bekletilmişti. Sapkın Gotlardan nefret eden sadık bir Romalı olduğundan, büyük bir tehlikeyi göze almış, kılık değiştirerek Appia Yolu'ndan geçmiş ve Tanrı'nın vekili olan Kutsal Majesteleri İmparator İustinianos'un vekili fatih Belisarios'un eline mektubu teslim etmişti. Alacakaranlıkta Terracina şehrinden geçerken bir Got subay tarafından sorguya çekilmiş ve tutuklanmaktan ya da gecikmekten kurtulmak için subayı karnından hançerleyerek yolda ölmeye bırakmıştı.

Belisarios mektubun mührünü kırdı ve az sonra öyle bir gülmeye başladı ki aklını kaçırdı diye korktuk. Nihayet kendini topladı ve orada bulunanlara yüksek sesle mektubu okudu:

Kral Theudahad'dan Ebedi Kent Roma'nın Valisi Şanlı Honorius'a, selam!

Raporunuzdan, Kutsal Yol'a (eski günlerin hurafelerine adandığı için adı böyledir) yerleştirilen bronz fillerin çürüdüğünü öğrenmek çok canımızı sıktı.

Bu hayvanların ömrü gerçek hayatta bin yıldan fazlayken, bronz heykellerinin bu kadar çabuk harap olması fevkalade üzücü. Dolayısıyla, zarar gören organlarının demir kancalarla güçlendirilmesini ve sarkan karınlarının altına masif taştan destek konmasını sağlayın.

Canlı bir fil yüzükoyun yere düşerse –ki, ağaç kesiminde insanlara hizmet ederken sıkça olur– yardım görmeden ayağa kalkamaz. Çünkü ayaklarında eklem yoktur; yaşadıkları sıcak iklimlerde, bu hayvanların birçoğunun ölü gibi yerde yattıkları görülür ve ancak insanların yardımıyla ayağa kalkarlar. Yani, cüssesiyle ürkütücü olan bu yaratığa, doğa minicik bir karıncaya verdiğini bahsetmemiştir.

Ne ki, filin zekâ bakımından bütün hayvanlardan üstün olduğu, Tanrı'nın Kadiri Mutlak olduğunu anlaması ve O'na tapınmasıyla kanıtlanmıştır. Dahası, iyi prenlere gösterdiği saygıyı zorbalara göstermez.

Fil hortumunu (doğanın, çok kısa olan boynunu telafi için, ona hediye ettiği burun-el) efendisinin çıkarını gözeterek kullanır ve ona en yararlı nesneleri kabul eder. Daima dikkatli yürür; bir avcının tuzakına düşmekten, tutsaklığının başlangıcı olan o talihsiz düşüşten sakınır. Efendisi emrederse, koku ve buhar saçan bir soluk verir; özellikle aksırığının insanların baş ağrısını geçirdiği söylenir.

Fil su kıyısına gelince, çok büyük bir miktarı hortumuyla emer ve bir emirle bunu fıskiye gibi püskürtür. Ona hor davranan olursa, adamın başından aşağı öyle bir pis su yağmuru boşaltır ki, evini sel basmış sanırsınız. Bu hayvan olağanüstü bir belleğe sahiptir: Aşağılanmayı da sevecenliği de unutmaz. Gözleri küçük ama bakışı ciddidir. Görünüşünde soylu bir vakar vardır; onurlu davranışlardan zevk alır, ama kabalıktan kesinlikle hoşlanmaz. Derisi derin kırışıklarla yol yoldur; onun

ismiyle anılan fil hastalığı (elephantiasis) illetine tutulanlarda da aynı araz görülür. Sert derisine silah işlemediği için, Pers kralları fili savaşta kullanırlar.

Bu yaratıkların suretlerini korumamız, yurttaşlarımızın yabancı topraklarda yaşayanların görüntüsüyle tanışması açısından çok yararlıdır. Dolayısıyla, onların harap olmasına izin vermeyin; doğanın yeryüzünün uzak bölgelerinde ürettiği zenginlikleri kopya eden hünerli ustaların sundukları örnekler Roma'nın şanına şan katacaktır.

Elveda!

Mektubu getiren ulak, içeriğin saçmalığı karşısında şaşkına dönmüş ve öfkelenmişti; ama Belisarios, cesaretini ve sadakatini överek onu yatıştırdı. Ona iki buçuk kilo altın (üç yüz altmış altın sikke eder) ödül verdi ve ulak olarak kendi personeli arasına yazdırdı. Belisarios, mektubun ilk okumada görüldüğünden çok daha değerli olduğunu söyledi: Kral Theudahad'ın krallığının savunmasıyla ilgileneceğine, eften püften ilmi işlerle oyalandığını gösteriyordu. “Şimdi korkmadan Roma'ya yürüyebilirim,” dedi bize.

Bu kral Got ordularının komutanı kalsaydı, Belisarios'un işi gerçekten kolay olurdu. Çünkü Theudahad hiçbir savaş hazırlığı yapmamış ve soyluları her şeyin iyi gittiğine inandırmıştı: Kurt sürüsüne havlayan sokak köpeği eninde sonunda yutulur, demişti. Napoli'ye takviye kuvvetleri göndermeyi de gereksiz görüyordu; Napoli, eski Yunanların Troya kuşatmasının iki katı uzunluğundaki bir kuşatmaya dayanabilir fikrindeydi. İtirazlara aldırdığı yoktu. “Belisarios önce Napoli'de dişlerini kırsın; sonra biz ağzına çamur doldururuz,” diyordu.

Sonra Napoli'nin düştüğü haberi gelince, soyluların sabrı taştı. Kenti imparatora sattığı belli, dediler; tebaasına ihanet ederek elde ettiği varlık sayesinde herhangi bir yerde ilmi zevklerini yaşamak şimdi hayatının tek amacı, dediler. Terracina yakınlarındaki Regillus Gölü'nde onun çağrılmadığı

bir toplantı düzenlediler. Orada Wittich adında cesur bir generali kalkanlarının üzerinde havaya kaldırarak kral ilan ettiler. Alt tabakadan gelen bu Wittich, bir süre önce Save Nehri kıyılarında vahşi Gepidlere karşı, Theodorich adına büyük bir zafer kazanmıştı. Okuryazarlıkla ilgisi yoktu, hatta imzasını bile zar zor atıyordu.

Halk kütüphanesindeki bazı eserleri incelemek için Tivoli'den Roma'ya gitmekte olan Kral Theudahad, haberleri duyunca hiç gecikmeden atını mahmuzlayıp Ravenna'daki sarayına yöneldi. Bataklıklarla (üzerinde iki savunulabilir geçit vardı) ve savaş gemilerinin surlara yaklaşamayacağı kadar sığ bir denizle korunan Ravenna, İtalya'nın en güvenli sığınak yeri idi. Ama Wittich onu yakalamak için arkasından adam gönderdi. İntikam peşindeki bu adam, can derdindeki Theudahad'dan daha hızlı gidiyordu; kısa süre önce, ona söz verilen güzel ve varlıklı kızdan Theudahad'ın emriyle yoksun bırakılmıştı. Adam gece gündüz dört nala iki yüz mil giderek tam Ravenna'nın girişinde Theudahad'a ulaştı. Onu yakasından yakalayıp atından aşağı çekti ve bir domuz ya da iğdiş bir koçmuş gibi boğazını kesti.

Kral Wittich Roma'ya Belisarios'tan önce vardı. Orada kral seçildiğini ilan etti ve Gotları büyük bir divan toplantısına çağırdı. Bu toplantıda Gotların işlerinin tam bir keşmekeş içinde olduğu belli oldu. Kenti savunacak güçlerin İtalya'nın dört bir yanına dağılması bir yana, esas ordu da Alpleri aşıp kuzeybatıya, İustinianos'un kışkırtmasıyla Rhône'un bu tarafındaki Got topraklarına saldıran Franklarla savaşmaya gitmişti. Bir başka ordu da Dalmaçya'da, Spalato cephesindeydi. Wittich hemen toparlayabileceği güçleri hesapladı ve emrinde sadece yirmi bin eğitilmiş asker bulunduğunu gördü; Belisarios'un ordusuna karşı sayıca ikiye bir üstünlük ona zafer güvencesi vermekten çok uzaktı.

Dolayısıyla Roma'da, kenti saldırılara karşı savunabilecek güçte bir garnizon bırakmaya, Franklarla barış yapma-

ya, Ravenna'daki askerleri düzene sokmaya ve birkaç hafta içinde çok güçlü bir orduyla dönüp bizi denize dökmeye karar verdi. Roma Senatosu Kral Wittich'e sadakat sözü verdi ve Wittich, sözü sağlama bağlamak için onlardan değerli rehineler aldı. Theudahad'ın Konstantinopolis'le gizli yazışmalar yürüttüğünden kuşkulandığı Papa Silverius da Wittich'e katı bir sadakat yemini etti. Sonra Wittich Ravenna'ya yürüdü; orada Amalasontha'nın tek kızı Matasontha ile (onun arzusu hilafına) evlendi ve böylece kendini Theodorich hanesine kattı. Ravenna'dan İustinianos'a dostluk mesajları göndererek, ordularını çekmesini istedi; çünkü, diyordu, Amalasontha'nın ölümünün intikamı, Theudahad'ın öldürülmesiyle alınmıştı.

İustinianos aldırmadı, nasıl olsa yakında bütün İtalya onun olacaktı. Franklara gelince, Wittich yüz elli bin altın – Theudahad'ın önceden söz verdiği miktar – ödeyerek onlarla barış yaptı ve Belisarios'a karşı kendisine yardım birlikleri gönderme koşuluyla, Alpler ile Rhône arasındaki Got topraklarını onlara bıraktı. Ama Franklar bizimle hâlâ iyi ilişki içinde görünmek istediklerinden, kendi askerlerini göndermeye razı olmadılar; bir süre sonra müttefik tebaalarımızdan asker göndeririz, dediler.

Sonra, Capua'dan geçen ve kıyıdan otuz mil kadar içerde olan Latin yolundan Roma'ya yürüdük. Daha kestirme olan Appia Yolu, Terracina ve savunması kolay birkaç başka noktadan geçiyordu; Belisarios da gecikmeyi ve daha fazla asker kaybını göze alamadı. Her yerde yerli halk, özellikle de papazlar tarafından sevinçle selamlandık. Askerler, her ihtiyaçlarının parasını ödemek ve terbiyeli davranmak konusunda kesin emir almışlardı. Biz hizmetkârlar için, hem eski hem de modern İtalya manzaraları son derece ilginçti; ama hanımımız onları görececek halde değildi ve kasvetini bize de bulaştırıyordu. Nihayet Theodosios'tan bir mektup geldi: Belisarios'un ona tavsiye ettiği gibi, Efes'te keşiş ol-

muştı. Mektubunda Belisarios'a sevgi ve minnetini belirtiyor ama henüz yanımıza gelemeyeceği için özür diliyordu. "Oğlunuz Photios sizinle olduğu sürece gelemem, çok sevgili vaftiz ana babam. Macedonia'nın cezalandırıldığını söylediniz ve ben âşışının intikamından korkarım. Macedonia'yı iftiraya kışkırtmakla suçlamıyorum onu, ama bu olaydan önce bile benden nefret ettiğini sanırım biliyorsunuz. Zira bana birçok hediye verdiniz, sevgili vaftiz annem Antonina ve o bunları kendi hakkı olan mirastan çalınmış sayıyor."

Belisarios hem hanımımı canlandırmak, hem de Theodosios hakkındaki eski şüphelerini gidermek için onu hoş tutmak istiyordu. Bu nedenle, İustinianos'a teslim edilmek üzere Napoli'nin anahtarlarını, Got tutsakları ve acil takviye talep eden bir mektubu Photios'a vererek onu Konstantinopolis'e gönderdi. Sonra Theodosios'a yazarak artık korkmadan dönebileceğini bildirdi. Gelgelelim, hanımım için zaman geçmek bilmiyordu.

Roma'daki Got garnizonu gelişimize pek şaşırdı: Appia Yolu'nda görevlendirilen öncü birlikleri bizi hâlâ Napoli'de sanıyordu. Bir kez daha Belisarios adı değerini kanıtladı. Roma halkı kentin onun tarafından alınacağına inanıyor ve Napoli halkının uğradığı felaketten kaçınmak istiyordu. Papa Silverius, Wittich'e yeminini, bir sapkına tehdit altında edilen yemin sayılmaz gerekçesiyle bozdu. Belisarios'a korkmadan kente girmesini, çünkü Got garnizonu çıkmaya razı edeceğini bir mektupla bildirdi. Biz Albano sırtlarından inip Asinaria Kapısı'ndan kente girerken, Got garnizon da Flaminia Kapısı'ndan kuzeye doğru çıkıyordu. Sadece komutanları görevinden ayrılmayı reddetmişti. Belisarios onu sağ olarak yakaladı ve kentin anahtarlarıyla birlikte Konstantinopolis'e gönderdi.

Roma'nın görüntüsünün beni düş kırıklığına uğrattığını itiraf etmeliyim. Huşu uyandıran, koca bir şehir ve harikulade yapıları var; bunların en yücesi Konstantinopolis'te

gösterebileceğimiz herhangi bir yapıyı gölgeler. Ama bana göre üç şeyde, Kartaca'dan bile aşağı: zenginliği ve nüfusu çok azalmış bir şehir, deniz kıyısında değil ve iklimi sağlıklı.

Romalı Senatörler ve ruhban takımı bizi sıcak karşıladı; Ravenna'ya yürümemiz ve tahtı gasp eden Wittich'i, kuvvetlerini toplamaya vakit bulamadan ortadan kaldırmamız için ısrar ettiler. Ama Belisarios bir süre orada kalıp kentin konukseverliğinden yararlanmayı yeğlediğini söyleyince, özellikle de harap durumda olan surları onarmaya başlayınca bozuldular. Bizzat Papa Silverius gizlice hanımımı görmeye geldi –ben oradaydım– ve şöyle dedi: “Ërdemli ve Şanlı kızım, belki siz kocanız muzaffer Belisarios'u sağduyuya aykırı planlarından vazgeçmeye ikna edebilirsiniz. Belki ki burada bir kuşatmaya direniş hazırlığı yapıyor; Kutsal Romamız (Tanrı onu binlerce kez kutsamış olsa bile) dünyanın savunmaya en elverişsiz şehridir ve on iki yüzyıllık tarihinde, uzun bir kuşatmaya asla başarıyla direnememiştir. Çevre surları, gördüğünüz gibi, on iki mil uzunluğundadır ve düz bir ovoiden yükselir; yüz binlerce nüfusu doyurma olanağı yoktur ve örneğin Napoli'deki gibi, denizden yiyecek sağlamak kolay değildir. Güçleriniz yetersiz olduğuna göre, neden Napoli'ye dönüp biz Romalıları rahat bırakmıyorsunuz?”

Hanımım Antonina yanıtladı: “İsa'nın Kıymetlisi, Kutsal ve Mümtaz Silverius, siz düşüncelerinizi bu tanrısal kent üzerinde yoğunlaştırın; kocamla ben de işlerin dünyevi yanılla ilgilenelim. Siz kutsal pederi, işlerimize karışmamanın lehinize olacağı yolunda uyarmama izin verin.”

Papa Silverius gücendi ve hanımımı kutsamadan gitti; tabii bunun hanımımı pek üzmediğini tahmin edersiniz. Aralarında husumet baş gösterdi ve Papa küçük ordumuzu Kente kabul ettiğine pişman oldu. Bizim ezileceğimize ve yeminini bozduğu için Wittich'in onu azledeceğine kesin gözüyle bakıyordu.

Belisarios, Konstantinos ile Bessas'ı ufak bir orduyla Toscana'yı bizden yana çekmeleri için gönderdikten sonra, kalan askerlerini eski kent surlarını güçlendirme, tıkanmış kale hendeklerini temizleyip derinleştirme ve kapıları onarma işine başlattı. Theoderich'in iktidarının ilk günlerinden beri kimse surların onarımıyla ilgilenmemiştir. Surlar, mazgallı siperleri olan iki duvar arasına yığılmış geniş toprak setlerden ve belli aralıklardaki gözcü kulelerinden oluşuyordu. Belisarios da bu siperlerin soluna birer savunma kanadı ekledi; öyle ki, gökyüzünden bakan kuşlar veya melekler burayı TTTT gibi, yani birçok kez tekrarlanmış bir *Gama* harfi gibi görecektlerdi. Bu iş için, Kartaca'da yaptığı gibi, kentte bulabildiği bütün taş ustalarını ve işçileri kullandı. Roma'daki ambarları Sicilya'dan getirdiği tahılla doldurdu ve kentin yüz mil çevresindeki bütün tahıl stoklarına, makul bir para ödeyerek el koydu.

Biz Roma'ya 10 Aralık'ta girmiştik; Kral Wittich ordusuyla ancak üç ay sonra karşımıza çıktı. Ama bu süre içinde, İtalya'nın her yanından ve Alplerin ötesinden topladığı, çoğu ağır süvarilerden oluşan muazzam bir ordusu olmuştu. Toscana bize boyun eğmişti; ama şimdi Belisarios oradan, Perugia, Narni ve Spoleto'daki garnizonlara bıraktığı bin kişi dışında, bütün askerleri geri çağırıyordu. Filodan aldığı denizcilerle birlikte, yüz elli bin Got'a karşı on bin adamı vardı. Roma kuşatması işte böyle başladı.

Wittich ordusunun başında güneye yöneldi; peşindeki ordu Flaminia Yolu'nda yüz mil boyunca ve tümenler arasında kısa aralıklarla dizilmişti. Roma yakınlarında, kuzeyde atandığı piskoposluk bölgesine tahtirevanla götürülen bir papaza rastladı. Wittich ona şunu sordu: "Ne haber, kutsal peder? Belisarios hâlâ Roma'da mı? Napoli'ye dönmeden önce onu yakalayabilecek miyiz?"

Zeki bir adam olan papaz şöyle yanıtladı: "Aceleyle gerek yok, Kral Wittich. Belisarios'un karısı Antonina Hanım otu-

racakları sarayın camlarını taktırıp kapıların menteşelerini yeniliyor, mobilya ve tablolar alıyor, bahçeye gül ağaçları dikip yeni bir kuzey avlusu yaptırıyor. Belisarios da kent savunmasıyla ilgili benzer şeyler yapıyor; Tiber'e vardığınızda, Milvia Köprüsü'nde yaptırdığı değişik kuzey avlusunu göreceksiniz.”

Tiber üzerinde birçok köprü vardır. Roma'nın iki mil kuzeyinde bulunan Milvia Köprüsü, kente yakın olup da tahkimatin parçası olmayan tek köprüdür. Belisarios buraya iki sağlam taş kule yaptırmış ve her birine yüz elli süvariden oluşan garnizonlar yerleştirmişti. Gotlar nehri geçip bizi arkadan vurmaya kalkarsa, garnizondaki askerler teknelerini mancınıkla batıracaklardı. Bu köprünün tahkiminin Wittich'in ilerlemesini geciktireceğini düşünmüştü; ya uzun bir yoldan dolanmak ya da adamlarını on veya yirmi kişilik ufak teknelerle –Belisarios bütün büyük tekne ve mavnaları çekmişti– nehirden geçirmek zorunda kalacaktı. Wittich hangi yolu seçerse seçsin, ordusu o kadar büyüktü ki Belisarios kent surlarının tahkim çalışmalarını tamamlamak için yirmi gün gibi bir zaman kazanacaktı; ayrıca yirmi gün içinde, Konstantinopolis'ten beklediği takviye güçleri pekâlâ gelebilirdi. Belki düşmanın nehri geçmesini başka bir noktada da geciktirebilirdi.

Milvia Köprüsü garnizonu ödlele çıktı. Yüzlerce, binlerce, on binlerce Got şövalyesinin cins atlar üstünde, bahar güneşi miğferlerinde, zırhlarında, mızrak uçlarında ışıltayarak yaklaştığını görünce birbirlerine, “Niye burada kalıp Belisarios'u memnun etmek için ölelim? Kendisi bile bine bir azınlıkta kalmak istemez,” dediler. Bunların bir kısmı, bu etkileyici ordunun kendi soydaşlarından ve dindaşlarından oluştuğunu birdenbire fark eden Trakyalı Gotlardı. Onlarla ne alıp veremedikleri vardı? Alacakaranlıkta garnizon kaçtı: Trakyalı Gotlar Wittich'in ordusuna katıldı, ötekiler Roma'ya dönmeye utandıklarından ya da belki korktuklarından Campania'ya doğru kaçtılar.

Ertesi sabah Belisarios, özel birliğinden bin adamla Gotlardan haber almak için Milvia Köprüsü'ne gitti; köprü garnizonuna komuta eden subaydan olağan sabah raporu gelmemiştir. Theodora'nın Dara'dan sonra ona armağan ettiği beyaz yüzlü doru at Balan'ın üstündeydi ve köprüye sadece bir mil kalmıştı ki kurmaylarıyla bir korudan çıkarken ansızın beklenmedik ve tatsız bir manzarayla karşılaştı: Nehri geçmiş bulunan dört beş Got bölüğü, geniş bir çayır-
dan toplu halde ona doğru dörtlüye geliyordu. Bir an bile düşünmeden, birliğin öndeki adamlarına onu izlemelerini haykırarak, dosdoğru düşmana saldırdı. Birliği at üstünden ok atarak yaklaşıncaya, Belisarios'u ve subaylarını sıradan neferler gibi çala kılıç dövüşür gördüler; onlar yetiştikten sonra da geri çekilmeyip düşmanın içine daha fazla daldı.

Düşman saflarına kaçan Trakyalı Gotlar Belisarios'u tanıdı ve yoldaşlarına, "Doru atı hedefleyin ve bir vuruşta savaşı bitirin!" diye bağıldılar. Ve "Doru atı hedefleyin!" bütün Gotların savaş çığlığı oldu.

Sonra, Perslerle Fırat kıyısındaki çatışmadan bile daha sert bir dövüş başladı. Belisarios'un birliğinin sayıca çok eşitsiz bir durumda dövüşmeleri bir yana, Gotların da her biri, "beyaz yüzlü doru at üstündeki Yunan'ı" öldürerek ebedi bir ün kazanma peşindeydi. Sanıyorum dünyanın başlangıcından bu yana böyle vahşi bir mücadele görülmemiştir. Belisarios'un subayları, atılan kargıları ve mızrakları uzaklaştırarak çılgınca savaşıyor, Belisarios'un kendisi de kılıcıyla kesiyor, biçiyor ve giderek düşmanın tam kalbine doğru bastırıyordu. Şaha kalkıp ön ayaklarıyla düşmana saldırma eğitimi görmüş olan atı Balan da onunla birlikte dövüşüyordu. Ama Got dilinde, "Doru atı hedefleyin!" ve "Beyaz yüzlü doru at üstündeki Yunan'ı öldürün!" çığlığı hâlâ sürüyordu. Belisarios bağırarak yeni bir kılıç istedi; kendisinininki kullanmaktan körelmişti. Ölmekte olan Maxentius adlı bir seyis ona kendi kılıcını uzattı. Belisarios çok geçmeden bu

hediye kılıcı da kabzaya yakın bir yerinden kırdı. Ona, ölü bir Got soylusundan alınan üçüncü bir kılıç bulundu. O kılıç bu savaşa ve başka birçok savaşa dayandı. Üç saati aşan dövüş Gotlara yetmişti, çayırdaki bin ölü bırakarak dönüp kaçtılar. (Bu sayının dört katı katılmıştı savaşa). Dediklerine göre, bunların altmıştan fazlasını Belisarios kendi sağ koluyla haklamıştı. Budanan organlardan ve kesilen boyunlardan fışkıran kana bulanmıştı, ama mucizevi şekilde hiçbir Got silahından sıyrık bile almamıştı. Belisarios dövuştüğü zaman, adamlarının çoğu gibi gülüp şakalaşmazdı; bir insan öldürmeyi, hele bir Hristiyan din kardeşiyle, çok ciddi bir mesele sayardı. Savaş başarılarıyla da asla övünmezdi.

Yaralılar küçük gruplar halinde Roma'ya döndü. Son gelen grup Belisarios'un öldüğü haberini getirdi; çünkü ölen seyis Maxentius efendisiyle karıştırılmıştı. Bunun üzerine kentte hepimiz umudu kestik; tek istisna, habere inanmayı reddeden hanımım Antonina'ydı ve büyük bir metanetle davrandı. Adamları yüreklendirmek ve ihaneti önlemek için surlardaki nöbetçileri ve kapılardaki garnizonları denetledikten sonra Flaminia Kapısı'nda yerini aldı. Hanımım askerler arasında çok seviliyordu; cesaret her zaman değer verilen bir metadır. Ayrıca, onlarla açık saçık şakalar yapmaktan çekinmiyor, cömertçe para harcıyor, iyi at biniyor, hatta yay bile kullanıyordu.

Bu arada Belisarios, köprünün iki yanındaki kulelerde çaresizce direniyor sandığı garnizonu rahatlatmak için kaçan düşmanı nehirden geri göndermek amacıyla kovaladı. Ama bu süre içinde, güçlü bir Got süvari birliği nehri geçmişti. Bir anlığına durup safları gevşeterek kaçan süvarileri aralarına almış ve sonra yine kapanarak mevzilerini sağlamlaştırmışlardı, şimdi de adamlarımıza ok yağdırıyorlardı. Belisarios sayıca iyiden iyiye azalan bölüğünü döndürdü ve yakın bir tepeyi ele geçirerek kulelerde hâlâ imparatorluk bayrağı dalgalanıyor mu diye baktı. Bayrak yoktu. Sonra on

bin Got süvari saldırıya geçince, konumundan geri çekilmek zorunda kaldı. Adamlarının sadakları hâlâ ok doluydu, çünkü göğüs göğse savaşılmıştı. Şimdi de bu oklarla düşmanın önde giden süvarilerini avlayarak, Roma'ya kadar başarılı bir artçı birlik harekâtı uyguladılar.

Belisarios güneş batarken Salaria Kapısı'na vardı; düşman güçleri, ok eriminin hemen dışında kalarak onu kovalıyordu.

Söylediğim gibi, hanımım Antonina, denizcilerin savunduğu Salaria Kapısı'nın bir mil batısındaki Flaminia Kapısı'ndaydı. Denizciler Belisarios'un ölüm haberini duymuş ve içeri alınmak için bağırıp çağırmanın o olduğuna inanmamışlardı. Bir hileden kuşkulanıyorlardı. Belisarios hendeğin üstündeki köprüden geçip kapıya yaklaştı: "Tanımıyor musunuz Belisarios'u? Denizciler, hemen açın kapıyı, yoksa dolanıp Flaminia Kapısı'ndan gireceğim ve her ikinizden birini kamçılatacağım."

Suratı kan ve tozdan tanınmaz durumdaydı; ama adamlardan bazıları sesini tanıdı ve içeri almak istediler. Diğerleri Gotlar da içeri dalar diye korkuyordu. Kapılar açılmadı; Belisarios ve korumaları, iki kulenin arasında sıkışıp kalmışlardı. Köprünün öbür yanındaki Gotlar, düzensiz bir halde birbirlerini saldırmaya kışkırtıyordu. O zaman, asla ne yapacağını bilemez hale düşmeyen Belisarios Balan'ı mahmuzladı, savaş çılgınlığını attı ve bitkin adamlarıyla birlikte köprünün öte yanına vahşice saldırdı. Bastıran karanlıkta, Gotlar kapıdan yeni bir düşman birliğinin hücum ettiğini sandılar. Dört bir yana dağıldılar.

Bunu gören denizciler nihayet Belisarios'u içeri aldılar. Boyunları bükük özür dilediler ve özürleri kabul edildi. Belisarios az sonra Antonina'sını kucaklıyor ve ona günün haberlerini soruyordu. Hanımım, kentin savunması için kendi başına aldığı tedbirleri anlattı. Öldüğü söylentisi gelince, surlardaki nöbetçileri çoğaltmıştı; sıradan Romalı amelele-

re kazma dağıtmış ve her kuleye birkaçını koyarak onları görevlendirmişti. Şöyle demişti onlara: “Kolay bir iş. Gözlerinizi dört açın. Sura tırmanan bir Got görürseniz, ‘Nöbetçi, yetiş!’ diye bağırın ve aynı anda kazmanızı kafasına vurun!” İşi olmayan ustalara da görev vermişti; taş işçileri ve demircileri balyozlarıyla, oduncuları ve kasapları balta-
larıyla ve kayıkçıları kancalı sırıklarıyla nöbete koymuştu. Onlara, “Silahlarınızı nasıl kullanacağınızı söylemem gereksiz,” demişti. Ama, asker olduklarını hatırlatmak için onlara miğferler dağıtmıştı. Belisarios hanımının yaptığı işleri çok beğendi.

Sonra yorgunluğuna ve sabahtan beri aç olmasına rağmen, surları dolaşarak her şeyin yerli yerinde ve her adamın görev başında olduğunu kontrol etti. Roma’nın on dört ana kapısı ve birkaç ufak yan kapısı vardır; Belisarios turunu tamamladığında gece yarısı olmuştu. Turuna sağdan, yani güneşin yoluna göre başlamıştı; ama kentin doğusundaki Tiburtina Kapısı’na vardığında, Bessas’ın gönderdiği bir ulak ona yetişti. Belisarios’un az önce ayrıldığı Praenestina Kapısı’ndan koşarak gelmişti. Haberler kötüydü. Bessas, Gotların kentin öbür yanından, Ianiculum Tepesi’nden girdiklerini ve Capitolium’a yaklaştıklarını duymuştu.

Haber, Tiburtina Kapısı’nı savunan İsaerialılar arasında panik yarattı; ama ulağı sorgulayan Belisarios, hikâyenin doğruluğundan kuşkulandı; çünkü Bessas’ın tek haber kaynağı San Pietro Katedrali’nin bir papazıydı. Araştırmak için hemen bir keşif kolu gönderdi; bir süre sonra döndüklerinde, etrafta hiç Got görülmediğini bildirdiler. Bunun üzerine, Belisarios bütün subaylara, düşmanın onları korkutup görev yerlerinden uzaklaştırmak için kent içinde yaydığı söylentilere inanmamaları yolunda bir emir gönderdi. Eğer tehlike olursa, bunu onlara bizzat kendi bildirecekti; ama şimdi sağlam durmalı ve surların diğer kısımlarındaki cesur yoldaşlarının da aynı şeyi yaptığına güvenmeliydiler. Surların tüm

çevresi boyunca ateşler yakılmasını emretti; böylece Gotlar Roma'nın iyi korunduğunu görecek ve yurttaşlar daha rahat uyuyacaklardı.

Tekrar Salaria Kapısı'na geldiğinde, askerlerden ve Roma yurttaşlarından oluşan bir kalabalığı, bir Got soylusunun söylevini dinler buldu. Got yurttaşlarla (denizcilerin anlamadığı şekilde) Latince konuşuyor ve Konstantinopolis'ten gelen bu Yunan sürüsünü kentlerine aldıkları için sitem ediyordu. "Yunanlar!" diye bağırdı, kibirle. "Ne bekleyebilirsiniz bu Yunanlardan? Yunanların ne olduğunu gördüklerinizden bilmiyor musunuz? O çalımlı Yunan tiyatrocularını, o iffetsiz pantomim dansçıları, o hırsız ve ödlele denizcileri bilmiyor musunuz?"

Belisarios denizcilere döndü ve gülümseyerek, "Keşke Latince bilseydiniz," dedi.

"Ne diyor?" diye sordular.

"Özellikle siz denizcilere sövüyor ve bazı dedikleri doğru."

Hanımım Belisarios'u biraz ekmek ve et yemeye, bir kupa şarap içmeye ikna etti. Yemeğini yerken, beş önemli Senatör titreyerek gelip şunu sordu: "General, yarın teslim olacak mısınız?"

Belisarios güldü: "Gotlara aldırmayın, değerli dostlarım, çünkü zaten yenildiler."

Senatörler gözlerini ondan çevirdiler ve aralarında hayretle bakiştılar. Belisarios şöyle dedi: "Söylediğim ne şaka ne övünme; çünkü bugün, eğer yeterli sağduyuyla davranırsak zaferin bizim olacağını öğrendim."

"Ama Şanlı Belisarios, onların piyadelerinin okları sizi Milvia Köprüsü'nden uzaklaştırdı ve güçlü süvarileri sizi Roma'ya kadar kovaladı."

Belisarios peçeteyle ağzını silip şöyle dedi: "Soylu kardeşlerim, ne olduğunu tamı tamına anlattınız, ben de tam bu nedenle Gotların şimdiden yenilmiş olduğunu söylüyorum."

Senatörler sinir içinde, “delirmiş olmalı” diye mırıldandılar. Aslında, en akıllı kıt adam bile Belisarios’un ne kastettiğini hemen anlayabilirdi. Düşman piyadeleri ona karşı sadece savunma becerisi göstermişti; süvarileri ise, sayıca büyük üstünlüklerine ve dinç atlarına rağmen, ona yetişememişti. Çünkü okçu olmadıklarından, aradaki mesafeyi korumak zorunda kalmışlardı. Belisarios’un Dara’daki bir sözünü de hatırladık: Kırk bin askeri yönetebilecek general ender bulunur, seksen bini yönetebilecek daha da enderdir. Ya bunun iki katını bize karşı süren Wittich’e ne demeli?

Roma savunmasının ilk gecesi geçti ve şafakta saldırı olmadı.

15. Bölüm

Roma Savunması

Gotların kente karşı giriştiği ilk eylem, hendekli, kazıklı, siperli altı adet tahkim edilmiş kamp kurmaktı. Bunlar aralıklarla bütün kuzey surlarının çevresinde, surlardan üç yüz adım ile bir mil arasında değişen mesafelerde kurulmuştu. Bir sonraki eylemleri, yüzyıllardır kente çok uzaktan getirilen ve bol içme suyu sağlayan on dört su yolunu kesmek oldu. Ne ki, sarnıçlar vardı ve Tiber Nehri'nin bir kolu batıdaki surun içinden geçiyordu. Dolayısıyla susuz kaldığımız söylenemezdi, ama zengin yurttaşlar yağmur suyu içmek zorunda kalmaktan ve temiz kalmak uğruna kendi lüks banyoları yerine Tiber Nehri'nde yıkanmaktan hiç hoşlanmamışlardı. Belisarios, su kemeri yollarının gereken noktalarını taşla tıkamayı ihmal etmedi. Ayrıca, kent kapılarını iç taraftan yarım daire şeklinde tahta perdelerle kapattı ve sadece sıkı denetlenen ufak birer kapı bıraktı. Bu tedbir, hain yurttaşların birden fırlayıp düşmanı içeri almasını önlemek içindi. Flaminia Kapısı düşmanın çok yakın tehdidi altında olduğundan, onu tamamen kapattı. Zayıf noktaları aramak için, savunmayı boylu boyunca içeriden ve dışarıdan dikkatle kontrol etti. Özellikle kentin kanalizasyon çıkışlarını soruşturdu; ama bunların suyun altından Tiber'e boşaldığını ve kimsenin bu yoldan giremeyeceğini öğrendi.

Başlangıçta en büyük sıkıntımız Ianiculum Tepesi'nde, Traianus'un su kemerinden yararlanarak işleyen değirmenlerin durması oldu. Krankları döndürmek için kentte fazladan at veya öküz olmadığından, köleleri kullanmak zorunda kaldık. Ama çok geçmeden Belisarios değirmenlerin tekrar su gücüyle çalışmasını sağladı. Aurelius Köprüsü'nün hemen altından, nehrin karşısına iki sağlam halat geçirip bo-curgatla gerdi. Bunları, bir metre arayla yan yana duran ve burunları akıntıya bakan iki büyük mavnayı sabit tutmakta kullandı. Her mavnaya, aralarında bir değirmen çarkı asılı, birer buğday değirmeni yerleştirdi ve köprünün kemeri altından geçen suyun hızıyla çark rahatça döndü. Bu yöntemin başarısını görünce halatları güçlendirdi ve her çifti arasında birer değirmen çarkı olan kırk mavna daha, nehirden aşağı uzun bir hat halinde ilk iki mavnaya bağlandı. Ondan sonra buğdayı öğütmekte sorunumuz olmadı; ama birkaç gün sonra kaçaklardan değirmen sistemini öğrenen Gotlar, nehirden aşağı ağaç kütükleri yuvarladılar ve bazıları değirmen çarklarına çarpıp onları kırdı. Bunun üzerine Belisarios, balık ağı şeklinde yapılmış demirden bir zincir fileyi boydan boya köprüye bağlattı. Yüzen kütükler buna takıldı ve kayıkçılar tarafından kıyıya çekilerek halk fırınlarında odun olarak kullanıldı.

Roma yurttaşları bugüne kadar savaşın zorlukları ve tehlikeleriyle hiç tanışmamışlardı; ama Belisarios, çok geçmeden onlara, tiyatrodaki seyirciler gibi pasif kalamayacaklarını öğretti; askerlerin katlandıkları sıkıntılara onlar da katlanmalıydı. Surların saldırı tehdidiyle karşılaşan herhangi bir noktasına acilen gönderecek yedek bir güç bulundurma için daha fazla işsiz ameleyi nöbetçi kaydetti. Bazılarına Mars Alanı'nda okçuluk dersi verdi, ötekileri mızrakçı olarak eğitti. Ama somurtkan askerlerdi bunlar; subayların ve yüzbaşılardan tüm gayretine rağmen düzensiz bir güruh olarak kaldılar.

Belisarios kentte nereye gitse, her tabakadan erkek kadın bütün Romalılar ona surat ediyordu. İmparatorundan yeterli takviye birlikleri gelmeden Gotlarla savaşa girmesine ve bu yüzden onları, açlık ve katliamla sona erebilecek bir kuşatmaya mahkûm etmesine öfkeliydiler. Kaçaklar Kral Wittich'e, Senato'nun Belisarios'a özellikle kızgın olduğunu bildirmişti; dolayısıyla Wittich, bu uyumsuzluktan yararlanmak için, kente elçiler gönderdi.

Gotlar gözleri bağlı olarak senato binasına getirildiler ve Belisarios ile kurmaylarının önünde, Senatörlere hitap etmelerine izin verildi. Durumun gerektirdiği nezaket kurallarını unuttular ve bu kibar soylulara kabaca konuşarak, onları milli savunmadan sorumlu Got ordusuna sadakatsizlikle ve kentin korumasını "her şeye burnunu sokan Yunanlara" bırakmakla suçladılar. Wittich adına, Belisarios'un kenti hemen terk etmesi koşuluyla, bir genel af önerdiler. Hatta Belisarios'un peşine düşmeden on gün bekleyeceklerdi; emrindeki güçler onca yetersizken ve böyle uzun surları savunması tamamen imkânsızken, bunun çok cömert bir öneri olduğunu söylediler.

Belisarios kısaca yanıtladı; Romalı soyluların sadakatsiz olmadığını, sadece kardeş soyluları ve o soyluların meşru komutasındaki imparatorluk güçlerini kente kabul ettiklerini belirtti. "Got beyler, benim bu sadık Senato adına konuşmaya hakkım var; hem onlar arasındaki yüksek rütbem hem de yüce efendimin nezdindeki konumum buna izin verir. Ezcümle şunu diyeceğim: Bu kenti ve bu surları ilk yapan ne siz Gotlar ne de başka Germenlerdi; siz surları onarmamışsınız bile! Dolayısıyla, her şeye burnunu sokan sizlersiniz, üstelik hiçbir mülkiyet hakkınız olmadan. Kralınız Wittich, yüce efendim tarafından vasal olarak bile tanınmıyor. Şimdi size uğurlar olsun seçkin Gotlar, gidin ve hitabet yeteneğinizi soydaşlarınızı delilikten vazgeçirmek için kullanın; yoksa, sizi uyarıyorum, bir süre sonra, mızraklarımızdan kaçmak

için siz de onlar da kafanızı saklayacak bir dikenli çalı veya devedikeni bulmaktan mutlu olacaksınız. Bu arada şunu iyi anlayın: Roma bizden ancak kuşatma becerisi ve sıkı dövüşle alınabilir. Kuşatma becerisi –bizim şansımıza– hiçbir Got’un fazla pırıltı göstermediği bir sanattır; dolayısıyla, şu anda kuvvetlerimiz sayıca az olsa bile, atalarımızın inşa ettiği ve siz Gotların çarpışmadan terk ettiği surları savunmak için fazlasıyla yeterlidir.”

Kral Wittich, dönen elçilerden bu Belisarios’un nasıl bir adam olduğunu öğrenmek istedi. Şöyle dediler: “Sakallı bir aslan-insan, korku bilmiyor, gereksiz laf etmiyor, suratı, ten rengi ve vücut yapısı bakımından bizlere benziyor (ama saçı koyu renk ve bizimkiler gibi mavi olan gözleri sanki daha derine gömülü). Keskin bakışı ve zarif duruşu etrafındaki herkeste saygı uyandırıyor. Karısı Antonina’yı da gördük; o da aynı soydan, kızıl saçlı bir dişi aslan. Kral Wittich, sıkı bir savaşa hazır olmalısın.”

Wittich’in hücum hazırlıklarını tamamlaması iki hafta sürdü. Bir sabah şafak sökerken, Belisarios surun üstünden bu hazırlıkların ne olduğunu görünce gülmeye başladı ve yurttaşlar arasında bir skandal yarattı. Birbirlerine öfkeyle soruyorlardı: “Bu Ariusçu canavarlar bizi yutacak diye mi gülüyor?”

İtiraf edeyim ki ben de neyin komik olduğunu anlamamıştım; çünkü baktığımda, çeyrek mil ötede, tekerlekler üzerinde birtakım kocaman oda gibi yapıların öküzler tarafından bize doğru çekildiğini ve çok sayıda Got mızrakçının onlara eşlik ettiğini seçebiliyordum. Kuleye benziyorlardı ve her birinin içinden merdivenle üstteki platforma çıkılıyordu; yükseklikleri bizim surlarla aynı gibiydi. Ayrıca piyadelerin taşıdığı çok sayıda uzun hücum merdiveni, arabalarla getirilen çalı çırpı desteleri ve başka arabalara yüklenmiş kalaslar vardı. Niyetlerinin, bizim hendeğin bir kısmını çalı çırpıyla doldurmak, üstüne kalas atıp kuleleri oradan geçirmek ve

hücum merdiveniyle surlara tırmanmak olduğu açıktı. Tekerlekle çekilen dört adet daha ufak, at postuna sarılı iskele de vardı; dışarıya çıkan demir uçlu kütüklerden bunların koçbaşı olduklarını çıkardım: Kütük hareketli iskeleye iple bağlıdır ve sürekli vurulunca en sağlam duvarda bile gedik açar.

Ana hücum noktası olarak Salaria Kapısı'nı seçtiler ve Belisarios erişebildiği tüm savunma silahlarını komşu kulelere topladı. Bunlar, “akrep” denen ve sıkı bükülmüş kenevir ipin birden bırakılmasıyla küçük taşlar atan sapanlardı; “yabaneşegi” akrebin az daha büyüğüydü ve mancınıklar da diğerleriyle aynı prensiple çalışan mekanik yaylardı: Yayın yuvasından fırlayan tahta tüylü, kısa kalın oklar, sıradan yayların eriminin çok ötesine erişebilirdi. Birkaç “kurt”umuz da vardı; bunlar, hamle yapan koçbaşının kafasını bir makara yardımıyla yakalayarak yönünü değiştirir ve böylece dengesini bozup kuleyi devirirdi.

Belisarios, bir Massaget Hunu olan silahtarı Chorsomantis'i çağırıp şöyle dedi: “Bana avlanma yayımı ve iki geyik oku getir, Chorsomantis.” Bunlar onun en şaşmaz silahlarıydı. Kral Wittich'in kuzeni bir Got soylusu, düşmanın kuşatma araçlarının ilerleyişini yönetiyordu. Yıldızlı zırh giymiş ve uzun, mor bir sorguç takmıştı. Ama tam kendisini ok eriminin dışında sayarken, ölüm onu yakaladı: Dikkatle nişan alan Belisarios, geyik okuyla onu boğazından vurdu ve adam atından yuvarlandı. Mesafe iki yüz adımdan az değildi. Belisarios'un olağan nişancılığını bilmeyen Gotlar, böyle bir uğursuzluk karşısında dehşete düştüler. Surlardan alaycı bir alkış yükseldi ve Gotlar ölen adamı kaldırmak için bir süre durdular. Sonra, ölenin yerini kardeşi aldı; ama süvari alayına ilerlemesi için işaret ederken Belisarios tekrar nişan aldı ve ilk vuruşun rastlantı olabileceğini düşünen herkese aksini kanıtladı. Bu kez ok, bir şeyler bağırarak Got'un ağzına girmişti ve sakallı kafası ensesine doğru eğilmiş duruyordu;

o da ölüp yere düştü. Ben sevinçten zıplamaya başladım ve “Müthişti efendimiz! Şimdi bize de nişan alma izni verin!” diye haykırdım. Çünkü bütün hizmetkâr kardeşlerim gibi, benim de elimde bir yay vardı.

Şöyle dedi: “Boruyla işaret verilene kadar bekleyin. Sonra yanımdaki herkes öküzlere nişan alsın.”

Boru çaldı ve hepimiz yayları gerip okları fırlattık. Binden fazla Got ve bütün öküzler –zavallı hayvanlar– düştü. Korkunç bir feryat koptu. Sonra, elinde çalı destesiyle koşan uzun boylu bir piyadeye nişan aldığımı ama ıskaladığımı hatırlıyorum; ok bir atın kıcına saplanmış ve şaha kalkan at, binicisini yere atmıştı. Yerde baygın yatan biniciye nişan aldım ve üç atış sonunda okum omuzunu buldu. Orada ölü gibi yatmaya devam ettiği için kendime başka hedefler aradım ama göremedim. Çünkü Gotlar dehşet içinde geri çekilmiş ve ok eriminin dışında kalan konumlara geçmişlerdi.

Sonra, her türden silahlı büyük bir Got birliği gözden kayboldu. Biz bilmiyorduk ama, bizim iki mil sağımızda, Praenestina Kapısı yakınındaki yırtıcı hayvan barınağına saldırma emri almışlardı. Ne ki, Salaria Kapısı’nı tehdit eden kırk bin kişi hâlâ orada olduğu için, Belisarios’un başka yere takviye gönderme olanağı yoktu.

Bu arada, nehrin karşısında, Konstantinos’un komuta ettiği Aelia Kapısı büyük tehlike altındaydı. Surlardan sadece bir taş atımı ötede, San Pietro Katedrali’ne giden Aelia Köprüsü’nün tam karşısında, İmparator Hadrianus’un mermer mozolesi yer alır. Bu dört köşe yapının üstünde silindirik bir alınlık vardır ve etrafı, üstü kapalı sütunlarla çevrilidir. Bu harika anıt, hiç harç kullanmadan, beyaz mermer taşların bitleştirilmesiyle yapılmıştır. Sütunların arasında duran yine beyaz mermer atlı heykelleri, sanırım Hadrianus’un savaşlarında hizmet eden generalleri temsil eder. Köprü kent surunun uzantısı olduğundan, mozole de tahkimatın parçası olarak kullanılıyordu. Konstantinos’un üç yüz adamı,

(mancınıkçılar, keskin nişancılar ve ağır çekiçler dağıtılmış bir ordu nalbantları müfrezesi) burada nöbet tutuyordu.

Buraya saldırması emredilen Got komutan uyanık bir adamdı. Aelia Köprüsü'nün her iki yanındaki sur nehir tarafından korunduğu için, bu mevkide savunmanın zayıf tutulacağını fark etmiş ve nehrin yarım mil yukarısında, elverişli bir noktada saldırı için tekneler hazırlatmıştı. Burası surların dibindeki çamurlu bir düzlüktü; ama zemin, hücum merdivenlerini dayayabilecek kadar sağlam ve geniştir. Mozoleye saldırı başlar başlamaz, tırmanma birliğini teknelerle karşıya göndermeyi planlamıştı.

Mozole saldırısını oldukça iyi yönetti. Hücum merdivenlerini taşıyan ağır zırhlı piyadeler, San Pietro Katedrali'nden mozolenin çok yakınına kadar gelen üstü kapalı kemerli yoldan ilerlediler. Konstantinos'un adamları heykellerin olduğu yerde hazır beklemelerine rağmen, Gotlar kemerli yoldan çıkana kadar bir şey yapamazlardı. O zaman kendilerini başarıyla savundular, ama yalnızca oklarla; mancınıklar bu kadar dik bir açıdan kullanılamazdı. Sonra kocaman kalkanlarla korunan kalabalık Got okçu grupları, mozolenin dört bir yanından sütunlu yola karşı bunaltıcı bir çapraz saldırıya geçti ve savunmacılara ağır kayıplar verdirdi. Tehlike giderek arttı. Çamur düzlükten planlanan saldırıyı öğrenen Konstantinos, alelacele yirmi adamla onu önlemeye gitti. Kalanlar arasında, komutayı devralacak yetenekte bir subay yoktu.

Az sonra mozolenin duvarlarına hücum merdivenleri dayandı ve tam zırhlı Gotlar yukarı tırmandı. Savunmacıların okları onları fazla etkilemedi. Roma kaybedilebilirdi... Eğer nalbantlardan yürekli bir çavuşun aklına birden şu parlak fikir gelmeseydi: Çavuş çekiciyle heykellerden birinin bacağını kırdı ve yanındaki adam, o koca mermer parçasını yakalayıp merdivene savurdu. Öndeki Got sersemleyerek düştü ve düşerken ardından tırmanan bir dizi adamı da düşürdü.

Aynı çavuş bir bacak daha kırdı ve heykel çöktü; heykeli büyük bir hızla uygun parçalara böldü ve yoldaşı bunları ihtiyacı olan herkese dağıttı. Sonra, o antik kahramanların ve atlarının parçalanmış organları ve gövdeleriyle, Gotlar bütün merdivenlerden aşağıya edildi. Bağırarak ve oklarla kovalanarak açıklığa kaçtılar ve çok geçmeden mancınıkların erim alanına girdiler. Bir adamı veya ağacı delebilen sert atışların vızıltısı, Gotları daha da hızlı koşturuyordu. Konstantinos çamurlu düzlükten yapılan saldırıyı kolayca önledi; böylece, batı yakasında Gotların umutları sönmüş oldu, ayrıca surlar dik bir yamaçtan yükseldiği için saldırıya elverişsiz olan doğudaki Tiburtina Kapısı'nda ve kuzeydeki Flaminia Kapısı'nda da başarı sağlayamadılar.

Salaria Kapısı'ndaki esas Got kuvvetleri hâlâ bir tehditti, ama şimdi, reislerinden birinin başına gelenden ders alarak, ok eriminden epey uzakta duruyorlardı. Bu reis bir çamın dalına tünemiş, sur üstündeki bizlere nişan alıyordu. Bir mancınığı yöneten hanımım Antonina, bu gerekle nasıl nişan alınacağını öğrenmişti. İki adam, yönetici "yeter" diyene kadar kolu çevirir; biri hedefi incelerken, öteki oku yuvaya yerleştirir ve işaret verilince salıverirdi. Ben hanıma eşlik ediyordum; iki Romalı usta da kolu çeviriyordu. Ağaçtaki keskin nişancı Got'u hedef almıştı hanımım; "sal" işareti verince, ben manivela koluna bastım ve ok fırladı. Sonra korkunç bir manzarayla karşılaştık. Zırhının tam ortasından giren ok, Got'u ağaca mıhlamıştı; çiftlik ambarı kapısına diğer kargalara uyarı niyetine çivilenen karga gibi çakılmıştı oraya.

Hanımım burada Belisarios'un vekili olarak komuta ediyordu. Belisarios, Praenestina Kapısı yakınındaki yırtıcı hayvan barınağına yapılan sert saldırıyla baş etmeye çalışan Bessas ve adamlarına yardıma gitmişti. Barınak üçgen biçimindeydi ve ana sura dayalı, birbirine dik açıyla bitişik iki zayıf dış duvardan oluşuyordu. Eski günlerde, Kolezyum'da-

ki oyunlar için beslenen aslanların barınağı olarak kullanılmıştı. Dış duvarlar alçak ve kalınlıkları yetersiz olduğundan, üstlerinde siperlenmek olanaksızdı. Dahası, iç tarafta kalan ana surun harap durumda olduğunu ve koçbaşının vuruşuyla çok geçmeden çökeceğini Wittich biliyordu. Got piyadeler kazmalarla hendekten tırmanıp dış duvarlardan birini zayıflatmaya, aynı zamanda surlardan atılan oklara karşı kendilerini iyi kötü korumaya çalışıyorlardı. Eğer barınak ele geçirilirse, Wittich için bir zafer umudu doğabilirdi. Salaria Kapısı'ndaki gibi çalı desteleri, kalaslar, hücum kuleleri, merdivenler hazırды. Çok sayıda Got mızrakçı da beklemedeydi.

Hendekten geçen Gotlar var güçleriyle kazma sallıyordu; çok geçmeden duvarın bir parçası gürültüyle dışa düştü ve adamlar barınağa doluştu. Belisarios hemen iki güçlü İsaerialı ekibi ana surdan merdivenle barınağın dış duvarlarına gönderdi. Oradan Gotların arasına atlayıp barınağın girişini kapadılar ve sıkışan Gotları kolayca katlettiler. Çünkü Gotlar, ancak açık alanda etkili olan palalarından yararlanamazken, İsaerialılar dar mekânda dövüşe elverişli kısa kılıçlar kullanıyordu. Diğer Got piyadeler yoldaşlarına yardıma koştu, ama birden yakındaki Praenestina Kapısı açıldı ve Belisarios'un özel süvari birliğinden bir grupla birlikte bazı Trakyalı Gotlar dışarı fırladı. Kenarda düzensizce duran barbar mızrakçılara saldırdılar ve onlara ağır kayıp verdirerek yarım mil uzaktaki kamplarına kaçırttılar. Sonra süvariler dönüp hücum kuleleriyle merdivenleri ateşe verdi ve yükselen alevlerin parıltısında salimen geri döndüler. Benzer bir hamle de, Salaria Kapısı'nda hanımımın emriyle ve aynı başarıyla yapıldı; burada da Gotlar kaçtı ve kuşatma araçları yakıldı. Sonra adamlarımız hızla dışarı koşup ölenlerin üstünü başını aradı. Ben de hanımımın izniyle onlarla çıktım ve vurduğum adamı buldum; boynu kırılmıştı. Altın bilekliğini ve kemerinden altın kabızalı hançerini aldım – kahramanı oynayan hadım uşak!

İkinci vakti saldırının her yerde başarısız olduğu görüldü. Gotların o yoğun kitlesine nişan alan, dünyanın en berbat okçusu bile olsa, ağır hasar vermekten kaçınmazdı; ayrıca, yanımızda birkaç keskin nişancı ve çok sayıda ok vardı. O gün düşmanın kayıplarını en az yirmi bin ölü ve yaralı olarak hesapladık. Gotlar asık suratlarla kamplarına çekildi; bütün geceyi ilahileri ve gömdükleri ölülerine yakılan ağıtları dinleyerek geçirdik. Ertesi sabah onlar için yine hazırдық ama yeni bir saldırı olmadı; ne o gün, ne de hemen sonraki günlerde...

Belisarios bir kez daha İustinianos'a yazarak otuz bin askere ihtiyacı olduğunu açıklamış, hiç değilse bunun on bininin bir saat bile gecikmeden gönderilmesini rica etmişti. Mektup Konstantinopolis'e varmadan, takviyenin yolda olduğu haberi geldi. Ama anlaşılan sadece iki bin kişiydiler ve kötü hava koşulları yüzünden Adriyatik Denizi'ni geçememiş ve Yunanistan'da kışlamak zorunda kalmışlardı. Bunların kayda değer bir ordunun öncü kolu olup olmadıkları belli değildi. Belisarios şimdi, en az üç dört ay daha Roma'nın surları içine hapsolacağını biliyordu. Erzak hâlâ kente geceleri güneysideki kapılardan getiriliyordu; ama zaten altı yüz bin kişiyi doyuracak miktarda değildi. Bu nedenle, bütün kadınların, çocukların, yaşlıların ve (papazlarla senatörler dışında) silah kullanamayan bütün sivillerin hızla Napoli'ye tahliyesini emretti.

Gotlar şimdi günbatımından şafağa kadar siperli kamplarına kapanıp kalıyorlardı; çünkü olağan nöbet görevinden muaf tutulan ve gecelerini kent surlarının dışında geçiren Mağribilerin dövüş saatiydi bu. Üç dört kişilik gruplar çamur rengi giysilerle çıkıyor, atlarını ağaçlık bir yere bağlıyor ve yoldaki çukurlara veya çalılarının ardına gizleniyorlardı. Sonra, tek başına dolaşan askerlerin üstüne atlayarak boğazlarını kesiyor, paralarını alıyor ve atlarına atlayıp dört-nala uzaklaşıyorlardı. Bazen gruplarını birleştirip epey ka-

labalık Got birliklerini hakladıkları da oluyordu. Özellikle kamp helalarının yakınında pusu kuruyorlardı: Hela çukuru her zaman siper hendeğinin dışında kazıldığından, gece hacet görmeye çıkanları yakalamak kolaydı. Atların salındığı otlakları da sıkça ziyaret ediyorlardı. Dediğim gibi, Gotları bütün gece kamplarında kapalı tutan, bu Mağribilerin korkusuydu. Bu sayede geceler boyu, Roma'dan tahliye edilen sivillerden oluşan uzun kuyruklar tacize uğramadan gitti ve yolda karşılarına hiç Got çıkmadı.

İlk grup, filomuzun bulunduğu Roma Limanı'na gönderilmiş ve oradan gemiyle Napoli'ye geçmişti. Ama geri kalanlar bütün yolu –bohçalar taşıyarak ya da değerli eşyalarını doldurdıkları el arabalarını iterek– yürümek zorunda kaldı. Elli bin ya da bazen daha çok kişiden oluşan gruplar, her gece Appia Yolu'nda ayakları birbirine dolanarak yürüyordu. Bu garibanların Appia Kapısı'nda gözyaşları içinde geride bıraktıkları adamlarla vedalaşması yürek burkan bir manzaraydı. Ama hiç değilse yürüdükleri yol düzgündü. Sert lavlardan inşa edilen Appia Yolu, yüzlerce yıl önce yapıldığı Cumhuriyet dönemindeki kadar sağlam ve kesintisizdi. Ayrıca, Belisarios giden her gruba, yolculuğun ilk evresinde onlara eşlik edecek süvari birlikleri ve Napoli'ye varana kadar dayanacak yiyecek sağlıyordu.

İlk grubun kentten on sekiz mil uzaktaki Roma Limanı'ndan ayrılmasından sonraki gün, Kral Wittich limanı ele geçirdi; çünkü orayı savunmak için ayıracak askerimiz yoktu, denizciler de savaşçı değildi. O güne dek, limandan mavnalara yüklenen erzak nehirden yukarı öküzler tarafından çekilerek bize ulaşıyordu. Şimdi deniz bağlantımız kesilmişti ve filomuz Napoli'ye döndü. Bu nisanda oldu. Mayısta buğday tayını yarıya indirildi. Hazıranda, Martin adlı bir generalin komutasında takviye güçleri geldi: bin altı yüz pagan Slav ile Bulgar Hunu.

Bu Slavlar gerçekten yabani bir ırk olmalarına rağmen, tuhaf bir şekilde Avrupalıya benzerler. Son zamanlarda

kalabalık ordularla Tuna boylarında ortaya çıkmış ve Gepidleri yerlerinden etmişlerdi. Atlı okçular ve mükemmel savaşçılardır; eğer iyi beslenir, iyi para ödenir ve iyi yönetilirlerse... Dahası, sözünün eri adamlardır; ama çok pistirler. İustinianos onlara zırhlar ve miğferler sağlamıştı; genellikle sadece deri yelek ve kispet giyerlerdi. Ayrıca onlar adına, kabilenin rahiplerine yüklü bir para vermişti; çünkü Slavlarda her şey ortaktır ve taptıkları Şimşek Tanrısı'na hizmet eden rahipler, aynı zamanda onların hazinedarıdır. Bu Slavlar Belisarios'un kendi ırklarından olduğunu, hatta dillerini bile biraz anladığını öğrenince, ona yakınlık duydular; Hunlar (onları anlatmıştım) da öyle: kendi kabilelerinden birkaç kişinin Belisarios'un özel birliğinde büyük saygı gördüğünü fark etmişlerdi.

Bu sefer Belisarios Gotlara karşı saldırıya geçmeyi önerdi; gerçi bin altı yüz asker bir on bin değildi, ama yeni gelenlerin kentte kafese tıkılmış gibi hissetmelerini istemiyordu. Adamlar görev yerlerine gönderilip nöbet talimatlarını aldıktan sonra, onlar için bir gösteri düzenledi. Gün ortasında, özel süvarilerinden iki yüz kişiyi, tabur komutanı ve fevkalade sağduyulu bir adam olan İliryalı Traianus'un emrinde, Salaria Kapısı'ndan çıkardı. Bu adamlar, verilen talimatı izleyerek, surların görüş alanı içinde küçük bir tepeye dörtlü gidip bir çember oluşturdular. En yakın kamptaki Gotlar sinir içinde silahlarını kapıp onlara saldırmak üzere atlarına atladı. Bir Hristiyan'ın "Rabbin Duası"nı acelesiz okuyacağı kadar bir süre içinde Traianus'un adamları o düzensiz güruha dört bin ok yağdırmış, sekiz yüz atlıyı öldürmüş veya yaralamıştı; ama Got piyadeler gelmeye başlayınca, Traianus'un adamları eyerlerinden ok atarak geri döndü. Bu arada iki yüz Got'u daha devirdiler, kendileri tek kayıp vermeden kapıya vardılar ve mancınıkların koruyucu atışları altında içeri alındılar. Anımsayın: Got süvariler sadece mızrak ve kılıç taşır, piyadelerden okçu olanlar ise

zırh giymedikleri için, yaya ve hantal zırhlı mızrakçılar eşlik etmeden hiçbir yere gitmez. Birkaç gün sonra, iki yüz süvari yanlarına eğitim amacıyla yüz Slav alarak, ikinci bir gösteriye çıktı. Onlar da ufak bir tepeyi ele geçirdi, birkaç yüz Got öldürdü ve geri döndü. Birkaç gün sonra yine bir grup, bu kez özel süvariler ile Bulgarlar aynı şeyi yaptı. Bu çatışmalarda Gotlar dört bin adam kaybetti; ama Wittich hâlâ teçhizatının aşikâr yetersizliğini görüp ders almıyor ve bizim adamların başarısını sadece cesaretlerine bağlıyordu. Kendi Kraliyet mızrakçılarından beş yüzüne Asinaria Kapısı yakınındaki tepede, benzer bir gösteri yapmalarını emretti. Belisarios, Bessas'ın komutasında bin Trakyalı süvari gönderdi; Gotlar oklarla delik deşik edildi ve ancak yüz kadarı kamplarına dönebildi. Ertesi gün, sağ kalanları korkaklıkla suçlayan Wittich, aynı büyüklükte bir mızrakçı taburu daha gönderdi. Belisarios Slavları ve Bulgarları üstlerine saldı ve her bir Got öldürüldü veya tutsak edildi.

Yaz ilerliyordu. Bir gece Terracina'dan bir konvoy askarlere ödenecek parayı çuvallar içinde getirirken, yanlarında hanımım için farklı bir hazine, yani bizzat Theodosios'u getirdiler. Şunu belirtmeliyim: Hanımım onu sevecenlikle karşılasa da askeri işlerin yönetimiyle o kadar meşguldü ki genç adam artık hayatının yarısı gibi görünmüyordu; onun ince esprileri ve zarif hareketlerine ayıracak vakti yoktu. Belisarios'un karısı olmaktan eskisinden de fazla gurur duyuyordu; her sıradan er ve neredeyse her subay Belisarios'u sürekli övüyor ve hanımımın adı da saygıyla, onun adıyla birlikte anılıyordu. Buna karşılık, Theodosios pek önemli biri değildi. İyi nişancı sayılmazdı ve ancak vasat bir biniciydi. Hanımım şimdi insanları başlıca bu ölçütlere göre değerlendiriyor ve görevlerini çok ciddiye alıyordu. Ama Theodosios'tan bir şekilde yararlanmak için, onu kocasının hukuk yazmanı yaptı. Çok geçmeden, Konstantinos'un subaylar arasında yine eski skandalı canlandırdığını duydum; Katolik papazlar

da bu skandalı kullanarak sivil nüfus arasında hanemizin itibarını sarsmaya çalışıyordu. Ama zaten yeterince sıkıntımız olduğu için bir şey söylemedim.

Aynı konvoy bize arabalarla buğday da getirdi. Bu bize ulaşan son erzaktı; çünkü Gotlar şimdi yolları daha sıkı denetliyordu. Kentin yedi mil güneybatısında, iki büyük su yolu kesişiyor ve devasa tuğla kemerler epey geniş bir alanı kuşatıyordu. Gotlar açık aralıkları taş ve çamurla doldurarak burada güçlü bir kale inşa ettiler; kaleye yedi bin kişilik garnizon koydular ve böylece, hem Latin Yolu'na, hem de Appia Yolu'na hâkim oldular. Kış üzerimize çökmeden önce bile Roma'da ciddi bir yiyecek sıkıntısı vardı. Kentte kalan yurttaşlar, her ne kadar Belisarios'un başarılarından etkilenseler de aktif hizmete katılmayı reddettiler; hele az sonra anlatacağım kısmi yenilgiden sonra, büsbütün soğuk davranmaya başladılar.

Papa Silverius'un ihaneti, hanımımın dikkati sayesinde ortaya çıktı. Belisarios, kentten iş için çıkmak isteyen sivilere izin verme görevini hanıma bırakmıştı. Sahtekârlık kokusunu almakta çok yetenekliydi hanımım; o bu göreve başlamadan önce, savunma çalışmaları için gereken çok sayıda Romalı, çeşitli bahanelerle kaçmayı becermişti. Bir gün, çenebaz bir papaz ona gelip iki üç gece gitmek için izin istedi: Milvia Köprüsü yakınındaki kilisesinin kutsal eşya dolabında bir kitap unutmuştu ve şimdi ona ihtiyacı vardı. Hanımım, "Ne kitabı?" diye sordu. Papaz, "Aziz Hieronymus'un mektupları," dedi. Hanımım, hiçbir akli başında papazın sadece bu eskimiş, saçma sapan kitabı almak için Got saf- larından geçme riskine girmeyeceğini biliyordu; ayrıca, Roma'daki her kilisenin kitaplığında bir kopyası mutlaka bulunurdu. Ama şüphelerini gizledi ve papaza izin belgesini verdi. O gece, papaz ufak Pincia Kapısı'ndan geçerken tutuklandı. Cüppesinin eteğine dikili bir mektup bulundu: mektup Kral Wittich'e yazılmış ve birçok önemli senatör ve

bizzat Papa tarafından imzalanmıştı. Wittich'in belirteceği gece, Got ordusunu içeri almak için Asinaria Kapısı'nı açacaklarını bildiriyordu.

Belisarios'un, askeri görevlerini aksatmasına neden olabilecek yargıçlık işinden kurtulmak için, siviller arasındaki bütün anlaşmazlıkları halletme ve sivil suçluları cezalandırma görevini Antonina'ya devrettiğini belirtmeliyim; ama askerler arası kavgalar ve suçlar kendi yetkisi altındaydı. Hanımım, oturduğu Pincia Sarayı'nda her gün yargı işlerine bakıyordu. Hainlerin adlarını kocasına bildirip mektubu gösterince, Belisarios kızdı ama şaşırmadı: Wittich'in, eğer İtalya ona direnmeyi sürdürürse, Ravenna'da tuttuğu Romalı rehineleri öldürme tehdidi savurduğunu biliyordu. Gelgelelim Belisarios, hainler sırf seçkin kişiler diye, onların karısı tarafından değil, kendisi tarafından yargılanmasını adil bulmadı. Hatta vakanın Antonina'nın yargı alanına girmesinden memnundu; kendisi, dindar bir Hristiyan olarak, kilisesinin ruhani önderini yargılamaya utanırdı. Hanımım ise, hâlâ kalbinde pagan kaldığından, böyle şeyleri dert etmezdi. Şöyle diyordu: "Piskopos tacı takmış bir hainle, miğfer takmış bir hain arasında ne fark var?" Yine de Belisarios, sorumluluktan kaçmış görünmek istemediği için, mahkeme günü oradaydı. Hanımım o gün rahatsızlığı yüzünden bir divana uzanmıştı ve Belisarios, yardımcısı olarak, onun ayak ucunda oturuyordu.

Mahkemenin huzuruna çağrılan Papa Silverius, azametiyle hanımımı korkutmak ister gibi, altın rengi, mor ve beyaz ipekten resmi kıyafetleri içinde göründü. Parmağında Balıkçı'nın yüzüğü,* elinde papaz asası, başında mücevherli büyük taç vardı. Muhteşem giyimli piskoposlar ve diyakozlardan oluşan maiyeti onu izliyordu. Ama hanımım Antonina onların rütbelerine göre, birinci veya ikinci bekleme odalarında kalmalarını söyledi.

* Papanın mühür yüzüğü. Üzerinde, balıkçı olan Aziz Petrus'un kabartması yer alır ve etrafında o sırada görevde olan papanın adı yazılıdır. (e.n.)

Papa Silverius asasıyla yere vurup hanımına sordu: “Din kardeşim Şanlı Antonina, neden bizi acele buraya çağırarak ibadetimizi saygısızca kestin? Nezaket gereği sarayımıza senin gelmen doğru olduğu halde, neyin var ki bunu yapmadın?”

Hanımım Theodora gibi kaşlarını çattı ve onun sorusunu yanıtlamaya tenezzül etmeden dolambaçsız sordu: “Papa Silverius, sana ne yaptık ki bizi Gotlara sattın?”

Papa, ağır haksızlığa uğramış biri gibi görünerek, “Kutsal Havari Petrus’un kutsal yağ ile meshedilmiş halefine böyle aşağılık bir suçu nasıl yakıştırırsın?” dedi.

Hanımımşa şöyle karşılık verdi: “Gelenek sana cennetin anahtarlarını emanet etti diye, Asinaria Kapısı’nın anahtarlarına da sahip olduğunu mu sanıyorsun?”

“Kim atıyor bize bu iftirayı?”

“Kendi imzan ve mührün.” Hanımım ona yakalanan mektubu gösterdi.

“Ahlaksız kadın, sahtekârlık bu,” diye kükredi Papa.

“Mahkemeye saygılı ol papaz, yoksa kamçılanırsın,” diye tehdit etti hanımım. Sonra onu, işkence gerekmeden her şeyi itiraf etmiş olan öteki papazla yüzleştirdi.

Papa Silverius utançtan titriyor, ama hâlâ suçunu inkâr ediyordu. Mektubu imzalayan dokuz senatör de tanıklığa getirildi. Hanımımın ayaklarına kapanıp af dilemişlerdi; şimdi de gözyaşları içinde papayı, yüzüne karşı, kendilerini yoldan çıkarmakla suçladılar.

Hanımım, Belisarios’la kısaca görüşükten sonra, kararını bildirdi: “Bir şehrin savunması sırasında ihanet edenlere yasanın öngördüğü ceza, bedensel sakatlama, sokaklarda halkın aşağılaması için dolaştırılma ve sonra rezil bir ölüm mahkûm edilerek kazığa bağlanıp yakılmadır; gelgelelim yasayı harfiyen uygulamak Kilise’nin itibarını lekeleyebilir kaygısıyla, bunu yapmayacağız. Yine de sürüsünü Ariusçu kurda satan çobanın, sopasını elinde tutmasına izin verile-

mez. Eugenios, bu papazın giysilerini çıkar ve ona şuradaki kancaya asılı keşiş cüppesini ver. Silverius, piskoposluktan azledildin ve bu gece kenti terk edeceksin.”

Papanın maiyetindeki papazlar, hüküm onlara bildirildiğinde kutsala karşı bu saygısızlıktan dehşete kapıldılar ama hükmün insani adaletine karşı çıkamadılar. Ben papanın yanına gidip esasını, yüzüğünü, tacını aldım ve bir masaya koydum. Sonra onu, bir diyakoz yardımcısının beklediği odaya götürdüm. Silverius’un papaz giysilerini o çıkardı ve papa karşımızda sadece iç gömleğiyle kaldı; öyle kıl gömlek filan değildi bu, kadınlarınki gibi ince ipekten, üstüne çiçekler işlenmiş bir gömlekti. Sonra keşiş cüppesini ona uzattık ve ipini beline bağladık. Bütün bunlar tek söz edilmeden yapıldı.

Onu mahkeme salonuna geri getirdiğimizde, hanımım şöyle konuştu: “Kalan günlerini tövbe ederek geçir, Birader Silverius, değerli selefin ilk Roma piskoposunun efendisine ettiği sadakat yeminini çiğnedikten sonra yaptığı gibi. O sonunda, kente yakın Caligula Hipodromu’nda şehadete ederek kendini affettirdi; ama biz senden o kertede bir kutsallık beklemiyoruz.”

Bütün bu süre içinde Belisarios hiç konuşmadı; çok huzursuz görünüyordu.

Silverius, iki Massaget Hunu eşliğinde saraydan çıkarıldı ve Pincia Kapısı’ndaki nöbetçi odasına bırakıldı; o gece, önce Napoli’ye sonra doğuya gitmek üzere kentten ayrıldı.

Astları yeni bir papa seçmek için toplandı. Başarı sağlayan aday diyakoz Vigilius oldu; seçmenlere on beş bin altın rüşvet dağıtma zahmetine girmişti. Bu açgözlü papazlar için altın her zamankinden değerliydi. Sivil nüfusa, lahana, hindiba, ısırgan ve tavşankulağı gibi yeşilliklere katılan, çok az bir buğday tayını veriliyordu; iyi yemek ancak altınla satın alınabilirdi. O yaz askerler, Got hatlarının gerisindeki buğday tarlalarına gece akınları yapıyor, avuç avuç başağı orak-

la kesip atlarının sırtındaki çuvallara dolduruyorlardı. Bir çuval buğday, barış zamanı fiyatının yüz katını getiriyordu.

Kış yaklaşırken erzak tamamen bitti: Katır etinden yapılmış sucuk, yavan buğday tayınının yanına en zengin keselelerin bile ancak alabildiği tek yenebilir şeydi. Kediler, fareler ve gres yağı yeniyordu. Sadece şarap yeterli sayılırdı; çünkü Belisarios, halka dağıtmak için, kişilerin özel mahzenlerine el koymuştu. Kent açlık sınırının eşiğindeydi; ama tuhaftır, aç görünen hiçbir papaza rastlamadım. Bundan hanıma bahsettiğimde, “Haa, onları kuzgunlar besliyordur,” dedi inceden alay ederek, “mucizevi biçimde İlyas Peygamberi besledikleri gibi.”*

Yakalanan mektupta imzaları olan dokuz senatöre gelince, Antonina, adalet gereği onları papadan daha ağır şekilde cezalandıramazdı. Birader Silverius’la birlikte, onları kentten sürdü ve mallarına el koydu. Belisarios hâlâ huzursuzdu; başka Romalılar da komploya karışmış olabilirdi. Bu yüzden, bütün kent kapılarının kilitlerini ayda iki kez birbirleriyle değiştirecek çilingirler buldu; böylece hainlerin doğru anahtarı ele geçirmesi zorlaşacaktı. Kapılardaki nöbetçi subayların görev sırasını da bozdu; böylece, rüşvet almış herhangi birinin, belirli bir gece kapılardan birini açması mümkün olmayacaktı. Nöbetlerin sıkıcılığını azaltmak için, hanımım tiyatrodan müzik grupları oluşturmuştu ve bunlar her kapıda konserler veriyordu; ama bu zamanlarda daha fazla dikkat gerektiğinden, Belisarios sur hendeğinin dışına da başlıca Mağribilerden seçtiği nöbetçiler koydu ve her nöbetçinin yanına, en hafif ayak sesinde hırlamak üzere eğitilmiş bekçi köpekleri verdi.

Burada, hanımım Antonina’nın bu müzisyenleri ne kadar akıllıca idare ettiğini anlatmak için kısa bir ara vermeliyim. Müzisyenlerden yanlış çalan olursa, hanımım adamın çalgısını elinden kapar ve ona gösterirdi: “Ezgi işte böyle.”

* 1. Krallar 17: 1-4. (e.n.)

Sonra onlarla dalga geçerdı: “Ey sefil Romalılar, ne dövüşebiliyor ne çalgı çalabiliyorsunuz. Ne işe yararsınız siz?” Bir seferinde, gururu kırılan cüretkâr bir müzisyen, açık saçık konuşarak hanımımı bozmaya yeltendi: “Döllemede çok ustayıdır.” Hanımım soğukça yanıtladı: “Hiç değilse bunda babalarınızdan üstünsünüz.” Bu alay ağızdan ağza dolaştı ve hanımımın birçok deyişinin en tanınmışlarından biri oldu.

Anlatmaya söz verdiğim yenilgi, süvari çatışmalarındaki başarının ordumuzda yarattığı heyecandan kaynaklandı. Belisarios’un, düşmanın gücünü ve cesaretini yavaş yavaş yıpratma yöntemi askerleri sabırsızlandırıyor ve topyekûn saldırı diye bağışıyorlardı. Belisarios, ilke olarak, adamlarında gördüğü savaş hevesini asla bastırmazdı; ama bir meydan savaşı için koşulların henüz olgunlaşmadığı kanısındaydı. Ordular arasındaki büyük sayı farkı hâlâ geçerliydi ve Gotlar, biraz cesaretleri kırılmış olsa da hâlâ yiğitçe dövüşüyorlardı. Belisarios, daha sık hücumlarla adamlarını oyalamaya çalıştı. Ama iki üç keresinde, kaçaklar tarafından uyarılan Gotların hazırlıklı olduğunu gördü. Şimdi Roma halkı da savaş çığırkanlığına başlamıştı; en azından kuşatmanın şöyle ya da böyle, bir an önce bitmesini istiyorlardı. Bu durumda, talebi artık reddedemezdi; adamlarının saygısını kaybetmemeli ve sivil nüfusun çığırından çıkmasına izin vermemeliydi.

En büyük Got kampı, Hadrianus’un mozolesinin bir mil ötesinde, Nero Ovası denen yerdeydi. Belisarios, Pincia ve Salaria kapılarının dışındaki kamplara yapacağı esas saldırının, o bölgeden acele yetiştirilecek takviyelerle engellenmesini istemiyordu. Dolayısıyla, kendisi saldırıya geçer geçmez Mağribi süvarilerin o kamptaki Gotlara bir şaşırtma saldırısı yapmalarını emretti; Valentine adlı bir subayın önderliğinde, Aelia Kapısı’ndan çıkacaklardı. Onları kentin piyade birliği izleyecek ve kapının az ötesinde savunma pozisyonunda dizileceklerdi. Bu Romalılara, elden geldiğince asker gibi

görünmelerini, ama onlardan ciddi bir dövüş beklemediğini söyledi. Esas saldırıyı sadece süvarilerle yapacaktı. Süvarilere bin adam daha eklenmişti; son çatışmada çok sayıda binicisiz at ele geçirilmiş ve İsaerialı piyadelerin bir kısmı –büyük başarıyla– süvariye dönüşmüştü. Kalan İsaerialılar da savaşa katılmak için yalvardılar. Belisarios onları reddedemedi, ama birkaçının kentten askere alınanları kollamak ve mancınıkları, akrepleri ve yabaneşeklerini yönetmek için, surlarda ve kapılarda kalmasını şart koştu.

Bir güz sabahı erkenden, Belisarios süvarilerini Pincia ve Salaria kapılarından çıkardı; İsaerialı süvariler ačkalarından geliyordu. Her zamanki gibi uyarılmış olan Wittich, onları hazır bekliyordu. Kuzeydeki dört kampından bulabildiği her adamı toplamış ve piyadeleri merkeze, süvarileri cenahlara yerleştirmişti. Bizi bunaltınca daha fazla kovalama alanı olsun diye, kentten yarım mil uzakta mevzilenmişti.

Savaş saat dokuzda başladı ve başlangıçta Belisarios keyfince davrandı; çünkü Gotlar savunmada duruyorlardı. İki kola ayırdığı süvarileri, yoğun Got kitlesini ok yağmuruna tuttular. Ama piyadeleri eğlendirmek için, İsaerialı birkaç ufak mızrakçı grubu aradan sıyrılıp merkeze yaklaştı ve aynı büyüklükte Got gruplarına meydan okudular; her karşılaşmadan da galip çıktılar. Bir süre sonra düşman süvarileri gerilemeye başladı, piyadeleri de onlara ayak uydurdu. Öğlen olduğunda, adamlarımız onları en uzaktaki kamplarına kadar geriletmişti. Ama burada, Got okçular nihayet eyleme geçti ve kocaman kalkanlarıyla korunarak, siperlerin üstünden atlarımıza nişan almaya başladılar. Çok geçmeden süvarilerimizden birçoğu yaralanmış veya atsız kalmıştı; öyle ki onların elli taburuna karşı koyacak sadece dört taburumuz kalmıştı. Gelgelelim, çatışmayı bu noktada kesmek piyadelerimizi kaderine terk etmek olurdu. Sonunda Gotların sağ cenahı cesaret bulup saldırdı. Solumuzdaki süvarilere komuta eden Bessas, piyadelere doğru geriledi; piyadeler di-

renemedi ve hepsi birden gerilemeye başladı. Süvarilerimiz için bir artçı eylem yürütmek zor değildi, ama daha yavaş hareket eden piyadelerimiz çok zarar gördü. Düşman, surlarımızdan fırlatılan okların erimine girip durana kadar toplam bin adam kaybettik ki göze alamayacağımız bir kayıptı bu. Romalı askerlerden bazıları dönen adamlarımızı içeri sokmamak için Pincia Kapısı'nı kapattı; bereket hanımımla ben, birkaç güvenilir mızrakçıyla oradaydık. Onlara direndik, birçoğunu öldürdük ve kapıyı tekrar açtık.

Bu arada, Nero Ovası'nda, diğer iki ordu uzun bir süre bakışarak durdu. Birkaç bin kişilik kent piyade birliği heybetli bir saf oluşturmuştu ve Mağribi süvariler önlerinde, onları perdeliyordu. Gotlar, bir batıl inançtan sanırım, bu kara suratlı Mağribilerden korkuyorlardı; Mağribiler de bunu bildiklerinden, mızraklarını savurarak aniden saldırıyor, sonra kahkahalar atarak geri çekiliyorlardı. Öğle vakti Mağribiler beklenmedik bir toplu hücumla geçti. Gotlar, sayıca otuza bir çoğunlukta olmalarına rağmen, geri dönüp Vatikan Tepesi'ne kaçtılar ve kamplarını savunmasız bıraktılar. Valentine bütün orduyu ovadan karşıya geçirdi; niyeti Got kampını almak, Romalı piyadeleri orada nöbetçi bırakmak ve ardından Mağribilerle birlikte kuzeye çıkarak Milvia Köprüsü'nü yıkmaktı. Bu plan yürüseydi, Wittich kuzeydeki kamplarını terk etmek zorunda kalacaktı; çünkü onların bütün erzakı Flaminia Yolu'ndan geliyor ve bu köprüden geçiriliyordu. Ama o Romalı asker bozuntuları Got kampını yağmalamaya başlayınca, Mağribiler de yağmadan paylarına düşeni kaçırmak istemediler ve bu keyifli işe giriştiler. Bir süre sonra, düşmanın birkaç askeri Vatikan Tepesi'nden indi ve aşağıda neler olduğunu görünce, diğerlerini kampı yeniden ele geçirmeye ikna etti. Çok geçmeden karşı saldırıya geçen binlerce Got karşısında, Valentine düzeni zamanında sağlayamadı; ağır kayıplar vererek kampı terk etmek ve surlara dönmek zorunda kaldı.

Uzun Roma savunması boyunca, Belisarios'un olur verdiği son meydan savaşıydı bu.

Konstantinopolis'ten takviye birlikler hâlâ gelmemişti. O zaman bilmiyorduk ama takviye gönderilmesini önleyen Kapadokyalı İoannis'ti; İustinianos'a, "Bu işe daha fazla adam ayıramayız," demişti. Hanımım Theodora'ya yazmaktan yanaydı, ama Belisarios, askeri bir sorun hakkında eşinin imparatoriçeye başvurmasını uygun görmüyor ve meselenin ikisini de doğrudan ilgilendirmediğini söylüyordu. Yine de hanımım kasım sonunda, Silverius'un azledildiği gün, Theodora'ya gizlice yazdı ve mahkemeyi canlı ayrıntılarla anlattığı mektubun sonuna, ricasını bir cümleyle ekledi. Silverius'un bu rezil duruma düşmesine Theodora'nın pek sevineceğini biliyordu hanımım; çünkü yakın geçmişte, Theodora'nın -İustinianos'un yetkesiyle desteklenmemiş- bir talebini (çok değerli bir kişi olan, ama Monofizit eğilimlerinden ötürü, görevden alınan bir patriği yeniden ataması talebini) reddederek onu öfkeliendirmişti. Hanımım, "Yeni papa daha anlayışlı olacağına benzer," diye yazdı Theodora'ya.

Kent halkının gönlünü hoş tutmak, Belisarios için artık çok zordu; çünkü şimdi neredeyse sadece otlar besleniyorlardı. Salgın hastalıklar baş göstermiş ve on iki bin kişi ölmüştü; ama askerler hâlâ gündelik buğday tayınlarını aldıkları ve şarapla biraz tuzlanmış et yiyebildikleri için, onlardan ölen fazla yoktu. Her iki üç günde bir yine çıkışlar yapıyordu; ne ki, Gotların bizim okçu süvarilerle çatışmaya eskisi gibi hevesli olmadıkları görüldü. Karşılık veremeden hedef tahtası olmak kimsenin hoşuna gitmez; ama Wittich, kendi okçu süvari birliğini oluşturmaya hâlâ akıl etmemişti.

Kuşatmanın önemsiz olaylarını daha epey yazabilirim. Örneğin, yaralarla ilgili birkaç hikâyeye anlatılmalı. Theodosios'un konvoyla birlikte Roma'ya girdiği gün, Belisarios diğer kapılarda kısa çatışmalarla düşmanın dikkatini uzaklaştırmaya çalışıyordu. Ağır vuruşmalar yaşayan özel birlik

akşam döndüğünde, süvarilerin ikisi tuhaf bir görünümdeydi. Eskiden “Ölümsüzler”den olan Arzes adlı bir Pers, burnuna yakın bir yerden suratına girmiş bir okla geldi ve öteki, Cutilas adlı Trakyalı, kafasına saplanan kargıyı kuş tüyü sorguç gibi sallıyordu. İkisi de bu yaralara hiç aldırmamış ve dehşete kapılan Gotların, “Bunlar insan değil, şeytan,” çığlıkları arasında dövüşmeye devam etmişlerdi.

Daha sonra bir cerrah kargıyı Cutilas’ın kafasından çıkardı; ama yara iltihaplandı ve Cutilas iki gün sonra öldü. Buna karşılık, Arzes’i muayene eden aynı cerrah, ensesine bastırıp sordu: “Bastırınca acıyor mu?” “Evet,” dedi Arzes. Sonra cerrah ense derisini yardı, okun ucunu buldu, burna yakın sapı kestikten sonra, ucu bir forsepsle tutup oku çekti. Arzes acıdan bayıldı; ama kanı sağlıklıydı ve yara cerahat toplamadan iyileşti. Bir sonraki saldırıyı o yönetti ve savaş bittiğinde hâlâ sağdı.

Başka bir sefer, kahramanlıklarından söz ettiğim tabur komutanı Traianus’un sağ gözünün üstüne bir okun dikenli ucu girdi. Okun sapı sağlam bağlanmamış ve çarpma anında düşmüştü. Traianus dövüşmeye devam etti. Günler, aylar boyunca yoldaşları onun her an düşüp öleceğini düşündü; ama, dikenli uç etine gömülü kalmasına rağmen, Traianus herhangi bir ağrı veya sıkıntı duymadan hayatını sürdürdü. Beş yıl sonra uç yavaş yavaş dışarı çıkmaya başladı. On iki yıl sonra ucu, bir dikenmiş gibi tutup çıkarabildi.

Belisarios’un silahtarı Chorsomantis’in yarası da tuhaf bir hikâyedir. Derin ya da önemli bir yara değildi, sadece bir mızrak batmıştı baldırına; ama yara otlardan yapılan bir lapayla sarılınca bir süre istirahat etmesi gerekti. Bu yüzden, birçok yoldaşının kendilerini gösterdiği meydan savaşına katılamadı. İyileşince, kendi deyişiyle, “baldırına yapılan bu hakaret”in öcünü Gotlardan alacağına yemin etti. Beyaz kısrığı yeni doğurduğu için, elinde kırmızı yapacak süt vardı ve o da kırmızı yaptı. Bir gün, öğle yemeğinde bu içkiden

epey içtikten sonra silahlandı, kısırağına atladı ve ufak Pincia Kapısı'na gitti. Orada görevli nöbetçiye, soylu efendisi Belisarios'un onu bir iş için düşman kampına gönderdiğini söyledi. Belisarios'un Chorsomantis'e sınırsız güveni bilindiği için, nöbetçi söylediğinden şüphe etmedi ve kapılar onun için açıldı.

Nöbetçi Chorsomantis'in ovayı rahatça geçtiğini gördü; sonra yirmi kişilik bir Got gözcü kolu onu fark etti. Onu kaçak sandıkları için şevkle atlarını mahmuzladılar, her biri kısırağı kendine ganimet alma peşindeydi. Chorsomantis yayını gerdi. Vın! Vın! Vın! Üç Got yere düştü ve ötekiler aceleyle yüz geri etti. Onlar kaçarken Chorsomantis üçünü daha yere indirdi ve coşan kısırağını gemleyerek rahvan bir yürüyüşle kente doğru yöneldi. Sonra altmış kişilik bir Got birliği ona saldırdı; ama o dönüp dörtünale giderek çevrelerinde bir yarım daire çizdi. İki adamı daha öldürdü, ikisini yaraladı ve dört kişi daha öldürerek daireyi tamamladı. Ben tesadüfen surdan bakıyordum; koşa koşa yakındaki nöbetçi kulübesine gittim ve orada subaylarla toplantı yapan hanımımın bu olağanüstü gösteriyi kaçırmamasını rica ettim. "Adamın biri delirmiş," diye haykırdım.

Hanımım kısırağı tanıdı: "Hayır, deli değil, sevgili Eugenios. O bizim Chorsomantis; baldırına yapılan hakaretin öcünü alıyor."

Sonra Chorsomantis iki düşman birliği arasında kaldı; bu kez mızrağını ve kılıcını kullanarak yakındaki birliğin arasından sıyrıldı. Çılgınca alkışlıyorduk, çünkü nihayet istediği takdirde selamete çıkabileceğini görmüştük. Hanımım dönüşünü kolaylaştırmak için seri mancınık atışları emretti; ama alkışlarımız, onun dövüşü sürdürme azmini kamçılardı. Bir kez daha döndü ve önünden bir grup düşmanı sürerek, ama arkadan başka bir grup tarafından kovalanarak görüş alanımızdan kayboldu. Çatışma düşman kampına doğru ilerlerken, uzun bir süre uzaktan bağırışlar ve feryatlar duyduk.

Sonunda, Got siperlerine yakın bir yerden yükselen tezahürat, bize Chorsomantis'in artık aramızda olmadığını anlattı. Çoğu Hıristiyan istavroz çıkarıp ruhuna bir dua okurken, hanımım yüksek sesle bir pagan yemini haykırdı: "Bakkhos'un gövdesi ve Herakles'in sopası hakkı için, öfkesi burnunda bir adamdı!"

16. Bölüm

Gotların Geri Çekilişİ

O yılın ilkbaharında Afrika'dan gelen haberler gerçekten iç karartıcıydı. Solomon Nümidya'dan, Stotzas'a karşı imparatorluk ordusundan bir alay göndermiş; ama Stotzas, Belisarios'a yenilmesinden ötürü uğradığı prestij kaybına rağmen, onları da isyana katılmaya kandırmıştı. Kartaca, Hippo Regius ve Hadrumetum şehirleri dışında, İustinianos bütün piskoposluk bölgesini yine kaybetmişti. Ne var ki, başarılı bir isyanın elebaşısı olmak ile bir piskoposluk bölgesini yönetmek farklı işlerdi. Stotzas adamları üzerinde otorite kuramadığını gördü; adamlar kendilerine düzenli tayın ve ücret verilmediğinden, rahatlarının gözetilmediğinden yakınıyor, yaşamlarının eskisine göre pek az iyileştiğini söylüyorlardı. Bir süre sonra İustinianos'un, kendi adına bütün asker kaçaklarına af ilan etmek üzere, yeğeni Germanos'u gönderdiğini ve isyancıların bu öneriye sıcak baktığını duyduk; çünkü verilecek ücret isyanın sürdüğü ayları da kapsayacaktı. Stotzas'ın kuvvetleri şimdi giderek erimekteydi. Sonunda Germanos'un, Stotzas ile Mağribi müttefiklerini savaşta yendiğini ve Stotzas'ın birkaç Vandal ile birlikte Fas'ın iç kesimlerine kaçtığını öğrendik. Her şey tekrar sakinleşmiş ama bölge iyice fakirleşmişti. Belisarios Germanos'a yazarak, is-

yancılara katılmış olan Herülleri ve Trakyalı Gotları takviye olarak kendisine göndermesini önerdi; İtalya'da Ariusçulara karşı herhangi bir dini yasak olmadığı için, bu yiğit adamlardan yararlanabilirdi.

Roma'da şimdi düpedüz açlık hüküm sürüyordu. Perişan yurttaşlar bir kez daha Belisarios'a giderek topyekûn savaşa girmesini ve kuşatmayı şöyle ya da böyle, tek seferde sonlandırmasını rica ettiler. Hatta şunu dediler: "Sefaletimiz o kerteye vardı ki içimizde bir tür cesaret uyandı; eğer isterseniz, silahlanıp sizinle beraber Gotlara karşı yürümeye hazırız. Açlığın pençelerinde kıvrınarak ölmektense, bir kılıç veya mızrak darbesiyle ölmek kurtuluş olur."

Belisarios, Romalı adını hâlâ şerefle taşıyan bu adamların ağzından böylesine alçaltıcı bir itirafı duymaktan utandı. Onları gönderirken, eğer on iki ay önce savaş yöntemlerini öğrenmeye gönüllü olsalardı, şimdi onlardan yararlanabileceğini; ama halihazırda işine yaramayacaklarını söyledi. Belisarios Gotların da zor durumda olduğunun farkındaydı, kamplarının pisliğinden ötürü salgın hastalıklar binlercesini götürmüştü. Kuzeyden sağladıkları erzak ise, sel baskınları ve kötü idare yüzünden kesilmişti. Ama kendi durumu daha beterdı ve yolda olduğu söylenen takviye kuvvetleri yakında gelmezse ne yapacağını bilemiyordu.

Derken cesur bir adım atmaya ve gizlice, her biri beş yüz eğitilmiş asker ve bin Romalıdan oluşan iki kolu, tahkimli Tivoli ve Terracina şehirlerine ani baskın için göndermeye karar verdi. Eğer iki girişim de başarılı olursa, hem yiyecek tayını biraz rahatlayacak, hem de kuşatılandan kuşatan durumuna geçecekti: Tivoli ile Terracina şu anda Gotlara erzak ulaştıran yollara hâkimdi. Belisarios hanımım Antonina'ya, Terracina'ya gidecek kuvvetlerle birlikte Roma'dan ayrılmasını ve oradan Napoli'ye devam edip takviyeler gelir gelmez hızla kendisine göndermesini önerdi. Aslında onun sağlığından endişeliydi; çünkü yoğun çalışma ve kötü beslenme ha-

nımıyı zayıf düşürmüştü ve sıkça baygınlık nöbetleri geçiriyordu. Ayrıca, kuşatılmış bir şehirde tek kadın olmak hiç de hoş sayılmazdı. Biraz tereddütten sonra, hanımı gitmeye razı oldu; hangi yolla olursa olsun, bir ay içinde kente yiyecek sağlamaya kararlıydı.

Kasımın son gecesi, Appia Kapısı'ndan çıkarak kenti terk ettik. Bin beş yüz kişiydik. Kendi adıma, gitmekten o kadar mutluydum ki sessizlik emrini unutarak bir hipodrom şarkısı –“Arabalar Uçuyor”– tutturdum. Bir subay kılıcının düz yanıla sertçe omzuma vurunca, şarkımın sözleri yarıda kesildi. Su kemerlerinden oluşan kaleyi salimen geçtik, Gotlar salgın yüzünden orayı terk etmişti. Birkaç gün sonra da Terracina'ya olaysız girdik; çünkü oradaki küçük Got garnizonu bayrağımızı görünce kaçmıştı. Orada keyifle karnımızı doyurduk; aylardan beri ilk kez taze balık, peynir ve tereyağı yiyorduk.

Hanımın, ben ve bizimle gelen yazman Prokopios, yirmi askerin eşliğinde Terracina'dan yola çıktık; ama Napoli'ye vardığımızda beş yüz kişiden fazlaydık! Yolumuz, çok önce Milvia Köprüsü'nde bizi terk eden süvarilerin kamp kurduğu yerden geçiyordu. O zamandan beri başka kaçaklar da onlara katılmıştı. Hanımın hepsine koşulsuz af önerince peşine takıldılar. Ve Baiae'de bazı yaralılarımızı bulduk; oraya kaplıca tedavisi için gönderilmiş ve şimdi tekrar savaşılabilecek kadar iyileşmişlerdi. Ama Napoli –Vezüv Yanardağı'nın homurdanarak püskürttüğü küllerle bağlarının verimi artan Napoli– bize asıl harika haberi verdi. Doğudan gelen ve üç bin İsaüralı piyade taşıyan filo limana demirlemişti; dahası, Gaddar İoannis'in emrinde iki bin süvari Otranto'ya varmış ve hızla bize doğru geliyorlardı.

Çok geçmeden beş bin beş yüz kişilik ordumuz Roma'nın imdadına koşmaya hazırды. Büyük miktarlarda buğday, zeytinyağı, sucuk ve şarap almıştık. Gaddar İoannis de Calabria'dan geçişi sırasında, sürücüleriyle birlikte çok

sayıda çiftlik arabasına el koymuştu. Buğdayı bu arabalara yükledik ve İoannis, Appia Yolu'ndan Roma'ya gidecek konvoyla eşlik etmeyi üstlendi; Gotlar saldıracak olursa, arabalar barbar usulü yararlı bir barikat olacaktı. Hanımım İsaürialıları taşıyan filonun komutasına geçti ve bütün diğer malzemeyi teknelere yerleştirdi. Hava güzel olunca hemen Ostia'ya doğru yelken açtık, orada Noel'den dört gün önce İoannis ile buluşacaktık.

Tiber Nehri'nin ağzında, uzunluğu da genişliği de iki mil olan bir ada bulunur. Adanın kuzeyinde tahkimatı güçlü Roma Limanı vardır; güzel bir yol, limanı kente bağlar ve barış zamanlarında, akıntıya karşı öküzlerin çektiği mavnalar buradan geçer. Adanın güneyinde ise, bir zamanlar Roma Limanı'ndan daha önemli olan, ama uzun süredir ticaret kapasitesini yitirmiş ve sıradan bir köye dönüşmüş olan Ostia vardır. Bunun nedeni, oradan Roma'ya giden yolun mal taşımak için elverişsiz olmasıdır; malları nehir-den yukarı mavnalarla çekmek, arabayla yoldan taşımaktan daha ucuza gelir. Ayrıca, limanın ağzındaki yapay ada nehrin getirdiği çamur ve milin akmasını önlediği için, Ostia Limanı dolmuş ve sığlaşmıştır. Ne var ki, şimdi Roma Limanı Gotların elinde olduğuna göre, Ostia yakındaki tek limandı. Böylece Ostia'ya gittik ve orayı savunmasız bulduk.

Bu arada konvoyun yaklaştığı haberini alan Belisarios, Gotlara kuzeyde sert bir darbe vurarak dikkatlerini nehirde olan bitenden uzaklaştırmaya karar verdi. Bir sabah erkenden, Traianus'un bin hafif süvariyle Pincia Kapısı'ndan çıkıp en yakın Got kampına siperlerin üstünden ok atarak onları bir çatışmaya çekmesini emretti. Çok geçmeden öteki kamplardaki Got süvarileri toplandı. Onlar saldırınca, Traianus emirleri uygulayarak geri çekildi ve kent surlarına kadar kovalandı. Bu sadece başlangıcıydı savaşın. Gotlar, Flaminia Kapısı'nı içeriden kapatan payandalı duvarı gece adamlarımızın yıktığını bilmiyordu. Bu beklenmedik noktadan, biz-

zat Belisarios, özel birliĝinin başında fırladı ve önüne çıkan kolun arasından sıyrılarak afallayan askerlere yan cepheden saldırdı. Sonra Traianus'un adamları geri döndü ve Gotlar iki güç arasında sıkıştı. Pek azı kurtuldu.

Bu savaş ve şimdi kent içindeki casuslarından gelen mesajlar Kral Wittich'in direncini çökertti. Çünkü hanımım kentten ayrılmadan bu casuslardan bazılarını yakalamış ve onun yokluĝunda işi yürüten Theodosios, işkence tehdidiyle onları yanlış bilgi içeren mektuplar göndermeye zorlamıştı. Bu mektuplara göre, en az altmış bin kişilik muazzam bir ordunun öncü kolu Napoli'den ilerliyordu. Wittich'in kendi ordusu, savaş ve hastalık yüzünden elli bine düşmüş, acil ihtiyacı olan iki büyük buĝday konvoyunu Tivoli garnizonu ele geçirmiş ve asker kaçakları artmıştı. Barış talep etmeye karar verdi.

Bu amaçla, Roma'ya üç elçi gönderdi. Belisarios onları önceki gibi gözleri baĝlı olarak kabul etti ve senatoda karşısında konuşturdu. Gotların Romalı sözcüsü, Kral Wittich'in durumunu belagatle uzun uzadıya anlattı. Esas mesele, Gotların İtalya'da hakkı olup olmadıĝıdır, dedi. Eğer bir hakları varsa, ki bunu kanıtlayabilirdi, o zaman İustinianos kendisine herhangi bir kusur edilmediĝi halde Gotlara karşı ordu göndermekle haksızlık ediyordu. Hakikat şöyleydi... Konstantinopolis'te soylu rütbesi verilen sabık kralları Theoderich, o dönemin Doĝu Roma İmparatoru tarafından, Batı'daki mevkidaşını tahttan indiren birtakım barbar generallerin elinden hükümeti kurtarmak için, İtalya'yı işgal etmekle görevlendirilmişti. Theoderich bu görevi başarıyla yerine getirmiş ve uzun iktidarı boyunca İtalyan Anayasası'nı aynen korumuştu. Ne yeni yasalar çıkarmış ne de eskilerini kaldırmıştı; sivil yönetimi tümüyle İtalyanlara bırakmış ve kendisi sadece ülkeyi Franklara, Gepidlere, Burgundlara ve diĝer barbarlara karşı koruyan ordunun başkomutanı olmuştu. Dahası, Theoderich ve ardılları, Ariusçu olmalarına

rağmen, Ortodoks Hristiyanlara hoşgörüyü yaklaşmış ve kutsal mekânlarına saygı göstermişlerdi. Dolayısıyla, şimdiki bağışlanmaz işgali bir din özgürlüğü savaşı gibi sunmak saçmalıktı.

Belisarios yanıtladı: “Theoderich İtalya’ya ülkeyi kendine değil, Doğu Roma İmparatoru’na kazandırmak için gönderilmedi mi? İtalya’nın bu barbar tarafından yönetilmesi, başka bir barbar tarafından yönetilmesinden daha çok yarar mı sağladı o günkü imparatora?”

Elçi konuştu: “Geçelim bunu. Akıllı insanlar tarihin puslu olaylarını tartışmaya girişmez. Ben şunu söylemeye geldim: Eğer ordunuzu İtalya’dan çekmeye razı olursanız, kral efendim imparatorunuza verimli, üç köşeli Sicilya adasının tümünü karşılıksız bırakmaya hazır.”

Belisarios güldü ve küçümsemeyle yanıtladı: “Doğruya doğru. Biz de size verimli, üç köşeli Britanya adasını karşılıksız bırakacağız. Britanya Sicilya’dan çok daha büyük; bizim için de ciddi bir zenginlik kaynağıydı, tabii orayı kaybetmeden önce.”

“Peki, kral efendim Napoli’yi ve bütün Campania’yı size bırakmaya razı olursa?”

“Bana verilen emir, İtalya’yı tekrar asli sahibine kazandırmak ve amacım bunu yerine getirmek. İmparatorun bütün yarımada ve ona bağlı topraklar üzerindeki hakkını tartışmaya açacak herhangi bir anlaşma yapmaya yetkim yok.”

“Kral Wittich Konstantinopolis’e barış teklifini göndere ne kadar üç aylık bir ateşkese razı olur musunuz?”

“Efendim Yüce İmparator ile içtenlikle barış yapmak isteyen bir düşmana asla hayır demem.”

Böylece, ateşkes ve tutsakların değişimi üzerinde anlaşmaya varıldı. Ama bu onaylanmadan önce, Belisarios bizim denizden ve karadan Ostia’ya vardığımızı haber aldı. Kendini tutamayıp, bir akşam alacakaranlıkta yüz süvariyle birlikte Antonina’sını karşılamaya çıktı. Got safları arasından

salimen geçti ve o gece, siperli kampımızda bizimle yemek yedi. Ertesi gün arabalarımızla yola çıktığımızda, gerekirse yardıma geleceğine de söz verdi. Gece yarısı, düşmanın ileri karakollarını önceki gibi atlatarak geri döndü.

Onu görmekten duyduğumuz sevinçten ve Flaminia Kapısı'ndaki çatışmanın hikâyesini dinlemeye daldığımızdan, nakliye sorunlarımızı ona anlatmayı unutmuştuk. Ertesi sabah, bu sorunların tartışıldığı bir savaş divanında hanımımın yanımdaydım. Ostia yolu ıssız, çamur deryası bir patikaydı ve Calabria'dan buraya kadar arabaları çeken öküzler öyle bitap düşmüşlerdi ki sürücülerin önlerine koyduğu otu bile yiyemeden yarı ölü halde yatıyorlardı. Ne kamçı, ne üvendi-re onları o gün harekete geçiremezdi.

Hanımım Antonina buğdayı ufak boy kürekli teknelerimize yüklemeyi önerdi; tekneleri düşman okları veya mızraklarına karşı tahtayla kapatabilir ve büyük yelkenler takabilirdik. Batı rüzgârı sürüyordu ve nehrin dönemeçlerinde kürek yardımıyla, akıntıya karşı kente kadar gitmek olanaksız değildi. Süvariler de kıyıdan eşlik eder, yelken ve küreğin yetersiz kaldığı yerlerde tekneleri iple çekebilirlerdi.

Plan başarılı oldu: Bütün gün süren yolculuktan sonra, tekneler akşamüstü Roma'ya salimen vardı. Gotlar, ateşkesin imzalanmasını tehlikeye atmamak için, tacizden uzak durdu. Ertesi gün rüzgâr değişmedi ve tekneler biraz daha yük almak için Ostia'ya döndü. Birkaç gün içinde bütün malzeme Roma'ya aktarılmış, kıtlık sona ermiş, filo kışlamak üzere Napoli'ye dönmüş ve her iki taraf da "her türden şiddet eylemini veya tehdidini" yasaklayan ateşkesi imzalayıp mühürlemişti. Sonra, Wittich'in elçileri Konstantinopolis'e doğru yola çıktı; ama Belisarios, İustinianos'a bir mektupla, koşulsuz teslim anlamına gelmedikçe önerilere yüz vermemesini bildirmişti.

Hanımımın damadı Hildiger, Herül ve Trakyalı Gotlardan sağ kalan altı yüz adamla birlikte Yeni Yıl Günü Kar-

taca'dan geldi. Adamlar utanç içindeydi, ama Belisarios isyanda oynadıkları role hiç değinmeden, onları hoş karşıladı. Aynı gün, Got garnizonu Roma Limanı'ndan çekildi, çünkü Wittich'in erzak sağlama kanalları kesilmişti; Ostia'da bıraktığımız İsaerialılar da buraya yerleşti. Toscana'daki Civita Vecchia'nın garnizonu da aynı nedenle şehri terk etti ve tarafımızdan işgal edildi. Wittich bunu ateşkesin çiğnenmesi olarak görüp protesto etti; ama Belisarios aldırmadı, çünkü ne silah ne de tehdit kullanmıştı. Ardından Gaddar İoannis'in emrinde büyük bir süvari kolunu, Roma'nın yetmiş mil kadar doğusundaki Fucino Gölü'ne kışlamaya gönderdi. İoannis orada ikinci bir emre kadar sessiz sedasız bekleyip askerlere okçuluk ve hızlı manevra talimi yaptıracaktı. Eğer Gotlar ateşkesi çiğnerse, onlara epey zarar verecek bir konumda olurdu.

Ordusu önceki kamplarında kalmaya devam eden Wittich, kenti hileyle ele geçirmek için üç girişimde bulundu. İlkini, Belisarios'un Napoli'yi aldığı yöntemi, yani bir su yolundan girme yöntemini denedi. Bir grup Got, Kutsal Bakire Suyu'nun kuru yolundan sızarak, kentin çok içinde, Agrippa Hamamlarına yakın bir taş kitlesine gelene kadar ilerledi ve taşı kırmaya koyuldular. Ama bu su kemeri, zemin hizasında Pincia Tepesi'nin üstünden geçer. Saraydaki bir nöbetçi tesadüfen tuğla kemerdeki iki delikten meşalelerin ışığını görmüş ve nöbetçileri denetleyen Traianus oradan geçerken, "Bildirecek bir şey var mı?" diye sorunca, nöbetçi, "Evet efendim, şurada karanlıkta bir kurdun parlayan gözlerini gördüm," demiş.

Traianus, onca sıkı korunan kapılardan bir kurdun Roma'ya nasıl girebildiğini anlayamamış. Geceleyin kurt gözünün ancak ışık vurursa parladığı aklına gelmiş; oysa nöbetçi özellikle karanlık bir noktada duruyormuş. Ama adam ısrarla su kemerinin arkasında parlak bir şey gördüğünü söylüyor ve kurt gözünden başka ne olabilir diyormuş. Ertesi

sabah Traianus karargâhta bizimle kahvaltı ederken bu tuhaf olaydan bahsetti. Orada olan hanımım Antonina, “Eğer kurt olsaydı, köpekler kulübelerden yeri göğü inletirdi. Kurt kokusunu bir mil uzaktan alırlar. Traianus, sen bu işin altında ne var, bir öğren!” dedi. Traianus nöbetçiye gidip kurdu tam nerede gördüğünü göstermesini istedi. Orada, tuğlalara daha önce uzun bir telin çakıldığı iki delik buldu. Su keminde hemen bir gedik açıldı; Got meşalelerinden damlayan yağların ve taş kırma çalışmalarının izleri ortaya çıktı. Gedik tekrar kapatıldı ama ertesi gece Gotlar işe devam etmeye gelince, üstünde “Belisarios’un emriyle yol kapalı” yazan bir levhayla karşılaştılar. Pusuya düşme korkusuyla apar topar geri döndüler.

Wittich’in bir sonraki girişimi, bir gün öğle vakti Pincia Kapısı’na yapılan ani süvari saldırısıydı. Adamlarının yanında, ahşap kapıyı yakmak için kolay tutuşan bir karışımla dolu çok sayıda şişe ve hücum merdivenleri vardı. Gelgelelim, kuledeki gözcümüz düşman kampında sıra dışı bir hareket olduğunu işaret etti. Bizimle sarayda öğle yemeğine gelmekte olan Hildiger tesadüfen işareti gördü. Hemen özel birlikten bir taburla Gotlara karşı çıktı ve saldırı tam başlamadan bastırıldı.

Wittich’in üçüncü ve son girişimi, surların Tiber kıyısında koruma kuleleri olmayan bölümünden (mozole çatışması sırasında Konstantinos’un düşman saldırısını önlediği yerden) saldırma planıydı. Gece yapılacak sert bir saldırıydı bu. San Pietro Katedrali’nden iki kilise görevlisine altyapıyı hazırlamaları için rüşvet vermişti. Surun bu تنها kısmındaki nöbetçilerle ahbaplık kuracaklardı; sonra belirlenen gece, onlara bir tulum şarap götürüp sarhoş edecek ve Wittich’in sağladığı afyonlu ilacı kupalarına koyacaklardı. Kilise görevlileri bir meşaleyle kıyının temiz olduğu işaretini verince, Gotlar filikalarla nehri geçecek, hücum merdivenlerini çamur düzlükte sura dayayacak ve kenti alacaklardı. Başarı

olasılığı yüksek bir plandı – eğer evinde afyonlu ilaç şişesi bulunan kilise görevlisi her şeyi itiraf edip öteki arkadaşını ele vermeseydi. Belisarios, ihanet edeni geleneksel yoldan cezalandırdı: Burnunu ve kulaklarını kesip bir eşeğe ters bindirdi. Ama âdet olduğu üzere, sokaklarda halkın aşağılaması için dolaştıracağına, yola koyup Wittich’in kampına gönderdi.

Ateşkesin bu bariz ihlallerinden sonra, Belisarios Gaddar İoannis’e şöyle yazdı: “Picenum’daki Got topraklarını istila et, bulduğun tüm değerli mallara el koy; Got kadınlarını ve çocuklarını tutsak al, ama onlara şiddet uygulama, Ganimet bütün orduya pay edilecektir; eksiksiz koru. Ne olursa olsun, yerli İtalyanların iyi niyetli yaklaşımlarını sarsma. Alabildiğin bütün kaleleri al, ya oralara garnizon koy ya da yık; ama ilerlerken, arkanda düşmanın hâkim olduğu bir kale bırakma.”

Gaddar İoannis için kolay bir görevdi bu; çünkü silah taşıyan her Got Roma kuşatmasına gitmiş ve tahkimli şehirlerde sadece küçük garnizonlar kalmıştı. Topladığı ganimet muazzamdı. Picenum’u yağmalamakla yetinmedi ve doğu sahilinden iki yüz mil yukarı yürüdü. Bu eylemle Belisarios’un emirlerini çiğnedi; çünkü tahkimli Urbino ve Osimo şehirlerini arkasında bırakmış oldu. Ama bir ast, eğer emirleri hakkıyla anlamış ve artık bunların geçersiz olduğu koşulları görmüşse, emre itaat etmeme hakkına sahiptir ve burada öyle bir durum vardı. Çünkü, İoannis’in yaklaştığını duyan Rimini Got garnizonu, bir günlük yoldaki Ravenna’ya kaçmış ve Rimini şehrinin yetkilileri de İoannis’i içeri davet etmişti. Gaddar İoannis, Rimini’yi Romalıların aldığını duyan Wittich’in Ravenna’yı da kaybetme korkusuyla derhal Roma kuşatmasını kaldırıp geri döneceği kanaatindeydi ve bu tahmini doğru çıktı. Ayrıca, Wittich’in Ravenna’da bulunan ve kendisiyle zorla evlendirilen karısı Matesontha, Gaddar İoannis ile gizlice iletişime girmiş ve ona,

kocasının yenilgisine ve ölümüne katkısı olacak her yardımı yapacağına söz vermişti. Dolayısıyla İoannis yola devam etmekte haklıydı. Wittich Roma'dan çekilerek yenilgiyi kabul ettiği zaman, iktidarının sonu yakın demekti.

Gelgelelim Konstantinos, bu seferin komutasına kendisinin değil, Gaddar İoannis'in atanmasına bozulmuştu. Konstantinos kuşatma boyunca cesaret ve gayretle dövüşmüştü; ama başarılarını tamamen şans saydığı Belisarios'a karşı giderek artan bir kıskançlık kemiriyordu içini. Üç yıl önce, anımsarsınız, İustinianos'a gönderilen ve Belisarios'u Kuzey Afrika'nın hükümranlılığına göz dikmekle suçlayan gizli mektubu imzalayanlardan biriydi. Belisarios, mektubun yakalandığını Konstantinos'a hiç söylememişti; ama hanımım Antonina, yakın geçmişte, mektubun bir kopyasının imparatora ulaştığını bildiğini ima etmişti. Konstantinos, bu mektubun intikamı olarak, Sicilya'ya çıktıklarından beri Belisarios'un ona en zor, en yüz kızartıcı, en getirisiz görevleri yüklediğine inanıyordu. Bu yüzden, tekrar İustinianos'a yazarak, Papa'nın azledilmesine yol açan kanıtları Belisarios'un uydurduğunu ve –daha da saçması– Gotların hak ettiğinden daha iyi koşullarda bir ateşkes imzalamak için, Kral Wittich'ten rüşvet aldığını bildirdi.

Konstantinos, Roma Limanı civarında ava gitmek ve ertesi sabaha kadar Aelia Kapısı'ndaki görevinden bağışlanmak için izin istedi. Roma Limanı'nda, o gün Konstantinopolis'e yelken açacak bir posta gemisinin komutanına mektubu verdi ve bunun Belisarios'tan imparatora özel bir ileti olduğunu söyledi. Ama ertesi gün döner dönmez, onu Belisarios'un Pincia Sarayı'ndaki askeri mahkemesine çağıran bir celp kâğıdı aldı. Doğal olarak, bir casusun onu izlediğini ve mektubun şimdi Belisarios'un eline geçtiğini düşündü; ama, gerekirse davranışını savunmaya hazır halde küstahça kasılarak saraya yürüdü. Çünkü elinde, İustinianos'un bizzat imzaladığı ve Belisarios'un sadakatsizlik ima

eden herhangi bir eylemini hemen bildirmesi istenen gizli bir emir vardı. Gerçi bu emir ona, iki yıl önce Kartaca'dayken ilk raporu üzerine gönderilmişti; ama hâlâ geçerliydi.

Mahkemeye çağırılması bundan ötürü değil, Ravenna'da oturan Praesidius adlı bir İtalyan'a ait olan, kabzaları ametist kakmalı iki hançer ile bu hançerlerin altın kınıyla ilgiliydi. Çatışmalar başlayınca Roma'ya kaçan Praesidius'un aile yadigârı olarak değer verdiği bu hançerler, Konstantinos'un özel uşaklarından biri tarafından çalınmıştı ve Konstantinos şimdi bunları alenen üzerinde taşıyordu. Kuşatma sırasında, Praesidius hançerlerin iadesini birkaç kez istemiş, ama istekleri sadece hakaretle yanıtlanmıştı. Konstantinos'a karşı dava açmaya yeltenmemişti; çünkü o günlerde, sıradan bir sivil sığınmacının, seçkin bir süvari komutanı karşısında hakkını alabileceğini düşünmüyordu. Ama ateşkes imzalanınca, Praesidius saraya başvurarak Konstantinos aleyhinde hırsızlık suçlamasında bulunmak için izin istedi. Belisarios'un hukuk sekreteri olan Theodosios'a, davaları elden geldiğince mahkemeye taşımadan halletmesi söylenmişti; o da bu nedenle Praesidius'u davadan vazgeçirdi. Yine de, Konstantinos'a Belisarios adına bir not göndererek, eğer hançerler gerçekten çalınmış ise onları iade etmesini bildirdi. Konstantinos, suçlamada ısrar edilmeyeceğine emin olduğundan, bu nota aldırmadı. Hanımımın imzasıyla ve daha otoriter üslupla yazılmış ikinci bir nota, mesele hakkında hiçbir şey bilmediği yanıtını verdi. Praesidius, Theodosios ona bu yanıtı gösterince çok öfkeleni. Aziz Antonius Günü'ydü (Konstantinos'un Roma Limanı'nda avlanmaya gittiği gün) ve Belisarios, Aziz Antonius Kilisesi'ndeki ayine katılmak için at üstünde gelene kadar pazaryerinde onu bekledi. Sonra, kalabalığın arasından fırlayıp Balan'ın dizginlerini yakaladı ve yüksek sesle bağırdı: "Kutsal Majesteleri İustinianos'un yasaları, Yunan askerlerinin bir İtalyan sığınmacının aile mirasını çalmasına izin veriyor mu?"

Belisarios'un uşakları Praesidius'u tehdit ederek uzaklaştırmaya çalıştılar; ama o bağırdı, çağırdı ve Belisarios ertesi gün meseleye bizzat bakacağına söz verene kadar dizginleri elinden bırakmadı. Bütün bunlardan habersiz Konstantinos, kavga konusu olan ve hakkında bilgim yok dediği hançerleri kemerinde taşıyarak saraya geldi.

Suçlama yüksek sesle okundu. Belisarios ilkin, Konstantinos'un inkâr mektubu dahil, dava belgelerini inceledi. Sonra Praesidius'un tanıklığını ve ardından arkadaşlarının tanıklığını dinledi. Anlaşılan hançerler, Konstantinos'un uşağı Maxentiolus tarafından, Praesidius'tan zorla alınmıştı; Konstantinos bunları devamlı kullanıyor ve geri vermemekte diretiyordu. İddiasına göre, onları ölmüş bir Got'un üstünde bulan Maxentiolus'tan satın almıştı.

"Böyle bir beyanda bulunduğunuz doğru mu, soylu Konstantinos?"

"Evet, Efendim Belisarios ve bunu tekrara hazırım. Praesidius denen bu utanmaz onları kendisinin sanmakta çok yanılıyor."

"Praesidius, bu mahkemede hançerlerini üstünde gördüğün kimse var mı?"

Praesidius yanıtladı: "İşte şunlar, Şanlı Belisarios, generallerin her zamanki gibi üstünde olanlar."

"Onların senin olduğunu kanıtlayabilir misin?"

"Kanıtlayabilirim. Babamın adı Marcus Praesidius, her birinin yassı yüzüne altınla kakılmıştır."

"Soylu Konstantinos, üstünüzdeki hançerlerde böyle bir isim görülüyor mu?"

Konstantinos hiddetle bağırdı. "Görülse ne çıkar? Ben hançerleri satın aldım. Beni alenen hırsızlıkla suçlayan birine onları vermektense, Tiber'e atarım daha iyi."

"İncelemem için hançerleri bana vermenizi rica ederim."

"Vermiyorum."

Belisarios ellerini  ırp tı. Kapının yanında dizilen muhafızlardan on kişi içeri girdi. Konstantinos'un rütbesine saygı gereği, mahkeme salonuna o ana dek (iki tanık dışında) Hildiger, Bessas ve kendisiyle aynı rütbede    generalden başkası alınmamı tı.

  Niyetiniz beni öldürmek, değil mi?   diye bağırdı Konstantinos. İustinianos'a mektup meselesinden ötürü i i rahat değildi.

  Katiyen. Ama adaminız Maxentiolus'un, çaldığı hançerleri bu İtalyan beye  eğer hançerler onunsa   geri verdiğini görmek istiyorum.  

Konstantinos han erlerden birini kaptı ve kükreyerek zırh giymeyen Belisarios'un üstüne atıldı. Karnını yarabilirdi ama Belisarios bir boksör gibi yana çekildi ve zırhlı olan Bessas'ın arkasına geçti. Konstantinos Bessas'ı itti ve Belisarios'a ikinci kez saldırdı. Sonra Hildiger ile Valerianus (generallerden biri) Konstantinos'u arkadan yakaladı ve silahlarını aldılar. Ardından hapse götürüldü.

Daha sonra, hanımım Antonina tarafından sorgulanan Maxentiolus, bir önceki gün Konstantinos'un posta gemisinin kaptanına,   Belisarios'tan   dediği bir mektup verdiğini söyledi. Hava yelken açmaya uygun olmadığı için, gemi hâlâ limanda demirliydi. Çok geçmeden getirilen mektubu okuyan hanımım, Konstantinos'un yaşamasına izin verilemeyecek kadar tehlikeli olduğuna karar verdi. Hücresinin anahtarı elindeydi ve Belisarios'a tek söz etmeden, hizmetkârlarından birini Konstantinos'u öldürmeye gönderdi. Bunu intihar olarak açıklamaktan yanaydı; ama Konstantinos'un ölümü karşısında hem canı sıkılan hem de rahatlayan Belisarios, bu gibi yalanlar söyleyemezdi. Konstantinos'un idamının tüm sorumluluğunu üstlenmeyi yeğledi ve İustinianos'a raporunda, bunu askeri zorunluluk olarak açıkladı. Bessas, Hildiger ve Valerianus da mektubu imzalayarak Konstantinos'un asice sözlerine ve tehlikeli saldırısına tanıklık ettiler. Sonra

Hildiger, hanımının önerisiyle, Konstantinos'un son zamanlarda Oğul'un tabiatı hakkında birtakım sapkın ve mantıksız görüşler dile getirdiğini ve bunların herhangi bir mezhebin öğretisinden ziyade, Afrika'da güneş çarptığından beri pusulayı şaşırان kendi çılgın beyninin ürünleri olduğunu ekledi. Böylece İustinianos hükmü onayladı. Ama Belisarios, Konstantinos'un üstünde buldukları gizli belgeden, İustinianos'un onun sadakatinden şüphelendiğini ve peşine casus taktığını anlayınca çok utandı. Ve savaşta yiğitliğini kanıtlamasına rağmen, Konstantinos'un ölümünün kamu yararına olduğu konusunda Antonina'yla aynı fikre vardı.

21 Mart'ta ateşkes sona erdi. Aynı gün tan ağarırken, İustinianos'tan kısa bir "Mektubunu aldım; ne yapacağımı düşünüyorum," yanıtını alan Kral Wittich, kuşatmayı kaldırdı ve ordusundan geri kalanlarla Milvia Köprüsü'nden geri yürüdü. Bütün kulübeleri, kuşatma silahlarını, siperleri ve kamplardaki ahşap malzemeyi ateşe vererek, Belisarios'a niyetini belli etmişti. Belisarios'un geri çekilen düşmanı fazla sıkıştırmama ilkesine rağmen, yükselen alevlerde bir meydan okuma vardı ve Got tümenleri hâlâ sıkı askeri disiplin içindeydi. Son bir darbe indirmeden kaçmalarına izin vermek doğru olmazdı. Ama Belisarios, kuvvetleri son günlerde İtalya'nın değişik yerlerine garnizon veya akıncı olarak dağıldığından, eşit koşullarda bir savaş riskini göze alamadı. Şöyle yaptı: Kalan en iyi adamlarını toplayıp Pincia Kapısı'nda hazır bekletti; surdaki gözcüler Got ordusunun yarıya yakını köprüyü geçince haber vereceklerdi. Sonra hızla adamlarını dışarı çıkardı ve köprüden geçmek için sıra bekleyen Gotlara sert bir hücumla geçti. Her iki taraftan epey kişi öldü; çünkü göğüs göğse dövüşülüyordu. Sonra özel süvari birliği saldırdı ve Got saflarını dağıttı. Bunu görünce cesareti kırılan Gotlar, kafalarında sadece kendilerini karşıya atma düşüncesiyle köprüye üşüştü. Saflarındaki kargaşa ve katliamı anlatamam, o kadar korkunçtu. Süvariler piyadele-

ri ezdi; kazara ayağı kayıp düşenler çiğnenerek öldü. Bizim okçular şimdi köprüyü hedef aldıklarından, köprü ölülerle doldu; çok sayıda zırhlı adam suya düştü veya itildi ve zırhlarının ağırlığından boğuldu. O sabah Milvia Köprüsü'nde on bin Got öldü.

Böylece Belisarios'un öğütlere kulak asmadan bir önceki yılın aralık ayında başlattığı Roma savunması son buldu. Tarihte, bu kadar büyük bir şehrin, bu kadar uzun bir süre, kendi garnizonundan sayıca bu kadar üstün bir orduya karşı direnmesinin sanırım başka örneği yoktur.

Kral Wittich asık suratla, yolda Osimo, Urbiño ve diğer küçük kalelerin savunması için garnizonlar bırakarak Ravenna'ya yöneldi. Belisarios, Gaddar İoannis'in emrindeki iki bin süvariye ihtiyaç duydu ve İoannis'in Rimini'den çekilmesi emriyle, Hildiger'i başka bir yoldan hızla oraya gönderdi. Dalmaçya'dan yakındaki Ancona Limanı'na yeni gelen süvari birliğinin Rimini'yi savunması daha uygundu. (Wittich Spalato'yu kuşatan Got güçlerini İtalya'ya aktardığı için, Dalmaçya yeniden bizimdi ve oradaki askerlerimiz serbest kalmıştı.) Ama Gaddar İoannis çekilmeyi reddetti.

Bu kez emre uymamakta haklı değildi. İşin aslı, Gotlardan elde ettiği ganimetin büyük kısmını şehirde toplamıştı ve ordunun geri kalanıyla paylaşmak yerine kendine saklamak istiyordu. Bu durumda Hildiger, Ancona'dan getirdiği piyadeleri Rimini'de bıraktı; ama Belisarios'un Gaddar İoannis'e ödünç verdiği özel süvarilerinden sekiz yüz adamı kendisiyle gelmeye ikna etti. Kral Wittich, Roma'da elinden kaçırdığı başarıyı burada kazanmaya kararlıydı ve şehri kuşatmaya girişti. Çok geçmeden, Gaddar İoannis emre itaat etmediğine pişman oldu; çünkü Rimini'de yiyecek kıttı ve Wittich'in saldırıları sertti.

Tabii benim amacım bir savaş tarihi yazmak değil, Belisarios'un hikâyesini anlatmak. Dolayısıyla bu kuşatmanın ayrıntılarına girmeyeceğim; ama şunu söylemeliyim: Wit-

tich, öküzerle çekilen değil, içeriden elle yönetilen tırmanma kuleleriyle saldırdı; Gaddar İoannis acele hendekler kazdırarak ilerlemelerini durdurdu; o zaman Wittich onları aç bırakmaya karar verdi.

Rimini'deki durum Belisarios'un sandığından daha umutsuzdu. Ne ki kuvvetlerinin büyük bir kısmını denizden Kuzey İtalya'ya, Pavia ile Milano'yu almaya göndermiş olan Belisarios'un, itaatsiz astını kurtarmaya gidecek hali yoktu; ayrıca ilkin kendisiyle Rimini arasında bulunan tahkimli Todi ve Chiusi şehirlerini ele geçirmesi gerekliydi. Gelgelelim, Wittich'in Rimini'yi kuşatması onu o kadar kaygılandırmıştı ki kenti askere aldığı Romalıların korumasına bırakarak, Rimini'nin imdadına koşmak için kuzeye yöneldi; Todi ile Chiusi, Belisarios adının yarattığı korkuya hemen teslim oldu. Oradaki Got garnizonları muhafızlarla Napoli ve Sicilya'ya gönderip yoluna devam etti. Ama şimdi toplam kuvvetlerimizin sayısı üç bine düşmüşken, Kral Wittich'in ordusu Dalmaçya'dan yeni gelenlerle birlikte yüz bine çıkmıştı.

Bereket, hanımımın Theodora'ya gönderdiği mektup nihayet semeresini verdi. Yedi bin kişilik yeni bir takviyenin doğu kıyısında, Picenum'da bulunan Fermo'ya çıktığı haberi aldık. Bu orduya komuta eden kimdi dersiniz? Hadım mabeyinci Narses! “Vay vay,” dedi hanımım gülerek Belisarios'a, “birlikte Dara'ya giderken, iyi ki askeri heveslerine anlayış göstermişim. Eminim yaşına rağmen iyi bir komutan olur, tabii biraz tevazu öğrenebilirse... Ama sarayda sadece imparator ve imparatoriçeden emir almaya alışık; sen ve ben ona dikkatli davranmalıyız.”

Hildiger, Chiusi'de bize katıldı ve Adriyatik Denizi'ni görene dek ilerledik. Osimo'dan bir günlük yol olan Fermo'da Narses'le buluştuk. Belisarios ile hanımım ona fevkalade sıcak davrandı. Ama Narses'in görünüşü hane halkı arasında epey gülüşmeye yol açtı. Cüceliği, şaşılığı, büyük kıçı

ve kıvrık dudağı, vaktiyle saray koridorlarında altın liyakat zinciri, kırmızı-beyaz ipek üniforması ve elinde koca bir evrak tomarıyla koştururken o kadar gülünç görünmemiştii. Ama buhranlı yaş dönemini çoktan geride bırakmış olan Narses'in (balıklar, haçlar ve başka Hristiyan sembolleri kakılmış) son moda zırhı, uzun bir devekuşu tüyü takılı miğferi ve sırma işli mor pelerini içinde çalımla dolaşması; bu arada sürekli bacaklarının arasına giren tam boy kılıcın onu tökezletmesi... inanın, koleradan ölmekte olan adamı bile güldürecek bir manzaraydı. Hanımım, kendisi de ciddiye-tini zor koruyarak, bize Narses'in duygularını incitmemeye özen göstermemizi tembihledi; imparatorun sırdaşı olduğu için, keyfine göre, Belisarios'un davasına çok yardımcı olabilir veya çok zarar verebilirdi. Ve Belisarios'un davası bizim davamızdı. Narses'le birlikte, imparatorun yeğeni Germanos'un oğlu İustinos da geldi.

Kral Wittich, Osimo garnizonunu güçlendirmek için yirmi beş bin adam göndermişti ve bu ordu Rimini yolunu kesiyordu. Acele bir savaş divanı toplandı ve Belisarios, oradaki komutanların kıdem sırasına göre görüş bildirmesini istedi. Önce Valerianus ile Hildiger konuştu; Gaddar İoannis'in, ilkin Osimo'yu yıkmadan ilerlemekle ve sonra da Rimini'den çekilmemekle iki kez emre itaatsizlik ettiğini belirterek, var-sın bu beladan da kendi başına sıyrılısın, dediler. Osimo'dan dolanıp onu kurtarmaya gitmek, iki bin kişi için bütün orduyu tehlikeye atmak olurdu. Osimo'daki Gotlar ile Rimini'nin dışında konuşlanan Wittich'in ordusu arasında, örsle çekiç arasında kalmış gibi olurduk. Bessas da aynı fikirdeydi ve dindarca konuşarak, Gaddar İoannis'in tamahkârlığının Tanrı'nın vereceği cezayı hak ettiğini ekledi. Ama Narses araya girdi ve sanki Belisarios onların tavsiyesini tutmaya karar vermiş gibi, Gaddar İoannis'in itaatsizliğinin emrindeki yiğit askerleri katliama veya köleliğe mahkûm etmek için yeterli sebep olmadığını söyledi. "Bunu yapmak kendi davanıza ve

de imparatorun davasına zarar verir. Bana önemsiz bir savaş teorisyonu diye gülebilirsiniz, ama Rimini'yi kişisel intikama kurban edecek herhangi bir eylem planına razı olamam.”

Belisarios bu feveran karşısında kaşlarını kaldırdı ve şöyle yanıtladı: “Değerli Mabeyinci, bir hatayı kınamadan önce, o hatanın işlenmesini beklemek daha doğru olmaz mı?” Ne yapmak gerektiğine ilişkin kendi görüşünü belirtecekti ki Got saflarını geçmeyi başaran cesur bir İsaüralı askerin Gaddar İoannis'ten getirdiği mesajla toplantı kesildi. Mesaj, Rimini'nin en fazla yedi gün dayanabileceğini, sonra açlıktan teslim olacağını bildiriyordu.

Bunun üzerine Belisarios fikrini açıkladı: Osimo'nun, yirmi mil kadar ötesinde kamp kuracak ufak bir güç –en çok bin adam ayırabilirdik– tarafından maskelenmesini ve ordunun geri kalanının Gaddar İoannis ile adamlarını kurtarmaya gitmesini öneriyordu. Wittich'i kuşatmayı kaldırmaya zorlayacak tek şey, sayımız konusunda onu yanıltmaktı; bu nedenle, ordu üçe bölünmeli ve Rimini'de birleşmek üzere son hızla yola çıkmalıydı. Bir ordu, Martin'in (yeni gelen bir general) emrinde, sahilden yukarı yürümeli ve Hildiger'in emrindeki filo ona eşlik etmeliydi. Narses ve kendisi, en iyi süvarilerle birlikte, daha iç bölgede kalan Apennin sırtlarındaki dağ patikasından ilerleyecekti. Herkes bu planı benimsedi ve hemen o sabah harekete geçildi. Hanımım Belisarios ve Narses'le gidiyordu; ben de katırla, onun atını izliyordum. Zorlu bir yoldu ve fevkalade sıcaktı; temmuz ayındaydık, kayalar ve çamlar arasında en ufak bir esinti yoktu. Geçtiğimiz dağ köylerinde sefil, yarı aç vahşiler yaşıyordu. Bırakın Hristiyanlığı, Olimpos Tanrılarını bile bilmiyorlar ve kadim yerli halkın garip ilahlarına tapıyorlardı. Ama vadilerde bol av vardı ve öncülerimiz iyi idman yaptı. Birisi ayı bile vurdu; İtalya'da İmparator Augustus'un zamanından beri, bu hayvanın nesli tükendi sanıyorduk. Başlıca peksimet ve tuzlanmış domuz etiyle beslenerek iki yüz mil kat ettikten sonra

beşinci gün, Osimo'ya bir gün mesafedeki Sarsina'ya vardık. Orada keşif kolumuz ansızın yiyecek arayan bir Got birliğine rastladı ve kayıp verdirerek onları uzaklaştırdı. Öncü koldaki Belisarios kolayca hepsini ele geçirebilirdi; ama yaklaştığımızı haber versinler diye kaçmalarını yeğledi.

Kaçaklar, Kral Wittich'e çok abartarak anlatmıştı gücümüzü; o da bizim Rubicon Vadisi'nden aşağı yürüyüp kuzeybatıdan saldırmamızı bekliyordu. Ama ertesi akşam, batıdan kamp ateşlerimizin uzak pırıltısını gördü; çok sayıdaydı bunlar, çünkü her askere bir ateş yakması ve bütün gece odunla beslemesi talimatı verilmişti. Güneydoğuda yine bir başka büyük ordunun kamp ateşlerini gördü; Martin'in adamlarıydı onlar. Ve gün doğunca, denizin silme gemi kaplı olduğu ve kadirgaların tehditkâr bir havayla limana yöneldiği görüldü. Got ordusu panik içinde kampı terk etti. Kimse emirlere itaat etmiyordu; hepsinin tek düşüncesi Aemilia Yolu'na ilk çıkan olmak ve kapağı Ravenna'ya atmaktı. Eğer Gaddar İoannis o anda bir çıkış yapabilseydi, muhtemelen kesin başarı kazanırdı; ama adamları açlıktan öyle bitkindi ki atlarına zor bindiler. Rimini'de hiç otlak bulunmadığından, atlar da kemik torbasından farksızdı.

Hildiger bir tabur denizciyle karaya çıkıp düşman kampını ele geçirdi; kampta epey ganimet ve beş yüz ağır yaralı Got vardı. Belisarios'un gelişi öğleni buldu. Hildiger'le gelen şamatacı ve boşboğaz Uliaris, Gaddar İoannis'e, emirlere itaat etmediği için Belisarios'un çok kızdığını ve Rimini'ye hemen yardım edilmesini öneren Narses'i fena haşladığını söyledi. Uliaris aklınca şaka yapıyordu; ama İoannis, Belisarios'un en eski arkadaşlarından biri söylüyor diye bunu ciddiye aldı ve müthiş öfkeleni.

Belisarios İoannis'i biraz mesafeli selamladı; ama adamın ne kadar solgun ve zayıf olduğunu görünce, "Hildiger'e ciddi bir gönül borcun var, değerli İoannis," demek dışında bir sitemde bulunmadı.

Gaddar İoannis buruk yanıtladı: “Hayır, daha ziyade Narses’e.” Başka tek söz etmeden, selam verip sırtını döndü.

Belisarios, Gaddar İoannis’in kendi için toplayıp Rimini’de depoladığı ganimeti, Narses’in gelişinden önce kendisine hizmet eden askerler arasında paylaştırdı. İoannis buna daha da bozuldu. Birkaç yıl önce, saray teşrifatçıları birliğine komuta ederken tanıştığı Narses’e giderek, Belisarios’un kendisine haksızlık ettiğinden yakındı. Narses ona anlayış gösterdi ve bu ikisi iyi dost olup Belisarios’a karşı cephe aldılar. Narses, kendisi gibi yaşlı, deneyimli ve imparatorun sırdaşı bir devlet adamının, onun yarı yaşında basit bir generalden emir almasının çok ayıp olduğu kanısındaydı. Dahası, saraydaki güvenli ve rahat görevini bırakmanın ödülünü Belisarios’la seferin şansını paylaşarak almalıydı. Bununla kastettiği, komutayı onunla paylaşmaktı. İoannis, Belisarios’un neredeyse bütün askerlerinin İtalya ve Sicilya’nın çeşitli şehirlerine garnizon olarak –iki yüz adam buraya, beş yüz oraya, bini başka bir yere– dağıtıldığını, dolayısıyla esas ordusunun iki bine düştüğünü; oysa Narses’le kendisinin, bu sayının beş katına komuta ettiklerini belirtti.

Şimdi Rimini kurtarıldığına göre, Belisarios Osimo’ya saldırmak için serbestti; ama Narses buna ve önerdiği her projeye karşı çıkmaya başladı. Amacı, onu komutayı paylaşmaya veya istifaya zorlamaktı. Böylece, değerli zaman ziyan edildi; oysa İtalya’nın öbür bölgelerinden gelen haberler gerçekten kaygılandırıcıydı ve acil eylem gerekiyordu. Sonunda, hanımının önerisiyle, Belisarios generalleri topladı ve onlarla açık konuştu.

Şöyle dedi: “Efendiler ve değerli beyler, bu savaşın doğru yönetimi konusunda aramızda bir uyuşmazlık olduğuna üzgünüm. Sanırım çoğunuz, Gotların tamamen yenildiği gibi bir izlenime kapılmışsınız. Oysa durum hiç de öyle değil. Kral Wittich altmış bin Got’la Ravenna’da; Osimo’nun

surları ardında bir otuz bin daha var ve burasıyla Roma arasında birkaç güçlü kale duruyor. Wittich şimdi Milano'daki küçük garnizonumuza karşı, yeğeni Uriah'nın emrinde bir ordu göndermiş; Liguria da tekrar onun eline geçti. Daha beteri, Frankların –daha doğrusu, onların müttefiki Burgundların– büyük bir orduyla Liguria Alplerini aştığı ve Uriah'ya katılmaya gittiği bildiriliyor. Kesin fikrimi size birkaç kez belirttim: Ravenna'yı ufak bir güçle maskeleyerek vakit kaybetmeden Osimo'ya yürümeli ve Milano'ya büyük bir kurtarma gücü göndermeliyiz. Bu planlara surat ederek karşı çıktınız. Şimdi yetkemi kullanarak bunları kesin emre çeviriyorum.”

Bir süre kimse bir şey demedi. Sonra Narses konuştu: “Güçlerimizi bu şekilde bölmek makul değil, efendim. En sağlam strateji, Ravenna'yı geçip kuzeye yürümek ve bütün Venedik sahilini ele geçirerek Uriah'yı Milano'dan çekilmeye zorlamak; aynı zamanda Ravenna'yı denizden ve karadan ablukaya almaktır. Osimo'ya saldırmak boşuna enerji kaybı olur; çünkü Ravenna düştüğünde, orası da düşecektir. Ama siz buyurun, kendi küçük ordunuzu ister Milano'ya, ister Osimo'ya, ister Ay'a götürün. Ben kendi getirdiğim adamlarla söylediğimi yapacağım.”

Belisarios sordu: “Ya Milano'daki garnizonumuz, Değerli Mabeyinci? Onlar ne olacak?”

Narses yanıtladı: “Kendilerini elden geldiğince kurtarmaya bakacaklar, tıpkı Gaddar İoannis'in Rimini'de, eğer ben diretmesem yapmak zorunda kalacağı gibi.”

Belisarios yükselen öfkesini gemledi. “Değerli Narses,” dedi yumuşak bir tonla, “kendinizi kaybediyorsunuz – ve de gerçeği.” Sonra yazmanı Prokopios'u çağırdı: “Bana imparatorundan son gelen yazı nerede?”

Prokopios kâğıdı buldu. Bu, İustinianos'un, Theodora'nın zoruyla ve Narses'ten habersiz imzaladığı bir mektuptu. Belisarios alçak, sakın bir sesle okudu:

“Bugün Mabeyincimiz Değerli Narses’i bazı birliklerimizle Picenum’a gönderiyoruz. Ama bizim adımıza en üst komutayı yürüten ve bunu sürdürecektir olan Şanlı Belisarios onu ancak belirli bir komuta mevkiine atadığı takdirde, İtalya’daki ordularımız üzerinde yetke sahibi olacaktır. İmparatorluğumuzun genel yararı için, Batı İmparatorluğu’nda hizmet veren bütün imparatorluk subaylarının görevi Belisarios’a koşulsuz itaattir.”

Narses’in çirkin suratı, bunu dinlerken büsbütün çirkinleşti. Belisarios okumayı bitirince, orada olmayan bir anlamı çıkarmak umuduyla, mektubu elinden kapıp tekrar okudu. Yıllardır içinde yaşadığı adi entrikalar zihnini keskinleştirmişti; dolayısıyla, bir cümlede kusur bulması zor olmadı. “İşte!” diye bağırды muzaffer bir edayla, “Size koşulsuz itaat borçluyuz, ama sadece yüce majestelerinin imparatorluğunun genel yararı için. Şanlı Belisarios, askeri planlarınız tamamen çürük ve hiçbir şekilde genel yarara hizmet etmeyecek. Kendi adıma, bu mektuptan ötürü size itaat etmek zorunda hissetmiyorum. Ya siz, değerli İoannis?”

Gaddar İoannis yanıtladı: “Ben de bir orduyu Milano’ya gönderip zayıf bir güçle Osimo’ya saldırmayı çok tehlikeli buluyorum. Özellikle de Wittich, Ravenna’yı üs yapmışken...”

Hildiger öfkeyle karşı çıktı: “Biz denize hâkim olduğumuz sürece Kral Wittich Ravenna’da tutsak demektir. Oraya tek giriş bataklığın üstündeki geçitlerden. Bin adam bunları kolayca kapatabilir. Ben Efendim Belisarios’un fikrine katılıyorum.”

Ama Narses’in takımı galip geldi.

Bunun üzerine, hanımım Antonina öfkeyle Narses’e şöyle dedi: “Şanlı imparatoriçe Theodora, döndüğünde –eğer dönebilirsen tabii– bugün yaptığın iş için seni kamçılatacak, haremağası!”

17. Bölüm

Reddedilen Taç

Belisarios İustinianos’a yazarak hafif alaycı bir üslupla, askeri kararlarına karşı çıkmak için Narses’in ileri sürdüğü “vicdani” sebepleri aktardı ve kendisinin, İtalya’daki ordular üzerinde en üst yetkeye sahip olduğunu doğrulayan yeni bir emir göndermesini istedi. Aynı esnada hanımım Antonina da Theodora’ya yazarak Narses’in rezilliğini daha az diplomatik bir dille aktardı. İustinianos’un yanıtının gelmesi uzun sürdü.

Bu arada Belisarios sabrını korudu; hatta Narses’i Urbino kuşatmasında kendisine katılmaya bile ikna etti. Bu şehir dik bir tepe üstüne kurulmuştur ve düz araziden sadece tek bir noktadan, yani kuzeyden yaklaşılabılır; buna karşılık, oradaki surlar daha yüksektir. Sağlam surları ve dolu ambarlarından ötürü güvende hisseden Got garnizonu, teslim çağrısını reddetti. Belisarios şehri saldırıyla veya savaş hilesiyle almak zorundaydı. Keşfedilecek su yolu girişi yoktu, oturanlar şehrin içindeki bir kaynaktan su sağlıyorlardı; dolayısıyla, tek yapabileceği suru delmeye çalışmaktı. Bu amaçla, yapımını bizzat denetlediği revaklı bir geçit; yani birbirine bitişik bir dizi tekerlekli sundurma yaptırdı. Her sundurmanın ahşap direkleri vardı ve üstü, çobanların ağıl-

ları örtmekte kullandığı türden, sepet örgülü söğüt dalları ve postlarla kapatılıyordu. Bu “geçit” surlara kuzeyden yürütülecek ve onun koruması altında, çok sayıda asker kazma kürekle suru zayıflatmaya girişecekti. Genellikle revaklı geçitlerin direkleri dört metredir, ama Belisarios daha fazla koruma sağlayacak ek bir çatıya alan olsun diye, direkleri bir metre daha uzun yaptırdı. Bir revaklı geçidin çatısı, düşen taşların zarar vermeden sıçrayıp gitmesi için, dik açılı yapılı ve yakılma ihtimaline karşı, postlar sürekli nemli tutulur. Belisarios bu geçidin içine yarım düzine koçbaşı da koydu.

Urbino’nun surları çok sağlam ve zemin kayalıktı; bu yüzden hendek yoktu. Narses ile Gaddar İoannis’in şimdiden sabrı tükenmişti. İoannis buranın zapt edilemez olduğuna yemin ediyordu; kendisi Rimini’ye gelirken, şehri almak için başarısız bir girişimde bulunmamış mıydı? Üstelik o sırada şehri savunan çok az adam vardı. Böylece, kuşatmanın onuncu gecesinde, nereye gittiklerini Belisarios’a haber vermeden tümenleriyle ayrıldılar. Narses Rimini’yi elinde tutacak, Gaddar İoannis de kişisel zenginlik peşinde Ravenna’nın ötesindeki sahile akınlar yapacaktı; çünkü kuzeydoğudaki bütün Aemilia ve Venedik topraklarında, Gotların hazineleriyle güven içinde sığınabileceği güçlü bir kale yoktu.

Belisarios, Urbino kuşatmasını sürdürmek üzere bin sekiz yüz adamla tek başına kaldı. Olanları fark eden iki bin Got gülüyor ve alay ediyorlardı. Ama çok geçmeden “geçit” yerine getirildi ve arkasında bir iskeleye çömelen ve bir paravanla korunan keskin nişancı okçular surlardaki nöbetçileri devirdi.

Kazıcılar tüm gayretlerine rağmen, üçüncü gün hâlâ surun temeline erişememişler ve birlikte savrulan koçbaşları hâlâ kayda değer bir etki yapmamıştı. Sonra Gotlar bu tekerlekli geçidin çatısına büyük bir mazgallı siperi devirmeyi başardı. Çatı delindi ama ölen olmadı; çünkü iskelenin üstündeki okçular zamanında uyarmıştı. Belisarios, surun

yıkılmasının en az iki ay alacağı kanısındaydı ve bu düşüncesini kalan subaylarından gizlemiyordu. Dördüncü gün, yani tuhaf bir sessizlikle geçen iki günden sonra, Gotlar teslim işareti vererek kolları havada mazgalların üstünde görününce, Belisarios'un ve bizim şaşkınlığımızı tasavvur edin! Öğlene kadar, Belisarios ile onların komutanı arasında anlaşmaya varılmış ve Urbino bizim olmuştu.

Olanlar düpedüz şans olarak açıklanabilir; ama bu nazik zamanda şans, Belisarios'un hak ettiğiinden fazla bir şey değildi. Narses tabii kabul etmezdi bunu. Gerçekten de Rimini'de haberleri öğrenince öyle bir kıskançlık krizine tutuldu ki gizli duygularını açığa vurur ve bu yüzden imparatora sadakatsiz görünür korkusuyla, günlerce ötekilerle ortak masada yemek yemedi. Bu arada şunu da söyleyeyim: Narses, yaldızlı bir mahfaza içinde Meryem Ana'nın camdan ufak bir suretini hep yanında taşır ve atacağı her önemli adımdan önce ona danışır. Şöyle derdi subaylara: "Kutsal Anamız önerdiğiniz plana kulak asmamamı söyledi." Yahut, "Kutsal Anamız projemin sağlamlığı konusunda benimle aynı fikirde." Bu sefer Meryem Ana bir şey dememişti. Urbino'nun su kaynağının birden kesileceğini ve garnizonun susuzluktan teslim olacağını ona bildirebilirdi tabii; o zaman kendisini böylesine gülünç bir duruma düşürmezdi.

Olan şuydu: Narses, kampı için olağan hendeği kazarken, tesadüfen bir su kaynağına rastlamış ve Gaddar İoannis'in tavsiyesiyle, atlarını daha rahat sulamak için –tıpkı Belisarios'un bir keresinde Capoudia'da yaptığı gibi– suyu yalaklara yönlendirmişti. Bu yönlendirmenin, şehir suyunun kesilmesiyle tahmin edilmeyen bir bağlantısı vardı. İşin gülünç yanı, Urbino'nun düşmesini sağlayan aslında Narses'ti ve dahası, bunu asla bilmedi! Biz suyu eski kanalına yönlendirerek Urbino'nun su sorununu çözdük. Bu sırrı bilen sadece ben ve –meslekten taş duvarcı olan– iki diğer hizmetkârı; onlar benimle terk edilmiş kampa gelerek, talimatımla gere-

ken işi yaptılar. Su kaynağını tekrar bir kaya yığınının altına saklama emri almıştık; çünkü Belisarios, bir gün Urbino'yu düşman saldırısına karşı savunma durumunda kalabilirdi.

İustinianos'un Belisarios'a armağan ettiği ve Belisarios'un da keşişlere ödünç verdiği Aziz Bartimay'ın dilenme tasının üstündeki "Yoklukta Sabır" sözü aklıma geldi. Martin'i bin adamla Milano'nun yardımına gönderdikten sonra kuvvetlerimiz daha da azalmıştı. Belisarios (hanımım Antonina hep yanındaydı) Orvieto kuşatmasına, ona kalan hepi topu sekiz yüz eğitilmiş adam ve birkaç İtalyan acemi askerle girdi. Orvieto, Gotların elinde bırakılamayacak kadar yakındı Roma'ya.

Martin kahraman değildi. Po Nehri'nin sağ yakasına vardığında, Uriah'nın Burgundlar ve Gotlardan oluşan en az yetmiş bin kişilik ordusunu görünce, o kadar küçük bir güçle nehri geçmeye korktu. Martin'in yanında olan ve özel birliğin yarım bölüğüne komuta eden Uliaris de riskin çok fazla olduğu konusunda Martin'le hemfikirdi. Milano Valisi, Martin'e bir ulak göndererek –ulak kılık değiştirerek Got saflarından geçmiş ve nehirden yüzmüştü– acil yardım rica etmişti. Bütün İtalya'nın Roma'dan sonra en güzel ve en zengin şehri olan üç yüz bin nüfuslu Milano açlıktan ölmek üzereydi. "Köpekleri, fareleri, kakırcaları yiyoruz; birkaç yamyamlık vakası da bildirildi."

Martin bahaneler ileri sürdü: Malzemeyi nehirden geçirecek tekneleri yoktu. Ama üç hafta dayanabilirlerse, kuşatmanın kaldırılacağına söz verdi. Gece gündüz yol alma emriyle, Orvieto'daki Belisarios'a bir ulak gönderdi: Gaddar İoannis'i Aemilia'dan yukarı, Po Vadisi'ne göndermesini rica ediyordu. "İoannis'in yardımıyla belki Milano'yu kurtarabiliriz," diye yazmıştı Martin.

Bunun üzerine Belisarios, Gaddar İoannis'e hızlı bir ulak göndererek Milanoluların içinde bulunduğu zor durumu aktardı ve ona Martin'le güçlerini birleştirip şehri kurtarmasını emretti.

Gaddar İoannis açıkça reddetti, o sadece Narses'ten emir alırdı. Mektubuna haince şunu da eklemişti: “Demek Milanolular kakırca yiyor. Ünlü Plinius'un *Doğa Tarihi*'nde, bu minik hayvancıkların fazla lüks bir meze olduklarından, Censor Cato tarafından eski Romalılara yasaklandığını okumuştum.”

Bu kez Belisarios Rimini'deki Narses'e yazarak, bir ordunun bölümlerinin insan bedeninin organları gibi olduğunu ve tek bir yetke, yani baş tarafından yönetilmesi gerektiğini hatırlattı. “Orvieto kuşatmasını bırakıp sekiz yüz süvarimle Milano'ya giderdim, ancak Roma yakınında kalmalıyım; kentin savunmasını tümüyle Romalı yeni askerlere bırakmam. Ayrıca, mevcut kötü hava şartlarında, üç yüz millik zorlu bir yoldan Toscana'yı geçmek atlarımı perişan eder. Sana Tanrı aşkına yalvarırım, arkadaşın İoannis'i ve efendimiz imparatorun yeğeni İustinos'u elindeki tüm kuvvetlerle Martin'in yardımına gönder. Yahut kendin git ve bu seferle gönlünde yatan her şerefi kazan.”

Böyle bir yalvarış karşısında, Narses Gaddar İoannis'e istenen izni verdi; ama çok geç kalınmıştı. Düşünün... Martin'in ulağı Po'dan Orvieto'ya üç yüz mil kat etmişti; Belisarios'un ulağı Padua'da olan Gaddar İoannis'e ulaşmak için üç yüz mil; İoannis'in Belisarios'a ulağı, acelesiz, üç yüz mil ve Belisarios'un Rimini'deki Narses'e gönderdiği ulak iki yüz mil daha yapmıştı. Gaddar İoannis'in mevsimsiz sıtma nöbeti de başka bir gecikme nedeniydi. Kendini toparlayıp dört bin süvari ve Po'yu geçiş için tekneleri taşıyan öküz arabalarıyla yola çıkmaya hazır olana kadar Milano düşmüştü. 539 yılının –kuyrukluyıldız yılının– başındaydı bu.

Gotlar ve Burgundlar şehre girince, Belisarios'un Milano garnizonundaki bin adamın hayatı bağışlandı; ama Uriah'nın emriyle, küçük çocuklar dışında, sivil halktan yüz bin erkek, sığındıkları kiliselerin sunakları önünde katledildi. Kadınlar askerlerin keyfine bırakıldı ve işe yarayanlar köle

olarak götürüldü; ilk tercih, hizmetlerine karşılık Burgundlara tanınmıştı. Yaşlı, çirkin ve sakat olanlar açlıktan ölmeye terk edildi. Bütün çocukları Gotlar aldı. Milano'nun surları yıkıldı ve kiliseler yerle bir edildi: Katolik kiliselerini Ariusçu Gotlar, Ariusçu kiliseleri de Katolik Burgundlar yıktı. Büyük yangınlar çıktı ve kontrolsüz yayıldı ve şehrin yarısı harap oldu.

Martin ve Uliaris Orvieto'ya döndü. Belisarios Milano'nun başına gelenleri duyunca kahroldu; onları huzuruna kabul etmeyi reddetti ve o seferin sonuna kadar Uliaris'le, gerekli emirleri vermek dışında, tek kelime konuşmadı. Uliaris, diyordu, özel birliğin onuru adına küçük de olsa bir şey yapabilirdi; en azından Got bağlantılarını kesmek için akınlar düzenleyebilirdi.

Nihayet İmparator İustinianos'tan, Narses'e saraydaki mabeyincilik görevinde ihtiyaç duyulduğu gerekçesiyle onu geri çağıran ve Belisarios'un, İtalya'daki tüm orduların başkomutanı olduğunu onaylayan bir mesaj geldi. İustinianos, Narses'in pekâlâ da önleyebileceği Milano katliamını öğrendikten sonra bile, ona karşı büyük bir dostlukla davranmayı sürdürdü. Narses İtalya'ya hizmet için getirdiği askerlerden bin kişiyi yanında geri götürdü. Ayrıca onun ayrılması, doğrudan emrinde olan iki bin Herül süvarinin başkaldırısına bahane oldu. Belisarios'tan emir almayı reddettiler ve yolları üstündeki açık araziye talan ederek Liguria'ya yürüdüler. Orada, Uriah ile bir barış anlaşması yaptılar; ona bütün kölelerini ve istemedikleri malzemeyi satarak, karşılığında koloni kurma hakkıyla Como yakınlarında verimli topraklar aldılar. Ama, şehir çetelerinde sıkça rastlandığı gibi, bu barbarlarda da aniden baş gösteren vicdani bir tepkiyle pişman oldular ve Makedonya üzerinden bütün yolu yürüyerek Konstantinopolis'e döndüler. Narses'in aracılığıyla imparator tarafından bağışlanmayı umuyorlardı. (Narses umutlarını boşa çıkarmadı.)

Böylece Belisarios başkomutan kaldı; ama emrindeki ordu altı bin eğitimli askerden fazla değildi. Bu durumda, Sicilya ve Güney İtalya'daki garnizonları geri çağırdı ve yerlerine askere aldığı Romalıları bıraktı; ayrıca, İtalyan köylülerden bir kısmını da eğitip orduya katmıştı. Sonuçta sefer için elinde yirmi beş bin adam oldu. Bunların beş binini İustinos'un emrinde Fiesole'yi kuşatmaya gönderdi. Üç bini Gaddar İoannis'in emrinde ve üç bini, lakabı "Obur" olan başka bir İoannis'in emrinde olmak üzere başka bir bölüğü de Po Vadisi'nden yukarıya, Uriah'nın Ravenna'daki Wittich'le birleşmeye kalkışmasını engellemeye gönderdi. Ve Belisarios'un kendisi, on bir bin adamla Picenum'un başkenti Osimo'yu kuşatmaya gitti.

Bu noktada öykümün sınırları tekrar genişliyor. Batıda Rhône Nehri'nin, doğuda Fırat'ın, kuzeyde Tuna'nın, güneyde Afrika çöllerinin ötesine geçiyor. Kral Wittich hâlâ Ravenna'daydı. Osimo'daki garnizon ondan yardım istedi, ama o sadece "Tanrı Gotlardan yana" gibi boş sözlerle geçiştirdi. Bataklığın üstündeki geçitleri, güçlü barikatlar ardında konuşlanan piyadelerimiz tuttuğu için, birliklerini şehirden çıkarmaya cesaret edemiyordu. Rimini de elimizdeydi; eğer Wittich'in Gotları barikatları zorlayacak olursa, oradaki süvariler ateş işaretiyle hemen çağrılabilirdi. Uriah'nın Milano'dan dönüşü, Gaddar İoannis ile Obur İoannis'in kuvvetleri tarafından durdurulmuş ve Burgund müttefikleri kendi ülkelerine dönmüştü. Wittich kapana kısıtılmış av gibi hissediyordu kendini.

Sonra Ravenna'da yerleşik, kalabalık Suriye cemaatinden yaşlı bir tüccar ona şöyle dedi: "İmparator İustinianos hem Afrika'nın hem de sizin dominyonların fethi için ayıracak askeri nasıl buldu? Belli ki önce Perslerden barışı satın aldı ve böylece, Doğu ordularının komutanı Belisarios'u buraya, Batı'ya gönderebildi. Eğer siz Büyük Kral'ı güçlü bir orduyla Fırat'ı geçmeye ikna ederseniz, o zaman Belisarios

bu yeni tehditle baş etmek için tekrar doğuya çağrılır. Çünkü imparatorun üstün yetenekli tek bir generali var ve onu, dokuma tezgâhındaki mekik gibi, hükmettiği topraklarda bir sağa bir sola kaydırmak zorunda. Kral Wittich, Büyük Kral'a bir elçi gönderin ve aynı zamanda, Frankların Kralı Theudebert'e de başka bir elçi gönderin. Bu elçiler her hükümdara, diğerinin Roma İmparatorluğu'na karşı güçlü bir kuşatıcı saldırı yapmaya söz verdiğini bildirsinsin."

Wittich şöyle sordu: "Ama biz Gotlardan kim bütün Doğu İmparatorluğu'nu güvenle geçebilir? İmparatorun adamları hiç kuşkusuz elçilerimi tutuklar. Dahası, aramızda Pers dilini bilen yok."

Suriyeli yanıtladı: "Papazları gönderin. Onlardan kimse şüphelenmez. Suriyelilerle yolculuk etsinler; Suriyeliler her yere gider, her dili bilir, her ülkede dostları vardır."

Wittich bu fikri benimsedi. İstekli papazlar ve Suriyeli rehberler bulundu; Persia'ya gidecek papaza, daha güvenli olur diye, geçici olarak piskopos payesi verildi. İki elçi ve maiyetleri, iki ufak kayıkla bir sonraki aysız gecede gelgitten yararlanarak, filomuza görünmeden denize açıldılar. Ravenna'da böyle gelgitler okyanus kıyısında sıradan bir olaydır, lakin Akdeniz'de başka bir yerde görülmezler. (Yakın zamanda bu gelgitlerin Ay'ın hareketlerine uyduğu gözlemlenmiştir.) Sadece belli saatlerde gemiler engin sığ suları aşıp kanalda yolculuk edebilir ve limana girebilir; bu da Ravenna'yı denizden saldırılara karşı salimen korur.

Bir ay sonra, meseleyi tekrar düşünen Kral Wittich, benzer biçimde oluşturulan iki elçi daha gönderdi: biri Afrika'daki Mağribilere, diğeri son zamanlarda Yukarı Tuna boylarına gelen Germen kökenli Lombardlara. Onlara da Persler ve Franklarla birlikte davranmaları önerilmişti. Dört elçi de hedeflerine ulaşmayı başardı. Lombardlar hariç hepsi, "Evet, harekete hazırız, en kısa zamanda," yanıtını verdi. Lombardlar ihtiyatlı yanıtladı: "Öteki halkların da ordula-

rının harekete geçtiğini öğrenene kadar bir şey yapmayız; çünkü şu anda imparatorun güvendiği müttefikleriyiz.”

Hiçbirimiz, Kral Wittich’in imparatorluğumuzun uzak sınırlarında sorun tezgâhlayacak kadar dünya politikasından anladığını düşünmemiştik; çünkü hiçbir Germen şimdiye dek böyle bir şeye kalkışmamıştı. Ama Wittich sıkışmıştı ve genellikle yalancı, sapkın Doğulular olarak hor gördüğü Suriyelilerin tavsiyesini bile kabul etmeye hazırды.

Zaman ilerliyordu; Sicilya’ya çıkışımızın beşinci yılı içindeydik. Fiesole ve Osimo teslim olmayı reddediyordu. Oradaki Got garnizonları kalabalık ve istihkâmlar güçlüydü; tek çaremiz, bu kaleleri açlığa mahkûm etmekti. Belisarios kuşatma sırasında, Wittich’in Roma önünde yaptığı gibi, ordusunun çaptan düşüp zayıflamasına izin vermedi. Tam tersine bu ayları, askere aldığı İtalyanları eğitmek ve sürekli manevra yaptırarak dinç tutmak için değerlendirdi; ücretlerini, silah kullanmada ve diğer askeri işlerde gösterdikleri beceriye göre ayarladı. Yeni taburlar oluşturdu ve başlarına özel birliğinden subaylar koydu; bu “çorbacılar” arasında, anadilleri bir tür Latince olan çok sayıda Trakyalı ve İliryalı vardı. Ama yeni askerler, Romalı şehir birliklerine pek bir katkı sağlamadı. Bir zamanlar kahraman çıkarmakta onca bereketli olan İtalya toprağı, geçen yüzyıllar içinde tükenmişti: İtalyanlar, bütün afra tafralarına rağmen, dövüşten hoşlanmıyordu. Belisarios, ele geçirdiğı Got tutsakları kullanamadığı için hayıflanıyordu; çünkü onlar güçlü, cesur ve kolay eğitilen adamlardı. Maalesef, onlar imparator adına savaşmak için şimdi doğuya ve Afrika’ya gönderilmekteydi.

Osimo kuşatmasından anlatmaya değer fazla bir şey hatırlamıyorum. Eski askerler de kendi tecrübelerinin benimsini doğruladığını söylediler: Bir seferin başlangıcındaki olaylar belleğe sımsıkı yapışır, ama savaş uzun yıllar sürünce, insan giderek daha az şeyi fark eder ve tembelleşir; öyle ki, ancak sıra dışı bir durum dikkatini canlandırır.

O yaz, Osimo'nun surları ile kampımız arasındaki tepenin yamacında sıkça çarpışmalar oldu. Gotlar gün batarken atlarına ot kesmek için dışarı çıktıklarında, bizim devriyeler peşlerine düşüyor ve ay ışığıyla aydınlanan gecelerde sert vuruşmalar oluyordu. Bir sabah, bir piyade taburumuz askeri nizamda yürürken, Gotlar ansızın göbeklerine uzun bıçaklar ve oraklar bağlı çok sayıda araba tekerleğini tepeden aşağı yuvarladılar. Şans eseri bizden yaralanan olmadı; Gotlar yamacın inişini yanlış hesaplamışlardı ve tekerlekler kimseye zarar vermeden bir koruya yuvarlandı. Onları oradan topladık. Yine aynı yamaçta, bir sabah hanımımla at gezintisi yaparken, unutulmaz bir manzaraya tanık olduk. Bir grup Got, başlarında bir subay, yamaçta güpegündüz yemlik ot kesiyorlardı; bir müfreze Mağribi atlarından indi ve çimenli bir koyaktan sezdirmeden onlara yaklaştı. Ama ot kesen grup bir pusuyu gizleyen yemdi: Mağribiler nara-larla koyaktan fırlayınca, karşılarında başka bir Got grubu buldular ve kıran kırana bir dövüş başladı. Her iki taraftan da epey adam öldü. Ot kesme grubunun başındaki altın yaldızlı zırh giymiş miğfersiz subay, kasığına saplanan bir Mağribi kargısıyla öldü; özellikle biniciler için hazırlanmış zırhların zayıf noktasıdır burası. Darbeyi indiren Mağribi bir zafer çılgılığıyla cesedi sarı saçlarından yakalayıp sürüme-ye başladı. Sonra bir Got mızrağı uçtu ve Mağribi'nin iki baldırını, topuklarından birkaç santim yukardan mıhladı... tıpkı, taşıma kolaylığı için tavşanın arka ayakları arasından geçirilen bir sopa gibi. Ama Mağribi elini gevşetmedi. Tırtıl gibi bir kamburlaşıp bir uzanarak ve cesedi arkasından sürüyerek yamaçtan aşağı yavaş yavaş indi. Bütün bunları hanımımla birlikte bir çobanpüskülü ağacının ardından, kendi gözlerimizle gördük. Nöbetçilerimizden biri tehlike borusu çalınca, bir Bulgar Hunları birliği yanımızdan geçip yardıma gitti. Öndeki Hun, Mağribi'yi baldırındaki mızrakla birlikte atının terkisine attı. Mağribi ganimetini hâlâ bırakmıyordu;

yerde zıplayan ve tangır tungur sesler çıkaran cesetle birlikte salimen kampa ulaşılar.

Bir başka unutulmaz olay da sarnıçtaki çarpışmaydı. Bu sarnıç, Osimo'nun kuzeyinde, surlara yakın dik yamaçtaydı. Garnizonun tek olmasa da başlıca su kaynağıydı; cılız bir arı su deresiyle besleniyordu ve üstünde, suyu serin tutan bir kemer vardı. Gotlar geceleri, güçlü birliklerin korumasında, testilerini buradan dolduruyordu. Beş İsaürialı, eğer onlara keski, çekiç ve demir kancalar verilir ve çalışırken korunurlarsa, sarnıcı yıkmaya gönüllü oldular. Ertesi sabah erkenden, Belisarios bütün orduyu aralıklı olarak surun çevresinde mevzilendirdi. Sanki sura tırmanılacak gibi hücum merdivenleri de hazırlanmıştı. Saldırı borusu çalınıp Gotların dikkati o yana çekilince, beş İsaürialı görünmeden sarnıca girecek ve yıkma işine başlayacaktı.

Düşman sessizce saldırıyı bekliyor ve adamlarımız ok erimine girene dek harekete geçmiyordu. Borular çaldı, adamlarımız bağışmaya ve nişan almaya başladı, ama hücum merdivenleri sadece bir noktaya, sarnıcın üç yüz adım ötesine götürüldü; Gotlar saldırıyı defetmek için buraya üşüştü. Bu şaşırtmaya rağmen, kayadan tırmanıp sarnıca giren İsaürialılar gözden kaçmamıştı. Oyuna getirildiklerini fark eden Gotlar, beş adamı yakalamak için yakındaki ufak kapıdan öfkeyle fırladılar. Belisarios hemen karşı saldırıya geçip onları uzaklaştırdı. Zor işti; çünkü Gotlar hem daha kalabalıktı, hem de dik yamaç onların lehineydi ama Belisarios'un yanındakiler bu tür dövüşü pek seven İsaürialı ve Ermeni dağlılardı. Belisarios da onlar gibi yaya dövüşüyordu; üstünde güderi ceket ve silah olarak iki kargı ile bir pala vardı. Kayıplarımızın çokluğuna rağmen, adamları devam etmeye yüreklendiriyordu. Beş İsaürialı sarnıçta ne kadar uzun çalışırsa, kuşatmanın o kadar kısılacacağı fikrindeydi.

Gotlar öğlen gibi geri çekildi. Belisarios onları kovalamak için ilerleyince, yakın kuledeki bir nöbetçi ona kargıyla nişan

aldı ve kargı dümdüz hedefe inmekteydi. Belisarios görme-mişti, çünkü güneş güneyden, mazgalların hemen üstünden tam gözüne geliyordu. Hayatını kurtaran yanındaki mızrak-çı Unigatus oldu. Efendisinden daha kısa boylu olduğundan, surun gölgesinde kalmış ve gelen kargıyı görmüştü. Yana doğru atlayıp kargıyı yakaladı. Kargının uzun ucu avucunu deldi ve parmaklarının sinirlerini yırttı; o elini ömür boyu kullanamadı. Ama şöyle dedi: “Belisarios efendimi kurtar-mak için, göğsümü de memnuniyetle siper ederdim.”

Belisarios sarnıcın içine girdi. İsaüralılar tüm güçleriyle büyük taş bloklarını kırmaya çalıştıkları halde bir çakıl taşını bile yerinden oynatamamışlardı. Eski zaman insanı inşa ettiği şeyi bir yıl değil, bir ömür boyu da değil, sonsuza dek kalması için yapardı. Taşlar öyle yakın bitleştirilmiş ve araları öyle sert bir harçla doldurulmuştu ki, sarnıç doğal kayadan oyulmuşa benziyordu. Belisarios’un nefret ettiği bir şeyi yapmaktan, suyu zehirlemekten başka çare yoktu: Sar-nıca atların cesetleri, sönmemiş kireç ve zehirli bitkiler atıldı. Zaten otlarla beslenmek durumunda kalan Gotlar, şimdi sur içindeki tek kuyuyla ve evlerin damından teknelere topladık-ları yağmur suyuyla yetinmek zorundaydılar. Ama kuraklık yılıydı ve yağmur yoktu.

Ağustos ayında Fiesole açlıktan teslim oldu. Belisarios tutsak liderleri Osimo garnizonuna göstererek, onları tes-lim olmaya ikna edeceğini umuyordu. Sonunda teslim ol-dular; çünkü Belisarios cömert koşullar önermişti. Onları köle yapmayacaktı; ama Kral Wittich’e bağlılıklarından vazgeçip İmparator İustinianos’a sadakat yemini edecek-lerdi ve servetlerinin yarısını, ganimet yerine adamlarımıza vereceklerdi. Garnizon, zaten ordusu Belisarios’unkinden çok daha büyük olan Wittich’in onları kaderlerine terk etmiş olmasına öfkeliydi. Belisarios onların gönlünce bir askerdi ve hepsi onun özel muhafız birliğine katılmak için gönüllü oldu. Seçkin askerlerdi ve Belisarios onları zevkle

kabul etti. Böylece, Ravenna'nın güneyindeki son kale de kucağımıza düştü.

Bu arada, Kral Wittich'in yeğeni Uriah yukarı Po bölgesindeki Pavia'da, iki İoannis tarafından sıkıştırılmış ve Ravenna'daki dayısına yardıma gidememişti. Haziran ayında bir gün iyi haberler aldı: Kral Theudebert'e gönderilen elçiler başarılı olmuştu ve yüz bin Frank Alpleri geçerek ona yardım için Liguria'ya yürüyordu. Bu Franklar sadece ismen Katolik'ti ve eski hunhar Germen alışkanlıklarının çoğunu hâlâ koruyorlardı; dahası, sadakatsizlikte namaları Avrupa'daki bütün diğer ırkları geride bırakıyordu. Uzak akrabaları Gotlar ve Vandallar gibi binici değillerdir. Yalnızca prenslerine eşlik eden birkaç mızrakçı ve her *gau*'nun reisi, paye göstergesi olarak at biner. Çok cesur ve çok disiplinsiz piyadelere; silahları pala, kalkan ve o korkunç *francisca*'lardır. Bu *francisca* dedikleri, saldırırken hep birlikte savurdıkları kısa saplı, çift ağızlı baltalardır; böyle bir baltanın çarpması normal bir kalkanı paramparça eder ve ardındaki adamı öldürür.

Çok geçmeden Kral Theudebert'in kuvvetleri, Pavia'da Uriah'nın tuttuğu Po üstündeki köprü başına vardı ve Gotlar tarafından sevinçle karşılandı. Ama Frankların ilk taburları köprüyü sağ salım geçince, korkunç bir sürpriz bekliyordu Uriah'yı. Franklar saflarını bozup Got kadınları ve çocuklarının peşine düştü ve ele geçirdiklerini, savaşın ilk meyveleri olarak tepetaklak nehre fırlatıp kurban ettiler! Bu, Hristiyanlık öncesi günlerinden kalma bir gelenektir; ama Ortodoks öğretiyeye dayanarak savunuyorlardı kendilerini: İsa Mesih'in Yüce Babasıyla eşdeğer olduğunu reddeden Ariusçu sapkınların hak ettiği buydu! Uriah'nın Gotları bu manzaradan öyle dehşete kapılmışlardı ki, deliler gibi kamplarına koştular. Ama peşlerinden fırlatılan baltalar yüzünden durup kampı savunamadılar ve panik içinde Ravenna yoluna döküldüler. On binlerce adam Gaddar İoannis'in kara-

kollarına daldı ve İoannis'in kampından geçerken yüzlercesi öldürüldü.

Sonra Gaddar İoannis muhafızlarını toplayıp dörtnala Got kampına yöneldi; Belisarios'un sürpriz bir hamle yaparak Toscana üstünden saldırdığını ve Gotları onun bozguna uğrattığını sanmıştı. Hatasını fark ettiğinde, Franklar yolun aşağısında kaynaşıyordu; sert bir çarpışmaya girdi ve yenildi. Kampını ve iki yıldır orada biriktirdiği ganimeti terk ederek Toscana'ya geri çekildi. Kral Theudebert tek bir hamleyle Liguria'nın bütün batı kısmını ele geçirmişti.

Kurak bir yıldız ve mevcut tehlikelerden ötürü, İtalya'nın tüm kuzey bölgelerinde tarım faaliyetleri aksamıştı. Ekilen az miktarda buğday başak tutmadan kurumuş ve ambarlardaki stoklara Kral Wittich orduları için çoktan el koymuş, yahut ona başkaldıran Milanolular veya akıncı Herüller tarafından ambarlar boşaltılmıştı. Sonuçta, Franklar ele geçirdikleri iki kampta buldukları erzakı tükettikten sonra, Po Nehri'nin suyunda pişirilmiş öküz etiyle yetinmek zorunda kalmışlardı; dahası, o yıl suyu zaten çok azalan Po'yu cesetler kirletmişti. Tamamen piyadelerden oluşan bir ordu, yiyecek arama bakımından bir süvari ordusuna kıyasla zorlanır; üstelik Franklar boğazlarına pek düşkündür. Bu yüzden büyük sıkıntı içindeydiler. Ağustos ayı geldiğinde dizanteri salgını baş gösterdi ve en az otuz beş bin kişi öldü.

Belisarios Kral Theudebert'e yazarak, müttefiki İmparator İustinianos'a verdiği söze ihanetinden ötürü sitem etti; belki de salgın, buna ve Got kadınlarıyla çocuklarının gaddarca katline Tanrı'nın verdiği bir cezadır, dedi. Theudebert karşı çıkmadı ve çok geçmeden ülkesine döndü. Ama Batı Liguria artık çölden farksızdı ve o yaz, elli bin İtalyan köylüsünün açlıktan öldüğü hesaplandı.

Afrika'daki Mağribiler de o yıl Solomon tarafından yenilgiye uğratıldı; dolayısıyla Lombardlar oldukları yerde kalmayı uygun buldu. Bir ihtimal, Persler söz verdikleri dar-

beyi indirir ve İustinianos, Suriye ile Anadolu'yu işgalden kurtarmak için, batıdaki bütün ordularını çekmek zorunda kalırsa, o zaman düşünürlerdi. Sonra, kendilerinden böyle bir şey istenmeyen güçlü bir kavim, başka bir yandan imparatorluğa saldırdı. Bunlar, otuz yıldan beri ilk kez güçlü bir Han'ın emrinde birleşen Bulgar Hunlarıydı. Aşağı Tuna'yı kolayca geçtiler. İustinianos, son yıllarda batıdaki ordularına asker yetiştirmek için kuzeydeki sınır kalelerini gitgide boşaltmış, yerlerine tek bir yeni tabur veya süvari bölümü koymamış ve yeni kiliseler yaptırmayı eski surları onarmaktan daha şanlı bir iş saydığından, kalelerin harap duruma düşmesine seyirci kalmıştı. Burada büyük Hun saldırısını anlatmaya ara verip İustinianos'un kendisi ile Theodora için, Marmara Denizi'nin Asya yakasında, kente yakın bir Hera tapınağının arazisi üstüne, kucak dolusu para harcayarak yaptırdığı Cennet'i anlatmalıyım. Bu Cennet'in ağaçlar, bağlar ve bahçelerle çevrili yazlık sarayı, hemen dünyanın en güzel "özel" binası olarak kabul edildi, nasıl Aya Sofya dünyanın en güzel "kutsal" binası olarak kabul ediliyorsa... Mermer ve değerli madenler hesapsız kullanıldı; banyoları ve sütunlu yolları, deprem öncesi Korinthos'un övündüğü lüksü ve şıklığı geride bıraktı. Boğazlardaki akıntıların zorlukları yüzünden, İustinianos özel bir liman istedi ve derin suya çimento dolu sayısız sandık gömerek iki mendirek yaptırdı. Bu büyük girişimden burada söz etmem, hazineye ağır bir yük getirmesi bir yana, Hun akınlarının da güney noktasını oluşturmasından ötürüdür.

Sonra Bulgarlar bütün Balkan topraklarını, ta güneydeki Korinthos Kıstağı'na kadar istila etti; yolları üzerinde en az otuz iki kaleyi ve Konstantinopolis'e kadar bütün Trakya Piskoposluk Bölgesi'ni ele geçirdiler. Anastasios'un uzun surunu deldiler ve ancak İmparator Theodosios'un yaptırdığı, Narses tarafından sıkı savunulan iç surda durduruldular. Bir kısmı Sestos'tan Abydos'a giderek Hellespontus'u ge-

çip Anadolu'da saldırılar düzenledi ve İustinianos'un yeni Cennet'inin kapılarından güçbela def edildiler. İki yüz bin tutsak, beş yüz bin ölü, çok büyük miktarda değerli mal ve perişan olan elli varlıklı şehir... Hatalı asker ve istihkâm tasarrufu için, Bulgarların İustinianos'a ödettiği bedel buydu. Sonra taciz edilmeden yurtlarına döndüler.

Belisarios Ravenna kuşatmasını zorlamak için bütün kuvvetlerini topluyordu; ve başka bir küçük imparatorluk ordusu ona yardım için Dalmaçya'dan geldi. Ama Ravenna, coğrafi konumundan ötürü, dünyanın zapt edilmesi en güç şehridir. Büyük Theodorich, üç yıl boyunca başarılı olamadan şehri kuşattı; kara tarafında bataklıklar yolunu kesti ve deniz tarafında sığ sularla tahkimli kaleler onu engelledi. Sonunda şehri ele geçirmesi askeri değil, diplomatik bir zaferdi. Belisarios'un da üç yıl beklemek zorunda kalması muhtemel görünüyordu. Kral Wittich'in şehirde muazzam buğday, yağ ve şarap stokları vardı ve talebi üzerine Uriah, Po Nehri'nden aşağı, Mantua'dan ek malzeme gönderecekti.

Ama birkaç hafta sonra, bütün bunlara rağmen, Wittich yiyecek stoku bakımından çok zor durumdaydı. İlk, derenin suyu kuraklıktan öyle azalmıştı ki Uriah'nın buğday taşıyan mavnaları nehrin ağzında sıgılgâ oturdu ve Ravenna'ya su yolunu oluşturan bir dizi bağlantılı lagünden güneye ilerleyemedi. O bölgede devriyeleri çok uyanık ve faal olan Hildiger'in adamları bütün konvoyu ele geçirdi. Sonra, Wittich'e karşı ikinci darbe, Ravenna'nın içinde kendi karısı Matasontha tarafından indirildi. Kadın, gök gürültülü bir fırtına sırasında, şehrin en büyük iki ambarında gizlice yangın çıkarmayı becerdi. Hasar yıldırım düşmesine bağlandı. Wittich, Tanrı'nın ondan yüz çevirdiğini ve onu yerlerde süründürdüğünü düşünmeye başladı.

Derken, Frankların Kralı Theudebert, Ravenna'daki Wittich'e elçiler gönderdi; çünkü Franklar sözde hâlâ onun müttefikiydiler. Belisarios, kendi elçilerinin de hem Wittich'e

söyleyeceklerini duymak hem de imparatorluğun davasını savunmak için onlarla birlikte gitmesi koşuluyla, elçileri saf-larından geçirdi. Belisarios'un temsilcisi olarak Theodosios seçildi ve görevini oldukça iyi başardı.

Frank elçiler Gotlara bir saldırı ve savunma ittifakı öner-di; yarım milyon adamı Alplerden geçirip "Yunanları" bir balta tümseğine gömeriz, diye böbürleniyorlardı. Yardımla-rına karşılık, İtalya'nın yarısını almakla yetineceklerini söy-lediler.

Bunun üzerine Theodosios, Franklara müttefik olarak asla güvenilemeyeceğini, her iki taraftan para kabul ettikleri halde her iki tarafa da saldırdıklarını ve yaya kalabalıkla-rın disiplinli süvari birliklerine karşı zafer şansı olmadığını belirtti; bir Frank'a yarım somun ekmek uzatmak, ona bü-tün ekmeği -bıçak ve tabakla beraber- vermek olur, dedi. Eğer Kral Wittich imparatorla arasını düzeltirse, hiç değilse umutlarının enkazından bir şeyler kurtarabilirdi. Roma ku-şatmasının sonuna doğru yapılan ateşkes sırasında Konstan-tinopolis'e gönderilen elçiler, hakkaniyeti ve askeri durumu göz ardı eden koşullar önermişlerdi. Wittich'in şimdi impa-ratorun merhametine sığınması tavsiye edilirdi; çünkü ken-disinin yenilen düşmana karşı cömertliği, Kral Gelimer'in ve birçok görece önemsiz reisin durumunda kanıtlanmıştı.

Kral Wittich Theodosios'u dikkatle dinledi, Frankları yolladı ve Konstantinopolis'e yeni elçiler gönderdi. Onların dönüşünü beklerken, Alplerdeki Got garnizonlar Belisari-os'a teslim oldular. Uriah ise, Mantua'dan inen ordusu ka-çaklar nedeniyle çok küçüldüğü için, dayısına artık yardım edemezdi; geri dönüp Como'ya gitmek zorunda kaldı.

Ravenna'nın dışında kamp kurmuştuk; kış sürüyordu. Çatışma yoktu, ama nöbetçi ve devriyelerimizin teyakkuz hali gevşememişti. Ne Ravenna'ya tek bir çuval buğdayın girmesine izin veriliyordu, ne de tek bir geminin ablukayı delmesine. Hanımımın Theodosios'la eski yakınlığını ye-

niden kurması bu dönemde oldu, hayatının sıkıcılığından kurtulmak ihtiyacındaydı. Theodosios'un sesi güzeldi, beste yapma yeteneği de ortaya çıktı; birlikte düetler söylüyor, lir veya kemanla şarkılarına eşlik ediyorlardı. Theodosios'un şarkılarından biri, "İtalyanlar niçin Yunanları sevmeli" temasını işliyordu; bu özgürleşme savaşı onlar için gerçekten eğlenceli bir zaman olmuştu: katliam, ırza tecavüz, kundakçılık, esaret, açlık, salgın hastalık, yamyamlık... Dizeler öyle incelikliydi ki kimse dile getirdikleri duyguları ihanet olarak düşünemezdi. Bütün bu dönem boyunca, Theodosios ile hanımın birbirlerine örnek bir nezaket ve ihtiyatla davrandılar.

O yaz, Belisarios'tan sonra Doğu ordularının komutanı olan Theodora'nın eniştesi Sittas, Ermenistan'da önemsiz bir sınır çatışmasında öldürüldü. O bölgelerdeki tek itibarlı general olduğu için, ölümü Persleri pek sevindirdi. Kral Hüsrev ertesi bahar "Ebedi Barış"ı bozmaya karar verdi. Kral Wittich'in sözde papaz elçileri, Suriyeli tercümanları aracılığıyla, Frankların ve Mağribilerin sefer düzenleyerek batıdaki Gotlara yardım edeceğini bildirmişlerdi. Hüsrev'in ilk cevabı şöyleydi: "Eğer biz doğudan saldırırsak, soylu kuzenimiz İustinianos batıdaki fetihlerini bırakıp Belisarios'u tüm güçleriyle bize karşı sürer. Çünkü Roma onun başkentinden uzak, ama Antiokheia yakındır. Bundan da sizin Gotlar yararlanır, biz değil."

Papazlar ikna edici bir yanıt bulamadı. Ama tercüman işin üstesinden geldi. Şimdi size, ancak bu Suriye kumpası olgunlaştıktan sonra fark ettiğim ve sizden saklayamayacağım bir şeyi açıklamalıyım; çünkü anlatmak üzere olduğum durumlarla belki daha çok ilgilenirsiniz: Tercüman, benim eski efendim Barak'tan başkası değildi! Büyük Kral'la özel görüşen Barak, Belisarios'tan yana korkacak bir şey yok, dedi. Belisarios'un İtalya'da kalma niyeti bilinen bir sırdı. Yeni yılda İustinianos'la anlaşmasını bozacak, kendini "batı dünyasının imparatoru" ilan edecek, Gotlar ve Franklarla

aynı davayı güdecekti; Kuzey Afrika da dominyonlarına dahil olacaktı.

“Belisarios’un kendini imparator ilan ettiğini haber alınca, Suriye’yi hemen işgal ederiz,” dedi Hüsrev keyifle.

Ama Barak şöyle dedi: “Kralların Kralı, Belisarios’un harekete geçmesini beklemeden saldırmanız şanınıza daha uygun olmaz mı? O zaman sizin Suriye’yi işgaliniz, Belisarios’u tacı almaya teşvik etmiş izlenimi yaratır, tersini değil.”

Hüsrev bu savdan etkilendi ve Wittich’in elçilerini tekrar çağırarak istediklerini yapmaya söz verdi.

İtalya’ya dönen papazlar, sadece kutsal mekânları ziyaret edip gelmiş havasıyla Ravenna’ya girdiler ve iyi haberleri Wittich’e iletiler. Ama Barak Pavia’ya gitti ve orada Uriah’ya, şaka olsun diye, Hüsrev’i kandırmak için uydurduğu parlak yalanı anlattı.

İustinianos’un her yerde, Pers Sarayı’nda bile casusları vardı ve hikâyeyi Uriah’dan çok önce öğrenmişti. Belisarios’un ona gerçekten ihanet edebileceğini düşünerek müthiş huzursuz oldu. Hemen Narses’i, Kapadokyalı İoannis’i ve Theodora’yı toplantıya çağırdı.

Theodora şöyle dedi: “Bu aslı astarı olmayan bir Suriye martavalı. Sarayda etrafına bir sürü yalancıyı, sahtekârı, düzenbazı topladığın için, kendi ordunun subaylarında onur gibi bir şeyin var olabileceği aklına gelmiyor.”

Oysa Narses şöyle dedi: “Ben de tam bundan şüpheleniyordum, Majesteleri. Belisarios’a itaat etmeyi o yüzden reddettim.”

Kapadokyalı İoannis devam etti: “Bunu yıllardan beri planlıyor. Roma kuşatması sırasında Wittich’in barış koşullarını reddetme sorumluluğunu neden size yükledi? Kısmen bayrağı altına daha fazla takviye çekmek, kısmen de siz haşmetmeaplarını itibardan düşürmek için. Öyle ki, sonunda kendini imparator ilan edince, onun hoşgörüsü sizin sertliğinizle kıyaslansın istiyor.”

Narses, “Askere aldığı İtalyanlar da niyetinin bir başka kanıtı,” dedi.

Kapadokyalı İoannis: “Bu başkaldırıcı, altı yıl önce Kartaca’dayken tasarlamıştı; nitekim Konstantinos ve bazı subaylar majestelerini uyarmak için bunu yazdılar. O zaman stratejik sebeplerle bu işi erteledi; çünkü Sicilya ve İtalya Gotların elindeyken, Afrika’ya hâkim olamayacağını düşünüyordu. Ama şimdi Gotlar yenilginin eşiğine geldiğine göre, hedefini yükseltmekte özgür.”

İustinianos sordu: “Peki, ne yapalım arkadaşlar? Tavsiyelerinizi bekliyorum. Durum korkutucu.”

Narses yanıtladı: “Hiç gecikmeden, Kral Wittich’e sevinçle kabul edeceği elverişli koşullar önerin. O zaman Belisarios, majestelerinin Gotlara gösterdiği cömertlikten fazlasını öneremeyeceği için, kendini imparator ilan etmeye cesaret edemez. İtalya’daki subaylarınıza gelince, hepsi savaş yorgunu. Siz Kral Wittich’le nasıl anlaşırırsanız anlaşın, onlar için fark etmez.”

Kapadokyalı İoannis destekledi: “Kral Wittich’e hazinesinin yarısını ve Po’nun kuzeyindeki İtalyan dominyonlarının tümünü bırakın.”

Ama Theodora şöyle dedi: “Beni asıl şaşırtan, onca sahte dost ve doğudaki sahici düşman arasında, Belisarios’un haksız yere suçlandığı şeyi yapmaması. Yıllar önce Kont Bonifacius, imparatorun sarayında ona atılan bu gibi iftiralar yüzünden ihanete zorlanmıştı. Sonuçta Afrika’yı kaybettik.”

İustinianos yumuşakça yanıtladı: “A canım, istirham ederim, sen bu meseleye karışma. Karar verildi.”

Böylece, elçiler Wittich’e kabul etmekten çok memnun olacağı bu koşulları bildirmek üzere Konstantinopolis’ten döndü. Elçileri Ravenna kapısına götüren Belisarios, koşulların tam ne olduğunu sordu; ama onlar henüz açıklamaya izinli olmadıklarını söyledi. Tekrar dışarı çıkıp Wittich’in imzaladığı ve sadece Belisarios’un onayını gerektiren anlaş-

ma metnini gösterince, Belisarios donakaldı. Tek düşünebildiği, Gotların umutsuz askeri durumu hakkında imparatorun yanlış bilgilendirilmiş olmasıydı. Konstantinopolis'ten yazılı ve mühürlü bir doğrulama gelene kadar imzalamayı reddetti.

Sonra Gaddar İoannis, Martin, Obur İoannis ve Valerianus ve hatta Bessas, savaşı boşuna uzattığı için, arkasından onu eleştirmeye başladılar. Bunu duyan Belisarios, hepsini bir toplantıya çağırdı ve açık konuşmalarını istedi: anlaşma koşullarını gerçekten uygun buluyorlar mıydı?

Hepsi şöyle yanıtladı: “Evet, uygundur. Ravenna’yı ele geçiremiyoruz ve adamlarımızın bu bataklığın çevresinde bilmem kaç yıl daha beklemelerini istemek hakça olmaz. Her halükârda, belli ki imparator savaşı bir an önce bitirmeye karar vermiş.”

“Bu durumda sizi, bu anlaşmayı imzalamayı reddim yüzünden, görünüşte sadakatsiz bir eyleme bulaştırmak istemiyorum. Bildiğiniz gibi, yasaya göre, bir subayın savaş zamanında bir emri çiğnemesi ağır suçtur ve imparator hazretleri benim başkomutanımdır. Sizden, az önce dile getirdiğiniz görüşü yazıya dökmenizi isteyeceğim.” Belisarios aynı zamanda, eğer Wittich'i bizim daha lehimize bir anlaşma yapmaya zorlayabilirse, kendi kurmaylarıyla karşılaştığı sorunları, bu imzalı belgeyle İustinianos'a kanıtlayacağını düşünüyordu. Çünkü İustinianos'un hâlâ onun sağduyusuna güvendiği kanısındaydı.

Ötekiler imzalamayı kabul etti.

Gelgelelim çok garip bir şey oldu. Uriah, Barak'ın Kral Hüsrev'e söylediği “parlak yalanı” düşündükçe, Belisarios'un kendini imparator ilan etmesinin gayet uygun bir çözüm olacağına karar verdi! Ondan daha soylu, daha yetenekli biri zor bulunurdu ve İtalya'nın Roma'dan veya Ravenna'dan değil, onca uzak Konstantinopolis'ten yönetilmesi felaket olurdu. Afrika, yitirdiği yönetim bağımsızlığının

nahoş sonuçlarını şimdiden yaşıyordu. Belisarios imparator olursa, İtalyanlar sivil görevlerden başka işe yaramadığına göre, Gotlar doğal olarak egemen askeri güç olacak ve Belisarios'un savaş ustalığını öğreneceklerdi. Uriah Ravenna'ya, dayısı Wittich'ten hoşlanmadığını bildiği yengesi Matasontha'ya gizli bir mesaj gönderdi ve şehirdeki Got soylular Belisarios'u hükümdarları olmaya davet ederse, dışarıdakilerden kendisinin sorumlu olacağını bildirdi. Matasontha gizli bir toplantı yaptı; Uriah'nın önerisi oylandı ve büyük çoğunlukla kabul edildi. Soylular Wittich'ten nefret ediyordu ve Belisarios'a hayrandılar; ayrıca tahıl ambarlarının yanmasından ötürü, Ravenna zaten uzun süre direnemezdi.

Böylece Got şûrasından Belisarios'a Batı'nın imparatoru olmasını öneren gizli bir davet geldi. Onların ulağını, şûra kararını öğrenen Wittich'in ulağı izledi. Wittich, krallıktan vazgeçmeye veya imparator olarak Belisarios'a biat etmeye hazır olduğunu bildiriyordu.

Belisarios, hanımım Antonina dışında kimseye bu öneriden söz etmedi. Hiddet içinde haykırdı: “İmparatoruma ihanet edebileceğimi nasıl düşünürler? Ben böyle bir hakareti hak edecek ne yaptım?”

Antonina güldü: “Ama imparatorun kendisi de onlarla aynı fikirde.”

“Ne demek istiyorsun?”

“Oku şunu!”

Okuması için ona verdiği mektup, Theodora'dan yeni gelmişti. İustinianos, Narses, Kapadokyalı İoannis ve kendisi arasındaki toplantının buruk bir anlatısını içeriyordu. İustinianos'un iki danışmanın önünde kendisini terbiyesizce azarlamasına çok bozulmuş ve bu mektubu muhtemelen intikam güdüsüyle yazmıştı. Mektup yaklaşık şu minvaldeydi: “Can dostum Antonina, eğer kocanın bu cesur adımı atmayı düşündüğü doğruysa, ki bundan çok şüpheliyim, bana karşı

sadakatinden ötürü onu bundan vazgeçirme. Bunu hiç düşünmemişse, düşünmesini sağla. Çünkü İtalya ve Afrika'ya yeniden hukuk, düzen ve refah getirebilecek ve böylece batı cephemizin savunmasını sağlama alacak tek kişi o. Sadece, durum elverdiğinde, Doğu birliklerini bize göndersin ve bizimle barış içinde kalsın. Sen de Roma'da benim soylu kuzenim ol, beni sevgiyle düşün, haberlerini sıkça yaz ve eski günler hatırına, hipodromunda Mavi takımı destekle. O zaman seni her zamanki kadar çok severim. Kısaca açıklayayım: Saygıdeğer kocam, senin şanlı kocanın zaferlerini kıskanıyor. Günün birinde ona çok zarar verecek bir şey yapmayacağını garanti edemem. Eğer Belisarios bağını şimdi koparırsa, bu akıllı ve haklı bir eylem olur ve cümle âleme büyük yararı dokunur.”

Belisarios'un gözleri çakmak çakmak oldu ve Theodora'nın mektubunu mangaldaki korların üstüne fırlattı; kâğıt tamamen kül olana kadar konuşmadı. Sonra şöyle dedi: “Belisarios'un sadakati, kendisi için, elli İtalya ile yüz Afrika'dan daha değerlidir.”

Sonra subaylarını çağırdı. “Yarın,” dedi, “barış içinde Ravenna'ya giriyoruz. Adamlarınızı uyarın.”

Hepsi bakakaldı. İustinianos'un elçileri de oradaydı.

“Sevinmediniz mi?”

“Aman efendim! Ama ya Gotlar? Teslim oluyorlar mı?”

“Başka türlü nasıl gireriz?”

Belisarios, Got elçilerine gizlice, Ravenna halkının hiçbirinin malına ve canına zarar verilmeyeceğini bildirdi ve sözünü Kutsal Kitap üzerine yemin ederek bağladı. Ama şunu da ekledi: “İmparator unvanına gelince, şehrinize girene kadar, izin verin bunu açıklamayayım. Kral Wittich bana sadakat yemini edince, o zaman borular ‘İmparatora selam’ ezgisini çalabilir.”

Ertesi gün, geçitten yürüyerek girdik ve şehri devraldık. Adamlarımız askeri düzende sokaklardan geçerken, kapıla-

rından seyreden Got kadınlar kocalarının yüzüne tükürüyor ve, “Ufak tefek birkaç aciz adam! Ama her seferinde onlara yenildiniz,” diyorlardı.

Kocalar şöyle yanıtlıyordu: “Onlara yenilmedik! Bizi yenen, şu önde giden, beyaz yüzlü at üstündeki uzun boylu, yakışıklı general. Her şeyi o yaptı. Yeni hükümdarımız o olacak. O gelmiş geçmiş en akıllı, en soylu, en cesur adam. O Belisarios.”

Belisarios Wittich’in teslim olmasını kabul etti; ama biat etmesine izin vermedi. Gotlar onun her an kendini imparator ilan etmesini bekliyorlardı, ama Belisarios öyle bir işaret vermedi. Halkın beklemeye itirazı yoktu, çünkü Ravennalılar yağmalamayacağı ve köle yapmayacağı yolundaki yemini tutmuş ve sadece saray hazinesine imparator adına el koymuştu; ayrıca şehre erzak yüklü birkaç gemi getirmişti. Dahası, Po’nun güneyinde toprakları olan Gotların, şehirden çıkıp tarlalarını ekmeye gitmelerine izin vermişti. Güvenli bir adımdı bu; çünkü güneydeki bütün tahkimli şehirlerde şimdi Belisarios’un garnizonları vardı.

İlk birkaç gün boyunca, Belisarios’un Gotlara, çok geçmeden tacı kabul edeceği izlenimi verdiği kesindi. Ümitlenmeye başlayan hanımım Antonina ona sordu: “Nihayet doğru kararı aldın galiba?” Şöyle dedi Belisarios: “Evet, bir general olarak ettiğim yemine sadakat kararını aldım. Düşmanın başkentini can kaybı vermeden işgal etme fırsatını kaçırmak doğru olmazdı.”

Hanımım Antonina, kocasının bir alçağa onca zaman önce ettiği yemine hâlâ bağlı kalmasına öyle öfkелendi ki onunla neredeyse hiç konuşmaz oldu. Theodosios da bozulmuş görünüyordu; hanımım, Belisarios imparator olunca, ona Roma valiliğini söz vermişti belki. Antonina’ya gizlice şöyle dedi: “Belisarios’un ahlakına gölge düşmesin diye İtalya mahvolacak.”

Hanımım sordu: “Nasıl mahvolacak?”

Theodosios yanıtladı: “Belisarios geri çağırılacak ve açgözlü vergi memurları, adaletsiz yasalar, aptal generaller, itaatsiz astlar, başkaldırıları, isyanlar, istilalar çöküşe götürecektir İtalya’yı. Görürsün.”

18. Bölüm

Soğuk Bir Karşılama

Ravenna bir çelişkiler şehridir. Bir lagünün içindeki adacıklar üstünde inşa edilmiştir. “Ravenna’da kurbağalar, yurttaşların sayısından fazladır ve sivrisinekler, cennetteki meleklerin sayısını aşar,” derler. Oysa deniz, gitgide kıyından geri çekilmektedir; öyle ki İmparator Augustus’un yaptırdığı limanın yerini şimdi meyve bahçeleri almıştır. “Ravenna limanındaki gemi direklerinde elma yetişir,” derler. Toprak yüzeyinin bir iki metre altından daima su çıkar; dolayısıyla, duvar inşası ve ölülerin gömülmesi için uygun değildir. Ayrıca su tuzludur ve şehir sakinleri, içmek ve yemek pişirmek için yağmur suyu biriktirmek zorundadır. “Burada ölümler yüzer, diriler susuzluk çeker. Burada sular dikilir, duvarlar çöker,” derler. Ravenna’ya Suriyeli bir emekli tüccarlar kolonisi yerleşmiştir ve hepsi çok sofudur; oysa yerel papazlar çıkar peşindedir ve Kilise yasalarına pek aldırmazlar. “Burada Suriyeliler dua eder, papazlar tefecilik yapar,” derler. Civar da avlanacak yer yoktur ve hamamlarda el topundan başka spor yapılmaz; oysa insan, nemli iklimden ötürü, sağlığını korumak için idman yapmak zorundadır. Bu yüzden varlıklı yurttaşların çoğu bir milis grubuna katılır ve resmigeçit alanında veya cirit atma meydanında askeri talim yaparlar.

Buna karşılık, garnizon subayları, sırf can sıkıntısından, bilgilerini artırmak için edebiyat kulüplerine gider. “Burada okumuş adamlar askercilik oynar, askerler ise okumuş adamı oynar,” derler. Şimdi bütün bu garipliklere bir de hükümdar olabileceksen olmayan bir adam ve hükümdar kalmak istediği halde kalamayan bir adam eklenmişti.

Bir başka gariplik de kutsal emanetler konusunda onca bilgili olan eski efendim Barak’ı, yerel bir kilisede, her tarih uzmanının kesinlikle sahte diyeceği bir Aziz Vitalis kalıntısına huşu içinde tapınırken görmektir. Barak’ın bu kutsal emanet sayesinde, mucizevi şekilde sahra kesesi taşlarından kurtulduğunu belirten bir adak sunusunu da kilisede asıllı buldum. Aslında, Barak’ı bekleyen bir dizi gariplik daha vardı. Belisarios’u Batı’nın imparatoru yapma fikrini Gotlara verdiği için, Ravenna’ya Belisarios’tan büyük bir ödül alma beklentisiyle gelmişti. Ama Belisarios, bırakın onu ödüllendirmeyi, benim söylememle onu otuz üç yıl önceki sahtekârlık suçundan tutuklattı ve mahkemeye çıkarılması için nezaret altında Konstantinopolis’e gönderdi. Ama vaka hakkındaki raporunda, Barak’ın kendisini imparator yapma komplosunda oynadığı rolden bahsetmedi; bütün bu numaralar onun gözünde öyle nahoştı ki bundan söz etmemeyi yeğledi. Konstantinopolis’te Barak rüşvetle salıverilmeyi becerdi ve yetmişine gelmiş olmasına rağmen, uzun bir aradan sonra, Kutsal Mekânların Anıtlar Müdürü görevine yeniden atandı. Kamçılama direğindeki kan izlerini tazelemek ve Golgota’da, hacıların dini coşkusundan neredeyse tamamen eriyen zufaotu süngerini yenilemek onun için büyük zevkti. Dahası Yafa’da, İmparator Nero’nun zulümleri sırasında gömülmüş eski bir sandıkta, birincil önemde ve oldukça iyi korunmuş halde, Hristiyanlığın erken dönemine ait çok sayıda kutsal emanet keşfetmişti.

Bereket biz Ravenna’dan sivrisinek mevsimi başlamadan ayrıldık. Gaddar İoannis, Gotların tacı Belisarios’a öner-

diklerini öğrenir öğrenmez, hemen İustinianos'a bir uyarı mektubu göndermişti. İustinianos, muhteşem hizmetleri için Belisarios'a övgüler döşenerek ve yakında daha geniş bir sahada komuta edeceğini ima ederek, vakit geçirmeden onu geri çağırdı. Belisarios, şimdi bin kişi kalan Uriah'nın ordusuyla hesaplaşmak isterdi önce; ama bir itaatsizlik eylemine daha girişerek İustinianos'u kızdırma riskine girmede. Dolayısıyla, hane halkına dönüş için hazırlanmalarını bildirdi. Pavia'da bunu duyan Uriah çok şaşırdı ve düş kırıklığına uğradı; çünkü Belisarios'un kendini imparator ilan edeceğine hâlâ inanıyordu. Belisarios'un, ona düşmanca yaklaşan imparatorluk birliklerinin gücünü Got ordularının gücüne karşı tarttığını ve böyle bir adımı fazla riskli bulduğu kanısına vardı. Bu durumda, soydaşı soyluları, İspanya'nın Vizigot kralının yeğeni Hildiband'ı Got kralı seçmeye ikna etti; İtalya Gotları ile İspanya Gotları arasında bir askeri ittifak ihtimali, belki Belisarios'un fikrini tacı kabul etme yönünde değiştirirdi. Hildiband hemen Ravenna'ya gidip Belisarios'a biat etmeyi üstlendi.

Ama Belisarios bu yeni öneriyi de istihfafla reddetti ve biz, Pavia'yı alamadan, Rabbimizin 540. yılında Konstantinopolis'e doğru tekrar yelken açtık. Bu arada İustinianos, aynı rütbede on bir generali –Gaddar İoannis de dahil– İtalya'daki orduların komutasına atadı; bunları birleştiren sadece Belisarios'a duydukları haset ile para ve güç elde etme hırsıydı. Belisarios ayrıldıktan sonra, birlikte bir eylem yapma yeteneğinde olmadıkları belli oldu; Pavia'yı almak için bile herhangi bir ciddi girişimde bulunmadılar. Gelgelelim, Gaddar İoannis yeni kral Hildiband'ın Uriah'yı öldürmesini ayarladı; sonra Uriah'nın ölümünün intikamı Hildiband'ın kendisinden alındı; ardından Erarich adında biri kral seçildi ama çok geçmeden o da öldürüldü. Sonunda, uğursuz taç Hildibald'in genç yeğeni Teudel'e geçti. Böylece, Gotlar'ın başına yedi yılda yedi hükümdar geldi.

İustinianos adına İtalya'yı yönetmek üzere atanan sivil vali, "Makas" lakaplı Alexander'dı; eskiden sarraftı ve Konstantinopolis yetkililerinin dikkatini ilk olarak altın sikkelerin kenarlarını kesme maharetiyle çekmişti. Elinden geçen her elli altından beş altın ederince kırıyor ve bunu sikkeleri daha küçük göstermeden yapabiliyordu. Kapadokyalı İoannis, onu bu sahtekârlık için cezalandıracağına, aynı yöntemle askeri hazinedeki altının görünüş değerini yükseltmek ve daha başka pis işler için kullanıyordu. Çok geçmeden Makas, vergi zamlarına ilişkin öyle parlak yöntemler keşfetti ki en üst mevkilere getirilmeye layık görüldü. Son dönemde, Afrika'da Solomon'un emrinde baş vergici olarak çalışmıştı. İustinianos'un muazzam harcamaları için para bulma sorunu, ülkenin geniş bir bölümünü yoksullaştıran Bulgar akınlarından ötürü şimdi daha da acildi. Makas alışılmış hilelerini İtalya'da da uygulamaya koyuldu; ve savaştan kurtulan bütün değerli mallara soylu efendisi adına –kendisine de yüzde beş komisyon veriliyordu– el koymaya girişti. Ama kimse Makas'ı taraf tutmakla suçlayamazdı: O sadece Gotların ve İtalyanların parasını kırpmıyor, imparatorluk askerlerinin ücret ve tayınlarından da kesiyordu. Theodosios'un İtalya'nın geleceğine dair iç karartıcı tahmini her bakımdan doğru çıkıyor gibiydi. Ama bunu daha sonra anlatacağım.

Biz denize açılmadan hemen önce, Kral Hüsrev Suriye'yi işgal tehdidini uygulamaya girişti. Tamamen haksız bir eylem de sayılmazdı, çünkü İustinianos Hazar Denizi'nin ötesinde yaşayan Ak Hunlara el altından rüşvet vererek, onları Persia'yı kuzeyden istila etmeye kışkırtmış ve yaşlı Bedevi şeyhini Perslerle ittifakından vazgeçirmeye çalışmıştı. Ama her iki taraf da İustinianos'un önerdiği koşulları yetersiz bulduğundan, yazışmaları Hüsrev'e bildirmişlerdi. Hüsrev bir kez daha güney yolunu denedi; Babil ovasından ve Fırat'ın sağ yakasından hareketle direniş görmeden sınırı geçti. Ya-

nında sadece süvariler vardı; altı gün içinde Sur'a eriştiler ve teslim koşullarının görüşüldüğü ateşkes sırasında şehri hileyle ele geçirdiler. Hüsrev, imparatorun temsilcisi olan piskoposla görüştü ve ana kapıya doğru onu saygıyla geçirdi; sonra adamlarını koşturup kapıyı bir kalasla kapattırdı. Sur halkı kalası kaldırına kadar, bir bölük Pers süvarisi içeri girmiş, anacaddeden ilerliyordu. Sur yağmalandı, yerle bir edildi ve orada yaşayanlar köle olarak Persia'ya götürüldü.

Suriye'deki komutanımız, Dara'da sol cenahta savaşmış olan Boutzes'ti. Karargâhı, nehirden yukarı altı günlük yürüyüş mesafesindeki Hierapolis'ti. Hüsrev'in yaklaştığını duyunca, Boutzes halka ve askerlere şehri azimle savunmalarını söyledi; sonra hafif süvarilerini toplayıp son süratle kaçtı. Hüsrev Hierapolis'e yürüdü. Güçlü istihkâmı görünce, yüz bin altın verilerse kuşatmadan vazgeçeceğini söyledi. Sur'un başına gelenden korkuya kapılan halk parayı ödedi. Sonra Hüsrev batıya döndü ve Beroea'ya geldi; oranın surlarının Hierapolis'ten daha zayıf olduğunu görünce, fidyeyi iki yüz bin altına yükseltti. Burada da halk kabul etti; ama parayı toplamaya gelince, bunun ancak yarısını toplayabildiklerini gördüler. İmparatorun vergi tahsildarları –özellikle de İustinianos'un en gaddar memurlarından biri olan hanımımın oğlu Photios– son zamanlarda bu bölgede sıkı çalışmıştı. Hüsrev'in hışmından korkan eşraf ve garnizon subayları Beroea'nın surlarını terk ettiler ve hisara sığındılar. Hüsrev, kendi deyişiyle hafife alındığına öfkelenerek surlara saldırdı ve şehrin yarısını yakıp yıktı. Ama sonra, para olmadığı için ödeme yapılamadığını öğrenince borcu affetti ve Antiokheia'ya doğru yürüyüşünü sürdürdü.

İustinianos, işgalin haberini alınca, hemen –Afrika'daki isyanı bastırmaya yardım eden– yeğeni Germanos'u Antiokheia'nın savunmasını kontrole göndermişti. Surların durumu fena sayılmazdı ama bir zayıf nokta vardı: Surların en yüksek noktasında, surun çok yakınında bulunan

Orocasias adlı büyük, yayvan bir kaya. Nasıl Hadrianus'un mozolesi Roma surlarının bir uzantısı yapılane dek Roma için bir tehdit oluşturduysa, bu Orocasias kayası da öyleydi. Germanos onun hemen tahkim edilmesine karar verdi. Tek seçenek, suru kayadan ayırmak için geniş ve derin bir hendek kazmak (kaya mazgalların sadece beş metre altındaydı) ve o noktada suru yükseltmekti. Ama Antiokheia şehri yöneticileri buna destek vermeyi reddettiler. Hüsrev gelmeden herhangi bir inşaaata veya hendek kazmaya vakit olmadığını söylediler; üstelik tam iş üstündeyken gelirse, o tek zayıf noktayı kendi elleriyle göstermiş olacaktı. Şehri savunamayacakları belli olursa, o zaman Hüsrev'i satın almaya çalışırlardı; aslında Patrik Ephraim gizlice Hüsrev'e yazmış ve makul bir miktarı –yüz bin altın demişti– toplamayı önermişti. Ama İustinianos, bütün şehirlerin valilerine bir genelgeyle fidye parası vermeyi yasaklamıştı; cezası ölümdü. Hüsrev'in karşısına boş elle çıkmaya korkan patrik ve bazı varlıklı yurttaşlar, kuzeye Kilikya'ya kaçtılar. Sonra garnizona takviye olarak Lübnan'dan altı bin süvari geldi ve komutanları, kaçışları önlemek için kapıları kapattırdı.

Çok geçmeden Kral Hüsrev'in öncü kolu Antiokheia'nın görüş alanına girdi. Elçileri surlara yaklaşıp Pers taleplerini bildirdiler; tam tamına patrikin önerdiği miktarı istiyorlardı. Yüz bin altına, Hüsrev şehre dokunmadan ordusuyla birlikte geçip gidecekti.

Antiokheia halkı son derece düzensiz, ciddiyetsiz insanlardır. Elçiye en ufak bir saygı göstermediler; üstüne pislik atıp etrafına ok yağdırdılar. Eğer Belisarios sadece beş bin eğitilmiş adamla çok daha büyük bir şehri yüz elli bin Got'a karşı bütün bir yıl savunduysa, diyorlardı, biz dokuz bin adamla Antiokheia'yı Hüsrev'in elli bin kişilik ordusuna karşı niçin savunamayalım? Hem Belisarios hiç de cengâver olmayan Romalı sivillerden pek az yardım görmüştü; oysa Antiokheia'da Maviler ve Yeşiller bir tür yerel milis gücü-

dü: Konstantinopolis'tekinden daha açık ve atak yürütülen takım dalaşları, onlara askerlik şevki kazandırmıştı. Sonuçta, nizami kuvvetlere on bin gönüllü katıldı ve bunların en az yarısı zırhlı ve silahlıydı. Ne yazık ki Orocacias kayasının kendisi savunmasızdı. Naçiz fikrimce, surların dışına çıkıp kayanın dik tepesinde mevzilenecek üç yüz güçlü asker her saldırıyı savuşturabilirdi. Ama farklı bir plan benimsenmişti: Bu noktadaki kulelerden, iple tahta platformlar sarkıtılmıştı; öyle ki savunmacılar iki seviyede (ok ve kargılarla üstteki platformdan, kılıç ve mızraklarla alttaki mazgallardan) savaşabilecekti.

Barış koşullarının reddedilmesini izleyen sabah, Kral Hüsrev ordusunun bir kısmını Orontes vadisinden aşağı, surların çeşitli noktalarına saldırmak üzere gönderdi ve kendisi, seçme bir grup adamla, tepenin üstüne Orocacias'ın karşısına tırmandı. O tahta platformlar Antiokheia'nın felaketi oldu. Tahtaların üstündeki okçular ve kargıcılar var güçleriyle Persleri uzak tutmaya çalışırken ve kulelerden onlara sürekli takviye yetiştirilirken, birdenbire ipler koptu; kalaslar ve askerler müthiş bir gümbürtüyle aşağıdaki insan dolu mazgal siperinin üstüne düştü. Yüzlerce asker öldü veya ağır yaralandı; korkunç feryatlar yükseldi. Persler ise bunu zafer çığlıklarıyla yanıtladı.

Ne olduğunu anlamayan bitişik kulelerdeki adamlar, surun çöktüğünü ve Perslerin girişi zorladığını sandılar. Görev yerlerini bırakıp aşağıya, şehre koştular; Daphne sayfiyesine götüren kapıya vardıklarında, uzaktan bir orduyla onları kurtarmaya gelen Boutzes'i gördüklerini ve ona katılmak için acele ettiklerini söylediler. Tabii kimse bu mavala inanmadı; ama sivil ahali, Perslerin saldırmadığı tek yer Daphne Kapısı kaldığı için, bu son kaçma fırsatını değerlendirmeye koştu. Sonra bütün atlı kuvvetler tahkimli kaleden çekildi ve sivilleri ezerek, ölülerin ve ölmekte olanların üstünden atlayarak bu tek kapıya yöneldi. Çok geçmeden Antiokheia'da,

birkaç piyade ve şehir milisleri dışında, hiçbir ordu mensubu kalmamıştı. Platformun düşmesi olayından sağ kurtulan milisler, nizami askerlerin artık onları korumadığını fark edince Orocasias surunu terk ettiler. Sokakları savunma kararıyla tepenin eteğinde toplandılar. Persler merdivenle surlardan tırmandı ve rahat rahat şehre girdi.

Sonra milisler, hipodrom geleneğine uygun (taşlar, meçler ve sopalarla) kısa bir sokak dövüşü gösterisi sergilediler: Maviler, “Kahrolsun Yeşiller!” Yeşiller, “Kahrolsun Maviler!” çığlıkları atıyordu. Persler onların karşısında geriledi. Ama ele geçirilmiş bir kulede oturan Kral Hüsrev, bunların bir ayaktakımı ordusu olduğunu gördü ve Ölümsüzler’inden bir bölüğü üstlerine gönderdi. Milisler dağıldı ve kadın erkek çok kişiyi canından eden bir katliam başladı. Antiokheia yağmalandı; Hüsrev’in katedralde bulduğu muazzam altın ve gümüş stokları, bütün sefer masrafının iki katı değerindeydi. Sokak dövüşüne ceza olarak, katedral dışında –çünkü patrikle bir kavgası yoktu– bütün şehrin yakılmasını emretti. Sayfiyeler bile, on üç yıl önceki depremin verdiği zararın bin beterini gördü. Yarım milyon insan evsiz ve aç kaldı. Daha faal görünen gençler arasından topladığı yüz bin kişiyi şöyle teselli etti: “Sizleri salimen yanımda, kendi ülkeme götüreceğim ve orada, Fırat’ın kıyısında size yeni bir şehir kuracağım. Fırat, sizin Orontes’ten çok daha güzeldir. Hamamlarınız, pazaryerleriniz, kütüphaneniz, hipodromunuz olacak. Hayal edebileceğiniz her şeye sahip olacaksınız!”

Sonra Antiokheia’nın limanı Seleukia’ya yürüdü ve orada, Güneş Tanrısı’na yaptığı bir adağı yerine getirmek için denize girdi; sonra Orontes’ten yukarı, Apamea’ya çıktı ve orada da kilise hazineleriyle servetini artırdı. Halk kapıları ona açtığı için şehri yakmadı; hatta sahip oldukları en değerli şeyi –Hakiki Çarmıh’ın ayağından koparılmış yarım metrelilik bir tahta parçasını– muhafaza etmelerine izin verdi. Bu kutsal emanet, zaman ve çürüme sonucu karanlıkta fosfor

gibi ışıldıyor ve bunun bir mucize olduğu düşünülüyordu. Papazlar, mücevher kakılmış altın bir sandıkta saklıyorlardı onu. Ama Hüsrev sandığı aldı.

Apamea’da, kendi şerefine bir araba yarışı yapılmasını emretti. “Bakın,” dedi, “Yeşil Takım üstün gelmeli; çünkü elçilerimin bildirdiğine göre, İmparator İustinianos ile İmparatoriçesi, uzun zamandır hak gözetmeden Mavileri tutuyor.” Persia’da arabalar yalnızca resmigeçitlerde törensel amaçla kullanılır; dolayısıyla Hüsrev, bu sporun rekabet yönünü anlamamıştı. Dört araba yarışa başladı, sürücüler bağıra çağıra öne geçmeye çalışıyordu; çok geçmeden Birinci Mavi iç tarafa geçti ve İkinci Mavi’nin elli adım önüne fırladı. İki Yeşil çok gerilerdeydi. Mavi arabaları imparatorun simgesi olarak gören Hüsrev çok sinirlendi ve “Durdurun yarışı, durdurun şu Caesar’ı!” diye haykırdı. “Utanmadan iki arabamın önüne geçti.” Pers askerleri arenaya koştu ve kalkanlarıyla bir bariyer oluşturdu. Mavi sürücüler, atlarına zarar gelir korkusuyla onları dizginledi; böylece Yeşil arabaların öne geçip yarışı kazanması sağlandı. Bir hipodromda görülmuş en rezil yarışı bu (kaldı ki oldukça rezil başka yarışlar görmüşlüğüm var). Seyirciler kahkahayla gülüyor ve Hüsrev, kendisinin alay konusu olduğunu anlamadığı için, keyifle onlara bakıyordu. “Durdurun şu Caesar’ı” dünyanın bütün yarış çevrelerinde slogan haline geldi. Hüsrev, mizaç olarak sinirli ve müstehziydi. Örneğin, şehirlerini yakıp yıktığı insanların perişanlığı karşısında ağlıyor gibi yapıp şöyle derdi: “Vah zavallı Hıristiyanlar! Konstantinopolis’teki akılsız, açgözlü kuzenimize nafile sadakatiniz yüzünden bu hallere düştünüz!” Yine de bütünüyle kötü bir adam değildi.

Apamea’dan ülkesine geri döndü; ama geldiği yoldan değil, Edessa, Carrhae, Konstantina ve Dara yoluyla. Edessa’dan fidye parası olarak sadece beş bin altın almakla yetindi; ilkin şehri yağmalama niyetindeydi ama müneccimler bunu tavsiye etmemişti. Çünkü öncü kolu oraya giderken

iki kez yolu kaybetmiş ve nihayet vardıklarında, birden korkunç bir diş ağrısıyla kıvranmaya başlamıştı. Edessa halkı ise işi hafif atlattıklarına şaşırılmamıştı. İsa Mesih'in aptal Celilelileri kendi hallerine bırakıp Edessa'da saygın bir hoca olması için davet eden bir yurttaşlarına, İsa'nın şöyle bir yanıt yazdığını ileri sürüyorlardı: "Kutsal Kitap'taki kehanetler yüzünden gelmem mümkün değil; ama yaşadığınız sürece talihiniz açık olacak ve şehrinizi Pers saldırısından sonsuza dek koruyacağım." Bana çok olası bir yanıt gibi görünmedi; çünkü İsa'nın zamanında herhangi bir Pers tehdidi yoktu. Yine de Edessa halkı bunu altın harflerle şehrin kapısına yazmıştı ve koruyucu bir tılsım olarak sadece bir kez yetersiz kaldı.

Kral Hüsrev henüz Edessa yakınındayken, İustinianos'un gönderdiği bir misyon, "Ebedi Barış"ın yenilenmesi için önerilen koşulların –yani, sefer sırasında alınan yerlere ilaveten yılda dört yüz bin altın– kabul edildiğini bildirdi. Bunun üzerine Hüsrev, bir nezaket göstergesi olarak, Antiokheia'dan yanında getirdiği tüm tutsakları kelepir fiyatına, çok yufka yürekli oldukları bilinen Edessa halkına satmayı önerdi. Halk, fidye parası olan beş bin altının üstüne, tam elli bin topladı. Bu miktar, gümüş, bozuk para ve çiftçilerin gönüllü katkısı sığır ve koyunlardan oluşmuştu. Fahişeler bir toplantı yapmış ve tüm lonca üyelerinin takılarını da fidye parasına ekleme kararını almıştı. Maalesef tam bu noktada Boutzes ortaya çıktı ve Edessa'nın Hüsrev'e beş bin altın ödemekle imparatora itaatsizlik ettiğini ilan etti. Başka para ödenmesini yasakladı ve Hüsrev'e, Edessa halkının meseleyi yeniden düşündüğünü ve anlaşılmadan vazgeçtiğini bildirdi. Hüsrev'e kızgındı; çünkü on üç yıl önce tutsak aldıkları kendi kardeşi Coutzes için imkânsız bir fidye istenmiş ve sonuçta Coutzes hapiste ölmüştü. Boutzes, bir kişisel adalet eylemi olarak, Edessa'nın topladığı bütün parayı kendisi aldı ve Hüsrev tutsakları beraberinde götürdü.

Temmuz başlarındaydı bu. Derken, Kral Hüsrev'e Belisarios'un Konstantinopolis'e döndüğü haberi ulaştı. Yolu üstündeki Konstantina ve diğer şehirlerden ufak miktarlarda koruma parası almakla yetinerek, aceleyle ülkesine yöneldi. Hristiyan olmadıkları ve eski tanrılara sadık kaldıkları gerekçesiyle Carrhae'dan para almadı. Dara'da bir gösteri yaptı ve oradan beş bin daha alarak, kendinden gayet memnun, Pers sınırını geçti. Tutsaklara gelince, Fırat kıyısında onlara yeni Antiokheia'larını kurdu. Düş kırıklığına uğramadılar; birçoğu Hristiyanlıktan vazgeçip Hüsrev'in onlar için yaptırdığı tapınakta Eski Tanrılara tapınmaya geri döndü. Atinalı filozof Symmachus da buraya geldi ve yeni-Platonculuk adındaki doktrin üzerinde çalışacak bir okul açtı. Bu doktrin, İsa'nın öyküsüyle veya O'nun tabiatına ilişkin tartışmalarla meseleyi karışık hale sokmayan bir tür Hristiyanlıktı. Yeni Antiokheia'nın hipodromunda Yeşiller Kral Hüsrev'in özel koruması altındaydı ve en iyi atlar onlara veriliyordu.

Ama İustinianos, Hüsrev'in Persia'ya döndüğünü duyar duymaz yeni barış anlaşmasını yırtıp attı.

Temmuzda Ravenna'dan Konstantinopolis'e vardığımızda, bizi karşılayan utanç verici hikâye buydu: Üç ayda Hüsrev İustinianos'a bilmem kaç milyonluk maliyet ödetmiş ve hem savunmasının zayıflığını, hem de askerlerinin korkaklığını açıkça göstermişti. Konstantinopolis'e dönüşte, Belisarios'la hanımına eşlik eden sadece birkaç değerli subay vardı; Gotların, Mağribilerin ve Vandalların katılımıyla sayısı şimdi yedi bine yükselen özel birliği dışında asker de yoktu. Bunların hepsi gözü pek, dirençli adamlardı; çünkü herhangi bir savaşçı –düşmandan olsun, bizden olsun– sıra dışı bir yiğitlik gösterirse, Belisarios bunu hemen fark edip adamı yanına alır ve onu birinci sınıf bir askere dönüştürürdü. Roma savunması sırasında Got saldırılarına esas direnen özel birlik olduğu için Romalılar hayretle, “Tek bir adamın özel birliği Theoderich'in imparatorluğunu çökertti!” diyordu.

Bizimle beraber, başında Kral Wittich, Kraliçe Matasont-ha ve Kral Hildibald'in çocuklarının bulunduğu uzun bir tutsaklar kervanı geliyordu. Ravenna'nın bütün kamu hazinelerini de getirmiştik. Bunlar arasında on milyon değerinde altın ve gümüş külçelerle sikkeler; Batı İmparatorluğu'nun kadim kraliyet tacı ve nişanları; çok büyük miktarda altın ve gümüş kap kakak; Theoderich'in Galya ile savaşlarında ele geçirdiği değerli mallar; İustinianos'un kapatılmasını emrettiği Ariusçu kilisenin hazineleri; uzun süre önce Adrianopolis Savaşı'nda düşmanın eline geçen Roma sancakları ve o talihsiz gün, İmparator Valens'in başında olan tacın ta kendisi vardı.

Kente yaklaşırken, sancaklar ve taca ilişkin şöyle dedi Belisarios: "Adrianopolis yenilgisinin intikamı nihayet alındı. Keşke Modestus Dayım bunları geri getirdiğimi görecek kadar yaşasaydı. Nasıl da klasik bir şölen düzenlerdi bizim için!"

Hanımım başını salladı: "Evet, hem de klasik ötesi bir nutuk çekerdik bize!"

Sanırım Belisarios, dayısının onun için hazırlayacağı karşılama ile en kötüsünü, saraydaki iftira ve şüphe havası yüzünden İustinianos'tan beklenebilecek karşılamayı kafasında kıyaslıyordu. Aslında onur, unvan peşinde koştuğu falan yoktu; layıkıyla yerine getirilmiş bir görev duygusu onun için yeterli tatmindir. Ama zengin gönüllü mizacından ötürü, başkalarının cimriliği onun neşesini kaçırıyordu. Hiç kuşkusuz, kendisi için olduğu kadar İustinianos'un da hatırına, dönüşünde bütün şüphelerin ortadan kalkacağını ve iftiracıların utanacağını umuyordu.

Eğer düşüncelerini böyle yorumlamakta haklıysam, büyük bir düş kırıklığı bekliyordu onu. Sanırım dünyada asla, sadık ve muzaffer bir general, imparatoru tarafından böyle soğuk karşılanmamıştır. Kent ahalisi Belisarios'u çılgın bir hayranlık gösterisiyle karşıladı ve Perslere karşı yalnızca

onun kendilerini savunabileceğini haykırdı. Ama İustinianos kıskançlıktan kudurdu ve fazlasıyla hak ettiği zafer kutlamasını ona vermedi; dahası, Gotlardan alınan ganimetin de halka sergilenmesine izin vermedi. Ganimetler özel imparatorluk limanından karaya çıkarıldı ve Somaki Saray’da depolandı; orada sadece Senato üyeleri onları görebilecekti. İustinianos, Belisarios’a paradan da pay vermek niyetinde değildi; sanırım bunu halka dağıtacağından ve böylece daha popüler olacağından korkuyordu. Ama Theodora, özel birliğin giderleri için en az yarım milyon verilmesinde diretti; çünkü adamlar, aktif hizmette olmadıkları süre içinde, kamu fonlarından ücret veya tayın almıyorlardı. Belisarios, bütün savaşları sırasında, özel birliğine kendi cebinden fazladan ücret ve tayın vermekle kalmıyor, alışılmamış bir uygulama olarak, silah ve donanım kayıplarını da karşılıyordu. Herhangi bir özel askeri başarı için yüzükler ve onur nişanları dağıtıyor, artık savaşamaz hale gelen hasta ve yaralıları emekli ediyordu. Dahası, yaşlı bir asker ona gelip, “İlk Pers seferiniz sırasında kolumu kaybettim ve şimdi ancak dileyerek geçiniyorum,” dese, adam doğrudan kendi komutası altında olmasa bile, ona para verirdi. Tabii böyle bir cömertlik, sıkıntıya düşen emektarların hakkını pintice hesaplayan İustinianos’un şüphelerini büsbütün artırıyordu.

Yurttaşlar şöyle derdi Belisarios için: “O bir hilkat garibesi. Onu sarhoş gören yok, mevkiinin izin verdiği kadar sade giyiniyor; bırakın zamparalığı, tutsak aldığı kadınların hiçbirine (Vandal ve Got hanımlar dünya güzeli olmasına rağmen) gözünün ucuyla bile bakmıyor; üstelik aşırı sofu bile değil.” Hanımım ve zırhlı süvarilerinin eşliğinde, her gün Ana Cadde’deki evinden çıkıp Augustus Meydanı’na kadar bütün yolu yürüyerek Savaş Bakanlığı’na işe gidiyor ve daha sonra, hükümdarlarına saygı ziyaretinde bulunuyordu. Kalabalıklar endamını, dürüst ciddi yüzünü ve arkasında aynı tempoda ilerleyen askerleri seyretmekten hiç bıkmamıştı. Bu

askerler esmer, ince hatlı Persler; açık tenli, sarışın Vandallar; iriyarı, kızıl saçlı Gotlar; çarpık bacaklı, çekik gözlü Hunlar ve siyah kıvrık saçlı, kemer burunlu, kalın dudaklı Mağribilerdi. Halk hanımına da bakıp fısıldaşıyordu: “O da bir hilkat garibesı. Bizzat kendisi mancınkla nişan alıp birçok Got’u öldürmüş; Roma’yı açlıktan kurtaran da o.” Bir papazın ise şöyle dediğini duydum: “Hazreti Süleyman *Özdeyişler*’inde tam bu fahişeyi anlatmadı mı? ‘Yere serdiği bir sürü kurbanı var, öldürdüğü kişilerin sayısı pek çok. Ölüler diyarına giden yoldur onun evi, ölüm odalarına götürür.’”*

Ancak hasta bir zihin Belisarios’un gerçekten alçakgönüllü mizacına yapmacık diyebilir ama Narses ve Kapadokyalı İoannis durumu İustinianos’a şöyle yansıttılar: “İsyan hazırlığı yaptığı kesin. Bakın nasıl halkın sevgisini kazanmaya uğraşıyor; sokaklarda yürümesi bile âdeta bir tür şenlik alayı. Kıyaslandığında, siz muhteşem majestemizin saçtığı ışık, sıradan bir göz için pırıltısını kaybediyor. Şimdi iki imparatorluğu da istediği zaman alabileceği kanısında; buraya, Konstantinopolis’e tutsaklarını sergilemeye gelmiş ve çok geçmeden, siz majestemizin kutsal başından tacı kapmaya çalışacak. İlk davranan siz olun.”

İustinianos, korkak olduğu için, onları susturdu: “Henüz elimde kanıt yok,” dedi. Theodora’dan korkuyordu, hanımım Antonina’yla çok yakın olduklarının farkındaydı; ayrıca, Hüsrev ertesi yıl bir istilaya daha kalkışırsa, sadece Belisarios bu saldırıyı önleyebilirdi.

Kral Wittich’e gelince, İustinianos’a biat etti; hatta Ariusçuluk hatasından da döndü; böylece ona soylu payesi ve Galatia’da, Gelimer’inkiler gibi büyük topraklar verildi. Ama Matasontha ile evliliği, ikisinin de ortak talebi üzerine feshe dildi. Yakılan ambarlar olayındaki yardımının ödülü olarak, Matasontha’nın İustinianos’un kendi yeğeni, Stotzas’ın isyanını bastırmakta payı olan Germanos’la evlenmesi uygun

* *Süleyman’ın Özdeyişleri* 7: 26-27. (e.n.)

görüldü. Diğer Got tutsaklardan süvari birlikleri oluşturuldu ve Tuna sınırını korumaya gönderildiler. Gotlardan bu kadar bahsetmek yeter.

Konstantinopolis'te yapımı tamamlanan Aya Sofya Kilisesi'ni ilk kez gördük. Mimarı Trallesli Anthemios'tu. İustinianos ona şöyle demişti: “Bu kilisenin dünyanın en güzel ve en kalıcı binası olması için hiçbir masraftan kaçınma; öyle ki, Tanrı'nın adı ve benim adım yücelsin.” Anthemios işinin ustasıydı. Onun adıydı en büyük onuru hak eden; çünkü İustinianos sadece çizimleri onaylamıştı. Eğer onurlandırmak gereken başka adlar varsa, onlar da Anthemios'un yardımcısı Miletli İsidoros ile Vandallara karşı zaferinin sağladığı hazineden ötürü Belisarios'tur. Katedralin inşaat giderleri ve gereken köle emeği bu parayla ödenmiştir.

Katedral, yakınındaki bütün yüksek binaların tepesinden bakar. Büyükle küçüğün farkını şöyle belirteyim; katedral, Haliç'teki teknelerin arasına demir atmış devasa bir ticaret gemisi gibidir. Ama oranlar öyle güzel hesaplanmıştır ki boyutu kesinlikle kaba veya ürkütücü değildir. Tam tersine, zarif ama ciddi bir soyluluğa sahiptir ve bunu ancak şöyle ifade edebilirim: “Eğer Belisarios asker olduğu kadar iyi bir mimar da olsaydı, onun inşa edeceği kilise tam böyle olurdu.”

Aya Sofya yetmiş metreden geniştir, yüz metre uzunluğundadır ve elli metre yüksekliğindedir. Dev bir kubbeyle taçlanmıştır; içeriden, saf altın varakla işlenmiş tavana bakınca, bütün yapı her an çökebilir sanırdınız; çünkü kubbeyi taşıyan herhangi bir kiriş veya kemer yoktur ve her kısım içeriye ve yukarıya, kubbenin merkezine doğru yükselir. Yurttaşlar, taşradan gelen ziyaretçilere, “Bir şeytan, imparatorun emriyle, kubbeyi gökten sarkıtılmış altın bir zincirle astı; sonra da diğer kısımlar kubbeyi taşımak üzere yükseldi,” derler. Birçok ziyaretçi bu şakayı gerçek sanır.

Yine altın varaklı kubbelerle örtülü ve sütunlu iki giriş kapısının biri erkekler, öteki kadınlar içindir. Binayı süsleyen

oymalı sütunların ve mozaiklerin güzelliğini nasıl hakkıyla anlatmalı, bilmem. İçerisi, iki yandan ağaç gibi yükselen Malta taşı sütunlarla, kocaman altın rengi güneşin altında uzanan bir ilkbahar çayırını anımsatır. Duvarlarda ve zeminde rengârenk –kırmızı, yeşil, mor benekli, saman rengi, tereyağı sarısı, kar beyazı ve şuraya buraya serpiştirilmiş lapis lazulinin mavi ışıltısını yansıtan– mermerler kullanılmıştır. Kusursuz bir oyma, kabartma ve kalıplama işçiliği her ayrıntıyı özel bir haz nesnesi yapar; duvarlar ve kubbedeki çok sayıda pencere binanın içini ışıkla doldurur. Bu yapıyı takdir etmek ve adandığı Bilgeliğin önünde eğilmek için Ortodoks Hristiyan olmak gerekmez; zaten kilise her saatte, yasaları çiğnemedikleri ve uygun davrandıkları sürece yoksullara da açıktır. İçeri giren bir dilenci bu ihtişamın ortasında durup imparator olduğunu hayal edebilir; binanın sadece bazı bölümlerine girmesi yasaktır: yirmi bin kilo ağırlığında pırıl pırıl gümüşle kaplı kutsal oda ve bazı özel ibadet mekânları. Azizlere ve şehitlere ait kutsal emanetlere gelince, bunlardan bolca vardır; hatta iç kapıların bazıları Nuh'un gemisinin kalaslarından yapılmıştır (derler).

Sanırım Aya Sofya'yı ziyaret ettiği bir sırada, Theodosios çok anlamsız bir yaşam sürdüğü fikrine kapıldı ve ancak manastırına geri dönerse iç huzuruna kavuşacağına inandı. Gerçi şimdi eskisinden daha inançlı bir Hristiyan değildi; ama Efes'teki yaşamı katı kurallara göre düzenlenmişti ve bir sonraki adımda ne yapacağını düşünmek zorunda değildi. Theodosios kötü adam değildi; tutkuları çok sıkı denetim altında tutan manastır düzenini kabul etmesi bile birçok kişinin başaramayacağı bir şeydi. Ayrıca hanımım Antonina'yla bağlantılı dedikodulardan, ondan sefa oğlanı diye bahsedilmesinden ve hanımımın, baş başayken ona sevgi göstermesine rağmen, dedikoduyu önlemek için herkesin önünde aşağılayıcı bir sertlikle davranmasından rahatsızdı. Dahası, Theodosios savaştan yorulmuştu ve bir sefere daha

çıkma düşüncesine katlanamıyordu – özellikle de Belisarios’un muhtemelen gönderileceği bir doğu seferine: Aşırı sıcak onu hasta ediyor ve kafasını bulandırıyor. Bu yüzden, bir gece iki üç parça eşyasını gizlice topladı ve süratli bir ticaret gemisine binip Efes’e gitti. Geride kısa bir özür ve veda notu bırakmıştı.

Hanımım onun ortadan kayboluşuna o kadar üzüldü ki yemeden içmeden kesildi, günlük işlerini yürütemez oldu ve bir süre sonra yatağa düştü. Şimdi kırk yaşındaydı; İtalya seferinin zorlukları, hiçbir güzellik malzemesinin ve masajın gideremediği kaygılı ve gergin bir ifade yerleştirmişti yüzüne. Son zamanlarda aylık kanamalarındaki değişimden ötürü de aşırı hassas ve sinirliydi. Belisarios, tüm sevgisine ve sabrına rağmen, kapıldığı melankoliden onu çıkaramadı. Sanırım Theodosios’un gidişini, büyük güzelliğini (Theodosios, şiirleri ve ezgileriyle yüceltirdi onun güzelliğini) ve herkesçe teslim edilen zekâsıyla çekiciliğini artık kaybettiğinin işareti olarak algılamıştı. Bu durumda, Belisarios’un gerçek bir yüce gönüllülük gösterdiğini düşünüyorum. Hanımım ancak Theodosios’un varlığının onu canlandırabileceğini itiraf edince, Belisarios hemen İustinianos’a gitti ve Theodosios’un geri çağrılmasını rica etti.

İustinianos kabul etti ve Efes’in başrahibine yazarak Theodosios’u yemininden azat etmesini ve geri göndermesini istedi; ama Theodosios keşiş olmaya kendisinin karar verdiğini ve bu hakkı hiç kimsenin, imparatorun bile ondan alamayacağını bildirdi.

İlkbaharda Kral Hüsrev askeri hazırlıklarına tekrar başlayıp da Belisarios aceleyle sınıra gönderilince, hanımım kentte kaldı; bu kasvetli ruh halinde ona sadece ayak bağı olacağını söylemişti.

19. Bölüm

Karkamış Zaferi

Şimdi hikâyem yazmaktan hiç hoşlanmadığım bir evreye giriyor; çünkü bu evre hanımım Antonina için çok mutsuz ve kocası Belisarios için daha da mutsuz bir dönem; üstelik, Belisarios'un Perslere karşı kazandığı çarpıcı zafere rağmen mutsuz... Ama kötü de iyi ile birlikte anlatılmalı.

Belisarios, Rabbimizin 541. yılının ilkbaharı sonlarında Kral Hüsrev'e karşı cepheye gönderildiğinde, söylediğim gibi, hanımım Konstantinopolis'te kaldı. Belisarios, saray görevlerinden ayırabildiği bütün zamanı, özel birliğine aldığı Got askerlere yay kullanmayı ve kendi sınanmış binicilik tekniklerini öğretmekle geçirmişti. Ama doğuda onu bekleyen çok farklı bir mücadele idi. Dara'ya vardığında –hanımımın orayı ziyaretinin anısıyla içinin ısındığını yazmıştı– imparatorluk kuvvetlerini acıklı bir eğitim ve disiplin yetersizliği içinde buldu; cesaret dersiniz, Pers adını duyunca titremeye başlıyorlardı. Ciddi bir çatışma için tek güvenebileceği kendi yedi bin adamıydı. Ordu kayıtlarında tam donanımlı olarak belirtilen, tam ücret ve tayın alan birçok nizami alayda birkaç yüz kişi eksikti ve sözüm ona eğitilmiş diye geçen askerlerin yarısı, Dara ve diğer yerlerin tahkiminin onarımında çalıştırılan silahsız ırgatlardı. Tahkimatı güçlendirme planını

on iki yıl önce bizzat Belisarios hazırlamıştı; ama anlaşılan yeni fark edilmişti bu ihtiyaç.

Kral Hüsrev, askeri hırsları olan, ama kolay hedeflere kendileri giderek tehlikeli girişimlere subaylarını sürme âdetindeki çoğu Doğu hükümdarından farklıydı; tam tersine, kendisi daima en zor koşulları seçerdi. Toprakları Roma'ya ait olmayıp sadece Roma'nın himayesinde olmasına rağmen, İustinianos'un vergi tahsildarlarının gaddarca sıkıştırdığı Kolkhislilerin daveti üzerine, Hüsrev daha önce hiçbir Pers ordusunun kullanmadığı ve daima imkânsız sayılmış bir yoldan, Kafkasların eteğinden geçerek Kolkhis'i iştila etti. Büyük bir öncü kol göndererek balta girmemiş ormanların arasından ve uçurumların tepesinden, filleri bile geçirebileceği kadar geniş ve sağlam bir yol açtırdı. Planı kuşku uyandırmadı, çünkü bu seferin Pers İberyası'na akınlar düzenleyen bir Hun kabilesine karşı yapıldığı söylentisini yaymıştı. Kısa keseyim, Kolkhis'in kıyılarına kadar ilerledi, oradaki önemli Roma kalesi Petra'yı ele geçirdi, Romalı valiyi öldürdü ve Kolkhisliler tarafından kurtarıcı ilan edilerek bütün ülkeyi işgal etti.

Belisarios, bu seferi Mezopotamya sınırı ötesindeki casuslarından öğrendi ama sonuçtan henüz haberi yoktu. Kolkhis için tek umudun, bir karşı saldırıyla Hüsrev'i geri döndürmek olduğunu düşündü. Çeşitli garnizon şehirlerinde bulunan bütün kuvvetleri çağırttı ve generallerine lafını sakınmadan konuştu; sorumlu oldukları birlikleri ihmal ettikleri için sitem etti. Eğer iki ay içinde birlikler doğru dürüst silahlanmış, donanmış ve güçlenmiş duruma gelmezse, hepsinin rütbesini düşürmekle tehdit etti. Başkomutan olarak kayıtsız şartsız itaat beklediğini de belirtti. "Ama," dedi, "ben on yıldır Batı İmparatorluğu'ndayım ve mevcut stratejik durumun her ayrıntısını bilemem. Sınır ötesine ani bir süvari saldırısı hakkındaki fikrinizi açıkça belirtirseniz sevinirim. Büyük Kral çok uzakta. Sınır kalelerini kuşkusuz

sıkı koruma altında bırakmıştır; yine de Antiokheia'yı yağmalamasının intikamını almak ve ordumuzun savaş gücünü yeniden göstermek için mükemmel bir fırsat olabilir bu. İmparator beni buraya özellikle Roma ordusunun onurunu yüceltmek amacıyla gönderdi.”

Belisarios'un takdirini tekrar kazanmak isteyen Boutzes, bir saldırının uygun olacağını söyledi; Dara Valisi olan Peter de, aynı nedenle saldırıyı destekledi. Ama Lübnan'daki Trakya birliklerinin eş komutanları (Antiokheia'yı kaderine terk edip bütün adamlarıyla Daphne kapısından kaçan ikili) sorun çıkardı. Belisarios'la gelirlerse, Bedevilerin Şeyhi'nin yokluklarında rahatça Suriye ve Filistin'e saldıracağını söylediler.

Belisarios şöyle yanıtladı: “Dediğim gibi, on yıl doğudan uzak kaldım, ama sandığınız kadar çok şeyi unutmadım. Bu Bedevilerin orucu başlamak üzere. Kendi Güneş Tanrılarına saygı gereği, gündüz saatlerinde oruç tutarlar ve iki ay boyunca hiçbir savaşa girmezler.” Böylece onları susturdu.

Birkaç gün sonra Belisarios, on beş bin kişilik ordusunu Pers sınırından geçirdi ve Nizip'in yaklaşık sekiz mil ötesinde karargâhını kurdu. On yıl önce Gereksiz Savaş sırasında onu terk etmiş olan (ama ihanetine rağmen, İustinianos'un bağışladığı) Bostra Sultanı Harid ibn Gabala da, emrindeki beş bin Arap'la oraya gelmişti. Persler bizim orduları öyle hor görüyorlardı ki büyük olasılıkla güçlü kalelerinin korumasından uzaklaşıp Belisarios'la savaşa tutuşurlardı. Belisarios, çoğunluğun geri çekilme yolunu kesip sadece bir tabur kadarının Nizip'e kaçmasına izin vererek onları yenmeyi planlamıştı. Pers zırhları giyinmiş bir grup adamı kaçanların arasına karışıp şehre girecek, kapıları Belisarios'a açacak ve böylece Nizip ele geçirilecekti. Gelgelelim, daha yakından bir eylemle Perslere gözdağı vermeli, diye düşünen Peter bu plana karşı çıktı ve şehirden sadece bir buçuk mil uzakta kamp kurmakta diretti.

Belisarios Peter'e gönderdiği mesajda, cesaretinin övgüye değer olduğunu, ama kamp kurduğu noktada Perslerle çatışıp onları yenerse, gerileyen Perslerin kısa sürede yakındaki şehre sığınabileceklerini söyledi; ayrıca bu tutumu düpedüz emre itaatsizlikti.

Peter şöyle yanıtladı: "Yıllar önce Fırat kıyısında size hizmet ettim; o zaman Persler bir kaleden yüzlerce mil uzakta olduğu halde, onlara saldırmakta duraksadınız. Ben Perslerden korkmuyorum ve bundan gurur duyuyorum. İtaatsizliğe gelince, duyduğuma göre, yakın geçmişte Ravenna'da siz de bizzat imparatorun emirlerini çiğnemiştiniz. Yine de bundan zarar görmediniz."

Belisarios tekrar yazdı: "Koşullar durumları değiştirir. Ama seninle tartışmayacağım. Eğer emrime rağmen kabadayılıkta ısrarlıysan, çok rica ederim, özellikle yemek saatinde bir ani saldırıya karşı hazırlıklı ol."

Öğle vakti hava aşırı sıcak olduğundan, Peter'in adamları zırhlarını çıkardı, silahlarını kenara yığdı ve ikili üçlü gruplar halinde, Nizip'in surlarından birkaç yüz metre uzaktaki sebze bahçelerinden kavun çalmaya gittiler. Pers süvariler ansızın üç kapıdan çıkış yapıp kavun hırsızlarını siperli kamplarına doğru kovaladı. Kamp nöbetçileri alelacele silahlarını kaptılar ve arkadaşlarına yardıma koştular; ama karmakarışık bir halde geriletildiler. Çok geçmeden, Peter kampını terk etmek zorunda kaldı; sadece elli adamını değil, alay sancağını da kaybetmişti.

Bereket Belisarios'un gözcüleri Nizip yönünden bir toz bulutu yükseldiğini görmüş ve bunu hemen bildirmişlerdi. Belisarios'un karargâhında öğle yemeğinin vardiya usulü verilmesi alışılmış uygulamaydı ve askerlerin sadece üçte biri görev başında değildi; böylece, alarm borusu çalındıktan bir dakika sonra, özel birliğin süvarileri Nizip yolundan hızla Peter'i kurtarmaya seğirtti. Başlarında Belisarios ve ağır donanımlı Got süvariler vardı. Kampı aceleyle yağmalayan

Persleri saflarına dönerken buldular. İki cenahtan hücum için iki kola ayrılarak dört nala düşmanın tepesine bindiler; at üstünden ok atıyor ve uzun mızraklarıyla saldırıyorlardı. Perslerin yayları, daha önce açıkladığım gibi hafif olduğundan, okları ağır zırhlı süvarilere karşı etkisizdi. Gotlar ilk saldırıda Pers saflarını kırmayı başardılar ve onları düzensiz bir halde Nizip'e gerilettiler. Peter'in alayı kurtuldu ama Belisarios'un planını bozma pahasına; çünkü çatışmada yüz elli adam kaybeden Persler, Belisarios'un yine sınırda olduğunu ve eski gücünü hâlâ koruduğunu gördüler. Ona karşı gelmek için şehirden çıkmayı göze alamadılar; ama alay etmek için kulelerinden birine Peter'in sancağını siyah çelenklerle süsleyip astılar.

Neticede Belisarios'un Nizip'i hileyle alma umudu kalmadığından ve alelade kuşatma yöntemleriyle de orayı bir yıldan önce ele geçiremeyeceğini bildiğinden, Nizip'i bırakıp ilerlemeye karar verdi. Doğuya doğru bir sonraki kale, otuz beş mil mesafedeki Sisauranum'du; oranın garnizonu, yerel milisler dahil dört bin kişiydi. Belisarios, garnizonu altı bin kişi olan Nizip'i arkasında bırakmayı göze alabilirdi, ama Sisauranum'la Nizip'in ikisini birden bırakamazdı. Dolayısıyla, ana kuvvetleriyle Sisauranum'u kuşatmaya ve Nizip'te ufak bir göstermelik kuvvet bırakmaya karar verdi; Sultan Harid'in Araplarını da Dicle Nehri'nin ötesine, Asur eyaletine saldırmaya gönderdi.

Asur'un bu kısmı yüzyıllardır Roma saldırısı görmemişti. Halkı güvenlik içinde yaşıyordu ve son derece zengindiler. Kral Hüsrev Kolkhis'te, Perslerin sınır kuvvetleri de Nizip ve Sisauranum'da bağlı olduğundan, Sultan Harid'in adamları hayatlarında görmedikleri kadar kolay bir yağma fırsatı buldular. Sultan Harid bütün bu ganimeti, anlaşma gereği arkasındaki Roma ordularıyla paylaşmanın yazık olacağını düşündü ve Bostra'daki sarayına başka bir yoldan dönmeye karar verdi. Onunla birlikte, ciddi bir direnişle karşılaşılır-

sa Arap kuvvetlerini desteklemek için, Traianus'un emrinde özel birlikten bir bölük süvari ve Obur İoannis'in emrinde bir bölük Trakyalı gelmişti. Ama Harid, kendi keşif koluna, büyük bir Pers ordusunun kuzeyden geldiğini ve daha önce geçtikleri Dicle köprüsünde onların dönüşünü beklediğini söyleyerek Traianus'la Obur İoannis'i aldattı. Hemen yur-duna döneceğini bildirdi. Ganimet yüklü Obur İoannis de bütün bir orduyla tek başına cebelleşmekten kaçındığı için, Harid'in örneğini izlemeye karar verdi. Rütbece astı olan Traianus ona eşlik etmek zorunda kaldı. Dolayısıyla, bütün birlikler Dicle Nehri'nin kıyısından güneye inip Niğova'daki köprüden geçtiler; sonra Obur İoannis ve Traianus, Singara ve Aborrhas yoluyla çölü geçip Roma toprağına döndüler. Sultan Harid, daha da uzun bir yürüyüş sonunda, ganimetiyle beraber salimen Bostra'ya vardı. (İustinianos bir kez daha bu sahtekâr Arap'ı bağışladı; birkaç yıl sonra Bedevi şeyhinin bir ordusunu bozguna uğrattınca, ona soylu unvanı verdi ve Konstantinopolis'te tantanayla ağırladı.)

Bu arada Belisarios Sultan Harid'den –ya da ondan olmazsa Traianus'dan– nasıl bir ilerleme kaydedildiği ve Asur'da bulunan Pers kuvvetleri hakkında bilgi bekliyordu. Hiçbir haber gelmeyince endişelenmeye başladı. Yine de Sisauranum'u almayı başardı: Köylü sığınmacılarla dolu olan şehir, altı haftalık bir kuşatmadan sonra açlıktan teslim oldu. Dara ve Nizip gibi sınır şehirlerinin aksine, bu şehir kuşatmaya karşı güvence olarak sürekli bir erzak stoku bulundurmuyordu. Belisarios'un aniden ortaya çıkması da çevreden tahıl sağlanmasına fırsat vermemişti. Belisarios el-verişli koşullar önerdi: Roma kökenli bütün Hıristiyan yurttaşlar bağışlanacak (burası, yüz elli yıl önce, İovianus'un o rezil antlaşmayla Persia'ya verdiği şehirlerden biriydi) ve garnizondaki sekiz yüz Pers süvariye, adi tutsaklık ile İmparator İustinianos'un ordusuna yazılmak arasında tercih hakkı tanınacaktı. Süvariler İustinianos'a hizmet etmeyi seçtiler

ve daha sonra, Özel Birliğe yazılan Gotların Perslere karşı savaşmak üzere Mezopotamya'ya gönderildiği gibi bunlar da Gotlarla savaşmak üzere İtalya'ya gönderildiler. Sisauranum'un surları yerle bir edildi.

Sultan Harid'den hâlâ haber yoktu ve Belisarios gönderdiği kuvvetlerin pusuya düşürölüp yok edilmesinden korkuyordu. Bir harp divanı topladı ve Dicle'nin karşı yakasına ilerlemeyi önerdi: Belki Harid ele geçirdiği bir şehirde direniyor ve kurtarılmayı bekliyordu. Ama generallerden hiçbiri onun bu planını desteklemedi. Lübnan'dan gelenler, Bedevilerin orucu artık bittiğine göre, askerleriyle birlikte dönmekte ısrarlıydı; ötekiler ise, askerlerinin sıcaktan bitap düştüğünü ve üçte birinin savaşacak durumda olmadığını belirttiler. Hepsi bir ağızdan aynı teraneyi haykırıyordu: "Bizi geri götür. Dicle'yi geçmeyeceğiz. Daha ileri gitmeyeceğiz. Bizi geri götür."

Böylece, Peter'in efelenmesi, Sultan Harid'in ihaneti, Obur İoannis'in oyuna gelmesi ve öteki generallerin korkaklığı yüzünden, Belisarios en büyük zaferi olabilecek bu fırsatı kaçırdı. Çünkü Kolkhis'teki Kral Hüsrev, Asur'u Arapların yağmaladığını ve Belisarios'un Sisauranum'u aldığını duyunca, alelacele Van Gölü'nün batısından ve Dicle'nin doğu yakasından geçerek döndü. Ordusunun neredeyse yarısını bir kolera salgınında kaybetmişti. Kalan askerinin de yarısını erzak sağlanamaması sonucu kaybetti; kolera haberinden korkan erzak arabaları gerisingeriye İberya'ya dönmüştü. Dahası, yolculuğun en zor noktasında, bir toprak kayması yeni yaptırdığı yolu çökertmiş ve yolun tekrar yapılması gerekmişti. Eğer Belisarios Dicle'yi şimdi geçebilseydi, Hüsrev'i ve Persleri açlık ve kargaşa içinde yakalayacak ve İustinianos'a sunduğu armağanlara, hiç kuşkusuz üçüncü bir tutsak kral ekleyecekti.

Ama kısmet olmadı, Belisarios generalleri ilerlemeye ikna edemedi. Yaralıları arabalara bindirdi ve Nizip'i geçip Dara'ya çekildi.

Konstantinopolis'te ise garip işler oluyordu. İlkın, kentte Theodora'nın gayrimeşru oğlu boy gösterdi; misafirhaneden Pentapolis'e gittiği o talihsiz yılda, Mısır'da doğmuştu çocuk. Baba önemsiz biri, yakın zamanda ölen bir Arap tüccardı. Çocuğu Theodora'dan almış ve İoannis adıyla vaftiz etmişti. Theodora İustinianos'a hiç çocuğu olmadığını söylemiş ve İustinianos ona soylu rütbesi verdiğinde, bu sözünü doğrulayan bir belge imzalamıştı. Kapadokyalı İoannis'in Theodora için bir tehdit olması, bu çocuğun varlığını bilmesinden ötürüydü: İoannis'in Mısır'daki casusları bu hikâyeyi ona bildirmiş, ama doğrulayacak herhangi bir ayrıntı bulamamışlardı. Theodora, İoannis'in İustinianos'a sağlam bir kanıt gösterebileceğinden emin değildi; kendisi bile oğlunun nerede olduğunu keşfedememişti. Sonunda, bu Piç İoannis'in ölüm döşegindeki babası, ona doğumundaki sırrı açıklamış ve genç adam oturdukları Kızıldeniz kıyısındaki Aden şehrinden kalkıp Konstantinopolis'e gelmişti. Theodora'ya hanımım Antonina aracılığıyla yanaştı; babasıyla iş ilişkisi olan hanımımın ilk kocasını tanıyordu. Eğer anaç gözyaşları, öpücükler ve sarayda üst düzey bir görev bekliyor idiyse, çok yanılıyordu. Theodora hiç vakit kaybetmeden onun deli olduğunu açıkladı, bir tımarhaneye kapattırdı ve genç adam çok geçmeden öldü. Babasını sevmemişti; oğlunu niye sevecekti? Üstelik ağgözlü, kendini beğenmiş, cahil bir oğlandı.

Derin bir oh çeken Theodora şöyle dedi hanımına: "Nihayet şimdi, can kardeşim, Kapadokyalı İoannis'le hesabımızı görebiliriz; artık ondan korkacak bir şeyim kalmadı."

Ama Theodora, Theodosios Efes'ten geri getirilene kadar, hanımımın herhangi bir intikam planına yardım edemeyeceğinin farkındaydı. Dolayısıyla, hanımım Theodosios'un manastırdan asla ayrılmayacağına inanmasına rağmen, Theodora, kendi atadığı Monofizitlerden olan Efes Piskoposu'na, keşiş Theodosios'u hemen Konstantinopolis'e göndermek için elinden geleni yapmasını bildirdi. Piskopos, kuralları

oldukça gevşek olan manastırın başpapazına, Theodosios'u hayatından bezdirecek ağır kefaret cezaları vermesini emretti; böylece Theodosios kendi isteğiyle yemininden bağışlanmayı talep edecekti.

Bu haber hanımımın umutlarını biraz canlandırdı ve Kapadokyalı İoannis'i tuzığa düşürüp mahvedecek yöntemler düşünmeye başladı. İlk adımı, İoannis'in tek kızı Euphemia ile yakınlık kurmak oldu. Zeki bir kızdı ve babası ona çok bağlıydı. Theodora'nın onun için seçtiği koca adayıyla hiç gönlüne göre değildi. Hanımım, Euphemia'nın Theodora'ya karşı hissettiği burukluğu işleyerek, zamanla onun güvenini kazandı. Bir akşam Euphemia hanıma şöyle dedi: "Şanlı Antonina Hanım, aziz dostum, bugünlerde niçin hep hüzünlüsünüz? Niçin artık gülmüyorsunuz? Savaşta ki yiğit kocanız için mi endişelisiniz?"

Tabii Theodosios'u ne kadar özlediğini Euphemia'ya açmaya hiç niyeti olmayan hanımım kısaca yanıtladı: "Savaş meydanında kocamın güvenliğinden yana fazla endişem yok." Sonra, ani bir ilhamla devam etti: "Beni asıl üzen, imparatorun kocamın sadakatinden anlamsızca şüphe etmesi. Kocam burada, Konstantinopolis'teyken, onun güvenliği bakımından daha endişeliyim."

Euphemia şaşırmişti: "Belisarios'un sadakatinden nasıl şüphe eder! Bütün ülkede, imparatora ondan daha bağlı kimse yoktur herhalde."

Hanımım ayağa kalktı, dikkatle kapıları kapattı, sonra fısıltıyla konuştu: "Epeydir birine içimi dökmek istiyordum, sevgili çocuk, çünkü soylu Belisarios'uma reva görülen nankörlük yüzünden kalbim çatlamak üzere. İmparatorun topraklarını on binlerce kilometrekare büyüttü, hazinesine on milyonlarca altın ekledi; iki güçlü kralı tutsak edip ayağına getirdi. Üstüne üstlük, imparator tahtını kaybetmenin eşliğindeyken Nika Ayaklanmaları'nı bastırdı. Ama bu utanmaz İustinianos onu kıskanıyor; ona bir köpekmiş, bir

canıymış gibi davranıyor. Belisarios gitmeden bana açıldı, 'Hiçbir imparator bundan beter olamaz! Gördüğüm bu sürekli kötü muamele yüzünden, ona sadakat yeminiyle bağlı hissetmiyorum artık,' dedi."

Euphemia yanıtladı: "Bu sadece sizin ve Belisarios'un kabahati, sevgili dostum; çünkü gücünüz olmasına rağmen, bunu kullanmaya çekiniyorsunuz."

Hanımım duraksamadan yanıtladı: "Ama yavrum, saraydaki güçlü bakanların yardımı olmadan bir askeri ihtilali göze alamayız. Örneğin senin değerli baban, bizimle kesinlikle aynı görüşte değil. Eğer o yanımızda olsaydı... Aslında İustinianos'un yerine tam imparator olacak adam. Kocamın, bildiğin gibi, öyle bir hırsı yok; o sadece askerlikle ilgileniyor."

Euphemia'nın istemediği bir evlilikten kurtulma fırsatı, durumu babasına özel bir coşkuyla aktarmasına yol açtı. İş kolay oldu; çünkü Kapadokyalı İoannis'in de bir gün tacı giyeceğine dair gizli bir inancı vardı. Hipodromdaki yaşlı bir müneccim (belki Theodora ile hanımımın geleceğini böyle doğru tahmin eden adam) yıllar önce ona şöyle demişti: "Oğlum, bir gün saray muhafızları Augustus'un cüppesini sana giydirecek ve o gün sarayda büyük sevinç yaşanacak." Dolayısıyla, Euphemia'nın aktardığı konuşma İoannis'i fevkalade sevindirdi. Euphemia'ya, İustinianos'un düşmesine katkısı olacak her şeye destek olacağını hanımım Antonina'ya bildirmesini söyledi. Hanımım Euphemia'yı kucakladı ve babasının bu yolda gösterdiği azmi, Belisarios'un ve kendisinin de göstereceğine Kutsal Ruh üzerine yemin etti.

Komplo daha fazla ilerlemeden, Theodosios hanımımı sevince boğarak, Efes'ten aramıza döndü. Başpapazın ona verdiği kefarete cezalarından bunalmıştı. Artık keşiş değildi ve çok geçmeden eski yaşam biçimine –gösterişli giysilere, esanslara, şarkılar ve çalgılara, revahta olan şakalara, sığ eğlencelere– döndü. Bu değişimi nasıl açıklamalı? Kendini

aniden din yaşamına adanması kadar açıklanamaz bir olgu. Evet, özellikle Trakyalılar arasında bu yapıda insanlar vardır; çelişkilerini tartışarak boşuna vakit kaybedebiliriz, belki de işin sırrı sadece tartışma konusu olma arzularıdır. Dolayısıyla, Theodosios'u harekete geçiren güdülerini bir yana bırakalım ve yalnızca sözleriyle eylemlerini aktarmakla yetinelim.

Hanımımın oğlu Photios, Belisarios gideli beri bizimle oturmasına rağmen, o sırada kent dışındaydı. Antiokheia'da, şehir yıkılmadan önce, ticari spekülasyonlar ve araba yarışlarıyla ayı dövüşleri üzerine bahis tutuşması sonucu, çok büyük borç altına girmişti. Borçlarını bir an önce ödeyemezse, iflas etmiş sayılacak ve Patrisyen sınıfından atılacaktı; ama annesinin, bir aile skandalından kaçınmak için onu kurtaracağından emindi. Hanımım belki bunu yapardı, eğer Theodosios onu son derece öfkeliendiren bir hikâye anlatmasaydı. Theodosios, Efes'e kaçmasının nedeni olarak, Photios'un onu ve hanımımı öldürmekle tehdit ettiğini ve bu yüzden dönmeye onca isteksiz olduğunu söylemişti.

Büyük bir çingar çıktı. Hanımım Photios'un borçlarını ödemeyi tabii reddetti; ayrıca hikâyeyi duyunca, Theodosios ile kendisi için polis koruması istedi ve iş aleniyete döküldü. Belisarios'a olayı tüm ayrıntılarıyla bildirdi. Photios'u da Theodora'ya şikâyet ederek ağır bir cezaya çarptırmakla tehdit etti.

Photios alelacele Bosphorus'u geçti ve bir posta arabasına binerek Belisarios'un korumasına sığınmak için Persia sınırına hareket etti. Belisarios'a tam ne anlattığını bilmiyorum, ama anafikri, Theodosios'un Efes'e ikinci gidişinde, niyetinin Belisarios uzaklaşır uzaklaşmaz Konstantinopolis'e, hanımına dönmek olduğu; öyle de yaptığı ve şimdi ikisinin açıkça bir zina ilişkisi sürdürdükleriydi. Dahası, hanımımın onun parasından büyük bir miktarı çalarak âşığına verdiğinden yakındı; onu iflasın eşiğine getirmesi yetmezmiş gibi,

hakkında fazla şey bildiği için, mümkün olan her şekilde eziyet ettiğini söyledi.

Belisarios bu berbat hikâyeyi Photios'tan tam Sisauranum'da savaş divanı topladığı gün duydu. Eğer bir asker olarak görevini tüm kişisel duyguların önüne koyduğu o kadar açık olmasa, Pers topraklarından çekilme kararını bunun etkisiyle verdiğini düşünmek doğal olabilirdi. En azından asker arkadaşlarının onun bu özelliğini bilmesi gerekirdi. Gelgelelim bu ima, tam da Dicle'yi geçme konusunda en korkak davranmış olan generallerin kışkırtmasıyla, ortada dolanmaya başladı.

Savaş divanından sonra Belisarios, doğru söylediğine Kutsal Ruh üzerine yemin eden Photios ile tekrar konuştu. Bu, bir Hıristiyan için en korkunç yemindir ve bozulursa, dediklerine göre, ruhu sonsuza dek Cehennem azabına mahkûm eder. Photios, sözlerini desteklemek için benim gibi iki hizmetkârı ve başlıca alacaklılarından olup kendisi de iflasın eşiğinde olan bir Senatörü yanında getirmişti. Bunlar, hep birlikte, Belisarios'u inandırmayı başardı. Belki seferin düş kırıklığı ve bir ay süren dizanterinin zayıflattığı sağlığı da yargı gücünün olağan berraklığını etkilemekte rol oynamıştı. Dahası, onu savunmak adına, hanımımın Theodosios ile ilişkisinin gerçekten tuhaf bir izlenim yarattığını söylemem gerek. Ben bile, daha önce belirttiğim gibi, bu ilişkinin tam niteliğini kavrayabilmiş değilim. Her halükârda, Belisarios kendini bir kıskançlık krizine kaptırdı; bütün subayları ondaki bu değişim karşısında dehşete düştü. Hayatında ilk kez adamlarına sabır ve anlayış göstermeden, diğer komutanlar gibi davranmaya başladı; tek fark, en hırslandığı anlarda bile dine küfürden kaçınmasıydı. Hanımımın, Photios'un Konstantinopolis'ten ağzı iftira dolu olarak kaçtığını ve kendisinin de o ağza çamur doldurmak için hemen geleceğini yazan mektubu da durumunu düzeltmedi. Hanımım, Photios'un arkadaşları tarafından öldürülmekten korkan

Theodosios'un, kendisinin yokluğunda geçici olarak Efes'e döneceğini de bildirmişti.

Ne var ki, Kapadokyalı İoannis meselesinin yola çıkmadan halledilmesi gerekiyordu; yoksa komplo kendi aleyhine dönebilirdi. Böylece beni Kapadokyalı'ya göndererek, İustinianos'un devrilmesi ve yerine İoannis'in geçmesine Belisarios'u ikna etmek için son süratle Dara'ya hareket edeceğini bildirmemi söyledi. Bir sonraki gece yarısı, hanımım ile İoannis'in gizlice Belisarios'un Rufinianai'deki (Konstantinopolis'te Bosphorus'un karşı yakasında yer alan bir sayfiye yeri) evinin bahçesinde buluşmalarını ayarladım: Burası, hanımım kentten ayrıldıktan sonraki ilk mola yeri idi. İoannis'in tuzağa düşeceğine emindi; çünkü Euphemia'ya, kendisinin ve Belisarios'un niyetinin ciddiyetini Kutsal Ruh adına yemin ederek belirtmişti.

Hanımım benim işi başardığımı Theodora'ya bildirdi; Theodora da durumu (şimdi Kapadokyalı İoannis'le bozuşmuş olan) Narses'e ve saray muhafızlarının komutanı Marcellus'a çıkıttı. Narses ile Marcellus kılık değiştirerek bir grup askerle Rufinianai'ye gidip kararlaştırılan saatte bahçede yerlerini aldılar; bir kısmı bir sarnıcın ardına, ötekiler bir elma ağacının dalları arasına gizlenmişti. Söylendiğine göre, İustinianos bir terslik olduğunu fark etmişti; ama durum ona Taht'a karşı gerçek bir komplo olarak yansıtılmış ve o da Kapadokyalı İoannis'e şu mesajı göndermişti: "Her şeyi biliyoruz. Geri çekil, yoksa ölürsün. Müttefikin Antonina hoşnutsuzluğumuzun hedefi." Ama, eğer Kapadokyalı İoannis bu mesajı almışsa, yanıtlamayı komploya devam etmekten daha tehlikeli bulmuş ve hanımıma yapılan göndermeyi onun samimiyetinin kanıtı diye görmüş olmalı. Yine de kentten bir grup silahlı adamla o geceki buluşmaya giderken, hanımımla birlikte Dara'ya gitmeyi kafasına koymuştu.

Bahçe zifiri karanlıktı ve hanımım Antonina'nın yanında beklerken, ne büyük bir risk aldığımızı düşünerek korku-

dan titriyordum. Hanımım gibi ben de pelerinin altına bir zincir zırh giymiştim. Gece yarısı bahçe kapısının üstünden bir eldiven fırlatıldı; onu geri attım – parola buydu. İoannis, Kapadokyalı on iki adamıyla birlikte içeri alındı.

Hanımımınla gerçek komplocular gibi el sıkıştılar ve İoannis hemen İustinianos’a canavar, zorba, korkak diye sövmeye başladı; hanımımın kendini bağlayacak bir söz etmesine hiç gerek kalmadı. Ve tuhaftır, İoannis sövüp sayarken, hanımım bir şeyi fark etti: Uzun zaman önce, saraydan Blakhernai’ye giderken kilisede onunla konuşan esrarengiz polis komiseri kılık değiştirmiş İoannis’in ta kendisiydi. Çünkü, seyrek kullanılan bir Yunanca sözcüğü, tıpkı o adam gibi yanlış telaffuz etmişti.

Elinde olmadan güldü. Kapadokyalı hemen kuşkulanıp durakladı; etrafına bakmaya başladı. Sonra Narses ile Marcellus saklandıkları yerden bağırarak fırladılar ve kıran kırana bir dövüş başladı. Hanımım oyun gereği, “Eyvah, ihanete uğradık,” diye haykırdı ve Narses’le güya boğuşmaya girişti. Ben kaçtım. Marcellus yediği bir darbeye ensesinden ağır yaralandı; ama sonunda on iki Kapadokyalı teslim alındı. O kargaşada, efendileri bir duvardan atlayıp kaçtı.

Eğer aptal adam doğru saraya gidip İustinianos’a, onun adına Rufinianai’ye gittiğini ve niyetinin Antonina’ya ihanetini alenen itiraf ettirmek olduğunu söyleseydi, durumu Antonina’nın aleyhine çevirebilirdi. Ama paniğe kapıldı ve Aya İrini Kilisesi’ne sığındı; öyle ki şafakta Theodora ile Narses onu İustinianos’a ihbar ettiklerinde, suçlu olduğundan başka bir şey düşünülemezdi.

Nika Ayaklanmaları sırasında yakılan bu Aya İrini Kilisesi, İustinianos tarafından muhteşem bir şekilde restore edilmişti ve kutsallığını çiğnemeye onun asla cüret edemeyeceği bir sığınaktı. Böylece Kapadokyalı İoannis, bütün mülküne el konması ve –tuhaf bir kararla– kendini rahipliğe adamaya mahkûm edilmesi dışında ceza almadı!

Kapadokyalı İoannis hiç istemese de bir rahip oldu; çünkü yasaya göre, bundan böyle asla bir sivil görev alamazdı. Ama eski kehanet doğru çıktı. Saray muhafızları ona Augustus'un cüppesini giydirdi; yani, yeni ölmüş ve tesadüfen adı Augustus olan bir başdiyakozun rahip giysilerini giydirdiler ve kendisinden çokça nefret edildiği için, sarayda büyük sevinç yaşandı. Aya İrini'den, Marmara Denizi'nin Asya kıyısında bir ticaret şehri olan Kyzikos'taki* bir kiliseye gönderildi. İustinianos, Kapadokyalı İoannis'in ihanet girişiminden ziyade, Theodora'nın böylesine haklı çıkmış olmasına bozuldu: Theodora İoannis'in sahtekârlığını her söylediğinde ona inanmayı reddetmişti. Sırf Theodora'nın damarına basmak için, bir süre sonra Hıristiyan hayırseverliği adına, İoannis'in servetinin çoğunu ona geri verdi. İoannis Kyzikos'ta iki üç yıl daha huzur ve güven içinde yaşadı. Ama İustinianos, Theodora'nın düşmanını taciz azmini önleyemedi. Kapadokyalı, Kyzikos Piskoposu'nun yetkisi altındaydı ve Theodora Piskoposa, bu yeni rahibin rahat bir yaşam sürmesine izin vermemesini bildirdi. Dolayısıyla İoannis, gayet sert bir çalışma programına tabi tutuldu ve bu onu çok bunalttı.

Dara'ya yolculuğumuza karadan devam ettik. Kaleye vardığımızda hanımım, Asur'dan adamları ve ganimetiyle salimen dönmüş olan Traianus tarafından karşılandı. Hanımımı Belisarios'un beklediği odaya götürdü. Orada Belisarios, hanımımın sıcak selamına aldırış etmeden, hemen zina ettiğine dair Photios'un yeminli tanıklığını ve Senatör'le iki hizmetkârın yazılı ifadelerini burnuna dayadı. Öfkeyle bağırды: "Bu iş bitti, Antonina. Benim karım olarak davranışın, geçmişinden ötürü sana sitem etmemi olanaksız kılmalıydı. Ama şimdi o sitemi benden duyuyorsun: Seninle ilk tanıştığımda ne durumda olduğun hatırıma geliyor."

* Balıkesir, Erdek'te kurulmuş antik kent. (ç.n.)

Belisarios'un sert çıkışını hanımım kendi sertliğiyle karşıladı. Elindeki kâğıdı aldı, soğuk bir ifadeyle okudu, kâğıdı yırttı ve parçaları yere bıraktı. Bu suçlamaları reddetmeye bile tenezzül etmeyeceğini söyledi, ama ona yönelttiği ağır sitemle ilgili şunu diyecekti: Kendisinde uyandıracığını sandığı acı ve utancı hissetmiyordu; bundan böyle onu, kendisi gibi bir kadının kocası olmayı hak etmeyen bir soytarı olarak düşünecekti.

Hanımımın davranışı bir suçlunun davranışı değildi ve gerçekten de Belisarios'u bir kez daha yanıldığına ikna edeceğine inanıyordu. Ama Belisarios, bütün öfkesine rağmen hanımımı hâlâ çok sevdiği halde, bir zamanlar Siraküza'da yaptığı gibi ona olan içten inancına dönemedi. Üstüne varmaya devam etti: "Hanım, yani oğlun Photios'un kayıtsız şartsız doğru söylediğine Kutsal Ruh üstüne ettiği yemin yalan mı diyorsun?"

Hanımım horgörüyle yanıtladı: "Her yemin edenin, hele Kutsal Ruh gibi belirsiz bir kavram üzerine yemin edenin, o yemini senin kadar ciddiye aldığını mı sanıyorsun? Efendimiz İustinianos bir zamanlar Vitalianos'a Ekmek ve Şarap üzerine yemin edip sonra devlet işlerinin aciliyetini ileri sürerek, Vitalianos sapkındır gibi uyduruk bir bahaneyle yemini bozmadı mı? Dahası, Konstantinopolis'ten çıkışımın bir gün öncesinde, acil devlet işi denebilecek nedenlerle, ben de Kutsal Ruh üzerine yemin ettim ama kendimi ahlaksız bir kadın olarak görmüyorum."

Sonra Belisarios'a, Kapadokyalı İoannis'e karşı hazırlanan komplonun hikâyesini anlattı. Belisarios, onca güvendiği karısı Antonina'nın saçma bir intikam komplosu uğruna, kendi onurunu bağlayan bir yemini ciddiyetle ettiğini duyunca başı döndü ve bir tabureye oturmak zorunda kaldı. Kendine gelince şunu sordu: "Söyler misin Antonina, herhangi birini benim hain olduğuma inandıracak kadar özensiz mi hizmet ettim imparatoruma? Kapadokyalı İoannis'i

bu imkânsız şeye inandırmak için ona ne gibi şehvetli yaklaşımlar veya büyüler uyguladın? Adımı alçaklar güruhuna katmaya cüret etmek için üstümde ne gibi bir hakkın var sanıyorsun? Ve bu kötülükten ne kazanmayı umdun? Acaba vaftiz oğlumuzla bir zina ilişkisini imparatoriçenin koruması altına almak olabilir mi?”

Hanımım kendini savunacağına, Belisarios’a en hassas olduğunu bildiği yerden, inancı ve yiğitliğinden saldırdı: “Anlaşılan benden başka herkes senin o ünlü Hıristiyan sabrından yararlanacak. Ama kim söyleyebilir, İustinianos’un seni rezil etmesine katlanman dindarlıktan mı, yoksa korkaklıktan mı? Adam sana köpek gibi davranıyor, dövüyor, tekmeliyor; sen de tıpkı köpek gibi yaltaklanarak ayaklarına sürünüyorsun. Yitirdiğin öz saygını yeniden kazandırmak arzusuyla, şaka bile olsa, isyan yeteneğine sahip olduğunu göstererek seni hak etmediğin şekilde onurlandırdım.”

Belisarios artık dayanamadı. Öbür odadan Traianus’u çağırdı. “Antonina Hanım’ı dairesine götür ve kapısına nöbetçi koy. Sonraki bir emre kadar tutuklu kalacak.”

Traianus donakaldı.

Hanımım burada, gerçekten daha önce hiç karşılaşmadığı bir Belisarios’un varlığını hissetti. Aralarında oluşan bu ani uçurumdan ve ona söylediği berbat şeylerden korktu. Ama gönlünce davranma özgürlüğünün elinden alınması da onu öfkelendirmişti ve bu, Belisarios’un onun iffetine ilişkin şüphelerinden daha çok etkiliyordu onu. Taş gibi bir suratla Traianus’u izledi.

Hapiste onun yanındaydım. Uzun bir süre bana tekrar tekrar söylediği şuydu: “İmparatoriçe beni kurtarınca, Efendim Belisarios için kötü bir gün olacak.”

İmparatoriçeye olanları bildirmeye çalıştım. Bir ay içinde, yani eylül sonunda Belisarios hanımım Antonina’yı serbest bırakma ve hemen Konstantinopolis’e dönme emrini aldı. Tutukluluğumuz bunaltıcı değildi ve Belisarios’un kin

gütmeyen mizacından ötürü, hanımına herhangi bir saygısızlık yapılmamıştı.

Bu arada Photios, Theodosios'u yakalayıp cezalandırılsın diye Dara'ya getirmek için Efes'e gitmişti. Ne var ki, Belisarios ona böyle bir görev vermediği gibi, bu niyetinden de habersizdi. Photios, Efes Piskoposu'na kendini Theodora'nın adamı gibi tanıtarak, Theodosios'u sığındığı Aziz Yuhanna Kilisesi'nden çıkarmayı becerdi ve onu özel birlikteki yaralıların sağlıklarına kavuşmaları için gönderildikleri Kilikya'daki bir mesire yerine götürdü; ama orada, sanki Belisarios'un emriymiş gibi, onu bir kulübeye hapsetti. Theodosios'un Aziz Yuhanna Kilisesi'ne yanında getirdiği bir çuval altını da çaldı. Hanımım Antonina'nın Efes'te emniyete alması için Theodosios'a verdiği paraydı bu; kötü günlere hazırlık tedbiri olarak farklı Asya şehirlerinde para bulundurmak âdetindeydi.

Konstantinopolis'e vardığımızda, Belisarios çekinmeden imparatoriçenin huzuruna çıktı ve olan biteni anlattıktan sonra hanımım Antonina'ya karşı adil bir karar vermesini istedi. Ama imparatoriçe kaplan gibi kükreyerek ona hemen karısıyla barışmasını emretti.

Belisarios şöyle yanıtladı: "Vaftiz oğlum Theodosios yaşadığı sürece barışmak mümkün değil; çünkü Antonina Hanım onun tarafından büyülenmiş ve bana karşı canice davrandı."

Theodora onun kendine güvenini çökertmeye çalıştı: "Sen sanki ömründe ona hiç ihanet etmedin mi?"

"Beni böyle bir şeyle suçlayamaz, eminim."

Theodora kendi tarzında adil bir kadındı ve Belisarios'a karşı doğrudan bir eyleme girişmedi. Ama onu yakın dostları üzerinden incitmekten kendini alamadı; bu kişileri, kara defterine bu türden durumlar için kaydettiği, gerçek ama unutulmuş bazı kusurlarla suçladı. Kimi sürgün edildi, kimi tutuklandı. Photios'u daha beter şeyler bekliyordu. Theo-

dora onu Kilikya'da yakalattı ve sahtekârlık, iftira ve hırsızlık suçlamasıyla tutuklattı; Konsül rütbesinde olmasına rağmen, kamçılanarak ve işkence altında, Belisarios'a yalan söylediğini ve Theodosios'u nereye kapattığını itiraf etti.

Photios'un ahababı Senatör'e gelince, Theodora onun bütün mülküne el koydu ve karanlık bir ahıra hapsetti. Orada ona acayip iğrençlikte bir ceza uygulandı. Kısa bir yularla yemliğe bağlandı ve elleri arkasından zincirlendi. Zavallı, orada kımıldayamadan ve yatamadan bir eşek gibi duruyor ve yemeyi, uyumayı ve bütün doğal ihtiyaçlarını ayakta yerine getiriyordu. Bu berbat işkence sadece hanımım Antonina yüzünden değildi. Theodora'nın da adama geçmişten bir garazı vardı; misafirhane günlerimizde ona iki ayaklı eşek diyerek hakaret etmişti. Adam birkaç aylık ahır yaşamından sonra çıldırdı ve yüksek sesle anırmaya başladı. O zaman Theodora onu salıverdi ama adam kısa sürede öldü. Photios da aynı ahırın bir köşesine kapatıldı, ama yemlik ve yulardan muaf tutuldu. Hikâyenin devamını da burada anlatayım bari. Onu her zaman yararlı bir araç olarak görmüş olan İustinianos'un el altından yardımıyla, iki kez hapisten kaçıp bir kent sığınağına ulaşmayı becerdi; her seferinde Theodora sığınagın dokunulmazlığını çiğneyerek onu tekrar ahırına gönderdi. Üçüncü kez Kudüs'e kaçtı; orada kendini manastır yaşamına vakfederek başka intikamlardan uzak kalabildi.

Theodora'nın adamları, kasım sonuna doğru Theodosios'u Kilikya'dan geri getirdi. Theodora bunu hanımına hemen bildirmedi, ama bir sonraki huzura kabulün sonunda neşyle şöyle dedi: "Sevgili Antonina Hanım, elime olağanüstü bir inci geçti; sizin de fikrinizi almak istiyorum. Benimle gelip bir bakar mısınız?"

Theodora'nın hanımımı götürdüğü odada Theodosios bir sedire oturmuş, saray kedilerinden biriyle oynuyordu. Başından geçenler görünüşünü etkilememiştir. Zavallı hanı-

mımın dili tutuldu. Photios'un, onun Kilikya'da emniyette olduğu yolundaki sözlerine inanmamıştı. Theodora, çektiği acılara ve ona atılan iftiralara karşılık olarak Theodosios'un general rütbesine yükseltileceğini söyledi ve onu güvenlik için, sarayda kendi dairesinde yaşamaya davet ettikten sonra onları baş başa bıraktı.

Böylece bu uğursuz yıl sona erdi. Belisarios ile hanımın ayrı yaşamayı sürdürdü.

Ertesi yıl (Rabbimizin 542. yılı) ilkbahar başında, Kral Hüsrev bir kez daha sınırimızı geçti. Bu kez, topladığı en büyük ordunun (iki yüz bin adama yakın) başındaydı. Güçleri arasında, İustinianos'un Hüsrev'le savaşmaları için önerdiği rüşveti az bulup reddeden Ak Hunlardan da birkaç bölük vardı. Önceki yılın başarılı Suriye yağmasını duymuş ve ganimet umuduyla Hüsrev'e katılmaya gönüllü olmuşlardı. Hüsrev yine güneyden, Fırat'ın sağ yakasından yürüdü. Ama Suriye'nin gümüş ve altınını neredeyse tükettiğini bildiği için, orada vakit kaybetmeyip Filistin'e yönelmeye karar verdi. Antiokheia yerle bir edildiğinden, Kudüs kesinlikle doğunun en zengin şehriydi. Oradaki Kutsal Mekânlar, hazinelerle ışıldıyordu ve hacı kabileleri, şehrin hem Yahudi, hem de Hıristiyan halkını fevkalade zenginleştirmişti.

Belisarios geri çağırıldıktan sonra doğunun komutası Boutzes'e verilmişti. Ama Boutzes, küçük ordusuyla kendini Hierapolis Kalesi'ne kapatmıştı; Hüsrev'in ilerlemesinin haberlerini getirecek bir keşif kolu bile göndermeye cesareti yoktu. İustinianos'a yazarak elli bin kişilik bir takviye istedi; ama böyle bir ordu için İustinianos'un tüm garnizonlarını boşaltması gerektiğini gayet iyi biliyordu; yakın zamanda nizamı güçlerden oluşan büyük bir ordu İtalya'ya gönderilmişti.

İustinianos Belisarios'u çağırıp şöyle dedi: "En sadık ve üstün general, bize geçmişte yaptığın bütün kötülükleri bağışlıyor ve sadece hizmetlerini hatırlıyoruz. Yanındaki askerleri al ve hemen Suriye'ye, kutsal Kudüs şehrimizi o zındık

Krala karşı korumaya git. General Boutzes'in bildirdiğine göre, Kral 'Paskalya şenliğinden önce şehir benim olacak,' demiş. Eğer bunu yaparsan, seni sonsuza dek seveceğiz."

Belisarios, imparatora hiçbir zaman kötülük etmediğini belirtmeyecek kadar saygılı bir tebaaydı ve bu sistemi yuttu. Onun anlayışına göre, bir adam dürüstçe ve vicdanının sesini dinleyerek davrandığı sürece, böyle hakaretler onu incitemezdi. Bir Hristiyan deyişi vardır: Düşmanını bağışlamak ve kötülüğe iyilikle karşılık vermek, düşmanın kafasına kızgın korlar koymak gibidir. İustinianos'un da saçları, Belisarios'un bu eşsiz hizmetlerinin ısıyla sürekli tutuşuyordu. Gariptir; eğer Belisarios azıcık diklense, gurur kırıklığını belli etse, ufak bir yenilgiyle kendini İustinianos'un diğer komutanlarıyla aynı düzeye getirse ve kendisini bağışlatma fırsatı verse, sorun kalmayacaktı. Ama İustinianos'un karakterinde biri için, ününü ve tahtını her bakımdan kendinden daha yüce ve kusursuz görünen bu adama borçlu olmak kadar gurur kırıcı bir şey yoktu. Her seferinde Belisarios imkânsız görüneni beceriyor ve İustinianos, bu borç yükü yüzünden kendini gitgide daha aşağılanmış hissediyordu. Bu kafa hakkında daha da yazacaklarım var.

Belisarios yirmi adamla Hierapolis'e doğru yola çıktı. Atları değiştire değiştire günde seksen mil yapıyordu. özel birliğin kalanına elden geldiğince çabuk onu izlemelerini emretti ve Kilikya'dan geçerken, Dara'dan sonra artık iyileşmiş olan bin beş yüz adamını da topladı. Önden gitmesi ve her ahırdan en hızlı atı seçmesi emredilen bir ulak, ondan üç gün önce Hierapolis'e vardı ve gelişini bildirdi. Belisarios Kilikya sınırından Suriye'ye geçerken, bu ulak ona Boutzes'in mektubunu getirdi. Boutzes onun Hierapolis'e sığınmasını ve şehri savunmaya yardım etmesini istiyordu. "Çünkü emniyette olmanız ve Perslerin sizi yakalamaması gerek; yoksa onlar bunu bütün bir eyaleti ele geçirmekten daha büyük bir zafer sayarlar."

Belisarios'un yanıtı tam da ona göreydi: "Kral Hüsrev'in Kudüs'ü tehdit ettiğinin farkında değil misin? Bilirsin, eğer kaçınılabilirsem asla bir savaşa girmem; ama Persler savunmasız topraklardan Kudüs'e yürürken Hierapolis'te kendimi emniyete almayı devlete ihanet sayarım. Bütün adamlarını alıp benimle Karkamış'ta buluş. Kral Hüsrev'le açık alanda karşılaşmak daha uygun. Hierapolis'i savunmaya beş yüz adam yeter."

Belisarios Karkamış'ta kamp kurdu. Nehrin aşağısından duman işaretiyle Kral Hüsrev'in ordusunda çok sayıda piyade alayı olduğunu haber almıştı. Buna dayanarak, Hüsrev'in bu kez çölü geçip Khalkis'e gitmeyeceğini, Zeugma'ya varana kadar nehri izleyeceğini ve oradan rahat ve tahkimatsız Antiokheia yoluna gireceğini hesapladı. Ama Hüsrev Zeugma'ya gelmeden Hierapolis ve Karkamış'tan geçmek zorundaydı (Karkamış Zeugma'dan bir günlük yol, Hierapolis ise batıya doğru üç günlük yoldu). Hüsrev, Hierapolis'te kendini güvenceye almayıp açık bir şehir olan Karkamış'ta onu bekleyen bir ordu bulunca epey şaşıracaktı. Bir süre sonra özel birliğin kalan beş bin adamı, Hierapolis'ten Boutzes'in beş bin adamı ve Carrhae ile Zeugma'dan iki bin kişi daha Karkamış'a geldi. Böylece toplam on üç bin kişi oldular.

İki yüz bin adamıyla yavaş ilerleyen Kral Hüsrev, şimdi Fırat'ın sağa kıvrıldığı Barbalissos'a varmıştı. Ne yapacağına karar veremiyordu. Yaklaştığı haberinin bile önünü açacağını varsaymıştı, ama keşif kolları Karkamış'ta Belisarios'un komutasında büyük bir Roma ordusunun bulunduğunu bildirmişti. Bu durumda sadece süvarileriyle Filistin'e saldıramazdı; çünkü arkada bırakacağı piyadeleri, onları savunacak süvariler ve surlar yoksa, düşmana kolayca yem olurdu. Nehirden yukarı ilerleyip bu orduyla Karkamış'ta savaşabilirdi; ama bunu yapmak için ilkin yan cenahını tehdit eden Hierapolis'i alması doğru olmaz mıydı? Kaldı ki Belisarios'un bir savunma savaşını kaybettiği hiç görülmüş

müydü? Belisarios'un emrindeki güçleri bilse, savaşı göze alıp almayacağına karar verebilirdi. Dolayısıyla, görünüşte barış koşullarını konuşacak, ama aslında çevreye bakıp imparatorluk ordusunun durumunu kendisine bildirecek bir elçi gönderdi Belisarios'a.

Elçinin yolda olduğunu haber alan Belisarios, Hüsrev'in niyetini tahmin etti. Özel birliğini yanına alıp Karkamış'ın birkaç mil ötesinde bir tepede kamp kurdu ve elçiyi ağır-
lamak için dikkatle hazırlandı. Adamlarına zırh, miğfer ve kalkan kullanmamalarını, sadece birkaç hafif silah (soylarının geleneğine göre yay, balta veya mızrak) taşımalarını söyledi ve onlara temiz beyaz keten tunik ve pantolon giydirdi.

O öğleden sonra, elçi (bir Mecusi rahibi) nehir kıyısından ilerlerken yoluna bir yaban tavşanı fırladı. Yarış atları üstünde kanca burunlu birkaç esmer adam onu kovalıyordu; tavşan gerileyince, öndeki adam bir kargı atışıyla onu öldürdü. Elçiye hiç aldırış etmediler, ta ki elçi onları Pers dilinde selamlayana kadar. Mecusi'nin anladığı ordu Latincesiyle yanıtladılar ve elçi adamların, sandığı gibi Asurlu değil, Herakles Sütunları'nın ötesinden gelen Mağribiler olduklarını öğrendi.

"Nasıl oldu da yurduunuzdan bu kadar uzaklara geldiniz?" diye sordu şaşırان elçi.

"Ah," dediler, "Belisarios krallarımızı boyun eğmeye zorladı, biz de memnuniyetle onun hizmetine girdik. O dünyanın gelmiş geçmiş en mükemmel komutanı; bize para ve ün kazandırdı. Peki, siz kimsiniz?"

"Ben Büyük Pers Kralı'nın elçisiyim."

"Demek öyle," dediler saygıda kusur etmeden. "Efendimiz Belisarios'un Dara ve Sisauranum'da ordularını yendiği Kral yani. Efendimizle görüşmek mi istiyordunuz? Son derece konukseverdir. Sizi onun çadırına götürelim."

Yol gösterdiler ve giderken, düz bir arazide kör mızraklarla birbirlerine saldıran atlılara rastladılar. Bir grupta-

ki adamlar sarışın, al yanaklıydı; öteki gruptakilerin çoğu kumral ve narin tenliydi; ama hepsi iri, güçlü atlar üstünde iri, güçlü adamlardı. Elçi, “Bunlar kim?” diye sordu.

“Ha, onlar Ostrogotlar ve Vandallar. Vandallar, Kuzey Afrika kıyısından, efendimiz Belisarios’un imparatorluğa yeniden kazandırdığı Kartaca yakınlarından geliyor; ama Gotlar, onun bir diğer fethi olan İtalya’dandır. Yakından bakmak ister misiniz? Dünyanın bu bölgesine ilk kez geldiler.”

Mağribiler parmaklarıyla ıslık çaldı ve Vandal ile Got karışımı bir grup atlarıyla yaklaştı.

Elçi onlara hitap etti: “Demek siz tutsaksınız ye Romalıların İmparatoru’na hizmet etmek zorundasınız.”

Bir Got yanıtladı: “Biz kimseye istemeden hizmet etmeyiz. Belisarios efendimize hizmet etmek bizim için bir zevktir, çünkü bizi savaş sanatında eğitiyor. Kendi ülkemize döndüğümüzde, hepimiz itibarlı kişiler olacağız.”

Sonra, bir grup çekik gözlü, kısa bacaklı Hun çığlık atarak elçinin yanından geçti; elçi onların Karadeniz’in ötesinden gelen Herüller olduğunu öğrendi. Onlar da Belisarios’u tapma kertesinde övdüler. Mecusi, her tarafta özel birliğin elemanlarını çeşitli spor etkinliklerinde gözlemledi: Cirit atıyorlar, nişan alıyorlar, at üstünde güreşiyorlar, kıvrık sopalarla deri bir topu yerde yuvarlıyorlardı.

Sonra birden “dikkat” borusu duyuldu. Anında bütün oyunlar durdu; her grup hızla flamasının altında toplandı ve kendi süvari bölüklerine döndü. İkinci bir boru sesiyle, dakiklik ve düzen içinde, bölükler iki uzun sıra halinde bir ağırlama yolu oluşturdu. Elçi, sanırım biraz rahatsız hissederek buradan yürüdü. Altı bin kişiydiler ve bundan daha mükemmel bir grup bir araya getirilemezdi. Adamlar elçiyle, onun adamlarla ilgilenmesinden çok daha az ilgiliydi ve bir an önce spor etkinliklerine dönmek ister gibiydiler. Belisarios’un sade çadır bezinden yapılmış çadırı tepenin üstüne kurulmuştu. Belisarios, üstünde general pelerini bile olmadan,

adamları gibi beyaz giyinmiş ve dünyada hiçbir derdi yokmuş gibi çadırın önündeki bir ağaç kütüğünde oturuyordu. Elçiyle selamlaştıktan sonra, “dağıl” borusunun çalınmasını emretti. Altı bin adam şevkle araziye döndü.

Elçi sordu: “Siz gerçekten Belisarios musunuz? Ben altın kaplama zırh içinde ve etrafı kırmızı ipek üniformalı hizmet-kârlar dolu bir adam bulacağımı sanıyordum.”

Belisarios yanıtladı: “Kral efendiniz ziyaretinizi bize zamanlı haber verseydi, sizi bu gündelik halimizde değil, daha resmi bir kıyafetle karşılardık. Gelgelelim, biz askeriz, saray erkânı değil; zaten kırmızılar, sırmalar giymeyiz.”

Elçi mesajını sundu. Büyük Kral’ın yakında olduğunu, ordusunun çekirge sürüsünden kalabalık olduğunu ve barış koşullarını görüşmek istediğini bildirdi.

Belisarios hafifçe güldü. “Birçok ülkede savaştım ve birçok tuhaf gelenek gördüm, ama bunun gibi bir durumla hiç karşılaşmadım: Barış koşulları görüşmek için yanında iki yüz bin asker getirme zahmetine giren bir kral! Şunu bildirin Kral Efendinize; ülkemiz konukseverdir gerçi, ama bu kadar lüks bir maiyeti ağırlayamaz. Onları dağıttıktan sonra, barış koşullarını dostça görüşmeye hazır olurum. Askerlerin Fırat’ı geçip evlerine dönebilmesi için beş günlük bir ateşkes tanıyacağım kendisine. Ziyaretiniz için ekselanslarına teşekkür ederim.”

Elçi döndü ve Hüsrev’e rapor verdi: “Benim tavsiyem, Yüce Kral, hemen eve dönmektir. Eğer ana orduları da öncü güçlerine azıcık benziyorsa, sonunuz gelmiş demektir. Disiplin, yiğitlik ve silah hâkimiyeti bakımından böylesini hiç görmedim. Dahası, çok kalabalık oldukları açık; yoksa Karkamış gibi sursuz bir şehirde kamp kurmaya cesaret edemezler ve ileri karakol mevkiinde öylesine bir kendine güvenle davranamazlardı. Komutanları Belisarios’a gelince, ben bir rahip olarak insanların ruhunu okumaya alışkınım ve onun şahsında, ecdadımızın değer verdiği bütün askeri ve ahlaki

erdemlerin bir arada yaşadığını gördüm. Böyle bir adamla savaşmayı göze alamazsınız. En ufak bir hata yaparsanız, hiçbir adamınız Babil'i tekrar göremez.”

Hüsrev ona inandı; çünkü dalkavukluk etmeden konuşuyordu. Belisarios'un ordusu artçı güçleri için bir tehdit olmasına rağmen, tehlikeyi göze almaya ve geri dönmeye karar verdi. En kestirme yol Fırat'ı geçip Mezopotamya üzerinden gitmekti; ama nehrin karşı yakasında, Edessa'ya doğru sürekli duman işaretleri gönderen on veya yirmi Roma süvari birliğinin başka bir ordunun öncü kolu olmasından endişe ediyordu. Harekât sırasında saldırıya uğramaktan korktuğu için nehri geçmeye girişemedi, ama bu “başka ordu” aslında yoktu; Hüsrev'in gördüğü, Belisarios'un Carrhae'daki bin adamının kendilerini kalabalık gösterme çabasıydı. Bu noktada Mecusi, Belisarios'un şimdiye dek hiç sözünden dönmediğini ve Kral Hüsrev ona tanınan beş gün içinde nehri geçerse emniyette olacağını hatırlattı.

Hüsrev taciz edilmeden süratle nehri geçti. Pers orduları daima yanlarında köprü yapma malzemesi (birbirine çengelleyen kısa kalaslar) taşır; dolayısıyla en geniş ve hızlı akan nehirler bile onlar için engel değildir. Hüsrev karşı yakada kendini emniyete alır almaz Belisarios'a bir mesaj gönderdi ve söz verdiği gibi, barış koşullarını görüşmek için elçi göndermesini istedi.

O zaman Belisarios da bütün kuvvetleriyle Zeugma'da Fırat'ı geçti. Kral Hüsrev'e bir elçi göndererek, eğer Pers ordusu dönüşte Roma topraklarından geçerken çevreye zarar vermezse, İustinianos'un onunla önceki yıl anlaştıkları koşulları uygulayacağını bildirdi.

Hüsrev buna razı oldu ve ertesi gün dönüşe geçti. Ama o hayali ordudan ötürü Mezopotamya'dan geçmeye korkuyordu; adamlarının tayınlarını azaltarak Fırat'ın sol kıyısından ilerledi. Belisarios arada bir günlük mesafe bırakarak onu izliyordu; tıpkı yıllar önce Pers general Azareth'le ol-

duğu gibi. Ne ki, tam Barbalissos'un karşısında bir noktaya varınca takipten vazgeçmek zorunda kaldı: Kendisi ve komutanlarının çoğu imparator tarafından hemen Konstantinopolis'e çağrılıyordu.

Takip görevi orada kalan sıradan bir subaya verilemezdi. Artık izlenmediğini gören Kral Hüsrev, Callinicum şehrine yürüdü ve orayı kolayca zapt etti. Şanssızlık şu ki, İustinianos'un surları onarma emri üzerine, taş ustaları bir suru tahkim etmek için yarıya kadar yıkmış ve garnizon gediğı kapatamayınca kaçmıştı. Hüsrev, bu seferden eli boş dönmek için sözünden caydı: Callinicum'un tüm halkını tutsak aldı ve şehri yerle bir etti. Böylece Ak Hunlar da bekledikleri ganimete kavuştu.

Gelgelelim Filistin kurtuldu. Daha sonra Belisarios, Karkamış'ta Pers ordularına karşı ancak kırk bin askerle başarı sağlanabileceğini itiraf etti; oysa onun on iki binden fazla adamı yoktu. Karkamış, dedi, bütün zaferlerinin en tatlısıydı. İki yüz bin Pers'i sadece silahsız özel birliğıyle bozguna uğratmış ve tek bir adamını kaybetmemişti. Şunu da dedi: "Persler çekirge sürüsü gibiydi, ama çelik şakırtısı ve boru sesiyle onları tarlalarımızdan kovduk."

20. Bölüm

Gözden Düşme

Kimse Belisarios'un Karkamış'taki bu kansız ve muhteşem zaferine karşılık imparatorundan büyük bir ödül almak için doğudan çağrıldığını sanmasın. Geri çağrılmasına yol açan durumlar hoş olmaktan çok uzaktı. Gecikmeden onları anlatacağım.

Bir veba (hıyarcıklı denen türden) yılıydı. Bu illet, tarihçi Thukidides'in anlattığı Atina'daki salgından beri, bin yıldır böylesine yaygın bir hasara neden olmamıştı. Savaşla hastalık arasında yakın bir ilişki vardır. Kanımca, hastalığın nedeni sadece savaşın yol açtığı kirlilik –gömülmemiş cesetler, yıkılan su yolları, ihmal edilen kamu sağlığı– değil, savaşın tahrik ettiği duyguların beyni zayıflatması ve bedeni her türlü kötü etkiye açık bırakmasıdır. Hekimleri şaşkına çevirir veba; kişileri fark gözetmeden vurur veya canlarını bağışlar ve belirtileri korkunçtur.

Hastalık ilkin önceki yılın sonuna doğru, Mısır'ın Pelusium şehrinde yaşayan bir tüccara Çin'den gönderilen bir halı balyasının içinde taşındı. Adam rahatsızlandı; ama hastalığın niteliği anlaşılmadı, çünkü ilk belirtiler daima hafiftir ve ateş yükselmez. Hastalığa adını veren tipik tümörler ortaya çıkana kadar, adam tüccar arkadaşlarına ve ailesine hastalığı

bulaştırmıştı. Çok geçmeden Pelusium'da bin vaka görüldü ve hastalık oradan batıya İskenderiye'ye, sonra da kuzeye Filistin'e yayıldı. Baharda tahıl gemileri vebayı Konstantinopolis'e taşıdı, hanımımın ben de oradaydık. Tahıl gemileri her zaman fare doludur ve fareler hastalığın tohumlarını tüylerinin arasında taşır. Bu gemi fareleri, hastalığı Haliç'te koca bir koloni halinde yaşayan rıhtım farelerine, onlar da lağım farelerine bulaştırdı ve böylece hastalık bütün kente yayıldı. Başlangıçta günde sadece on vaka görülüyordu, ama çok geçmeden bu sayı yüze, sonra bine ve yaz ortasında günde yirmi-otuz bine çıktı.

Tümörler genellikle kasıkta, ayrıca koltuk altlarında ve bazen de kulakların arkasında oluşuyordu. Hastalığın sonraki evrelerinde semptomlar farklı farklıydı. Kimi hastalar derin bir komaya giriyordu. Onlara bakacak sadık dostları veya köleleri varsa, yiyip içmeye ve işaret edilen olağan işleri yapmaya razı oluyorlardı; ama uyurgezer gibiydiler: Kimseyi tanımıyor, hiçbir şeyi algılamıyor, kımiltısız duruyor ve geçen zamandan habersiz görünüyorlardı. Buna karşılık kimileri de şiddetli bir nöbete kapılıyor ve onları yataklarına bağlamak gerekiyordu; yoksa sokaklarda uluyarak koşuyor, şeytanın veya bazen Bulgar Hunlarının evlerine girdiğini haykırıyorlardı. Kendilerini tutacak kimsesi olmayan birçok hasta rıhtımdan suya atlayıp boğulmuştu. Bazı durumlarda ne koma ne nöbet vardı; hastanın akli başında kalıyor ve tümör kangrenleşince acıdan feryat ederek ölüyordu. Daha başka durumlarda ise hiç acı duyulmuyor ve ölüm, yaşlılık-taki gibi sükûnetle geliyordu. Çoğu zaman bedende bezelye boyunda siyah kabarcıklar çıkıyor veya hasta kan kusmaya başlıyordu; bunlardan biri olunca, ölüm kesindi.

Kimilerinin illete karşı bağışıklığı vardı; binlerce hasta veya ölüyle uğraşan hekimlere ve cenaze levazımatçılarına bir şey olmazken, ilk tehlike işaretinde Trakya'daki tepelere kaçıp temiz havada ve insanlardan uzak yaşayan diğerleri

ölümünden kurtulamıyordu. Ne hastalığa yakalanma olasılığının derecesini, ne de semptomların özelliğini, cinsiyet, yaş, sınıf, meslek, din veya ırka göre öngörmek mümkün değildi.

Veba en şiddetli haline varmadan önce, her aile kendi ölümlerini alışılmış ayinlerle gömüyordu. Ama böyle dindar uygulamalar hızla imkânsızlaştı; geceleri, yeni ölenleri içine atmak için eski mezarlar kırılıyordu. Sonunda, binlerce evde –çok zengin yurttaşların evlerinde bile– herkes ya ölmüş ya da kaçmıştı ve cesetler gömülmeden çürümeye bırakılmıştı. İustinianos sicil müdürüne durumla ilgilenmesini emretti. Sahipsiz cesetler çukurlara gömüldü; ama çok geçmeden görevi yapacak amele bulunamadı. O zaman, Haliç’in karşı kıyısındaki Sykai’de yer alan tahkimatın kuleleri kabristan olarak kullanılmaya başlandı: Cesetler çatıdaki deliklerden içeri atılıyor ve yer kalmayınca da delikler kapatılıyordu. Buna rağmen iğrenç bir koku –özellikle rüzgâr kuzeyden estiğinde– bütün kenti kapladı.

Salgının zirvesinde günde yirmi binden fazla insan ölüyordu. Kentteki bütün ticaret ve sanayi durmuştu; sosyal toplantılar elbette söz konusu değildi. Ama dehşet içindeki dindarların doldurduğu kiliselerde ayinler devam ediyordu ve buralar hastalığın yayılması için ideal mekânlardı. Kentte yiyecek kıtlığı baş gösterdi; çünkü hiçbir tahıl gemisi limanda demirlemeyi göze alamıyordu ve şimdi veba tarım bölgelerine de yayılmıştı. Hastalıktan kurtulan binlerce kişi açlıktan öldü. Alametler ve kuruntular zamanıydı: Sokaklarda güpegündüz hortlaklar dolaşıyordu ve hepsinden tuhafı, ilk kez Mavi ile Yeşil takımlar arasında barış oluşmuştu. Tövbekâr kötüler, çevrelerine eşine rastlanmadık bir efendilik, erdem ve sevecenlik gösteriyorlardı. Theodosios, bununla ilgili olarak hanıma şöyle dedi: “Vaftiz annem, Veba Hanımefendinin ikna yeteneği, İsa Efendimizin sözlerinden daha etkili.” Etrafımızdaki felaketlerden daima küçümser bir havayla söz ediyor ve kendi sağlıklı durumunu talihten ziyade,

bir kibarlık meselesi gibi ortaya koyuyordu. Hanımımınla ben de çok şükür, bağışık kalmıştık. Evi sık sık kükürt buharıyla arındırmamıza mı bağlıydı bu, bilmiyorum; ama diğer hizmetkârlardan da pek azı hastalığa yakalandı. Aynı şekilde talihli olan başka aileler, bağışık oluşlarını bir Hristiyan kutsal emanetine, bir pagan tılsıma veya inançlarına göre lor peyniri, limon suyu, erik turşusu gibi şeylere bağlıyorlardı.

Ölüm oranının hafifçe düştüğü bir sırada, sarayda bir fısıltı yayıldı: “Kutsal Majesteleri İmparator’un kendisi de hasta. İlkın basit bir nezle sanıldı, ama bugün kasiğında tümör çıktı. Derin komada; yemek yemeye bile razı edilemiyor. Yaşaması imkânsız diyor hekimler.”

Sonra bu mesnetsiz söylenti hızla bütün imparatorluğa yayıldı: “Öldü!” O korkunç dönemde bile –çünkü artık hastalık neredeyse her eyalete yayılmıştı– insanlar, iyinin yanında kötüyü de vurduğu için Tanrı’ya şükredecek gücü buldu. Gelecek imparatorun tebaasına karşı daha sevecen ve daha güvenilir olması için dua ediyorlardı. Belisarios söylentiyi Karkamış’ta duydu; beş günlük ateşkesin hemen öncesiydi. Subayları toplu olarak ona gelip sordular: “Şimdi emirleri kimden alacaksınız, Şanlı Belisarios?”

Kaçamaklı ve muğlak görünmek istemediğinden hemen yanıtladı Belisarios: “Seçimi Senato yapar. Ama benim oyum imparatorun yeğeni, en yakın akrabası ve bütün imparator ailesinin rütbece en kıdemlisi olan İustinos’a gidecektir.” (Bu, Germanos’un oğlu İustinos değil, İustinianos’un kız kardeşi Vigilantia’nın oğluydu.)

Şöyle dediler: “Ama Efendimiz, biz subaylardan, imparator olarak İustinianos ile eşi olarak Theodora’ya birlikte, ortak sadakat yemini etmemiz istenmişti.”

Belisarios yanıtladı: “Olabilir. Ama ben eski usulde, tek başına İustinianos’a sadakat yemini ettim. Bir kadının kendi adına imparatoriçe olması yasaya aykırıdır. İmparatoriçeyi son derece becerikli ve enerjik bir yönetici olarak görmeme

rağmen, bin yıllık bir geleneğin onun uğruna bozulmasını doğru bulmam. Yalnızca şundan ötürü: Gotlar, Ermeniler, Mağribiler ve İmparatorluk içindeki birçok diğer halk bir kadın tarafından yönetilmeye asla razı olmaz ve İmparatoriçe yaşadığı sürece devamlı sorun çıkarırlar.”

Boutzes de onayladı: “Bana sorarsanız, durum böyle olmasaydı bile, imparatoru (öldüğüne göre sadakatsiz sayılmadan konuşabilirim) aratmayacak kadar canavar, hatta daha gaddar ve kurnaz olan Theodora’ya itaat etmeyi asla kabul etmem.”

Ötekiler de aynı fikirdeydi ama kendilerini bu kadar açık ifade etmediler.

Sonra İustinianos’un ölmediği haberi geldi. Hayatın en tehlikeli zamanı sayılan altmışıncı yaşını sürmesine rağmen, komadan çıkmış ve Theodora ile Narses’i tanıyabilmişti. Dahası, kasığındaki tümör büyümüş ve hafiften cerahat toplamaya başlamıştı; düzelme alametiydi bu. Tümör patladı ve İustinianos çok geçmeden ayağa kalktı; dilindeki kısmi felcin konuşmasını etkilemesi dışında sağlığı iyiydi.

Komadayken, yeşil-mor bir ışık yayan hayaletinin saray koridorlarında dolaştığı, kapılar ve duvarlardan kolayca geçtiği ve bazen, nöbetçilerin ve hizmetkârların ödünü patlatarak, havada yürüyen ayakların pencerelerden girip çıktığı görülmüştü. İki üç kez de hayaletin konuştuğu şöyle duyulmuştu: “Ey sevgili Baalzevul, hükümdarların kurtarıcısı! Beni henüz götürme Baalzevul, yoksa Melek havalanır.” Kimileri bu sözü bir şekilde, kimileri başka şekilde yorumladı; ama birkaçımız Meleğin, İustinianos’un büyük bir kıskançlıkla kanatlarını kırptığı Belisarios olduğu fikrindeydi.

Gelgelelim, Belisarios’un şimdi sarayda sadece bir değil, iki düşmanı vardı. Çünkü Karkamış’ta generallerine söyledikleri çarpıtılarak, gizli düşmanları Obur İoannis ile Peter tarafından anında Theodora’ya bildirilmişti. Kendilerinin olumsuz tavrıyla ilgili ona ulaşmış olabilecek raporları

boşa çıkarma telaşındaydılar. İşte Belisarios ile generallerin Barbalissos'tan Konstantinopolis'e çağrılmalarının nedeni buydu.

Konstantinopolis'te vebanın şiddeti biraz azalmıştı ve kent yaşamı eski zevzek havailiğine geri dönüyordu. Yapılacak adli soruşturma herkesin ilgi odağıydı. Belisarios ile diğer generaller gelir gelmez, onlara tutuklu oldukları bildirildi. Devlete ihanetle suçlanıyorlardı. Belisarios geçici olarak Doğu orduları komutanlığından alındı ve yerine Martin atandı.

Belisarios şaşkıındı. Onu suçlayanlarla vicdanı rahat olarak yüzleşebilirdi; çünkü gerçek dışı veya sadakatsiz bir şey söylememişti. Onunla birlikte dönen özel birliğinin subaylarına ve adamlarına şu mesajı gönderdi: "Anlaşılan imparator hazretlerine hakkımda haksız bir iftira yansıtılmış, ama kısa sürede özgürlüğüme kavuşacağıma inanıyorum. Bana olan sevginiz adına, beraatimi zorlaştıracak bir asilikten veya suç sayılabilecek eylemlerden uzak durun. İmparatorun subaylarına her konuda itaat edin. Sabırlı olun."

Yargılama sarayda, kapalı kapılar ardında yapıldı ve adli bulgulara ilişkin herhangi bir rapor yayınlanmadı; yargıç bizzat Theodora'ydı. Belisarios kendi savunmasını yaptı ve Obur İoannis ile Peter'i ayrı ayrı sorgulayarak birbirlerini yalanlamaya itti. Onların tembel, kavgacı, açgözlü, itaatsiz, üstelik nankör subaylar olduğuna mahkemeyi ikna etmeye çalıştı. Theodora'nın tek hükümdar olarak seçilmesini doğru bulmadığını itiraf etti; ama yazmanının kaydettiği toplantı notlarını, sözlerinin masumluğuna kanıt olarak mahkemeye sundu ve sadece Roma Anayasası'nı savunduğunu söyledi. Theodora onu devlete ihanetten mahkûm edemedi. Ama astlarına İustinianos'un doğal halefi olarak kendisini önermediği için, ona elinden geldiğince zarar vermeye kararlıydı.

Obur İoannis ile Peter, Taht'a bağlılıklarından ötürü övüldü; yeni unvanlar ve para armağanları aldılar.

Kabahatli generallerden Boutzes'in de aralarında olduğu ikisi üçü, majestelerinin keyfine bağlı bir süreliğine hapse mahkûm oldu. Boutzes karanlık bir zindana kapatıldı; ne sefaletini paylaşacak kimse, ne bir çift söz edecek gardiyan vardı. Günde bir kez, barınaktaki hayvanlara verildiği gibi, et ve ekmek parçaları atılıyordu önüne. Ancak iki yıl dört ay sonra serbest bırakıldı. Sağlığı tamamen çökmüş, dört ayak yürümekten elleri ve dizleri nasırlaşmış, saçları ve dişlerinin çoğu dökülmüştü. Dahası, birden gün ışığına çıkmak gözlerine fazla geldi; o gün bugün hiç okuyamadı ve nesneleri açık seçik göremedi. Böylece, iyi kalpli Edessa halkının Antiokheialı gençler için topladığı fidye parasını çalmasının intikamı alındı.

Belisarios, devlete ihanet suçlaması kanıtlanmasa da, İustinianos'un ölümü hakkında "asılsız söylentilerin dolaşımına sebep olmaktan," Boutzes'i sadakatsiz sözlerinden ötürü cezalandırmamaktan ve Callinicum'u düşmanın zapt etmesine izin vermekten hüküm giydi. Komutanlıktan alınması onaylandı ve bütün mülkü –toprak, mal, nakit– ceza olarak Hükümdarlığa geçti.

Belisarios kararı vakarla dinledi ve itirazda bulunmadı. Tek söylediği, birçok savaşta imparatora sadakatle hizmet etmiş olan özel birliğin teçhizatını, ücretini ve beslenmesini parasız sağlayamayacağı oldu.

Theodora şöyle dedi: "Onlar senin ev kölelerin sayılıyor ve aldığın cezanın kapsamı içindeler... Dolayısıyla, onların geleceğiyle ilgili endişelenmene gerek yok."

Belisarios sustu, ama yumruklarını, eklemleri beyazlaşana kadar sıkıttığı görüldü. özel birliğin adamlarına çok bağlıydı ve onların kendinden alınıp sıradan generaller tarafından hor kullanılmaları fikrine dayanması zordu.

Theodora Narses'i çağırıp şöyle dedi: "Eski Doğu Orduları Komutanı'nın, yani Belisarios'un köleleri saraydaki generaller ve albaylar arasında paylaşılacak; ilk seçim senin-

dir. Eğer saray subaylarından kalanların bakımını üstlenecek kimse çıkmazsa, onlar için saray memurları aralarında kura çeksın.” Böylece Belisarios, savaş sanatlarında usta kıldığı yığit adamlarının çoğunun esanslı haremağalarının kapıcısı ve hizmetkârı olmasını görme acısını da yaşadı.

Belisarios yalnızca kendisiyle Konstantinopolis’e gelen yarım bölük adamını değil, şimdi geri çağırılan birliğinden kalanları da kaybetti. Onlara yine el altından haber gönderdi: “Yalvarırım yoldaşlar, sabredin! Çok geçmeden her şey düzelecek. Kentteki tatilinizi değerlendirin, size öğrettiğim talimlerinizi aksatmayın, bana acımayın ve dilinizin ucuna gelen bütün hakaretleri yutun. Sabredin!” İstemeden de olsa, ona itaat ettiler.

Belirgin bir amaç saptayamadıkları gibi, düzgün muhameke yeteneğinden de yoksun olan kent ahalisi, Belisarios’a ilişkin hükmü gizli bir sevinçle karşılamıştı. Şarap dükkânlarında şöyle mantık yürütüyorlardı: “Emin olun, imparatorla imparatoriçe iyilik bilmezlikleriyle artık kendi sonlarını hazırladı. Belisarios’umuz böyle bir haksızlığa boyun eğmeyecektir. O çok cesur ve gururludur. Az bekleyin hele; yakında özel birliğin ani isyanının ve sarayın kutsal dairelerindeki kanlı ölümlerin haberi gelecektir.”

Giderek artan bir sabırsızlıkla beklediler. Hiçbir şey olmadı. Bir zamanlar taptıkları yüce kahramanları Belisarios’un, efendilerinin kindarlığına ve nankörlüğüne tövbekâr keşişlerin aşağılık sabrıyla katlandığını aralarında horgörüyle mırıldanmaya başladılar. (O keşişler hücrelerinde kurbağa gibi çömelip o haftanın görevlisinin tel kamçıyla gelip onların sırtını eski yaralar tekrar açılana dek kamçılmasını bekler.) Başlangıçta, sokakta yurttaşlar etrafına doluşup infiallerini dile getirdiklerinde, Belisarios öfkeyle onları uzaklaştırıyordu: “Susun beyler, bu mesele imparatorla benim aramda. Rica ederim, rahat bırakın beni. Herkes kendi işine baksın.”

Sadakatten yanında kalan dört beş genç subay vardı ve bunlar Narses tarafından, sarayda kuşku uyandıracakları ve terfi şanslarını kaybedecekleri yolunda uyarılmıştı. Bütün diğer tanıdıkları onu selamlamaktan kaçınıyordu; ama isyan bayrağını açacak olsa, çoğu koşa koşa ona katılırdı. Boğa Meydanı yakınındaki Eğlence Salonlarına bağlı ucuz bir ev tuttu. Bu salonlar, merkezde bir fıskiye'nin çevresine yapılmış ve evleri dar gelen ailelerin düğün ve cenaze yemekleri için kiraladığı yerlerdi. Burada yaşamın temel ihtiyaçları için bile o genç subaylara bağımlıydı. Onlar olmasa, bir tahta bilet için başvurup muhtaçların kotasından yararlanacaktı. Theodora onun sadece kentteki tüm varlığına el koymakla kalmamış, Edessa'da savaş giderleri için bulundurduğu büyük bir miktar paraya da kendi namına el koymuştu.

Her gün yine eskisi gibi, saraya saygılarını sunmaya gidiyordu. İustinianos, alay ve hakaretle onu isyana kışkırtmayı denedi; çünkü adamın sabrı onu çileden çıkarıyordu. Bir sabah, acil bir iş bahanesiyle onu görmeyi reddetti ve saray kapısının önünde akşama kadar beklemesini emretti. Belisarios itaat etti; bütün gün kapının dışında, aç açına, meraklı gözlerin önünde ayakta durdu. Sonra halk, bu sefil kölece davranıştan tiksiniyor üstüne çürük meyve ve pislik atmaya başladı. Üstündeki soylu giysisi berbat oldu. Ağzından tek bir sözcük çıkmadı, atılanlardan kaçınmak için eğilmedi bile. Ama duvarın yanından sinsice yanaşarak sakalını çekmeye yeltenen terbiyesiz bir gence haddini bildirdi; onu pantolonundan yakaladığı gibi epey uzağa fırlattı. Söylendiğine göre, delikanlı uzun yıllar bu darbeden doğan sakatlıklar çekmiş.

Nihayet akşam karanlığında saraya kabul edildi ve orada, imparator'dan bir ricada bulunmak için izin istedi. İustinianos, sonunda Belisarios'u öfkesini açıkça belirtmeye kışkırtabileceğini umarak, talebi dinlemeye razı oldu. Ama düş kırıklığına uğradı: Belisarios'un tek isteği, bir sonraki görüşmeye temiz pak gelebilmek için yeni bir giysiydi.

İustinianos tersçe yanıtladı: “Sizi giydirecek paramız yok, Belisarios efendi. Eğer bütçeniz kendinizi giydirmeye yetmiyorsa, adınızı soylular listesinden silmek doğru olur; böylece tüm törensel mecburiyetlerden kurtulmuş olursunuz.”

Belisarios başını eğip yanıtladı: “Majestelerinize hangi sıfatla veya görevle hizmet etmemi uygun görürseniz, işimi sadakatle yerine getireceğime güvenebilirsiniz.”

Adı soylular listesinden silindi ve aylarca saraya gitmedi.

Bütün bu zaman içinde hanımım Theodora’nın dostluğundan yararlanmayı sürdürdü; ve herhangi bir kayba uğramak şöyle dursun, Belisarios’un mülkünün, çoğunun (Rufinianai’deki büyük arazi dahil) ona verilmesiyle daha da zenginleşti. Kocasının başına gelen talihsizliklere kayıtsız görünmesine rağmen, aslında öyle olmadığını biliyordum. Bana gelince, Belisarios’un işlerinden mümkün olduğunca az söz ediyordum ona ve kendisi bahsedecek olursa, kesin bir tutum belirtmekten dikkatle kaçınıyordum. Ama Theodosios’un Belisarios’un sırtından caka satması kanımı beynime sıçratıyordu. O günlerde sarayda önemli bir adamdı ve her yere, Theodora’nın ona tahsis ettiği özel birliğin dört yüz Trakyalıının eşliğinde gidiyordu. Saray Eğlenceleri Amiri olarak atandığından beri, sürekli Theodora’yla baş başaydı.

Bundan sonra olanlara ilişkin birçok –kimi makul, kimi saçma, ama hiçbirini kanıtlanmamış– açıklama vardır. Her halükârda olan, Noel Günü’nü izleyen Aziz Stefanos Günü, Theodosios’un dizanteriden ölmesiydi. Bunun tamamen tesadüf mü olduğu, yoksa Noel ziyafetinde mi zehirlendiği–ve öyleyse, kim tarafından– asla anlaşılamadı. Cesedi inceleyen az sayıda kişi, zehirlenme olduğu görüşüne yakındılar.

Şu kadarı kesin: Ölümünden ne Belisarios ne de Photios’un bir arkadaşı sorumlu tutulabilir. Hanımım Antonina’nın gayretkeş bir hizmetkârının, hanımın isteği bu diye düşünmüş olması da ihtimal dışı değildir. Bunu tartışamam. Eugenios’tan asla şüphelenilmediğini söylemem de gereksiz.

Hanımımın Theodosios'un ölümüne ilişkin duyguları karışıkta. Son zamanlarda ve birdenbire ona karşı değişmişti. Doğru ya da yanlış, gözdesinin eskiden kendisine yaptığı cici bey cilvelerini, şimdi Theodora'nın âşığı olmak için yaptığını düşünüyordu. Gerçekten de o günlerde Theodosios'un hanımına yaklaşımındaki kayıtsızlık, herkesten saklamaya gayret etse de hanımımı çok incitmiş olmalı.

Theodora bu ölümü hafife aldı; hatta sebebiyle ilgilenmedi bile. Ama hanımına kaybından ötürü içten bir yakınlık gösterdi; hanımımın yüreğini kemiren kıskançlığı hiç fark etmemiş gibiydi. Kimileri Theodora'nın aslında bu kaybın acısını çok derinden yaşadığını söyleyerek bu umursamaz tavrını, acısından duyacağı zevkten İustinianos'u mahrum etme çabasına bağladı; çünkü, diyorlardı, Theodosios'un ölümünü, karısının ondan hoşlanmasını kıskanan imparator tezgâhlamıştı. Ama saçmaydı bu.

Hanımım ağır bir melankoliye kapıldı; uykusuzluk ve iştahsızlıktan o kadar zayıfladı ki şimdi kırk iki yaşında olmasına rağmen on yaş büyük gösteriyordu.

Bir gün yatak odasına girdiğimde başını kaldırdı; gözleri ağlamaktan kıpkırmızıydı. Onu birçok kez somurtkan, huy-suz, öfkeli, umutsuz görmüştüm; ama genç kızlığından beri ağladığını görmemiştim.

Ona tatlılıkla yaklaştım: "Hanımım, ben sizin ilk kölenizim ve ömrüm boyunca size sadık kaldım. Size dünyada her şeyden daha çok bağlıyım; biliyorsunuz, öl deseniz ölürüm. İzin verin üzüntünüzü paylaşayım, sebebini öğreneyim. Ah sevgili hanımım, yüreğim sızlıyor siz ağlayınca."

Tekrar yaşlar fışkırdı gözlerinden ama yanıt vermedi.

Sonra sordum: "Hanımım, canım hanımım, Theodosios için mi ağlıyorsunuz?"

Haykırdı: "Hayır Eugenios, benim sadık dostum, hayır! Hera ile Aphrodite adına yemin ederim, hayır! Düşündüğüm Theodosios değil, kocam Belisarios. Sırrımı yine sana

açmalıyım, eski misafirhane günlerindeki gibi; yoksa susmak beni tüketecek. Ah sevgili Eugenios, sahip olduğum her şeyi verirdim o sahtekâr Theodosios'u hiç görmemiş olmak için. Belisarios daima benim gerçek aşkımdı ve ben aptal gibi onun mahvına sebep oldum. Ve bu aptallığımı onarmak imkânsız.”

Ben de onunla ağlamaya başladım. “Hemen barışmanın bir yolunu bulmalı,” diye haykırdım düşünmeden. Ama hanımım, Belisarios’un gururunun da kendi gururunun da barışmaya izin vermeyeceğini söyledi. Üstelik, Theodora Belisarios’u bağışlamış değildi ve Belisarios imparatorun dünyada en nefret ettiği kişiydi.

Biraz düşündükten sonra şöyle dedim: “Sanırım meseleyi bütünüyle anlıyorum ve bir çare bulabilirim.”

“Çaresi yok, Eugenios.”

Yine de cesaretle konuştum: “Hanımım, eğer ben Belisarios’a gider ve sanırım ona hiç açıklanmayan bir şeyi, yani Photios’un işkence altında size kara çaldığı yolundaki itirafını anlatırsam; sizin Theodosios’la hiçbir zaman aşk ilişkisi yaşamadığınıza yemin edersem ve Kapadokyalı İoannis’e ettiğiniz yeminin imparatoriçenin emri olduğunu ve bu günahınız için Tanrı’dan af dilediğinizi söylersem... Belisarios’u yumuşatmak için bunu yapmaz mıydınız, hanımım? Ve onun yaptıklarının sizi çok daha fazla kışkırdığını da söyleyebilirim...”

“Ah bilge Eugenios, selamete git. Evet, Tanrı’dan af dileyeceğim; böyle önemsiz bir şeyin yolunu tıkamasına elbette izin vermem. Şimdi söylediklerinin hepsini ona aynen söyle; eğer gururunu ve öfkesini unutursa, ondan başka kimseyi sevmediğime onu inandır; özgürlüğüne ve onuruna kavuşana dek rahat yüzü görmeyeceğimi anlat ve o zaman, onunla benim bir daha asla ayrılmayacağımızı söyle.”

“İmparatoriçeye başvuracak mısınız?”

“Evet. Ona Kapadokyalı İoannis meselesinde verdiğim hizmeti, eski dostluğumuzu, onun ayı terbiyecisi babası ile benim araba sürücüsü babam arasındaki dostluğu hatırlatacağım...”

Sözünü kestim: “Canım hanımım, bir şey daha önereceğim. Sanırım Kapadokyalı İoannis’in nihai mahvını ayarlayabilecek durumdayım. Eğer ben bunu başarır ve itibarını siz üstlenirseniz, imparatoriçe size her istediğinizi vermez mi?”

“Nasıl?” diye sordu heyecanla. “Nasıl yapabilirsin bunu?”

Yanıtladım: “Bu öğle sonrası bir şarapçıda Kyzikos’lu yoksul bir gençle laflıyordum. Adam amansız bir hastalığa tutulmuş; günleri sayılı. O ve bütün ailesi –yaşlı ana babası, karısı ve üç küçük çocuğu– Kyzikos Piskoposu’nun emriyle oturdukları evden atılmışlar. Kendisi yürüyerek Konstantinopolis’e gelmiş ve bugün hakkını aramak için saraya gitmiş. Ama Piskopos’un sarayla arası iyi olduğu için, görevliler hasta genci içeri sokmamış. Ona yakınlık gösterdim, bir gümüş para verdim ve yarın öğlen, Severus’un Fili heykelinin önünde beni beklemesini söyledim. Adımı ve kime çalıştığımı açıklamadım; o şarapçıda da beni tanımazlar.”

“Eee?”

“Hanımım, bana beş yüz altın verin. Kapadokyalının mahvı için bu kadar yeter.”

“Anlamadım.”

“Siz bana parayı verin ve işi halledeceğime güvenin.”

“Eugenios, eğer başarırısan sana elli bin verir ve özgürlüğünü bağışlarım.”

“Para bedensel rahat sağlamak dışında neye yarar? Benim rahatım zaten yerinde. Özgürlük de saygı görmek değil midir? Ben zaten saygı görüyorum. Hanımım sizin, Belisarios efendimin ve imparatoriçenin eski bir düşmandan kurtulması; eski efendim babanız Damokles’in öcünün alınması ve

imparatoriçe ile Belisarios efendimi barıştırma fırsatı benim için yeterli ödüldür.”

O akşam oturduğu kira evinde Belisarios’u görmeye git-tim. Sıtma ateşinin nüksetmesinden dolayı zayıf hissetmesi-ne rağmen, beni karşılamak için uzandığı sedirden kalktı. Ne kadar uygulandığını gizleyen bir gülümsemeyle sordu: “Beni ziyarete gelmekten korkmuyor musun, eski dostum Eugenios?”

“Hayır, Şanlı Efendim. Getirdiğim mesajla ateşlerin içinden de Bulgar Hunlarının ordugâhından da geçmeyi göze alırım.”

Biraz terslendi: “Bana, yoksun bırakıldığım unvanlarımla hitap etme. Nedir mesaj?”

Ona, hanımımla anlaştığımız her şeyi, kendi görüşüm olarak anlattım. Heyecanla dinledi ve karısının Tanrı’dan af dilediğini söylediğimde “Ah!” diye bağırdı. Sonra ona Photios’un itirafının kaydedildiği Devlet evrakını gösterdim. (Kayıtlar Dairesi’ndeki bir memura rüşvet vererek evrakı bir günlüğüne ödünç almıştım.) Belisarios önce hızla, sonra bir kez daha, büyük dikkatle okudu. Sonunda göğsünü yumruklayarak konuştu: “Aptalca kıskançlığım ve safdilliğim yüzünden bütün çektiklerimi hak ettim. Ne yazık, Eugenios, artık çok geç. Hanımın, her şey için özür dilesem bile, Dara’da ona yaptığımı asla bağışlamaz.”

Onu yüreklendirdim; her şey düzelebilir, dedim. Sonra hanımımla mesajını aktardım. İlk doğru olduğuna inanmadı. Sonra şöyle dedi: “Eğer hanımın Antonina gerçekten beni dinlemeye razıysa, ona bütün kabahatin bende olduğunu söyle; ama öyle bir deliliğe kapılmamın nedeni sadece ona beslediğim aşırı sevgiydi.”

O gece Belisarios’la hanımımla gizlice onun evinde buluştular. Benden başka kimsenin bundan haberi olmadı. İkisi de beni kucakladı, yanaklarımdan öptü ve hayatlarını bana borçlu olduklarını söylediler.

Ertesi gün Kyzikoslu gençle fil heykelinin önünde buluştum. Onu uzakça bir yere götürüp şöyle dedim: “Bak, bu kesede beş yüz altın var. Aileni ömür boyu sıkıntı çekmeden yaşatmaya yeter. Ama bunu kazanmak için, senden çok tehlikeli bir iş yapmanı istiyorum.”

“Nedir o, velinimetim?”

“Kyzikos Piskoposu’nu öldürmen gerek. Bu altınları veren efendimin düşmanı o.”

“Sözleriniz beni korkutuyor,” diye haykırdı.

“Neden korkacaktıydın? Zaten birkaç aylık ömrün varmış. Ve yapacağın bu işle, tek hamlede hem sana yapılan haksızlığın öcünü alacak hem de yoksul ailene geçim kaynağı sağlayacaksın.”

“Efendiniz kim?” diye sordu.

“Onu sana çekinmeden söyleyebilirim. Şimdi Kyzikos Katedrali’nde papaz olan Kapadokyalı İoannis.”

Altın hakkında ciddi olduğuma onu inandırdım ve cinayeti işlemeyi kabul ettiği için ona on altın verince, keyifle uzaklaştı.

Çok geçmeden Kyzikos’tan beklenen haber geldi. Genç adam yükümlülüğünü yerine getirmişti. Katedralin avlusunda beklemiş ve ayinden sonra piskopos kapıdan çıkarken uzun bir hançeri göğsüne saplamıştı. Tutuklanmış ve işlediği bu günahın sebebini açıklaması için işkenceyle tehdit edilmişti. Beklediğim gibi, kendi uğradığı haksızlıktan söz etmemiş, sadece Kapadokyalı İoannis’ten bu iş için on altın rüşvet aldığını söylemişti. Kapadokyalı’nın piskoposa olan düşmanlığı herkesçe biliniyordu. Genç adam tutuklandı; oradaki mahkemede yargılandı ve cinayete alet olmak suçundan idama mahkûm oldu. Hanımımın Theodora’dan ricasıyla, gencin hayatı bağışlandı; ben de beş yüz altının geri kalanını ona gönderdim. Daha sonra ne kadar yaşadı, bilmiyorum.

Kapadokyalı İoannis'in hayatını da suçunun yeterli kanıtı olmadığı gerekçesiyle, İustinianos bağışladı. Ama ruhban giysileri geri alındı, kamçılандı ve geçmişteki günahlarını itirafa zorlandı. Cinayet suçunu kabul etmemesine rağmen, hikâyenin geri kalanı onu bir değil on kez astırmaya yetecek kadar berbattı. Bütün mülküne devlet el koydu ve Mısır'a giden bir ticaret gemisine çırlıçıplak bindirildi (hayırsever biri ona kaba bir çul vermişti.) Geminin uğradığı her yerde karaya çıkıp ekmek ve birkaç kuruş dilenmek zorundaydı. Böylece intikam harfiyen alınmış oldu; çünkü Theodora ile hanımımın yemini, İoannis'i öldürmek değil, onu dilencilığe mahkûm etmek içindi. Eski efendim araba sürücüsü Damokles'in ruhu da böylece Styks Nehri kıyılarında huzura kavuştu.

Şimdi hanımım, Theodora'nın huzuruna çıkıp Belisarios'a itibarını iade etmesi için yalvarabilirdi; onu bağışladığını ve birlikte yaşamaya razı olduğunu söyleyecekti. Kendisinin Theodora'nın davasına olan sadakati bir kez daha kanıtlanmıştı; Belisarios da artık imparatoriçesinin hoşnutsuzluğuna yol açacak hiçbir şey yapmayacaktı; imparatoriçe bundan emin olabilirdi.

Theodora ricayı reddetmedi. Saraydan bir ulakla Belisarios'a şu mesajı gönderdi: "İnsanların en iyisi olan sen, hükümdarına nasıl bir haksızlık ettiğinin elbette farkındasın. Ama bana hizmetlerinden ötürü eşine büyük gönül borcum var; onun talebi üzerine, aleyhindeki tüm suçları kayıtlardan sildim ve lütfedip seni bağışladım. Dolayısıyla, gelecekte kişisel güvenliğin ve mal varlığına ilişkin kaygı duyman gereksiz. Ama bundan böyle davranışını, sadece bizimle ilgili eylemlerinle değil, eşine karşı tutumunla da değerlendireceğiz."

Böylece Belisarios'a itibarı iade edildi; çünkü İustinianos bile artık gururunun yeterince kırıldığını düşünüyordu. Servetinin yarısı, bütün evleri ve toprakları ona geri verildi. Ser-

vetinin çeyrek milyon altın tutarındaki kısmına, İustinianos Devlet Hazinesi'nde acil ihtiyaç varken bir tebaanın o kadar parası olması yakışık almaz, diyerek el koydu.

Theodora da hanımım Antonina'nın ailesi ile kendi ailesi arasındaki kadim dostluğun bir nişanesi olarak, hanımım-la Belisarios'un kızı Joannina'yı kendi en yakın akrabası (kız kardeşi Anastasia ile General Sittas'ın oğlu) Anastasios "Uzun-Bacak"la evlendirmeye karar verdi. İustinianos ile kendisinin ölümünden sonra tacın bu gence kalmasını planlıyordu ve bu evlilik Anastasios'un kentteki konumunu güçlendirecekti. Böylece söz kesildi.

Belisarios'un Kartaca seferinin hemen öncesinde doğan Joannina'dan hiç bahsetmemiş olmam tuhaf gelebilir. Şöyle ki, Joannina'nın annesiyle de babasıyla da hiç özel hayatı olmadı. Hanımım Antonina çocuğu savaşılar yanında götürmemiş ve onu Theodora'nın vesayetine bırakmıştı. Theodora giderek onu kendi çocuğu gibi görmeye başladı. Ana babası kentte olduğunda bile, Joannina Theodora ile sarayın kutsal dairelerinde kalıyordu. Hanımım bundan şikâyetçi değildi; onun başlıca analık duyguları, maalesef veba salgınında ölen Hildiger'in karısı Martha'ya yönelmişti. Ama Belisarios, tek evladından kopuk yaşamaktan hüznüleniyordu. Ona denizaşırı memleketlerden sık sık yazıyor, hediyeler gönderiyor ve bir babası olduğunu unutturmamaya çalışıyordu. Gelgelelim, savaşıardan fırsat bulup görüştüklerinde, her zaman Taht'ın gölgesi altındaydılar ve Joannina, babasının ona sevgi dolu yaklaşımından utanıp sıkılır gibiydi. Antonina'yla daha rahattı; neşeli, kibar bir teyze gözüyle bakıyordu ona.

Joannina'nın nişan haberi, Theodora ve hanımımın Belisarios'la barışmasının halka ilanı oldu. Theodora imparatoru da, Belisarios'un evindeki hediye değiş tokuşu törenine katılmaya ikna etti ve orada bulunması, Belisarios'un aile meselelerinin düzeleceği ve maddi durumunun tekrar parlayacağı yolunda bir işaret sayıldı. Belisarios ile hanımıma özel

birliğin küçük bir kısmı –Theodosios’un ölümünden sonra hanımına verilen ve şimdi eski efendilerine kavuşan dört yüz Trakyalı– eşlik ediyordu. Ama onların altı bin beş yüz silah arkadaşı hâlâ Belisarios’tan esirgeniyordu.

Belisarios’un doğudan geri çağırılması orada felakete yol açmıştı. İustinianos Pers Ermenistanı’nın işgalini emretmiş, sınırdaki ordulara neredeyse otuz bin asker takviye yollamış, ama komutayı on beş general arasında paylaşmıştı. Her general kendi sefer planını yapmış ve onu izlemişti. Aras Nehri üstündeki Divin’de* uyumlu davranmayan bu kuvvetler, sadece dört bin kişilik bir Pers ordusu tarafından bozguna uğratılmış ve ganimetlerini, sancaklarını, silahlarını bırakıp kendilerini zar zor sınırın gerisine atmışlardı. Generallerden birkaçı, düşman otuz milden uzakta olmasına rağmen, atları çatlayana dek kaçmaya devam etmişti. Sonra, bizim Veba Hanımefendi beklenmedik bir müttefik çıkmış ve aniden, o ana dek dokunmadığı Pers topraklarına yayılarak Büyük Kral’ın egemenlik alanında her üç kişiden birinin canını almıştı. Bu olmasa, Roma İmparatorluğu’nun başı ciddi belaya girecekti; çünkü Divin’de otuz bin kişiden on bini öldürülmüş, on bini yakalanmış, üstelik ordunun malzeme ve ganimet yüklü araçları düşmanın eline geçmişti.

Belisarios sağ kalanları toparlamak için tekrar doğuya gitmeye gönüllü oldu; ama İustinianos, bu talebi kibirle reddetti. Aslında mesele şuydu: İustinianos, başkalarının başaramadığını bir kez daha Belisarios’un başarmasını ve böylece “vazgeçilmez” görünmesini istemiyordu. Ama o iğrenç gülümsemesiyle, bundan böyle Antonina Hanım’ın, kocasının sadakatının güvencesi olarak, seferlerde ona eşlik etmesi gerektiğini söyledi ve şunu ekledi: “Antonina Hanım önceki ziyaretinde yaşadığı talihsiz deneyimden sonra, hiç kuşkusuz Pers sınırına gitmek istemeyecektir.”

* Bugünkü Ermenistan sınırları içerisinde bulunan, Kars’a yakın bir antik kent. (e.n.)

Sonra, eğer Belisarios savaş meydanlarını özlediyse, savsakladığı işi bitirmek için İtalya'ya dönebilir, dedi. "Got isyanının son kıvılcımlarını tamamen söndürmeden Konstantinopolis'e dönmen, hem akılsızca hem de sadakatsiz bir davranıştı; o günden beri korlar içten içe yandı ve sonunda tehditkâr alevler yükseldi."

Belisarios her zamanki sabırla yanıtladı: "Majesteleri lütfedip özel birliğimin geri kalanını verirse, bu meselede elimden geleni yaparım."

İustinianos dudak bükerek yanıtladı: "Yeni bir ihanet için mi? Hayır general, hayır; bir marul yaprağıyla tuzağa düşmeyecek kadar yaşlı ve tecrübeli bir tavşanım. Ayrıca eski birliklerinin pek azı dışında, hepsi benim saray subaylarımdan alınıp Pers sınırına gönderildi; onları geri çekemeyiz. Hem sen ne yüzle tartışıyorsun bizimle? Daha düne kadar dilenci durumunda değil miydin? Ülkenin istediğin her yerinden yeni birlikler oluşturmaya izin veriyoruz. Ama İtalya'da savaşın yeniden patlaması, açıkça senin geçmişteki ihmalinden kaynaklandığına göre, seferin masrafını sen üstleneceksin. Bizde para yok, oysa sen hâlâ epey zenginsin. Bu görevi kabul edersen, sana büyük bir onur bahşedeceğiz; seni Kraliyet Ahırları Kontu yapacağız. Yarın kararını bildir."

Sonra onu gönderdi.

Belisarios koşulları kabul etti; pazarlığa tenezzül etmezdi. Bir süre sonra, hanımım Antonina, ona eşlik eden ben ve dört yüz Trakyalı'yla birlikte İtalya'ya yelken açtı. Yeni unvanı hanımımı çok güldürüyordu: "Zavallı kocam," diyordu, "Augias'ın ahırlarının kontu oldun, ama orayı temizlemen yasak!" (Kahraman Herakles, beşinci iş olarak, Augias'ın ahırlarını bir günde temizlemek zorundaydı; Alpheios ve Pe-neios nehirlerinin yataklarını değiştirip ahırlardan akıtarak başarmıştı bu işi.)

O sıralarda Solomon, Afrika'da bir Mağribi ordusuyla savaşırken öldürüldü. Birliklerinin sayıca yetersizliği elini

kolunu bağlamış olsa da fevkalade becerikli bir valiydi. Afrika Romalıları, Mağribilerin dağ kalelerinde denetim altında tutulduğu ve Konstantinopolis'in vergi memurlarının toprağı sömürmediğı mutlu Vandal yönetimi günlerini özlemle anıyorlardı. Solomon'un ölümünden sonra Mağribiler, ceza korkusu olmadan halkı katletti ve çevreyi yakıp yıktılar. Eyalet yoksullaştıkça, kalan varlıklar üzerindeki vergi arttı; çünkü saptanan miktarlar, Belisarios'un Konsüllüğünden beri hiç değıştirilmemişti. Sonra veba geldi. O genel felaket yıllarında nüfusun beş milyonu öldü; tarlalar ekilmeden, sulanmadan kaldı ve çöl onları yuttu. Sanırım bu verimli topraklar uğradığı talihsizliklerden asla kurtulamayacak – en azından imparatorluğun sınırları içinde kaldıkça.

21. Bölüm

İtalya'da Sürgün

Şimdi anlatacağım, ün sahibi herhangi bir generalin asla üstlenmeyeceği, hiçbir sonuç veya övgü getirmeyen beş yıllık bir seferdir. Düş kırıklığı insanı yorar; sadece yaşayanı değil, anlatanı da. Dolayısıyla, Belisarios'un batıdaki bu son seferini uzatmadan, sadece gerektiği kadar yazacağım. Bunu da, otuz yıl boyunca sürekli seferlere çıkmanın onun cesaretini, yaratıcılığını ve çabasını azaltmadığını kanıtlamak ve ondan beklenen her şeyi, hatta fazlasını yaptığını göstermek için yapacağım.

Got tacının Teudel adlı genç bir prense geçtiğini anımsayacaksınız. Başlangıçta emrinde sadece bin mızrakçı ve kayda değer tek bir tahkimatlı şehir –Pavia– vardı. Ama Theoderich'in ölümünden bu yana, Gotları yöneten ilk yetenekli hükümdar çıktı. Karşısındaki on bir İmparatorluk generalinin kavgacılığı ve uyuşukluğundan yararlanarak, askerlerinin sayısını beş bine çıkardı ve onlarla iyi donanımlı bir ordu kurdu. Belisarios'un Dara'da hanımımla kavga ettiği yıl, Gaddar İoannis, Bessas ve diğer komutanlara, İustinianos "Gotların kalanlarını yok etme" emri vermişti; ama başkomutayı aralarından birine vermeye yanaşmıyordu. Generaller, Belisarios'un Sisauranum'da zapt ettiği, doğudan

henüz gelmiş garnizon dahil, on iki bin kişilik bir orduyla savaş alanına çıktı. Esas olarak, ele geçirmeyi umdukları ganimetin paylaşımına ilişkin anlaşmazlıkları yüzünden, Teudel onları Faenza'da utanç verici bir yenilgiye uğrattı: Binlerce asker öldürüldü veya tutsak edildi ve –görülmedik rezalet– her alayın sancağı düşmana terk edildi, ama bütün generaler kaçtı. Yalnızca Pers bölüğü yiğitçe dövüştü ve bu nedenle, ötekilerden daha çok kayıp verdi. Sonra on bir generalin her biri, emrindeki sağ kalanlarla ayrı ayrı kalelere sığındı; böylece bütün İtalya Teudel'in ordusuna açık hale geldi.

Gaddar İoannis, Ravenna'dan aldığı takviyelerle tekrar sefere çıktı. Teudel, sayıca hâlâ eksik olmasına rağmen, Gaddar İoannis'in ordusunu Floransa yakınında bir savaşta dağıttı. Üstelik ona sadece ölü ve yaralılarından oluşan ağır bir kayıp verdirmekle kalmadı, kendi soydaşlarından birçoğunu da saflarını terk edip Got ordusuna katılmaya ikna etti. Alexander ("Makas") İtalya'daki orduları, ücretlerinden ve tayınlarından çalarak, tam bir ümitsizliğe düşürmüştü. Hiçbir asker (eğer yiğit bir liderin altında kendi toprağını savunmuyorsa) ücret ve yeterli tayın almadan uzun süre savaşmaz. Ayrıca, eğer komutanlar arasında, buradaki gibi bir uyumsuzluk varsa, asker bunu çok geçmeden öğrenir ve güven yok olur. Kaçıp Teudel'in ordusuna katılanlar, sözünün eri bir kralın korumasına sığınıyorlardı: Komutayı rakiplerle paylaşmayan, gözü pek, etkin, cömert bir liderdi Teudel.

Bir sonraki bahar –Belisarios'un Suriye'de Kral Hüsrev'e karşı gönderildiği bahar– Teudel, imparatorun generallerini Kuzey-Doğu İtalya'daki kalelerde pineklemeye bırakarak, tümüyle savunmasız denebilecek Güney'e yürüdü. Tahkimatını yıktığı Benevento Kalesi'ni ve zengin bir hazine bulunduğu Cumae'yi kolayca ele geçirdi; çok geçmeden Napoli'ye dayanmış ve şehri kuşatmıştı.

Ravenna'daki Gaddar İoannis, bütün generaller adına, İustinianos'a yazarak takviye istedi. İustinianos, beklenme-

dik bir süratle, Maximinus adında bir senatörü büyük bir filo ve Doğu'nun garnizon şehirlerinden toplayabildiği tüm askerlerle gönderdi. Maximinus'a İtalya'daki orduların Başkomutanı rütbesi verildi. Adam korkağın tekiydi ve hiçbir savaş deneyimi yoktu. Vaktinin çoğunu ibadet ve oruçla geçiriyordu. İustinianos büyük orduları, başkaldırırlar diye, deneyimli generallere emanet etmekten ürküyordu. Zaferler eyer üstünde değil, diz üstünde kazanılır sanıyordu galiba.

Bekleneceği gibi, sefer felaketle sonuçlandı. Maximinus, generallerinden birini birkaç erzak gemisiyle ama yetersiz kuvvetlerle önden Napoli'ye gönderip kendisi aylarca Yunanistan'da oyalandı. Bu ufak filonun mürettebatı, su almak ve bacaklarını esnetmek için Salerno'da tedbirsizce karaya çıkınca, Teudel'in süvarileri bir sürpriz saldırıyla neredeyse hepsini yakaladı. Sonra Maximinus'un kendisi Sicilya'daki Siraküza'ya yelken açtı ve oradan ordusunun geri kalanını, kalan gemilerle Napoli'nin imdadına gönderdi. Kasım ayına girilmiş ve güvenli deniz yolculuğu mevsimi çoktan geçmişti. Napoli'ye yaklaşırken şiddetli bir kuzeydoğu rüzgârı tekneleri kıyıya sürükledi. Ve o kumsal tam da Kral Teudel'in Gotlarıyla birlikte kamp kurduğu yer çıkmaz mı? Dalgaların öfkesinden kurtulmayı beceren askerlerden yüzlercesini, tutsaklarla uğraşmak istemeyen acımasız Gotlar gerisingeriye denize attı. Ama sefere komuta eden Romalı general öldürülmedi. Boynuna bir ip bağlayıp Napoli halkına teslim olmayı önermesi için yolladılar: Napoli açlıktan kırılıyordu ve kurtuluş ümidi artık kalmamıştı. Teudel halkın hayatını bağışlayacağına söz verdi.

Bunun üzerine Napoli teslim oldu. Teudel, nüfusun bir deri bir kemik kalmış olduğunu görünce, bir barbarda az rastlanan bir insanlık ve anlayışla davrandı. Adamların boş midelerini birden doldurup kendilerini mahvetmemeleri için, onların giderek artan miktarda tayınlarla yavaş yavaş güç kazanmalarını bizzat denetledi. İntikam almaya da

kalkmadı; garnizonun savaş onurlarıyla şehirden çıkmasına izin verdi; hatta Roma'ya gidebilmeleri için yük hayvanları sağladı. Dahası, kendi adamlarına ibret ve yerli nüfusa teşvik olsun diye, bir İtalyan kıza tecavüz eden Got askeri idam ettirdi ve askerin tüm malını kıza çeyiz olarak bağışladı. Ama Napoli'nin surlarını yerle bir etti; şehri almıştı gerçi, ama buranın ileride Gotlara karşı yine bir operasyon üssü olarak kullanılmasını istemiyordu.

Kral Teudel bundan sonra, Gaddar İoannis'in garnizon komutanı olduğu Roma'ya yürümeyi planlamıştı; çünkü Gotların davasına olumlu bakan yurttaşlar Teudel'i kabule hazırdı. Ama şimdi veba İtalya'ya varmıştı: Kentin sokakları gömülmemiş cesetlerle doluydu. Teudel salgından hızla uzaklaştı. Ordusunun bir kısmını Otranto'yu kuşatmaya göndererek, geri kalanıyla Osimo ile Tivoli'yi kuşattı. Tivoli bir ihanet sonucu eline geçti ve bununla, Roma halkının erzak için güvendiği Roma-Toscana bağlantısı kesildi. İmparatorluk Orduları gitgide bozulurken Teudel'in kuvvetleri güçlenmekteydi. Orduya İtalya'da sağlanan gelirle ödenen para, Gotlar şimdi kırsal bölgenin neredeyse tümüne hâkim olduğu için artık ödenemiyordu. Ve askerin dövüşme yeteneği büyük ölçüde aldığı paraya bağlıydı.

Belisarios'la Konstantinopolis'ten geldiğimizde, İtalya'da işler bu durumdaydı. İlk dört yüz süvarisiyle, Trakya'dan asker toplamaya girişmişti. Uzun yıllardan beri ilk kez doğum yeri olan Kermen'i ve askerlik mesleğine başladığı Adrianopolis'i ziyaret ediyordu. Hemşerileri onu büyük sevinçle karşıladı. Her gittiği şehirde onuruna şölenler verildi ve yürüyüş handiyse bir saltanat resmigeçidine dönüştü. Got, Vandal ve Pers seferlerinin kahramanı olan dört yüz Trakyalı, zincir tunikleri ve beyaz tüylü miğferleriyle doru atları üstünde öyle yakışıklı ve kusursuz görünüyor ve Belisarios'tan öyle hayranlık ve sevgiyle bahsediyorlardı ki bin beş yüzü sadece Adrianopolis'ten olmak üzere, dört bin asker sanca-

ğının altına toplandı. Ona Trakya'da "Uğurlu Belisarios" diyorlardı; çünkü onca savaşa katılmasına rağmen, kendisi hiç yaralanmamış ve özel birliğinden pek azı –en azından doğrudan onun emri altındayken– hayatını kaybetmişti ve ayrıca birçoğu varlık sahibi olmuştu. Belisarios yeni askere alınanlar için buradan silah ve zırh sağlayacağını umuyordu; çünkü Adrianopolis'teki silah fabrikasında bunlar bol miktarda vardı. Ama fabrikadakiler peşin altın karşılığında bile ona malzeme vermek istemedi. Ayrıca Bulgar Hunları son akınlarında Trakya atlarını da alıp götürmüş, ancak vaktlice Thessaloniki surlarının ardına kaçırılan imparatorluk sürüleri kurtarılmıştı. Bu durumda yeni adamlarına ne at, ne silah, ne de zırh sağlayabildi ve acemi bir askeri yetkin bir süvariye dönüştürmek –adam atlara alışık olsa bile– en az iki yıl alır.

Trakya'dan Yunanistan kıyılarına yelken açıp erzak tedariki yaptığımız Spalato'ya vardık. Orada yeni askerler için silah bulundu; ama zırh yoktu. Belisarios Spalato'dan, Roma savunması sırasında Nero Ovası'nda Romalı milislere komuta eden Valentine'i, çoğu eğitimsiz iki bin adam ve bir yıl yetecek buğdayla Otranto'nun imdadına gönderdi. Otranto'ya tam vaktinde yetiştiler. Garnizon, açlık yüzünden, dört gün sonra Gotlara teslim olmaya karar vermişti. Belisarios Roma yakınlarında karaya çıkmayı göze alamadı; çünkü düşman, ele geçirdiği harp gemileriyle bütün batı sahilini kontrol ediyordu. Dolayısıyla bizi Pola üzerinden Ravenna'ya götürdü.

Ravenna'da yaşayan Gotları, Kral Teudel'in ordusuna katılan soydaşlarını imparatorluk saflarına çağırmaya ikna etmek için uğraştı. Ama Belisarios adı bile tek bir adamı yanına çekemedi. Hiç değilse Aemilia bölgesini elinde tutmak için, özel birliğinden yüz eğitilmiş adamını, Ravenna'da at bulup silahlandırdığı acemilerden en yetenekli görünen iki yüzünü ve iki bin İliryalı piyadeyi gönderdi. Başkent Bolog-

na teslim oldu ama erzak kıttı. Üstelik İliryalılar on sekiz aydır maaş almamıştı ve İtalya'da bulundukları esnada, Bulgar Hunlarının İlirya'yı yağmalamasına ve engellenmedenkarılarıyla çocuklarını tutsak etmesine çok bozulmuşlardı. Ansızın, eve döneceklerini ilan ettiler ve özel birliğin dört yüz adamını ortada bırakıp gittiler. (İustinianos bu İliryalılara ilkin kızdı, ama sonradan affetti.) Böylece Piacenza Kalesi dışında, tüm Aemilia bölgesi düşmana terk edildi. Bütün seferin tek şanslı olayı, Thurimuth adlı bir Trakyalının emrindeki özel birliğin adamlarının, Ravenna yolunda pusu kurarak öldürdükleri Gotlardan iki yüz binek atı ve üç yüz zırh takımı elde etmesiydi.

Sonra Belisarios, Kral Teudel'in kuşattığı Osimo'ya, ayırabildiği bin adamla Thurimuth'u gönderdi. Thurimuth, Got saflarının arasından kayıp vermeden şehre sızmayı başardı; ama cesur bir atak yaptıktan sonra, yanındaki bin adamın, imparatorluk ordusundan kaçanlarla şimdi sayısı otuz bin olmuş Got ordusuyla baş edemeyeceğini gördü. Garnizonun geri kalanına askeri destek bakımından güvenemiyordu. Danıştığı komutan da kalıcı bir yardım gücünün beslenecek daha çok boğaz anlamına geleceği ve destekten ziyade köstek olacağı kanısındaydı. Böylece o gece oradan ayrıldı. Ama bir kaçak, planını Gotlara bildirmişti. Şehrin dört mil ötesinde onu pusuya düşürdüler. İki yüz adamını ve bütün yük hayvanlarını kaybetti; geri kalanlarla Rimini'ye kaçtı.

Teudel ona teslim olan bütün şehirlerin surlarını yıkmıştı. Ravenna'dan daha elverişli bir üsse ihtiyacı olan Belisarios, Rimini ile Osimo arasındaki Pesaro limanını yeniden tahkime karar verdi. Orada, nehrin vadisinde, atlar için iyi otlaklar vardı. Pesaro'nun surları yarıya kadar yıkılmış ve kapıları götürülmüştü; ama Belisarios, her zamanki yaratıcılığıyla, kapıların ölçüsünü alacak ustalar gönderdi ve Ravenna'da, o boyda ve genişlikte, dövme demirle kenetli, yeni meşe kapılar yaptırdı. Sonra Thurimuth bunları tekneyle Pe-

saro'ya götürüp yerlerine taktı ve şehir halkını hızla surların onarımına başlattı. Teudel Osimo'dan ordusuyla gelene kadar surlar savunmaya yeterli boya yükselmişti. Belisarios da acemi askerleri okçulukta ustalaşana dek eğitmişti, böylece kendilerini gösterebildiler. Teudel geri çekildi. Şaşırılmıştı.

Belisarios, İustinianos'a şöyle yazdı:

Yüce İmparator,

Trakya'da sağlanamadığı için, İtalya'ya atsız, zırhsız ve parasız vardım. Henüz askere aldığım Trakyalılara ödeme yapmak için cebimde olan dışında paramız yok. Yeni askerler şu anda eğitimsiz, donanımsız ve bineksiz. Majestelerinin buradaki nizami birlikleri ve milisleri, sayıca ve cesaret bakımından düşmanla başedecek durumda değil. Elimdeki güçlerin yetersizliğinden ötürü yardıma gidemeyeceğim birkaç şehir dışında, Kral Teudel İtalya'nın tümüne hâkim; dolayısıyla imparatorluğun gelirleri toplanamıyor. Ravenna'daki birliklere bile çok uzun süredir Majesteleriniz adına ödeme yapılmadığından, onları savaşıma ikna edemiyorum. Yarıdan fazlası zaten düşman saflarına geçmiş durumda.

Eğer sadece benim İtalya'daki varlığım –ki, gelişimi elimdeki her imkânla duyurdum– savaşta başarılı bir son için yetseydi, hiç mesele kalmazdı. Ama lütfen düşüünün Majesteleri, askersiz bir general boynu koparılmış tavuktan farksızdır. Saygıyla şunu önereceğim: Persia sınırına gönderdiğiniz özel birliğimin adamlarını geri çağırıp derhal bana gönderiniz ve onlarla birlikte, eğer Majesteleriniz hizmetlerini cömertçe ödeyebilirse, Herül-lerden veya diğer Hunlardan büyük bir kuvveti de seferber ediniz. Talebimin karşılanamaması durumunda, Majestelerinizin sadık ve itaatkâr hizmetkârının gerçekleştirebileceği pek az şey olduğunu arz ederim.

*Belisarios, Kraliyet Ahırları Kontu,
Hâlihazırda İtalya'daki İmparatorluk Ordularının
komutanı.*

Roma'da komutayı Bessas'a devreden Gaddar İoannis, bu mektubu Konstantinopolis'te İustinianos'a teslim etmeyi ve içinde bulunduğumuz ümitsiz durumu, bir çare bulması için ona aktarmayı üstlendi. İoannis, Rabbimizin 545. yılının sonuna doğru yola çıktı. Bu arada Belisarios Ravena'da, elindeki az sayıda atı sırayla kullanarak, yeni askerlere binicilik talimi yaptırıyordu. Onları, çocuklar gibi, tahta atlara bile bindirdi. Adamlar hem yaya hem at üstünde yay, ok, mızrak ve kılıç kullanmayı öğrendiler.

Osimo, açlık yüzünden Teudel'e teslim oldu; sonra, Picenum bölgesindeki Fermo ve Ascoli düştü. Sonra, Toscana'da Spoleto ve Assisi. Bir tek Perugia, Teudel'in garnizon komutanı Kiprianos'a suikast girişimine rağmen, direniyordu.

Gaddar İoannis mektubu imparatora vermedi; ona durumdan sadece muğlak bir şekilde bahsetti. İtalya'daki savaktan bıkmıştı ve iyi ağırlandığı Konstantinopolis'in lüks yaşamından koparılıp, seferberliğin zahmet ve kaygılarına tekrar gönderilmek istemiyordu. Kendine ayrıcalıklı bir evlilik ayarlama işine yoğunlaştı ve çok geçmeden Germanos'un kızıyla (genç İustinos'un kız kardeşi ve imparatorun yeğeninin kızı) evlendi. Ama yaptığını büyük bir küstahlık sayan ve bunu İustinianos ölünce Taht'a adaylığının ilanı gibi gören Theodora ona düşman oldu.

Yanıt alamayan Belisarios, önceki mektubunu tekrar aynen yazdı; buna sadece Teudel'in son başarılarının bilgisini ekledi. Şimdi Bessas'ın üç bin adamla savunduğu Roma'nın açlık tehdidi altında olduğunu –Teudel'in Lipari Adaları'nda konuşlanan filosu Sicilya'dan gelen buğday gemilerine el koyuyordu– ve birkaç aydan fazla dayanamayacağını bildirdi. Kuzeyde Romalılara sadık kalan son kale Piacenza da açlıktan teslim olmuştu. Hanımımın iteklemesiyle şunu da ekledi: Eğer Haşmetmeap, İoannis eliyle gönderdiği mektupta belirttiği koşulları önemsemiyorsa veya buna çare bulacak durumda değilse, karısı ve muhafızlarıyla Adriyatik Deni-

zi'nin yukarısındaki Durazzo'ya çekilecekti. Oranın iklimi Ravenna kadar gevşetici değildi ve eğer imparator kendisine başka emirler vermeye tenezzül ederse, Konstantinopolis ile iletişim daha kolay olurdu. İmparatorun yeğeninin oğlu İustinos Ravenna'nın komutasında kalacaktı.

Mektup son derece saygılı bir üslupta yazılmıştı, ama İustinianos gizli bir sitem içerdiğini düşündü ve Gaddar İoannis de kendisine önceden verilmiş bir mektubun varlığını inkâr ettiği için, meseleyi görmezden gelmeye karar verdi. Gelgelelim hanımım, Belisarios'un bu ikinci mektubuyla birlikte Theodora'ya da bir mektup gönderdi ve İustinianos'un, İtalya'daki orduların maaşını ödeyerek ve takviye göndererek orayı elinde tutmak mı, yoksa İtalya üzerindeki hakından vazgeçmek mi istediğine karar vermesi gerektiğini bildirdi. Sonunda Theodora İustinianos'u, Persia sınırından bazı birlikleri çekmeye –vebadan ötürü istila tehlikesi artık yoktu– ve İtalya seferine katılacak güçlü bir Herül ordusu kiralamak için Narses'i Kırım'a göndermeye ikna etti. Ama başında Gaddar İoannis'in olduğu bu takviyelerin Durazzo'ya varması güz sonunu buldu. Bu arada Roma'daki durum gitgide kötüleşiyordu. Belisarios'un tek yapabildiği, yarısı özel birliğinin adamları olan bin kişiyi Roma Limanı'ndaki zayıf garnizona yardım için göndermek oldu. Eğer İmparatorluk Filosu Roma'yı açlıktan kurtaracaksa, limana hâkim olmak şarttı. Bu birliklere komuta eden Valentine'e, ciddi zayiata yol açabilecek herhangi bir savaştan kaçınma emri verilmişti. Valentine Gotları atlatarak hedefine salimen ulaştı.

Azledilen Silverius'un halefi olan Papa Vigilius'a Roma'dan Sicilya'ya geçmesi ve orada Konstantinopolis'e çağrılmayı beklemesi bildirilmişti. Diğer nitelikleri ve başarıları kadar, ilahiyat yetenekleri bakımından da “Büyük” sıfatıyla anılmak isteyen İustinianos, üzerinde çalıştığı bir ilmi eser için Papa Vigilius'un onayını istiyordu. Teslis'in Birinci ve

İkinci Şahıslarının ilişkisi doktrinde ilginç bir nokta çıkmıştı; ama fazla ilerlemeden bunu Papa'yla tartışmayı uygun görmüştü. Eserin amacı, Oğul'un tek tabiatlı olduğuna inanlar ile O'nun iki tabiatlı olduğuna inananlar arasında bir uzlaşma önermektir. Böylece çok sayıda sapkın, Ortodoks camiasına dönebilirdi. Konunun ayrıntılarıyla kafanızı şişirmeyeceğim. Papa Vigilius, imparatorun bu karışık ve çelişkili fikirlerini ciddiye alamazdı; ama onu gücendirmeyi de göze alamazdı. Papa'yı asıl düşündüren, Roma'daki durum hakkında aldığı vahim rapordur. Orada bir kile buğday beş altına, bir öküz elli altına satılıyor ve yoksullar, önceki kuşatmadaki gibi, şimdiden ot yiyordu. Papa cömert bir adam ve mevkiini rüşvetle sağlamasına rağmen, dürüst bir Hıristiyan olduğundan, İsa'nın Havari Petrus'a üç kez tekrarladığı "Kuzularımı doyurun" emrini hatırladı. Kendi cebinden, Roma halkına buğday taşıyacak ufak bir filo donattı.

Bir piskoposun önderliğinde yola koyulan filo, Lipari Adaları'nda konuşlanan Gotların arkasından dolanarak gemileri salimen limana soktu. Vardıklarında, kalede hâlâ İmparatorluk sancağının dalgalandığını ve garnizondakilerin burçlardan çılgınca pelerinlerini salladığını görünce rahatladılar. Ne yazık ki, piskopos işareti yanlış okumuş ve bunun teşvik değil, bir uyarı olduğunu anlamamıştı. Gemiler, işçilerin yardımıyla rıhtıma bağlanır bağlanmaz, bir barbar çığılığı koptu ve Teudel'in iki bölük Got'u gizlendikleri ambar binasının arkasından fırladı. Gemileri ele geçirdiler ve Piskopos hariç, bütün mürettebatı öldürdüler. Piskopos tutsak edilerek Teudel'e götürüldü. Olan şuydu: Bundan bir iki gün önce, Belisarios'un emrini dinlemeyen Valentine, bin adamıyla Gotlara karşı bir saldırı düzenlemiş, ama başaramamıştı. Kendisi ve emrindeki hemen herkes öldürülmüştü. Sonra, kuşatmacılar bir tepeden piskoposun filosunu gözlemişlerdi ve garnizonun kalanı, Gotların bu başarılı pusuyu kurmasını önleyemeyecek kadar zayıftı. Tutsak piskopos

(onun da adı tesadüfen Valentine'di), ondan değerli askeri bilgiler alacağını uman Teudel tarafından sorgulandı. Ama piskopos, yiğit bir Romalı gibi, işkenceyle tehdit edildiğinde bile sorulara yanıt vermedi. Sonunda Teudel'in sabrı tükendi ve ellerinin kesilmesini emretti. Bu iyi adama çok acıdı...

Roma'da birçok kişi açlıktan kendini öldürdü. İustinianos'un İtalya'daki duruma kayıtsızlığına bozulan emektar Bessas, kendini yurttaşların sırtından varlık edinmeye vermişti. Onun emriyle, halktan hiç kimse beş bin altın ödemedi kentten çıkamıyordu; bir soyludan yüz bin vermesi istenmişti. Çoğu soylu bu miktarı fahiş buldu ve bedeli ne olursa olsun kalmayı yeğledi. Kalan buğdayın tümü askeri ambarlardaydı. Bessas bunun birazını gitgide yükselen fiyatlarla ve gitgide daha fazla kepekle karıştırarak satmaya başladı; bu da atların yemini çalmak oluyordu. Kimsede altın kalmayınca, gümüş tabaklar, sürahiler ve aile yadigârlarını da kabul etti; ama antika değerine değil, sadece gümüş ağırlığına bakıyordu. Sanırım niyeti çok geçmeden, kendisinin ve askerlerinin –askerler de tayınlarını satarak zengin olmuştu– savaş onurları ve kişisel varlıklarıyla kenti terk etmeleri koşuluyla, teslim olmaktı.

Bir sabah kent halkı uluyarak, Bessas'ın karargâhı olan Pincia Sarayı'nın kapılarına dayandı. Kurumuş, renksiz suratları ve açlıktan şiş karınlarıyla korkunç bir görüntü olmalıydı; çünkü köpekler, katırlar, eşekler, kediler, fareler bitmiş ve ısırgan otundan başka yenecek şey kalmamıştı. Belki gizlice at dışkılarını veya öldürülen çocukların etini de yemişlerdi. Nöbetçiler bu zavallıları uzaklaştırmaya çalıştı; ama ittiklerinde yere düşüyor, halsizlikten kalkamıyor ve kanatları yanmış pervaneler gibi yerde kıvranıyorlardı. Suydu talepleri: “Tanrı aşkına şu üç şeyden birini yapın: Ya bizi doyurun, ya para almadan kentten çıkmamıza izin verin, ya da bizi öldürüp bu sefaletten kurtarın.” Bessas şöyle dedi: “Sizi doyuramam, çünkü ancak adamlarıma yetecek kadar

buğday var; sizi öldüremem, çünkü bu cinayet sayılır; kentten çıkmanıza da izin veremem, çünkü kapılar açılınca Gotlar içeri dalabilir. Dayanın! Çok geçmeden Belisarios herkese yetecek gıdayla burada olur.”

Yine de soylular dışında herkes için kentten çıkış ücretini en yoksul cüzdanın bile karşılayabileceği düzeye indirdi. Çok geçmeden kent bomboş kaldı. Çıkanların çoğu yolda halsizlikten öldü; birçoğu şimdi kuvvetleri altmış bine yükselen Gotlar tarafından öldürüldü; çok azı güneye kaçabildi. Ama Roma hâlâ direniyordu; Roma Limanı’ndaki garnizon da... Ve Belisarios, henüz varan takviyelerle, Dalmaçya’daki Durazzo’dan onları kurtarmaya gidiyordu.

Gaddar İoannis, şimdi yirmi bin kişi olan bütün ordunun denizin dar yerinden Brindisi’ye gitmesini ve oradan İtalya’yı yürüyerek geçip Roma’ya ulaşmasını istiyordu. Ama Belisarios, ciddi bir engelle karşılaşmalar bile Roma’ya yürümenin kırk gün süreceğini, oysa gemiyle gitmenin, elverişli rüzgârla, sadece beş gün alacağını söyledi. Roma açlık tehdidi altındayken, her gün değerliydi. Yeni özel birliğin askerleri hiç fena değildi ve adamların yarısına Durazzo’da zırh ve at bulabilmişti. Onları en süratli kadırgalara bindirdi ve Gaddar İoannis’e elden geldiğince hızla kendisini izleme emri verdi.

Bütün bu süre içinde, hanımım Belisarios’a büyük bir sevecenlik ve incelikle davrandı ve birbirlerine duydukları güven birçok kötü günde onları ayakta tuttu; hanımımın özel yaşamına ilişkin bir daha en ufak dedikodu bile duyulmadı. Bana karşı da çok naziktiler ve birçok önemli sırlarını benimle paylaştılar.

Belisarios ile hanımım ve tabii ben, amiral gemisindeydik; bu yeni sefere biraz kaygıyla bakıyorduk, ama bir kez gemiye binince, tekrar İtalya’da olma fikri bize şevk verdi. Güneydoğudan esen şiddetli rüzgâr yüzünden Otranto Limanı’na sığınmak zorunda kaldık. Şehri kuşatan Got as-

kerleri, zorunlu giriş yaptığımızı anlamadıkları için, korkup kuzeye, iki günlük yoldaki Brindisi'ye çekildiler. Ertesi gün rüzgâr değişti ve biz tekrar güneye yelken açarak Messina Boğazı'ndan geçtik. Gotlar tehlikeyi atlattıkları için birbirlerini kutladı!

Altı gün sonra hâlâ direnen Roma Limanı'na vardık; ama kuvvetlerimiz çok az olduğundan Gaddar İoannis gelene kadar bir şey yapamazdık. Birkaç gün bekledik; haber alamayınca, İoannis'in filosunun batırıldığına veya bizim karşılaştığımız fırtınaya tutulup dağıldığına hükmettik. Nihayet bir ticaret gemisi kanalıyla İoannis'ten mesaj geldi: İtalya'yı yürüyerek geçme şeklindeki ilk önerisini uyguladığını bildiriyordu. Birkaç başarı da elde etmişti; askerlerini Gotlara belli etmeden Otranto'ya yollamış ve büyük bir binek sürüsü ele geçirdikten sonra, Brindisi'deki düşmana ani baskın yapmış, kamplarını dağıtmış ve birçoğunu öldürmüştü. Şimdi kuzeybatıya, Roma'ya doğru yürüyordu.

Belisarios haykırdı: "Hiçbir generalim sözümü dinlemeyecek mi? Korkarım bu İoannis gelene kadar Roma düşer." Yine de kente gizlice bir mesaj iletip Bessas'a biraz daha dayanmasını rica etti.

Kral Teudel, Belisarios'un cesaretini ve yaratıcılığını küçümsemiyordu. Erzakı Tiber'den yukarı tekneyle taşımaya çalışacağını tahmin etti ve bu yolu kesmeye karar verdi. Roma'nın yaklaşık üç mil aşağısında, nehrin daraldığı noktada karşılıklı iki sağlam ahşap kule yaptırıp aralarına ağır tomruklardan bir set çekti ve kulelere ordusunun en iyi adamlarını yerleştirdi. Wittich böyle parlak bir planı asla düşünemezdi.

Teudel'in tomrukları ve kuleleri Belisarios'u yıldırmadı. En güvenilir muhafızlarından ikisini oraya gönderdi; kaçak numarası yaparak kuleleri göz kararıyla ölçeceklerdi. Muhafızlar sağ yakadaki kulenin nöbetçileriyle sohbete koyuldu ve Gotların sunduklarını beğenmemiş havasıyla, bir süre sonra uzaklaştılar. Şimdi ölçüyü bilen Belisarios, birbirine

bağlı iki mavnanın üstüne, Teudel'inkinden altı metre daha yüksek bir kule yaptırdı. Tepesine, bir çift mataforadan sarkan uzun bir kayık astırdı. İki yüz tekne de iki metre boyunda ahşap koruma duvarlarıyla çevrildi; duvarlarda, okçuların nişan alabileceği eğimli kesikler vardı. Bu teknelere en iyi adamlarını bindirdi ve tekneleri bol miktarda buğday, sucuk, kurutulmuş et, yağ, peynir, incir ve başka yiyeceklerle doldurdu.

Köylü kılığına girmiş bir papaz, Gaddar İoannis'ten yeni bir mesaj getirdi. İoannis, Brindisi'den çıkalı beri yerli halkın onu coşkuyla karşıladığını; ama maalesef Teudel'in Capua'ya garnizon koyarak Roma yolunu kestiğini bildiriyordu. Capua zaptı imkânsız bir kaleydi ve Belisarios'un da sıkça söylediği gibi, güçlü bir kale asla arkada bırakılamazdı. Dolayısıyla geri dönmüştü ve şimdi Lucania'da, dağınık Got çetelerinin peşindeydi.

Belisarios papazdan Capua garnizonunun sadece yarım bölük mızrakçıdan oluştuğunu öğrendi. Gaddar İoannis'in Roma'nın durumuna hiç aldırmadığını, belki de birkaç yıl önce Rimini'de kuşatma altındayken ona anlayış göstermeyen Bessas'tan intikam almak istediğini ve korumasız toprakları talan etmek gibi kolay bir işi yeğlediğini kavradı. Eğer Roma kurtarılacaksa, Belisarios'un bunu yardım almadan, kendi imkânlarıyla yapması gerektiği açıktı.

Roma Limanı'nın komutasını İsaac adlı bir Ermeni'ye bıraktı; hanımım da tavsiye ve yardım için orada olacaktı. Nehrin her iki yakasına yarım bölük süvari ve destekçi piyadeler yerleştirilmiş ve liman saldırıya uğrayacak olursa, son adama kadar direnmeleri emredilmişti. Korunaklı tekneler filosunun başına bizzat Belisarios geçti. Bessas'a bir mesaj gönderdi: "Yarın öğleden hemen sonra gelişimi bekleyin. Sanırım seti kırabileceğim. O sırada, şaşırtma hareketi olarak, Got kampına ani bir saldırıya geçmen gerekiyor. Teknelerimde bol yiyecek var."

Ertesi gün, 6 Aralık, yani çocukların koruyucusu Aziz Nikolaos yortusuydu. İustinianos da Aziz Nikolaos'u pek severdi ve Konstantinopolis'te onuruna bir kilise inşa etmişti. Onun hakkında, kutsal takvimdeki bütün diğer azizlerden daha saçma mucizeler anlatıldığı kanısındayım: Sözde, doğar doğmaz ayağa kalkmış ve peltek diliyle, ona yaşam bağışladığı için Ulu Tanrı'ya şükretmiş; bebekken, dini gerekçeyle oruç tutulan çarşamba ve cuma günleri, annesi Joanna'nın memesinden süt emmemiş ve kadın sıkıntı içinde ne yapacağını şaşırmış. Nedendir bilinmez, ama Aziz Nikolaos Deniz Tanrısı Poseidon'un mirasçısıdır ve Poseidon'un çoğu tapınağı onun adına yeniden adanmıştır; tıpkı Meryem Ana'nın Tanrıça Venüs'ün mirasçısı ve Havari Petrus'un Köpek Kerberos'un mirasçısı olduğu gibi. (İsa'nın kendisi de tatlı ezgileriyle vahşi yaratıkları uysallaştıran Orpheus'un mirasçısıdır). Kilisenin onayladığı her aziz kendine has bir özelliğe ve erdeme sahiptir; Nikolaos da çocuksu safiyetin simgesi olmuştur. Ortodoks olan Trakyalı askerler bu günü özellikle uğurlu sayar; çünkü Aziz Nikolaos'un ünlü İznik Konsili'nde bir dini feverana kapılıp ruhban meslektaş Arius'un (Gotların inandığı Ariusçu sapkınlığının kurucusu) sertçe kulağını çektiği belgelerde yazılıdır.

Belisarios, Aziz Nikolaos Günü sabah erkenden, nehirten yukarı kürek ve yelkenle yolculuğuna başlamaya hazırды. Özel birliğinden at sağlayamadığı iki bin asker nehrin iki yakasında onunla aynı hızda ilerliyor ve kalan bir bölük süvari onları perdeliyordu. Hanımım onu kucakladı, hayırlı yolculuk ve zafer diledi; sonra Belisarios ayrıldı. Kalan bizler, surların üstünde kaygıyla bekliyorduk.

Öğlen gibi, atlı bir ulak fevkalade haberlerle geldi. Belisarios'un filosu ilkin, tomruk setin biraz aşağısında, nehrin iki yakası arasına gerilmiş zincir bir ağla karşılaşmış, ama piyadeler bir ok yağmuruyla her iki yakadaki nöbetçileri dağıtmış. (Belisarios'un kenti savunurken su değirmenlerini

korumak için kullandığı aynı ağıdı bu). Sonra zinciri yerinden çıkarıp yola devam etmişler. Tepesinden uzun kayığın sarktığı yüzen kuleyi yukarıya, kıyıdan yük hayvanları çekmiş. Sonra, teknelerdeki okçular ve kıyıdaki piyadeler ikiz kulelerdeki Gotları çatışmaya çekerken, yüzen kule kıyıdaki kulelerden birine karşı mevzilenmiş. Belisarios'un niyeti artık belliymiş. Uzun kayık metaforalardan hızla indirilip kuledeki Gotların tam ortasına düşmüş ve ardından bir düzine meşale atılmış. Kayığa zift, yağ, reçine ve başka yanıcı maddeler doldurulduğu için, bir dakikadan az bir sürede Got kulesi tamamen ateş almış. Bir bölük Got kıyıdan şaldırmaya yeltenmiş, ama yanan kuleyi görüp alevlerin içinden feryat edenleri duyunca duraklamışlar. Bizim piyadeler onları dağıtıp geriletmiş. Belisarios seti yıkmaya girişmiş ve Bessas çıkış yapar yapmaz ilerlemeye hazırmış. İki yüz Got kulede canlı canlı yanmış ve öteki kulenin garnizonu kaçmış.

Ermeni İsaac bu haberleri duyunca, limandaki hepimiz gibi sevinç çılgınlıkları attı. O da yarım mil uzakta Ostia'yı koruyan, kazıklarla çevrili Got kampına saldırarak zaferden payını almaya karar verdi. Topladığı yüz süvariyle, kaleden nehrin deltasına doğru atını mahmuzladı ve giderken hanımım Antonina'ya bağırdı: "Kale sizin korumanızda güvendedir, zarif hanımefendi; az sonra armağanlarla döneceğim."

İsaac hiç dönmedi. İlk saldırısında kampı dağıttı ve komutanı ölümcül yaraladı. Ama Gotlar bunun büyük bir ordunun öncü kolu değil, sadece peşine yüz maceracı takmış bir çılgın olduğunu fark ettiler. Geri döndüler ve İsaac'ın adamlarını kulübeleri yağmalarken buldular. İsaac öldürüldü ve yüz adamının içinden onu bile kaleye zor dönebildi. Yolun kapatıldığını gören bir adam atını deltanın yukarısına sürerek kaçtı. Nehrin karşı kıyısında, Belisarios'un bıraktığı nöbetçilere seslendi: "Yoldaşlar, İsaac öldürüldü ve adamlarından tek kalan benim. Böğrümden yaralıyım. Yalvarırım beni karşıya geçirin." Bunu dedikten sonra bayıldı.

Nöbetçiler adamı ve atını bir sal üzerinde taşıdılar ve aralarından biri setin başındaki Belisarios'a kötü haberi vermek için kıyıda atını sürdü. Şöyle dedi: "Komutanım, maalesef Roma Limanı kaybedildi. İsaac ve tüm garnizon Gotlar tarafından öldürüldü; tek kurtulan muhafızınız Sisifried. Deltanın yukarısında, onu yaralı olarak karşıya geçirdik."

Belisarios Sisifried'i cesur, sadık, becerikli bir asker ve haberciye de güvenilir bir adam olarak tanıdığı için, habere inanmazlık edemedi. Boğazında bir yumruyla, ilk şunu sordu: "Ya karım, Antonina Hanım?"

Haberci yanıtladı: "Bilmiyorum. Sisifried, İsaac'ın adamlarından bir tek kendisinin kaldığını söyledi."

Bunu duyunca Belisarios sendeledi. Gözlerinden yaşlar fışkırdı ve bir süre konuşamadı. Haç çıkardı ve bir dua mırıldandı. Ama çok geçmeden duygularını denetleyebildi: belki Vandal Kralı Gelimer'in, sevdiği birinin kaybına duyduğu zamansız keder yüzünden nasıl savaş kaybettiğini anımsamıştı. Saat üç olmuştu; kulenin yandığını ve setin yıkıldığını gören Bessas hâlâ beklenen çıkışı yapmamıştı. Bütün Got ordusuyla tek başına mı savaşıacaktı? Bu cesaret değil, delilik olurdu. Yine de tekneler kente yaklaşınca Bessas'tan yardım gelir umuduyla yapardı bunu ama liman düştüyse denize ulaşamazdı; çünkü Ostia da düşmanın elindeydi ve bu koşullarda yenilgi bir felaket olurdu. Tek ümidi hemen geri dönmek ve limanı tekrar ele geçirmektir. Teknelerine çark etme emri verdi, piyadeleri bindirdi, boru çalarak süvarileri çağırdı ve hızla nehirden aşağı hareket etti. Belki kaleyi düşmandan kurtarmak ve ölülerinin öcünü almak için çok geç değildi...

Biz limanda, teknelerin döndüğünü görünce çok şaşırdık; ama nöbetçilerini hâlâ kalenin kapısında gören Belisarios'un şaşkınlığı yanında bu hiç kalırdı. Sonra rahatlama ile sınırlanma arasında gidip geldi: haberin yanlış olmasından duyduğu rahatlama ile onca iyi başlamış bir girişimi, aptalca bir

safdillikten yarım bırakmasına sinirlenme. Acı acı söylendi: “Bugün Aziz Nikolaos günü: Çocuklar pabuçlarında şeker bulur ve yaşlı askerler salaklaşır.”

O gece sıtma nöbeti tekrar nüksetti. Kafasının huzursuz ve mutsuz durumu nöbeti ağırlaştırdı; giderek kötüleşti ve çok geçmeden hezeyan halinde sayıklamaya başladı. Yatağının başında duran hanımımı tanımıyor ve sürekli onu çağırıyordu. Onun öldürüldüğü haberi üzerine yaşadığı kâbusu tekrar yaşıyor ve “Benim için geriye ne kaldı şimdi? Antonina artık yok!” diye bağırıyordu. Hanımımın içi parçalandı.

Ateşinin zirvesinde, onu zapt etmek için en güçlülerden sekiz muhafızını çağırmak zorunda kaldık. Kâh Roma surlarının dışında Gotlarla çarpıştığını, kâh Dara’da Perslerle dövüştüğünü hayal ediyordu. Bir kere de korkunç bir savaş çılgılığı atıp adamlardan ikisini kollarıyla sarıp öldüresiye sık-tı; ama birden nefes nefese yatağına düştü.

22 Bölüm

Geri Çağırılma ve Bağışlanma

Belisarios on gün yataktan kalkamadı. On birinci gün Kral Teudel Roma'yı aldı; bir gece dört hain İsaüriyalı asker, onu ve bütün ordusunu Asinaria Kapısı'ndan içeri sokmuştu. Bessas, Belisarios'un yaptığı gibi, nöbet sırası listelerini ve kapıların kilitlerini sürekli değiştirmemişti. Böylece o askerler Teudel'le birkaç gün önceden saat üzerinde anlaşmışlardı. İhanetlerinin sebebi, bölüklerinin liderinin, soylulara satmak için onların buğday tayınından kesinti yapmasıydı.

Kral Teudel'in Gotları, hemen soyluların köşklerini yağmalamaya girişerek, Bessas ve garnizonunun hiçbir engel olmadan kentten kaçmasına fırsat verdi. Teudel, Pincia Sarayı'nda bulduklarıyla yetindi: Bessas'ın kötü yollardan edindikleri, bir kraliyet hazinesini veya başarılı bir korsan reisin birikimini aratmıyordu. Yakın zamana kadar yarım milyon nüfusu barındıran bir kent olan koca Roma'da, Gotlar sadece halktan beş yüz ve soylulardan –neredeyse hepsi kadın ve çocuk– dört yüz kişi buldu; soylu erkeklerin çoğu garnizonla birlikte kaçmıştı. Teudel surları yıkmaya koyuldu; Theoderich ile ahfadının iyicil Got yönetimine nankörce düşmanlık eden kent yerle bir edilmeyi ve koyunlara otlak olmayı hak eder, dedi.

Belisarios bu tehdidi duydu ve Roma Limanı'ndan ona şöyle yazdı: "Kral Teudel, imparatorluğun doğum yeri olan Roma'yı dediğiniz gibi yakıp yıkarsanız, adınız gelecek kuşakların burnuna pis bir koku salmayacak mı? Hiç kuşkusuz, hakkınızda anlatılacak olan şudur: Elli kuşak Romalı'nın, dünyanın en mükemmel malzemelerini ve en üstün mimar ve ustalarını bir araya getirerek inşa ettiği bu kenti, bir gün toy bir Germen Prensi, ölmüşlerin ruhuna hakaret ederek, kent veba ve açlıktan boşken, salt intikam için yakıp kül etti."

Teudel düşündü ve vazgeçti. Belisarios, bir Got Kralı için, gelecek kuşakların yargısının, kendi doğal eğiliminden veya en akıllı danışmanlarının makul tavsiyelerinden daha değerli olduğunu doğru tahmin etmişti. Teudel yine de surların üç milini yıktırdı, bütün kapıları söktürdü ve kenti bir açık şehir yaptı. Sonra, bizim Roma Limanı'ndaki kuvvetlerimizi kollamak üzere civarda güçlü birlikler bırakarak, şimdi Taranto'da olan Gaddar İoannis'e karşı yola çıktı.

Gaddar İoannis, Teudel'le karşılaşmayı göze alamadığından acele Otranto'ya çekildi. Bu hareketiyle, kesin elinde gibi görünen Güney İtalya, tekrar Got yöneticilere teslim edildi. İoannis Otranto'dan kımıldayamadığı sürece, orayı ele geçirmenin pek önemi olmadığını düşünen Teudel, Adriyatik kıyısından yukarı, Ravenna'ya yürümeye karar verdi. Ravenna halkının imparatorluk davasına yakınlık duymadığı malumdu ve muhtemelen ona kapıları açarlardı. Ravenna'yı da aldıktan sonra İtalya'nın tartışmasız efendisi olacaktı.

Kral Teudel kıyıda yürüyüşüne henüz başlamıştı ki onu öfke ve hayrete düşüren haberlerle geri çağrıldı. Belisarios, "imkânsız başarı" namına sadık kalarak, bir kez daha Roma'yı ele geçirmişti ve buranın mülkiyetini İtalya'daki bütün Gotlarla tartışmaya hazır!.

"Ama nasıl?" diye sorabilirsiniz, "Belisarios bile, emrindeki o cılız kuvvetlerle, açık bir şehri şimdi sayısı seksen bine ulaşan bir orduya karşı nasıl elinde tutabilir?"

Bu soruyu Belisarios şöyle yanıtladı: “Geçmişteki başarısızlıklarımızı telafi etmek zorundayız.”

At binecek kadar iyileşince, bir keşif turu için bin süvariyle gece limandan çıktı. Kenti tamamen terk edilmiş buldu (herhalde kentin tarihinde ilk kezdi bu); Mars Alanı’nda dolaşan bir kurt sürüsüne bile rastladılar. Askerler onları vurmadı, çünkü bu hayvanlar eski Romalılarca kutsal sayılırdı; Roma’nın kurucusu Romulus’u bir dişi kurt emzirmişti. Belisarios surları dikkatle inceledikten sonra, “Durum iyi, arkadaşlar,” dedi.

Hepsi, yüksek ateş yüzünden hâlâ kafası bulanık sandı, ama o açıkladı: “Kral Teudel, barbar olduğu için, beklediğim gibi yıkma görevini savsaklamış. Surların sadece üst sıralarını yıkıp taşları hendeğe itmiş. Sıkı bir çalışmayla, kısa sürede bozulan yerleri onarabiliriz.”

Belisarios’un bu keşif turundan sonra limana döndüğünü haber alan Gotlar, ona dört yerde pusu kurdular. Belisarios, her seferinde kuvvetlerini üç kısma ayırdı: Yarım bölük olduğu yerde kaldı, diğer ikisi her iki yandan ilerleyip düşmanı sardılar ve yerlerinden çekilene kadar okla bunalttılar. Bu dönüş yolunda Belisarios, kendi kuvvetlerinin sayısından daha çok adam öldürdü ya da yakaladı; Got bölükleri sadece mızrakçılardan oluştuğu için ok yağmuruna tutularak yaklaşmalarına fırsat verilmiyordu. Bu Got ordusu, tam on beş bin kişi olmalarına rağmen, bir daha kamplarından çıkamadı ve Belisarios, limanı korumak için sadece beş yüz adam bırakarak tüm kuvvetlerini Roma’ya aktardı. Yanında üç yüzü eksilen kendi dört bin Trakyalısı; Bessas’ın, Roma düşünce ona katılan iki bin askeri ve Spoleto’da daha önce Teudel’e kaçmış ama şimdi sadakat yeminlerine dönmeye ikna edilen beş yüz nizami birlik vardı. Ayrıca civar köylerden birkaç yüz güçlü ırgat katılmıştı aralarına; bunların çoğu zaten kentten göç edenlerdi ve buğday, et ve biraz şarap karşılığında, Belisarios için çalışmaya hevesle talip olmuşlardı.

Kont Belisarios, Üç Kral Şenliği günü* Roma'ya girdi. Kral Teudel, Rabbimizin bu 547. yeni yılının 1 Şubat'ına kadar dönmedi. Aradaki yirmi beş günde bir mucize gerçekleşti. Bütün hendek molozlardan temizlenmiş ve oraya, çöken evlerin çatı kirişlerinden kesilen sivri kazıklar dikilmişti; surların yıkılan taşları toplanmış ve harçsız da olsa, yerlerine konmuştu. Surlar düşmana yine sağlam bir görüntü sunuyordu; onarılan yerler, esas yüksekliklerinden sadece bir metre kadar kısaydı. Bir tek kapılar yoktu; usta demirci ve marangoz yokluğundan, o kısa süre içinde yapılamamışlardı. Bu durumda Belisarios eski Spartalıların taktiklerini uygulamak zorunda kaldı: Girişleri, en iyi mızrakçılarından oluşturduğu insan-kapılarla kapattı. Hepimiz –askerler, hizmetkârlar, kadın ve çocuk siviller– sekiz saatlik vardiya ile çalışıyorduk ve kimsenin angaryayı kaytarmasına izin verilmiyordu. Benim gibi lükse alışık bir hadım bile, bakımlı tırnaklarını pürüzlü taşlarda kırıyor ve tombul omuzlarında küfeyle toprak taşıyordu. Belisarios her an her yerdeydi: fırınada bir şimşek gibi.

İlk günlerde Belisarios, hiç değilse surların köşelerini güçlendirecek bir harç yapılsın diye, beni şehrin kireç ocaklarından kireç bulmaya göndermişti; ama sadece bir iki çuval vardı. Müdürün odasının duvarına bir parşömen çiviliydi; artık geçerli olmadığından, onu alıp kuşatmadan bir anı olarak sakladım. İlginizi çeker diye kopyalıyorum. Müdürün, yıllar önce, Theoderich tarafından verilen resmi atanma belgesiydi:

Kral Theoderich'ten, Kireç Ocakları Müdürü Değerli Fauftulus'a selam!

Roma Kentine hizmet, gerçekten şerefli bir iştir! Rengi kar-beyaz ve bir Afrika süngeri kadar hafif olan kirecin, en muhte-

* Üç Mecusi müneccimin bebek İsa'yı ziyaret etmesinin anıldığı, Hazreti İsa'nın doğumundan 12 gün sonra, 6 Ocak'ta kutlanan Epifani Bayramı. (e.n.)

şem binaların inşasındaki önemli rolünden kim şüphe edebilir? Kendisi ateşin vahşi nefesiyle parçalandığı ve güç kaybettiği oranda, masif taşlara güç ekler. O çözülebilir bir taş, taşlaşmış kuştüyü, kumlu bir çakıldır ve (Nasıl bir hikmetse!) en iyi, bol sulandığında yanar. Onsuz ne taşlar yerli yerinde durur, ne çakılların zerreleri usulünce birleşir.

Dolayısıyla, dirayetli Faustulus beyimiz, seni kireç ocaklarının ve kirecin uygun dağıtımının sorumlusu yapıyoruz. Öyle ki, bu madde hem kamu hem özel kullanım için bol miktarda bulunsun ve halk güvenle inşaata teşvik edilerek sevgili kentimiz birbirinden güzel yapılarla dolsun. İşini iyi yap ki daha onurlu mevkiler sana açık olsun!

Bu zarif sözleri ilk okuduğumda, gülmeli miyim, ağlamalı mıyım bilemedim; çünkü kentin şu anki perişanlığı ve şimdi kent nüfusunun çoğunu oluşturan askerlerin barbarca Latincesiyle öyle uyumsuz göründü ki kafamda savaşın, ne kadar haklı olursa olsun, özde kötücül niteliğine ilişkin bir felsefi fikirler silsilesine yol açtı; ama bu keşişçe Hristiyan yaklaşımı, en az belgenin kendisi kadar duruma uymadığı düşüncesiyle hemen bastırdım. Neyse, bu kadar yeter.

Kral Teudel kente yaklaşınca, bütün ordusunu kuzeydoğudan Nomentana, Tiburtina ve Praenestina kapılarına göndererek hemen saldırdı. Galiba onarılan surların, Yahudi Yeşu'nun savaş borusunun sesiyle yıkılan Eriha surları gibi* yıkılıvereceğini sanıyordu. Tiburtina Kapısı'ndaki süvari saldırısında oradaydım ve on yıl önce yaptığım işi –mancınık başında manivela koluna basma işini– yapıyordum. On bin Got mızrakçı erim dışında dizilmiş ve kapıyı koruyan köprüye bölük bölük saldırıyordu. Boğazı tıkalı bir şişeye şarap doldurmaya çalışır gibiydiler.

Gotların pek azı kapıya ulaştı; cesetlerden ve ölmek üzere olanlardan oluşan tümseği geçebilen birkaçı da, kirpi

* Yeşu 6: 1-27. (e.n.)

dikenleri üstündeki bir ayı gibi kapı nöbetçilerinin mızraklarıyla şişlendi. Büyük kayıpları, sadece surlardan yağan oklar ve mancınık atışlarından değil, kapının önündeki domuzayaklarındandı. Bunlar daha önce Gotlara karşı hiç kullanılmamıştı. Kente yeni kapılar yapacak ustalar olmadığını söylemiştim; ama ordunun nalbantları gece gündüz çalışarak, vasıflı ve yarı vasıflı herkesi bu domuzayaklarını yaptırmak için kullanmıştı. Domuzayağı, bir demir yuvarlağa belli bir açıdan bitleştirilmiş otuzar santimlik dört ayaktan oluşur ve her ayak arasındaki mesafe aynıdır. Böylece, yere nasıl atılırsa atılsın, domuzayağı daima üç ayak üstüne düşer ve bir ayak yukarı bakar. Kimileri ona “Şeytan sacayağı” der. Domuzayağı Belisarios’un aile simgesiydi ve hanımımın kadınları tarafından özel beyaz sancağının üzerine işlenmişti. Altında şu sözler yazılıydı: “*Quocunque jeceris, stabit*” yani “Nereye atarsan at, ayakta kalır.” Süvariler, her yana domuzayakları atılmış bir alandan, ilkin attan inip onları teker teker kaldırmadıkça geçemez; öteki türlü sivri uçlar atların ayaklarına batar, atlar sendeler ve düşüp ölürler.

Art arda beş bölüm bu korkunç engele saldırdı. Cesetler tümseği giderek yükseldi: Her yukarı bakan ayakta şişlenmiş bir adam veya at ölüsü yatıyordu. Böylece –hatiplerin deyişiyle– sonunda köprü geçilemezliği nedeniyle geçilebilir oldu. Got süvariler alana girdi ve kapıda sert vuruşmalar başladı; bu arada bitişik kulelerden üstlerine taşlar, kalaslar, kaynar sular yağıyordu. Bizim mızrakçı İsaerialılar vardiyalı savaşıyordu; ama her grupta sadece elli adam olduğundan ve Gotların yüzlercesi sürekli saldırdığından, bitap düştüler. Ancak hanımımın yüreklendirici varlığı ve günü salimen atlatan herkese büyük ödüller vaat etmesi onları görevlerinde tuttu. Öğlen olduğunda mancınıklarımızın okları tükenmiş, yabaneşekleri parçalara ayrılmıştı. Bir yay buldum ve kollarımın zayıflığına rağmen, eski okçuluk deneyimimi tamamen unutmadığımı gördüm.

Yemek molası verilmedi; bir yandan dövüşüyor, bir yandan ağzımıza birer lokma peynir-ekmek atıyorduk; köleler de etrafa testilerle ekşi şarap taşıyordu. Öğleden sonra yağmur boşandı, çok geçmeden sulu kara dönüştü ve yay kırıış-ları çekilemez oldu. Dövüşmekten gerçek bir haz duyan askerler bile sıkıntıdan oflayıp puflamaya ve sövmeye başladı. Ama Gotlar bizden beter durumdaydı. Kapının yolu iyice kayganlaşmıştı; hanımımın ayaklarına bağlamak için kaba bezler verdiği bizim mızrakçılar, deri tabanlarıyla sendeleyip kayan düşmana karşı çok avantajlıydılar.

Gün batarken savaş sona erdi; Gotlar her kapıda durdurulmuştu. Geceleyin onlar geri çekilince, işçi gruplarını meşalelerle ok toplamaya gönderdik; her elli okluk desteye para veriyorduk. Bize gelince, köprüleri temizledik, kanlı domuzayaklarının üstündeki cesetleri attık ve altın gerdanlıkları, yüzükleri, zırhları ganimet olarak topladık.

Kral Teudel şafaktan hemen sonra yine saldırdı, yine o berbat katliam tekrarlandı ve yine her köprü başarıyla tutuldu. Bir Got'u, kısa mesafeden ikinci atışta, yüzünden vurarak öldürdüm. Öğle vakti geri çekildiler; Praenestina Kapısı'ndan çıkan iki bölük özel birlik süvarisi peşlerine düştü; ama Gotlar bir mil ötede toplanıp düzene girdi. Bizim bölüklere destek için bütün süvariler gönderildi. Bunu izleyen savaşta, ok ve yayın mızraktan üstün olduğu bir kez daha görüldü. Bu iki günde on beş bin Got öldürülmüş ve daha birçoğu ağır yaralı durumda taşınmıştı. Savaş meydanında yirmi bin at ölüsü yatıyordu. Bizim toplam kaybımız, iki yüzü süvari çarpışmalarında ölenler olmak üzere, dört yüz elliydi.

Birkaç gün sonra Gotlar üçüncü bir saldırı için döndüler, ama isteksizlikleri öyle açıktı ki, –savunmadan saldırıya ne zaman geçileceğini, gelmiş geçmiş her generalden daha iyi bilen– Belisarios, tüm süvarilerle birlikte savaşa katıldı. Söylendiğine göre, Belisarios çeyrek mil mesafeden, en iyi

yayıyla, Got saflarının önündeki sancaktara nişan almış. Rüzgâr arkadan esiyordu, yoksa atış mümkün olmazdı: Yüksekten inen ok sancaktarın kasiğine saplanıp onu eyeye mıhlamış, okun batmasından huylanan at şahlanmış ve binicisini üstünden atmış. Kimileri, belki Belisarios'un başarısını kıskandıklarından, oku onun değil, muhafızı –İsaac'ın yenilgisinden sağ kurtulan– Sisifried'in attığını iddia ediyor; eğer öyleyse, Sisifried olağan yeteneğini çok aşan bir iş yapmış demektir. Daha gerçekçi yaklaşım, okun Belisarios'a ait olduğu, ama belki Sisifried'in de sancaktara bir ok atmış olmasıdır.

Kral Teudel'in sancağı yere düştü: En uğursuz alametti bu. Öndeki bölüğümüz hemen onu kapmak için, at üstünden ok atarak saldırdı ve sancağı sahiplenmek için sert bir mücadele başladı. İki Got mızrakçı sancağı bir ucundan, iki özel birlik süvarisi öbür ucundan çekiyordu. Bir Got subayı kılıcıyla sancağın sopasını ikiye böldü ve bizimkiler sopanın dibiyle yetinmek zorunda kaldı. Aynı subay sancaktarın sol kolunu da kopardı; çünkü bileğinde yakut ve zümrüt kakılı bir altın bilezik vardı ve subay bunun elimize geçmesini istemedi. Sonra Gotlar geri çekildi ve biz onları kovalarken, üç bin adam daha kaybettiler. Belisarios o gece döndüğünde, nihayet Trakyalılarının geri kalanını bindirecek at ve her birine giydirecek zırh sağlamıştı. Kaybı yalnızca dokuz adamdı.

Ertesi gün Teudel kuşatmayı kesti ve Tivoli'ye çekildi; ama önce, zaten Belisarios'un elinde olan Milvia dışında, Tiber'in yukarı kısmındaki bütün köprüleri yıktı. Teudel sağ kalan soylularının sert sitemlerine maruz kaldı; Belisarios'un Roma'yı yıkmama tavsiyesine uyarak kandırıldığını söylüyorlardı. Eğer başlangıçtaki tehdidini yerine getirip kenti dümdüz etseydin, savaşın gidişatı Gotlar aleyhine dönmezdi, diyorlardı. Ama Teudel, Tivoli'ye gelince onlara sordu: “Ya Tivoli de yerle bir edilmiş olsaydı? Bakın beyler, Roma'daki kusur –eğer kusursa– sizin kusurunuz; çünkü ben

her birinize Roma surlarının bir bölümünü yıkma görevini verdim, ama siz tembellikten pek azını yıktınız. Bereket burada da aynı şeyi yaptınız ve Roma'nın kusuru sizin olduğu gibi, Tivoli'nin surlarını hızla onarmanın itibarı da sizin olacak. Haydi iş başına, iş başına; çabanızla gelecek kuşakların övgüsünü hak edin!”

Belisarios nihayet yeni kent kapılarını yapacak ustalar buldu. Kısa sürede iş yapıldı ve kapılar yerlerine takıldı. Şubat sonuna doğru Konstantinopolis'teki İustinianos'a kent anahtarlarını gönderebildi ve karşılık olarak, İtalya'nın yeniden fethini tamamlayabilmesi için asker takviyesi ve emri altındaki birliklere verecek para istedi. “Tez veren, iki kez vermiş sayılır,” diye yazmıştı Belisarios, “ve bu parayı, bir başka tutsak kralın şahsı ve hazinesiyle, kısa sürede geri ödeyeceğimi umuyorum.”

Bir kez değil, üç kez yazdı; hanımım da Theodora'ya yazdı. Ne cevap, ne takviye geldi. Ostia ile Civita Vecchia'ya gereken garnizonları koyduktan sonra, sahada bir orduya daha çok ihtiyacı vardı. Üstelik, şimdi özel birliğine ilave-ten, nizami birliklerin parasını da kendi cebinden ödüyordu. Sefalet içindeki İtalyanlardan vergi kırıntısı bile almak mümkün değildi. Ellerinde ne para vardı ne de para niyetine kullanabilecekleri herhangi bir şey.

İustinianos nihayet, İtalya'ya Valerianus'un komutasında büyük bir ordu gönderdiğini bildirdi. Üç yıldır görüşmeyen Belisarios ile Gaddar İoannis'in barışmasını emreliyordu. Şimdi bu yeni ordunun varmış olduğu Taranto'da güçlerini birleştirmeliydiler.

Ama Valerianus aylar boyu Adriyatik'in karşı yakasında kaldı ve İtalya'ya sadece üç yüz asker gönderdi. Suç onun değildi: İlirya gene düşman saldırısına uğramıştı (bu kez Bulgarlar değil, büyük kalabalıklar halinde vahşi Slavlar) ve Valerianus, tehlike geçene kadar Durazzo'dan ayrılmama emri almıştı. İlirya'da imparatorluk ordusuna komuta

eden general bu Slav güruhuyla çatışmayı göze alamamış, onları semtten semte, etkisizce arkadan izliyordu. Sakıngan davranışı, aylardır maaş almayan ve zaten yağmalanmış bölgeyi yağmalamakla oyalanan askerlerin isyankâr havası yüzündendi. Bütün bu bölge, Yahudi Peygamber Yoel'in anlattığı duruma gelmişti: "Genç çekirgeden artakalan ürünü olgunlaşmış çekirge yedi; ondan artakalanı yumurtadan yeni çıkan çekirge yedi; ondan artakalanı da yavru çekirgeler yedi."*

Biz bu Slav istilasından da, Valerianus'un gecikmesinden de habersizdik ve Taranto'ya keyifle yelken açtık. Garnizon hizmetinden ayrılabilen bütün asker –sadece yedi yüz süvari ve iki yüz piyade– yanımızdaydı. Ben, kendi adıma, Roma'ya veda etmekten üzgün değildim. Haziran başı, Roma Limanı'ndan çıkıp güzel bir esintiyle Messina Boğazı'na doğru ilerlerken, hepimiz Konstantinopolis'e hızlı ve muzaffer bir dönüş hayal ediyorduk. Boğazı geçtikten sonra, kürekli gemilerin çektiği yelkenlilerimiz "çizmenin tabanı" (Güney İtalya'nın o bölümüne haritadaki şeklinden ötürü öyle denir) boyunca rüzgârla boğuştu. Çizmenin yüksek topuğunun iç köşesinde bulunan Taranto'ya gidecektik. Ama, bu coğrafya benzetmesine devam edersek, çizmenin ayak parmaklarının kökünü henüz geçmişken, keşişlemeden müthiş bir fırtına patladı ve yakındaki tek güvenli demirleme yeri olan Cotrone'ye** sığınmak zorunda kaldık. İlk bakışta tehlikeli bir yer gibi göründü burası: Askerimiz yetersiz, şehir sursuz, buğday kıt ve Got ordusu uzak değildi; rüzgâr kuzeydoğudan hâlâ şiddetle esiyordu. Belisarios, şehrin tahkimi için, gücü kuvveti olan kadın-erkek herkesi piyadelerine yardıma ikna etti; siperli surlar ve bir hendek gerekiyordu. Yedi yüz süvarisini de çizmenin üst kısmındaki dağlara, Cotrone yöresini koruyan iki dar geçidi tutmaya gönderdi. Ama çevreyi göz-

* Yoel 1: 4. (ç.n.)

** Günümüzde Crotone olarak bilinir. (e.n.)

lemledikçe, burayı giderek daha çok beğendi. Bölge otlak ve davar bakımından zengindi. Subaylarına, dağların doğal bir kale oluşturduğunu ve kuvvetlerini düzene sokmak için Taranto'dan çok daha elverişli olduğunu söyledi. "Uğurlu bir rüzgârmış bizi buraya atan," dedi. "Orduların toplanma yeri burası olacak."

Sonra, surların cephesine taşların konmasını ve kulelerin inşasını denetlerken, bir yandan da hâlâ rüzgârın değişmesini beklerken, felaket onu buldu. Yedi yüz süvarisi, tutmaları gereken dağ geçitlerine henüz varmışlardı ki Kral Teudel'in mızrakçılarından büyük bir grup gördüler. Bu Gotlar, Cotrone ile Taranto arasındaki sahilde bulunan komşu şehir Rossano'yu kuşatmaya gidiyordu. Gaddar İoannis son üç yılda yağmaladığı malları Rossano'da depolamış; birçok İtalyan soylusu da oraya sığınmıştı. Yedi yüz süvari pusu kurdu, mızrakçıları bozguna uğrattı ve iki yüzünü öldürdü. Ama zafer onlara sahte bir güvenlik duygusu verdi ve başlarında Belisarios olmayınca, görevlerini savsakladılar, geçitlere nöbetçi koymadılar, düşmanı küçümsediler. Ufak gruplar halinde yiyecek aramaya ve avlanmaya çıktılar, bazen de oyuna daldılar. Kral Teudel, bir gün şafakta üç bin özel adamının başında ansızın çıkageldi ve onları tamamen hazırlıksız yakaladı. Cesaretle dövüştüler ama faydasızdı. Teudel'in Gotları, ellisi dışında hepsini katletti. O elli adam bu haberi Cotrone'ye, Teudel'in oraya varışından birkaç dakika önce yetiştirdi. Şehrin tahkimatı, büyük ölçekli planlandığından henüz tamamlanmamıştı; Belisarios'un, iki yüz piyade ve kurtulan elli süvariyle, hemen gemilere binmekten başka seçeneği yoktu. Cotrone, Teudel'in elinde kaldı. Taranto'ya yolculuğumuzu geciktiren fırtına hâlâ esiyordu ve bizi bir gün içinde yüz mil gerideki Messina'ya attı.

Belisarios'un bu son İtalya seferi hakkında anlatacak fazla bir şey yok. Sicilya'daki garnizonlardan iki bin adam çekip onları gemilere bindirdi ve başka bir kazaya uğramadan

Otranto'ya vardık. İustinianos'un vaat ettiği "büyük ordu" bir süre sonra, Valerianus'un komutasında Spalato'dan geldi; doğrudan Konstantinopolis'ten bir başka "büyük ordu"-nun gelişi de sanırım meselenin noktalandığını gösteriyordu. Birleşen kuvvetlerin toplamı sadece üç bin kişiydi ve bunların çoğu eğitimsiz neferlerdi!

Belisarios şöyle dedi hanıma: "Canımın içi, bu ordu susuzluktan ölmekte olan adamın diline damlatılan üç damla su. İtiraf etmeliyim, kaynaklarımın sonu geldi. Bütün kişisel varlığımı, birkaç bin altın dışında, bu savaşın giderlerine harcadım. Konstantinopolis'teki mülkümün yarısını ipotek ettim; Kermen ve Adrianopolis'teki malikâneleri doğrudan sattım. Tahsil edemediğim birçok alacağım var. Örneğin, utandığım için senden sakladığım bir şey var: İki yıl önce Spoleto'da komutan olan Hero-dian benden üç aylığına, faizsiz, elli bin altın borç almıştı; bana, amcasından ona büyük bir miras kaldığını -doğruydu bu- ama askerlerini yedirmek ve maaşlarını ödemek için hemen para gerektiğini söylemişti. Altı ay sonra, miras parasının Ravenna'da eline geçtiğini öğrenince, borcunu ödemesini istedim. Bana küstahça, eğer onu sıkıştırırsam Spoleto'yu Gotlara satacağını ve alacağı parayla bana borcunu ödeyeceğini söyledi. Bu cevabından ötürü ona sitem ettiğimde, Spoleto'yu gerçekten sattı ve Teudel'in can arkadaşlarından biri oldu. Şimdi benim parama, kendi miras parasına ve Spoleto'ya ihanetinin ödülüne sahip; benimse hiçbir şeyim yok. İmparatorun kendisinin de bana büyük borcu var; çünkü nizami birliklere onun adına ödeme yaptım. Bundan yakınmıyorum; ben hayatımı imparatorun hizmetine adadım, onun borçlusu olmaktan şeref duyarım. Ama asker ve para olmadan savışamaz."

Hanıma yanıtladı: "Sevgili efendim, bırak ben gideyim Konstantinopolis'e. İmparatoriçenin, İtalya'nın yeniden fet-

hi için büyük bir ordu ve bol para gerektiğine, yoksa İtalya'nın Gotlara kalacağına imparatoru inandırmasını sağlayacağım. İşi uzatmayacağıma emin ol, canım.”

Böylece hanımım beni de alarak yola çıktı. Temmuz ortasıydı. Ters rüzgârlardan ötürü yolculuk bunaltıcıydı. Yunanistan sahilini dönerken, Salamis adasından az ileride, Thessaloniki'den gelen bir gemi sancaktan hızla yanımızdan geçti. Ben baş kasaradaydım ve Latince seslendim: “İyi haberleriniz var mı, tayfalar?” Denizde iyi haberden başkasını sormak uğursuzluk getirir.

Teknenin ikinci kaptanı yanıtladı: “Sahiden iyi haber. Canavar öldü.”

“Hangi canavar, arkadaş?” diye bağırdım.

Karışık bir bağırta geldi. Gemi duyuş mesafesinden çıkıyordu; avazım çıktığı kadar bağırdım: “Hangi canavar?”

Bir gemici ellerini boru gibi yapıp haykırdı: “*Perierunt ambo.*” “İkisi de öldü” demektir bu.

Sonra bir kakhaha duyduk, o kadar.

İki canavardan birinin adını doğru tahmin ettik – balina Porphyrios; ama ötekinin kim olduğu teknede epey tartışıldı. Demek Porphyrios sonunda ölmüştü! Ama bir sonraki durağımızda bize anlatılan hikâyeye biraz saçma geldi. Porphyrios'un, boğazının yapısından dolayı, sadece küçük balıkları yediğini biliyorduk; ama bu kez, bir yunus sürüsünü Sangarios Nehri'nin (Bosphorus'un yüz mil kadar doğusunda, Karadeniz'e akar) ağzına yakın sığ sulara kadar kovalamış ve bir düzinesini yutup kemiklerini çiğnerken kıyıya yakın bir çamur setinin üstüne oturmuş. Bence olan şuydu: Hem Porphyrios hem de yunuslar bir küçük balık sürüsünün peşindeydi ve yunuslar Porphyrios'u sığığa çekmişti. Her ne idiyse, civardaki balıkçılar kayıklarla gelmiş ve Porphyrios'a baltalar ve kancalarla saldırmışlar. Porphyrios çamura öyle derin gömülüymüş ki adamları devirmek için kuyruğunu kaldıramamış. Yine de hiçbir gereç canavara iş-

lememiş; sonuçta onu kalın halatlarla bağlamışlar ve nehrin kıyısında sağlam bir ağaca bağlı makarayla kıyıya çekmişler. Sonra, yakındaki karakoldan çağırdıkları askerler onu uzun mızraklarla öldürmüş. Porphyrios'un boyu on üç metre ve eni, en geniş yerinde, beş metreydi. Yöreye aylar boyu yiyecek sağladı; ahali taze yiyemediği eti tütsüledi veya salamura yaptı. Porphyrios dişi çıktı. Kafasının etine saplanmış beyaz tüylü uzun bir ok buldular –besbelli bir zamanlar Belisarios'un attığı ok– ama boğazında mavi boyalı mancınık mızrağı yoktu.

Kaptanın sözünü ettiği ikinci canavar, hanımımın fikrinde, hiç de canavar değildi. Aslında, bırakın iyi haberi, kentten alabileceğimiz en kötü haberdi bu: Theodora ölmüştü. Göğsünde aniden başlayan bir kanser hızla bütün vücuduna yayılmış ve çok ağrı çektiği, ama cesaretinden ödün vermediği birkaç hafta sonunda ölmüştü.

Kederimiz hayretle karıştı. Balinanın Boğaz'da ilk görünmesinin, Theodora'nın babası Akakios ile kente ilk gelişle çakıştığını; ölümünün de saatine kadar, Theodora'nın ölümüyle çakıştığını anımsıyorduk şimdi. Dahası, Belisarios ile Mavi milisler Porphyrios'u yakalamaya çıkıp hayvanı yaraladıkları gün, Theodora da korkunç bir baş ağrısına tutulmuş ve o günden beri, zaman zaman baş ağrısından kıvranıyordu. Acaba Porphyrios onun kardeş ruhu muydu?

Hanımım Antonina hemen Theodora için yas tutmaya başladı ve daha sonra, pagan dualarla onun ruhuna bir siyah koç kurban etti. Şöyle dedi: "Hıristiyan Tanrı bir sürü ayinle hoşnut edildi. Ama Theodora gizlice eski tanrılara da saygı duyardı."

Biz yine de yolculuğumuzu sürdürdük. Hanımım, bu kadar yolu geldiğimize göre, İustinianos'a İtalya'daki durumu kavratmak için hiç değilse bir girişimde bulunmalı fikrindeydi.

Hanımım imparatoru, Theodora'nın ölümünden ötürü kederli değil, tam tersine keyifli buldu: Dadısı veya annesi

ansızın hastalanmış ve kendini, canının istediği her yaramazlığı yapmakta serbest bulmuş küçük bir çocuk gibiydi. Theodora'nın koruduğu Monofizit eğilimli bütün ruhbanları piskoposluklardan atmıştı. Ayrıca, altmış beş yaşında olmasına rağmen, Theodora'nın denetiminde geçirdiği yılların intikamını almak istercesine, rasgele bir şehvet rüzgârına kapılmıştı. Gerçekten de cinsel gücü on beş yıl daha sürdü. Adamları köle pazarlarında sürekli güzel kız arıyordu ona; bunun dışında, Theodora'nın nedimelerinin birçoğunun kızlarını da baştan çıkardı. Onun sarılmalarından ürken Chrysomallo Hanım'ın torununa tatlılıkla şöyle dedi: "Büyükannen de tıpkı senin gibiydi, canım. Ama ondan istediğimi yaptı; çünkü yapmak zorundaydı."

Kendini Theodora'nın tek mirasçısı yaptı. Hanıma bıraktığı büyük miras ve incelik gösterip bana bıraktığı beş bin altın dahil, bütün vasiyetini iptal etti.

Hanımım, gelir gelmez kabul edildiği görüşmede, İtalya'daki durumu ona tüm açıklığıyla anlattı. İmparator ilgilenmiş görünerek dinledi. Ama Belisarios'un Otranto'da sadece yüz elli adamı olduğunu; yüz adamının Rossano'yu savunduğunu ve diğerlerinin ya öldüğünü ya Roma yakınlarında kaldığını ve kendisinin yine beş parasız olduğunu duyunca, alçak imparator memnuniyetini gizleyemedi.

Hanımım şöyle dedi: "Demek muzaffer Belisarios sonunda yenilgiyle tanıştı! Ama hayır efendim, onun saçma seferleri için akılsızca çarçur ettiği parayı geri veremeyiz. Bir savaş hiç bu kadar ödleğe yönetilir mi? Sırf savaşmayı göze almadığı için bir limandan ötekine kaçmak, kalelerin ardına sığınmak... Olacak şey mi? Hey Narses, ne diyorsun? Hiçbir şeyden korkmayan bizim cesur İoannis'ten ders almalıydı. Kesinlikle ona daha fazla asker veya para gönderemeyiz. Bu Kont Belisarios, Hazreti Süleyman'ın bahsettiği sülüğün 'Ver! Ver!' adlı iki kızının sesiyle konuşuyor. Süleyman, bilirsin, asla doymayan dört şey –ölüler diyarı, kısır rahim, suya

doymayan toprak, yeter demeyen ateş– vardır demişti.* Bilge Süleyman eğer şimdi yaşasaydı, hiç kuşkusuz Kont Belisarios’un adını da beşinci doymaz olarak eklerdi.”

Sözünü bitirdiğinde, hanımım usulca sordu: “Ya İtalya, Haşmetmeap? İtalya üstündeki hâkimiyetinizi kaybetmeye razı mısınız?”

İmparator yanıtladı: “Kesinlikle hayır, Şanlı Antonina Hanım; bu nedenle, şimdi kocanızı o ülkeden geri çağırıp yerine daha yetenekli bir komutan atayacağız. Ama arkadaşları aşağılamak istemeyiz, dolayısıyla mektubumuzda Perslere karşı hizmetine ihtiyaç olduğunu yazacağız; Kolkhis hâlâ Perslerle aramızda tartışma konusu.”

Hanımım eğildi: “Zatîâliniz nasıl uygun görürse. Emir buyurun, geri çağırma evrakını hemen hazırlasınlar. Hiç kuşkusuz, Büyük Mabeyinciniz cesur Narses, Belisarios’umun başaramadığı görevi layıkıyla yerine getirecektir.”

İustinianos, alayı anlamazdan geldi: “Önerinizi kesinlikle dikkate alacağız.”

Parşömen ve mürekkep geldi ve emri hemen orada imzalayacak sanıldı, ama eline verilen mor mürekkepli kaz tüyü kalemi birden bıraktı. “Aman aceleye gelmesin,” dedi, “biz önce sizden bir taahhüt istiyoruz, hanımefendi.”

Hanımım yanıtladı: “Eğer elimde olan bir şeyse, vereyim.”

İustinianos şeytani bir tebessümle açıkladı: “Kızınız Joannina ile müteveffa imparatoriçemin yeğeni Anastasios arasındaki evlilik anlaşmasını iptal eden bir belge imzalamanızı istiyoruz.”

Hanımım Antonina hızla düşündü. Bu isteği reddetmesi için bir sebep yok gibiydi; çünkü Theodora’nın ölümünden sonra Anastasios önemli biri olmaktan çıkmıştı. Belki İustinianos kızı, zengin çeyiz getirir ümidiyle, yeğenlerinden birine –belki Germanos’un oğlu İustinos’a– almayı düşünüyordu.

* Süleyman’ın Özdeyişleri 30: 15-16. (e.n.)

Hanımım yanıtladı: “Zatîâlinize her konuda itaat benim için de kocam için de zevktir.”

Hazırlanan belgeyi imzaladıktan sonra, birisi –sanırım genç İustinos’tu– güldü. Gülüşme onun yanında duranlara da yayıldı. İustinianos teşvik edencesine etrafına baktı ve tahtın üstünde kıpırdanıp kıkırdamaya başladı; az sonra bütün görüşme salonu kahkahadan kırılıyordu. Hanımım utanmış, öfkelenmiş ve şaşırılmıştı. Tekrar eğilerek çekildi.

Olan şuydu: Hanımım haince aldatılmıştı. Bütün bu zaman içinde kızı Joannina’ya neler olduğundan tamamen habersizdi. Şimdi on beş yaşında olan Joannina, ana babasının da bulunması için ertelenen düğün gününü uzun süredir bekliyordu. Son zamanlara kadar, Theodora’nın da rızasıyla, çok âşık olduğu Anastasios “Uzun-Bacak” ile karısıymış gibi sarayın bir dairesinde yaşıyordu. Theodora ölüp de sarayda olağan Hıristiyan gelenekleri hâkim olunca, Joannina’nın kendi dairesine dönmesi istendi. İustinianos, bir soylunun bakire olmadığı aşıkâr biriyle evlenmesini onaylamasa bile, zavallı kıza âşık olan Anastasios evlilik anlaşmasını uygulamaya hazırды. Oysa şimdi hanımım bilmeden sözleşmeyi feshetmiş ve Joannina’nın kendi düzeyinde biriyle evlenme şansını yok etmişti. Bu, hanımım için de meseleyi duyan Belisarios için de büyük bir utançtı. Joannina günah işlemesine Theodora’nın sebep olduğunu söylese de işin öyle olmadığı belliydi. İustinianos da bir krala yakışmayan bu zaferiyle açıkça övünüyordu. Evlenmeden kalan Joannina, kendine ve ana babasına sürdüğü lekenin kefareti olarak tövbe edip manastıra kapandı ve rahibe oldu.

Bu arada Belisarios kendi küçük ordusunu düzenlemiş ve Gaddar İoannis, şimdi sayısı bin hafif süvariye düşen ordusuyla ona katılmıştı. Rossano’yu kurtarmak üzere Otranto’dan yelken açtılar; ama bir fırtına filoyu dağıttı ve bazı tekneler battı. Kalanlar birkaç gün sonra tekrar Cotrone’de toplandı ve fırtınadan yanaşamadıkları Rossano’ya bir kez

daha dümen kırdılar. Ama bu arada Kral Teudel oraya varmıştı ve karaya çıkmalarını önlemeye hazırdı. Denizcileri, dar kumsal şeridinde yan yana savaş düzeninde dizilmiş, okçuları mevzilenmişti. Karaya çıkmaya çalışmak intihar olurdu; bu tehlikeli sahilde başka yanaşacak yer de yoktu. Belisarios, büyük bir kederle tekrar Cotrone'ye döndü ve oradaki garnizonu ölmek veya teslim olmak arasında seçim yapmaya bıraktı. Yiğit Trakyalılarından yüz kişi de onlar arasındaydı.

Bir harp meclisi toplandı: Gaddar İoannis ile Valerianus'un süvarileriyle Teudel'in ikmal hatlarına saldırması; Belisarios'un ise Roma'ya dönüp oradaki tahkimatı pekiştirmesi ve garnizonu yüreklendirmesi kararlaştırıldı. Savaş henüz kaybedilmemişti.

Ama sonra Konstantinopolis'ten haber geldi. Belisarios'un geri çağrıldığı Rossano'da duyulunca, şehir teslim oldu. Perugia onu izledi. Haberin Roma'ya ulaşması da olumsuz sonuçlar yarattı. Kentte zaten bir ayaklanma olmuştu: Askerler yeni valiyi, askerin erzakını yüksek fiyatla sivillere sattığından ötürü öldürmüştü; ama Belisarios'un sağ kalmış birkaç emektar subayından biri olan Diogenes'in önderliğinde tekrar hizaya girmişlerdi. Diogenes, kentteki her bahçeyi, parkı ve boş araziye ekip biçerek beklenen kuşatmaya hazırlandı; Rossano'dan dönen Kral Teudel Roma Limanı'nı ele geçirip deniz bağlantısını kesmiş olsa da kent surlarına bütün saldırıları sonuçsuz kaldı. Roma'da üç kez kuşatma yaşayan Diogenes savunma tekniğini iyi kavramıştı. Gelgelelim, işin sonu belliydi; çünkü garnizondaki askerler Belisarios'un gittiğini öğrenince, tüm kurtarılma umudunu yitirmişlerdi.

Özel birliğin adamları bile hoşnutsuzdu: Belisarios'un emrinde onurla hizmet etmeye gönüllü olduklarını; bu vi-rane Roma'da maaş almadan, beslenmeden ve liderleri olmadan çürümeye gelmediklerini söylüyorlardı. Ne ki, kenti

tekrar Teudel'e satanlar onlar değil, bir grup İsaürialı oldu. Böylece, Roma birkaç yıl içinde dördüncü kez efendi değıştirdi. Kaçan garnizon pusuya düşürüldü ve ancak yüz kişi kadarı, imparatorluğun Batı'daki son kalesi olan Civita Vecchia'ya salimen ulaştı. Yaralı olan Diogenes orada komutayı eline aldı. Ne ki, özel birliğin birkaç emektar askeri, Hadrianus'un mozalesini bütün saldırılara karşı savunmayı sürdürdü; epey gün sonra, at eti yemekten artık tiksiniince onlar da teslim oldu; ama talepleri üzerine, savaş onurlarına layık görüldüler.

Kral Teudel bundan sonra Sicilya'yı istila etti. Oradaki birliklerimiz kendilerini liman kalelerine kapadı ve Teudel'in bütün adayı yakıp yıkmasına göz yumdular. Bir iki küçük kale ve Ravenna dışında, İtalya Gotlara terk edildi.

Belisarios Konstantinopolis'e dönünce, İustinianos önce ona edepsizce sitem etti ve sonra –yenir yutulur hakaret değil– lütfedip onu bağışladı. Bu açgözlü ve kaprisli hükümdarın tebaası olarak, beklenenin çok ötesinde bir iş yaptığının bilincinde olan Belisarios, sadece her zaman imparatorun hizmetinde olduğunu belirtmek dışında yanıt vermedi. Sadakati ve gururu başka bir şey demesine engeldi.

Belisarios dönüşünde de bir tehlike atlattı. İmparatorndan kötü muamele gördüğü için intikam peşinde olan Artaban adlı cüretkâr bir Ermeni general, imparatoru öldürüp Taht'a yeğeni Germanos'u çıkarmak amacıyla bir komplo tezgâhlamıştı. Bu girişim, Belisarios'un kente dönmesi beklendiğinden, birkaç gün ertelendi. Artaban ve avenesi (muhafız alayı komutanı Marcellus da aralarındaaydı) Belisarios'tan yardım beklemiyordu; tam tersine, onun Taht'a sarsılmaz sadakatini bildiklerinden, onu da öldürmenin daha güvenli olacağı kanısındaydılar. Saraya saygılarını sunmak üzere giderken vurmayı planlamışlardı. Gelgelelim Germanos, komplo ona açıklandığı vakit uyacakmış numarası yaptı, ama aslında bu rezil öneriden dehşete kapıldığı için hemen İustinianos'a ha-

ber verdi. Belisarios'un karaya çıktığı gün komplocular tutuklandı; Belisarios da kazasız belasız saraya gidebildi.

Sonunda İustinianos komplocuları affetti.

Kont Belisarios şimdi yoksul bir adamdı; muhafız bile tutacak durumu yoktu. Günlük giderleri dahil, her şey için hanımım Antonina'ya bağımlıydı. Ama geçimini hanımımın sağladığı için herhangi bir sahte utanç göstermiyordu. Şöyle demişti: "Biz sadece karı-koca değil, keseleri birbirinin emrinde olan iki eski savaş arkadaşıyız." Hanımım gizli hesaplarından para çekerek, kocasının ipotek edilmiş mülkünü kurtardı. Boğa Meydanı'nın batısında, Honoriüs Kemer'i'ne yakın bir evde sessiz sedasız yaşıyorlardı. (Bu kemerin üzerinde bazı zararlı böceklerin bronz replikaları takılıdır; söylentiye göre, ünlü büyücü Tyanalı Apollonios çeşitli hastalıklara karşı tılsım olarak takmıştır onları.)

İustinianos, Belisarios'u Kolkhis'teki savaşa göndermedi; kentte işsiz tutmayı yeğledi. Ona eski "Doğu orduları komutanı" unvanını, bir süre sonra da "saray muhafız alayı komutanı" unvanını verdi; ama ne askeri meselelerde en ufak bir rol oynamasına izin verdi ne de ona herhangi bir fikir danıştı.

İustinianos'un ilahiyat risaleleri ona pek bir ün sağlamamıştı ve daha sonra topladığı Konsil'e bütün Hristiyan dünyasından çağırdığı piskoposlar (yüz seksenden fazla) da Kilise'ye fazla bir ün getirmedi. Şimdi gözlerine girmeye çalıştığı Monofizitlerin karşı çıktığı belirli yapıtları lanetlemeye Konsil'i zorlamasına rağmen, o sapkınlar minnet duyup Ortodoks topluluğa dönmedi ve inatla dışarıda kaldılar. Dahası, lanetlemeyi uygunsuz bulan ve bu noktada diğer piskoposlarla da, imparatorla da hiç anlaşılamayan Papa Vigilius, bu meselede taraf olmamak için elinden geleni yaptı. Sonunda, can derdine düşüp Konstantinopolis'teki Havarî Petrus Kilisesi'ne sığındı ve ancak epey dil dökmeden sonra, şehitlerin mizacına sahip olmadığı için, Konsil'in kararlarını

onamaya razı oldu. İtalya'ya döndüğünde kendini bir bölünme karşısında buldu; çünkü Batı Kilisesi'nin neredeyse bütün ruhbanları lanetlenen yapıtları hakiki öğreti olarak görüyordu. Ne ki, mevkileri Konstantinopolis'teki askeri kuvvetlerin denetiminde olan piskoposlar –özellikle Afrika ve İlirya'dakiler– buna uymaya zorlandı; uymayanlar azledilip hapse atıldı. Piskoposluk mevkileri İtalya, Sicilya, Fransa veya İspanya'da olanlar ise inatla tutumlarını sürdürdüler.

Batının piskoposları, Theodora'dan bir Monofizit olarak nefret etseler bile onun ölümüne gerçekten üzgündüler. Şöyle diyorlardı: “Eğer sağ olsaydı, imparatoru bu ilahiyatçılık hevesinden ne yapar eder vazgeçirir ve bu Konsil asla toplanmazdı.”

23. Bölüm

Üç Yüz Emektar Asker

Şimdi niyetim nispeten önemsiz bazı tarihçeleri kapatmak ve sonra Kont Belisarios'un, hikâyelerin hikâyesi ve methiye yazarlarının “zaferler tacının en parlak mücevheri” dediği son savaşını anlatmak. Ama ondan sonra, beni huzursuz eden ve yazmam gerektiğini düşündükçe titrediğim bir bölüm daha olacak.

Doğudan başlayalım. Kral Hüsrev, Rabbimizin 571. yılında, ben bu kitabı yazarken hâlâ hayatta. Belisarios onu Karkamış'tan geri döndürelî beri, Roma Mezopotamya'sını veya Suriye'yi istila girişimlerinden uzak durdu; ama müttefiki Bedeviler yine saldırılarla sınırlarımızı taciz ediyor. Kolkhis'teki savaşı, karşılıklı zaferler ve yenilgilerle, on yıl öncesine kadar sürdürdü; sonra bir “Ebedî Barış” daha imzalandı. Buna göre, Hüsrev Kolkhis üzerinde hak iddiasından vazgeçti; İustinianos da ona ufak bir yıllık haraç ödemeyi kabul etti. (Bu satırları yazarken, son “Ebedî Barış” da bu kez Romalılar tarafından çiğnendi. Ayrıca, Pers Ermenistanı'nda yerel Hıristiyanların başarılı ayaklanması sonucu, bölge Roma koruması altına girdi.) Hüsrev, bütün ataları gibi, en büyük düşmanlığı kan bağı olan akrabalarından gördü: Pers kadınları toplumda onurlandırılmadığı için erkek yakınlara

rının birbirini öldürmesini önleyecek güce sahip değillerdi. Hüsrev'in Hıristiyan bir kadından doğan en sevgili oğlu, ergin yaşa gelince Hıristiyanlığı seçti ve çok geçmeden, ordunun büyük bir kısmını yanına çekerek başkaldırdı. Hüsrev savaşta onu yendi ve genç adam öldü.

Önceleri Yunan felsefesine şüpheyile bakan Hüsrev, olgun yaşlarında o fikirleri özenle inceledi ve Mecusi inancına aşılırdı. Böylece, İustinianos'un Atina'da söndürdüğü eski dinin meşalesi, sadece Fırat üstündeki Yeni Antiokheia'da değil, Persia'nın içinde, Hüsrev'in Susa yakınındaki büyük üniversitesi Cündişâpûr'da da yeniden tutuşturuldu. Orada en önemli Yunan klasikleri, Latince ve Sanskritçe yapıtlarla birlikte Pers diline çevrildi. Ama Hüsrev Hıristiyanlığı "kişinin kurtuluşu gelecek yaşamda bekleyerek, bu yaşamdaki görevlerini ihmaline yol açan ve nesebi belirsiz, asi ruhlu bir Yahudi'ye Tanrısallık atfederek Pers Hanedanı'nın onurunu inciten" bir din olarak görür ve nefretle yasaklar. İlk Hıristiyanların uygulamalarından esinlenen Mazdek adlı birinin vaaz ettiği Komünizm denen doktrini de yasaklar; bu öğretiyeye göre, topluluk sadece malları ve parayı değil, kadınları da ortak mülkiyet konusu sayar. Hüsrev hâlâ sağlıklıdır ve etkin bir yöneticidir. Bir hükümdarın, gelecek kuşakların hayranlığını kazanmak için komşularla saldırgan savaşlara girmekten çok, cömert, adil, bilgili, ülkeyi azimle savunan ve halkın refahını sağlayan biri olması gerektiğine onu ikna eden Mecusiler miydi, Yunan filozofları mı, bilemem. Ama Kral Hüsrev'in şu anki görüşü bu. Tanrı'dan bir uyarı saydığı veba musibetinden beri, –despotça olsa da– halkıyla son derece ilgili; Roma, Arap veya Hun istilasına uğramış bütün yöreleri yeniden inşa etti ve meskûn hale getirdi. Şimdiden lakabı *Nuşîrevân* (Cömert Ruh) oldu ve Pers tarihinde uzun yıllar böyle anılacak. Ondan bahsederken, "Ticaretin, tarımın ve bilimin koruyucusuydu; ne güzeldi o eski günler," diyecekler. Çünkü Persia şimdi güçlü, zengin ve mutlu. Keş-

ke onun çağdaşı olan bizim imparatorumuz için de uzun ve iddialı iktidarının sonunda aynı şey söylenebilse...

Şimdi gelelim Batı'nın Kral Teudel'ine. Belisarios'u geri çağırarak, Ravenna dışında bütün İtalya'yı zımnen Gotlara bırakan İustinianos, dört yıl sonra savaşı tekrar başlatmayı gerekli gördü: Kuzey İtalya'daki piskoposların Papa Vigilius ile bağlarını kesmeleri ve Ariusçuluğun hâlâ ezilmemiş olması onun din politikasını zora sokuyordu. Savaşı başlatmaya razı oldu; ama ne yeterli bir ordu sağlamak ne de orduya komuta edecek bir general seçmek için adım atamıyordu. Yalnızca bir noktada kararlıydı: Belisarios'un kendini göstermesine bir daha fırsat vermeyecekti. Şimdi Konstantinopolis'te güvende olunca, hanımım ile ben kendimize bir eğlence bulmuştuk: İustinianos'un, bizi İtalya'dayken onca bunaltan kaprislerini seyretmek! Belisarios bu meselelerden bize hiç söz etmiyordu; imparatorluk politikasına karşı tüm eleştirileri, kafasının içinde bile olsa, kendine yasakladığına sahiden inanıyorum.

İustinianos, ilkin Germanos'u beş bin askerle Sicilya'ya gönderdi. Sonra yakın geçmişte Germanos'un, Ermeni komplocu Artaban tarafından, imparator olacak kişi seçildiğini ve Gotlarla epey yakın akraba olduğunu (Germanos, Kral Wittich'in eski karısı Matasontha ile evlenmişti ve küçük oğlu, büyük Theoderich'in soyundan sağ olan tek erkekti) düşünmeye başladı. Aniden Germanos'u geri çağırdı ve komutayı hiçbir savaş tecrübesi olmayan, Liberius adında yaşlı, zararsız bir soyluya verdi.

Sonra birisi, Liberius'un "İsa'nın yaradılışı" hakkındaki görüşlerinin pek sağlam olmadığını ima etti; bunun üzerine, Liberius'u geri çağırdı ve yerine (dünyada başkası yokmuş gibi) canına kastetmesini bağışladığı ve terfi ettirdiği Artaban'ı atadı!

Ama ikinci veya üçüncü kez düşününce, Artaban'ın hırslı olduğu ve kendini Batı'nın imparatoru ilan edebileceği akli-

na geldi. Bu nedenle tekrar Germanos'u atadı: Orocacias kayasının tahkimindeki dikkatsizliği yüzünden Antiokheia'nın düştüğünü hatırlamıştı; sicilinde öyle bir kara leke bulunan adam kendisine rakip olamazdı!

Germanos İtalya'ya giderken ansızın öldü; kimileri Matasontha'nın onu zehirlediğini söylüyordu. Komuta iki yardımcısına, Gaddar İoannis ile Germanos'un büyük oğlu İustinianos'a geçti. İmparator, komutayı tek başına Gaddar İoannis'e vererek adaşı olan yeğeninin onurunu kırmak istemedi; ayrıca, İustinianos adlı bir başkasının zafer kazanmasına da razı olamazdı. İkisini birden geri çağırdı.

"Sırada ne var?" diye sorduk hanımla birbirimize. "Bu 'İşkilli Muhteris' oyununun beşinci perdesinde ne olacak?" Sonra bir gün, Narses'in özel hizmetkârlarından biri bana gelip şöyle dedi: "Eugenios kardeş, seninle gayriresmi olarak, iki hizmetkâr gibi konuşmama izin verirsen, şunu soracağım: Eğer efendim önerirse, acaba hanımın Şanlı Antonina, efendimle özel olarak birkaç kelime konuşmaya razı olur mu?"

"Eğer efendin değerli Narses'in hanımla verecek iyi haberleri varsa, elbette bunu duymak ister; en azından, efendinin bir zamanlar İtalya'da hanımla kocası Kont Belisarios'a gösterdiği saygısızlıkla davranmaz. Dahası, o günden bu yana, hanımla senin efendin en az bir kez –Rufinia-nai'de Kapadokyalı İoannis'e tuzak kurulduğunda– uyum içinde birlikte çalıştılar. Eminim, bir görüşme ayarlanabilir."

Bu ön hazırlık tamamlandı, resmi olarak görüşme talebi geldi ve kabul edildi. Ve işte bizim ihtiyar Narses, on iki yıl önce hanımla ve Belisarios'a yaptığı haksızlık için hanımlardan özür diliyordu! Bilmek istediği şeydi: Acaba Belisarios, bütün devleti ilgilendiren bir meselede tavsiyede bulunacak kadar bağışlar mıydı onu?

Narses'in yeteneklerini küçümsemeyen ve özürü karşısında yumuşayan hanımım Antonina, Belisarios'la onun arasını

bulmayı teklif etti. Böylece ikinci bir görüşme ayarlandı. Burada da yine her şey çok dostaneydi. Narses eskiden Belisarios'un emirlerine karşı geldiği ve sadakatinden şüphelendiği için pişmanlığını tekrarladi. Belisarios da yüce gönüllülükle yanıtladı ve Narses'in sağ elini tutup ona sarıldı.

Narses kısaca şunu sordu: "Aziz dostum, imparatorun bana önerdiği onuru, yani Gotlara karşı seferin komutanlığını kabul etmemi tavsiye eder misin? Eğer evet dersen, bunu hangi koşullarla kabul etmeliyim? Çünkü İtalya'daki askeri durumu tartamıyorum ve ancak senin görüşüne güvenebilirim."

Belisarios'un cevabı soyluluğunun gerçek bir göstergesiydi: "Dostum, bu onuru kabul et. İmparatorluğun itibarı için yerine getirilmesi gereken bu görev için senden daha yetenekli birini bilmiyorum ve Gotlar eski güçlerini kazanmadan harekete geçmek gerek. Sanırım benden istediğin, gereken kuvvetlerin sayısını ve bileşimini hesaplamam; zira bir generalin bunu bilmeden, ne kadar gayretli olursa olsun, İtalya'yı yeniden fethetmesi akıllıca olmaz. Cevabım şu: İçlerinden en az yirmi bini süvari olan otuz bin asker gerekir; süvariler tam donanımlı ve Roma ordusunun en iyileri olmalı. Örneğin, benim özel birliğimin oraya buraya dağılmış bölükleri; onları kendim eğittim ve Gotlar karşısında tecrübe edindiler. Ayrıca bol para gerekir; sadece askere düzenli maaş vermek için değil, para yokluğundan Gotlara katılan İtalya'daki askerleri geri kazanmak için."

Narses insan sarrafıydı. Belisarios'un hilekâr olmadığını ve imparatora sonsuz sadakatinin farkındaydı. Biraz durduktan sonra şöyle dedi: "Sana teşekkür ederim Belisarios; sadece tavsiyelerin için değil, hatamı başıma kakmadığın için de. Eğer inat etmeseydim, Milano asla düşman eline geçmezdi."

Belisarios yanıtladı: "Narses, içtenliğine saygı duyuyorum; dualarım seninle olacak."

Narses İustinianos'a görevi kabul ettiğini bildirdi, ama koşullarda (onları Belisarios'un önerdiğini söylemeden) ısrar etti. Asker ve para hemen bulundu! Narses tekrar Belisarios'a gitti ve alçakgönüllülikle, yeni dostlukları adına, Gotları yenmek için en uygun askeri taktikleri tavsiye etmesini rica etti.

Belisarios şöyle dedi: "Karaya çıkar çıkmaz Kral Teudel'i, kalelerden askerlerini toplamaya vakit kalmadan, hemen bir meydan savaşına çağır. Bir Got Kralı, ordusu sayıca düşmanın çok altında bile olsa, bir meydan savaşını asla reddedemez. Dara'da yaptığımız gibi, savunmada kal; piyade okçularını iki cenahta öne, içe bakacak şekilde yerleştir. Tuzağı zırhlı mızrakçılarla yemle. Kral Teudel, süvari saldırılarından korkan imparatorluk piyadelerini haklı olarak hor görür."

Narses itiraz etti: "Ama dediğini yaparsam, Kral Teudel yemi yuttuktan sonra tuzağı da alıp götürmez mi?"

Belisarios yanıtladı: "O tehlike var; dolayısıyla, mızrakçıların atlarından inmiş süvariler olmasını önerecektim; onların cesareti daha üst düzeydedir."

"Güzel. O zaman hafif süvarileri cenahlarda öne mi koymalıyım?"

"Evet. İyice öne çıksınlar; saldırı davet edecek kadar yakın değil, sadece tehdit oluşturacak kadar yakın dursunlar. Benim özel birliğimi, diğer ağır süvarilerle birlikte yedekte tut."

Narses sordu: "Ya Teudel önce piyade okçulara saldırırsa?"

"Gotların krallık onuru raconuna uymaz bu. Zırhlı süvari deri giysili okçuya saldırmaya tenezzül etmez."

Böylece ünlü Taginae Savaşı, Konstantinopolis'teki Bronz Köşk'te Belisarios tarafından kazanılmış oldu. Gerçi Narses ona olan borcunu hiç belirtmedi; Belisarios da bunu hatırlatarak Narses'in zaferine gölge düşürmeye asla çalışmadı. Kral Teudel'in hevesle kabul ettiği savaş, Narses'in onlara

açtığı girintiye süvarilerin saldırısı ve cenahlardan sekiz bin uzak erimli yayın onları taramasıyla başladı. Çok sayıda yaralı atın kontrolsüz şahlanması ve zırhlarıyla süslerinden belli olan birçok reisin atını yitirmesinin yol açtığı kargaşa, saldırıyı dörtunaladan tırısı, tırıstan rahvana çevirdi. Kritik an kaçınca, saldıran süvariler gözü pek zırhlı mızrakçılarla baş edemez ve atları elverişli bir hedef olur. Teudel'in öndeki bölüğü mızrakçıların safını çökertemedi, arkadaki bölükler onların yardımına gelemedi ve sürekli ok yiyerek çok kayıp verdiler. Sonunda Teudel'in kendisi de yaralandı. Gotlar duraksadı. O zaman Romalı mızrakçılar saflarını açtı ve özel birlik aradan geçti; "Belisarios" savaş çılgılığını duyan Got mızrakçılar kendi piyadelerinin üzerine yığıldı ve bozgunun parçası olup dört bir yana dağıldılar.

Kral Teudel savaş meydanının birkaç mil ötesinde ele geçirilip öldürüldü. Kanlı giysileri ve mücevherli başlığı, zafer ganimeti olarak imparatora, Konstantinopolis'e gönderildi.

Gotların birçok kalenin tahkimatını yıkmış olması, onların felaketi oldu: Hiçbir şey Narses'in ilerlemesini durduramadı. Generallerinden birinin ilk saldırısında Roma ele geçirildi. Sonra, Got filosu onun tarafına geçti. İki ay içinde, Vezüv Dağı yakınındaki Sarno'da son bir çatışmadan sonra, savaş kazanıldı. Sağ kalan Gotlar ruhen çökmüştü; İtalya'dan ayrılmaya veya İustinianos'a boyun eğmeye razı oldular.

Bu anlaşmanın az öncesinde, saygıdeğer bir kurum da aniden sona erdi. Çünkü Teudel'in rehine olarak Po'nun ötesinde tuttuğu Romalı Senatörler ve ailelerinden oluşan üç yüz kişi, Teudel'in ölümünün intikamı olarak katledildi. Geri kalanlar ise, Roma'nın alındığı haberi üzerine Sicilya'dan dönerken, Gotlar tarafından Vezüv yakınlarında yolları kesildi ve aynı şekilde acımasızca öldürüldüler. Bu yitirilen tabaka hayata dönmedi ve sanırım asla dönmeyecek. Son birkaç yüzyıldır sürmesinin tek nedeni zenginliği ve ka-

dim kültür gelenekleriydi. Zenginliklere İustinianos kondu; ama gelenekler ne geri getirilebilir ne de yeniden oluşturulabilir. Evet... Batının Senatörlük kurumundan, Kral Teudel ve Gotlardan bu kadar bahsetmek yeter. Zaten İtalya'da Gotların adı artık silindi; ama İspanya'da Vizigot Krallar hâlâ iktidarda.

Bessas'ın sonuna gelince... Roma'yı kaybetmesinin kefareti Kolkhis'teki başarısıyla ödedi; başkent Petra'yı Perslerden geri aldı ve aradan çok geçmeden, Konstantinopolis'te onuruyla öldü. Ama Persler Petra'yı bir kez daha aldı. Sonra ne garip tesadüftür ki Petra'daki Romalı komutan Dagistheus, şehri kaybetmesinin kefareti İtalya'daki başarısıyla ödedi; çünkü Bessas'ın kaybettiği Roma'yı, Narses adına tekrar alan oydu.

İtalya'da Vali olarak kalan Narses, ikinci bir büyük savaş kazandı; ama bu kez zafer, kendi savaş sanatı çalışmalarının semeresiydi. Muazzam bir Frank ordusu Güney İtalya'ya yürümüştü. Narses ana orduyu Campania'daki Casilinum'da bir sürpriz saldırıyla dağıttı; Belisarios'un zamanında olduğu gibi, düşmanın yarısı zaten dizanteriden ölmüştü. Frank ordusu tümüyle kılıç, mızrak ve balta kuşanmış piyadelerden oluşuyordu. Narses onları kendi piyadeleriyle karşılamaya hazır; ama Franklar saflar halinde saldırınca, cenahlarını kendi bölükleriyle sardı ve onların baltalarının erişemeyeceği yüz adımlık bir mesafeden, Frankları okla paramparça etti. Franklar, her iki cenahtan saldırıya uğrama korkusuyla ileri gidemediler; safları bozup süvarilerimize saldırmayı da göze alamadılar; çünkü onların savaş sanatı her koşulda bitişik düzende kalmayı gerektirir. Sonuçta, toplu halde birbirlerinin üstüne yığıldılar ve otuz binlik ordudan sadece beş kişi kaçmayı başardı. Narses, belki İustinianos'un kıskançlığını çekmemek için, zaferin tüm itibarını yanında taşıdığı ve bütün önemli olaylarda onu uyaran mucizevi Meryem Ana suretine bağladı.

İustinianos, Taginae ve Casilinum'u duyunca Tanrı'ya şükretti ve ziyadesiyle sevindi. Şöyle dediği söyleniyor: "Niçin bizim yiğit Narses'i çok önceden İtalya'ya göndermeyi düşünmedik? Niçin Kont Belisarios'un kıskançça şikâyeti yüzünden onu önceki seferden geri çağırdık? Eğer Narses'i-mize güvenseydik, hem birçok can kurtulur, hem de onca para kaybına uğramazdık. Korkak ve aptal bir subay olan Belisarios'un duygularına fazla hassasiyet göstermek bizim kusurumuz; ama bir hükümdarda aşırı cömertlik sanırım bağışlanır."

Sonra, İtalya'nın güvende olduğuna, doğu sınırında Kral Hüsrev'in bir muzırlık düşünmediğine ve kuzeydeki barbarların rüşvetle veya birbirlerine düşürülerek bertaraf edileceğine emin olarak, orduları ve tahkimatları bu sefer tamamen aklından çıkardı ve kendini ilahiyat çalışmalarına verdi.

Belisarios, Doğu ordularının ve saray muhafızlarının komutanı sıfatıyla, ona üç kez gitti ve imparatorluğun karşıla-şacağı tehlikeleri düşünmesi için yalvardı. Üçüncü gidişin-den sonra şöyle bir emir geldi: "Zat-ı şahaneleri bu konudan tekrar söz edilmesini yasaklar. Tanrı, O'na güvenenleri, güçlü sağ eliyle savunacaktır."

*

Bir gün, Rabbimizin 558. yılının sonbaharında, (İtalya seferinde Narses'e uysalca hizmet eden Gaddar İoannis'in bir av kazasında öldüğü yıl ve bizim Konstantinopolis'e tekrar yerleşmemizin onuncu yılıydı) Belisarios'a, bir Karadeniz ticaret teknesinin kaptanı mesaj getirdi. Mesaj pis bir parşömen parçasına, bir ihtiyarın titrek eliyle yazılmıştı.

Şanlı Belisarios, siz daha küçük bir çocukken, Trakya'da Adrianopolis yakınlarında bir handa, hayatımı Kapadokyalı İoannis'ten kurtardınız; üzerinden elli yıldan fazla geçti ve şim-

di, kasabalı Simeon'un minnet borcunu unutmadığını göstermenin zamanı. Yıllar önce, Bulgar Hunları Trakya'ya yaptıkları bir akında beni köle olarak götürdüler; ama saraçlık becerimden ötürü beni hoş tuttular. O barbarca dillerini öğrendim ve meclislerine kabul edildim; itiraf ederim ki şimdi birçok bakımdan, o zorba vergicilerin kölesi olduğum günlere kıyasla daha iyi durumdayım. Sadece Trakya'nın lezzetli şaraplarını ve güzel evimin sıcaklığını özlüyorum. Bildirmek istediğim şu: Eğer bu kış, hava kâhinlerinin öngörüsüne göre, Tuna tekrar donarsa, bir Bulgar güruhu Trakya'yı istila edecek. Konstantinopolis'e de saldırıp dünyada görülmemiş büyüklükte bir ganimet alacaklarıyla böbürleniyorlar. Başlarında yetenekli bir Han olan Zabergan var. Maiyeti yirmi bin süvari. İmparatoru uyarın.

Elveda.

Belisarios mektubu imparatora götürdü. İustinianos sordu: "Rıhtımın pisliğine bulanmış bu yırtık kâğıt parçası da ne? İmparatora gösterilecek bir belge mi bu?"

"Majesteleri, büyük bir evin üst pencerelerinden duman çıktığını gören pis bir dilenci 'Yangın var!' diye bağırarak salona dalarsa, evde oturanlar zamanında haber verdiği için ona teşekkür eder, pejmürde kılığını ve kaba hitabını bağışlarlar."

İustinianos şöyle dedi: "Bu, Şanlı Belisarios, onca ünlendiğiniz askeri hilelerden biri olmasın? Size konudan söz etmek yasaklandığı için, bu sahtekârlıkla bizi korkutarak, ordularımızı büyötmeye ve kentin tahkimatını pekiştirmeye razı etmeye çalışıyorsunuz. Yutmadık, ama sizi affediyoruz. Tüm sadakatsizliği kalbinizden atmaya odaklanın. Çünkü eskiden de bu sarayda, acil durum bahanesiyle imparatorlarını yeni ordular kurmaya teşvik eden generaller oldu, ama aslında onları devlete karşı kullanmak niyetindeydiler. Kalbinizin derinlerini yoklayın ve eğer orada günahı bulursanız, İsa'nın yardımıyla —çünkü O size güç verecektir— onu kopartıp atın."

Augustus Meydanı'na, Senato Binası'nın karşısına, İustinianos kendisinin at üstünde devasa bir heykelini diktirmişti. Heykelin azametli kaidesi en kalitelisinden açık renk bronzla kaplıdır. Kendisi antik desenli bir zırh içinde ve upuzun tüylü bir miğfer takmış olarak görülür. Sol eliyle üstünde haç olan bir küre tutar. Sağ elini ise "Defol, düşman!" anlamında bir hareketle kaldırmıştır. Ama sanki bu hareket ve çatık yüzü korkutmaya yetermiş gibi, üstünde hiçbir silah, hatta bir hançer bile yoktur. Gerçekten de iktidarının son döneminde, ordularına artık onlara ihtiyacı yokmuş gibi davranıyordu. Aslında, büyüklük hırsı olan İustinianos, İsa Mesih'in bir meselinde geçen isimsiz zengin adam gibiydi: o adam, önce maliyetini hesaplamadan, kendine bir ev yapmaya başlamış, sonra borca batmış ve alay konusu olmuştu. "İustinianos'un gözü, göbeğinin patronu" derlerdi kentte; varlığını lüzumsuz dini lükslere harcayıp, elzem askeri ihtiyaçları ihmal ediyordu.

Her şeyden önce, elindeki cılız kuvvetlerle Afrika ve İtalya'yı fethetme ve işgale girişmemesi gerektiğinde herkes hemfikir di. Belisarios'un mucizevi başarılarına rağmen, bu çifte görevin imparatorluk orduları için fazla ağır olduğu kanıtlanmıştı. Gerçi Kartaca ve Ravenna hâlâ ellerindeydi; ama uzayıp giden seferler, bu müreffeh ve iyi yönetilen toprakları perişan etmişti. Bu arada, kuzey ve doğu sınırları garnizon ve levazım yokluğundan zayıflamış, birçok kez işgale uğramış ve genel bir felaket ancak kıl payı atlatılmıştı. Batı İmparatorluğu'nun yeniden fethinin bedeli, tek kelimeyle, oranın mahvıydı; aynı zamanda Suriye, Kolkhis, Roma Mezopotamya'sı, İliya ve Trakya'nın da mahvolması demekti, bu yörelerin geliri acınası ölçüde düşmüştü. İustinianos bir tasarruf politikası uygulamak zorunda kaldı ve tipik olarak buna, kilise vakıflarından değil, askeri savunmadan kısarak başladı. Daha çok kilise, manastır inşa ederek veya var olanları süsleyip bezeyerek, başka zamanlarda Franklara,

Slavlara ve Hunlara rüşvet olarak altın veya askeri malzeme verdiği gibi, şimdi meleklerle rüşvet verip onlardan yardım bekliyordu. Bu batıl inancını da, Havari Petrus, İsa'yı yakalamaya gelen Yahudi başrahibin muhafızlarına direnip birinin kulağını kılıçla kopardığında, İsa'nın ona söylediği sözle haklı gösteriyordu: "Kılıcını kınına sok. Çünkü kılıç çeken herkes, kılıçla ölecek."* Bu barışçıl yaklaşım, kendini güvende görmesinden ötürüydü: Gizlice danıştığı kâhinlerin hepsi ona yaşamının, sarayın kutsal dairesinde, kendi yatağında ve doğal bir ölümle sonlanacağını söylemişlerdi.

Noel Günü, Hunlar donmuş Tuna'yı geçti. Hâber saraya ulaşınca, imparator bütün önemli kiliselerde ayinler yapılmasını emretti; kendisi de bütün geceyi Aya İrini'de ibadetle geçirdi. Başka bir şey yapmadı. Hunlar iki kola ayrıldı; biri Yunanistan'ı yağmalamaya gitti ve Zabergan Han'ın önderliğindeki ikinci kol kenti ele geçirmeye yöneldi. Direniş görmeden hızla Trakya'yı geçtiler. Putperest oldukları için, kilise ve manastırlara saygıları yoktu; çalıp çırpıtlar, ayırım gözetmeden tecavüz ettiler, arabalar dolusu malı ve tutsakları buz tutmuş yollardan Tuna'nın ötesine geçirdiler. Bu kabilelere eşlik eden vahşi atlılar, kamçıyla veya kılıç ucuyla dürterek, zavallıları hızlı yürümeye zorluyordu; düşen ve hemen kalkamayan tutsaklar –doğum sancısı tutan kadınlar bile– acımasızca öldürülüyordu. Kendi aralarında genellikle iyi huylu olan Hunlar, bütün Hristiyan dünyasını doğal avlanma alanı sayıyor ve vaftiz edilmiş bir bebeği mızrakla şişlemeyi, av esnasında bir karacayı mıhlamaktan farklı görmüyorlardı.

Zabergan ilerledi. Kente otuz iki mil mesafede yarımadayı çevreleyen Anastasios'un uzun surları, Zabergan'ın süvarilerine engel değildi; birçok noktada surlar çökmüştü, ne gedikleri onaracak asker vardı ne de kulelerde kullanılacak mancınık veya başka gereçler. Üç Kral Şenliği Günü, Zaber-

* Matta 26: 52. (e.n.)

gan kentin yirmi mil ötesinde, Athyras Nehri'nin kıyısında kamp kurunca, Konstantinopolis halkı birden paniğe kapıldı. Çünkü kent meydanları köylerden kaçıp gelen perişan, beti benzi atmış, feryat eden sığınmacılarla doluydu: “Geliyorlar... Hunlar geliyor! Burnundan soluyan yabanöküzü sürüsü gibi her şeyi ezip geçiyorlar! Ya Rab, sen bizi kurtar!”

Bu feryat sokaklarda cınladı: “Ya Rab, sen bizi kurtar!” Sonra herkes komşusuna sormaya başladı: “Muhafız alayının askerleri nerede? Kent milisleri nerede? Bu Bulgar iblislerinin iç surları yıkıp kenti yakmasını ve hepimizi yok etmesini önleyecek kimse yok mu?”

Büyük kalabalıklar –günde elli bin kişi– tekne kiralayıp Bosphorus’tan Küçük Asya’ya kaçtı.

İmparator İustinianos, o günlerin çoğunu özel kilisesinde diz çökerek geçirdi. Sürekli şunu tekrarlıyordu: “Tanrı güçlüdür. O bizi kurtaracak.” Pratikte attığı tek adım, civar kiliseler ve kendi köşklerindeki hazinelerin boşaltılması ve bunların mavnalara yüklenmek üzere imparatorun özel limanına taşınması yolunda verdiği emirdi.

Sonunda Belisarios’u çağırttı: “Kraliyet Ahırları Kontu ve muhafızların komutanı Şanlı Belisarios, nasıl oluyor da bu imansız vahşileri püskürtmek için asker göndermediniz?”

Belisarios yanıtladı: “Kutsal Majesteleri bana onur unvanları verdi, ama onlarla birlikte giden yetkeleri vermedi ve kuvvetlerinizin hazırlıksız ve disiplinsiz durumundan söz etmemi yasakladı. İtalya’dan döndükten sonra, size üç kez aynı raporu sundum: Bakanlarınızın muhafız alayı görevlerini eğitimsiz sivillere sattığını; askerin talim yapmadığını, silahları olmadığını ve ahırlarda süvari bineği kalmadığını belirttim. Siz, kentin güvenliği için endişe etmememi buyurdunuz.”

“Yalan... yalan söylüyorsun,” diye haykırdı İustinianos. “Eğer imanımızın bu sınanmasını Rabbin lütfuyla atlatırsak, ordularımızı ve savunmamızı ihmalinin cezası çok ağır

olacak ve bütün o böbürlendiğin zaferler seni ipten kurtarmayacak.”

“Peki bu sırada bana emirleriniz nedir Majesteleri?”

“Korkakça yaşadın, git bari cesaretle öl. Bulabildiğin kuvvetleri topla ve âdetin üzere surların ardına saklanmadan, yiğit Narses'im gibi Bulgarların karşısına dikil. Ancak böyle ödeyebilirsin deliliklerinin kefareti.”

Belisarios eğilip huzurdan ayrıldı. Ama İustinianos amiralini çağırıp gizlice sordu: “Filomun her şeyi tamam mı? Yola çıkmak zorunda kalırsak, Akdeniz’de hava nasıldır?”

Belisarios sokaklara tellal saldı: “Kont Belisaşios, Kutsal İmparator Hazretlerinin emriyle, Hun istilacılara karşı bir orduya komuta edecek. Kent milisleri, renklerine göre ve bulabildikleri silahlarla, Theodosios surunun üstünde yerlerini alsın. Muhafız alayı, onların atlı ve tam silahlı olmasını denetleyecek subaylarıyla birlikte Altın Kapı’ya yürüyecek ve orada emirleri bekleyecek. Bu kentte bulunan ve Kont Belisarios’a savaşlarda hizmet etmiş tüm emektar askerler Resmigeçit Alanı’nda toplansın. Kont Belisarios onlara at ve silah sağlayıp başlarına geçecek.”

Belisarios Mavi ve Yeşil takımların Dans Amirlerine gitti: “Hipodrom gösterilerinde ve sahne oyunlarında kullanılan bütün zırhlara, mızraklara ve kalkanlara imparator adına el koyuyorum.” Sonra Mavilerin ve Yeşillerin Yarış Amirlerine gitti: “Hipodromun ahırlarındaki bütün atlara imparator adına el koyuyorum.” Sarayda yeterli sayıda yay ve ok buldu; Kraliyet ahırlarındaki arabaların atlarını ve birkaç süvari atını da aldı. Böylece eski askerlerinin teçhizatı tamamlandı.

Resmigeçit Alanı, Büyük İskender’in doğuyu fethetmeden önce birliklerini denetlediği yer olarak ünlüdür tarihte. Belisarios’un emektarları kentin her yanından buraya toplandı. Yılların bu adamlar üzerindeki etkileri çok farklıydı. Kimi iyi giyimli ve güçlü, kimi paçavralar içinde ve solgundu; kimi topallıyor, kimi çalımla yürüyordu. Ama selam-

laşırken her yüzde yiğitlik ışığı parlıyordu: “Selam, yoldaş! Yaşlı askerlerin buluşması iyi oluyor.”

Kentin büyüklüğünden ötürü, eski silah arkadaşları bir süredir görüşmemişlerdi. Konuşmalar şu minvaldeydi: “Vay Sisifried, sen hâlâ hayatta mısın? Roma’dan çekilirken Diogenes’le birlikte öldün sanmıştım.” “Hey, yoldaş Unigatus, seni son Osimo kuşatmasında gördüm; kargı parçalamıştı elini.” “Yoldaş, tanımadın mı beni? Yirmi dört yıl önce, Ad Decimum Savaşı’na birkaç gün kala, Grasse Cenneti’nde meyve ağaçlarının altında birlikte gecelemiştik.” Ben de hanımım Antonina’yla oradaydım ve eski tanışların sevgi dolu selamları içimi ısıttı.

Ama kimilerinin sefer anıları benimkinden daha eskiye gidiyordu. Belisarios henüz sakalı bitmemiş genç bir subayken, onunla Gepidlere ve bu şimdiki Bulgarlara karşı akınlara katılmış iki adam vardı.

Kent varoşlarındaki bir güreş okulundan Belisarios’un eski kölesi, ak saçlı tellak Andreas gelmişti. Dara önündeki tek mücadelede sergilediği iki büyük başarıdan sonra savaş meydanlarından uzak durmuştu. Şöyle dedi: “Belisarios efendim, yaşımda altmış beş ama güreş okulunda esnekliğimi ve gücümü korudum. Bakın, Dara’da bana ödül olarak verdiğiniz beyaz tüylü miğferi takıyorum. Onu kumla oarak pakladım. İzin verin, sancaktarınız olayım!”

Hepsi –üç yüz kişiden biraz fazla– toplanınca, keşiş cüppesi içinde, oruçlardan iyice zayıflamış, uzun boylu bir adam yaklaştı. Belisarios’un atının dizginini yakaladı: “Kardeşim Belisarios, bu bir gün için cüppemi çıkarıp kamçımı bırakacağım ve tekrar zırh giyeceğim. Evet, günahlarım ve çılgınlıklarım, özellikle de sevgili kardeşimiz Ermeni İoannis’i öldürdüğüm için Tanrı’nın beni bağışlayacağı umudunu taşıyorum, ama Milano önündeki ihmalimden ötürü yitirdiğim güvenini ve sevgini tekrar kazanmadan huzur içinde ölemem.”

Belisarios atından inip keşişi kucakladı: “Uliaris, bu ordunun yüz adamına komuta edeceksin. Aziz Bartimay cemaati içindeki hayır işlerinden ve kutsal yaşantından haberrim var. Seni, Tanrı’nın bana verdiği bir borç olarak kabul ediyorum.”

Yüzüne batmış ok ucundan daha yeni kurtulan Traianus, öteki yüz adama komuta edecekti. İtalya’da Narses’in yanında büyük başarı kazanmıştı. Şimdi bir meyhane işletiyordu rıhtımda. Belisarios’un ikinci İtalya seferinde çok iyi dövüşen Thurimuth geri kalanlara komuta ediyordu. Kötü günler geçirmiş ve hapisten çıkalı çok olmamıştı; bir cürümden mi, yoksa dini öğretiye aykırı davranmaktan mı tutuklandığını anımsamıyorum. Belisarios her adamı bir bölüğe gönderdi; kaydını tuttuğu ve ekmek paylaştığı herkesin adını hatırladığı görüldü. Sonra onları atlara bindirdi, silah ve zırh verdi. Şimdi hepsi coşku içindeydi. “Belisarios çok yaşa!” diye haykırdılar. “Düşmana karşı yine başımıza geç!”

Belisarios duygulanmıştı. Ama şöyle dedi: “Yoldaşlar, eski günlerin şanlı savaşlarını anımsarken, onların nasıl kazanıldığını unutmayın. Onları sadece cesaret ve silah ustalığıyla değil, ihtiyat ve sağduyuyla kazandık.”

Ana caddeden aşağı nal sesleriyle ilerlediler. Ahali alkışlıyor ve “Tanrı bizi terk etmemiş; bakın, Belisarios geliyor!” diye bağırıyordu.

Hanımım at üstünde yeni gelin gibi duruyordu yanında; ben de küçük bir atla onun arkasındaydım. Güzel bir kızıl peruka takmış, yüzüne allık ve pudra sürmüş ve göğüslerini yastıkla takviye etmişti. Ancak çok yaklaşıncı buruşmuş ellerinden, gözündeki sarılıktan, yorgun yanaklarından ve sarkık boynundan yaşını tahmin edebilirdiniz.

Deuteron mahallesinden geçip Altın Kapı’ya vardık. Orada tam bir keşmekeş hâkimdi: Herkes emirler savuruyor, kimse dinlemiyordu. Çağrı üzerine gelen muhafız alayının iki bin adamından sadece ellisinin atı vardı; iki üç subay

hariç, zırh giyen ya da düzgünce silahlandırılmış bir asker görmedim. Bunların hayatlarında bir askeri resmigeçide katılmış olduklarından şüpheliyim. Kent milisleri bile daha düzgün görünüyordu; çünkü Mavi ve Yeşillerden kimileri (yortu günlerinde kaz, yavru domuz veya bir testi şarap ödülü için) nişancılık talimi yapmış ve ötekiler, geceleri takım kavgalarında kılıç kullanmışlardı.

Belisarios onları da küçük ordusuna katmak istedi; ama onlar görevlerinin sadece surları savunmak olduğunu ve yasaların kentten çıkmalarına izin vermediğini söyleyerek reddettiler.

Kapının yanındaki bir kuleden Mavilerin Demarkhos'unun (surun öteki yarısını Yeşiller koruyordu) sesini duyduk: "Aranızda mancınık kullanmayı bilen bir adam yok mu? Her kulede mancınıklar ve çok sayıda ok var."

Hanımım Antonina neşeyle yanıtladı: "Hayır, bir adam yok; sadece iki Roma savunmasının da emektarı, kızıl perukalı bir yaşlı kadın var." Bana da, "Haydi Eugenios, eski asker, gel şu acemilere mesleklerini öğretelim," dedi.

Böylece atlarımızdan inip kuleye çıktık. Mancınıkların çürümüş iplerini değiştirip bocurgatları yağladık. Sonra kuleden kuleye giderek mancınıkların ve akreplerin başındaki adamlara makineleri nasıl onarıp kullanacaklarını ve nasıl nişan alacaklarını öğrettik. Doğru dürüst dinlemeyen veya beceriksizlik eden biri çıkarsa, hanımım ona, "Zındık Yeşil'in piçi," diye bağırıyor ve binici kamçısını omuzunun üstünden şaklatıp onu yoldaşlarının önünde utandırıyor.

Bu arada Belisarios silahsız muhafızları toplamış, kente sığınan Trakyalılardan seçtiği gücü yerinde bin kişiyi de onlara eklemişti. Subaylara şöyle dedi: "İleride imparatorun kazıklı hendekle çevrili bir sefa bahçesi var. Adamlarını oraya götür ve her biri hendekten iki kazık alsın. Bunlar kılıç ve mızrak görevi yapacak. Kalkan olarak da evlerden metal tepsiler ve tabaklar toplayın."

Sonra, Belisarios üç yüz emektarıyla birlikte, savaşla alakasız görünen bu gürhunun başında kapıdan çıktı. Hanımım-la ben gurur ve endişeyle onu seyrediyorduk. Arkasından bir tutsak kafilesi gibi mutsuzca yürüyen sivillere bakmadan şöyle dedi hanımım: “Eski şarkıya göre, Thermopylai'deki Yunanlar da üç yüz kişiymiş. Hiçbiri geri dönmemiş, ama adları sonsuza dek yaşayacak.”

Ona moral vermek için gülümseyerek yanıtladım: “O talihsizlerin kendilerine komuta edecek bir Belisarios'u yokmuş!”

“On, yirmi bin Hun'a karşı imparatorun emriyle savaşacak şu birkaç yıpranmış adam ne yapabilir? Mucize mi bekliyorsun, Eugenios?”

“Evet,” dedim, “epey mucize gördüm.”

Zabergan Han'ın kamp kurduğu Melantias'tan iki mil uzak Chettos Köyü'nde, Belisarios adamlarını hendek kazıp siper yapma işine koydu; her adam elindeki iki kazıktan birini sipere saplayacak, ötekini ise mızrak olarak taşıyacaktı. Belisarios emektarlarını, sanki yayılmış büyük bir ordunun gözcüleriymiş gibi görünmeleri için ileri gönderdi. Onların arkasında, beş millik bir cephede, piyadeler gece çok sayıda nöbetçi ateşi yaktı ve gündüz (yağmur yoktu) yollarda çalılar sürüyerek kocaman toz bulutları havalandırdı.

İkinci gece bir köylü çocuk önemli bir mesajla geldi. Haber, Hunların rehber ve çevirmen olarak yanlarında getirdiği Simeon'dandı yine. Zabergan'ın kuvvetlerinin yedi bin seçkin süvariden fazla olmadığını, geri kalanların Yunanistan yönüne gittiğini ve saldırıyı üç gün sonrası için (çünkü takvimlerinde uğurlu bir gündü bu) planladıklarını bildiriyordu.

“Benim de uğurlu günüm,” diye haykırdı Belisarios, “çünkü karım Antonina'nın doğum günü.”

Chettos'taki kamp dikenli çalılardan bir bariyerle güçlendirildi; kapıların önüne domuzayağı yerine geçecek saban

demirleri, kesek kırma gereçleri atıldı. Emektarlar, şuraya “Pincia Kapısı”, oraya “Flaminia Kapısı”, güneydeki küçük tepeye “Hadrianus’un Mozolesi” diyerek şakalaşıyorlardı aralarında.

Zabergan karşısında orduya benzer bir şey olmadığını, sadece yaşlı Belisarios’la birkaç zibidi adam olduğunu niha-yet öğrendi. Dolayısıyla, imparatorluk kampını dağıtmak için kardeşinin emrinde iki bin kişi göndermenin yeterli ola-cağını düşündü. İçinde dar bir geçit bulunan sık ağaçlı bir ormandan geçeceklerdi. Burası bilinen bir eşkıya yatağıydı: Haydutlar yol kenarındaki çalı kümelerinin ardına gizlenip av beklerlerdi. Belisarios da burada pusu kurdu. Yolun bir yanına Traianus’un birliğini, öbür yanına Thurimuth’un birliğini ve onların arkasına, geçidin dik inen yanlarına “se-yirciler” ordusu dediği kazık taşıyan piyadelerini yerleştirdi.

Hikâyeyi gereksiz uzatmayayım. Hunlar tehlikeden ta-mamen habersiz kapana girdiler. Boru sesi gelince, Belisa-rios ile Uliaris geri kalan askerlerle aniden tepelerine bindi. Andreas sancakla ötekilerin epey ilerisindeydi. Belisarios da en önde, yine o eski ustalığıyla dövüşüyordu. Bir ara sancak tehlike atlattı; ama Andreas onu kapmaya çalışan Hun’u karnından hançerledi. Sonra Traianus ve Thurimuth birlik-leriyle arkadan saldırdı; “seyirciler” sanki araba yarışında gibi var güçleriyle bağırıyor ve saldırı emri için sabırsızlanı-yor havasında, kazıkları uyduruk kalkanlarına vuruyorlar-dı. Bulgarlar dehşete kapıldı. O daracık yerde ne yaylarını kullanabiliyor, ne binicilik ustalıklarını gösterebiliyorlardı. Giydikleri deri ceketler yüzünden, zırhlı emektarların sert saldırılarına dayanmaları zordu. Birden bozuldular ve gel-dikleri yoldan hızla geri döndüler.

Belisarios, Hunların kaçarken attıkları oklara aldırma-dan onları kovaladı; atları için hazırlattığı metal göğüslükler sayesinde, hayvanlar kolay yara almıyordu. Kendi okları Hunlarınkinden daha etkili oldu. Düşmandan, Uliaris’in ilk

saldırıda mızrakla mıhladığı Zabergan'ın kardeşi dahil, dört yüz kişi öldürüldü. Kalanlar Melantias'a kaçtı. Şöyle bağıryorlardı: "Gidelim kardeşler, gidelim! Ölülerin ruhları üzerimizde... ak saçları uçuşan, ateş gözlü ihtiyarlar..." Feryat figan içinde tırnaklarını yanaklarına batırdılar.

Zabergan Han kampını dağıtıp bütün ordusuyla geri çekildi. Belisarios onu adım adım izledi. Savaşa üç yüz silahlı adamla girmiş ve beş yüz olarak bitirmişti. Yeni gelenler Trakyalı köylülerdi; atlara ve avda kullanılan hafif yaylara alışık oldukları için seçilmiş ve ölen Bulgarların atlarıyla silahları onlara verilmişti. Belisarios'un kaybı sadece üç kişiydi ama epey yaralı vardı. Tek koluyla yiğitçe dövüşen Unigatus birkaç gün sonra yaralarından öldü.

Belisarios imparatora haber gönderdi: "Kutsal emirlerinize itaat ederek düşmanı yendik ve şimdi kovalıyoruz."

Sokaklar sevinç içindeydi; Belisarios'a övgüler düzüliyordu: "Bu zaferi, diğer bütün zaferlerini gölgede bırakır." Sarayda ise, sinir ve homurdanma hâkimdi.

İustinianos amiraline şöyle dedi: "Teknelerin yükünü boşaltın. Yola çıkmayacağız." Mabeyincisi (Narses hâlâ İtalya'da olduğundan başka biri) göstermelik bir hışımla bağırdı: "Bu halk delirmiş mi? Savaşı emreden siz şanlı majestelerine kurtuldukları için şükran sunacaklarına, ihmali yüzünden Trakya'nın mahvına ve kentin neredeyse kaybına sebep olan Belisarios'u yüceltiyorlar!"

İustinianos Belisarios'a şu mesajı gönderdi: "Bu kadar yeter. Bırak gitsin Hunlar; lüzumsuz savaşlarda kayıp vermesinler. Başka düşmanlarımıza karşı savaşlarda hizmetlerine ihtiyacımız olabilir. Onları kovalamaya devam edersen, öfkemizin hedefi olursun."

Belisarios itaat etti. Sonra İustinianos'un ulakları Zabergan'ın kampına gitti: "İmparatorun mesajı. Bir zamanlar bir Yahudi subayı yaralayan hizmetkârı Petrus'a kılıcını kınına sokmasını emreden Kutsal İsa'nın örneğini izleyerek, ordu-

larımızı geri çektik. Ama sizin de İsa adına, barış içinde gitmenizi rica ediyoruz.”

Bu mesaj Zabergan Han'ı şaşırttı, ama en azından Belisarios'un geri çağrıldığını anladı. Yeniden cesaret bulup bütün yazı Trakya'yı yağmalayarak geçirdi. Sonbaharda İustinianos gitmesi için ona para önerdi ve Zabergan, Karadeniz'den Tuna'nın yukarısına gönderilecek bir filo dönüş yolunu kesebilir korkusuyla, bir anlaşma imzaladı ve çekildi.

Ardından İustinianos kendini uzun Anastasios surunun yeniden yapılması işine adadı; ama düzgün bir savunma gücünün eğitimi için herhangi bir adım atmadı. Saraylı beyler bağırıyordu: “Bakın görün; halkının babası ihmalkâr subaylarını nasıl utandırıyor!”

Belisarios ve üç yüz emektarı, arkalarında zafer şarkısı söyleyerek gelen muhafızlar ve köylülerle fıskiye kapısından girince, coşku içindeki halk tarafından çelenkler ve hurma yapraklarıyla karşılandılar. Saraydan tek bir kuru mesaj geldi: “Kont Belisarios, bahçe muhafızının imzalı izni olmadan, Altın Kapı'daki bahçemizin çitini bozarak yetkesini aşmıştır. Çitin kazıkları derhal yerine konsun.” Bu son cümle, şarap dükkânlarında yaygın bir deyim oldu. Eğer komşusuna özel bir iyilik yapmış bir adam, daha sonra önemsiz bir kusuru için o komşu tarafından terslenirse, bozulan adam, “Tamam efendim, tamam; çitin kazıkları derhal yerine konacak,” diyordu.

Chettos Savaşı, Kont Belisarios'un son savaşı oldu. Ve kimse anlattıklarımın doğruluğundan şüphe etmesin; çünkü bunlar uzak bir sınır boyunda değil burnumuzun dibinde, bir milyon nüfusun yaşadığı kentten sadece bir günlük yolda oldu. Bir öğle sonrası gezintisi yaparak dar geçidi ve iki kampı (Melantias'ta Zabergan Han'ın ve Chettos'ta Kont Belisarios'un) görebilir ve güneş batmadan kente dönebilirsiniz.

24. Bölüm

Son Nankörlük

Bu son zulme maruz kalan kişinin sabrına ve gönül yüceliğine sahip olmayan ben, bunu anlatmaya nasıl dayanacağım, bilmiyorum. Hikâyem, İustinianos'un sekseninci yaşını ve iktidarının otuz yedinci yılını tamamladığı, Rabbimizin 564. yılına vardı. İmparatorluk nihayet huzura kavuşmuştu; ama bu huzur, bir hastanın yüksek ateş nöbeti ardından sakinleşmesini andırıyordu: İyileşecek mi, yoksa ölecek mi... söylemek zordu.

İmparatorun görünüşü de konuşması da pervasızlaşmıştı. Ortodoksluğun o yılmaz savunucusu, sapkınların o amansız düşmanı, şimdi Oğul'un tabiatına ilişkin rezil bir sapkınlığa düşmüştü.

İsa Mesih'in bedeninin tensel tutkular ve zaafllara kapalı olduğu, yani tensel bakımdan bozulmaz olduğu ve bu yüzden O'nun insan olmadığı, Theodora'nın görüşüydü. Mısır usulü mumyalanmadıkça veya bir buz bloku halinde dondurulmadıkça, bütün sıradan insanlar yapıları gereği çürümeye açıktır, derdi Theodora. Oysa Ortodoks görüşe göre, İsa yeniden dirilene kadar, o çürüyebilir insan bedeniyile yaşamıştır; bunu inkâr etmek Monofizitçiliktir ve İsa'nın insanoğlu uğruna yaptığı büyük fedakârlığı azımsamak olur.

Şimdi İustinianos, Theodora'nın görüşünü (o yaşarken buna daima karşı çıkmıştı) sanki kendi buluşuymuş gibi ortaya attı. Theodora'nın savunduğu tezler belleğinde hâlâ tazeydi. Karşıt görüşleri savunanları, "çürümüşlüğe tapanlar" diye karalayan bir bildiri yayınladı. Bütün patriklerin ve piskoposların bu yeni maddeyi kabul etmelerini buyurdu. Adamlar korku içinde, meseleyi düşünmek için süre rica ettiler. Ama titiz bir bilgin ve çok dürüst bir adam olan Konstantinopolis Patriği giysilerini paraladı, başına kül serpti ve sert konuştu: "Monofizitlerin sapkınlığından daha beter bu; neredeyse, Oğul'un iki tabiatının birbiriyle çeliştiğini iddia eden iğrenç Manicilere yaklaşıyor. Çünkü, sevgili kardeşlerim, eğer İsa Mesih dünyada yaşarken gerçekten tutkulara ve zaaflara duyarsız idiyse (ki, Majestelerinin inanmamızı istediği budur), Lazarus'un ağlamasına ve O'nun çarmıhtaki sözlerine ne diyeceğiz? Eğer İsa'nın bedeni bir ilahın incitilemez bedeni olsaydı, Kutsal Havarilerin tanıklık ettiği eylemler ya delilik ya da sahtekârlık olurdu."

Katedraldeki papazlar patriği ihbar etti ve patrik azledildi.

Belisarios bu meselelerde fikir belirtmedi. Önde gelen Senatörlerden Sergius, onu konuyla ilgili sorguladığında, şöyle yanıtladı: "İsa'nın emirlerine göre yaşamak zaten yeterince zor; O'nun tabiatına ilişkin felsefi incelemeler ise insanın kafasını büsbütün karıştırır. Benim tercihim, imparatorun karakterinin çözümsel bir incelemesiyle uğraşmak olurdu."

Sergius, bu sözlerde gizli bir alay olup olmadığını anlamak için dikkatle ona baktı, sonra şöyle dedi: "İnsanların en iyisi, öyle bir inceleme gerçekten aydınlatıcı olmaz mıydı?"

Belisarios her gün saraya imparatoru görmeye gidiyordu; huzura kabullere ara verildiğinde topraklarını ziyaret ediyor ve orada avlanıyordu. Yaşamı aynı sadelikteydi; yoksullara karşı cömertti, dostlarının kıymetlisiydi; sevgili hanımım Antonina'yla arasında sevgi ve anlayış içermeyen tek bir söz

geçmiyordu. Hanımım Hristiyan davranış kurallarını kabullenmiş ve tüm pagan alışkanlıklarını bırakmıştı (sadece diş ağrısı, baş ağrısı ve büyüye karşı bazı zararsız muskalar kullanıyordu). Hayatlarının temposu öyle sakin ve düzenliydi ki, sanki birlikte mezara doğru el ele, başka bir engel veya felaketle karşılaşma korkusu olmadan, ağır bir yürüyüşe çıkmış gibiydiler.

Ama İustinianos, Belisarios'a karşı gemleyemediği bir nefret besliyor ve ölürse, düşmanının büyük ünü ve varlığıyla sefa sürmesi fikrine katlanamıyordu. "O bizim şan ve şerefimizi çaldı," diye bağııyordu. "Nankör tebaamız onu Kutsal İmparatorlarından daha çok sevip sayıyor."

Belisarios'un bütün savaşlarında onun askeri yazmanı olan Prokopios alçağı, birkaç yıldır bu savaşların ayrıntılı bir tarihini yazmaktaydı. İltifata aldırıışsız, dobra ve aksi bir adam olduğundan, acı gerçekleri –filanca generalin ihanetini, falancanın beceriksizliğini– gizlemeden anlatmış ve Belisarios'a çok zor koşullarda kazandığı zaferlerin itibarını vermişti. İustinianos'u kaprislerinden, yetersizliğinden, zalimliğinden, savsaklamasından, cimriliğinden, nankörlüğünden ötürü doğrudan suçlamamış, ama tarihi olguları öyle açık seçik anlatmıştı ki bunları okuyan her akli başında kişinin hükümdarı fevkalade olumsuz bir açıdan görmesi ve generale büyük bir hayranlık duyması kaçınılmazdı. Nihayet bu tarihçe İskenderiye'de okullara gönderilip kopyalandı ve orada yayımlandı. İustinianos bu kitabın varlığını öğrenene kadar (Chettos Savaşı'ndan beş yıl kadar önce), kitap yaygın dolaşıma girmişti.

İmparatorun öfkesini duyan ve idamla yüz yüze olduğunu fark eden Prokopios, aşağılık bir özür mektubu yazdı. Eğer kötü yazmışsa, bunun, ona yanlış bilgi veren Belisarios'un suçu olduğuna efendisinin inanmasını rica etti; yalnızca kitabı dolaşımdan çekmekle kalmayacak, İustinianos'un büyük işlerini yücelten bir tarihçe de yazacaktı. İustinianos

onu affetti, maaş bağladı ve soylular sınıfına aldı. İustinianos'un himayesini yitirmemek için, Prokopios eski efendisinden ancak küçümseyerek söz etmeye ve sokakta ona selam vermemeye başladı. Ama İustinianos, sonunda methiye kitabı eline geçince, hiç memnun kalmadı. Kitap yalnızca onun pehrizkârlığını, bilginliğini, sofuluğunu, yaptırdığı kiliseleri ve kaleleri anlatıyordu.* Oysa İustinianos'un beklentisi, önceki tarihçenin yeniden kaleme alınması, Afrika ve İtalya'nın fethinin itibarının tebaası Belisarios'a değil, kendisine verilmesiydi. Prokopios'un maaşını kesti.

Sonra Prokopios, duyduğu buruklukla, sadece Belisarios ile hanımımı değil, bizzat imparatoru ve müteveffa Theodora'yı hedef alan bir iftiralar kitabı yazdı. Bazen doğruları yazıyor, bazen olguları çarpıtıyor, bazen da kendi intikam arzularını destekleyen yalanlar söylüyordu. (Beni, Eugenios'u bile bu saçmalıklara bulaştırmıştı: Örneğin, hizmetçi Macedonia'nın katli işinde sözde hanımına yardım etmişim ve Macedonia'nın dilini parça parça doğrayıp onu denize atmışız.) Prokopios şöyle böbürleniyordu arkadaşlarına: "Öyle bir kitap yazdım ki, bana haksızlık eden bazı büyüklerin adları küf bağlayacak." Ama kitabı gelecek kuşaklar için saklayarak gözlerden uzak tuttu.

Chettos Savaşı'ndan sonraki sonbaharda, Sergius ile (Ermeni Artaban'ın önceki komplosundaki rolünü imparatorun bağışladığı) Marcellus'un başını çektiği bir grup Senatör'ün imparatoru öldürme girişimi oldu. Komplö tesadüfen ortaya çıktı ve önderler suç ortaklarının adlarını vermeye zorlandı. Bu önderler arasında, Belisarios'a pislik olsun diye Spoleto'yu Kral Teudel'e teslim eden ve sonra Gotların tarafına geçen Herodian da vardı. Teudel'in ölümünden sonra Cumae'yi Narses'e teslim etmiş ve İustinianos onu bağışlamıştı. Herodian Konstantinopolis'e dönünce, Belisarios

* Prokopios'un *De Aedificiis* yani "Yapılar" adlı eseri, o dönemdeki mimariye ilişkin değerli bilgiler sunar. (e.n.)

mahkemeye başvurmuş ve Spoleto'nun teslimi hikâyesinde geçen elli bin altınlık borcu geri almıştı. Herodian da kesin olan idam cezasını savuşturmak için, İustinianos'u öldürme planını başlatanın Belisarios olduğu yolunda bir sahte beyanda bulundu. Onun önerisiyle, Başsavcı Apion memurlarını Prokopios'un evini basıp Belisarios'a suç yükleyecek belgeler aramaya gönderdi. Orada bir sandıkta, intikam güdüsüyle yazılan iftiralar kitabını buldular. Apion bunu okuyunca, Prokopios'u tehdit ederek imparator hazretlerine hakaretlerinden ötürü asılmak istemiyorsa, Belisarios'un devlete ihanetten tutuklanmasını sağlayacak şekilde ifade vermesini istedi. Prokopios razı oldu ve kitap kendisine iade edildi. Ona niçin alçak Prokopios dediğim şimdi anlaşılabilir.

Bir sabah erkenden Apion, yanında iki saray yazmanı ve bir grup askerle Belisarios'un evine geldi. Onu, havuza girmeden önce top oynarken buldular. Ben de oyuncular arasındaydım ve kalecilik yapıyordum. Belisarios Apion'u neşeyle selamladı: "Siz yeni atanan Başsavcı değil misiniz? Erken bir ziyaret bu. Ben bir suya girdikten sonra bizimle kahvaltı eder misiniz?"

Apion büyük bir ciddiyetle yanıtladı: "Kutsal Majestelerinin işi ne sizin ne benim kahvaltımı, ne de suya girip çıkmayı bekler. Derhal giyinin, Kont Belisarios. Elimde, sizi devlete ihanet suçundan tutuklama emri var. Askerler, şu uşakları da yakalayın; onların tanıklığı gerekecek."

Belisarios bana döndü: "Eugenios, gollerin sayısını not et; oyunu başka bir zaman bitiririz. Sonra Antonina Hanım'ın mümkün olduğunca çabuk inmesini rica et."

Ama hanımı çağdırmama izin vermediler. Apion, "Şanlı Antonina'nın hizmetkârları da gözaltına alınacak," dedi.

Belisarios giyindi ve hava soğuk olduğundan, Apion ile askerleri içeriye, sıcak odaya çağırdı. Orada Apion tutuklama emrini okudu. Yaklaşık şöyleydi:

Kraliyet Ahırları Kontu, saray muhafızları ve Doğu orduları komutanı Şanlı Beyzade Belisarios'a: Selam!

Belisarios, bil ki Biz, İmparatorun İustinianos, senden hoşnut değiliz ve görevlimiz Değerli Başsavcı Apion askerlerle seni tutuklamaya gelince, uysalca boyun eğmeni istiyoruz.

Uzun yıllar boyunca, birçok kez sadakatsiz ve muzır bir tebaa olduğunu gösterdin. Kendi güvenliğini, malını ve şerefini Efendinin Kutsal Çıkarlarının önüne koydun. Aşağıdaki kayıtlar bunu açıklar.

Bir: İktidarımızın beşinci yılında, vaktinde harekete geçmemen yüzünden, Hypatius ile Pompeius hainlerinin önderliğindeki hizipçi güruhun kentimizi yağmalayıp yakmasına izin verdin.

İki: İktidarımızın altıncı yılında seni Afrika'ya, Vandallara karşı gönderdiğimizde, o bölgedeki hükümranlığımızı elimizden almaya niyet ettin ve bunu önerdin; ama bazı sadık generaller bizi uyardı ve bize bu zararı veremediğini seni geri çağırdık.

Üç: İktidarımızın sekizinci yılında seni İtalya'ya Gotlara karşı yolladığımızda, inatla yazılı emrimizi çiğnedin ve düşmanla bizim yetke vermediğimiz bir barış antlaşması yaptın. Dahası, Gotlarla gizli yazışmalar yürüttün; batının imparatorluğuna kendini aday gösterdin ve yine hükümranlığımızı elimizden almak niyetiyle bunu önerdin; ama biz bir kez daha seni durdurduk. Gotların işini bitirmeden kentimize döndün ve bu yüzden, bizi büyük sıkıntıya soktun.

Dört: İktidarımızın on üçüncü yılında seni Perslere karşı gönderdik; ama sen onlarla savaşa girmekten kaçındın, rahatça topraklarına dönmelerine ve büyük Callinicum şehrimizi yıkmalarına izin verdin.

Beş: İktidarımızın on dördüncü yılında seni bir kez daha Perslere karşı gönderdik. Ama sen, Kolhhis'teki topraklarımızı yağmalamakta olan Kralın yokluğundan yararlanmadın; Asur topraklarına geçip yağmalamadın ve kolay bir iş olmasına rağmen, Antiokheia'dan alınan tutsakları kurtarmadın ve Kralın, sözü geçen Kolhhis topraklarından dönüş yolunu kesmedin.

*Altı: Aynı yıl, şimdi Tanrı Katında olan sevgili İmparatori-
çemiz Theodora'ya karşı ihanet içeren sözler ettin.*

*Yedi: İktidarımızın on yedinci yılında seni bir kez daha
Gotlara karşı İtalya'ya gönderdiğimizde, hiçbir kayda değer
başarı sağlamadın, hazinemizi ve güçlerimizi boşuna harcıyıp
beş yıl sonra kente döndün ve Gotları yenilgiye uğratmayı sa-
dık Mabeyincimiz Narses'e bıraktın. İtalya'dan bize isyankâr
ve tehditkâr mektuplar yazdın ve dönünce, Ermeni Artaban'ın
hayatımıza kastettiği komploya katıldın.*

*Sekiz: İktidarımızın otuz ikinci yılında, kalelerimizin tahki-
matını ve emrindeki birlikleri ihmal etmen sonucu, barbarları
saldırmaya teşvik ettin ve bu Hunları geriletmenin şanını kendi-
ne aldın: Oysa bu şeref, önce Kadiri mutlak Tanrı'nın sonra da
bizim hakkımızdır. Aynı şekilde geçmişte, Perslere, Vandallara,
Mağribilere, Gotlara, Franklara ve diğer milletlere karşı kazan-
dığımız zaferlerin şanını, kent ahalisine cömertlik gösterileri ya-
parak, elimizden almaya yeltendin.*

*Ne kadar acı çekerek sabrettik; kaç kez senin küstahça ey-
lemlerini ve sözlerini bağışladık!*

*Şimdi, iktidarımızın bu otuz yedinci yılında, yine bize kar-
şı bir suikast girişimine katıldığını görüyoruz. Generallerimiz
Herodian ile (lakabı kabaca "Obur" olan) İoannis, onları bize
bağlılıklarından vazgeçirmeye çalıştığını itiraf etti ve eskiden as-
keri yazmanın olan Soylu Prokopios, senin bu alçakça girişim-
deki rolünü ihbar etti. Belirlenen gün, Divan Odası'nda Kutsal
Kraliyet giysileriyle tahtımızda otururken, ölümcül bir darbe
indirmek üzere kılıçla bize saldırma planını onayladığını söyle-
diler. Senin karşında razı olmuş göründüler, ama korkmuşlardı
ve sözlerini subaylarımıza aktardılar.*

*Ey Hain, bil ki birçok kez cömertçe bahsettiğimiz affı so-
nunda esirgemek zorundayız: Çünkü hem zincirliirken, hem de
zincirsizken sürekli suç işleyen bir cani erdem yoluna sokula-
maz. Kutsal Kitap'ta geçen yetmiş kere yedi kez bağışlama sını-
rını* aşarak affetmemiz zaaf göstergesi olur.*

İtaat et!

* Matta 18: 21-22. (e.n.)

Apion okumayı bitirince, Belisarios sordu: “Bu emri Majestelerinin imzası için kim hazırladı?”

“Bizzat ben,” dedi Apion.

“Konuşman Adrianopolis çevresinden bir Trakyalıyı andırıyor. Geçen onca yıl sonra, acaba tanıdık mı çıkacağız? Bilgin Malthus’un okulunda sınıf arkadaşı değil miydik?”

Apion’un yüzü kızardı; çünkü arkadaşlarının gözünde ne kadar sevimsiz bir tip olduğunu unutamıyordu. “Ne burada, ne de orada arkadaş değildik,” dedi.

Biz hizmetkârlar hapse götürülüp teker teker işkenceden geçirildik: köleler de azatlılar da ayak işi işi yapan oğlanlar da yetmişine merdiven dayamış Andreas ile ben de... Bedenimiz gerildi, kamçılandık, kafamız cendereye sokuldu, ayaklarımız mangal korlarında yakıldı. Bazılarına yapılan işkence ötekilerden daha gaddardı. İşkenceye çıkarılmadan önce, Andreas’la aynı hücrede zincirliydim. Belisarios’un tutuklanmasını görmüştü ve Apion’a karşı öfkeden kuduruyordu. “Sınıf arkadaşı, imparatorun ordularına komuta ederken, Başsavcı da mesleğinde doğrusu pek başarılı olmuş: tüykallem, mürekkep, parşömen, yalakalık, rüşvet! Yirmi yıl yedek eleman kaldıktan sonra, Kraliyet yazmanlığı payesi; yirmi yıl daha ve Sicil Müdürü Yardımcılığı. Beş yıl sonra da bütün kabilenin –suret çıkaranlar, ulaklar, mahkeme celbi iletenler, gardiyanlar, polisler– önünde el pençe durduğu sayın Başsavcı! Genç bir memur iş arkadaşlarına, ‘Değerli Apion bugün bana gülümsedi ve adımı hatırladı,’ diye caka satmakta. Artık rüşvet önerilmiyor, alınıyor; tevazu kenara atıldı. Şimdi de bizi bekleyen o korkunç başişkenceci: zincirlerin, kamçıların, dağlama-gereçlerinin efendisi.” Andreas şunu da söyledi: “O sümüklü bücür Apion! Papaz adaylarıyla kartopu savaşına katılmadığı için tarçınlı çörek verilmeyen ve sınıfta büzüldüğü köşeden bize kinle bakan Apion hâlâ gözümün önünde. Ey maraza çöreği! Sanırım Yollar Müdürü’nü, Fil’i kaidesinden indirip yerine Değerli Apion’u dikmeye ikna etmeliyiz.”

Andreas işkencede öldü; ama Apion'u kudurtmak için, ağzından tek bir feryat çıkmadı. Ben hiç durmadan haykırdım ve çığlık attım. Bunun işkence odasındaki subayı ya tatmin edeceğini ya da sinirlendireceğini biliyordum; öyle ki köleye, “Şimdilik yeter; ipleri, vidaları gevşet!” diyecekti. Bütün çığlıklarım, “Yaşasın Majeste Hazretleri!” ve “Ben hiçbir şey bilmiyorum, hiçbir şey,” cümlelerinden ibaretti. Böylece paçayı kurtardım. O gün uğradığım bedensel hasardan bahsetmeyeceğim. Ben o kadar da önemli biri değilim.

Sorgucular bana tekrar tekrar sordu: “Hain Belisarios’un Soylu Marcellus’la konuştuğunu hiç duymadın mı? Devlete ihanet içeren sözler etmedi mi hiç? Bak, diğer hizmetkârlar akşam yemeğinde hanımınla konuşurken duymuşlar; hepsi burada yazılı. Sen aynı sözleri duymadığına emin misin? Hepsi senin orada olduğuna yemin ediyor.”

Her şeyi inkâr ettim ve Belisarios’un insanların en iyisi ve en sadığı olduğunu savundum. Ne var ki ötekiler, işkence altında gereken her şeyi itiraf etmişlerdi.

Ocak ayında kapalı kapılar ardında yürütülen mahkemede yoktum. Söylenene göre, Belisarios suçlamaların hiçbirini yanıtlamamış, sadece onları reddetmiş. Devlete ihanetten daha çılgın suçlamalar da varmış. Hatta evlatlığı Theodosios ve üvey kızı Martha ile sapık cinsel ilişki kurmakla suçlanmış. Kendisini suçlayanları –Herodian, Obur İoannis ve Prokopios– sorgulama izni istemiş; ama davayı bizzat yargılayan İustinianos bunu reddetmiş. Bir de şunu söylediler: İustinianos adil yargılama havasıyla ona sataşmak için sormuş: “Devlete ihanet etmediğine tanık olarak çağırmak istediğin saygın kimseler var mı?” Belisarios, “Dört kişi var,” demiş.

“Kim bunlar? Kentteler mi?”

“Hayır, Majesteleri.”

“Yine de adlarını söyle.”

“Sabık Vandal Kralı Gelimer; sabık Got Kralı Wittich; Perslerin Büyük Kralı Hüsrev; Bulgar Hunlarının Büyük Hanı Zabergan. Bu kişiler, kendi zararları pahasına, benim devlete ihanet etmediğimi bilirler.”

*

Hanımım Antonina işbirlikçilikle suçlandı. Söylediklerine göre, mahkemeye çıkarıldığında, sanki şimdiden bunamış gibi abuk sabuk konuşuyor, İustinianos’un imparator olmadan önceki yaşamına ilişkin rezil anılar anlatıyormuş. Konuşması, dediler, müthiş alaycı ve gerçek dışıymış: “Mavilerin misafirhanesindeki arkadaşım Theodora’nın küçük bir kucak köpeği vardı... felaket obur ve zampara. Bütün gece onunla dini saçmalıklar konuşur ve ona çiğ et parçaları yedirirdi. Yaltakçı, meraklı bir köpecikti; kentteki her ayağı yalar, her sokak köşesini koklardı. Biz adını Caesar koymuştuk, ama eskiden barbarca bir Got adı vardı.”

Bir de şunu demiş: “Majesteleri, bir zamanlar tanıdığım ufak tefek, güleç, pembe yanaklı bir adam üç kuşak kadınla cinsel ilişkiye girmişti. (Chrysomallo Hanım’ı, kızını ve torununu kastediyordu.) İblislerin Şahı Baalzevul’a dualar ederdi ve hiçbir zaman düzgün Yunanca öğrenemedi. Ama o küçük, güleç, pembe yanaklı adama acıdığım için ona nazik davranırdım.”

İustinianos huzursuzlandı. Telaşla hanımımın dosyasını kapattı: “Bu soylu hanım aklını kaçırmış. Hekim gözetimine alınmalı. Savunma yapacak durumda değil.”

Ama hanımım devam etmiş: “Mavi misafirhanedeki güzel kızların hepsi Obur Phagon’dan şikâyetçiydi. Onlardan sapıkça şeyler talep ettiğini; hediye vermekte cimri davrandığını; ruhsal coşkuyu tensel coşkuyla karıştırdığını; yozluğa taptığını ve keçi koktuğunu söylerlerdi.”

“Götürün onu, götürün!” diye haykırdı İustinianos tiz bir sesle.

“Keçi ile esans karışımı kokarmış. Hatta yatağını ıslatmış, poposunda da siğiller varmış.”

Kararlar açıklandı. Cezalar çeşit çeşitti. Kiminin boynu vurulacak, kimi asılacak, kimi ömür boyu hapis yatacağı. Herodian ve Obur İoannis affedildi.

Hanımım, Theodora’nın Hieron’da yaptırdığı Tövbe Kalesi’ne kapatıldı ve malları kilisenin denetimine verildi. Belisarios’un hayatı bağışlandı; ama bütün unvanları ve toprak ve nakit bütün mülkü elinden alındı, hatta yoksullara yapılan yardımdan yararlanma hakkı bile verilmedi. Ama ondan korkunç bir intikam daha alındı. Heyhat! Bir an önce hızla yazayım bari: Aynı gece Bronz Köşk’te akkor iğnelerle iki gözünün de ışığı söndürüldü...

*

Kalenin hastalar bölümünde, ot minderinde yatan hanımım gece yarısı beni çağırdı: “Eugenios, imparatorun korkun bana ve kocama olan sevgiden daha fazla mı?”

“Benden istediğiniz ne hanımım? Emredin yeter.”

“Eugenios, bir kayıkla Bosphorus’tan karşıya geç ve Bronz Köşk’ün yakınında kimseye görünmeden bekle. Yarın Belisarios’umu saldıklarında ona rehberlik etmeye hazırlan. Onu erkenden, halk sokaklara dolmadan çıkaracaklar.”

Bronz Köşk’ün yakınındaki Augustus Meydanı’nda saatlerce bekledim. Şafak sökerken, iki sarhoş askerin onu hoyratça kapıdan ittiğini gördüm. “Git de şimdi talihini dene, ihtiyar. Hava kadar özgürsün,” diye bağırdı biri.

“Doğru,” dedi öteki. “Para yok, ev yok, göz yok, ün yok!”

Ama genç bir onbaşı çıkıp onları azarladı: “Siz hayatları boyunca önündeki yaldan kafasını kaldırmamış iki terbiyesiz hayvansınız. Şimdi emrediyorum, hemen Bronz Köşk’e gidip sırt üstü zemine yatın. Tavandaki mozaiklere bakın ve

orada resmedilen savaşları görün. Büyük Ad Decimum ve Tricameron zaferlerini, Napoli'nin alınmasını, Roma savunmasını ve Milvia Köprüsü zaferini göreceksiniz. O resimlerdeki imparator zafer ganimetlerini kimden alıyor? İşte, şimdi kör halinde hakaret ettiğiniz ve ününü inkâr ettiğiniz şu Belisarios'tan!”

Belisarios görmeyen gözlerini Onbaşı'ya çevirdi: “Sakin ol, iyi kalpli adam! İmparatorun nefret ettiği kişiyi askerleri nasıl över?”

Onbaşı şöyle yanıtladı: “Babam Persia'da ve Afrika'da özel birliğinizde hizmet etti ve Roma'da, Hadrianus'un mozolesini savunurken öldü. Bu serseriler şanınızı inkâr ederse, babamın anısına saygısızlık etmiş olurlar. Adımlarınıza destek için şu kırık mızrak sopasını kabul edin, mert adam. İnsanın şanı bir iğneyle yok edilemez. Bu sözlerimi de kim isterse duysun, vız gelir.”

Sokaklarda çöpçüler ve evsiz dilencilerden başka kimse yoktu. Belisarios, elinde sopa, Ana Cadde'de, yolun renkli mermer taşlarından yavaş yavaş karşıya geçti. Ben onu az geriden izliyordum. Fil heykeline varınca, hayvanın kaba pürüzlü bacaklarını ellemek için durdu. Kendi kendine mırıldandığını duydum: “Seninle birlikte yarattığım Behemot'a bak, sığır gibi ot yiyor. Kemikleri tunç borular kadar güçlü, kaburgaları demir çubuklar gibidir. O, Tanrı'nın yapıtları arasında ilk sırayı alır.”*

Sonra, durumuna daha uygun sözlerle aynı kitaptan devam etti: “İşte, ‘Zorbalık bu!’ diye haykırıyorum, ama yanıt yok, yardım için bağıriyorum, ama adalet yok. Yoluma set çekti, geçemiyorum, yollarımı karanlığa boğdu. Üzerimden onurumu soydu.”**

* *Eyüp* 40: 15, 18-19. (ç.n.)

** *Eyüp* 19: 7-9. (ç.n.)

Arkasından usulca seslendim: “Efendim, ben hadım Eugenios. Sevgili hanımım Antonina size rehber olmam için gönderdi beni.”

Döndü ve bana doğru elini uzattı; beni kendine çekip sarıldı. Sonra kaygıyla hanımımı sordu; hanımımın kederli sevgi mesajlarını aktardım. Yürürken, hanımımın ona kahvaltı için gönderdiği beyaz ekmekle meyveyi yedi.

Belisarios onu Blakhernai semtine götürmemi istedi. Boş meydanlarda ve sokaklarda öyle hızlı yürüyordu ki sanki ben onun değil, o benim rehberimdi. Kimse bize aldırımıyordu. Doğu rüzgârı semt fırınlarından taze ekmek kokusu getirdi ve bunu hemen fark etti; Zeugma semtinde* rıhtımlardan geçerken etrafı kokladı: “Burnuma tarçın, sandal ağacı ve denizcilerin kokusu geliyor. Körlük yakında beni mükemmel bir köpek yapacak.”

Nihayet Blakhernai’de Aziz Bartimay manastırına geldik. Orada Belisarios sopasıyla arka kapıya vurdu ve bir manastır görevlisi açtı.

Belisarios başrahibi görmek istedi, ama görevli, “Şu anda hesaplarıyla meşgul; senin gibiler için onu rahatsız edemem.”

Belisarios şöyle dedi: “Ona adımın Belisarios olduğunu söyle lütfen.”

Görevli bunu şaka sayıp güldü. Çünkü Belisarios’un üstünde, hapisanede kirlenmiş bir avam tuniği vardı ve gözlerine pis bir sargı bağlıydı.

Görevli şakayı yanıtladı: “Eh, benim adım da Havari Petrus!”

Kapıdan, koridorda bir işe koşturan keşiş Uliaris’i gördüm. Ona seslendim: “Uliaris kardeş, imdada yetiş!”

Uliaris hızla kapıya geldi. Belisarios’un başına geleni görünce gözyaşlarına boğuldu ve “Ah canım arkadaşım, ah canım arkadaşım,” feryadından başka diyecek şey bulamadı.

* Günümüzde Unkapanı civarı. (e.n.)

Belisarios şöyle dedi: “Uliaris, sevgili yoldaşım, lütfen muhterem başrahibine git ve ondan, bir zamanlar selefine, ben ihtiyaç duyana kadar ödünç verdiğim, bana ait olan bir nesneyi iste. Aziz Bartimay’ın zeytin ağacından dilenme tasını diyorum; şimdi ona ihtiyacım var.”

Uliaris başrahibe gitti. Başrahip önce tası vermeye yanaşmadı; onun bir kutsal emanet olduğunu, dinsizlerin eline verilemeyeceğini, dahası, manastırın başlıca gelir kaynağı olduğunu söyledi. Ayrıca, Belisarios’a yardım edilmesine imparatorun kızacağını belirtti.

Uliaris başrahibe, “Eğer bu tası, otuz yıldır çömertliğinden yararlandığımız gerçek sahibinden esirgersek, hiç kuşkusuz Tanrı manastırımızı lanetler,” dedi.

Bunun üzerine Başrahip, istemeyerek de olsa razı oldu ve tasın bulunduğu mücevherli sandığın anahtarını Uliaris’e verdi. Uliaris tekrar yanımıza gelip tası teslim etti.

Belisarios parmağını tasa oyulmuş yazının üstünde gezdirdi ve yüksek sesle “Yoklukta Sabır” sözünü tekrarladı. Uliaris keder ve şaşkınlıktan öyle perişandı ki ağzından bir veda sözü bile çıkmadı. Sadece Belisarios’u kucaklayıp içeri girdi.

Sonra, Belisarios’la ben Altın Kapı yakınındaki Deuteron mahallesine yürüdük. Bir Meryem Ana kilisesinin girişinde durduk. Orada Belisarios dilenmek için basamaklara oturdu; ama onu tanımayan kilise görevlisi tarafından kovalandı. Azize Anna, Aziz George, Aziz Petrus ve Şehide Zoe kiliselerinde de aynı şey tekrarlandı. Çünkü bu kilise-görevlileri, kilise basamaklarını belirli profesyonel dilencilere ayırır ve verilen sadakalar üstünden komisyon alırlar. Sonunda, onu çok uzak olmayan Eyüp Peygamber Manastırı’na götürmemi istedi ve orada şansы yaver gitti. Basamaklarda yer kapmış bir dilenci onu tanıdı ve ağlayarak boynuna sarıldı; yine başını belaya sokmuş olan muhafız Thurimuth’tu bu.

Belisarios binaya sırtını dayadı ve bağdaş kurup oturdu. Artık sokaklar dolmaya başlamıştı. Dilenme tası kucağında, berrak ve gururlu bir sesle, “Sadaka, sadaka!” diye bağırdı; “Belisarios’a bir metelik verin! Bir zamanlar bu sokaklara altınlar saçan Belisarios’a bir metelik verin! Konstantinopolis’in iyi insanları, Belisarios’a bir metelik verin! Sadaka, sadaka!”

Bir ricadan ziyade bir emri andıran bu tuhaf çağrı üzerine büyük bir kalabalık toplandı; eski kahramanları ve kurtarıcılarını yol kenarında kör bir dilenci olarak bulan halkın şaşkınlığı giderek infiale dönüştü. Çok geçmeden dilenme tası gümüş ve altın sikkelerle dolmuştu. Kimileri para verirken pelerinleriyle yüzlerini örtüyordu ama, üst sınıftan varlıklı birçok erkek ve hatta birçok kadın kendilerini gizlemiyordu.

Emektarlarından bazıları da haberi duyunca oraya toplandı ve sanki özel korumalarıymış gibi, insanların ona fazla yaklaşıp bunaltmasını önledi; öyle ki, herkes kenti Hunlardan kurtaran Belisarios’a şükran borcunu sırayla teker teker ödedi. Thurimuth bir çuval getirmişti; tas dolar dolmaz paraları çuvala boşaltıyor ve tası tekrar Belisarios’a veriyordu. Akşam olmadan oradan kırk bin kişi geçmiş ve çuvallar dolusu para birikmişti. Ama Belisarios hâlâ devam ediyordu: “Konstantinopolis’in iyi insanları, şu Belisarios’a bir metelik verin! Sadaka, sadaka!” Herkes imkânına göre veriyordu: Yoksul yaşlı kadınlar bir bakır metelik, çocuklar yarım metelik, fahişeler gece kazançlarından bir gümüş sikke... Adamın biri büyücek bir altın parçası getirdi: “Bu resim ve üstündeki yazı kimin?” Afrika’nın fethinden sonra Belisarios’u “Romalıların Onuru” ilan eden madalyanın sureti vardı elinde.

İustinianos olanları duyunca hem kızdı, hem de korktu. Halkın öfkesi yükseliyordu; sokaklarda hakaret sözleri duyuluyor, sarayın önünde gösteriler yapılıyordu. Kamu binalarının duvarlarına tebeşirle, Latince “*Justinianus ab injusti-*

tiis” (İustinianos adaletsiz demektir) ve Yunanca, “Samson kör halinde bir kralı ve sarayını devirdi” gibi sözler yazılmıştı.

İustinianos telaşla mabeyincisini çağırıp bir af emri yazdırdı; Belisarios’a bütün unvanlarını ve mülkünü iade eden bu emri imzaladı. Bir süre sonra, kör adam sadık emektarlarının eşliğinde, onurla kendi evine döndü. Toplanan parayı emektarları arasında paylaştırdı; her birine iki yüz altın sikke düştü. Dilenme tasını ise başrahibe geri gönderdi.

Hanımım Antonina da Tövbe Kalesi’nden çıkarıldı. Belisarios ömrünün son birkaç haftasını gerçek bir huzur içinde geçirdi. Hanımım Antonina hep yanındaydı ve her gün üç dört emektarı, aralarında düzenledikleri sırayla, onu ziyaret ediyor ve eski günleri anıyorlardı. Evinin sınırlarından çıkması yasaktı; çünkü İustinianos halktan korkuyordu. Ama ona gösterilen saygı öyle büyük ve ziyaretçileri o kadar çoktu ki, ev hapsinde olmaktan ziyade, sarayında Divan Toplantısı yapıyor sanırdınız.

Belisarios, Rabbimizin 565. yılının 13 Mart’ında, uykusunda öldü. Vücudu gömülmek üzere hazırlandığında, dünyanın her yanında katıldığı onca kanlı savaşa rağmen, bedeninde hiçbir yara izi olmamasına herkes şaşırdı. Ölümünü, onun arzu edeceği gibi metanetle karşılayan hanımım Antonina şöyle dedi: “Hayatında canını yakan yaralar sadece kendi imparatorunun elinden geldi.”

O yıl sona ermeden, 13 Kasım’da İustinianos da kangrenden öldü. Her birinin ruhunun nereye gittiğini varsın Hristiyanlar tartışsın. Ama İustinianos’un son anlarının iğrenç ve tekinsiz olduğu söyleniyor; sonunda ruhunu teslim ederken, Yalanların Babasının dehşetle cırlayan sesi, Kutsal Kitabın meşum bir taklidiyle, “Bu benim sevgili oğlum, ondan hoşnutum” diye sarayın odalarında çınlamış.

İustinianos düşmanı Belisarios’tan daha uzun yaşama arzusuna erdi. Ama bu öyküyle yakından ilişkili dört kişiden

–İustinianos, Theodora, Belisarios, Antonina– en uzun yaşayan sevgili hanımım oldu. Belisarios’un ölümünden sonra suskunlaştı ve çok geçmeden birkaç kelime konuştuğu tek kişi ben kaldım. Sonunda, onu kızı Joannina’nın şimdi başrahibe olduğu manastıra götürmemi istedi ve orada, Joannina ile helalleştikten kısa süre sonra öldü. Benim ihtiyacımı karşılayacak yıllık bir maaş ayırdıktan sonra, bütün parasını o manastıra bağışladı.

Ben Narses’ten bile uzun yaşadım. Onu da anlatıp bitireyim. İustinianos’un ölümünden sonra, İustinos Taht’a çıktı. Bu, yeğeni Germanos’un oğlu değil, İustinianos’un kız kardeşi Vigilantia’nın oğlu İustinos’tu. O sırada hâlâ İtalya Valisi olan Narses, Konstantinopolis’e gelen bir İtalyan heyet tarafından İustinos’a şikâyet edildi. Narses iyi ve titiz bir yöneticiydi, ama ülkenin yoksulluğu yüzünden, toplanan vergiler fahiş görünüyordu. İustinos Narses’i azletmeye razı oldu ve İtalya’ya yazıp ileri yaşımdan ötürü onu komutanlıktan aldığını söyledi. Narses yetkesini ve unvanını Longinus adlı birine devretti ve Ravenna’daki sarayından ayrılıp Napoli’de bir konağa çekildi. Orada, Theodora’nın kız kardeşi Anastasia’nın torunu ve şimdi İustinos’un imparatoriçesi olan Sophia’dan aşağılayıcı bir özel mektup aldı. Sophia zalimce, onun askerlik mesleğini er kişilere bırakmakla iyi ettiğini ve saray kadınları arasında yün eğirme uğraşına dönmemesinin uygun olacağını yazmıştı. Bu kırıcı ve kötü niyetli ifadenin sebebi, Narses’in mabeyinciye Sophia’yı küçümsemesiydi.

Narses mektubu okuyunca şöyle haykırdı: “Majestelerinin başına öyle bir bela saracağım ki, ömür boyu içinden çıkamayacak.” Sonra, kuzey sınırındaki düşmanla bir entrikalar ağı örmeye başladı. (İnanmak zor, ama Narses doksan dört yaşında olmasına rağmen, kafaca ve bedence elli yaşındaki birçok adamdan daha faaldi. Doksan bir yaşında, kuzeyde ayaklanan Kont Vidinus’a karşı büyük bir

zafer kazanmış ve onu destekleyen Frankları ve Alemanları yenmişti.)

İustinos vahşi Lombardların İtalya'yı fethetme niyetlendiklerinin farkındaydı ve yeni İtalya Valisi olan dostu Longinus'un onları püskürtme onurunu kazanmasını istiyordu. Ama İmparatoriçe Sophia'dan intikam almaya kararlı olan Narses, Lombard Kralı Alboin'e bir ulakla şu mesajı gönderdi: "İmparator beni komuta görevinden aldı ve İtalya'nın verimli topraklarını yiğit savaşçılarınıza açtı."

Bunun üzerine, bu Germenler Brenner Geçidi yoluyla Kuzey İtalya'yı istila etti. Narses İustinos'a yazarak, hemen görevine iade edilmesi koşuluyla, Alboin'i defetmeye gönüllü oldu. Ama İustinos ona aldırış etmedi. Sonra, Longinus karşı koymakta yetersiz kalınca, Lombardlar Po'nun kuzeyindeki bütün İtalya topraklarını ele geçirdiler ve bugün hâlâ ellerinde tutuyorlar.

Narses ise kahrından öldü.

*

İmdi, Belisarios'un imparatoru İustinianos'un zulmüne ve kaprislerine onca sabırla boyun eğmesine ne demeli? Kimileri, bu nedenle, karakterinin sıradan bir insanın çok üstünde olduğunu, kimileriye sıradan insanın çok altında, hatta bir yüreksiz olduğunu savunmuştur. Mesele sonsuza dek tartışılabilir. Benim gözümde, herhangi bir felsefi yaklaşımdan daha ağır basan, Belisarios'un kendi görüşlerini bilmemdir. Nasıl ki Afrika'da ahlaksız bir papazın ayinine katılmayı reddeden ve ancak adı lekesiz bir papazı kabul eden Donatistlere yakınlık duymamışsa, kendilerinde üstlelerini eleştirme hakkını gören ve itaatsizlik ve bilgisizlikleriyle her şeyi mahveden siyasi Donatistlere de aynı şekilde uzak kalmıştı. Ben, bir hizmetkâr olarak, bir adamın karakterinin en kesin göstergesinin hizmetkârlara karşı davranışı olduğu

kanısındaım: Bu, kendisinin üstlerine karşı davranışındaki vakarın aynasıdır. Belisarios, inanıyorum ki, bir hizmetkârın sahip olabileceği en nazik efendiydi.

Şunu unutmamalı: İustinianos Belisarios'a alçakça davranmış olsa da, Tanrı'nın yasalarına aykırı bir şey yapmasını asla emretmedi. Emretseydi, emin olun ki Belisarios itaat etmezdi; çünkü Tanrı'nın yasasını insan emrinden üstün sayardı.

Bir de şu var: İustinianos, İblis Baalzevul'la sözde ilişkisine rağmen, Hristiyan inancı bakımından gerçekten gayretliydi. Oruç tutar, gece ibadetlerini aksatmaz, manastırlar, kiliseler yaptırır ve onlara maddi destek verir, zinaya karşı çıkar, piskoposların dünyevi güçlerini artırır ve tüm ciddiyetiyle, İsa'nın "bir yanağına vurana öbür yanağını çevir" sözünü uygulardı. Bu nedenle, Trakya'yı talan eden Zabergan Han'a para ödedi, suikastçı Artaban'ı soylular sınıfına aldı, Herodian ve Obur İoannis gibi sicilli hainleri onurlandırdı. Theodora öldükten sonra, dilencilik eden Kapadokyalı İoannis'i İskenderiye'den geri getirtip tekrar hoş tuttu. Evet, imparator kötülere karşı fevkalade bağışlayıcıydı. Ama dürüst insanlarla ne yapacağını bilemiyordu; çünkü Hristiyan doktrini günahkârlara, zalimlere, iftiracılar, hainlere nasıl davranmak gerektiğini öğretir; ama doğal erdemi ödüllendirme konusunda pek bir şey söylemez. (Vermek almaktan; bağışlamak bağışlanmaktan daha kutludur.) Böylece, İustinianos Nika Ayaklanmaları'nda dürüst davranan Hypatius'u ölümle ödüllendirdi; soylu Germanos'a kuşku ve horgörüyle baktı ve Belisarios'a tam bir canavar gibi davrandı. Dediğim şu: galiba Belisarios İustinianos'a, iyi bir Hristiyan olmak istediği halde, bunu nasıl yapacağını bilemediği için acıyordu.

Havarilere göre, İsa Mesih'in bir kaybolan koyun meseli vardır. İsa, çobanın koyunu bulunca duyduğu sevinci, tövbe eden tek bir günahkâr için duyulan sevincin, tövbe gereksinmeyen doksan dokuz doğru adam için duyulandan daha büyük olmasına benzetir. Burada, İsa kuşkusuz yine cinaslı

konusmuş ve “doğru adam” sözüyle değersizleri ve kendini beğenmişleri kastetmiştir. Ama İustinianos yaşlılık çağında, meseli kendince geliştirmiş ve doksan dokuz ahlaksız koyuna katılmayıp ağıldan çıkmayan tek koyuna işkence etmeli sonucuna varmıştır. Bu meselden, (Tanrının Oğlu dışında) sarsılmaz doğrulukla davranan birinin, Tanrı Katında infial uyandıracığı dersini çıkarmış gibidir. Kendi günahkâr güdülerinin farkında olan ünlü ilahiyatçılar arasında da bu görüş epey yaygındır.

“Eski Tanrıların zamanında,” derdi sabık efendim Damokles, “erdem daima saygı görür, rezilliğe kaş çatılırdı; suçlunun günahı yaldızlanıp parlatılmazdı; insan kendini alçaltmaktan haz duymazdı.” Ama varsın herkes istediğine inansın. Eğer kılı kırk yaran, ikiyüzlü bir ilahiyatçı veya sapık bir sofü değil de içtenlikle erdeme bağlı biri ise, bu hikâye onu üzmeyecek, tam tersine bağlı olduğu ilkeleri doğrulayacak. Çünkü Kont Belisarios tam bu içtenlikle erdeme bağlıydı ve yolundan asla sapmadı. Aranızda Kutsal Kitap’taki anlatıyı bilenler, İustinianos’un önünde yargılanan Belisarios’un mahkemede, tıpkı Yahudiye Valisi Pontius Pilatus’un önünde yargılanan Efendisi gibi davrandığını söyleyecektir belki. Belisarios da aynı haksız suçlamayla, yani imparatorluğa ihanetle yargılanmış ve aynı sabırla sonucuna katlanmıştır.

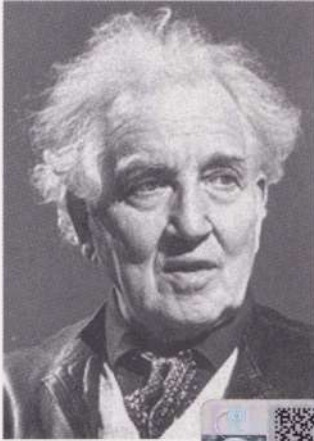
Böyledir bu işler ve bunlardan bu kadar bahsetmek de yeter.

SON

MODERN KLASİKLER Dizisi - 178

Altıncı yüzyıl, Roma İmparatorluğu için pek de huzurlu bir zaman değildir. Batı Roma çökmüştür, Doğu Roma ise Vandalların, Gotların ve Perslerin tehdidi altındadır. Bu istilacılar, tek bir kişiden çekinir: Bizans İmparatoru İustinianos'un büyük generali Belisarios. İyi bir süvari, mahir bir okçu ve kılıç ustası olan Belisarios, Doğu'dan Kuzey Afrika'ya uzanan zaferleriyle halkı gururlandırırken İmparator'da kıskançlık ve şüphe uyandırır. Erdem ile yozlaşma arasındaki bitmeyen çatışma, Belisarios ile İustinianos'un ilişkisinde gözler önüne serilir.

Robert Graves, Pers sınırında, Kuzey Afrika çöllerinde, İtalya yarımadasında geçen savaşları, din çatışmalarını, Konstantinopolis'i ikiye bölen Mavi-Yeşil takım kavgalarını ve insanlık tarihinin en yıkıcı veba salgınlarından birini, Belisarios'un eşi Antonina'nın sadık hizmetkârı hadım Eugenios'un ağzından anlatır. Bunu yaparken de Belisarios'un yazmanı Prokopios'un kaleme aldığı iki tarihçeden faydalanır; biri generalin üstün başarılarını konu edinen *Savaşlar Tarihi*, diğeri ise kindar dedikodularla dolu *Bizans'ın Gizli Tarihi*'dir. 1938 yılında yayımlanan *Kont Belisarios*'ta tarihten bir kesit sunan Graves'in dönemin insanlarını da canlı tasvirlerle anlatabilmesi dikkat çekicidir.

ROBERT GRAVES (1895-1985): İngiliz şair, romancı ve eleştirmen Graves, Londra'da dünyaya geldi. Yüz yirmiyi aşkın yapıtı arasında I. Dünya Savaşı klasiklerinden *Good-Bye to All That* (1929; Her Şeye Elveda) adlı otobiyografik yapıtıyla, tartışma yaratan kapsamlı mitoloji araştırmaları da vardır. Londra'daki Charterhouse Okulu'nda öğrenciyken şiir yazmaya başladı. *Ben, Claudius* (1934) ve devamı niteliğindeki *Tanrı Claudius* (1934) dışında, *Kont Belisarios* (1938) ve *The Golden Fleece* (1944; Altın Post) yazdığı diğer tarihsel romanlardır. Graves, *The Golden Fleece*

için araştırma yapıp mitoloji konusunda geniş çaplı bir çalışmaya yönelmiş, bu çalışmanın sonucunda *The White Goddess: A Historical Grammar of Poetic Myth* (1948; Beyaz Tanrıça: Şiirsel Mitosun Tarihsel Grameri) adlı yapıtı ortaya çıkarmıştır.

